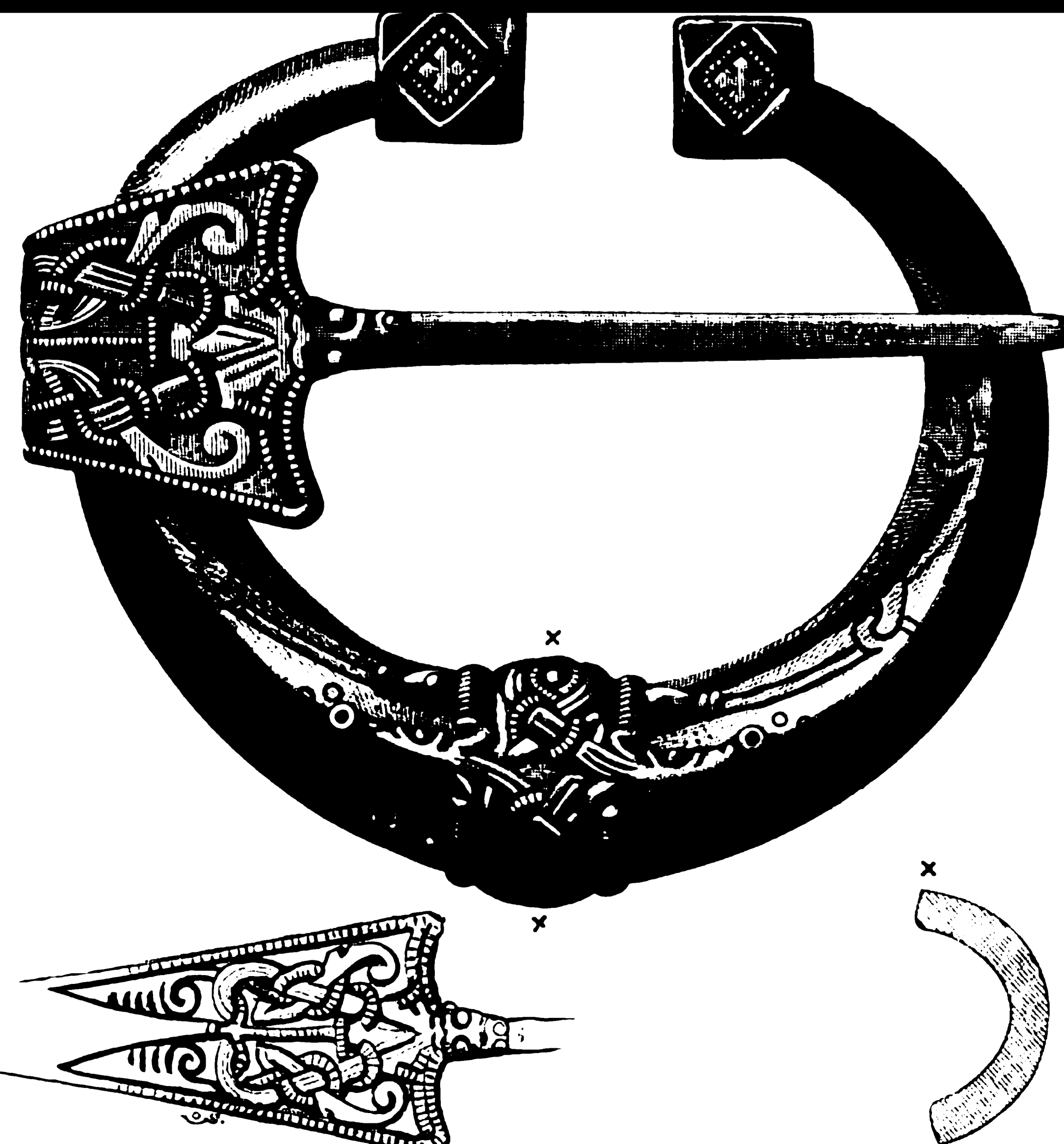

Månadsblad

Kungl. Vitterhets, historie och antikvitets akademien

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser af:

Bror Emil Hildebrand.
Hans Hildebrand.
Oscar Montelius.
Wilhelm Schürer von Waldheim.
Sven Söderberg.
Esaias Tegnér.
Ingvald Undset.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

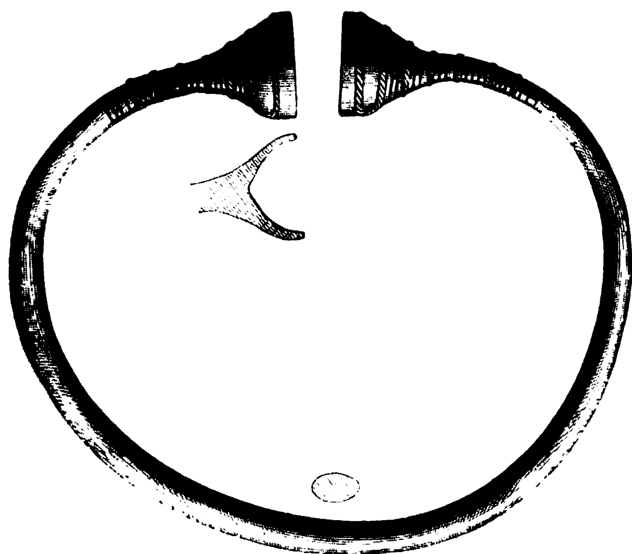
REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

145—147. 1884. Jan., Febr. och Mars.

Ett guldfynd från bronsåldern.

På utmarken till nr 11 Hunestad i Hunestads socken i Himle härad, Halland, hittades år 1883:

A. En öppen *armring* af *guld* med runda, skålformiga ändar, afbildad fig. 1 i naturlig storlek. Ringen

1.

bildas af en massiv ten med oval genomskärning; slät, utom vid ändarna, der den är prydd med tvärgående ränder, hvilka dock icke finnas på insidan. Denna visar tydliga spår af långvarigt begagnande. Ringens största

inre diameter är 7,6 cm.; de skålformiga ändarnes största yttre diameter 1,4 cm. Väger 80,8 gram.

B. Fyra *spiralarmringar* af smal dubbel *guldtråd.* En af dem är nu ofullständig, och ett litet ringformigt hopböjdt stycke medföljde löst. På denna ring äro ändarna uthamrade tunna och hårdt snodda omkring hvarandra. På de andra tre ringarna, hvilka äro fullständiga, ses intet spår af hopfästningen. Vid ändarne af en af dessa ringar ses på utsidan en mängd fina, snedt gående streck. De fullständiga ringarna utgöras nu af 3 $^1/_3$, 3 och 2 $^1/_3$ hvarf, men det är möjligt, att de icke ega sin ursprungliga form. Trådens tjocklek är endast 1 mm. Väga tillsammans 45,? gram.

Fyndet, hvars guldvärde med den af lagen föreskrifna förhöjningen af $^1/_8$ var 286 kr. 36 öre, inlöstes för Statens Historiska Museum med 300 kr. och har i Museets inventarium nr 7202. Guldets halt är 81,3 %.

O. M—s.

Fornlemningar utmed Länna—Norrtelje-banan.

På grund af det mig den 6 sistl. juni af hr Riksantiqvarien lemnade uppdrag att under loppet af innevarande år företaga undersökningar af de fornlemningar, hvilkas borttagande kunde i fråga sättas med anledning af Länna—Norrteljebanans byggande, och efter särskild anmodan den 25 augusti om resa till Tunnbacken, har jag företagit färder dels utefter jernvägsliniens hela längd för uppspanande af fornlemningar, dels på särskild anledning till vissa punkter deraf, och får jag härmed vördsamt afgifva berättelse om de iakttagelser jag kunnat göra.

I fråga varande jernväg, som går igenom Almunge, Knutby, Fasterna, Rimbo, Skederids, Husby, Malsta och

Frötuna socknar in uti Norrtelje stad, berör långt färre fornlemningar än man kunde tro, då dess område är en ganska mycket bebodd och odlad trakt midt i den gamla Sveabygden. Banan söker nämligen sin väg genom de jämnaste markerna, det vill efter Upplandsjordens bildning för det mesta säga kärr och mossar samt dermed sammanhängande skogstrakter, ty den fruktbara leran liksom den vid äldre tiders vattenförhållanden för odling åtkomliga jorden ligger här mest på höjdsträckningarnas sluttningar. I närheten förbi gamla byar, delvis med graffält sedan hedenhös försedda, går derföre banan utan att beröra fornlemningarna, hvilket är ett för dessa senares bevarande lyckligt förhållande, men har vållat, att denna berättelse ej om de gamla minnesmärkena har mycket att förtälja.

I Knutby socken genomskär jernvägen en sandås och berör der midt i djupa skogen ett på åsen liggande fält med fornlemningar, delvis ända till oigenkänlighet sedan långa tider förstörda, men af allmogen i bygden ansedda som grafvar, om hvilka ock mycket berättas och såsom trovärdiga arfsägner ansetts. Platsens vanliga namn är Tunnbacken, men den lär ock med afseende på fornlemningarnas beskaffenhet plägat kallas Mangrafvarne. Invid Tunnbacken ligger på Rånäs bruks egor en utgård Skogshall; större delen af graffältet låg på den del af sandåsen, som är emellan landsvägen vid Skogshall och jernbanan.

Den 12 juli besökte jag platsen och antecknade följande mellan vägen och banan liggande fornlemningar:

1. En qvadratisk stensättning 13 fot × 8,5 fot, höjd 1 fot, omgifven af något högre, kullriga kantstenar. Ingen grästorf fanns derå, blott något lingonris och mossa. Undersöktes genom borttagande af gafveln åt SV och gräfning 1 fot djupt vid gafveln med ökning

till 2 fot mot backens höjning. Intet fanns deri, och sandlagret syntes orördt i gropen, som var 13 fot lång och 4 fot bred uppgräfd.

2. En mera liksidig stensättning hade varit i ena kanten af grustaget, omgifven af större stenar. Arbetarena hade der i mest finare sand gräft en grop, 4 fot djup, 3—4 fot i tvärmått. På väl 2 fot djup deri syntes något barrträdskol, föröfrigt endast gruset, under kolet i orördt läge.

3. En kulle af obestämdt mått på den från torf blottade sluttningen mot banan, innehöll intet.

4. En rund kulle, helt låg, omkr. 9 fot tvärtöfver, innehöll på ringa djup ett svart lager, mest bestående af nötstora bitar af furukol.

Detta lager fortsattes ut i norra sidan af kullen.

5. En öppen stensättning, den ena armen 8, den andra 6 fot, stående i nästan rät vinkel mot hvarandra.

6. En rund kulle, 9 fot tvärtöfver, 1—2 fot hög, utan stensättning.

7. Otydlig qvadratisk stensättning, 7 fot diagonalt. Sten blott i kanterna.

8. Stensatt, låg, rektangulär, 12 × 6,5 fot.

9. Stensatt, högre, qvadratisk, 7 × 9 fot.

10. Urgräfd stensättning, långsträckt, i den bredare sidan rundad, 5,5 × 8 fot.

11. Rund, låg kulle, stensatt å en sida, 9 fot tvärtöfver.

12. Rund, låg kulle, stensatt å en sida, 9 fot tvärtöfver.

13. Rektangulär stensättning, 8 × 16 fot, möjligen en likadan bredvid.

14. De tre sidorna af en rektangulär stensättning, 13 fot.

15. Urgräfd stensättning, rektangulär, 14 × 9 fot.

16. Rektangulär stensättning, 9,5 × 5,5 fot, skadad.

17. Rektangulär, illa skadad stensättning, 6 × 10 fot.
18. D:o d:o, 13 × 7 fot.
19. Rund stensättning, 8 fot.
20. Tydlig stensättning af grof sten, gräfd i midten, 14 × 10 fot.
21. Illa skadad stensättning, 13 × 8 fot.
22. Stensättning, 12 × 7 fot.
23. D:o, svårt skadad, 12 × 6 fot.
24. D:o, 9,5 × 8,5 fot.
25. D:o, tydligen gräfd i midten, 9 × 7 fot.
26. D:o, hög, lagd med smärre sten i kanten, 14 × 14 fot.
27. Stensättning, stor sten i kanten, 13 × 7 fot.
28. D:o, svårt skadad, 14 × 7 fot.

Alla dessa helt oregelbundet om hvarandra strödda öfver backen, än tätt bredvid, än längre från hvarandra, och de olika formerna ömsom förekommande. Föröfrigt många kullar af vexlande storlek och form, mer och mindre tydliga, de flesta skadade eller åverkade, nu öfvervuxna af barrskogsvegetationen. En del så otydliga, att de kanske äro bildade genom upplag vid tillfälliga gräfningar i marken.

Omständigheterna föranledde ej denna gång noggrannare undersökningar, och ovisst var ännu, huruvida fältet skulle komma att inkräktas af grustag, hvarför jag ej heller ansåg mig böra utsträcka gräfningarna för denna gång längre.

Den 1 september besökte jag ånyo platsen, efter särskildt uppdrag, för gräfningar. Dervid undersöktes följande fornlemningar, delvis redan omnämnda i det föregående, men nu något noggrannare uppmätta efter afröjning:

a) Stensättning, 6 × 6 fot, som syntes orörd, helt och hållet fylld med större och mindre sten, högst såsom en styf mansbörda. Under matjorden ett mullblandadt

lager med skärfvor af grankol och några skärfvor af grusblandadt obrändt lerkärl. Gräfdes djupt och vida, men fanns intet vidare.

b) Stensättning liksom den förra, 4 × 5 fot, orörd. Stenen bortplockades, hvarefter gräfdes 2,5 fot djupt, men intet fanns.

c) Otydlig rund stensättning, tommare i midten, kanske förut rörd, 6 × 5,5 fot. Gräfdes i midten ytterligare 1 fot djupt, men der fanns intet.

d) En qvadratisk, torftäckt kulle, 8 × 6 fot. Löfträdskol och skärfvor af ett groft, temligen brändt lerkärl syntes 1 fot under kullens yta, men ofvan markytan omkring. Det brända lagret var temligen vidt, annars intet.

e) Förut till en oigenkänlighet förstörd, nu blott en grop med en oregelbunden stenkrets omkring. Gräfdes i midten 2 fot djupt och fanns intet annat än ett på 1,5 fots djup liggande svart lager.

f) Med stora kantstenar, 5 × 10 fot, inuti jordfylld. Fanns intet här mer än något mörkare jord vid gräfning till mer än 1 fots djup.

g) En rund kulle af sten och jord, något sänkt å midten, 8 fot tvärtöfver; innehöll något svart brändt.

h) Mycket låg kulle, 5 × 6 fot, alls intet.

i) En grop i fornlemning af helt oviss art och form, gräfdes ytterligare till 1,5 fots djup.

k) Låg qvadratisk stensättning, 8 × 10 fot, inuti fylld med torf och jord; en stor mängd kol, inmängdt med benskärfvor, fanns på omkring 1 fots djup i stor utsträckning, intet annat, men grafven syntes orörd.

l) Rund kulle, lägre på S. sidan, 10 fot tvärtöfver, intet anmärkningsvärdt.

m) Skadad stensättning med stor sten i sidorna, inuti gropig, 10 × 12 fot; litet mörkare i sanden syntes vid 2 fots djup gräfning, annars intet.

n) En stensättning, rund, men med en del af nordöstra gränslinien dragen inåt, bildande en gång, 9 fot i S-N.

Under torfven fanns klappersten och grus.

Den 4 fot långa gången uppgräfdes först, och gräfningen fortsattes tvärtöfver. Derefter omgräfdes hela ytan 1,5 fot djupt intill orörda grusbottnen, men fanns intet alls.

o) Liten, torftäckt kulle, 6—7 fot tvärtöfver, innehöll intet.

Sedan sålunda 16 st. stensättningar och kullar af mycket omvexlande storlek, form och skick blifvit undersökta, och resultatet deraf kunnat sammanfattas så: att

i en af fornlemningarna funnits bitar af ben jämte kol,
i 2 kolbitar och skärfvor af groft lerkärl,
i 6 endast kol eller spår af bränning, men
i 7 intet alls,

syntes ej skäl att offra vidare på undersökningar eller att tillstyrka bibehållande af detta, helt säkert från början fattiga och sedan förstörda graffält. Att grundlig förstörelse gått deröfver sedan lång tid tillbaka synes, och derom vet äfven allmogen att berätta. Till närgränsande byggnader lär hafva tagits mycket sten derifrån, väggrus säges ock der hemtats. Sägner om skattsökares letningar äro många, och gå i jämnbredd med berättelserna om ett stort slag, som der skall hafva hållits. 'En värja' sades bland annat hafva blifvit hittad i Tunnbacken, menniskoben af större slag och fullt igenkännliga hade derifrån borttagits och förvarats i en närbelägen gård, intilldess 'gasten' genom nattliga skrän tvungit till deras återbärande.

Numera lär en stor del af Tunnbacken mellan landsvägen och jernbanan vara efter vederbörligt tillstånd åtgången till grusning af jernväg till omkring 4 ½ mils

längd. Enligt arbetschefens välvilliga löfte skulle allt märkligt tagas till vara; jag har ej erfarit om annat fynd än det af en hufvudskalle af menniska. Är den i behåll, skall jag söka få den att insändas till Akademien.

En märklig omständighet vid detta graffält är, att det ej ligger nära någon by eller gård på så sätt, som jernålderns graffält pläga, utan i vilda skogen, hvilket synes kunna gifva skäl för det antagande folksägnen uttalar, att det uppstått vid jordande efter ett slag.

I närbelägna skogen lära ock finnas kullar och stensättningar.

Det sades af arbetare, att i vintras hade under jernvägsarbete i närheten af Knutby i Rimbo socken hittats ett väl behållet skelett efter en menniska, men det ansågs ej hafva stått i samband med förekomsten af någon fornlemning; folket i orten menade, att det var efter någon mördad och undangömd.

Vid Björkholmen i Skederids socken bortskär jernbanan SV om gården till ungefär en tredjedel en fyrkant af omkring 30 fots sida; den har större stenar i kanten och är derinom fylld med ett ytligt lager af mindre sten. I genomskärningen syntes intet vidare. I ängsbacken bredvid och på båda sidor om banan finnas helt nära åtskilliga fyrkantiga och tresidiga stensättningar samt runda kullar.

SO om och helt nära samma gård Björkholmen lära tre grafhögar midt i jernvägslinien blifvit vid arbetet bortgräfda sistlidne vinter. En trovärdig person har för mig beskrifvit företeelserna vid en af högarne sålunda: högen var rund, af omkring 20 fots tvärmått och omkring 4 fot högre än marken, hade en stensättning rundt omkring, men var eljes jordtäckt i ytan. Inuti fanns en aflång stensättning, 1,5 fot under kullen

och af 5 × 5 à 6 fots mått, något rubbad och med kullfallna stenar, troligen förut skadad. Inuti stensättningen gräfdes omkring 2 fot djupt till en stensatt botten, och der funnos förrostade jernbitar, möjligen äfven något i samma skick af annan metall. I en annan af högarne hade funnits en 'bronsnagel', 4—5 fot lång, omkring 2 lin. tjock. En vid jernvägen då anställd byggmästare Lundeberg hade efter uppgift tagit dessa saker till vara.

I närheten af platsen för de sistnämnda högarne finnas minst 7—8 tydliga högar qvar emot gränsen till och på Salmunge egor. Af dessa senare äro beklagligtvis två, af hvilka en tätt vid jernbanan, genom djup urgräfning förstörda, hvilken åverkan lär hafva skett under arbetet å jernvägen sistliden vinter, fastän utan sammanhang med detta arbete och utan föranledande af jernvägens ingeniörer.

Uppe på backen vid gården Björkholmen, i gårdshagen S om gården finnas många otydliga och små högar och stensättningar.

Ej långt härifrån på Salmunge egor och i en nu upplöjd äng står N om och helt nära jernvägen den s. k. Salmungerunstenen, L. 603. Dess läge är ej gynnsamt. Nedsjunken i marken ända något upp på runristningen, lutar den äfven med denna nedåt, och skall i mannaminne hafva sjunkit så, att man kan frukta dess fall.

Under antagande, att jordegaren gerna ser dess bortflyttning ur sin åker, och under förutsättning, att Akademien tillåter det och vill bekosta någon mindre utgift för dess flyttning, kunde denna sten på en närbelägen mindre höjd i samma ängsmark få ett godt och prydligt läge, väl synlig både från jernbanan och den nära förbilöpande landsvägen. Till det ifrågasatta flyttningsarbetet

har jag löfte om hjelp af jernvägens ingeniörer, hvilka äfven i allt öfrigt visat mina förehafvanden i Akademiens uppdrag den största välvilja.

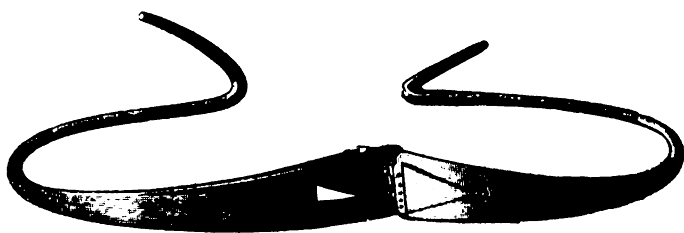
Fortfarande inom Skederids socken berör banan egorna till Björkboda, hvarest i sjöhagen Ö om gården finnas några (3—4?) stora, runda stenhopar, hvilka synas åtminstone med hjelp af menniskohand vara sammanbragta. I synnerhet en, som ligger på ett berg högst i denna mark, är betydligt stor, ehuru en mängd sten lär vara derifrån bortförd, och dess kant är synbarligen med omsorg lagd af större stenar. Många sådana i denna hop äro mycket större än en mansbörda.

I Sandvretshagen, V om Björkboda, lära ock några dylika finnas.

Vid den närbelägna gården Finsta i Skederid socken afskär banan en del af sandåsen, på hvilkens bortre del många fornlemningar finnas eller hafva funnits. Jag har ej kunnat se, att banan ännu här berört någon sådan, men som mycket af arbetena här är ogjordt, vore skäl fortfarande egna uppmärksamhet åt denna minnesrika plats.

Bredvid sandåsen har jernvägsarbetet föranledt omläggandet mellan Finsta qvarn och gården af ett stycke landsväg, der denna nu genomgår en sandig mindre hagmark norr om och invid banan. Vid detta vägarbete sistlidne vinter gjordes fynd af ett metallband, m. m., hvarom jag sedan af jernvägsarbetare fått följande upplysningar. I marken, der den nya vägen lades, anträffades en kruka med brända ben och kol, täckt af en mindre stenhäll, och omgifven af ett stenröse under jorden. Krukan hade vid beröring fallit sönder, och intet hade deraf tagits till vara, men omkring eller vid

densamma hade legat ett metallband, som upptogs. Detta band anträffade jag under sommarens lopp hos en handlande vid Finsta och öfvertog det för Akademiens räkning, så mycket hellre som det sades mig, att det varit ämnadt att på något sätt komma till statens museum. Hittaren, en jernvägsarbetare, hade vändt åter till sin hemort Småland; skulle han anmäla sig, torde vara billigt lemna honom någon betalning. Bandet bifogas här, det består af två hälfter, utplattade mot ena ändan, der den ena hälften bildar en tunga, och den andra en klyfta för dennas inträdande, hvarefter de förenats af en numera förkommen sprint, som varit att träda genom ett båda hälfterna längs efter utplattningen genomgående hål. Denna inrättning var således

2.

en ledgång mellan båda hälfterna af bandet, deras båda motsatta ändar äro trinda och böjda så, att de med krok gripa i hvarandra och sålunda hopläsas. Den ena halfvan blef af hittaren bruten i tu, men bitarne följas här åt. De platta ändarne prydas af hvar sin ingraverade cirkel, med utprickad medelpunkt, hvarifrån några linier spetsvinkligt utgå mot midten. Tungan är af smala linier snedt rutad, och på de trinda delarne äro några enkla streck inristade. Bandet är öfverdraget af en vacker, emaljglänsande erg [1].

[1] Ofvannämnda föremål, en halsring, är här afbildadt fig. 2. Rörande sådana ringar jfr dr Montelii uppsats i *Månadsbladet* nr 103—104.

Red.

Förenämnda fynd gaf anledning misstänka, att de i samma hagmark belägna mindre kullarne kunde innehålla fynd att taga vara på, hvarför en af dem, hvilken genom dikningen utmed och vester om den nya landsvägsbiten blifvit i ena kanten afskuren, blef undersökt. Den höll omkring 12 fot i tvärmått, och var föga mer än 0,5 fot höjd öfver marken. Grästorfven aftogs midt öfver, och derunder fanns ett lager af klappersten, innehållande äfven något större stenar. En grundlig undersökning gaf vid handen, att detta väl kunde vara ett tillfälligt hopkastadt lågt röse, kanske för odling. Orördt var det emellertid, och under klapperstenen fanns blott ren sand.

Norrtelje, Mellingeholm den 15 december 1883.

W. Schürer von Waldheim.

Om det nordiska bronsåldersspännets härkomst.

Den tyske fornforskaren dr Beltz i Schwerin har i det senast utkomna bandet af *Jahrbücher des Vereins für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde* (XLVIII Jahrg., sid. 17) sysselsatt sig med frågan om urtypen för de till det nordiska området hörande spännena från bronsåldern. Han kommer dervid, liksom dr Undset, till det resultat, att en äfven i Meklenburg förekommande form med dubbelkorsformigt nålhufvud bör betraktas såsom urtyp. De svenske fornforskarne hafva deremot redan för lång tid sedan uttalat sig för den åsigten, att fig. 120 i *Svenska fornsaker* representerar urtypen.

De förnyade undersökningar jag nyligen i detta afseende företagit, hafva öfvertygat mig om icke blott att sistnämnda åsigt är riktig, utan äfven att den nordiska grundformen omedelbart härstammar från urtypen för de italienska spännena, hvilken är densamma som

den nyligen 'uppfunna' säkerhetsnålen, ehuru framtill slutande i en spiralskifva (*Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 6 nr 3, sid. 19, fig. 13, och *Bullettino di paletnologia italiana*, 1883, pl. V fig. 1).

Både det nordiska och det italienska spännet i dess äldsta form hafva en lång, smal, vanligen spiralrefflad båge, som framtill öfvergår i ett knä för nålens spets och slutar i en liten spiralskifva, bildad af en i flera hvarf lagd smal ten. Den vigtigaste olikheten mellan de båda spännena är, att å det italienska nål och båge utgöra *ett stycke*, under det att nålen på det nordiska är ett stycke för sig; men flere italienska spännen af andra former visa, att benägenhet till en sådan skilsmessa mellan nål och båge fanns i Italien. Det enda som icke återfinnes på de italienska spännena, men som ses på de flesta — ehuru icke alla — nordiska, är att bågens bakre del, under nålhufvudet, är upprullad i en spiralskifva lik den vid bågens främre del. Härigenom åstadkoms en symmetri, som ej ses på de italienska, men väl på några af de ungerska spännena.

Sistnämnda omständighet, äfvensom andra, för hvilka det ej är plats att här redogöra, hade föranledt mig att betrakta de nordiska spännena såsom härstammande i första hand från de ungerska, och således endast medelbart från de italienska. Nu anser jag det af flere skäl, hvilka jag hoppas snart få tillfälle att utveckla, vara sannolikt, att det nordiska spännet genom sin grundform omedelbart uppstått ur det italienska.

Om detta, såsom jag tror, är riktigt, skulle således alla bronsåldersspännen i Europa, likasom de grekiska spännena och La Tène-spännena, samt alla de typer som uppstått ur dessa sistnämnda, härstamma från den italienska urtypen.

Oscar Montelius.

En kristen grafplats funnen i Helsingborg.

Till Riksantiqvarien.

Redan sistlidne torsdag hade jag nöjet öfversända ett tidningsnummer, innehållande en kortfattad notis om det besök, jag på Eder anmodan den 16 och 17 dennes gjorde i Helsingborg, för att besigtiga den der vid grundgräfning för ett hus blottade begrafningsplatsen. En mera detaljerad redogörelse för min undersökning meddelar jag härmed. Redogörelsen är grundad dels på mina egna iakttagelser vid tvänne besök på platsen, dels på de uppgifter, som erhållits af tomtegaren, hökerihandlaren A. Andersson, och de vid byggnadsföretagen anstälda arbetarne; på sannfärdigheten af dessa uppgifter har jag allt skäl att tro, då de i de fall, då jag kunnat kontrollera dem, befunnits alldeles riktiga.

Tomten, på hvilken grafvarna upptäckts, stöter intill en gata, hvars officiela namn är Långvinkelsgatan, men som i dagligt tal kallas Liden. Tomtens nr är 32; dess läge och omgifningar ses å den plankarta öfver Helsingborg, som jag afsänder samtidigt med detta bref. För att bättre åskådliggöra belägenheten bör jag kanske tillfoga ett par anmärkningar. Den nämnda gatan är anlagd i en trång och djup dalgång med sträckning från öster till vester; den åt sistnämnda håll ned mot Sundet starkt lutande bottnen af denna dalgång utgör gatans körbana och på de branta sluttningarna på begge sidor äro husen uppförda. Uppe på höjden bakom Långvinkelsgatans norra husrad och parallelt med denna gata är en ny gata eller väg anlagd, kallad Promenaden, och det är invid denna senare väg eller gata, som det nya huset uppföres, på den ofvannämnda tom-

ten, hvars andra sida stöter till Långvinkelsgatan. Tomtens läge vid Promenaden är ganska högt, till och med högre än den punkt på södra sidan om dalgången, der Kärnan ligger.

Det område, som genom gräfningen för byggnaden blottats, har en längd af något mer än 53 fot (= tomtens bredd) samt en bredd från norr till söder af 35 fot. Dessutom har man längre in i tomten upptagit en 7 fot lång och 7 fot bred graf för förvaring af kalk. Hela det blottade området utgör således en areal af omkr. 2,000 qvadratfot, och på detta område skola, efter hvad husegaren och arbetarne försäkrade, mer än 200 skelett blifvit uppgräfda. Begrafningsplatsen sträcker sig emellertid längre både i öster och vester. Hr Andersson uppgaf nämligen, att man på begge de angränsande tomterna, hvilka ännu äro obebyggda åt Promenadsidan, vid tillfälliga gräfningar påträffat menniskoben. På de bortom dessa belägna tomterna, hvilka nyligen blifvit bebygda, hafva, efter hr Anderssons uppgift, deremot inga grafvar anträffats. Hur långt begrafningsplatsen sträcker sig i norr, kan icke angifvas, då gräfning icke företagits utöfver tomtgränsen.

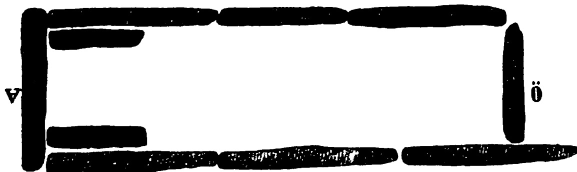
Af skeletten hafva några varit omgifna af stenkistor; flertalet har dock förekommit liggande löst i jorden utan omgifning. När jag anlände till platsen återstod blott ett litet stycke att utgräfva i den blifvande byggnadens sydöstra hörn (se medföljande afbildning af husegarens tomtkarta). En lycklig tillfällighet var det, att just här påträffades en liten stenkista, som blottades under min tillsyn och af mig fullständigt undersöktes och uppmättes. Dess utseende åskådliggöres fig. 3.

Det var en barngraf, blott *en* meter lång och 35 cm bred, yttre mått. Konstruktionen var ganska enkel; den var bygd af flata sandstenshällar 3—7 cm tjocka. Hällarnas antal var 8, tre i hvarje långsida och en i

hvar och en af gaflarna. På öfre kanten och sidokanterna voro de tillhuggna och de voro omsorgsfullt fogade intill hvarandra; den nedåt vända kanten var deremot obearbetad, och de sträckte sig olika djupt ned i jorden, en väggsten var sålunda 35 cm bred från öfre till nedre kanten, en annan, östra grafstenen, blott 20 cm. Något särskildt golf var icke lagdt, utan utgjordes detta af den af stridt grus bestående bottenalfven. Afståndet från väggstenarnes öfre kant till jordytan var *en* meter. Grafvens inre mått var 0,94 × 0,24 m. För hufvudet har man bildat en liten nisch vid vestra gafveln derigenom, att en sandstensflisa blifvit ståld vid hvardera sidan, omedelbart intill långsidan. Denna nisch var 15 cm bred. Grafven hade i gammal tid blifvit ofredad, ty takstenarna voro borttagna och af skelettet fanns i grafven blott skallen, som låg på sin plats vid vestra ändan.

Huru många stenkistor som påträffats kunde arbetarne icke uppgifva; den använda sandstenen var af mycket lös beskaffenhet, hällarna hade vittrat och brustit och kistorna helt och hållet sammanfallit, så att man ej kunnat se någon ordning på dem. De hade alla varit anlagda på samma djup som den ofvan beskrifna barngrafven, nämligen i gränsen mellan det af sandmylla bestående öfre jordlagret och det derifrån märkbart skiljaktiga bottengruset. Endast på fyra, hvilka varit någorlunda ordentliga, kunde man uppgifva platsen, der de anträffats, nämligen två, som anträffats nära midten af byggnaden, och två, som funnos der kalkgrafven blifvit upptagen. Af de två sistnämnda var den ena fullständigt bevarad och hade blifvit uppmätt af en af arbetarne samt befunnits 3 alnar lång och 16 verktum bred, inre mått. Särskildt golf fanns icke, deremot var kistan fullständigt täckt af hällar af samma slag, som de, hvilka användts till väggarna. Skelettets hufvud hade

sin plats i vestra ändan och låg inklämdt mellan stenflisor. Den andra på kalkgrafsområdet anträffade stengrafven låg parallelt med den förra, på 3 fots afstånd från densamma; den var icke fullt så väl bevarad, alldenstund takstenarne hade brustit och fallit in i kistan, men konstruktionen hade varit densamma. Mellanrummet mellan dessa tvänne stenkistor sades hafva varit alldeles fyldt af menniskoben. De utan omgifning anträffade skeletten, hvilka varit de till antalet vida öfvervägande, hade legat betydligt närmare jordytan än stenkistorna; man sade, att de icke varit nedmyllade öfver en aln djupt, en uppgift, hvars riktighet jag sjelf kunde kontrollera, då jag i genomskärningarna såg dels ett fullständigt skelett dels enstaka ben sticka fram. Många

3.

skelett hade haft ett ganska oregelbundet läge, hvarför arbetarne förmoda, att lik blifvit jordade ofvan på hvarandra. De hade alltid, liksom förhållandet varit med de af stenkistor omgifna skeletten, legat med hufvudet i vester.

Då man under katolska tiden, till hvilken begrafningsplatsen hör, alltid jordade liken på den del af kyrkogården, som låg söder om kyrkan, åtminstone aldrig på platsen norr om denna, så har man att söka spåren af den kyrka, till hvilken begrafningsplatsen hört, norr om de funna grafvarne. Möjligen är en samling större kullerstenar, liknande ett underjordiskt gärde, som anträffades vid norra tomtgränsen, en lemning af denna kyrka. Gärdet, som sträckte sig sina fyra fot djupt ned

i jorden, hade tagit sin början i tomtens midtlinie, 15 fot från norra gränsen, och hade sträckt sig åt öster och norr; hur långt det går åt det sistnämnda hållet, kan ej uppgifvas, då man ej gräft längre än till tomtgränsen. Det upplystes, att intet murbruk synts bland stenarne.

Bland saker, som hittats vid gräfningen och tillvaratagits, förskrifver sig en pilspets af jern otvifvelaktigt från medeltiden; om åldern af en jernknif, en hästsko af jern och ett föremål af jern, liknande hanken till en kista, vågar jag ej uttala mig. Dessutom hade man blott en liten stund före min ankomst hittat ett litet silfvermynt; det hade legat helt nära den ofvan omtalade barngrafven, men något högre upp. Det har som pregel på ena sidan en krona inuti en triangel, omgifven af rosor; på reversen en biskopsmössa, likaledes inuti en af rosor omgifven triangel. Ett liknande är afbildat hos Ramus och Devegge pl. XXXIII 15, men det lär icke såsom der uppgifves, vara pregladt i Roeskilde, utan i Lund, enligt hvad bokhandlaren P. Hauberg i Köpenhamn, hvilken jag underrättat om fyndet, meddelat mig. Typen har nämligen hittills anträffats endast i Skåne och på Bornholm, och silfret är bättre än det brukar vara i Roeskildemynten från samma tid (Erik plogpennings).

Myntet köpte jag af en af arbetarne och öfversänder det härmed; de öfriga sakerna, som blifvit till mig öfverlemnade af husegaren, kunna likaledes erhållas, om Ni sätter något värde på dem.

Lund den 25 februari 1884.

Sven Söderberg.

Runlejonet i Venedig.

I Månadsbladet nr 43 har Sophus Bugge[1] i Kristiania framhållit de skäl, som göra det troligt, att det från Piræus till Venedigs arsenalsport flyttade marmorlejonet erhållit sina runskrifter genom en svensk mans hand, hvadan dessa inskrifter redan genom sin form lemna vittnesbörd om att en svensk man och en ansenlig man — ty en annan hade väl näppeligen kommit sig för att verkställa dessa ristningar — under 1000-talet besökt Medelhafvet och Grekland. I Danmark har, som bekant, en fullständig läsning af runskriften blifvit publicerad och genom denna sattes runristningen i förbindelse med Harald Hårdrådes, Olof den heliges broders, färder i Medelhafvet.

Dr Ingvald Undset från Kristiania, som befann sig på en längre utländsk studieresa, anmälte för Akademien år 1882 sig vara villig att, derest han finge nödigt anslag, uppehålla sig i Venedig för att der konstatera, huru mycket verkligen kan läsas af denna runinskrift. Förlidet år sattes Akademien i stånd att af den Bergerska donationens räntemedel lemna honom det erforderliga beloppet och har i januari detta år från honom mottagit följande preliminära berättelse.

Till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien.

Jag har äran härmed vördsammast öfversända en provisorisk kort underrättelse om den af mig med anslag af Akademien företagna undersökningen af runinskrifterna på marmorlejonet från Piræus, som nu är uppstäldt vid ingången till arsenalen i Venezia. En

[1] Samma åsigt har oberoende af Bugge samtidigt uttalats af dr Montelius.

utförlig och detaljerad redogörelse och en afhandling om inskrifterna kan jag ännu icke utarbeta, emedan jag fortfarande befinner mig på studieresor i utlandet. Först under sommaren, då jag vänder åter samt får lugn och tillgång till nödig literatur, får jag tillfälle att utarbeta en afhandling i ämnet, som törhända kan få en plats i Akademiens *Antiqvariska Tidskrift för Sverige.*

För ifrågavarande undersökning uppehöll jag mig i Venezia oktober och november månad förlidet år. Väderlek och öfriga förhållanden voro på det hela gynnsamma; jag hade tillfälle att undersöka inskrifterna många gånger vid olika tider af dagen och vid olika belysning. Mitt hopp att få undersöka inskrifterna vid artificiel belysning gick deremot om intet. Ehuru det icke kan finnas den *aflägsnaste möjlighet* till eldfara för arsenalen och flottans etablissement, om man med en liten sluten handlykta belyser marmorlejonet, som är uppstäldt *utanför* arsenalen, till och med skildt från detta af en liten kanal, fann arsenalens föreståndare sig ej kunna tillåta minsta afvikelse från reglementets förbud att föra ljus eller lykta in på arsenalens område; han måste dertill erhålla bemyndigande från marinministeriet i Rom och ett sådant torde med lätthet erhållas, om den svensk-norska ministerresidenten i Rom företoge nödiga diplomatiska mått och steg! Som jag icke hade kunnat tänka mig sådana pedantiska svårigheter, hade jag uppskjutit undersökningen vid lyktsken till slut, och kunde ej förlänga min vistelse i Venezia tills den omständliga diplomatiska förhandlingen kunde utverka nödigt tillstånd. Något väsentligt tillägg till hvad jag eljes kunnat läsa och konstatera, hade helt visst ej kunnat vinnas genom den artificiela belysningen, men törhända hade större säkerhet kunnat vinnas med afseende på flere tvifvelaktiga punkter. Jag måste derföre beklaga hvad som passerat, men hoppas att vid

ett kommande besök i Venedig få komplettera mina undersökningar genom ett försök att studera inskriften vid ljussken.

Jag antager, att min undersökning ledt till önskadt resultat, till att konstatera hvad det är som kan och som icke kan läsas. Under det de tidigare afskrifterna, aftrycken och teckningarna se betänkliga ut och till och med en så skarp runläsare som M. F. Arendt förklarat inskrifterna å lejonet ej lemna hopp om någon tolkning, framlade C. C. Rafn år 1856 en fullständig läsning och tolkning, enligt hvilken vi här skulle haft ett historiskt monument af ovanligt intresse, som talade om kända nordiska personers bedrifter i de grekiska landen vid pass år 1070. Hans egen afhandling vittnar dock, att han blott genom godtyckliga kombinationer af en mängd olika afskrifter och genom mycket dristiga kompletteringar och tydningar kommit till sitt resultat, hvadan man ej kan tillägga hans läsning annat än ett mycket underordnadt värde. Hvad senare framkommit i litteraturen har också endast bidragit att visa ohållbarheten af Rafns läsning.

Om det resultat till hvilket jag nu kommit, vill jag här endast meddela följande. Man kan ej längre tala om en fullständig läsning. Men man kan läsa enskilda ord och grupper af ord med säkerhet; på andra ställen äro enstaka runor säkra, andra mera tvifvelaktiga, dock ej mera än att hela ord kunna med sannolikhet kombineras. Inskrifternas karaktär i det hela kan uppfattas, egendomligheter i runornas hållning och stafning kunna bestämmas o. s. v. Det visar sig, att inskrifterna på lejonets båda sidor icke kunna anses vara samtida eller höra samman. Med afseende på Rafns läsning må redan här framhållas, att intet af de historiska namn han läst kan läsas på de ställen, der han har trott sig kunna läsa dem. Icke en gång former och slingor å

lejonets högra sida har korrekt återgifvits hos Rafn, ett stycke, å hvilket flere läsliga runor förekomma, saknas alldeles på hans teckning.

Med anledning af den Rafnska teckningens odugligbet får jag för Akademien framhålla önskvärdheten af att få nya teckningar af lejonets inskriftsidor. Fotografi hjelper icke här, hvarest man har att göra med linier, som icke alla framträda i samma belysning. Instundande vår, i april eller maj, erbjuder sig ett ovanligt gynnsamt tillfälle att få nödiga teckningar tagna. Den danske arkitekturmålaren J. T. Hansen uppehöll sig i Venezia på samma gång som jag förliden höst och deltog ganska ofta med mig i undersökningen af lejonet. Hr Hansen har tidtals arbetat som fornsakstecknare och är, efter min mening, synnerligen lämplig att utföra ifrågavarande arbete, hvartill han äfven förklarat sig villig, så snart han på våren kommit till Venedig. Under förhoppning, att Akademien vill upptaga detta mitt förslag att låta honom teckna lejonets inskriftsidor, öfverlade jag med honom derom förra hösten samt meddelade honom upplysningar, huru arbetet borde utföras: noggranna teckningar i full storlek af runbanden och ormslingorna, af alla runtecken med deras grafiska egendomligheter o. s. v., med samvetsgrannt skiljande mellan mer och mindre tydliga drag, med angifvande af skadade ställen å ytan o. s. v. — med ett ord: en bild af lejonets yta å de med inskrifter försedda ställena, med hvar af lejonets sidor reducerad till en ideel plan yta under samma skarpa sidobelysning. Härigenom kan man få faststäldt, hvad man ännu kan se af dessa alltmer försvinnande rundrag. Sådana teckningar skola väl äfven, jämte en större fotografi af lejonet i dess helhet, finna en lämplig plats i Statens Historiska Museum, såsom representerande ett märkligt

sydeuropeiskt minnesmärke öfver svenske mäns färder till fjärran liggande hamnar under den första medeltiden.

Sådana teckningar kräfva mycket arbete. Alla detaljer måste studeras och tecknas under olika belysningar, innan de antecknas på den stora bilden. För detta arbete torde utan svårighet från ministeriet i Rom kunna utverkas tillåtelse att använda artificiel belysning.

Kallundborg den 19 januari 1884.

Ingvald Undset.

Akademien har anmodat hr Hansen att utföra ofvan omtalade teckningar.

Angelsaksiska mynt funna i Italien.

Då Sverige är så rikt på angelsaksiska myntfynd, torde det icke sakna intresse, om här meddelas några underrättelser om ett stort fynd af angelsaksiska mynt, som anträffats i Rom. Redaktionen hemtar dem ur ett bref från Giovanni Battista de Rossi [1] — den fräjdade undersökaren af de romerska katakomberna — som finnes intaget i *Notizia degli scavi* för december 1883.

Vid utgräfningarna af atriet till Vestalernas hus vid foten af Palatinska berget, inom qvarlefvorna af ett rum tillkommet under medeltiden och antagligen tillhörande det påfliga residens, som började att här uppföras under Johan VII (705—707), hittades, i de Rossis närvara, i

[1] D'un tesoro di monete anglo-sassoni trovato nell' atrio delle Vestali. Dissertazione epistolare diretta al sig. Comm. Rodolfo Lanziani.

ett lerkärl, som var täckt af en sten, de två hälfterna af ett spänne, ett guldmynt och 834 silfvermynt. Hvardera spännehälften är oval med en skarp hake utspringande åt en sida. I midten å hvar skifva ses ett treblad och deromkring en inskrift: å den ena halfvan ✠ DOMNOMA, å den andra ✠ RINO PAPA. Inskrifterna måste läsas samman *domno Marino papa.* Här torde menas Marinus II, som styrde kyrkan 942—946.

Guldmyntet är en solidus, präglad för kejsar Theofilos (829—842).

Ett silfvermynt är präglадt i Paris för kejsar Berengarius (919—924), ett annat präglades i samma stad för Hugo och Lotar, konungar af Italien 931—946.

Ett silfvermynt, präglадt i den franska staden Limoges, har typen af k. Odos mynt (888—898).

Ett silfvermynt, präglадt i Regensburg, påminner om de mynt, som präglades i denna stad för hertig Arnulf (912—937); den skadade åtsidan å detta mynt bär dock icke Arnulfs namn.

Alla de öfriga mynten äro angelsaksiska, fördelade på följande sätt:

Alfred den store 871—900	3
Edvard I 900—924	217
Etelstan 924—940	393
Edmund I 940—946	195
Sitrik konung i Northumberland 914—926	1
Anlaf I konung i Northumberland 927—944 eller Anlaf II 944—947	6
Plegmund, erkebiskop i Canterbury 889—923	4
Denarer af samma typer, men utan konunganamn (med repeterad frånsida)	2
Denarer af samma typer, men obestämbara	9
	830

Såsom de Rossi anmärker, tillhör detta fynd en tid, som går före den, då de angelsaksiska mynten så rikligt förekommo i Sverige. Han påminner derom, att de svenska fynden hafva riktat k. Myntkabinettet med följande antal mynt för de ofvan uppräknade regenterne:

Alfred	0
Edvard I	4
Etelstan	1
Edmund I	0
Sitrik i Northumberland	1
Anlaf	0
Plegmund	0
	6

Det är först med Edvard II, som de angelsaksiska myntens tid i Sverige begynner.

De Rossi antager, att denna skatt utgjort en del af den från England komna Peterspenningen. I den omständigheten, att i skatten icke förekommer ett enda af de i England uppträdande mynten från samma tid med inskriften SCI PETRI MO [*neta*] — ett sådant mynt är funnet i Sverige — finner han ett stöd för den åsigten, att dessa mynt icke hafva något att skaffa med Peterspenningen, utan med den åt aposteln Peter helgade katedralen i York.

Af de sex här ofvan uppräknade mynten i Stockholms k. Myntkabinett äro fyra funna på Björkö. Den romerska skatten gömdes således vid den tid, då Björköstaden blomstrade.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 januari 1884.

Akademiska ärenden. Till preses och vicepreces utsågos genom val och lottning hrr Rydberg och Björnstjerna.

Föredrag. Riksantiqvarien meddelade upplysningar om de senaste försöken att med tillhjelp af språkvetenskapen utröna kulturförhållandena under Indogermanernas urtid.

Den 15 januari 1884.

Statssamlingarna. Akademien beslöt att med 1,500 kronor inlösa friherre dr C. Cederströms i Bohuslän bildade samling af fornsaker.

Fjorton föremål af sten, funna hufvudsakligen inom Södermanland, inlöstes.

Två majolikavaser, till Statens Historiska Museum år 1835 skänkta af dr A. Bladh och saknande allt svenskt intresse, deponerades i Statens konstsamlingar.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t öfverlemnat Junsele församlings underdåniga anmälan att den önskade rifva sin gamla kyrka.

Som denna kyrka är uppförd under 1700-talet beslöt Akademien afgifva det svar, att ur antiqvarisk synpunkt intet hinder möter den tillämnade rifningen, under förutsättning att lämplig plats i den nya kyrkan beredes för de äldre inventarierna i den gamla kyrkan.

Föredrag. Riksantiqvarien lemnade upplysningar om de svenska landskapsvapnens uppkomst och tidigaste utseende.

Den 29 januari 1884.

Akademiska ärenden. Den berättelse, som docenten Harald Hjärne afgifvit såsom Jakob Letterstedts stipendiat, anmältes. Akademien beslöt, att berättelsen skulle cirkulera bland ledamöterna.

Statssamlingarna. Leveransen från k. Myntet af mynt och medaljer präglade år 1883 förevisades.

Akademien medgaf, på derom gjord ansökan, att ett urval af fornsaker från stenåldern må som depositum öfverlemnas till Stockholms läns folkhögskola å Hammarby-Väddö.

Fasta fornlemningar. En af G. Ryberg genom Konungens Befallningshafvande i Stockholms län ingifven ansökan om tillstånd att

borttaga två mindre stenrösen å holmen Garpen, afsöndrad från norra Lagnö i Vermdö sn, bordlades, intill dess rösena hunnit undersökas.

Den 12 februari 1884.

Statssamlingarna. Framlidne professor Nilssons dödsbo hade till Statens Historiska Museum hembjudit hans efterlemnade fornsakssamling. Riksantiqvarien anmälte, att Lunds universitet, som år 1851 med 6,000 kr. inlöst professor Nilssons förra samling, sett sig, i följd af besparingar, kunna för denna senare samling bjuda en summa af 2,500 kr., och att antagligen månget föremål, som genom gåfva införlifvats med den Nilssonska samlingen, dit lemnats, emedan gifvaren ej gjort nödig skilnad mellan dennes enskilda samling och universitetets, samt hemställde, att Akademien, som nyligen för 3,500 kronor inköpt två enskilda samlingar, ville förklara sig sakna tillgångar att köpa den Nilssonska samlingen, ehuru visserligen i denna en del bronsåldersföremål finnas, hvilka skulle vara af stort intresse för Statens Historiska Museum. Akademien godkände detta förslag.

Akademien beslöt ersätta P. Edholm i Bålsjö, Ångermanland, de kostnader han haft för resor, utförda till insamlande af fornsaker för Statens Historiska Museum.

Fasta fornlemningar. Akademien beviljade lektor Ahlén i Kristianstad ersättning för de kostnader han haft i följd af en undersökning af ett vigtigt fyndställe i närheten af staden.

Akademien beslöt att med 59 kr. 85 öre ersätta godsegaren W. Schürer von Waldheim de kostnader han haft för undersökande af fornlemningarna längs Norrtelje—Lännabanan.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt, på grund af nådig remiss, att tillstyrka bifall till Appuna församlings önskan att nedrifva den gamla kyrkan, med föreskrift om de vanliga försigtighetsmåttens vidtagande vid rifningen.

Akademien beslöt, på grund af nådig remiss, att med anledning af tillämnad nybyggnad af orgelverket i Örberga kyrka, Linköpings stift, hemställa, att derest församlingen ämnar förnya kyrkans rappning, undersökning må göras, huruvida någon del af de gamla målningarna bör genom afteckning bevaras.

Akademien beslöt, på grund af nådig remiss, att tillstyrka nådigt bifall till Klagstorps församlings i Lunds stift beslut att rifva den gamla kyrkan utom tornet, under förutsättning att vanliga försigtighetsmått vidtagas.

I skrifvelse till Akademien hade pastor i Ljungsarps församling, Vestergötland, till Statens Historiska Museum hembjudit diverse föremål från olika tider, bland dem snidade vapensköldar. Riksantiqvarien framhöll, att genom prejudikat innehållet i Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 6 december 1872 är faststäldt, att en församling icke eger rätt att afyttra enskilda slägters i kyrkan förvarade vapensköldar samt att det var omöjligt att afgöra, huruvida något eller några af de hembjudna

föremålen behöfvas för Statens samlingar, innan de blifvit besigtigade. Akademien beslöt att pastorsembetet i Ljungsarp skulle härom underrättas.

Medaljförslag. Ett af Svenska Akademien genom hr B. E. Hildebrand inlemnadt förslag till medalj öfver grefve Axel Oxenstierna godkändes.

Bergerska donationen. På förslag af den historiska nämnden beslöt Akademien att åt filosofie licentiaten Per Sondén, hvilken sedan årets början varit sysselsatt med förberedande arbeten för offentliggörandet af rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling, lemna ett årsarvode af 1,500 kr. att utbetalas med 125 kronor för hvar månads utgång.

Den 26 februari 1884.

Statssamlingarna. Två guldbrakteater samt några bältebeslag af silfver och brons, funna i Ånimskogs socken på Dal, inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt att anslå 100 kr. för bekostande af den venetianska runinskriftens kopierande i naturlig storlek genom danske arkitekturmålaren J. T. Hansen.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig icke hafva någon invändning att göra mot nedsmältandet af den under medeltidens sista århundrade gjutna stora ringklockan i Allmundsryds kyrka, Kronobergs län, samt af den år 1808 omgjutna stora ringklockan i Hestra kyrka, Jönköpings län.

Fornminnesföreningar. Vesterbottens läns fornminnesförening hade anmält sig vara bildad och anhållit att få vara innesluten i Akademiens välvilja. Akademien beslöt afgifva det svar, att hon med nöje motser en från denna aflägsna landsort utgående medverkan för fornminnenas fredande och bevarande i öfverensstämmelse med den derför gällande lagstiftningen.

Den 11 mars 1884.

Akademiska ärenden. Akademiens Preses anmälte, att hennes arbetande ledamot Nils Axel Kullberg aflidit.

Akademien beslöt, att en samling österländska publikationer, hvilka upptaga i biblioteket ett utrymme, som bättre behöfdes för böcker af större intresse för Akademiens verksamhet, skulle som depositum lemnas till Uppsala universitets bibliothek.

Akademien lemnade preses och sekreteraren uppdrag att inkomma med förslag till täflingsämnen, minskade från det nuvarande stora antalet ämnen till ett fåtal.

Akademiens statut. Akademien beslöt, på undertecknads förslag, att ur hennes protokoll skulle sammanföras alla anteckningar rörande ordningsstadgar, som vid olika tillfällen antagits till efterlefnad.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt, med anledning af en skrifvelse från Domkapitlet i Lund, afgifva den förklaring, att intet hinder ur antiqvarisk synpunkt möter verkställandet af tillämnade reparationer i Öljehults kyrka.

Föredrag. Undertecknad omtalade de äldsta uppenbarelserna af myntväsendet.

Den 20 mars 1884.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt att af de i täflingsprogrammet upptagna ämnena i fornkunskap, språk, historia och geografi ej behålla flere än 1, 2, 4, 5, 10 och 13 (jfr s. 30).

I öfverensstämmelse med ett af hr Malmström formuleradt förslag utsattes som belöning jämte den i statuten föreskrifna guldmedaljen det författarearfvode, som af Akademien i hvart fall bestämmes.

Akademien medgaf, att hr Montelius må i sitt inträdestal, som nu skall läggas under pressen, vidtaga de förändringar, som han funne nödiga med anledning af i senare tid gjorda undersökningar och upptäckter.

Nationalmusei konstsamlingars nämnd hade inbjudit Akademien att genom af henne utsedda ombud, till det antal Akademien behagar bestämma, deltaga med Nationalmusei nämnds ledamöter och suppleanter i utarbetande af förslag till väggmålningar i Nationalmusei trapphus. På hemställan af hr friherre De Geer beslöt Akademien att låta sig för detta ändamål representeras af sin Sekreterare.

Till Beskowsk stipendiat utsågs docenten vid Lunds universitet dr Pontus Fahlbeck.

Akademiens statuter. Hr Carlson hemställde om icke Akademien, då den 20 mars enligt de nuvarande statuten är hennes högtidsdag, ville taga i öfvervägande, huru förslag till nya statut skall åstadkommas. Riksantiqvarien anmärkte, att ett förberedande steg redan blifvit taget genom Akademiens beslut, att en öfversigt af de under tidernas lopp af Akademien beslutade ordningsstadgarne skulle uppgöras. Hr Carlsons hemställan bordlades.

Statssamlingarna. För Akademien uppvisades en synnerligen väl arbetad och fullständigt bevarad flintdolk, tillhörig Uddevalla museum. Akademien medgaf, att underhandlingar må inledas rörande inköp af denna dolk för Statens Historiska Museum.

Akademien medgaf, att en i museets magasin befintlig, ofullständig och illa skadad bronsbuckla, funnen inom grefskapet Holsteinburg, på Seland, och till museet inkommen med framl. provincialläkaren dr C. O. Ekmans ena samling, må öfverlemnas till Oldnordisk Museum i Köpenhamn, hvarest återstoden af fyndet förvaras.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt antaga ett af ingeniören A. Friberg gjordt anbud att taga, för uppställande i Statens Historiska Museum, en afgjutning af den s. k. Rökstenen i Östergötland, under förutsättning att kostnaderna för afgjutningens verkställande icke öfverstiga 500 kr.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj öfver dr Charles Dickson godkändes.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens täflingsämnen för år 1885.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som under innevarande år icke mottagit någon täflingsskrift, utsätter för det ingående täflingsåret förslagsvis följande ämnen som anvisning för dem, hvilka önska utarbeta och till Akademiens pröfning inlemna någon afhandling:

1:o. *I fornkunskap, språk, historia och geografi.*

1) Utredning af förhållandet mellan de tre stora förhistoriska kulturperioderna samt mellan den äldre och yngre jernåldern i Norden, särskildt med afseende på frågan om förnyade invandringar.

2) Undersökning af förhållandet mellan de gallisk-brittiska, romerska och germaniska kulturerna i Frankrike och Stor-Brittanien, med särskildt afseende fäst vid frågan om nationalitetens inflytande på kulturutvecklingen.

3) Etymologisk undersökning af ortnamnen i Sverige eller inom någon del af landet.

4) Historisk framställning af det svenska bruket att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m. m. betala tjenster till kronan.

5) Framställning af Skånes sammansmältning med Sverige under 1600-talet.

6) Svenska handeln i senare hälften af 1700-talet.

Akademien mottager äfven afhandlingar, efter de täflandes fria val, i andra ämnen, upplysande fäderneslandets historia, geografi, lagstiftning och lagskipning, handel, seder och lefnadssätt, kyrkans, vetenskapernas, konstens och undervisningsväsendets historia — intill 1818.

För en godkänd afhandling i något antiqvariskt eller historiskt ämne utfäster Akademien en prismedalj af guld om *tretiosex* dukater jämte det författarearfvode, som af Akademien bestämmes.

2:o. *I inskrifts- och sinnebildskonsten.*

Förslag till inskrifter å monument samt inskrifter och sinnebilder å minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig af fäderneslandet berömligen förtjente — allt efter författarens eget val, med förbehåll att förslagen upptaga både monumentinskrifter och minnespenningar.

Prisbelöningen för en godkänd afhandling i inskrifts- och sinnebildskonsten är en guldmedalj om *tolf* dukater.

Täflingsskrifterna, författade på latin, svenska eller något annat af de lefvande, allmännast kända språken, med åtecknadt valspråk och förseglad namnsedel, böra vara inlemnade till Akademien eller hennes sekreterare före den 20 januari 1885. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Det nya svenska runverket.

Den rikedom af runstenar, som finnes i Sverige har gjort det till en oafvislig pligt för den svenska forskningen att åt dem egna uppmärksamhet samt göra de upplysningar de kunna meddela rörande vårt äldre språk samt våra fäders sed och smak, tillgängliga i vidsträckta kretsar. Gång efter annan har man ock publicerat antingen i bild eller i text alla för tillfället kända runstenar.

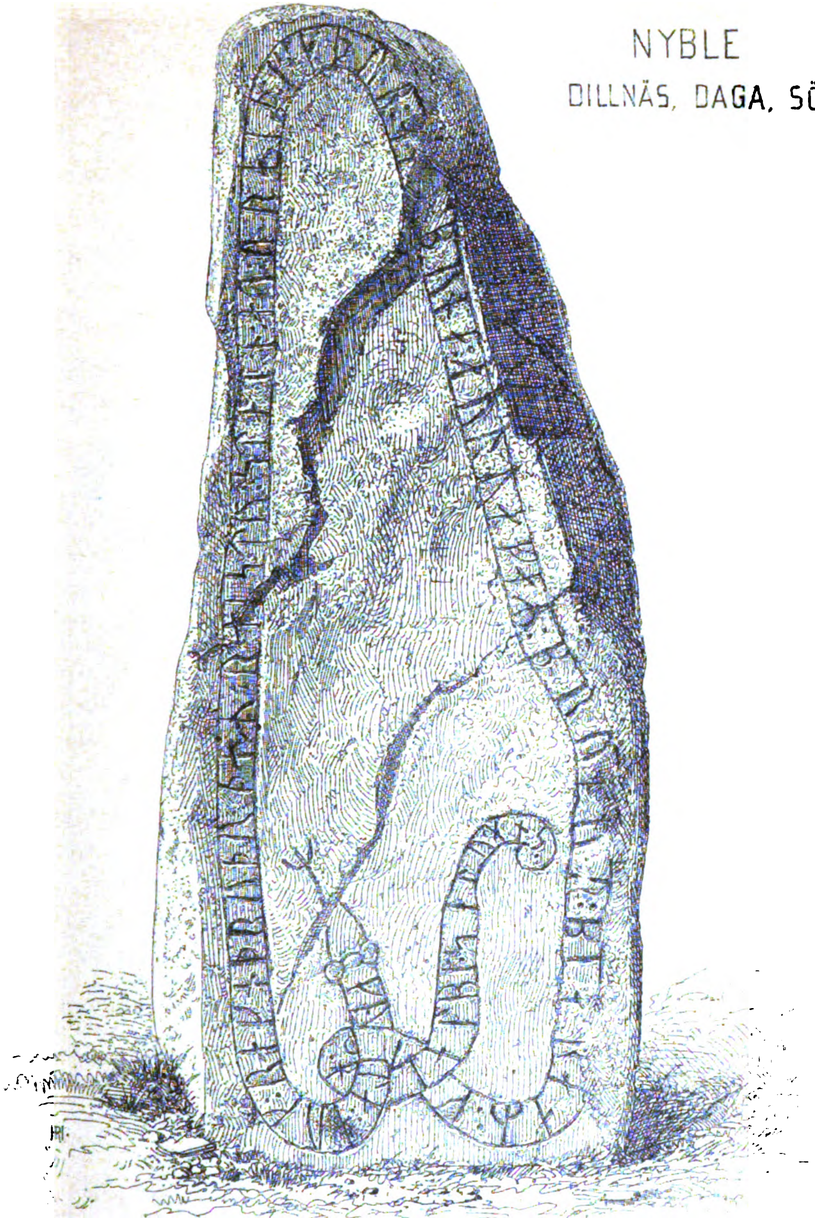
Den första samlingen, återgifvande runstenarne i träsnitt, af k. Antiqvitets-Collegium under åren 1669—1693 besörjda, utgafs år 1750 under namnet *Bautil*. Teckningarna äro temligen groft utförda och afseende är i allmänhet icke fäst vid de små variationer i runornas form o. s. v., som synnerligen ofta förekomma, men i hufvudsak äro dessa teckningar utmärkta genom synnerlig trohet.

J. G. Liljegren utgaf år 1832 sin *Runlära*, år 1834 sina *Runurkunder*. Hans uppgift var att gifva en öfversigt af hela det kända runmaterialet. Sjelfständig runstensgranskning har han icke utfört, men hela det honom bekanta materialet har han i sin handbok gjort på ett ganska beqvämt sätt tillgängligt, under ständigt angifvande af sina källor. Inskrifterna äro ordnade topografiskt, hvilket är synnerligen lämpligt, men dess värre

har uppöfver den topografiska fördelningen satts en högre, efter flockar. Flock 1 t. ex. upptager 'runor på otillhuggna, vid vägar och ute på fria fältet resta hällar', flock 2 'runor på tillhuggna stenar, stälda vid grafvar på kyrkogårdar', flock 3 'runor på korsformigt huggna stenar', flock 4 'runor på vanliga fyrkantiga, huggna griftstenar, lagda öfver grafvar.' Indelningsgrunden är i allmänhet svag och besväret, som denna anordning vållar den studerande är ytterligt. För att få kunskap om en orts runskrifter måste man gå igenom numrerna i den ena flocken efter den andra. Texten är ej heller alltid att lita på.

R. Dybeck började utgifva en samling af svenska runurkunder, men han hann icke med mera än ett enda landskap. Mot hans plan kan anmärkas, att han ej upptog i sin samling annat än de nu i behåll varande, af hvilka flere vore på 1600-talet eller ännu när Liljegren skref okända, under det mången sten, som Liljegren beskrifvit efter tidigare anteckningar sedan dess försvunnit. Under det Bautil gaf en öfversigt af de runstenar, som voro kända vid utgången af 1600-talet och Liljegrens samling upptog alla på hans tid bevarade eller från förra tider kände runskrifter och således hvardera samlingen eftersträfvade fullständighet, lemnade Dybeck å sidan allt det material, som var kändt på t. ex. Liljegrens tid, men sedan försvunnit. För att få en fullständig öfversigt af det kända svenska runmaterialet kunde man derföre aldrig nöja sig med Dybecks samling, utan måste ständigt gå tillbaka till Bautil och Liljegrens runurkunder.

Men Dybecks verk hade fel icke allenast i planläggningen, utan ock i utförandet. Hans bilder äro för små för att kunna hafva verklig trohet mot originalet, de äro dessutom för slarfvigt ritade, för att kunna användas. Der olikhet finnes mellan Bautils och Dybecks

NYBLE
DILLNÄS, DAGA, SÖD

1/10

teckningar af samma sten, kan man nästan taga för gifvet, att den äldre teckningen, tillkommen under ett tidehvarf, som icke egde vår tids kritiska lynne, ändock är den bättre. Till denna brist på noggrannhet i teckning bidrog utan tvifvel den förlamning, som träffat Dybecks högra arm, och den deraf följande nödvändigheten att i alltför många fall lita på teckningar, lemnade af personer, hvilka till deras utförande saknade kompetens.

Nyttan af Dybecks verksamhet för runstudiet motsvarar således ingalunda det intresse, hvilket han egnade detta arbete. Dess frukt inskränkte sig till den uppmärksamhet, som genom hans ständiga resor riktades på runstenarne, en uppmärksamhet, som utan tvifvel bidragit till deras bevarande.

Intet af de föregående arbetena hade således gjorts öfverflödigt, derest Dybeck hade fullbordat sitt verk.

Behofvet att få ett mönstergillt arbete öfver våra runstenar har länge varit kändt. Hvad vi behöfva är ett arbete, som upptager alla kända runskrifter, vare sig de äro nu bevarade eller ej. Hvar runskrift bör återgifvas i bild på ett sätt, som tillfredsställer nutidens kritiska fordringar. Bautil har bara bilder, ingen text, Liljegren har bara text, inga bilder, Dybeck har både bilder och text, men texten innehåller icke den kritiska behandling af runskrifterna, som erfordras. Det slutliga verket måste äfven i afseende på texten blifva fullgodt, efter vår tids kraf.

För att utgifva ett sådant verk erfordras dels lämpliga personer till att uppsöka, undersöka och afbilda runstenarne, ty detta är ännu nödigt med afseende på de flesta. Vidare behöfs det penningar, ty kostnaderna för ett sådant verk äro ansenliga. Slutligen behöfes en praktisk plan, så att utgifvandet snart skall kunna börjas och fortsättas utan afbrott.

Tack vare den Bergerska donationen har möjlighet nu blifvit beredd att utföra detta maktpåliggande arbete. Akademien har tillsvidare för ändamålet anslagit en summa af 7,500 kr., att utgå med 1,500 kr. under hvart af de fem närmaste åren. Det är meningen, att en del af årsanslaget skall användas till uppsökande och kopierande, medels teckning, afklappning eller fotografering, af runstenar, att en annan del skall användas för utarbetande af plancherna.

Jag hoppas, att det icke skall dröja synnerligen länge, innan det första häftet af det nya verket kan lemnas i allmänhetens händer. Sådana mått och steg äro vidtagna, att hvart landskaps runskrifter kunna utgifvas för sig, hvadan man icke behöfver skjuta upp med början af publicerandet till dess man hunnit undangöra ett ansenligt förberedande systematiskt arbete. Men om hvart landskaps runskrifter göras till föremål för egen publikation och vidare tvänne landskaps runstenar kunna utgifvas samtidigt, om man så önskar, kan man icke för hela landet, i hela det stora arbetet införa en fortlöpande nummerföljd, såsom Göransson gjort i Bautil och Liljegren i sina Runurkunder, utan det blir nödigt att låta hvart landskap få sin egen nummerföljd. Detta utgifningssätt medför ock den fördelen, att den, som i främsta rummet intresserar sig för sin orts fornlemningar, kan köpa den del, som innehåller runskrifterna från hans landskap, utan att dermed förpligta sig till att inköpa hela det stora verket.

En enda olägenhet medför detta utgifningssätt, men den är ej stor, kan framför allt icke uppväga fördelarne. Då man vill citera ett arbete af detta slag, vinnlägger man sig om största korthet. Då man vill hänvisa till *Bautil* sker detta vanligen med ett B, till Liljegrens *Runurkunder* med ett L, till Worsaaes planschverk öfver fornsaksmuseet i Köpenhamn med ett W, till Montelii

atlas *Svenska fornsaker* med ett M, till Ryghs *Norska Oldsager* med ett R. Efter hvar sådan bokstaf tilllägges endast en siffra, angifvande den figur eller det nummer i boken, till hvilket man vill hänvisa.[1] Äfven innan någon titel blifvit fastställd för det svenska runverket, kan man med trygghet antaga, att det skall komma att citeras just under den benämningen och att man således skall beqvämligen kunna hänvisa till det med SR. Efter denna signatur är det icke nog att angifva endast en siffra, utan man bör ock angifva landskapsnamnet i förkortning, t. ex. ett Söd. för Södermanland, ett BL för Bohuslän, ett Bl för Blekinge o. s. v.

För öfrigt föreställer jag mig, att när det hela blifvit fullbordadt d. v. s. sedan alla svenska landskaps runskrifter blifvit publicerade, kommer en för dagligt bruk afsedd handbok, motsvarande Liljegrens *Runurkunder* att utgifvas, i hvilken samtliga runskrifter kunna sammanställas i en enda nummerföljd, till lättnad vid citats anbringande.

Jag nämnde, att det ännu fordras uppsökande af runstenar och deras afbildande. Snart sagdt årligen upptäckas nya runstenar, man behöfver kontrollera, om någon i senare tid försvunnit, framför allt är det nödigt, såsom redan blifvit nämndt, att få trogna afbildningar, som kunna läggas till grund för figurerna. Strängt taget behöfver hvart område besökas två gånger, innan man kan våga utgifva dess runstenar. Första gången mera en rekognosceringsresa, den andra gången den slutliga, grundliga forskningsresan. Genom en resa, afsedd att uppsöka fornlemningarna i en ort, riktas på dem större uppmärksamhet än som tidigare kommit dem

[1] Dybecks runverk plägar citeras med Dyb., men citat äro i detta afseende besvärliga, alldenstund Dybeck utgifvit dels två skilda runverk, dels en antiqvarisk tidskrift Runa, i två olika serier, hvadan alltid ett förklarande tillägg måste göras.

till del och i följd deraf uppkommer i de flesta fall, efter resans slut, en efterskörd, som om områdets runstenar blifvit redan efter ett första besök publicerade, måste utgifvas som ett supplement, hvilket alltid är obeqvämt. Emellertid hafva i de flesta af våra landskap under de senaste åren ett systematiskt uppsökande af de fasta fornlemningarna pågått, och som sådana fortfarande skola företagas, kunna i allmänhet rekognosceringsresorna för specielt runstenarnes skuld undvaras, och i stället krafter och kostnader koncentreras på de slutliga afteckningsresorna. Då runverket utgifves landskapsvis, vinnes tid, ty så snart materialet blifvit sammanfördt för ett landskap kan man utan vidare uppskof skrida till dess publicerande. Skulle utgifvandet ske i en stor följd, kan man icke gerna börja hvar som helst, utan antingen i en af rikets ändar, den norra eller den södra, eller ock, såsom hittills skett, med ett särskildt med afseende på runstenarne så framstående landskap som Uppland. Under sådant förhållande hade det blifvit nödvändigt att derest icke rekognosceringsarbetet blifvit gjordt, planmessigt anordna det samma under en föregående årsföljd, derefter låta afteckningsarbetet fortgå i en strängt bunden form, från härad till härad, från landskap till landskap. Men de personliga krafter, som kunna användas för detta arbete äro ganska få, och det skall helt visst stundom visa sig alldeles omöjligt att finna just för det område, som skall rekognosceras eller definitivt undersökas, lämplig person.

Innevarande år undersökas runstenar på Öland af docenten Sven Söderberg och i Södermanland af lektor Sten Boye. Rekognosceringar företagas i Småland af agronomen C. F. Nordenskjöld. Hr Boye erhöll år 1882 det Sederholmska inrikes resestipendiet för att företaga runforskningar i Södermanland. Förlidet år liksom inne-

varande år har han af den Bergerska donationens räntemedel erhållit anslag för att fortsätta dem. Docenten Söderberg, som delar sin uppmärksamhet mellan runstenarne och öfriga fasta fornlemningar, har fått anslag af de medel, som af Kongl. Maj:t och Riksdagen blifvit ställda till Akademiens förfogande för att uppsöka och beskrifva landets fornminnen.

Som sålunda det mesta arbetet hittills blifvit utfördt i Södermanland, är det utan fråga lämpligast att börja utgifvandet med detta landskap. En bestämd följd har ock blifvit antagen för resorna i landskapet, så att man vid utgifvandet kan gå från öster till vester.

Bautils och Dybecks afbildningar i *Sverikes Runurkunder* äro föga mera än konturteckningar af stenarne, å hvilka slingan med dess runor tecknats; det hela i mycket liten skala. Detta förfaringssätt är olämpligt. Afbildningarna böra vara större, så att detaljerna af slingan och af runorna, hvilkas form stundom varierar, kunna framträda. Det hör ock till, att låta stenens karaktär, dess skrofligheter och uppkomna skador framstå så tydligt som möjligt, alldenstund detta måste inverka, i tvifvelaktiga fall, på bedömandet af runskriften. Konturteckningen låter hvar runa framträda lika skarpt på hvar runsten, under det i verkligheten somliga stenar hafva mycket djupa och tydliga, andra hafva grunda och svårtydda runor. Äfven denna skiljaktighet bör framträda, om arbetet skall kunna anses motsvara verkligheten. I texten måste naturligtvis framhållas, huru den, som studerat runstenen, anser att skriften bör läsas i alla de fall, då en bestämd åsigt är möjlig.

Af reproduktionssätt måste man välja det, som kan göra framställningen icke blott korrekt, utan äfven behaglig för ögat och framför allt bör det sätt föredragas, som låter arbetet gå genom så få händer som möjligt, då hvar ny persons arbete bereder en ny möjlighet af

misstag. Ritare och träsnidare hafva i Stockholm under årens lopp vunnit en stor färdighet i återgifvande af arkeologiska föremål och ett väl utfördt träsnitt gör alltid ett godt intryck. Men träsnitten hafva en dubbel olägenhet. Dels kräfva de arbete af tre olika personer: först den som lemnar teckningen af runstenen vare sig i fotografi, afklappning eller blyertsteckning, för det andra den, som med blyerts öfverflyttar teckningen på trästocken, i tredje rummet den, som genom skärning gör stocken användbar för tryckning. Dels äro kostnaderna stora: tecknare, träsnidare och tryckare skola hafva sitt arbete betaldt. Träsnitt äro ock i allmänhet dyra; dessutom då en stock kan spricka och då en stock genom flitigt användande småningom nötes, bör af hvar stock på galvanisk väg en kliché tagas, hvilket ökar kostnaden.

Derföre är etsning vida att föredraga. Arbetet förlägges, sedan originalritningarna aflemnats, på två händer, tecknarens och tryckarens, och utförandet blir mycket billigare. Men här mötte en svårighet. Under det ritning på trä och xylografi utfördes af skickliga personer, har etsningen i Sverige under senare tider varit en mycket försummad konst. Dock har hr R. Haglund, som i många år för Akademien utfört träsnittsritningar, öfvat sig i etsningskonsten, hvarom, bland annat, hans vackra etsningar öfver Varnhems cistercienserkyrka vittna. Han har ock börjat utföra etsningar af runstenar efter det material, som hr Boye stält till hans förfogande. Jag har blifvit satt i tillfälle att här meddela den första profplanschen, som han utfört för det blifvande runverket.

I Norge och Danmark hafva sedan länge stora verk öfver hvartdera landets runskrifter varit under arbete. Sverige kan nu ställa sig vid deras sida, genom att fortsätta det ärliga arbete, som 1600-talets fornforskare började.

Hans Hildebrand.

Lifrust- och klädkamrarne.

Då den underdåniga framställning, som Akademien år 1880 gjorde angående ofvannämnda samlingar, en och annan gång blifvit på ett skeft sätt framstäld, anser Red. det lämpligt att här aftrycka densamma.

S. A. K.

År 1866 inflyttades Lifrustkammaren i Nationalmuseibyggnaden. Redan år 1863 hade Eders Kongl. Maj:t i nåder bestämt, att Klädkammaren skulle inrymmas i samma byggnad.

Åt den senare var från början lokal bestämd i museets bottenvåning, som var upplåten åt Statens Historiska Museum, och framgår deraf, att Klädkammaren redan då ansågs böra sättas i sammanhang med det Historiska museet. År 1866 ordnades också en del af klädkammaren i en af de för Statens Historiska Museum upplåtna salarne, men flyttades snart derifrån och uppsattes jämte den återstående delen uti ett rum i museibyggnadens öfversta våning. Att äfven Lifrustkammaren ansågs böra sättas i sammanhang med det historiska museet framgår af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 26 oktober 1866, som bestämmer, att de samlingar, som inrymdes i Nationalmuseum, skulle bilda två afdelningar, nämligen I. Konstafdelningen och II. Historiska afdelningen, till hvilken senare skulle räknas A Statens Historiska Museum, B Myntkabinettet och C Lifrustkammaren med dess förråd.

Genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga stadga af den 31 december 1866 bestämdes, att vården om Lifrustkammaren och de med denna förenade samlingarna skulle öfverlemnas åt intendenten för den i museibyggnaden förekommande konstsamlingen, men det säges der uttryckligen att denna anordning skulle gälla »tills vidare».

Således infördes ett provisoriskt skick, som sedan dess fortfarit.

Emellertid funno sig de till afgifvande af förslag rörande lönereglering m. m. för Nationalmuseum i nåder förordnade kommitterade föranlåtna att i sitt den 19 december 1878 afgifna underdåniga utlåtande yttra följande. »Den befattning med Lifrust- och Klädkamrarna, hvilken sålunda endast tillsvidare åligger intendenten vid Nationalmusei konstafdelning, gifver komitén anledning att taga i öfvervägande, huru hädanefter, med den förändrade organisation af styrelsen för konstafdelningen, komitén här ofvan föreslagit, bör med Lifrustkammaren och tillhörande samlingar förhållas. De till dessa hörande föremål, som bestå hufvudsakligen af klädedrägter, vapen, rustningar m. m. från äldre intill senaste tiden, ega samtliga, med undantag af en del der jämväl befintliga konstindustriföremål, endast ett rent historiskt intresse och hafva intet gemensamt med konstafdelningen. Då nu Staten i sitt Historiska museum redan eger en inrättning, som just har till ändamål att samla, ordna och förvara föremål af sådan beskaffenhet, hafva enligt komiténs åsigt Lifrust- och Klädkamrarnes samlingar, med nyssberörde undantag, sin rätta plats uti nämnda museum, hvarest de ock bäst fylla det med dem afsedda ändamål — — — Utom den fördel, som en dylik anordning skulle medföra, nämligen att föremål af enahanda art sålunda komma under en och samma förvaltning till gagn för det hela, blefve ock genom ökadt utrymme inom konstafdelningens lokal möjlighet beredd för denna afdelning till komplettering och utvidgning af dess konstsamlingar genom införlifvande i dem af sådana staten tillhöriga för närvarande å flere af de kongl. slotten förvarade konstalster, som äro mest förtjenta att för en större allmänhet göras tillgängliga.»

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer komitén, att, med upphörande af intendentens vid nationalmusei konstafdelning befattning vid Lifrust- och Klädkamrarna till de delar, som icke anses böra med konstafdelningens samling af konstindustriföremål förenas, vården af och inseendet öfver Lifrust- och Klädkamrarnes samlingar, med nyssnämnda undantag, må med vården af Statens Historiska Museum förenas.

Då den af Eders Kongl. Maj:t äskade och af riksdagen beviljade nya staten för nationalmusei konstsamlingar och de vid desamma anställda tjenstemännen, enligt hvilken stat konstsamlingarnes föreståndare icke har någon befattning med Lifrust- och Klädkamrarne, träder i verket med den 1 januari 1881 och då förre intendenten vid konstsamlingarna, hofintendenten m. m. Boklund, som årligen erhållit uppdrag att hafva vård om och inseende öfver Lifrust- och Klädkamrarna den 9 innevarande månad aflidit, och då således just nu en förändring med afseende på dessa samlingars vård synes vara af sakförhållandena påkallad, får Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, i öfverensstämmelse med löneregleringskomiténs utlåtande och i konseqvens med bestämmelserna i Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 11 december 1863 och den 30 oktober 1866, i djupaste underdånighet anhålla, att Lifrust- och Klädkamrarna må från och med början af år 1881 förenas med Statens Historiska Museum och sålunda ställas under Akademiens inseende och vård, med bibehållande af de anslag till arfvoden, löner och samlingarnes underhåll, som blifvit för år 1881 bestämda eller 3,600 kronor, af hvilka 900 kronor blifvit anvisade å riksstatens fjerde samt 1,700 kronor å riksstatens åttonde hufvudtitel och de återstående 1,000 kronor antagits kunna erhållas genom anvisande af en tredjedel af de vid nationalmuseum inflytande förevisningsmedel, hvilken slutnämnda summa

af Eders Kongl. Maj:t ansågs böra utgå för Lifrust- och Klädkamrarnes behof, så länge dessa samlingar förblifva inrymda i Museibyggnaden.

Någon annan lokal för dessa samlingar finnes ännu icke upplåten, men Akademien anser sig böra i underdånighet framhålla behofvet af anskaffande af en sådan, dels för dessa två samlingars egen skuld, dels för beredande af ökadt utrymme för konstsamlingarna, dels derföre att, enligt Akademiens förmenande, i den nya lokalen, så snart en sådan af lämplig beskaffenhet erhållits, borde med fördel kunna inrymmas den moderna afdelningen af Statens Historiska Museum, hvilken afdelning der skulle förenas med Lifrust- och Klädkamrarne till ett helt, som ordnadt efter vår nyare historias tidehvarf, skulle visa den svenska kulturens utveckling under de senaste århundradena och göra den svenska allmänheten mera förtrolig med våra stora minnen och med de omgifningar, i hvilka våra konungar och i allmänhet våra framstående män verkat. Så mycket mera anser sig Akademien böra i underdånighet framhålla detta behof af en ny lokal, som genom öfverflyttande dit af den moderna afdelningen af Statens Historiska Museum, utrymmet i den för detta upplåtna lokalen skulle blifva tillräckligt för inrymmande och utvecklande af de rika samlingarna från medeltiden och den förhistoriska tiden, hvilka redan nu delvis, af brist på utrymme, icke kunna så ordnas och göras för forskarne och för allmänheten så fruktbärande som tillbörligt är.

Löneregleringskomitén har i underdånighet framhållit, att en del i Lifrust- och Klädkamrarne förvarade föremål lämpligast borde förenas med en konstindustriel samling. Akademien, som finner, att icke allenast vissa föremål, som nu äro införlifvade med de två ifrågavarande samlingarna, skulle hafva sin rätta plats i ett konstindustrimuseum, utan att andra rätteligen tillhöra

museet för allmän etnografi, andra åter, som äro uteslutande af tekniskt intresse, borde förenas med det nyligen bildade artilleri-museet, får slutligen i underdånighet hemställa, för den händelse Lifrust- och Klädkamrarne förenas med Statens Historiska Museum, om nådigt bemyndigande att till Eders Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag rörande de i Lifrust- och Klädkamrarne befintliga föremål, hvilka helst böra till andra Statens samlingar öfverlemnas.

Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien framhärdar med djupaste vördnad, trohet och nit.

Stormäktigste Allernådigste Konung
Eders Kongl. Maj:ts
o. s. v.

HANS FORSSELL

H. Hildebrand.

Stockholm den 14 December 1880.

Åldriga fornlemningar i Syrien.

Engelsmannen Fergusson har genom ett större arbete gifvit i den arkeologiska terminologien burskap åt ordet *rude stone monuments.* Fransmännen kalla dem *monuments mégalithiques.*

Det senare betyder helt enkelt monument bildade af stora stenar. I den engelska termen tillägges en antydan om en annan egenskap hos ifrågavarande minnesmärken, att stenarne icke blifvit tillhuggna eller i allmänhet icke fått någon strängt regelbunden form. Minnesmärken af denna art förekomma inom vidsträckta områden: i Sverige hafva vi gånggrifter, dösar, stenrösen, resta stenar, runstenar, stenkretsar o. s. v. Det är full-

komligt rätt att afhandla dessa minnesmärken såsom utgörande en stor grupp, karakteriserad genom frånvaran af den finare behandling, som folk på en högre kulturgrad gifva åt sina monument. Men man har i utlandet begått ett misstag, när man låtit denna grupp representera icke ett gifvet kulturtillstånd, utan en gifven period eller en gifven nationalitet. Man har utan fog tagit för gifvet, att mellan alla minnesmärken af detta slag finnes ett sammanhang, man har, efter mer eller mindre noggrannt sammanställande af dessa minnesmärken i de olika landen, talat om vandringarna af det folk, som uppfört *les monuments mégalithiques.* Jag säger alla sådana teorier vara utan fog uppgjorda, emedan dessa stundom mycket väldiga minnesmärken äro framkallade af en egenskap, som finnes hos menniskoslägtet hvarhelst dess utveckling är normal och som således icke kan hänföras till ett enda folk. Liksom barnet i dess tidigare år gerna gör sin personlighet gällande genom att framkalla buller, så hafva folken allestädes och i alla tider, så snart de icke befunnit sig på den allra lägsta graden af odling, sökt genom uppförande af stora monument göra det, som de ville hedra, märkbart för everldliga tider. Skada blott, att så många af dessa med synnerlig möda uppförda vårdar genom bristen på skriftliga upplysningar ej längre kunna bringas i sammanhang med det, som de voro ämnade att föreviga.

Det har länge varit kändt, att megalitiska monument, af den enkla art, som utmärker en tidig civilisation, förekomma i Palestina. Inom detta land hafva under de senare åren omfattande undersökningar företagits tack vare den genom enskildes sammanskott bildade *Palestine exploration fund.* En af dennes stipendiater, ingeniörkaptenen C. R. Conder har förlidet år under titel *Heth and Moab* redogjort för en del af sina undersökningar, verkställda under loppet af åren 1881

och 1882. Två af kapitlen i denna bok, kallade *rude stone monuments* och *Syrian dolmens* innehålla upplysningar, som kunna intressera äfven vänner af svensk fornforskning.

Att megalitiska monument funnos i Syrien var, såsom redan blifvit nämndt, af gammalt bekant. De omtalas af Irby och Mangles, Finn, Stanley, Tristram och andra tidigare författare om Fenicien, af Palgrave för Arabien, af löjtnant Welstead för landet vid Röda Hafvet; Sinaihalfön har stenkretsar, som man hänfört till förhistorisk tid.

Inga dösar, resta stenar eller stenkretsar hafva, trots omfattande undersökningar, upptäckts i Judeen. Möjligen finnes en stenkrets i Samarien. I nedre Galileen finnes en dös, öfre Galileen kan uppvisa fyra. Vester om Tiberias finnes en stenkrets, mellan Tyrus och Sidon en krets af resta stenar. Vid Tell el Kaby, en af Jordans källor, finnes en grupp af basaltdösar, vid Kefr Wål, norr om Sûf, nära Jeråsh i Gilead, finnes en annan flock, mycket stor. Vid Ammån finnas flere vackra dösar och väldiga resta stenar, öster om Damiehs vad, vid sidan af vägen till es Sald förekommer en annan ansenlig grupp. Men om man skulle räkna samman alla dessa minnesmärken torde summan dock blifva mindre än talet på de megalitiska minnesmärkena i Moab, hvarest 700 anträffades vid undersökningarna år 1881. Af dessa blefvo 200 mätta, tecknade och i detalj beskrifna, de vigtigaste fotograferades.

Man har ansett de olika slagen af minnesmärken i Palestina tillhöra olika stammar och områden. De senaste undersökningarna hafva dock lagt i dagen, att rösen, dösar, kretsar och resta stenar förekomma om hvarandra å samma fornlemningsplats.

Det feniciska monumentet, strax i söder om det i Nya Testamentet omnämnda Zarepta, såsom nyss nämndes,

isoleradt, bildar en fyrkant. Ursprungligen bestod det af sexton stenar, sex i hvardera långsidan; tio äro qvar i upprest ställning, två ligga nedfallna. Stenarne, något bearbetade genom huggning, men långt ifrån regelbundna, äro 4—6 fot höga. Afståndet mellan stenarne varierar mellan 6 och 9 fot. I midten af monumentet finnes en fördjupning. Folket i orten vet berätta, att sexton män under pågående skördarbete genom en profets förbannelse förvandlats till sten.

Vid Tell el Kaby finnas flere basaltdösar å en mellan två vattendrag framspringande basaltklippa. Den största dösen har en taksten, 5 fot lång, 3 fot bred; sidostenarne äro låga, så att takstenens öfre yta icke ligger mera än 2 fot öfver marken. På takstenen finnes nära ena ändan en grund skålformig fördjupning. Kring en dös ses lemningar af en stenkrets. En annan har horisontelt lagda sidostenar. Sjelfva klippan är nästan alldeles kal, men utsigten är storartad. Man ser derifrån Hermon och korsfararfästet vid Banias, Tell el Kabys ståtliga terebintlund, norrut Libanon, vesterut den Galileiska bergshöjden, söderut Jordans dal. Det är regelbundet, säger Conder, å sådana ställen, nära klara strömmar, med vidsträckt utsigt, som man finner de stora dösgrupperna i Syrien.

Vid Hajâret en Nasâra, i vester om Tiberias, förekommer en krets, tio steg i tvärmått, af ohuggna basaltblock; det största kallas Christi bord. Den nuvarande traditionen förlägger, i strid mot den evangeliska berättelsen, det underbara bespisandet af 5,000 män till detta ställe. Det s. k. bordet ödelägges småningom af ryske pilgrimer, hvilka knacka af skärfvor som dyrbara minnen af deras vallfärd.

I söder om Jabbok, vid vägen mellan Dâmiehvadet och Sâlt, upptäcktes år 1817 tjugosju dösar. En sidosten i hvar uppgifves hafva ett hål.

Vid Rabbath Ammon upptäcktes år 1881 både dösar och resta stenar. En dös kallas i berättelsen en halfdös. Takstenen, 13 fot lång, 11 fot bred, sluttar åt öster. I vester uppbäres den af en 6 fot hög, 5 fot bred sten och en sidosten finnes på norra sidan. I midten af takstenens öfre yta finnes en insänkning, omkr. 2 fot i tvärmått och några tum djup; flere kanaler, skärande hvarandra, gå till denna från den högsta kanten af stenen. Dessutom finnas två större och nio mindre skålformiga fördjupningar, somliga förenade af kanaler. Två sådana fördjupningar finnas på bara klippan invid dösen. Dösens hällar äro af kalksten och äro $1^1/_2$—2 fot tjocka; de visa intet spår af bearbetning.

I nordost från Ammån ligger en fallen sten, som haft en höjd af 12 fot, med en bredd af $6^1/_2$ och en tjocklek af 2 fot. På sidan finnes en skålformig fördjupning af 9 tums djup. Den synes hafva stått på en stenfot.

Mellan Ammån i norr och Heshbon i söder finnas inga minnesmärken af detta slag. I Wådy Hesbån förekomma dösar i stor mängd. På en höjd i vester från Heshbon ligger ett skadadt röse af 15 fots tvärmått. Det tyckes hafva varit omgifvet af en krets af två fot höga stenar. Många skålformiga fördjupningar finnas rundt omkring i klippan. Längre ned finnes på sluttningen lemningar af två murar, 8 fot från hvarandra. Nedanför förekomma 27 dösar af olika storlek. Än har takstenen, än bergytan vid sidan skålformiga fördjupningar.

En dös finnes på Nebo berg, nordvest från toppen. Takstenen var mycket tjock, men högsta höjden var ej mera än 5 fot öfver marken. På södra sluttningen af berget förekommer en cirkelformig mur, 250 fot i diameter, 12 fot tjock, sammansatt af små stenar.

Söder om Nebo öppnar sig en dal, i hvars öfre del finnes en oval stenmur, kallad Hadâniah (grafven), 250 fot i den större diametern, med murar af omkr. 40 fots tjocklek, bildade af stenar, 2 fot i tvärmått. Det inre är deladt i två olika delar af en 6 fots tjock stenmur. På sydöstra sidan finnes en graf, omsluten af en modern arabisk stenkrets; å ena sidan finnes en trilit, bildad af två fotshöga ståndare och en täcksten. På denna lågo offer: små kopparmynt, ett knifblad och krukskärfvor.

I närheten finnas i stort antal dösar, af hvilka 150 blifvit uppmätta. De sägas aldrig hafva varit skylda af hög eller röse och ligga på bara klippan. Flere hafva i det inre en golfsten: en sådan har en skålformig fördjupning. På några ställen finnas stora triliter ställde, tätt intill hvarandra i rader.

I Jordandalen finnes på höjdens lägre utsprång, mellan Wâdy Hesbân och höjderna öster om Kefrein, på en sträcka af två mil, [1] omkring 300 små dösar. På ett ställe fanns en rest sten, omkring denna och mången af dösarna har funnits en stenkrets.

Vid Minyeh finnes sju minnesmärken af eget slag, men illa skadade. Den bäst bevarade har en kubisk midtsten, $3^1/_2$ fot hög, omgifven af en cirkelformig, 4 fot tjock stenmur. I öster stöter intill denna en rund stenkrets af 30 fots tvärmått. Österut finnes Hajr el Mansûb, en rest sten, 8 fot hög, med rundad topp. Tvärt öfver ena sidan går en ränna. Några af stammarne i trakten hafva ristat in sina märken på stenen. (Forts.)

[1] Alla mått i denna uppsats äro engelska.

Stockholm 1884. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

148—150. 1884. April, Maj och Juni.

Åldriga fornlemningar i Syrien.

(Forts.)

I sydvest om Hajr Mansûb ligger en kulle med märkliga fornminnen. På toppen stå tre resta stenar, den största 6 fot hög, omgifna af en stenkrets, 15 steg i diameter. Kring kullen finnes en annan krets, bildad af resta stenar af 3—6 fots höjd; kretsens diameter är 900 fot. Österut funnos flere rader af resta stenar. En fyrkantig inhägnad synes hafva omslutit det hela. På höjderna i norr och öster finnas åtminstone 150 dösar och ännu flere resta stenar.

Norr om Ayûn Mûsa förekomma i två grupper minnesmärken, som kallas af Araberna seråbît. Den ena gruppen består af 12, den andra af 24 stenpelare. Hvar pelare är 3—8 fot hög samt har en vidare bas, huggen ur samma stycke.

I närheten af dösar förekommer vanligen ett mer eller mindre utrifvet röse, liggande på berget. Rösena synas aldrig innesluta grafkammare.

En modern graf med stenmur och trilit å ena sidan är i det föregående omtalad. Sådana finnes allestädes inom det beduinska området.

På ett ställe kallas de resta stenarne för 'de smorda stenarne.' Hr Conder antager, att de i allmänhet varit föremål för hednisk dyrkan samt som sådana varit smorda med olja eller blod. När flere stenar förekomma sam-

man, i rader eller grupper, antager han, att de af fromma pilgrimer blifvit resta i närheten af någon helgedom.

Dösarna, som vi funno i Moab, säger han, angifvas af intet som grafvar. Många af dem voro uppenbart olämpliga för sådant bruk. Vid deras uppförande synes man i främsta rummet hafva velat åstadkomma något som liknade ett bord med någon lutning i längdriktningen. De skålformiga fördjupningarne sätter han i förbindelse med libationer. Flerstädes funnos samman med dösarna stora block, hvart och ett med en liten kammare, 3 fot hög, lika bred, 5 fot lång. Hafva de varit grafkammare, måste liket varit hopböjdt.

På ett par ställen förekomma runda stenskifvor, liknande qvarnstenar men för stora att användas som sådana, delvis genomborrade. De stå på kant och äro måhända symboler af solen. I 2 krön.bok (kap. 34) omtalas, att k. Josia förstörde 'hammanim' d. v. s. solbilder.

Dessa minnesmärken förekomma icke i Judeen, men väl har man flere gånger träffat kullfallna stenar, som möjligen bildat dösar och flerstädes har man observerat i klipporna skålformiga fördjupningar. I Samarien har man ej funnit mera än en stenkrets och den är ej fullt säker. I Galileen finnas ännu några dösar. I Dan, der Jeroboams kalftempel stod, har man funnit många, de flesta förstörda, antagligen afsigtligt. I Fenicien finnes en enda krets af resta stenar. Deremot i Gilead och Moab förekomma mera än tusen dösar och många andra minnesmärken. Man finner dem vid Nebo, Bamoth Baal, Baal Peor, sannolikt äfven vid Mizpeh, idel orter der altaren och stenar omtalas under Jakobs och Moses' tider.

Dessa minnesmärken torde hafva blifvit uppförda af Kanaaniterne och andra stammar. I femte Mosebok finnas upprepade förmaningar att slå kull Kanaaniternas altaren och slå sönder deras pelare. I Judeen utfördes detta fromma verk af kk. Hezekiah och Josiah. Som femte

Mosebok räknas för helig af Samariterna, torde de hafva följt exemplet något senare. Men Galileen hade alltid ett hedniskt element och Judakonungarne hade ringa myndighet öfver det aflägsna landet. Der finnas ock några dösar bevarade. På Jeremiahs dagar var Moab medelpunkten för Baalsdyrkan. Der finnas ock de gamla monumenten i stort antal.

I en aflägsen tid, långt före tillkomsten af Mose lag, synes Judarnes förfäder hafva aktat sådana minnesmärken. Jakob smorde en rest sten, Moses blodade altaret inom stenkretsen vid Sinai. Josua uppförde en stenkrets vid Gilgaal, Jakobs söner ett röse i Gilead. Rösena behöfva icke omsluta grafvar. De kunna hafva blifvit sammanlagda för att bevara minnet af någon märklig tilldragelse. Nutidens Araber uppresa gerna en sten på den punkt, från hvilken de få första anblicken af en helgedom.

Hr Conders bok visar, att dessa primitiva minnesmärken förekomma i ett förvånande stort antal i Syrien. Ännu bättre kunskap om dem skola vi helt visst få, när de af honom omtalade mätningarna, teckningarna och fotografierna blifvit publicerade.

Hr Conder antager, att dösarna i Syrien varit afsedda för offer, icke för mottagande af lik. Jag vågar icke till hans åsigt säga hvarken ja eller nej, ty för att uttala ett bestämdt omdöme måste jag om dessa minnesmärken hafva närmare uppgifter än jag funnit i hans bok. Det synes, som om hvarenda dös hade anträffats fullkomligt tom, och det är derföre ytterst vanskligt att yttra sig om, huruvida de fordom haft eller icke haft något innehåll. Under den långa tid, som förflutit sedan dessa dösar uppfördes, kunna de hafva varit utsatta för många slag af åverkan.

Att de skålformiga fördjupningarne å täckstenarne samt omkring dösarne varit afsedda för offer, håller jag för mycket sannolikt, men förekomsten af dessa offerskålar innebär icke något giltigt inkast mot grafteorin, ty offer och sysslandet med de döde står med hvartannat i det närmaste sammanhang.

Men så mycket är säkert, att om det kan fullt bevisas, att Syriens dösar varit uteslutande offerplatser och icke på samma gång varit afsedda att vara grafbyggnader, få vi icke derifrån draga någon slutsats rörande dösar i allmänhet. Att t. ex. våra nordiska dösar i deras olika former (dösar i inskränkt mening, gånggrifter, hällkistor) varit grafbyggnader, är längesedan med fullkomlig klarhet bevisadt. Enahanda iakttagelser hafva gjorts med afseende på dösarna i andra land.

Äfven på de nordiska dösarnas täckstenar förekomma de skålformade fördjupningarna och de hafva sannolikt varit afsedda för offer. Denna omständighet styrker på det bestämdaste den anmärkning, som nyss gjordes på grund af allmänna iakttagelser, att offerplats och grafplats kunna vara identiska.

Om det verkligen visar sig, att Syriens dösar icke varit grafplatser, under det t. ex. våra varit det, hafva vi från denna omständighet att hemta en vigtig lärdom. Till utseendet äro våra egentliga dösar och de syriska hvarandra mycket lika, så att det ligger synnerligen nära till hands att, såsom man gjort, ställa dem samman i en grupp. Jag har redan antydt, att man i det afseendet gått för långt. Om enahanda konstruktion i olika land användts för olika ändamål, måste detta gifva oss den vigtiga varningen att icke alltför hastigt från likheten hos företeelser af enkel natur sluta till en närmare sammanhörighet mellan företeelserna och deras upphofsmän. Den menskliga instinkten kan på skilda orter visa sig identisk och åstadkomma till utseendet

identiska ting. Men om man med trygghet kan påstå detta rörande de enklaste och de enklare företeelserna, må vi vara mera försigtiga, så snart det gäller företeelser af mera komplicerad natur. Då kan öfverensstämmelsen bero på samband mellan upphofsmännen, ehuru äfven då någon gång öfverensstämmelsen kan vid närmare efterseende befinnas tillfällig.

Hans Hildebrand.

Silfverfynd från Grausne i Stenkyrka socken, Gotland.

(Inv. 7063).

De kufiska mynten.

Sedan det stora myntfyndet från Botels beskrefs i denna tidskrift, har jag haft tillfälle att genomgå ett annat, äfvenledes ganska stort kufiskt fynd. Då det har sitt intresse att se, i hvad mon de slutsatser som drogos ur Botelsmynten vinna bekräftelse eller belysning af en annan, sannolikt ett par decennier tidigare nedgräfd myntskatt, vill jag här lemna en redogörelse för detta fynd, affattad efter samma plan som förra gången följdes.

Liksom då har äfven i närvarande fall det asiatiska silfret hittats på Gotland, hvars jord aldrig synes tröttna att afgifva nya intyg om de forna inbyggarnes rikedom och om deras lifliga förbindelser med främmande folk.

Ordnade efter klasser fördela sig de vid Grausne funna kufiska mynten på följande sätt. Hänvisningarna afse, der intet särskildt nämnes, Tornbergs *Numi cufici.* Der hänvisningar saknas, är myntet ej förr omtaladt såsom funnet i vårt land.

Abbasider.

El-Mançur (reg. år 136—158 efter moham. tidräkning).

El-Kufa år 146.

Harun-el-Raschid (170—193).
Bagdad 191. Tornb. II. 221.
Balkh 193.
El-Mutawakkil-ala-'llah (232—247).
3 obestämbara skadade mynt.
El-Mu'tamid-ala-'llah (256—279).
Serr-men-ra' 267.
1 skadadt mynt.
El-Mu'tadhed-billah (279—289).
Wasit 281.
Serr-men-ra' 282.
El-Muktefi-billah (289—295).
El-Ahwaz 289.
Kan möjligen tillhöra föreg. khalif.
El-Muqtedir-billah (295—320).
Bagdad 297. Äfven i Botelsfyndet.
» 304. Tornb. II. 472.
El-Ahwaz 304.
Içbahan 306.
Bagdad 307. Tornb. II. 477.
Ortnamn på -ân? 316. Tiesenhausen nr 2334?
Bagdad 319. Tornb., *Symbolæ* IV, nr 43.
2 obestämbara fragment.
El-Qahir-billah (320—322).
Bagdad 321.
El-Radhi-billah (322—329).
El-Mauçil 323. Tornb. II. 508 a.
El-Ahwaz 325. Tornb., *Symb.* III, nr 45.
El-Mutteqi-lillah.
Bagdad 329.
» 330. Tornb. II. 518. Två former.

Emir-el-Umera.

El-Muzaffer Abu-l-Wefa (Tuzun).
Bagdad 333. Tornb., *Symb.* III, nr 70.

Tahirid.

Tahir II.
El-Schasch 243. Tornb. VI. 83.

Soffarid.

'Amru b. El-Leith.
Nisabur 268. Tornb. VII. 10.

Samanider.

Isma'il b. Ahmed (280—295).

Enderaba 280.	Åfven i Botelsfyndet.		
El-Schasch 281.	Afvikande från Tornb. IX. 3.		
» 282.	Afvikande från Tornb. IX. 10. Två exemplar.		
» 283.	Tornb. IX. 14.		
» »	IX. 15.	Två former.	
» »	IX. 16.		
» 284.	IX. 19.	Afvikande form.	
» 285.	IX. 22.	Två former.	
Samerqand 285.	IX. 23.	Två exemplar.	
El-Schasch 286.	IX. 24.	Två former.	
» »	IX. 25.	Tre exemplar.	
» »	IX. 27.	Två former.	
Samerqand 286.	IX. 28.	Två former, den ena i två exemplar.	
El-Schasch 287.	IX. 29.	Tre former.	
» »	IX. 30.	Två former.	
Samerqand 287.	IX. 32.	Afvikande form.	
El-Schasch 288.	IX. 34.		
» »	IX. 35.	Två former.	
» 289.	IX. 38.		
» »	IX. 40.		
» 290.	IX. 45.	Två exemplar.	
Samerqand? 291.			
El-Schasch 292.	IX. 61.	Tre former.	

El-Schasch 293. IX. 74. Tre former.
» 294. IX. 87.
Enderaba 294. IX. 95. Två former.

Härtill komma 14 skadade mynt, af dessa ett från *Samerqand*, ett från *Enderaba*. Särskildt finnas på mynten årtalen 289, 290; ett årtal kan läsas som 292 eller 295, 5 st. hafva blott 28—.

Jahja b. Ahmed.
Samerqand 290.

Ahmed b. Isma'il (295—302).
Enderaba 293. IX. 105. Afvikande form.
Balkh 293. IX. 106.
El-Schasch 295. IX. 111.
Samerqand 295. IX. 112. Två former, den ena i två exemplar.
El-Schasch 29(6?)
Samerqand 296. IX. 119. Tre former.
» 296 eller 297.
El-Schasch 297. IX. 124 följ.
» 297 eller 299. Fem former.
(El-Schasch?) 297 eller 299. Olik föreg.
Samerqand 297 eller 294 eller 299.
El-Schasch 298. IX. 134 följ. Sju former.
Samerqand 298. IX. 147.
» » IX. 148.
El-Schasch 299. IX. 159.
Samerqand 299. IX. 161 följ. Tre former.
» 299? Annan form.
Enderaba 299. IX. 170. Fyra former.
El-Schasch 29—.
El-Schasch 300. IX. 174 följ. Åtta former.
Samerqand 300. IX. 185. Fem former.
Enderaba 300. IX. 188. Afvikande form.
El-Schasch 301. IX. 190 följ. Två former.
Enderaba 301. IX. 204. Afvikande form.

Enderaba 302. IX. 206?

Härtill 5 fragment, af dessa 2 från 290-talet och ett från år 300.

Naçr b. Ahmed (301—331).

(Ortnamn förloradt) 300. Två stycken.

Samerqand 301. IX. 223.

» » , IX. 224.

Enderaba 301. IX. 226. Afvikande form.

El-Schasch 302. IX. 227. Afvikande form.

Samerqand 302. IX. 234.

» » IX. 236. Två former.

Enderaba 302. IX. 242.

Samma ort? 302. IX. 241?

El-Schasch 303. IX. 245. Afvikande form.

Samerqand 303. IX. 247 följ. Två former.

Enderaba 303. IX. 251. Två former.

» 304. IX. 259. Två exemplar.

» » IX. 260. Två former.

Samerqand 305. IX. 263 följ. Afvikande form.

Enderaba 305. IX. 266. Två former.

El-Schasch 306. IX. 269.

Samerqand 306. IX. 270. Två former.

Enderaba 306. IX. 276. Två former.

El-Schasch 307. IX. 284. Afvikande form.

» 308. IX. 292.

» » IX. 295.

Enderaba 308. IX. 307.

El-Schasch 310. IX. 321. Biformen.

Samerqand 310. IX. 322. Två former.

Balkh 311. IX. 341. Afvikande form.

Samma ort? 312. IX. 347?

Samerqand 313. IX. 353.

Balkh 313. IX. 354.

El-Khottel 314. IX. 362. Afvikande form.

El-Schasch 315. IX. 365. Afvikande form.

Samerqand 315. IX, 367.
El-Schasch 316. IX. 376. Två former.
Samerqand 316. IX. 378.
El-Schasch 317. IX. 386. Tre former.
» 317 eller 319.
Nisabur 320. IX. 407. Afvikande form.
» 321. Afvikande från Tornb., *Symb.* IV, nr 101.
Samerqand 322. IX. 424. Två former.
» 323. IX. 433. Tre former.
» samma år? Två andra former.
» 324. IX. 440.
El-Schasch 326. IX. 455.
Samerqand 327. IX. 461.
» 329. IX. 470. Afvikande form.
El-Schasch 32-.

Härtill 23 skadade mynt, af hvilka 3 från Samerqand (alla under El-Muqtedir-billah) och 2 från Enderaba (af dessa det ena under El-Muqtedir-billah). Särskildt finnas årtalen 301, 302, 303 eller 306, 305, 308, 309, 310, 32-.

Nuh b. Naçr.
Nisabur 333.
Samerqand 334. IX. 495.
Bokhara 334. IX. 498.
El-Termidh 334.
Samerqand 340. IX. 524 följ. Afvikande form.
Bokhara 340. IX. 528. Afvikande form.
Samerqand 341. IX. 535.
» 343. IX. 550.

Dessutom 2 obestämbara fragment.

Jämte de uppräknade Samaniderna finnas följande sannolikt till denna klass hörande mynt, som ej kunna hänföras till någon bestämd dynasti:

7 st. från El-Schasch.

5 från Samerqand.
2 från Enderaba.

Volga-bulgariska imitationer och andra monströsa mynt, anslutande sig till Samanid-klassen.

1 efter mynt af Isma'il b. Ahmed.
2 » » » Ahmed b. Isma'il.
2 » » » Naçr b. Ahmed.
2 sinsemellan öfverensstämmande med namnet Mikail b. Dja'far, skrifvet *Mîkal bn Dja'd.*
9 andra mynt af olika slag.

Daudid.

Mohammed b. Ahmed.
El-Bendjhir 262. Tornb., *Zeitschr. d. Deutschen Morgenl. Gesellschaft* XXII, s. 288, nr 34.

Buweihider.

'Imad-el-daula.
Arradjan 330.
Ett fragment af år 32-.
Mu'izz-el-daula.
Tuster-min-el-Ahwaz 340.
Dessutom två fragment af obestämd Buweihidisk myntherre.

Hamdanider.

Naçir-el-daula och Seif-el-daula.
Niçibin 336.
1 skadadt mynt af år 342.

Några skadade mynt, nästan alla bärande Samanid-typen, låta sig dock ej med visshet hänföras vare sig till denna eller till någon annan bestämd klass. Hit höra
6 från 200-talet, deribland ett af år 289.

13 från 300-talet, däribland 2 af år 301, 1 för hvardera af åren 306, 315, 31—.

1 mynt med 2 reverssidor.

29 fragment.

Den statistiska sammanfattningen af nu gjorda uppräkning innehålles i här följande tabell, genom hvilken äfven, liksom vid redogörelsen för Botels-fyndet, angifves myntens fördelning mellan hela och brutna, samt de brutna styckenas storlek.

Tabell utvisande antalet af hela och brutna kufiska mynt i Grausnefyndet, sammanstälda efter dynastier.

	Hela.	$\geqq \frac{1}{2}$	$\geqq \frac{1}{4}$	$< \frac{1}{4}$	Summa.
Abbasider	17	7	2	—	26
Emir-el-umera	—	1	—	—	1
Tahirid	1	—	—	—	1
Soffarid	—	1	—	—	1
Samanider: år 280—319	124	36	13	3	176
Samanider: år 320—343	13 } 142	7 } 55	2 } 28	— } 4	22 } 229
Samanider: kronol. obest.	5	12	13	1	31
Imitationsmynt	6	7	3	—	16
Daudider	1	—	—	—	1
Buweihider	2	1	1	1	5
Hamdanider	2	—	—	—	2
Obest. klass	—	10	27	12	49
Summa	171	82	61	17	331

Fyndets totalsiffra uppgår alltså till 331. Detta är visserligen högst betydligt mindre än Botelsfyndets summa, som nådde till 2266. Men skilnaden mellan fyndens omfattning befinnes väsentligen minskad, då man erinrar sig, att detta sistnämnda fynd till stor del utgjordes af små, obestämbara eller blott ofullständigt bestämbara myntskärfvor, under det att Grausnemynten äro bevarade i

ett jämförelsevis synnerligen godt skick. Man sammanställe:

	Hela.	$\geqq \frac{1}{2}$	$\geqq \frac{1}{4}$	$< \frac{1}{4}$	Summa.
Botels-fyndet	220	268	458	1,320	2,266
Grausne-fyndet	171	82	61	17	331

I Botelsfyndet äro, som man ser, de hela mynten en ringa bråkdel, 9.7 procent, i Grausne-fyndet deremot mer än hälften, 51.7 procent. Omvändt utgöra i det förra fyndet de bitar, som understiga $\frac{1}{4}$ af ett helt mynt, mer än halfva antalet, 58.2 procent, i Grausne-fyndet åter föga mer än tjugondedelen, 5.1 procent.

Olikheten förklaras väl naturligast på det sätt, att medan Botelsmyntens forne egare i sin skatt blott sett ett samladt silfverqvantum, representerande en viss tyngd på vågskålen, har Grausne-myntens hopsamlare ännu betraktat silfverstyckena som myntindivider. Han har derför utgallrat och nedsmält eller på annat sätt afhändt sig de allt för små bitar, som kunnat komma i i hans ego. I alla händelser finnes intet som afgjordt tvingar oss att mot den gamle Botels-bo, till hvars hopsamlade silfver-smulor vi efter 1000 år blifvit de opåräknade arftagarne, framkasta den ledsamma beskyllningen för girighet och gnideri.

Vidkommande de olika myntklassernas bevaringsgrad bekräftar sig erfarenheten från Botelsfyndet deri, att Abbasiderna, trots sin högre ålder och sina längre vandringar, dock äro mera oskadda än Samaniderna. Bland de förra äro 65.4 procent hela, bland de senare 61.8 procent. Skillnaden skulle tvifvelsutan varit ännu mera till Samanidernas nackdel, om bland dem ingått ett större antal efter 330 präglade. Liksom vid Botelsfyndet visar det sig nämligen här, att de yngre Samaniderna äro värre åtgångna än de äldre; dessa, de äldre

intill år 320, räkna 70.5 procent hela, de yngre blott 59.1 procent. [1]

Den förra gången gifna tydningen af detta anmärkningsvärda förhållande — det förmenades bero på Samanidmyntens med tiden aftagande prydlighet men ökade storlek och sprödhet — denna förklaring motsäges icke heller af Grausne-fyndet. Den har sin giltighet äfven för de illa gjorda imitationsmynten, af hvilka fyndet ses innehålla 16; bland dessa äro blott 6 hela.

Ännu mera afgjordt än i Botels-fyndet är i Grausnefyndet Samanidklassen förherskande. Delvis — i fråga om sådana klasser som Sasanid-typens mynt, Umaijader, Daudider m. fl. hvilka inom senare myntfynd gemenligen uppträda blott i illa tilltygade exemplar — torde detta förhållande bero på den nyss omtalade utgallringen.

Ännu mera grundar det sig emellertid derpå att dynastier sådana som Buweihidernas, Hamdanidernas, Ikschididernas, hvilka i Botelsfyndet spelade en viss roll, tillhöra en period som ännu ej hunnit blifva fullt representerad i det nu afhandlade fyndet.

Det yngsta årtal, som anträffas inom detta, är **343** efter mohammedansk tidräkning, d. v. s. år **954—955** e. Kr. Det läses på ett Samerqand-mynt af Samaniden Nuh b. Naçr. Det näst föregående årtalet 342 läses på ett mynt som är slaget för Hamdaniderna Naçir-el-daula och Seif-el-daula.

Botelsfyndets yngsta daterade mynt tillhörde år 359 = 968—9 e. Kr. En tidsskillnad af 16 år förefinnes alltså. Hur ringa denna skilnad än är, afspeglar den sig tydligt i fyndets sammansättning.

[1] Att ej blott den förra, utan äfven den senare siffran öfverstiger och motsäger den nyss vid jämförelsen med Abbasiderna uppgifna Samanid-procenten, förklaras därigenom, att vid Samanidernas delning efter årtionden de kronologiskt obestämbara mynten, som naturligtvis just äro de skadade, måst lemnas ur räkningen. Procentsiffrorna för de hela mynten måste härigenom synas högre än de i verkligheten äro.

Det var under 320-talet som det abbasidiska khalifatets sönderfall på allvar började. Buweihidernas mäktiga dynasti i Persien och Iraq-el-arabi, Hamdanidernas i Mosul och Aleppo, Ikschididernas i Syrien och Palestina tillhöra alla genom sin uppkomst detta årtionde. Det kan då synas mindre rimligt att ur kronologiska grunder vilja förklara saknaden af deras mynt i ett fynd, som dock eger stycken från 340-talet. Emellertid stämmer en sådan förklaring på det nogaste med iakttagelser, som vi förut gjort vid Botelsfyndet.

Liksom vid redogörelsen för detta må äfven nu en i nämnda hänseende upplysande kronologisk öfversigtstafla bifogas. För jämförelsens skull tilläggas de motsvarande slutsiffrorna från Botelsfyndet.

Tabell, utvisande fördelningen af Grausne- (och Botels-)fyndets daterade kufiska mynt (från år 280) efter årtionden och dynastier.

Årtionde.	Grausne-fyndet.							Botels-fyndet.
	Abbasider.	Emir-el-Um.	Samanider.	Buweihider.	Hamdanider.	Obest. klass.	Summa.	Summa.
280–9	3	—	40	—	—	1	44	22
290–9	1	—	61	—	—	—	62	53
300–9	4	—	57	—	—	3	64	57
310–9	2	—	18	—	—	2	22	44
320–9	4	—	15	1	—	—	20	44
330–9	2	1	3	1	1	—	8	84
340–9	—	—	(4)	(1)	(1)	—	(6)	67
350–9	—	—	—	—	—	—	—	21

De inom parentes stående siffrorna afse tiden 340—343, alltså blott en del af årtiondet.

Om ock de båda seriernas parallelism ej är alldeles fullständig, hvilket man vid så små sifferbelopp ej rimligtvis kan vänta, är dock öfverensstämmelse i det hänseendet påtaglig, att det sista årtiondet i båda fallen

lemnat det knappaste tillskottet af mynt, till och med vida färre än perioder som ligga 60—70 år tillbaka i tiden. Olikheten med förhållandena inom vår tids penningmarknad är ansenlig, men kommunikationsförhållandena hafva också ändrats under tiden mellan myntens nedgräfning och deras återuppståndelse.

Den ofvanstående tabellen vitsordar också riktigheten af den anmärkning, till hvilken Botelsmynten gåfvo anledning, att särskildt perioden 290—309 (902—922 e. Kr.) tillfört Norden ett synnerligen stort antal af kufiska mynt. I Grausne-fyndet äro siffrorna för dessa årtionden till och med högre än i det annars rikare Botelsfyndet, naturligtvis på den grund att det förstnämnda fyndet såsom äldre står denna period närmare.

Samanid-dynastiens välbekanta, stora betydelse för samfärdseln med Europa blir genom det föreliggande fyndet lika kraftigt intygad som genom Botelsmynten. Den visar sig deri, att medan perioden intill år 280 (vårt år 893), då Isma'il b. Ahmed började slå mynt, endast lemnat 11 stycken, tillhöra alla de öfriga den följande tiden. Från år 280 intill 317 äro alla årtal representerade bland fyndets Samanider. De derpå följande 25 åren lemna i samma klass luckor för 13 särskilda år. Af Botelsfyndets rikliga tillgång på mynt för denna period se vi, att skälet till aftagandet ej ligger i någon då inträdd stockning af penningrörelsen mot vester, utan att det endast är det redan angifna, att denna periods mynt ännu ej hunnit fram.

Fasthållandet af det faktum, att i allmänhet en viss tidrymd ligger emellan det yngsta myntet i ett större kufiskt fynd och den egentliga hufvudmassan deri, är nödvändig, om man ej skall ledas till förhastade slutsatser. Tornberg, som annars i sina för den kufiska myntvetenskapen så högst vigtiga arbeten sorgfälligt undvikit osäkra historiska kombinationer, har i detta hänseende icke

alltid varit nog försigtig. Så har han i fråga om det märkvärdiga Sandby-fyndet från Öland (1840) — som bland 1122 hela och nästan lika många brutna mynt endast innehöll 3 Samanider — allt för hastigt slutit, att det på grund af sin Samanid-fattigdom icke kunde antagas hafva hitkommit den vanliga vägen från Transoxanien, Samanidernas land, utan snarare borde anses hafva utgått från Armenien; det skulle sedan hafva vandrat vägen vester om Kaspiska hafvet, från hvilka trakter flere mynt förekommo däri. Då man finner de yngsta mynten i detta fynd vara slagna under khalifen El-Mu'tadhed-billah, alltså icke senare än 289, men möjligtvis några år tidigare, så kan man icke med fog vänta att här träffa många af de först med 280 började Samaniderna. Fyndet innehåller emellertid i stället rätt många mynt, slagna af Samanidernas äldre föregångare i dessa trakter, Tahiriderna. Till och med i det stora Fardumefyndet från Gotland (1844), som innehöll 1162 hela och skadade mynt, och i hvilket det sista årtalet var 309, uppträdde ännu Tahiridmynten såsom till antalet öfverlägsna Samanidmynten : 96 mot 25.

Några af Grausne-fyndets ur numismatisk eller historisk synpunkt mera anmärkningsvärda mynt må särskildt, om ock i korthet, här påpekas.

Bland Abbasiderna kunna såsom mycket sällsynta och i vårt land ej förut funna nämnas en dirhem från Wasit 281, en från Serr-men-ra' 282, en från El-Ahwaz 289. Äfven för andra lands samlingar alldeles okända synas vara en från Serr-men-ra' 267, en från El-Ahwaz 304, en från Içbahan 306.

Bland Samanidmynten eger redan det som står främst i förteckningen ett visst intresse. Det är slaget i Enderaba, en stad som särskildt under 290-talet framstod som en af Samanidernas vigtigare myntplatser; Grausnefyndet

innehåller för åren 294—308 25 stycken der slagna mynt. Deremot har namnet, så vidt jag vet, hittills ej varit sedt på något mynt från 280-talet. Det var derför icke utan en viss tveksamhet, som jag vid granskningen af Botelsfyndet vågade den förmodan, att den äldsta bland detta fynds Samanider, af hvars ortnamn blott de två sista flertydiga bokstafstecknen qvarstodo, vore att hänföra till Enderaba. Årtalet därpå var 280. Samma årtal läses emellertid nu på ett Grausne-mynt efter ett fullt tydligt skrifvet och väl bevaradt *Enderaba*. Redan under det första år, då Isma'il b. Ahmed tillvällade sig sjelfständighet, har han alltså utöfvat fursterättighet i den aflägsna Khorasan-staden. Hvad anledningen varit att orten sedan under ett årtionde tyckes hafva upphört att vara myntplats, derom upplyser ännu icke historien någonting.

En annan fråga, på hvilken den skrifna historien ej lemnar svar, men om hvilken deremot mynten gifva någon upplysning, är den som rör ett försök af *Jahja b. Ahmed* att spela herre i Samerqand år 290. Tornberg upptäckte i det stora Fölhagen-fyndet först beviset för ifrågavarande händelse.

Detta fynd innehöll ett mynt af nämnda ort och år, på hvilket den rättmätiga furstens, Isma'il b. Ahmeds, namn var uteslutet och i stället lästes namnet på en annan »Ahmeds son», *Jahja*, förmodligen broder till Isma'il. Tornberg har omtalat myntet dels i en uppsats *Ueber Muhammedanische Revolutionsmünzen* i *Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft* XXII (1868) sid. 705 f., dels i beskrifningen på Fölhagensfyndet i *Antiqvarisk Tidskrift* III (1870) sid. 55.

Ett motstycke till detta intressanta mynt är nu åter funnet vid Grausne. Myntet innehåller samma årtal och namn som Fölhagensmyntet, men är dock, såsom en jämförelse med afbildningen i *Antiqvarisk Tidskrift* visar, icke identiskt dermed. Då alla andra källor

för Jahja b. Ahmeds historia tryta, är den nämnda olikheten mellan de båda mynten kanske icke utan sitt intresse: den visar väl, att Jahjas myntprägling haft en viss omfattning, och att hans resning alltså icke saknat all ekonomisk grundval. För öfrigt synes Jahja icke till sitt förfogande hafva egt någon synnerligen öfvad myntmästare: båda mynten hafva flere smärre präglingsfel. Så saknas på Grausne-myntet första bokstafven i årtalssiffran *tis'îna* 90; på Fölhagens-myntet är detta ord riktigt skrifvet, men uttrycket för 300 däremot alldeles utelemnadt.

Till hvad Tornberg meddelar om Jahjas mynt kan läggas, att det väl ej är utan afsigt och mening, som pretendenten från myntet uteslutit ej blott den rådande Samanidherrens, utan äfven den regerande khalifens, El-Muktefi-billah's, namn, och i stället för denne blott nämnt hans unge broder och efterträdare El-Muqtedir-billah.

Ett mycket sällsynt och kanske aldrig förut funnet mynt är det som är dateradt El-Termidh 334. Denna ort, hvars namn ytterst sällan anträffats på kufiska mynt, är belägen vid stranden af Oxus i Tokharistan.

Ur Buweihidernas klass kan såsom en nyhet hos oss nämnas ett mynt från Arradjan af år 330; ur Hamdanidernas klass ett från Niçibin af år 336.

Liksom i Botelsfyndet äro äfven här Samerqand och El-Schasch (Taschkend) de rikast företrädda myntplatserna. Men ordningen mellan dem är nu ombytt, så att denna gång El-Schasch med sina 90 mynt står ett godt stycke framom Samerqand med blott 60. Förklaringen på detta förhållande ligger i en iakttagelse, till hvilken granskningen af Botelsfyndet gaf oss anledning, nämligen att Samanidernas i början så talrika El-Schasch-mynt efterhand aftaga i antal och slutligen komma att stå tillbaka för Samerqands-mynten. Då Botelsfyndet är yngre än Grausne-fyndet, måste följ-

aktligen proportionen mellan de båda städernas mynt ställa sig sämre för El-Schasch.

Följande lilla stastistik öfver de hithörande myntens fördelning efter decennier torde hafva ett visst intresse för de ännu i våra dagar betydande städernas historia under 10:de seklet, och i sin mon äfven för vår egen handels historia vid denna tid.

Botelsfyndet.

	280—9.	290—9.	300—9.	310—9.	320—9.	330—9.	340—9.	350—9.
El-Schasch ..	14	18	25	13	12	5	8	7
Samerqand ..	3	10	14	10	12	25	18	5

Grausne-fyndet.

	280—9.	290—9.	300—9.	310—9.	320—9.	330—9.	(340—3).
El-Schasch ..	27	28	16	8	2	—	(—)
Samerqand ..	7	11	15	5	10	1	(3)

Båda serierna öfverensstämma deri att El-Schasch såsom myntort för nordiska fynd under de två sista årtiondena af 200-talet stod långt framför Samerqand. Förhållandet utjämnades under de närmast följande årtiondena inpå 220-talet, och från 230 har Samerqand afgjordt försteget. Botelsfyndet torde visa, att staden bibehållit det åtminstone intill seklets midt.

Af *Bokhara*-mynt eger Grausne-fyndet endast 2, under det att Botelsfyndet hade ej mindre än 40. Anledningen är åter Grausne-fyndets högre ålder. Äfven i Botelsfyndet tillhörde Bokhara-mynten väsentligen perioden efter 330.

Enderaba är slagort för 30 Grausnemynt; ehuru större innehöll Botelsfyndet blott 9—12 motsvarande mynt. Också här ligger grunden till skiljaktigheten i

fyndens olika ålder. Man inser detta, då det befinnes, att alla till årtalet bestämbara Enderaba-mynt i Grausnefyndet tillhöra perioden 293—308.

Bagdad har till Grausne-fyndet lemnat 9 mynt, alla Abbasider, utom ett af Emir-el-umera Tuzun.

Balkh 4 (5?) stycken, af dessa en Abbasid, de öfriga Samanider.

Nisabur 4 st., af dessa en Soffarid, de öfriga Samanider.

El-Ahwaz 3 st. Abbasider.

Serr-men-ra' 2 st. Abbasider.

Enstaka mynt förekomma från *El-Kufa*, *Wasit*, *Içbahan*, *El-Mauçil*, hvilka orter hvardera lemnat en Abbasid; *El-Khottel* och *El-Termidh*, hvardera en Samanid; *El-Bendjhir*, en Daudid; *Arradjan* och *Tuster min El-Ahwaz*, hvardera en Buweihid; *Niçibin* en Hamdanid.

Januari 1884.

Esaias Tegnér.

De vesterländska mynten.

England är i detta fynd representeradt af ett enda mynt, slaget för k. Edgar, som regerade 959—975. Myntet, prägladt i Canterbury af myntmästaren Edestan, är beskrifven i B. E. Hildebrands katalog öfver k. Myntkabinettets samling af angelsaksiska mynt; den enda skiljaktigheten är en punkt efter LÆNT.

Köln är representeradt af åtta mynt. Ett prägladt för erkebiskop Bruno (953—965), bär å ena sidan ett kors med kula i hvar vinkel, å den andra den vanliga inskriften S COLONIA A i tre rader (delvis utplånad). Öfriga inskrifter skadade. Dannenberg 376.

De sju öfriga mynten från Köln äro präglade af någon Otto. På ena sidan hafva de alla ett kors med

kula i hvar vinkel, på den andra S COLONIA — A, mer eller mindre oregelbundet. Regentnamnet skrifves ODDO. Det är uppenbart, att den Otto, på hvilken vi här hafva att tänka, är den förste af de tre efter hvarandra regerande kejsarne med detta namn.

Från Mainz finnas nio mynt. Alla hafva å ena sidan ett kors med kula i hvar vinkel samt i den något förförvirrade omskriften namnet Otto. Frånsidan visar en kyrkgafvel med ett kors i det qvadratiska fältet; den mycket förvirrade omskriften har qvarlefvor af stadsnamnet. Äfven dessa mynt måste hänföras till Otto I.

Salzburg är representeradt af ett enda mynt, som torde böra hänföras till hertig Henrik II:s första regeringstid (955—976). Åtsidan har ett kors med en grupp af tre punkter i hvar af tre vinklar samt omskriften HωEI IΩIVωV (en förvrängning af *Heinricus dux*). Frånsidan har en kyrkgafvel med bokstäfverna VVI under taket samt omskriften IΛVΛΛI C..IVITAS (en förvrängning af *Juvavi civitas*).

Vidare förekommer här en s. k. Wendenpfennig. Å ena sidan ses ett kors med kula i hvar vinkel samt den föga upplysande inskriften + IIIIIIIIOIIIIIIII + IIIIIIII. Å andra sidan en kyrkogafvel med ett kors i den qvadratiska hufvuddelen. Af omskriften kan ses IISIIO..OII.

Slutligen finnes ett mynt, skadadt, med krönt hufvud och OTTO REX å den ena sidan, på den andra helgonet Lamberts namn i omskriften samt ett tvärt öfver fältet gående ord, som ej är fullt tydligt. Sankt Lamberts namn förekommer på mynt präglade i Huy, Luttich och Maastricht. Mynt med Otto liknande det ifrågavarande hänföras vanligen till Otto III. På honom kan man dock icke i detta fall tänka. Det är skada att myntet är så otydligt. Skulle det verkligen vara af Otto III, få vi antaga, att det icke hört till fyndet, utan tidigare hittats och af insändaren insmugglats i den stora mynt-

skatten. En sådan blandning af fynd har bevisligen mer än en gång förekommit.

Då i det föregående de Ottonska mynten utan tvekan hänförts till Otto I, må visserligen medgifvas, att de af dem, som tillägga herskaren kejsaretitel, *kunna* höra till hans son och efterträdare Otto II. Men då de mynt, som kunna hänföras till bestämda epoker, tillhöra tiderna 953—965 och 955—976 och intet skäl finnes att hänföra dem snarare till slutet än till början af dessa perioder, ega vi ej skäl att anse något af de kejserliga Ottonska mynten vara prägladt efter år 973, då Otto II tillträdde regeringen. Man invände ej, att några af dessa mynt kunna hänföras till kejsar Otto I, några till kejsar Otto II, ty de hafva alla inom hvar grupp ett sådant slägttycke, att de icke gerna kunna fördelas på två regenter.

Af de engelska och tyska mynten i detta fynd är således intet prägladt efter år 976. Som nyss nämndes kunna alla mynten vara präglade icke så kort tid före detta år. Se vi oss om efter en annan gräns, få vi anteckna att Otto I:s kejserliga mynt måste vara präglade efter år 962. Denna gräns blir bestämmande för hela fyndet, eftersom Edgar blef konung, Bruno blef erkebiskop och Henrik II hertig före detta år. Den ändpunkt i tiden, som skatten *i och för sig* representerar, måste således falla efter år 962, men ligger icke gerna hitom år 973. För att finna den tid som skatten *såsom funnen i Sverige* representerar, måste vi tillägga den tid som åtgick för att mynten skulle hinna komma till Gotland — en tid, öfver hvilken vi endast gissningsvis kunna uttala oss. Vi kunna endast säga, att skatten blifvit nedgräfd, innan Otto II:s mynt hunnit komma till Gotland.

Vi måste sammanställa de slutsiffror, som de österländska och de vesterländska mynten ställa till vårt för-

fogande. De senaste österländska mynten tillhöra år 343 efter Hedjra d. v. s. åren 954—955 efter Christi födelse. Mellan de två gruppernes yngsta mynt finnes således en tidsskillnad af 1—19 år.

Hans Hildebrand.

Prydnader m. m. af silfver.

1. En rund silfverprydnad med filigranarbete. Har ett rundt hål nära kanten och har haft ett annat strax invid. Diam. 2 cm.

2. Rund silfverprydnad (miniatyrsköld) med en rad inslagna punkter kring bucklan och två rader närmast utkanten. Största diam. 2,9 cm. På ena sidan om bucklan två hål (på baksidan spår af pånitad plåt — nålfäste?), på andra sidan en nit invid bucklan, nästan osynlig på baksidan.

3. En fingerring, gjord af en 8 mm bred, mot ändarne afsmalnande silfverremsa; ändarne, som äro trinda bilda en knut af vanlig form. Största yttre diam. 2,4 cm.

4. En i tre delar bruten armbygel med inslagna ornament (tre punkterade trianglar, små cirklar, linier). Största bredd 1,35 cm. Bitarnes längd 5,95 + 5 + 2,75 cm i mer eller mindre böjdt skick.

5. Hälften af en armbygel med sex rader inslagna små trianglar med en punkt och två upphöjda streck. Ändan hakformigt omböjd. Snedt afhuggen och bruten i den bredare ändan. Baksidan med djup fåra. Längd nu (den omböjda spetsen oberäknad) 8,1 cm. Bredd i breda ändan 1,5 cm.

6. En ursprungligen 8-kantig, starkt spiralvriden silfverten, nu ringformigt böjd. Tjocklek 7 mm. Yttre tvärdiameter 5,6 cm.

7. Spirallagd, fyrkantig silfverten (3 hvarf) med afsmalnande, trinda ändar. Största yttre diam. af spiralen 3,5 cm.

8. Fyrkantig silfverten, omböjd två gånger, stympad i båda ändar. Längd i hopböjdt skick.

9. Fyrkantig silfverten, stympad i båda ändar. Längd nu 6,8 cm.

10. Dylik omböjd. Längd hopböjd 3,7 cm.

11. Dylik omböjd. Längd hopböjd 4,1 cm.

12. Sexkantig silfverten omböjd. Längd hopböjd 4,6 cm (funnen och insänd senare än det öfriga fyndet.)

13. Rund ten med S-formigt omböjd ända; andra ändan stympad; hopböjd. Längd 4,3 cm.

14. Rund ten med ena ändan omböjd till ögla. Längd 5,4 cm.

15. Rund silfverten, afsmalnande mot båda ändar. Längd hopböjd 9,2 cm.

16. Rund silfverten, stympad i båda ändar. Längd 5,6 cm.

17. Rund silfverten, stympad i båda ändar. Längd 4,5 cm.

18. Sexkantig rund silfverten, förböjd och i ena ändan något spiralvriden. Längd 4,3 cm.

19. Trind silfverten, som varit lindad i spiral; afhuggen i båda ändar; här och der med små hugg. Längd 4,2 cm.

20. En hopböjd trind silfverten.

21. En bit af en silfverten, som varit spirallagd; ena ändan S-formigt omböjd.

22. En böjd silfverten, stympad.

23. En fyra gånger omböjd smal silfverten.

24. En bit af en fyrkantig silfverten, afhuggen i båda ändar.

25. En af två hopvridna silfvertrådar bildad tre gånger omböjd ten.

26. En bit silfverkedja, med ring i ena ändan. Längd nu 5,5 cm.

27. En hopklämd, temligen tjock silfverplåt.

28, 29.. Två fragment af tunnt silfverbleck.

30. En silfverplants.

31. En bit af en plants eller af ett kufiskt mynt med utplånad inskrift.

32. Ett kufiskt mynt med utplånad inskrift.

33. Ett kufiskt mynt med nästan fullständigt utplånad inskrift.

34—38. Fem bitar af kufiska mynt eller plantsar.

Aftryckt efter den af dr Hjalmar Stolpes för inventariet utarbetade beskrifningen af de i fyndet förekommande antiqviteterna.

Åverkan på Svarta jorden på Björkö.

2.

Öfver den på Riksantiqvariens begäran af Konungens Befallningshafvande i Stockholms län utfärdade fridlysningen af den Svarta jorden, har vice konsul N. Persson hos Kongl. Maj:t anfört besvär. Öfver dem har Riksantiqvarien afgifvit följande embetsutlåtande.

Till Konungen.

I en underdånig skrift, som är undertecknad med namnet Nils Persson och titeln v. konsul,[1] hvilken blifvit till mig i nåder remitterad, anhålles, att Eders Kongl. Maj:t täcktes undanrödja den fridlysning som Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Stockholms län på min be-

[1] Namnteckningen syntes icke vara konsul Perssons egen.

gåran »företagit sig» utfärda för den öfre delen af den svarta jorden på Björkö. Som motiv för denna anhållan anföres, att rättegång för närvarande pågår angående ifrågavarande områdes beskaffenhet att vara fast fornlemning eller icke, samt att Perssons rätt kan vara af ifrågavarande fridlysning beroende.

Under åberopande af mitt den 24 september förlidet år afgifna underdåniga utlåtande rörande en besvärsskrift af vice konsul Persson, får jag med afseende på förevarande skrifvelse anföra följande.

Uppgiften i den remitterade skrifvelsen, att för närvarande rättegång pågår, huruvida den svarta jorden på Björkö är en fast fornlemning eller icke, är icke korrekt. Att afgöra huruvida den svarta jorden eller något annat är en fornlemning eller icke, ligger utanför en domstols kompetens, ty detta är en rent vetenskaplig fråga, hvilken endast på vetenskapliga grunder kan afgöras. Det enda, hvari juridisk domstol kan uttala sig, är huruvida denna fornlemning hör till dem, åt hvilka gällande lag bereder skydd.

Persson anser enligt den förra besvärsskriften, som bär hans namn, att den svarta jorden icke är någon fornlemning. Han har icke, mig veterligen, genom föregående arkeologiska studier vunnit kompetens att i denna fråga uttala ett omdöme med anspråk på giltighet. Han har tvärtom, genom tidningsartiklar, med hans namn undertecknade, visat sig sakna kunskap såväl om den svarta jordens natur, som i allmänhet om fornlemningar. Vid det omdöme han i denna sak uttalar, kan derföre, enligt mitt förmenande, intet afseende fästas.

I strid med Persson har undertecknad, hvilken åt fornsakerna egnat ett mångårigt vetenskapligt studium och åt hvilken Eders Kongl. Maj:t i nåder täckts lemna ett embete, till hvilket hör att vaka öfver statens intresse med afseende på landets fornminnen, förklarat

den svarta jorden på Björkö vara en fornlemning. Såsom jag i min nyss anförda underdåniga skrifvelse tillåtit mig att framhålla, är jag icke den ende fornforskare, som anser den svarta jorden på Björkö vara en fornlemning, i hvilken händelse mitt omdömes giltighet måhända kunde dragas i tvifvelsmål, utan det är en af nutidens arkeologer, in- och utländska, utan gensägelse erkänd sak, att den svarta jorden på Björkö och andra med den likstälda bildningar äro att anse som fornlemningar.

Att Björkö svarta jord är en fornlemning är således faststäldt, på den enda väg, på hvilken en sådan fråga kan fastställas, nämligen den vetenskapliga. Ett domstols-utslag kan ej i minsta mon häfva det resultat till hvilket vetenskapen i detta afseende kommit.

Persson påstår, enligt den förra besvärsskriften, som bär hans namn, att den svarta jorden på Björkö icke finnes uppräknad i den förteckning öfver olika slag af fornlemningar, som är intagen i Eders Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 november 1867 angående fornminnens fredande och bevarande. Jag har mot detta hans påstående i underdånighet framhållit, dels att det aldrig varit meningen att i § 2 af nämnda nådiga förordning uppräkna alla slag af fasta fornlemningar i Sverige, utan endast de vanligaste grupperna, dels att i denna § verkligen finnes en kategori nämnd, till hvilken Björkö svarta jord hör, i det den afskrädeshög, som kallas den svarta jorden och som i senare tid fått sitt öfversta lager bearbetadt genom jordbruk, är af den ålder, att den ej kan anses tillhöra enskild egare, dels att § 1 af nämnda nådiga förordning uttryckligen säger, att *alla* fasta fornlemningar, som bevara minnet af fäderneslandets inbyggare i forntiden, stå under lagens hägn och att de ej få rubbas under annat vilkor än i

följande paragrafer af samma nådiga förordning föreskrifves.

Att fridlysningen af den svarta jorden på Björkö kan inverka på utgången af den rättegång, som blifvit mot Persson öppnad, anser jag för sannolikt och hoppas jag. Men deremot kan jag icke instämma i det i den till mig remitterade, med namnet Persson undertecknade skrifvelsen förekommande uttalandet, att den utfärdade fridlysningen kan utöfva inflytande på Perssons rätt. Om alla fornlemningar, som bevara minnet af forntida inbyggare i Sverige, stå under lagens hägn, och om den svarta jorden på vetenskapliga grunder måste anses vara en fornlemning, har Persson i denna fråga ingen rätt alls. Då Eders Kongl. Maj:t i § 12 af den ofta nämnda nådiga förordningen föreskrifvit, att Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eger att på anmälan af Riksantiqvarien låta offentligen fridlysa viss bestämd fornlemning, samt då den svarta jorden är en fornlemning och då anmälan till fridlysning om densamma blifvit af Riksantiqvarien gjord, har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Stockholms län genom den utfärdade fridlysningen allenast fullgjort hvad Eders Kongl. Maj:t i nåder befallt, och har Persson, enligt min uppfattning, saknat befogenhet att deröfver besvära sig.

På grund deraf får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t i nåder ville lemna hans besvär utan afseende.

Men då Eders Kongl. Maj:t i nåder befallt, att alla fornlemningar, som bevara minnet af fäderneslandets inbyggare i forntiden, skola stå under lagens hägn för att åt efterverlden och vetenskapen bevaras, och då från ett håll, låt vara partiskt, påståtts, att det af ordalagen i den nådiga förordningen af den 29 november 1867 ej med tydlighet framgår, att Björkö svarta jord hör till dessa »alla fornlemningar» hvilka skola skyddas, får jag,

eftersom det är af yttersta vigt för vetenskapen, att den svarta jorden blir på vetenskapligt sätt undersökt och att de i densamma ymnigt förekommande fornsakerna omsorgsfullt tillvaratagas, och alldenstund föregifven eller verklig otydlighet i en gällande lag väl torde böra häfvas af den lagstiftande makten och icke på lagskipningens väg, i all synnerhet när ett vigtigt intresse derigenom vedervågas, i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes, i anledning af hvad här förefallit och på grund af vetenskapens utslag i ämnet, i nåder förklara, att den svarta jorden på Björkö är en fornlemning, hvilken står under lagens hägn.

I fridlysningen är undantaget den svarta jordens öfversta lager, hvilket i lång tid blifvit af plog och spade bearbetadt och derigenom förlorat arkeologisk märkvärdighet. Skulle någon gång delegarne i Björkö by finna det nödigt att för jordbrukets skull gå mera på djupet eller skulle af annan anledning djupgräfningar inom den svarta jorden ifrågakomma, lägger tydligen den utfärdade fridlysningen intet oöfverstigligt hinder derför. Dess uppgift är endast att gifva skärpa åt lagbudet att icke rubba den del af den svarta jorden, som ännu bevarar karaktär af fornlemning, i annan ordning än den som i den nådiga förordningen om fornlemningars vård föreskrifves.

Stockholm den 23 maj 1884.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 8 april 1884.

Akademiska ärenden. Till revisorer af Akademiens räkenskaper för år 1883 utsågos hrr Björnstjerna och Bowallius.

En af kamrer W. Berg inlemnad ansökan om understöd för utgifvande af en monografi öfver Visingsö och dess historia remitterades till den historiska nämnden.

Akademiens statut. Undertecknad gjorde en framställning rörande åtgärder för omarbetande af Akademiens statut. Akademien beslöt, att de nuvarande statuten skola tryckas i så många exemplar, som erfordras på grund af ledamöternas antal, och till dem utdelas, samt att en komité af fem personer skall tillsättas för uppgörande af ett förslag till nya statut, hvilket bör vara till Akademien inlemnadt den 2 januari 1885.

Undertecknad anmälte, att han ämnade vid följande sammanträden föreslå Akademien att öfverlägga om en och annan fråga rörande stadgarne, och uttalades af hr Carlson önskan, att sådant ärende, när det ifrågakommer, må vara angifvet å kallelsesedlarna.

Akademien gaf undertecknad uppdrag att anskaffa stadgar från likartade akademiska samfund i in- och utlandet.

Statssamlingarna. Akademien beslöt inköpa en korkåpa, sju snidade helgonbilder samt delar af en korstol från Roslags-Bro kyrka.

En messhake från Ryrs socken på Dal inlöstes.

Akademien beslöt, att Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet skola från ingången af maj tillsvidare hållas tillgängligt för allmänheten söndagar och fredagar utan afgift samt tisdagar mot en afgift af 25 öre person.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kyrkorådet i Katarina församling i hufvudstaden hade anmält, att fråga blifvit väckt om försäljning af en del å särskild förteckning upptagna kyrkans inventarier. Akademien lät förteckningen sig föredragas och beslöt afgifva det svar, att från hennes sida intet hinder möter försäljningen af ifrågavarande föremål.

Undertecknad anmälte, att han mottagit underrättelse derom, att Östby ödekyrka inom erkestiftet i följd af remnor, uppkomna under förliden vinter, hotar att rasa. Akademien beslöt, att kyrkan skulle besigtigas.

Medaljförslag. Ett af fru L. Ahlborn inlemnadt förslag till Malmöhus läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj godkändes.

Den 29 april 1884.

Akademiska ärenden. Revisorerne, hrr Björnstjerna och Bowallius anmälte, att de granskat Akademiens räkenskaper för år 1883 jämte säkerhetshandlingar utan anmärkning och beviljade Akademien, på deras hemställan, sin räkenskapsförare decharge.

Statssamlingarne. Akademien beslöt inlösa en samling af 57 fornsaker, hembjuden af riksdagsmannen Peter Andersson i Högkil på Dal.

Riksantiqvarien anmälte, att det af flere skäl var nödigt att sätta arbetsrummen i förbindelse med museisalarne medels någon apparat,

som gjorde det möjligt för den, som befann sig i arbetsrummen att kalla till sig andra, som funnos i salarne, och tvärtom, samt att enligt uppgift af den person, som utför ledningsarbetena för Stockholms allmänna telefonbolag, en elektrisk ringledning, så ordnad, att det nämnda behofvet uppfylldes, ej skulle i anläggning kosta mera än 200 kr. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om beviljande af medel till anbringande af en sådan ringledning.

För Akademien visades en af guldsmeden Sam. Pettersson bekostad och till Statens Historiska Museum skänkt kopia af ett prydligt, enskild person tillhörigt bronsspänne från Gotland.

Fasta fornlemningar. Akademien gaf godsegaren L. Arfvedson förnyad tillåtelse att undersöka grafhögar i närheten af Näshulta kyrka, Södermanland, på förut stadgade vilkor.

Hemmansegaren Johannes Lindgren å nr 5 Veinge i Veinge sn, Halland, hade anhållit om tillstånd att borttaga en å hans inegor befintlig skadad grafkulle, hvilken han uppgaf vara hinderlig för jordbruket. Akademien beslöt lemna sin korresponderande ledamot kapten J. A. Lagergren uppdrag att undersöka denna hög och att om densamma inlemna rapport.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig anse det nödigt, att Baldringe kyrka, i hvilken under förberedelserna till ett restaurationsarbete väggmålningar upptäckts, besigtigas af Riksantiqvarien.

Visby ruiner. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t göra underdånig hemställan derom, att det för år 1885 af riksdagen beviljade anslaget 10,000 kr. för vidtagande af åtgärder till skydd för några af Visby kyrkoruiner må få förskottvis utbetalas redan innevarande år.

Föredrag. Undertecknad förevisade de korkåpor från 1400- och 1500-talen, som förvaras i Statens Historiska Museum.

Bergerska donationen. Akademien beslöt, att de för undersökningar af fornlemningar på Gotland af de Bergerska räntemedlen för innevarande år afsedda 800 kr., skola fördelas jämnt mellan direktör F. Nordin och amanuensen G. Gustafson.

Den 13 maj 1884.

Akademiska ärenden. Till intagande af två lediga rum i Hedersledamöternas klass utsågos öfver-intendenten Helgo Zettervall samt öfverstekammarherren friherre Carl Jedward Bonde.

Till utländske ledamöter valdes f. d. direktören för école française i Rom, medlemmen af franske Institutet A. Geffroy samt professoren K. K. Tigerstedt i Åbo.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat en ansökan af professor G. Stephens i Köpenhamn, att 50 exemplar af 3:dje delen af hans verk *Old Northern Runic Monuments* må för svenska statsverkets räkning

inlösas med 2,500 kronor. Akademien beslöt att tillstyrka nådigt bifall till denna ansökan.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt, på grund af derom gjord framställning, till Konungens Befallningshafvande i Malmöhus län afgifva den förklaring, att ur arkeologisk synpunkt intet hinder möter borttagandet af den skans, som befinner sig längs hafsstranden i vester om Rå fiskläge i Raus' socken, Skåne.

På grund af en hemställan från drätselkammaren i Kungelf beslöt Akademien medgifva, att sluttningarna af den höjd, å hvilken ruinerna af Bohus fäste ligga, må planteras, allenast inga buskar eller träd anbringas så nära intill ruinerna, att dessa skymmas eller taga skada genom den fuktighet, som intill dem stående träd och buskar sprida och underhålla.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien redogjorde för sitt besök i Baldringe kyrka, hvarest i två ännu bevarade hvalf finnas målningar från slutet af 1200-talet, och beslöt Akademien, på hans förslag, att hemställa om nådig föreskrift derom, att dessa två hvalf endast i händelse af nödvändighet må nedtagas samt att i alla händelser ingen åtgärd med dem vidtages, förr än målningarna blifvit genom Akademiens försorg kopierade.

Kyrkorådet i Hedvig Eleonora församling i hufvudstaden hade anmält sig önska nedsmälta en församlingen tillhörig ringklocka, gjuten på Amiralitets-Collegii föranstaltande, af mäster Johan Meyer i Stockholm år 1671. Akademien beslöt afgifva den förklaring, att från hennes sida intet hinder möter nedsmältandet af denna klocka.

Akademien beslöt, på Riksantiqvariens hemställan, att hennes artist Lindberg skall under juli månad blotta och kopiera målningarna i Vänge kyrka i erkestiftet.

Visby ruiner. Genom nådig remiss hade till Akademien öfverlemnats en af Visby stadsfullmägtige gjord och af Konungens Befallningshafvande i Gotlands län förordad anhållan, att Kongl. Maj:t ville medgifva, att af de sex portar, som tagits från portöppningarna i Visby stadsmur och af stadsfullmägtige inlagts i sankt Karins ruin, men nu blifvit, på Riksantiqvariens yrkande, derifrån borttagna, två må få förvaras i Gotlands fornsal och att staden befrias från skyldigheten att förvara de öfrige fyra portarne. Akademien beslöt i underdånigt utlåtande afgifva den förklaring, att dessa portar icke ega något antiqvariskt värde, samt hemställa, att Kongl. Maj:t ville, derest ej dessa portar finnas för annat ändamål behöflige, tillåta att de till Visby stad öfverlemnas att efter godtfinnande användas.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till belöningsmedalj för kongl. Nerikes regementes officerskorps' fäkt- och skytteförbund godkändes.

Bergerska donationen. Akademien lemnade hr Montelius uppdrag att under sommaren undersöka grafvar från den tidigare jernåldern i Vestergötland, till hvilken undersökning af de Bergerska donationsmedlen för i år anvisats en summa af 500 kr.

Den 27 maj 1884.

Akademiska ärenden. Akademiens nyvalde hedersledamot hr Zettervall hade i skrifvelse till undertecknad anhållit, att uttrycken af hans tacksamhet för det skedda valet skulle till Akademien framföras.

Öfverste-kammarherren friherre C. J. Bonde hade i skrifvelse till Akademien förklarat sig icke antaga den smickrande kallelsen.

Akademiens hedersledamot G. O. Hyltén-Cavallius hade i skrifvelse till Riksantiqvarien anmält, att han genom tilltagande ohelsa är hindrad att personligen uppvakta i Akademien med ett inträdestal. Akademien beslöt att anse hr Hyltén-Cavallius, ehuru han icke hållit det för hedersledamöter öfliga helsningstalet, som effektiv hedersledamot.

På yrkande af hr Carlson beslöts att låta frågan om väljande af ny hedersledamot anstå.

Riksantiqvarien begärde, att Akademien ville hos Konungen i underdånighet hemställa, att Riksantiqvarien och på hans reqvisition Akademiens amanuenser och tecknare må erhålla rätt att afgiftsfritt färdas på statens jernbanor samt att föremål afsedda för statssamlingen må få likaledes afgiftsfritt fortskaffas på statsbanan. Han framhöll vigten af en sådan förmon, hvarigenom otillräckligheten af de Akademien gifna statsanslagen skulle i någon mon minskas, och anförde, att dr Hazelius af staten åtnjuter för sig och sitt museum ifrågavarande förmoner, hvarigenom han af staten kraftigt understödjes i sin konkurrens med statens samlingar. Akademien beslöt att göra en sådan framställning.

Akademien beslöt att förnya sin förlidet år gjorda hemställan om ökade anslag, dock med iakttagande af den ändring i summan, som ett bifall till nyss beslutade hemställan kan medföra.

Akademiens statut. Till ledamöter i statutkomitén utsågos Riksantiqvarien samt hrr Montelius, Forssell, Malmström och Styffe.

Statssamlingarna. En guldring, afsedd för fingret, med en blå sten, funnen utanför Lindesbergs stad inlöstes.

Akademien, som för k. Myntkabinettet år 1872 från Riksbankens myntkabinett erhållit 126 medaljer, af dem 12 i guld, 59 i silfver, 55 i annan metall, samt 747 mynt, deraf 35 i guld, 462 i silfver, 250 i annan metall, beslöt att till det senare myntkabinettet som gåfva öfverlemna ur den kongl. samlingens duplettförråd 7 Olof Skötkonungs, 1 Anund Jakobs mynt samt ett k. Karl XI:s ett-öre i silfver.

Akademien beslöt att i Nationalmusei konstsamlingar deponera en i brons utförd statyett, hvilken för närvarande är fäst på toppytan af ett myntskåp, hvilket, jämte statyetten, kommit till k. Myntkabinettet genom testamentarisk gåfva af framlidne brukspatronen C. Östberg.

Med anledning af de ändringar af uppställningen i museet, som komma att göras under den närmaste tiden, beslöt Akademien att nedsätta priset å katalogen till 10 öre.

Fasta fornlemningar. Tuna församlings skolråd i Nyköpings län hade anhållit om tillstånd att för en tillämnad folkskolebyggnad fortsätta bortschaktandet af en del fornlemningar å Tuna klockareboställes

egor. Akademien beslöt anmoda licentiaten Sten Boije att så fort ske kunde företaga besigtning, eventuelt utgräfning af dessa fornlemningar.

Akademien beslöt att lemna docenten Sven Söderberg ett anslag af 400 kr. till företagande af grafundersökningar och runforskningar på Öland,

att reservera 500 kronor till fortsättande af agronomen C. F. Nordenskjölds forskningar, för den händelse ansökan om stipendium från honom inkommer,

att afslå Upplands fornminnesförenings anhållan om ett anslag af 200 kronor

samt att den t. f. andre amanuensens tjensteresor för året inställas, på det att den från fjoråret förekommande bristen i undersökningsanslaget må försvinna.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Arkitekten G. Pettersson hade på uppdrag af Riksantiqvarien besigtigat Östby ödekyrka i erkestiftet och om denna afgifvit det utlåtande, att vestra gafveln och sidomurarne äro i godt stånd, att den östra gafveln med omkring 1 fot lutar ut öfver stödplanets ytterkant, men att den i betraktande af murens tjocklek nedtill icke hotas af omedelbart förestående ras, att de lösa stenarne, som finnas i denna mur, böra bortskaffas, att de delvis fastsittande stenarne böra understödjas och fastmuras med cement, att sprickorna böra fyllas, att den gångväg, som ligger tätt under denna gafvel, bör flyttas längre bort, derest så ske kan, samt att undersökning om lutningen af den östra gafveln bör göras hvar vår.

Akademien beslöt, att fråga skulle göras, huruvida den omnämnda gångstigen kan utan olägenhet flyttas något längre ut, samt att pastorsembetet skulle underrättas, att de på gafvelmuren förekommande lösa stenarne få försigtigt bortskaffas, hvarvid början måste göras med de öfversta.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot en tillärnad afputsning af det inre i Hammarby kyrka i erkestiftet.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot Katarina församlings i hufvudstaden åstundan att afyttra 7 par kyrkoportar af jern och ett gammalt tornur med tillbehör.

Visby ruiner. K. arkitekten E. V. Langlet hade erbjudit sin tjenst i fråga om ledningen af de i Visby ruiner förestående underhålls- och restaurationsarbeten. Akademien antog med nöje detta erbjudande.

Bergerska donationen. Akademien beslöt, på hemställan af den historiska nämnden, att lemna åt docenten Harald Hjärne med afseende på hans ur ryska och polska källor meddelade bidrag till Sveriges historie, 500 kronor;

åt kamreraren vid bergslagernas jernvägar Vilhelm Berg, med afseende på hans i *Bidrag till kännedomen af Göteborgs och Bohusläns fornminnen* B. 2 införda afhandlingar om Elfsborg och slottsruinen på Ragnhildsholmen, ett understöd för utgifvandet af en historisk beskrifning öfver Visingsö, 500 kronor

samt åt docenten vid Uppsala universitet Johan Aug. Lagermark, med afseende på hans afhandling öfver Karl XII:s krig i Norge 1716, 500 kronor.

Riksantiqvarien förevisade en profplansch för det blifvande runverket och beslöt Akademien att aftryck af denna plansch skulle få följa med Månadsbladet jämte några upplysningar om det blifvande arbetet.

Den 11 juni 1884.

Akademiskt ärende. Genom val och lottning utsågos till preses och vicepreses för tiden intill den 2 januari 1885 hrr friherre L. De Geer och Bowallius.

Statssamlingarna. Anmältes att Kongl. Maj:t beviljat de till anbringande af en elektrisk ringledning begärda 200 kronor.

Riksantiqvarien anmälte, att Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet under sex söndagar varit besökt af 7,817 personer, under sex tisdagar af 321 personer, hvilka i inträdesafgift erlagt 80 kr. 25 öre. Som kostnaderna för dessa sex tisdagar uppgått till 55 kr. 50 öre, hade således uppkommit en behållning af 24 kr. 75 öre. Akademien beslöt, att tisdagsförevisningarna skulle fortgå intill dess det visat sig, att inkomsterna under tre på hvarandra följande tisdagar ej uppgått till omkostnadernas belopp.

Inskrift. Akademien godkände ett inlemnadt förslag till inskrift i Åtvids kyrka i Östergötland.

Nya anordningar i Statens Historiska Museum.

Akademien har en gång genom en donation erhållit ett värderikt bibliotek af äldre historisk, antiqvarisk och vitter litteratur, med föreskrift att det icke fick blandas med andra böcker, utan skulle hållas som ett helt för sig. För flere år sedan katalogiserades det. Böckerna ordnades af praktiska skäl i tre stora grupper, folianter, qvarter, oktaver. För hvar grupp infördes en egen nummerserie. En nummerlapp stacks in i boken, hvilken under samma nummer var införd i katalogen. Rådfrågar man denna, behöfver man aldrig leta efter en bok, aldrig söka utforska, till hvilken gren af vetenskapen den af bibliotekarien blifvit förd. Bokens framtagande är ett rent mekaniskt arbete, som kan utföras af en vaktmästare. Detta bibliotek är, såsom donator

önskade det, ett afslutadt helt, på hvars omordnande man ej behöfver spilla tid, krafter eller omtanke.

Detta specialbibliotek är emellertid uppstäldt i samma rum — om än i en afskild del deraf — i hvilket Akademiens öfriga boksamling befinner sig, äfvensom den boksamling, som för af staten gifna medel inköpts för de under Akademiens inseende stående statssamlingarnas skuld. Inom denna del af biblioteket måste, i motsats till hvad nyss nämndes, mycken omtanke användas för att få böckerna ordnade på ett lämpligt sätt och ofta blir det nödigt att företaga omflyttningar. Då lokalen från början inreddes, fick man, med kännedom af de fack, som tillhöra ett bibliotek af detta slag, uppgöra en fördelning af utrymmet. Följande afdelningar uppfördes på programmet: *a*) svensk topografisk litteratur — *b*) svensk historisk litteratur — *c*) svensk biografisk litteratur — *d*) svensk arkeologisk litteratur — *e*) fornnordisk och norsk historisk och arkeologisk litteratur *f*) dansk historisk och arkeologisk litteratur — *g*) utländska historiska källskrifter och urkundsamlingar — *h*) utländsk historisk litteratur — *i*) utländsk arkeologisk litteratur, fördelad dels efter ämnen, dels efter land — *k*) juridisk och teologisk litteratur — *l*) lingvistisk litteratur — samt slutligen den rent akademiska litteraturen, bestående af andra ut- och inländska sällskaps skrifter samt tidskrifter, denna grupp ordnad efter land.

För den händelse någon finner detta omfång af ett historiskt-arkeologiskt fackbibliotek för stort, anser jag mig böra genast meddela den upplysningen, att ehuru inom Akademiens verksamhetsfält ingår historia, köpes ingen annan vare sig svensk eller utländsk historisk litteratur än den, som kan behöfvas för statssamlingarnas skuld, att ej heller historiska källskrifter och urkundsamlingar inköpas, såvida man icke kan af dem vänta gagn för statssamlingarna, utan ökas denna afdelning

hufvudsakligen genom gåfvor, att den juridisk-teologiska afdelningen uppkommit genom gåfvor och att den icke riktas med annan teologisk litteratur än den som kan erfordras för medeltidssamlingen och studiet af medeltidsminnena inom landet, att slutligen andra sällskaps utgifna skrifter icke annat än i enstaka undantagsfall köpas, utan erhållas genom byten mellan Akademien och de respektiva samfunden.

Om än den ursprungliga planen för bibliotekets indelning visat sig god och beräkningen af det för de olika afdelningarna — utom bytesskrifterna — erforderliga relativa utrymmet riktig, måste naturligtvis inom denna del af biblioteket ett fortgående an- och omordningsarbete företagas. Hvar nykommen bok skall ställas på sin plats, d. v. s. inom den grupp, till hvilken den hör. Dervid visar sig, att en eller annan grupp blir för trångbodd, och man måste då beräkna, huru man skall med begagnande af det gifna totalområdet och det gifna antalet hyllor företaga en sådan omordning af grupperna, att man vinner det för alla erforderliga utrymmet.

Men detta är dock en jämförelsevis lätt sak, då böcker äro af samma grundform, då de skola rätt och slätt ställas på hyllor, då af dem ej behöfver visas mera än ryggen, då det icke stöter någon menniska, i fall man ställer två böcker af beslägtadt innehåll vid sidan af hvarandra, äfven om den ena är hög, den andra låg. Något helt annat är det med statssamlingarna.

Jag vill här egentligen tala om Statens Historiska Museum.

Det torde vara för alla klart, att man icke får ställa eller lägga de till detta hörande föremålen på måfå i de för ändamålet anskaffade skåpen och lådorna, att

man måste tänka på mera än att hålla föremålen skyddade mot dam och besökandes åverkan. En samling sådan som denna är icke ett magasin, i hvilket man kan anordna föremålen huru som helst, allenast de icke taga skada och allenast man vid behof kan taga rätt på dem.

En samling som denna måste, derest den skall uppfylla sin bestämmelse, tala till de besökande icke blott genom sitt innehåll, utan ock genom sjelfva uppställningen. Men det är ock en annan fordran, som kommer till och icke saknar betydelse: uppställningen måste vara gjord med prydlighet och smak, så att den behagar ögat, bereder godt tillfälle till öfversigt och lockar till närmare beskådande. Denna fordran har en alldeles särskild betydelse: då man insett, att fornsakerna äro af en stor betydelse, genom de upplysningar de, rätt studerade, kunna lemna om nationela och allmänt menskliga förhållanden under forntiden, och man på grund deraf beslutit sig för att åt dem bereda en plats i en statssamling, bör man hos den besökande allmänheten, särskildt hos den som kommer till museet mera af nyfikenhet, genom den omsorgsfulla vård, som egnas de insamlade föremålen, ingifva begrepp om nödvändigheten att behandla fornsaker, när och hvar de anträffas, med varsamhet och aktning.

Hvad menas dermed, att samlingen skall tala till åskådaren genom uppställningen?

En fornsak — jag begagnar för korthetens skuld denna benämning för de föremål, som hafva sin plats i museet, äfven om de tillhöra rent af den nyare tiden — har visserligen betydelse i och för sig, genom de iakttagelser man kan göra af dess form och sättet, på hvilket den arbetats. Men den egentliga betydelsen ligger i dess sammanhang med andra föremål. Vi lägga t. ex. framför oss en slipad flintbila. Den kan vara både

stor och väl arbetad och derigenom ådraga sig uppmärksamhet, men så länge den är ensam, är och förblir den endast en kuriositet. Det var icke utan fog, som man fordom talade om historiska samlingar under namn af kuriositetskabinett: de innehöllo endast enstaka föremål af hvarjehanda slag och kunde väl gifva anledning till en stunds samspråk och förströelse, men aldrig till något vetenskapligt studium och arbete. För att denna bila skall få verklig betydelse, behöfver den sammanställas med andra föremål på tre olika sätt: dels när så ske kan, med *liknande* exemplar, så att man finner, att det icke är i och för sig en enstaka företeelse, utan en medlem af ett talrikt sällskap och att den således fordom haft uppgift att tillfredsställa ett allmänt kändt behof, dels, när så ske kan, med *likartade* exemplar af sämre eller bättre beskaffenhet, så att man kan finna, huru utvecklingen fortgått från det enklare och gröfre till det mera utvecklade och finare eller ock, under en tillbakagående rörelse, från det till sin fulländning komna till något vårdslösare och derigenom sämre, *dels*, när så ske kan, med andra samtida föremål, så att man kan se, i hvilken omgifning föremålet i fråga plägar förekomma, i hvilket förhållande det står till öfriga alster af tidens kultur. Reglerna för anordningen äro således enkla. Hvart exemplar, som är enstaka funnet, bör samordnas med liknande, hvarigenom det upphör att vara något enstaka och blir representant för en typ. De olika typgrupperna ordnas så, att der en utveckling finnes, man kan följa densamma från grupp till grupp. Fynd af flere föremål, som visa, hvilka föremål höra samman i tiden, få ej styckas, utan måste uppläggas eller uppställas tillsammans. Dertill kan komma ännu en fjerde uppställningsgrund, beroende derpå, att vårt land är så vidsträckt och att således möjligen kulturen under samma period kunnat uppenbara sig på ett skilj-

aktigt sätt i dess olika delar. Om sådana lokala skiftningar förekomma, bör man genom sättet för samlingars uppställning kunna finna det.

Att sätta in ett enstaka föremål i typgruppen är ett mekaniskt göromål: man har att maka de förut i samlingen befintliga exemplaren så, att det nya exemplaret intager den rätta platsen. Det är aktningen för prydligheten, som dervid är bestämmande.

Men det händer, att man under det närmare studiet af de enstaka föremålen och typerna finner, att hvad man förut ansett kunna sammanföras i en grupp, bör söndras i ett par eller flere. Då framtvingas ett mera omfattande nyordningsarbete, hvilket ofta försvåras deraf, att de på förhand insatta hyllorna i skåpen eller de på förhand till sitt omfång begränsade lådorna lägga hinder i vägen för det strängt planmessiga ordnandet. Förändringar af utställningsmaterielen kunna behöfva göras, men för att detta skall kunna ske, erfordras penningar.

Till museet kommer ett större fynd, som än riktar vetenskapen med välbehöflig bekräftelse af hvad man redan upptäckt, än leder forskningen in på nya banor. Ett sådant fynd måste naturligtvis göras tillgängligt. Men då framkallas ofta ett synnerligen besvärligt arbete. Här fordras stundom ganska ansenlig yta, och hvarest taga den? Derest den ej kan vinnas genom att tränga samman hvad redan finnes i samlingen, måste naturligtvis ett nytt skåp eller ett nytt bord, större eller mindre, anskaffas, men derigenom bringas man åter ansigte mot ansigte med penningefrågan.

Jag antydde, att man kan finna det nödigt att dela en grupp i flere. År 1865 voro alla föremål från Sveriges jernålder sammanförda i en enda grupp. Jernåldern var då ännu icke så synnerligen talrikt representerad. För ett särskildt ändamål genomgick jag då fynden i museum samt anteckningarna om dem i inven-

tariet och utsöndrade på papperet hvad som hörde till den tidigare eller den senare jernåldern. I museet kunde man icke se detta och den, som besökte museet, fick ingen föreställning derom; han gick derföre bort efter sitt besök vilseledd. Den närmare granskningen af fynden visade, att jernåldern hade på Gotland utvecklat sig på ett alldeles egendomligt sätt. Som de gotländska fynden voro sammanblandade med dem från de öfriga landskapen och det fordrades mycket noggranna iakttagelser för att under sådana förhållanden upptäcka skiljaktigheten, gick äfven i detta fall den besökande bort, okunnig om denna egendomliga skiljaktighet i kulturens utveckling. Han hade således icke fått veta hvad han borde veta. I det trånga utrymmet i den dåvarande lokalen voro alla förändringar omöjliga. Till all lycka flyttades samlingen året derpå till sin nuvarande lokal, hvars bättre utrymme medgaf ett särskildt uppställande af föremålen från den tidigare jernåldern, från den senare jernåldern, från Gotlands jernålder.

De oupphörligen till museerna i Sverige och i grannlanden inkommande fynden och de skärpta iakttagelserna af dem hafva emellertid visat, att den tidigaste jernåldern sönderfaller i flere underperioder, en som visar romerskt inflytande, ja inom denna till och med två underafdelningar, och andra flere. Derest museerna skola motsvara sin bestämmelse att bevara och undervisa, att gifva en rätt undervisning, måste vetenskapens stadgade iakttagelser framläggas genom ändrad anordning. För den gotländska jernåldern har jag kunnat urskilja en hel rad af perioder. Om ej dessa uppvisas i museet, får man icke något korrekt begrepp om kulturens utveckling på denna ö. Kanske någon frågar, om detta är så synnerligen vigtigt? Härpå svarar jag, att half kunskap knappast är någon kunskap, samt derjämte, att det svårligen finnes något museum i verlden,

i hvilket man kan så i detalj och derföre med så stor fördel sätta sig in i fornsakernas förmåga att vittna om den gradvis försiggående utvecklingen som genom granskningen af den gotländska jernåldern i Statens Historiska Museum.

Förändringar måste således förekomma i museet. De framkallas dels genom mottagandet af nya föremål, hvilka måste göras tillgängliga, dels genom den vetenskapliga forskningens framsteg, om hvilka samlingen måste genom anordningen vittna. Jag vill tillägga ett tredje motiv, som är af stor vigt. Då samlingen innehåller så många föremål af stort materielt värde, måste alla åtgärder vidtagas, för att åt densamma bereda verkligt skydd mot tillgrepp.

För den, som ej så noga känner museets indelning, må följande underrättelser tilläggas rörande förhållandena vid årets början.

Från vestibulen inträdde man i en sal afsedd för stenåldern, från denna i en lång och väl smal sal, som innehöll föremål från brons- och jernåldrarne, från denna i en sal, som innehöll smärre föremål från medeltiden, från denna i en stor tvärt genom museet gående sal, som innehöll större föremål från samma tid, från denna i en sal, som var anslagen åt den nya tiden. Den första och den sista salen hafva hvardera vid sidan en för föremåls uppställande användbar korridor.

Jag har redan [1] utförligt framstält mina åsigter, huru den moderna afdelningen i Statens Historiska Museum bör ordnas. Att inom den närmaste tiden få min plan förverkligad har gjorts omöjligt, och Sverige måste derföre tillsvidare sakna ett fullgodt historiskt museum för den nya tiden, ehuru materialen dertill finnas, ett historiskt museum, i hvilket de historiska minnena omgifvas af vittnesbörden om den samtida kulturen.

[1] Antiqvarisk Tidskrift för Sverige del 6.

Bestämda hinder hafva rest sig mot utförandet af min plan, om hvilken, ehuru jag trodde mig hafva tillräckligt tydligt framstält min åsigt, sådant missförstånd kunnat uppstå, att mitt sträfvande betecknats såsom gående ut på att bilda ett stort kulturhistoriskt museum. För säkerhets skuld vill jag åter framhålla, att hvad jag velat, hvad jag fortfarande vill, hvad jag så länge jag lefver, skall sträfva för är åstadkommande af ett SVENSKT historiskt museum, i hvilket, såsom nyss nämndes, de historiska minnena förekomma i sådan omgifning, att man af denna kan sluta sig till den under hvart tidehvarf rådande kulturen. Sådana sträfvanden anses i andra land berömvärda och understödjas inom alla klasser, men antagligen är fosterlandskärleken i vårt land så utbildad, att den ej behöfver näras genom en återgång till de flydda tidehvarfven å studiernas och åskådningens väg, eller är den så svag, att talet om beredande af möjlighet till en sådan återgång, som eljes plägar anses verka som ett stärkande bad, förefaller som en dårskap. Mången anser ett konstindustrimuseum vara nyttigare än ett verkligt svenskt historiskt museum. Så vidt jag vet, är dock icke konstindustrien det vigtigaste elementet i ett folks lif.

Alltså, då utsigten att få hvad vi för ett godt pris kunde få, en modern afdelning af Statens Historiska Museum, som utgör en värdig fortsättning af de afdelningar, som representera vår kulturs tidigare perioder, tillsvidare är mycket mörk, står ej annat åter än att söka med begagnande af det utrymme, som den nuvarande lokalen erbjuder, ordna den nuvarande samlingen så, att derigenom åtminstone ett steg tages till genomförande af den systematiska uppställning, som är den enda riktiga i ett historiskt museum, nämligen efter perioder. Af den nuvarande moderna salen skulle den första delen, gående tvärt öfver salen, mellan väggen

till medeltidssalen och den första pelaren, alltså en afdelning med ett fönster, anslås åt den nya historiens första period, k. Gustaf I:s och hans söners tid. Återstoden af salen med tre fönster skulle tillhöra vår stormaktstid, med någon skilnad gjord mellan Gustaf Adolfs och Kristinas samt, å andra sidan, Karlarnes period. När man från salen träder in i korridoren, har man till höger en liten afdelning, som skulle upplåtas åt frihetstiden och den gustavianska perioden, till venster en ännu mindre afdelning, som skulle tillhöra Sverige efter 1809. Men för att genomföra allenast en omflyttning af de redan befintliga föremålen i den nuvarande lokalen, fordras penningar, som icke stå en så stor och dyrbar samling, som Statens Historiska Museum till buds.

Den gamla inredningen, genom hvilken de bästa föremålen voro hopade i stora väggskåp, var olämplig. De flesta föremålen äro af den beskaffenhet att de böra ses från alla sidor, för att man skall kunna få verklig nytta af åskådandet. För sådant ändamål behöfvas skåp, ej alltför stora och framför allt ej alltför breda, med glas å alla fyra sidorna. Dessa skåp få ej gå ned ända till golfvet, ty man kan icke se det, som placeras på hyllan närmast detta, utan att intaga en liggande ställning, hvilket är både obeqvämt för en sjelf och hinderligt för andra. Skåpen måste således stå på höga fötter. Såväl för utseendet, som det praktiska anordnandets skuld, bör en rad af lådor anordnas framför hvardera långraden. Man får således ett bord, med två rader af lådor och ett i midten uppstigande skåp. Sådana hafva med fördel användts sedan länge i museet i München.

Till inredningsarbeten i museet är årligen anslagen en summa af 300 kronor. [1] Det är lätt att inse, huru

[1] För den, som möjligen är benägen att tro den ofvan angifna siffran tillkommen genom ett tryckfel, må upprepas, att ifrågavarande summa utgöres af *trehundra* kronor.

långt detta skall räcka för en rationel vård af museet. Det har derföre icke varit mig möjligt att vidtaga några omordningar för deras egen, för principens skuld. Till all lycka finnes ett annat motiv, som måste, hvad det än kostar, respekteras, och det är undseendet för säkerheten i museet.

Genom H. M. Konungens välvilja sattes jag i tillfälle att pryda den moderna salen med en serie af vackra gobeliner, intressanta för deras egen skuld och de vid dem fästa minnena, ytterst välkomna dessutom derföre att de gåfvo åt salen glans och omvexling. Då alla väggytor voro upptagna af stora och höga skåp, fans det ingen annan utväg än att hänga gobelinerna mellan pelarne och fönsterväggen, i rät vinkel mot den senare. Pelarne voro tre. Alltså kunde tre par gobeliner uppsättas; mellan de två gobelinerna, som bildade ett par, uppstod ett tomrum af pelarens och den motsvarande pilasterns bredd. Anordningen väckte gillande, men den innebar en fara. Vid den granskning, som företages af salarne efter hvarje gång, som de varit upplåtna för allmänheten, anträffades en person gömd i tomrummet mellan två gobeliner. Han föregaf sig visserligen vilja studera deras baksidor och kunde naturligtvis icke mot sitt nekande åtalas för en brottslig afsigt, ehuru tydligen hans mening var att låta sig stängas inne, för att under natten praktisera sig ut genom ett fönster i sällskap med några af salens dyrbarheter.

Nu kräfde samlingarnas säkerhet en ändrad anordning, trots bristande anslag. Gobelinerna fästes framför väggytorna, der deras naturliga plats var, och skåpen, som förut stått vid väggarne, flyttades fram på golfvet och ställdes två och två, med ryggarna mot hvarandra, mellan pelarne och motstående fönstervägg. Gobelinerna kommo på sin rätta plats och föremålen i skåpen fingo bättre belysning. Men den olägenheten uppstod, att den

kronologiska följd, som iakttagits, då de längs väggarne stälda skåpen inreddes, blef bruten. Man kom nu t. ex. när man gick från skåp till skåp från 1600-talet till Gustaf III:s tid, från denna till minnen från Karl XII:s tid och frihetstiden. Vände man ryggen åt skåpen, som innehöllo minnen från 1700-talet, hade man framför sig ett bord, hvars innehåll tillhörde perioden 1654—1718. Sådant är naturligtvis orimligt, och den, som ej närmare kände förhållandena, måste naturligtvis anse, att museet stode under ledning af en person, som icke hade den ringaste aning om en rationel anordning af ett historiskt museum — en för mig så mycket oangenämare misstanke, som annars Nordens museiväsende ansetts kunna tjena utlandet till exempel. Jag fick emellertid foga mig häri, då medel saknades för häfvande af missförhållandet.

Till all lycka räddades jag nu åter af krafvet på nöjaktig säkerhet i denna sal, som innehåller de största materiela dyrbarheterna. Salen var genom den nya anordningen delad i två hälfter, den ena, inre, var fri och öppen, den andra yttre, delad i tre afdelningar genom de höga skåpen. Då museet hålles öppet, skötes bevakningen i denna sal af en enda vaktmästare, som dessutom skall bevaka korridoren, hvilken genom en enda bågöppning är satt i förbindelse med salen. Uppgiften är svår. Går vaktaren af och an i salen, kan han kontrollera så godt som intet i korridoren. Den naturligaste platsen för honom är i sjelfva öppningen mellan båda, men de höga skåpen hindra honom då att ordentligt se mera än salens midtparti.

Då fräckheten i stöldväg årligen tilltager, måste denna olägenhet afhjelpas: de stora skåpen måste bort. Jag kom derigenom ett steg närmare mitt syfte att få fristående skåp med lådrader. Dock allenast ett steg närmare, ty till anskaffande af nya skåp funnos inga medel. Åter måste ett palliativ användas. Jag måste

nöja mig med att taga fristående skåp, som redan voro färdiggjorda, om äfven det mesta å den nedersta hyllan gjordes osynligt. Men för att få dessa för säkerhetens skuld nödvändiga skåp, *måste skåp använda i andra afdelningar af museet tömmas och det mesta af deras innehåll nedpackas*, nämligen den allra största delen af den vackra och intressanta samlingen af kyrkliga kläder från medeltiden.

Det var absolut nödvändigt för användande af dessa skåp att låta tillverka sex enkla brädhyllor att sätta i två af dem. Som på dessa hyllor skulle placeras föremål af ädel metall, elfenben, bernsten, dyrbara stenar, kunde ej den i museet allmänt använda hvita färgen duga. Till anskaffande af sammet till beklädande af hyllorna, till anbringande på hyllorna af förhöjningar, hvarigenom en smakfull gruppering kunde vinnas, finnas inga medel. ***Museets största dyrbarheter måste derföre tillsvidare stå dels på hvitmålade hyllor, tagna från andra skåp, dels på omålade furubräder.*** Genom kursiveringen fritager jag mig från att göra några reflexioner öfver detta förhållande.

En del föremål från modern tid, delvis *mycket* värderika, måste af brist på skåp, tillsvidare magasineras.

(Forts.)

Hans Hildebrand.

Innehåll: 1. Åldriga fornlemningar i Syrien. — 2. Silfverfynd från Grausne i Stenkyrka sn, Gotland. — 3. Från Akademiens sammankomster. — 4. Nya anordningar i Statens Historiska Museum.

Stockholm 1884. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

151—153. 1884. Juli, Aug. och Sept.

Bror Emil Hildebrand.

De förtjenster, som denne man inlagt om de statsuppdrag, hvilka blifvit Akademien lemnade, äro af den art, att äfven en son kan söka i korthet teckna dem utan att dervid utsätta sig för beskyllningen om öfverdrift i sonlig pietet.

Min fader föddes på Flerohopps jernbruk i södra Kalmar län den 22 februari 1806, den yngste af åtta syskon, af hvilka dock tre, systrarna, aflidit före hans födelse. Faderlös innan han fyllt sitt femte år, uppväxte han i hemmet hos modren, som, gift vid 16 års ålder, enka efter 25 års äktenskap, öfverlefde sin man nära ett halft århundrade. Efter mannens död köpte hon Flerohopp och nedlade såväl omtanke som personligt arbete på dess förkofran. Jag minnes henne väl från min barndom, ty jag tillbragte tolf somrar hos henne. Ännu under ålderdomens sena dagar behöll hon ett lifligt sinne, ett varmt hjerta, ett vaket intresse, afsky för klemighet, aktning för arbete. Slägten samlades hos henne hvar sommar. Inom bygden åtnjöt

'gamla frun på Flerohopp' mycken vördnad. Af barnen var yngste sonen henne synnerligen kär.

Uppvuxen i ett enkelt, arbetsamt, varmt och gladt hem, blef min fader vid 14 års ålder student i Lund. Hans första afsigt var att träda i kyrkans tjenst och han arbetade i denna riktning, dock ej alltid med samma ifver, ty i synnerhet naturens studium lockade honom starkt. Elias Fries' lifvande inflytelse glömde han aldrig. I Esaias Tegnérs hem odlades hans smak för vitterhet. Som lärare i den Gyllenstjernska familjen på Krapperup hade han tillfälle till umgänge och till resor i olika delar af landet.

Under dessa resor observerade han, såsom hans anteckningar visa, allt märkligt med mycket intresse. Tidiga anlag fingo härunder utveckla sig. Redan som gosse hade han, efter uppgift i hans sjelfbiografi, klättrat upp i klockstaplar och torn, för att afteckna klockinskrifter, i kyrkor och på kyrkogårdar hade han uppsökt grafstenar och upptecknat inskrifter, m. m. Jag har visserligen ej hört eller sett någon bestämd uppgift derom, men jag förmodar, att Sven Hylander, den tidigt bortgångne forskaren, på honom utöfvat stort inflytande. Såsom dennes respondens disputerade han år 1822 pro exercitio, och, när han år 1829 började sin egen författareverksamhet, gällde hans första skrift de angelsaksiska mynten och i någon mon de första svenska. Hylander hade varit underprefekt för universitetets historiska museum och myntkabinett.

I början af år 1830 nämndes min fader till docent i numismatik. På H. Reuterdahls uppmaning sände han ett exemplar af sin afhandling till Christian Thomsen i Köpenhamn och erhöll till svar en inbjudning att hos honom fortsätta sina studier. Sommaren samma år vistades min fader i Köpenhamn och samtidigt uppehöll sig der docenten Schreil, som studerade fornsaksmuseet,

men aldrig kom att skörda frukten af sina studier, ty han afled under besöket i den danska hufvudstaden. Min fader skrifver om sin vistelse der följande ord.

»Thomsen mottog mig med lifligaste välvilja. Han hade varit genom nära vänskap förbunden med den ädle, i sina bästa år bortryckte Sven Hylander. Han betraktade mig som Hylanders arftagare och öfverflyttade sin tillgifvenhet på mig. Thomsen var vid denna tid egentligen köpman och arbetade på sin faders handelskontor. Men den liflige mannen hade med stor enthusiasm egnat sina lediga stunder åt studerandet af fornsaker och mynt. Antagen till amanuens vid det af Nyerup, Thorlacius, m. fl. år 1807 bildade museum för fäderneslandets fornsaker och till sekreterare i kommissionen 'for oldsagers bevaring', blef han den egentlige skaparen af Köpenhamns 'oldnordiske museum', hvilket i sitt slag länge varit det yppersta, och grundläggare af det numera allmänt antagna systemet för fornsakernas hänförande till tre hufvudgrupper, stenåldern, bronsåldern och jernåldern. Han hade efter hand bildat sig en egen myntsamling, hvilken han fortfor att öka ända intill sin död, i vissa delar, särskildt i afseende på medeltidsmynten, en af de yppersta, som någon enskild man egt. Som myntkännare var han utan tvifvel en af de främste på sin tid.»

»Hos Thomsen infann jag mig nästan hvarje morgon kl. 6 och studerade i hans myntskåp eller samtalade med honom till långt fram på förmiddagen, då han skulle gå på kontoret, på börsen eller ut i andra affärer. Han lånte mig böcker eller gaf mig anvisning på sådana att låna från de offentliga biblioteken, lemnade mig mynt, dem jag fick taga hem för att bestämma, gaf mig högar af blandade äkta och falska antika mynt, dem jag skulle skilja från hvarandra, och meddelade många goda anvisningar, när jag infann mig för att

redogöra för mina försök. Hans egna anteckningar fick jag begagna och afskrifva efter behag.»[1]

»Vid samlingarnas offentliga förevisning i Oldnordiske museet, som då hade en anspråkslös plats innanför universitetsbiblioteket på loftet öfver Trinitatis-kyrkan, var jag ofta närvarande och hade tillfälle se och beundra Thomsens utomordentliga förmåga att hos de besökande väcka intresse för fornsakerna. Dessutom förde han mig och Schreil på extra timmar upp i museum, genomgick der fornsakerna med stor omständlighet och meddelade oss det system han följt vid deras anordning. Jag har ännu i behåll mina under dessa förevisningar gjorda anteckningar, der tredelningssystemet är med bestämdhet genomfördt.»

»För min framtid uppgjorde Thomsen planer, som visserligen syntes mig lockande, men derjämte snart sagdt omöjliga att genomföra. Han hade af Sven Hylander hört beskrifvas det stockholmska Kongl. Myntkabinettets 'dybe laader' fulla med oordnade skatter. 'Dem skal De bringe i Orden', hette det alltid, och mången gång sedermera, då mitt tålamod och mina förhoppningar svigtade, lifvade han åter mitt mod och min verkningshog genom anvisningen på de 'dybe laader.»

Min faders anteckningar från besöken i de köpenhamnska fornsakssamlingarna finnas, såsom nyss nämndes, i behåll. De hafva titeln 'Plan hvarefter en samling af nordiska fornlemningar bör ordnas och som blifvit följd vid det kongelige Museum for Nordiske Oldsager i

[1] Min faders under hela lifvet bevarade tacksamma tillgifvenhet för Thomsen är redan af detta tillmötesgående förklarligt. Den metod Thomsen användt för honom, tillämpade min fader sedermera på mig. Han lemnade mig en gång ett fynd af tyska mynt från 900- och 1000-talen, med uppmaning att öfver detsamma uppsätta en beskrifning och med underrättelse, att den litteratur, som för denna uppgift kunde vara vägledande, var att finna på den och den hyllan — idel monografier, tidskrifter med artiklar af olikartadt slag m. m. Uppgiften var svår, men metoden är god.

Köpenhamn'. Häftet bär datum: 'Kjöbenhavn den 1 Aug. 1830'. För dess innehåll har jag redogjort i min bok *De förhistoriska folken i Europa* s. 146 f.

Ur brefvexlingen med Thomsen må några utdrag meddelas. När min fader hade sändt honom sin disputation, med underrättelse att han för den samma användt dels Hylanders förarbete, dels de anteckningar af Thomsen, som han hos denne funnit, skref Thomsen med anledning häraf till Reuterdahl: »De har skaffet mig en större fornöjelse end De troer, i det De har opmuntret den nye numismatiker til at sende mig sin dissertation, men det drömte jeg ej om, att jeg heri skulle finde en Hylander værdig efterfölger, — men det er virkelig den unge Mand, uden at han selv havde erhvervet sig kundskaber, ville han ej paa den maade han har giort det, kundet benytte forarbeiderne af vor afdöde ven. — Deres fædreneland trænger til en duelig numismatiker, Stockholm er ej stedet til at blive det og saamegen agtelse og venskab jeg ved De har for Schröder og Liljegren, saa er dette ej deres stærke side. Heri döde mig meget med Rutström, vi ville ej tale om hvad Hylander ville blivet, dog ethvert ærligt skridt som giöres er aldrig tabt, selv det lille af mig ganske glemte arbejde er dog kommet til nytte, og naar jeg mindst venter det, sender De mig en anden ung mand eller maaske den samme, som vil antage sig hvad Hylander förberedte med oldsagerne».

Efter Schreils död skref Thomsen till min fader (6 sept. 1830): »Fremfor alt andet lægger jeg Dem nu oldsagerne på hjertet, det er arvegods som De modtager efter Schreil, det var ikke omsonst, *ikke blot tilfælde*, at De saa nöje saae hvad vi her ere i besiddelse af. — Det er paa höj tid, at bedre skribenter [än Sjöborg] antager dem oldsagerne, eller kommer dette fag in Verruf i Sverrig. — Ikke sandt Lindegren

bliver lector i Calmar og De gaaer i midten af 1831 till Stockholm?»

Min fader svarade den 22 september: »Mitt beslut är nu fullt och fast bestämdt att söka förvärfva mig så mycket insigt som möjligt i antiqvariska och numismatiska vetenskaperna; jag har afstått lektoratet i Calmar, ehuru denna afsägelse kostat mig strid, ej blott mot mina anhöriges böner, utan, jag tillstår det, äfven ibland mot mig sjelf. Mången barndomsdröm om ett stilla obemärkt lif i kretsen af kära vänner vaknade åter i mitt sinne, men jag har lösryckt mig derifrån och känner mig nu friare, ofta gladare än förut och lifvas af ett fast beslut att lära och verka Haf tack, min gode rådgifvare, för de uppmuntringar, som tillvägabragt denna förändring».

Thomsen svarade den 27: »Naar De blot ej vil vente formeget eller rettere for hurtig at opnaae hvad der kun skeer igjennem aar og bedst paa en jevn og naturlig maade, vil De nest Guds hjelp med tiden opnaae en virkekreds, hvori De vil kunde giöre nytte og befinde Dem lykkelig, det er saare meget værdt at kunde beskjeftige sig med hvad man har interesse for. — Jeg har endnu en gang spurgt Liljegren hvem der ville blive hans efterfölger; han har i disse dage svart mig, *han havde ingen.* Den eneste, som interesserede sig virksom for oldsager og anderledes end dilettanter, var den besynderlige prest fra Hveen [N. J. Ekdahl], han henhörte imidlertid til de aldeles praktiske som manglede theori, ville nok kunde grave, men ej beskrive, ej staae i spidsen for en samling. Foruden denne mand var et par arkiv-arbejdere, men ikke en eneste der havde kundskab om gamle mynter eller oldsager. — Hvor kan De troe at De har været mig till besvær? til fornöjelse var det, det var belönnende at række Dem haanden og meget för meget værd sættes paa ubetydelige tjenester. Har

jeg ikke sagt Dem, at jeg anser Dem som en arv efter min ven Hylander og kunde nogen som erindrede om ham, havde kjendt ham, være uvelkommen for Deres Thomsen?»

Detta bref besvarades af min fader den 14 oktober: »Först och främst tackar jag Dem på det högsta för de goda råd och uppmuntringar De meddelat mig. Jag har ofta genomläst och skall ännu genomläsa Cancelli-Rådets bref, der jag i hvarje rad finner nya skäl att högakta Dem och nya bevis på den godhet De hyser för mig. Ack att jag en gång kunde förtjena denna! — Hvarföre ställer De mig vid sidan af vår oförgätlige Hylander? Hvad han var och skulle ha blifvit, kan jag aldrig blifva, ty jag saknar hans fasta vilja, hans grundliga kunskaper och mycket annat, som den lycklige ägde framför mängden af hans samtida och jemnåriga. — De lägger mig äfven omsorgen om antiqviteterna på hjertat, sedan Schreil gick bort. Med nöje gör jag dem häruti till viljes, så mycket hellre, som jag alltid med glädje och vördnad betraktat dessa minnen af våra fäder, dessutom anser jag numismatiken blott vara en gren, men också den intressantaste grenen, af det antiqvariska studium. Jag har derföre sökt använda det jag lärde på Runde torn och på Kunstkammeret. Våra antiqviteter ligga nu ordnade efter den plan, som De meddelade Schreil och mig, och på det de ej längre skola ligga en död skatt för verlden, har jag bestämt två timmar i hvarje vecka, då hvar och en har fritt tillträde till museum. I lördags började jag härmed och nyfikenheten lockade en sådan mängd åskådare till, att jag skulle trott mig förflyttad till Runde Torn, om ej så mycket hade påmint, att jag var i det arma Lund. — Så snart tiden medgifver, skall jag uppsätta noggrann förteckning på denna, omfattande så väl utseendet af hvarje pjes, som stället der den blifvit funnen.

Skada att vi i Sverige ej ega någon tidskrift svarande mot Danskarnes Antiqvariska Annaler, der en sådan förteckning kunde tryckas. — Hvad säger De, om jag skulle i disputationer, likväl på svenska, utgifva en sådan förteckning? Egde jag tillräckliga kunskaper, skulle jag hafva god lust att utgifva en antiqvarisk och numismatisk tidskrift i häften af obestämd storlek och på obestämd tid. Första häftet skulle t. ex. kunna innehålla: 1) anmärkningar om våra fornlemningars vård och tillvaratagande, 2) förteckning på antiqviteterna i Lunds museum, 3) beskrifning öfver de vid Borup funna mynten (om jag NB af Dem fick erforderlig hjelp), 4) öfversättning af någon god afhandling i numismatiken, t. ex. Ramus om en antik myntsamling och dess innehåll, 5) recensioner t. ex. af Sjöborgs sist utkomna arbete, Liljegrens Diplomatarium, af Schröders tal i Vitterhets Akademien, Rydbergs afhandling om Svearnes och Göthernas strid om kungavalet m. fl., 6) anmälan af utomlands utkomna arbeten i dessa vetenskaper samt diverse dithörande nyheter. — Hade Schreil kommit åter från Köpenhamn, så skulle vi förenat våra krafter till ett sådant företag, kanske skulle det då kunnat gå för sig. Ensam är det ej värdt att försöka. Det är så mycket man vill här i verlden, men det är så litet man kan.»

Han skref vidare den 21 oktober: »Den ende här, som något frågar efter den antiqvariska vetenskapen, är Lindfors, men hans sinne är nu vändt åt annat håll, så att han föga gifver sig tid att tänka härpå. Det är påkostande att se, att Consistorium så litet frågar efter akademiens samlingar. Då jag erbjöd Consistorium att inlösa dessa mynt jag på landet hopsamlat, för samma pris som jag sjelf betalt för dem (några skillingar för stycket), satte de flesta sig deremot såsom en onödig utgift, och då det slutligen beslöts, att de skulle köpas in, skedde detta likasom af undseende för mig, på det

jag ej skulle blifva lidande genom de penningar jag utbetalt, och ej af nit för museum.»

Till svar håruppå skref Thomsen den 15 november: »De beskriver mig det ydmygende og krænkende i hvorledes man modtog hvad der inderlig glædede Dem selv — ak, min ven, jeg ville önske De kunde seet mit indre, da jeg læste Deres brev og hvilke erindringer der oprulledes for min sjel, ej en, men hundrede gange er det gaaet mig saaledes og endnu langt bitrere krænkelser har jeg taalmodig maattet bære, — — — efter nogen tid har iveren fortrudt mig — ligesom selvbebrejdelserne ere de bitreste, saaledes er igien selvbevidsthed om at have arbejdet ærligt og ufortröden det bedste, og summen, resultatet af mange bestræbelser, ved De hvad den kan blive, — i sandhed noget der er langt mere værd end titler og ordener og fede embeder, det er borgeragtelse, tillid, og er den erhvervet, da udrette vi i ældre alder mere i en uge i slige anliggender end yndlingen i hela aar. Der er endnu langt til at jeg har været eller fortjenet nogen saadan stilling, men jeg lyver ej, naar jeg siger Dem, at det har været en fölelse der var opmuntrende, som gjennemströmmede mig, naar jeg fik beviser paa tillid, naar mig aldeles fremmede personer lagde for dem vigtige sager i min haand, naar vigtige mænd forlangte min formeening om en eller anden sag, der skulle tages bestemmelse om, eller overdrog mig udförelsen — tillid erholdes aldrig med et, det er en plante, som voxer langsom, den sikreste vandning for den er at lade hvad der anförtroes en være nr 1 og os selv nr 2. Dog det er alt betragtninger og erfaringer som De allerede har giort og som De allerede har handlet efter.»

'Oscarsdagen' skref min fader: »Museum hålles ännu öppet två timmar i veckan, och jag har haft den glädjen att se antalet af de besökande alltjemt förökas. Denna

glädje gifver mig rik ersättning för min möda och tidspillan. Man spådde mig i början ringa framgång, men det har utfallit annorlunda, och jag nödgas stundom taga ännu tvenne timmar i veckan, för att tillfredsställa de nyfikna.»

Den femte dagen derefter skref Thomsen: »Min kjære ven, jag griber strax pennen for at besvare Deres kjære brev. Det er mig en nydelse at underholde mig med Dem, jeg kan jo skrive Dem som jeg tænker, og De siger mig Deres hjertes mening, troe mig jeg setter langt, langt mere pris derpaa end De troer».

Dessa utdrag torde vara tillräckliga, för att karakterisera förhållandet mellan de två brefskrifvarne, den faderlige vännen, som gaf icke blott en förträfflig handledning i vetenskapliga ting, utan äfven en dyrbar omvårdnad om den sig utbildande personligheten, den villige, arbetande, tacksamme lärjungen. Det vänskapliga förhållandet mellan de två stördes aldrig af någon misstämning. Vördnaden för Thomsen ingöts i min själ redan under barndomen och jag glömmer aldrig min första personliga beröring med honom, då jag, en sextonåring, fick röna personligt intryck af hans varma och lifvande väsende.

Brefvexlingen vittnar om det brinnande intresse, med hvilket min fader omfattade de åt hans vård anförtrodda samlingarna, hur han vinnlade sig om deras ökande, om deras rationela ordnande, hur han ifrade för spridande af kunskap och intresse. Hvad han i detta afseende uträttade har ock vunnit erkännande. Jag har hört gamle män med glädje och tacksamhet omtala sina besök i Lunds historiska museum under den tid, då min fader höll det tillgängligt för allmänheten och förklarade betydelsen af dess skatter. En af min faders efterträdare vid detta museum, Lunds universitets nuvarande bibliotekarie dr Elof Tegnér säger om honom följande:

»Såväl mynt- som fornsamlingen förvarar ännu månget spår af den verksamhet, med hvilken han här utbildade sig till fornforskare och, liksom före honom Liljegren, grundlade de insigter, hvilka han såsom Sveriges riksantiqvarie har haft tillfälle att göra fruktbringande. Genom Hildebrands försorg blefvo samlingarne af fornsaker i sin nya lokal ordnade 'så vidt utrymmet och omständigheterna medgifva, efter samma plan, som blifvit följd i den stora antiqvitetssamlingen i Köpenhamn'. Derjämte upprättades af honom en specialkatalog öfver de föremål från stenåldern, som samlingen egde, den första speciela, systematiskt ordnande och beskrifvande katalog, som museet egt. Antalet af vapen och redskap från stenåldern uppgår enligt denna katalog till 411 nr.»[1]

I verk, som redogöra för den nordiska fornforskningens utveckling tilldelas förtjensten af att hafva funnit den ordnande principen, treperiodssystemet, åt Nilsson och Thomsen. Man finner verkligen namnen anförda i denna ordning. Detta innebär dock en orättvisa. Treperiodssystemet var visserligen tidigare anadt och uttaladt, men genom Thomsen, genom hans sätt att ordna fornsakssamlingen i Köpenhamn, blef det en verklighet, som haft ett väsentligt inflytande på den följande tidens forskning. Thomsens system öfverfördes till Sverige af min fader och tillämpades af honom i Lunds museum. Först långt senare yttrade sig Nilsson till förmon för systemet. Men han uttalade sin åsigt i ett verk, som kom i händerna på en vidsträckt läsarekrets, under det Thomsen och min fader gifvit uttryck åt sin uppfattning genom ordnandet af de åt deras vård anförtrodda samlingarna, hvilka icke voro tillgängliga för så många som den tryckta boken och hvilka, i följd af deras ökande och omordnande, icke gifva ett lika påtagligt vittnesbörd som de ord, hvilka uttalas i ett tryckt arbete.

[1] E. Tegnér, *Om Lunds universitets historiska museum* (1870).

På arkeologiskt författareskap tänkte emellertid min fader fortfarande. Han hade af Thomsen uppmanats att i en disputation framställa en plan för uppställningen af de nordiska antiqviteterna. Han ville icke stanna dervid. Nyårsdagen 1831 omtalar han i ett bref till sin vän tanken att på svenska utgifva en serie af disputationer, som skulle innehålla utom denna plan en förteckning öfver fornsakerna i Lunds museum samt små uppsatser, som framdeles skulle kunna utarbetas. Detta vore det enda sättet att i Sverige fylla bristen af en antiqvarisk tidskrift. Den 11 januari talar han om sin hog att företaga grafundersökningar, om det växande intresse antiqviteterna hos honom väckte ju mer han egnade sig åt deras studium. »Jag längtar, heter det vidare, att få börja de afhandlingar, hvarom jag i förra brefvet skref. Den om planen för ordnandet af en antiqvarisk samling har jag redan påbörjat, men finner redan, att det är svårare att akta sig för att skrifva för mycket i ett intressant ämne än för litet. Det är naturligt, att mina anteckningar, dem jag har från våra eftermiddagsbesök på Runde torns museum ligga till grund.» Han uttalar sin förhoppning att under sommaren kunna komma till Köpenhamn. En efterlängtad resa till Stockholm ansåg han sig deremot ej kunna företaga, emedan han ej ville lemna Lund utan att hafva ordnat dervarande samlingar; först till sommaren hoppades han att få mynten i ordning.

Förhållandena i Lund blefvo honom emellertid olidliga. »Jag längtar, skrifver han den 6 mars 1831, att komma härifrån, ty ett år tillbringadt här i Lund skulle säkert helt och hållet bringa mig från min plan. Man tror här, att all archæologi och numismatik består i samlandet eller på sin höjd ordnandet af fornlemningar och mynt.» Besöket i Köpenhamn kom ej till stånd, deremot förverkligades Stockholmsresan. I ett bref, hvari-

genom Thomsen underrättades om denna såsom tillstundande, uttalas en förhoppning, att Liljegren ej skall vägra att få se hvad som fanns i dervarande museum — en väl billig förhoppning, då det är fråga om en offentlig samling! Thomsen erbjöd sig att skrifva till Liljegren. Min fader bad honom endast säga, att han vore en nybörjare och att han endast önskade förvärfva sig ökade kunskaper.

Thomsen hade, af nit för det numismatiska och antiqvariska studiet, redan under min faders första besök i Köpenhamn, gjort upp planen, att han skulle få sitt verksamhetsfält i Stockholm. De nyss anförda orden, jämte andra i senare bref antyda, att Thomsen hade vändt sig skriftligen till Liljegren, att denne i början icke varit hogad att inlåta sig på något tal om ett biträde, som kunde blifva en efterträdare — det vore honom fullkomligt likgiltigt, hette det, hvem som komme efter honom som vårdare af samlingarna —, men att behofvet af hjelp i alla de många bestyren — han var riksantiqvarie, riksarkivarie, akademiens sekreterare, upptagen af samlingarnes ordnande, af Diplomatarium Suecanum, af sina runarbeten — sedermera gifvit honom en annan uppfattning. Thomsens direkta andel blef dock först senare för min fader bekant.

Han fick, som sagdt är, år 1831 på sommaren tillfälle att besöka Stockholm, men kom i ett olyckligt ögonblick, ty Liljegren var bortrest och nycklarne till museet förseglade i ett paket med påskrift, att det icke fick före hans återkomst öppnas. Denna fördröjdes allt mera, men, med fara att den medförda reskassan skulle taga alldeles slut, dröjde min fader. Under tiden studerade han för sin tillämnade svenska mynthistoria i arkivet, biblioteket och privatsamlingarna. Återkommen förevisade Liljegren de arkeologiska och numismatiska samlingarna och omnämnde dervid, att han nu vore

sysselsatt med utarbetandet af en katalog öfver de angelsaksiska mynten, och att han sedermera ämnade behandla de svenska mynten, just de numismatiska arbeten, som min fader närmast hade ämnat företaga sig och som, hvad det första beträffar, tydligen icke skulle af Liljegren byggas på de vetenskapliga grunder, som han af sin lärare Thomsen hade lärt sig att respektera.

Af Hartmansdorff och af universitetskanslerns biträde, kanslirådet Tannström mottogs min fader med största välvilja och de talade, i början den förre, sedan båda om möjligheten att åt honom utverka ett extra statsanslag för att han skulle kunna sättas i stånd att biträda vid samlingarnas ordnande. Småningom, allt efter som Liljegren lärde känna honom, väcktes hans tillit och min fader fick under den korta tiden, som återstod af besöket, arbeta under Liljegrens ögon som volontär, biträda med förhandenvarande arbeten o. s. v.

»De sista dagarne, skrifver min fader den 6 september 1831, kommo vi till tal om min framtid. Han gaf sjelf anledning härtill, annars hade jag kanske ej lätt kunnat bringa detta ämne på bane, i synnerhet som hans förut fällda yttranden ej voro synnerligen uppmuntrande; mot slutet yttrade han flere gånger sin önskan att få behålla mig i Stockholm. Jag tog honom på orden och han öfverlemnade mig[1] till en början romerska och grekiska mynten, om jag ville arbeta med dem. För egen räkning ville han behålla de anglosaxiska, de svenska och tyska. Han lofvade också att göra allt för att fästa mig i Stockholm. Jag nämnde då för honom, att statssekreteraren Hartmansdorff och kanslirådet Tannström uppmanat mig att söka enskildt understöd af regeringen och försäkrat mig, att det säkerligen ej skulle nekas, då det begärdes för utarbetandet

[1] D. v. s. han sade sig vilja öfverlemna.

af något bestämdt verk. Liljegren fann detta förträffligt och försäkrade mig om ett sådant förord af Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, att regeringen ej skulle afslå en sådan ansökan.»

Men under den närmaste tiden fanns det ingen möjlighet att stanna i Stockholm. Min fader sökte en lärareplats, för att kunna förtjena sitt bröd och använda lediga stunder på vetenskapligt arbete. Missmodig återvände han till Lund och var allvarligt betänkt på att söka sin utkomst i Kalmar, hvarest ett lektorat åter blifvit ledigt. Denna plan uppgafs dock, då han jämte flere andra akademiska lärare stiftade Lunds lyceum. På Liljegrens begäran gjorde han sommaren 1832 ett nytt besök i Stockholm och den 7 november beviljades honom af Kongl. Maj:t, på Liljegrens af Akademien understödda anhållan, ett årligt arfvode af 400 rdr b:ko under tre år, med åliggande att oafbrutet sysselsätta sig med k. Myntkabinettets ordnande och förtecknande. Den 17 januari 1833 ankom han till Stockholm och inträdde i tjenstgöring. Han skref den 25 januari till Thomsen: »Jag afslutar detta bref sittande i mitt nya arbetsrum, omgifven af de rika skatterna. Ack, jag är så innerligt belåten med min verld här».

Om samlingarna lemnar min fader följande beskrifning i sina sjelfbiografiska anteckningar.

»K. Myntkabinettet jämte de antiqvariska samlingarna och k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens bibliotek förvarades i två mycket små och två något större rum, en trappa upp i den södra halfrunda flygeln (den s. k. kommendantsflygeln) vid Kongl. slottets yttre borggård, dit de år 1830 hade blifvit flyttade från två stora rum i bottenvåningen af slottets östra sida.»

»Lokalen var i alla afseenden otjenlig. Rummen voro låga, kalla och mörka, dessutom otillräckliga, ehuru obetydliga samlingarna vid denna tid voro. De små

fönstren gåfvo sparsam dager, i synnerhet i de två första rummen, för hvilka den närbelägna Storkyrkan förtog både sol och ljus. Ut efter väggarne i första rummet voro uppställda ett stort, djupt furuskåp, der de få sten- och bronssakerna förvarades, samt myntskåp och öfver dem bokhyllor. Midten af rummet upptogs af två låga, mycket långa och breda skåp med draglådor. På ett trädräcke hängde några svärd, spjut och yxor af brons och jern. I det andra stora rummet upptogs midten af ett långt och bredt bord, helt och hållet betäckt af en liten, låg och bred montre med glasrutor sluttande åt båda sidor. Här hade Liljegren upplagt allt hvad som fanns af guld och silfver, såväl från äldre som från nyare tid, fornsaker, konstarbeten, smycken m. m. I alla rummen lågo på golfvet, under borden, uppstaplade högar af böcker och handskrifter, som icke fått plats på hyllorna. Mitt arbete började genast, så snart jag hade fått en duplettnyckel till yttre dörren, hvilken bevakades af en gardistpost. Min arbetslokal blef det första rummet, der myntskåpen förvarades. De tre inre rummen voro för mig stängda, således tillgängliga endast när Liljegren händelsevis kom upp för att hemta någon bok eller med besökande, som önskade se samlingarne. Tidigt om morgnarne infann jag mig i mitt arbetsrum, der mitt första bestyr var att elda i kakelugnen. Akademiens vaktmästare, tillika anställd i Riksarkivet, hade i museet intet annat bestyr än att skaffa friskt dricksvatten i en för detta ändamål begagnad f. d. porterbutelj. Innan kakelugnsbrasan hann sprida någon värme i rummet frös jag städse erbarmligt. Ehuru öfverkläderna behöllos på, åtminstone under de första timmarne, satt jag dock vanligen med stelfrusna ben. De enkla, otäta fenstren afledde värmen. Stundom fann jag, när jag kom upp om morgonen, dricksvattnet i buteljen förvandladt i en isklump. Följderna af mörkret

och kölden visade sig redan efter första året och torde göra mig sällskap intill min död.»

Den 5 mars 1833 antogs min fader, på förslag af öfverkammarherren frih. A. L. Stjerneld, till amanuens i k. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, den 2 april, på förslag af samme man, till e. o. amanuens i Akademien, den 15 maj antogs han till e. o. kanslist i Riksarkivet. För honom voro sålunda öppnade fyra verksamhetsfält.

På grund af sitt särskilda uppdrag sysselsatte han sig med ordnandet af det i stor oreda varande myntkabinettet. Mynten bestämdes och ordnades i paket: det som ordnades kunde icke uppläggas i de gamla, otillräckliga och otjenliga skåpen och till anskaffande af nya saknades medel. Äfven inom fornsakssamlingen fick han, tack vare Liljegrens förtroende, utöfva en ordnande verksamhet. Inom Samfundet fick han öfvertaga korrekturläsningen af dess handlingar. Inom Akademien fick han skrifva protokollen vid sammankomsterna och derjämte öfvertaga nästan all den sekreteraren tillkommande officiela författareverksamheten (uppsättande af skrifvelser o. s. v.). Inom Riksarkivet togs äfven hans verksamhetsbegär i anspråk. Han ordnade delar af den historiska samlingen. Under flere år skötte han den åt Riksarkivet anförtrodda förvaltningen af kansliets expensmedel: han hade att årligen uppköpa, utlemna och redovisa alla skrifmaterialier, som förbrukades inom samtliga expeditionerna i Konungens kansli. När Riksarkivet flyttades från k. slottet till f. d. Hessensteinska huset på Riddarholmen, besörjde han inredningen i den nya lokalen. Från början af år 1836 var han äfven vårdare af Riksbankens myntkabinett, som rycktes upp ur det lägervall, i hvilket det då befann sig. Som det myckna arbetet på de många olika hållen betalades knappt, åtog sig min fader, för att få nödtorftig bergning,

att upprätta kataloger öfver enskilda myntsamlingar. Liljegren antog honom tidigt till medarbetare vid utgifvandet af Svenskt Diplomatarium. Det ursprungligen för tre år lemnade uppdraget att biträda vid ordnandet af myntkabinettet förlängdes år 1836.

Fyra och ett halft år varade denna förberedelsens tid i Stockholm, rik på arbete, rik på både uppmuntringar och pröfningar. Det arbete, som kräfdes, gällde hvad man kan kalla de löpande göromålen, ordnandet af kaotiska samlingar, skrifverier af hvarjehanda art, men, af brist på tid, fanns så godt som intet tillfälle till vetenskaplig författareverksamhet. De efterlemnade sjelfbiografiska anteckningarna meddela mer de yttre konturerna. Specialarbetena och de inre förhållandena, sträfvandena och svårigheterna framträda tydligare i brefven till Thomsen.

Den 21 januari 1833 heter det: »Nu är jag på bestämd ort. Gifve Gud till nytta för mig och för dem, som lemnat mig sitt förtroende. — Nu har jag nycklarne till k. Arkivet i handom, och nu sitter jag med full rättighet att röra i de dybe låder! Gud vare tack, att han fogat det så. De kan ej tänka Dem min innerliga fröjd häröfver. Jag har ännu [fyra dagar efter ankomsten] ej kunnat förmå mig att börja med något specielt; jag går blott och vältar i de stora massorna, hvilka ännu ligga i det skick Hallenberg beskrifvit. Ej nog med denna oordning, men jag hittar här och der på undangömda och, som det synes, helt och hållet bortglömda stycken, dels antika, dels nyare pretiosa till ett ofantligt värde. — [Den 25 januari]. Jag är så innerligt belåten med min verld här. Visserligen är det väl en och annan omständighet, som frestar tålamodet ibland och nedtrycker sinnet, men jag får lära att finna mig i allt och der man ser mycket godt, måste man glömma de svagheter, som hänga vid. —

[Den 10 februari]. Jag märker nog att jag mycket kommit att försumma mina egna studier, men det kan ej hjelpas; då jag mottagit ett så herrligt förtroende, måste jag äfven offra min tid och mina krafter deråt. — [Den 5 mars]. Hos Baron Stjerneld, en man till åren, men med goda kunskaper, ett ypperligt bibliotek och varmt intresse för allt literärt, samlas hvarje lördagsafton en liten krets af literatörer, dit han äfven haft den godheten inbjuda mig. En liten afdelning af detta sällskap har förenat sig om att utgifva andra delen af v. Stjernmans *Svea och Götha Höfdingaminne.* Jag anser som ett prof på deras godhet för mig, att de tillåtit mig teckna mig som utgifvare bredvid namn sådana som Stjerneld, Geijer, Schröder, Rääf, d'Albedyhl, Liljegren m. fl. De hafva uppdragit åt mig att besörja arbetets tryckning. — [Den 14 mars]. Arbetet i myntkabinettet fortgår så småningom. Jag finner det allt mer och mer intressant. En glad nyhet måste jag berätta Dem, nämligen att i går kom Konungens skrifvelse till Vitterhets Akademien med underrättelse, att doktor Hedenborgs samlingar blifvit af statens medel inlösta. — Jag afskrifver permebref för Diplomatarium Suecanum, hvilket så småningom fortgår, med korrekturen derpå biträder jag Liljegren. Jag har således mera arbete än jag hinner utföra. — Vi ha ett litet skåp, som jag hade tänkt låta inreda —, jag lät en snickare qvadrera en låda på samma sätt, som De har för anglosaxonica, satte en låda i ordning och uppvisade för Akademien; men detta fann ej bifall. Akademiens ledamöter vilja hellre hafva pappskifvor. I det längsta vill jag sträfva emot.[1] — [Den 26 april]. Med romerska mynten har jag kommit så långt, att jag i dag slutat Hadrianus. Det går ej fort,

[1] Pappskifvorna äro sedan länge uppgifna i k. Myntkabinettet. I myntlådorna är det hvarandra korsande ramverket, som bildar rader af qvadrater, genomfördt. Medaljerna ligga på sammet mellan horisontela lister.

men De skall besinna hvilka massor jag måste genomgå. — Jag har haft bref från Rafn; han föreslår, att underrättelser om fynd i svensk jord efter detta införas i Tidskriften på svenska språket. Detta är visst en synnerlig attention mot de svenska antiqvarierna, men jag fruktar, att våra uppgifter komma att få ett torftigt utseende vid sidan af de danska, emedan man i vårt land tar så litet vara på hvad som finnes. — [Den 9 maj]. För en tid har jag nu ämnat låta Romarne hvila och för ett par dagar sedan börjat rangerandet af våra anglosaxonica. De vet förut, att jag under de båda förflutna sommarne biträdt Liljegren med deras läsande och ordnande, men detta skedde, på hans begäran, efter myntmästarnes namn och ej efter städerna. Nu har han gått in på min önskan att förlägga dem efter städerna. Mynten ordnas under hvarje stad efter typerna och inom hvarje typ efter myntmästarnes namn i alfabetets ordning. Jag skulle hellre sett, att *alla* mynten inom hvarje stad fått läggas i alfabetets ordning och att typerna blott blifvit anmärkta vid hvart och ett mynt, så som i *Num. Anglos. Lundens. mus;* men Liljegren föredrager rangerandet efter typerna och jag vill ej för mycket sätta mig deremot, för att ej synas vilja hafva allt efter mitt hufvud. Jag är nöjd att hafva utverkat det vigtigaste, att få lägga dem efter städerna. — Det är redan beslutadt i Vitterhets Akademien, att katalog skall tryckas och Liljegren tänker att utgifva en sådan, så snart jag får allt i ordning. — [Den 14 juli]. Jag är bekymrad deröfver, att jag hinner uträtta så litet för mina egna studier. Morgnarne använder jag på diplomata, f. m. kl. 9—2 tillbringar jag dels i Myntkabinettet, dels i Riksarkivet, e. m. från kl. 4 till 7, stundom 8 eller $^1/_2$ 9 sitter jag åter i Myntkabinettet. Derefter gör jag en liten promenad. — [Den 15 september]. Ett steg är gjordt till förbättring i afseende på samlingarnes

ordnande. Hittils lågo alla saker af större värde i ett bord under glasrutor, men det var obehagligt att se antika guldringar, brakteater, halskedjor, perlor o. s. v. ligga bredvid Motalasmycket, Carl den tolftes klocka, Gustaf IV Adolfs leksaker och en af våra nuvarande hoffröknars skärpband m. m. Vi hafva fått ett nytt bord med glaslådor, likt det förra, i ett särskildt rum, dit vi hafva infört allt modernt eller, rättare, allt icke antiqvariskt. Liljegren har visat mig det förtroendet, att jag fått ordna så väl detta, som det vi qvarlemnade på förra bordet, efter den plan, som syntes mig bäst. Gränsen mellan det gamla och nya har jag satt vid Gustaf I:s anträde till regeringen. Det moderna, så mycket som vi känt dess ålder, har blifvit ordnadt efter regenterna, nemligen öfverst regentens porträtter, derefter de klenoder och saker, som tillhört honom, sedan hans gemåls och barns på samma sätt. De antika sakerna (nästan endast bestående i smycken, emedan vi ej hafva plats att upplägga annat än guld och silfverpjeser) har jag sökt få i en slags ordning efter det bruk, för hvilket jag anser dem hafva varit bestämda; början de med hufvudets prydnader, har jag fortsatt med halsens, armarnes, bröstets o. s. v. Det är åtminstone ett steg till förbättring. — Stensakerna, som jag ordnade och katalogiserade år 1831 om sommaren, voro nu åter lagda huller om buller; de äro nu åter i ordning, så vidt utrymmet medgifver. — [Den 20 september]. Det är förunderliga begrepp man i allmänhet gör sig om myntkunskapen. Jag vill ej tala om de rent af okunniga, som ej fästa annat begrepp vid mynt än att det är en metallklump, der konungens namn och värdet står att läsa med stora bokstäfver, men jag har träffat män af bildning, med anspråk på namn af myntkännare, som tro att summan af numismatiken är att 1:o) läsa hvad som står på myntet, 2:o) afskrifva hvad man läst och

så trycka hvad man afskrifvit. — [Den 7 januari 1834]. Här är icke för mig att tänka på tid till utarbetande af några afhandlingar. Man vill, att jag skulle skrifva för priset i Vitterhets Akademien, men jag inser ej när jag skulle få tid. — [Den 22 februari]. Aldrig i min lefnad har jag varit så upptagen med arbete som nu. Natten och afton- samt morgonstunderna måste användas till korrekturläsning, afskrifning af diplomata m. m. — Jag klagar emellertid ej öfver ökadt arbete. Tvärtom är jag glad att vara i verksamhet, ehuru jag väl stundom skulle vilja önska mig någon tid att *läsa*. Det enda som oroar mig är, att jag befarar att slutligen blifva en blott arbetsmaskin — att blifva (De missförstår säkert ej detta uttryck) hvad Liljegren är eller rättare varit, ty nu äro hans krafter så medtagna, att han obetydligt kan uträtta, ehuru han oupphörligen är i verksamhet. — [Den 14 mars]. Det är en stor olycka, att lokalen ej medgifver samlingarnes *offentliga* förevisande. Förr än detta låter sig göra, förr får icke allmänheten riktigt intresse derför. — [Den 4 april 1835]. Jag har nu börjat se på *numi regum, populorum et urbium*. Visserligen finner jag, att de romerska äro en barnlek emot dessa, men jag hoppas, att äfven komma till rätta med dessa, när jag blott får arbeta mig in i deras studium. Jag tror också, att de skola blifva mera intressanta än de romerska. Att, som De föreslår, börja med Eckhel och Mionnet i Spanien och sedan vidare följa dem kring Medelhafvets länder, är icke möjligt vid första genomgåendet, emedan de i allmänhet äro utan ordning upplagda och de flesta ligga i högar. Jag måste taga dem som de förekomma, ehuru jag väl inser, att detta betydligt försvårar och förlänger arbetet. — Jag skulle gerna vilja företaga mig enskilda delar af Myntkabinettet till närmare granskning och bearbetning för min egen upplysning, t. ex. de gamla svenska mynten,

äfven den danska samlingen, men detta skulle endast kunna ske i smyg och jag skulle blott uppväcka misstankar om min afsigt dermed. Detta förslöar lusten och kraften, och de ligga nu der i sitt kaotiska skick. De anglosachsiska mynten hafva öfver ett års tid legat upplagda och första halfarket af katalogen har lika länge varit uppsatt hos boktryckaren, men dess fortsättande är inhiberadt af Liljegren».

Den 2 juni 1837 afled Liljegren. Fem dagar senare hemställde Akademien, att min fader måtte utnämnas till Riksantiqvarie, Garde des medailles och Akademiens sekreterare. Det heter i skrifvelsen, som uppsattes af Hans Järta, att 'Akademien under de sistförflutna fem åren varit i tillfälle att pröfva magister Hildebrands nit, kunskaper och skicklighet, att han fullgjort det honom år 1832 lemnade uppdraget att biträda vid Myntkabinettets ordnande 'med ständig flit och grundlig myntkännedom'. Utnämningen försiggick den 30 i samma månad.

Genom konung Gustaf III:s anordning af år 1786 inträdde Riksantiqvarien i k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien som dennas sekreterare. Den uppgift, som var Akademien satt, gällde närmast främjandet, inom ett visst område, af den fosterländska litteraturen, bildandet och uppmuntrandet af nya skriftställare. Sekreterarens åligganden blefvo i följd deraf ansedda som vigtigare än Riksantiqvariens. Som lönen var liten, måste denne embetsman gemenligen söka sig andra befattningar. Min fader tjenstgjorde visserligen tillsvidare i Riksarkivet, men var fast besluten att egna hela sin tid och alla sina krafter åt de vigtiga värf som voro honom såsom Riksantiqvarie, Garde des medailles och Akademiens sekreterare anförtrodda. Mycket var

ock att göra, men »för att kunna utveckla en större verksamhet fattades *allt — penningar, rum, biträden, betjening* och på vissa håll intresse för dessa bristers afhjelpande».

Men ett fattades icke, nämligen hos min fader en fast vilja att åvägabringa en genomgripande förändring i alla förhållanden, att skapa ett historiskt museum, som kunde göra Sverige heder, och ett annat fattades ej heller, nämligen hos Akademien understöd åt hans sträfvanden. Uppgiften var emellertid svår; det är ej lätt att skaffa statsmedel för en institution, om hvars förmåga af utveckling de, som skulle bevilja penningemedlen, icke kunde göra sig en föreställning, att skaffa en rymlig lokal för en samling, som då icke kräfde mera än en helt obetydligt utrymme, att erhålla en lämplig inredning för en samling, som *skulle* bildas, att, med ett ord, i detta och i andra afseenden få förhållandena lämpade efter icke hvad då fanns, utan efter det, som min fader ville åstadkomma och sedan åstadkommit.

Den första åtgärden, som min fader vidtog, var att bringa reda i det lilla, som redan fanns. Några andra förteckningar öfver den antiqvarisk-historiska samlingen fanns ej år 1837 än de mycket kortfattade inventeringsinstrument, som hade upprättats, när vården af samlingarna öfvergick från en Riksantiqvarie till en annan. Ur äldre handlingar utarbetades nu ett så vidt möjligt var fullständigt inventarium öfver allt som förut inkommit till samlingen och detta inventarium fortsattes sedermera regelbundet, år för år. Intill utgången af år 1869 utförde min fader sjelf detta arbete.

Den andra åtgärden gällde anskaffande af penningar. Den 26 mars 1839 deltog H. K. H. Kronprinsen i Akademiens sammanträde. En redogörelse lemnades vid detta tillfälle för samlingens tillväxt under det förgångna året. Landshöfding Hans Järta fäste i anledning häraf,

Kronprinsens uppmärksamhet på de betydliga summor, som Akademien af enskilda medel utbetalt för statens samlingar, och hemställde, om det ej vore skäl, att Akademien hos Kongl. Maj:t begärde nådig proposition till nästa riksdag om anvisande af nödiga medel. Han hemställde vidare, om icke öfriga institutioner af liknande art, Svenska Akademien, Vetenskaps Akademien, Fria Konsternas Akademi, k. Biblioteket, Riksarkivet och Konstmuseum, borde på samma gång inkomma med sina *desiderata*. Det stannade dock vid att k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien ensam uttalade sina önskningar i sådant hänseende. Regeringen fann dock skäligt att i sin framställning till Riksdagen så betydligt sätta ned de af Akademien begärda anslagen, att föga hade blifvit vunnet genom bifall till denna framställning. Till all lycka fick en enskild motion, i hvilken excellensen Gustaf Löwenhjelm till Riksdagen framförde Akademiens önskningar, en sådan framgång, att nästan allt beviljades. Den nya staten, som upptog, bland annat, för samlingarnas ökande 1000, för resor och forskningar inom landet 600 rdr banko, kunde dock ej tillämpas förr än med ingången af år 1842, alldenstund det dröjde innan regeringen kunde uppfylla det vid anslagens beviljande af riksdagen fästa vilkoret, att åtgärder skulle vidtagas till anskaffande af en ny lokal för samlingarna.

Med den nya lokalen, som vid denna tid bestämdes för, bland annat, Statens antiqvariska, historiska och numismatiska samlingar, Riksgäldskontorets hus, stannade det dock på papperet. I stället började nu talet om uppförande af ett Nationalmuseum och min fader visade hvad han ville uträtta, när han, i utbyte mot den oansenliga och dåliga lägenheten i slottsflygeln, den 10 juni 1845 för de under hans vård stående samlingarna fordrade *tretiotre* rum, nämligen för Myntkabinettet sex, för

den förhistoriska tiden åtta, för medeltiden fyra, för den nyare tiden nio. Men det gick långsamt med uppförandet af Nationalmuseum. Under afvaktan på fullbordandet uppläts den 27 november 1845 öfversta våningen i f. d. Ridderstolpeska huset åt Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet.

Redan under Liljegrens tid hade allmänheten påmints om nödvändigheten att taga vara på fornsakerna, och antalet af fynd, som hembjödos kronan till inlösen, växte årligen. Men min fader var icke nöjd med en så långsam tillväxt, han ville hastigare rikta museet genom inköp af enskildes redan bildade samlingar. Det första försöket aflopp dock olyckligt. Den skonert, som skulle till Stockholm föra en i oktober 1845 i Skåne inköpt samling, förliste. Redan innan underrättelse erhållits om farkostens öde var en ny uppköpare af fornsaker anställd i Skåne och året derefter inköptes en samling från Bohuslän, en från Kalmar län och Öland, sammanlagda innehållande mera än 1,600 föremål. Redan år 1849 kunde min fader skrifva till Thomsen, att alla salarne voro fulla. Men med inköpen fortsattes, i förhoppning på rymligare lokal i det blifvande Nationalmuseet. Då flyttningen dit började, hade genom inköp af enskilda samlingar för Statens Historiska Museum vunnits ett tillskott af mera än *sextontusen* föremål.

Att den vunna tillökningen var storartad, utvisar denna siffra, till hvilken ytterligare måste läggas summan af alla de fynd, som på den i lagen föreskrifna vägen hembjödos, och, tack vare de småningom växande anslagen, äfven kunde inlösas. Men sifferuppgifter är ej här tillräckliga. De insamlade föremålen äro ej alla jämngoda enheter, hvilkas verkan blir större ju mer antalet växer. Utbildandet af Statens Historiska Museum innebär något vida mera och vigtigare. Rikedomen af föremål har gjort det möjligt att urskilja grupper och

serier, att skilja det för landet vanliga och karakteristiska från det, som är för detsamma främmande, att bibringa om föremålens bestämmelser och användning riktigare föreställningar än de, som förekommo på en tid, då blott en och annan fornsak var tillvaratagen och såsom kuriositet gaf anledning till hvarjehanda funderingar, med ett ord, rikedomen af föremål möjliggjorde vetenskapliga studier.

Men det ingick icke i min faders uppfattning att en samling af sådan art skulle vara uteslutande en vetenskapsmännens tillhörighet. Trogen minnena från Köpenhamn och försöket i Lund, ville han på bestämda tider hålla Statens Historiska Museum tillgångligt för allmänheten. I den gamla lokalen, i slottsflygeln, hade detta icke varit möjligt, — der fanns intet utrymme för de besökande. Den nya lokalen öppnades sommaren 1847 för besökande och hölls, intill dess samlingarna flyttades till Nationalmuseum, afgiftsfritt tillgänglig tre timmar hvar onsdag. Så vidt möjligt var, fanns min fader alltid tillstädes vid dessa tillfällen, som, efter hans åsigt, skulle vara verkliga förevisningar, och samlade kring sig en skara åhörare, som han, under det de gingo från rum till rum, förstod att intressera för samlingen och dess innehåll. Småningom fingo amanuenser eller uteslutande för förevisningarna antagna extra biträden deltaga i detta arbete. Ännu sedan samlingarna ordnats i Nationalmuseum och en vägledare för besökande blifvit tryckt, sågs min fader ofta, till och med sedan han år 1879 tagit afsked, med nöje åtaga sig en förevisares värf.

Med afseende på samlingarna fick min fader i synnerligen hög grad tillfälle att utöfva en ordnande verksamhet. Två gånger flyttade han museet. Under den senare flyttningen, som inträffade sedan jag hade vunnit anställning vid museet, kunde jag i detalj följa min faders arbete. Efter planritningen öfver våningen, som

upplåts för samlingarna i fråga, utskars i trä en modell, som visade dörrar, fönster, väggutrymme och golfytor. Modeller skuros för skåp och bord, hvilka på modellplanen ordnades, innan de hos snickaren beställdes. De lefvererade bordens lådor kunde i allmänhet genast fyllas, men skåpen kräfde ett större förberedande arbete. En med papper öfverdragen träskifva af skåpets storlek lades framför detta, på skifvan ordnades de för skåpet afsedda föremålen i rader, mellan dem utritades de erforderliga hyllorna, hvilka derefter af snickaren insattes. För att föremålen skulle kunna stå stadigt på hyllorna, måste de i de flesta fall stödjas eller fasthållas af stift. Äfven med denna den sista och ganska besvärliga behandlingen sysselsatte min fader sig outtröttligt — d. v. s. utan att visa någon trötthet under arbetet. Men om qvällarne i hemmet yppade sig tröttheten. 'En museiflyttning till vore min död', hördes min fader yttra.

Hvad jag här yttrat gäller blott den yttre anordningen. Men denna måste föregås af ett inre anordningsarbete, utgående från de slutsatser, som kunna dragas från föremålen sjelfva och deras förekomst i fynden. Äfven denna inre anordning besörjdes af min fader, hvarvid jag dock fick, på grund af de forskningar jag just under den tiden gjorde för min akademiska afhandling om *Svenska folket under hednatiden*, på eget ansvar fördela jernålderns föremål, dock ej de af ädel metall, i de tre grupperna, fastlandets tidigare och senare jernålder samt Gotlands jernålder.

Inom myntkabinettet fortgick det ordnande arbetet, sedan medel erhållits till anskaffande af nya skåp. Inom denna samling erhölls ock tidigare hjelp af amanuenser än inom den antiqvarisk-historiska samlingen. Den numismatiska samlingen, delvis ganska rik, hade icke under den föregående tiden gjorts till föremål för något systematiskt kompletteringsarbete. Ännu den 14 april

1843 kunde min fader skrifva till Thomsen: »För närvarande lägger jag an på kompletteringar af vår svenska samling. Hvad tycker De väl derom, att i Kongl. Myntkabinettet finnes för närvarande från hela k. Gustaf IV Adolfs tid, *ett enda* mynt, en $^1/_6$ Rdr!! För k. Carl XIII finnes ett i guld, 2 i silfver och ett i koppar — och detta är allt!! Sedan ett par år har jag börjat samla efter den plan, som följes i Köpenhamn och sannolikt i alla större myntkabinett d. v. s., att upplägga mynt för *alla år* af alla slag. I dessa dagar har jag ock till Kongl. Maj:t gjort underdånig hemställan, att k. Myntkabinettet må *årligen* utan afgift erhålla ett exemplar af hvarje myntsort, som under året präglas. Om detta, som jag hoppas, beviljas, så få vi egna våra krafter odeladt på de äldre luckornas fyllande. Det är tid på att börja dermed; ty redan äro Gustaf den tredjes och de följande regenternas mynt hos oss mera sällsynta än Carl XI:s och XII:s, hvilka icke sällan erhållas ur jordfynd.»

År 1837 utgaf Akademien endast en serie af skrifter, sina Handlingar. Min fader hyste den åsigten, att dyrbara offentliga samlingar böra lemna vittnesbörd om sig och gagna genom rörande dem utgifna publikationer. Början till en sådan verksamhet gjordes genom det år 1844 utgifna häftet *Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarna för år 1843.* Dessa anteckningar redogöra för Akademien och hennes förhandlingar, för statssamlingarnas tillväxt, för arbeten inom dem samt har dessutom ett parti af allmänt innehåll, i hvilket redogöres för de fyra grupper, i hvilka de äldre främmande mynt, som hittas i Sverige, naturligen fördelas, nämligen den romerska, den romersk-byzantinska, den kufiska och den angelsaksisk-tyska.

Företaget, i alla afseenden berömvärdt, rönte dock ringa bifall från kritikens sida. Man var den tiden icke mogen att inse fördelen af en sådan publikation. Helt andra voro förhållandena, när Akademien år 1872 började utgifva sitt *Månadsblad*, med hvilket, efter en vidgad plan, fullföljdes samma syfte som med Anteckningarne.

Den redan på Liljegrens tid beslutade åtgärden att trycka en katalog öfver k. Myntkabinettets angelsaksiska samling upptogs å nytt. Sedan samlingen hade ordnats efter de grunder, som min fader godkände, utskrefs katalogen, hvilken, försedd med en vidlyftig inledning, började att tryckas år 1844, men icke blef färdig förr än år 1846. Som den stockholmska samlingen är den rikaste för den tid katalogen omfattar, blef denna en i utlandet flitigt användt referensarbete. Den angelsaksiska katalogen efterföljdes af Tornbergs år 1848 utgifna katalog öfver k. Myntkabinettets förråd af kufiska mynt.

Väl inseende af hvilken stor betydelse illustrationer äro för arkeologiska och numismatiska arbeten, började min fader redan under de första åren han var Riksantiqvarie, att för sina och vetenskapens ändamål vinna en ung man med konstnärlig begåfning. Anlagen och de första arbeten voro lofvande, men en tidig död stäckte hans bana. Det dröjde några år innan någon efterträdare kunde erhållas. År 1848 gjorde hr C. F. Lindberg sina första försök, hans arbete påräknades år för år alltmera.

Det var i närmaste hand två uppgifter, som min fader ville lösa med biträde af en tecknare. Under det ansträngande arbetet med utgifvande af Svenskt Diplomatarium hade han funnit, huru vigtigt det är att i afbildning bevara de under urkunderna hängande vaxsigillen, hvilkas bräckliga ämne mången gång lät ana en snar undergång. Framställning om anslag för sådant ändamål gjordes och behofvet behjertades såväl af regering

som riksdag. Ett mindre årligt anslag beviljades för perioden 1851—1856. Dermed hade dock min fader icke kommit målet för sina sträfvanden. Det heter i Akademiens af honom uppsatta skrifvelse af den 13 maj 1856:

»Tvänne sådana större arbeten äro dock nu så förberedda, att deras utgifvande kan företagas, så snart dertill nödiga medel erhållas.

Det ena af dessa arbeten är ett planchverk öfver de fornsaker och andra historiska märkvärdigheter, som i Statens Historiska Museum förvaras. Flere hundra teckningar äro för detta ändamål utförda af en antagen ritare, som genom långvarig öfning vunnit en sällspord skicklighet att på en gång troget och prydligt afbilda dylika föremål. Då det för den arkeologiska vetenskapen är af stor vigt att känna de fornlemningar, som tillhöra hvarje särskildt land och folk, och då Sveriges Nationalmuseum för ett sådant vetenskapens utvidgande kan lemna talrika och mycket vigtiga bidrag, synes det vara i sin ordning att göra dessa skatter bekanta för ett större antal forskare, äfven sådana, som icke kunna på stället om dem taga kännedom. Utgifvandet af dessa teckningar skulle således för vetenskapen blifva en vinst och en ära för fäderneslandet.»

»Det andra arbetet, som likaledes är förberedt att allmängöras, består i teckningar af Svenska Medeltidssigill, från 12:te till nära slutet af 14:de seklet, utförda af samma ritare, under Akademiens inseende, med det anslag af 200 R:dr B:ko årligen, som Rikets Ständer vid de två senaste riksdagarne beviljat. Medelst användande af fem års anslag, eller 1,000 R:dr B:ko, hade vid 1855 års slut 1,148 sigill blifvit aftecknade. Dessa äro dels konungars, drottningars och andra kongl. personers, dels offentliga, såsom landskapers, städers, andliga och verldsliga korporationers och embetsmyndigheters,

dels enskilda personers sigill af mångfaldig art, till en del, under en viss tiderymd, utförda med stor konstskicklighet. Deras utgifvande skulle medföra vigtiga upplysningar till Sveriges konsthistoria under medeltiden, på ett afgörande sätt utreda mången för närvarande dunkel eller oriktig uppgift i vår historia samt framför allt sprida ljus öfver svenska personers slägtförhållanden, och sålunda bilda ett ovärderligt och för häfdeforskaren oumbärligt bihang till de i Svenskt Diplomatarium redan utgifna eller framdeles utkommande historiska urkunderna. Den kostnad, som blifvit nedlagd på dessa teckningars utförande och den betydliga möda, som varit förenad med originalsigillens uppsökande, granskande och förklarande samt ritningarnas kollationerande, skulle nära nog vara förgäfves använda, om icke medel till deras utgifvande skulle erhållas, emedan i annan händelse dessa ritningar skulle komma högst få historieforskare till nytta, och sannolikt förr eller senare skulle undergå samma öde, som åtskilliga i äldre tid med möda och kostnad utförda sigillritningar, för att icke tala om mångfaldiga andra liknande förberedelsearbeten, att blifva förskingrade eller bortglömda.»

Äfven till denna vidgade begäran gåfvo regering och riksdag bifall. Till en början beviljades för en gång ett anslag af 6000 kr.; senare har en lägre summa för ändamålet årligen utgått, om än endast på extra stat.

Akademiens skrifvelse af den 13 maj 1856 vittnar äfven i annat hänseende om den vidgade litterära verksamhet, min fader önskade för Akademien och sig. Det heter, i afseende på Akademiens tryckanslag: «Akademien har funnit sig nödsakad under de senaste åren göra besparingar på detta anslag, för att samla medel till utgifvande af en beskrifning öfver svenska privatpersoners minnespenningar, hvars tryckning redan är beslutad.»

Som frukten af de förberedelser, hvilka år 1857 omtalas och som sedan dess fortsattes, utkommo år 1860 *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor*, samt 1862 första häftet af *Svenska sigiller från Medeltiden*, omfattande 1100- och 1200-talen; andra häftet af detta senare verk utkom år 1867.

Sedan de ofvan nämnda Anteckningarne hade stannat vid första årgången, hade min fader likvisst icke uppgifvit tanken på en publikation, i hvilken redogörelser kunde lemnas för verksamheten inom Akademien, inom statssamlingarna samt ute i bygderna. Till det bättre förändrade tider gjorde det möjligt att nu gifva något mera än kortfattade anteckningar: den nya publikationen skulle blifva ett organ för den vetenskapliga fornforskningen inom Sverige — ett organ, hvars frånvara under den senaste tiden hade då mycket mera känts, som de danske fornforskarne af gammalt hade till sitt förfogande en tidskrift. År 1864 utkom det första bandet af *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige.* Som utrymmet i denna tidskrift alltmera togs uteslutande i anspråk af längre vetenskapliga afhandlingar fann jag det, efter att år 1870—1871 hafva tagit kännedom om de arkeologiska förhållandena i utlandet, önskligt att som ett slags supplement till Tidskriften få utgifna månatliga meddelanden, som kunde upptaga den del af programmet, hvilken genom omständigheterna hade kommit att uteslutas från Antiqvarisk Tidskrift. Med välvilja upptog min fader förslaget om *Månadsbladets* utgifvande och han förvärfvade dertill Akademiens bifall år 1871.

Vi komma härmed in på 1870-talet. Under det föregående årtiondet hade min fader afslutat sitt arbete med Svenskt Diplomatarium, numera egnade han sin utgifvare- och författareverksamhet så godt som uteslutande åt Akademien och hennes uppgifter. Redaktionen

af Antiqvarisk Tidskrift öfvertogs, under tryckningen af andra bandet, af mig, då min faders många och mödosamma arbeten icke tillåto honom att fortsätta dermed. År 1873 började utgifvandet af det redan på 1850-talet påtänkta planschverket öfver föremål i Statens Historiska Museum; min fader redigerade ensam det första häftet och skref dess text. Åren 1874—1875 utkommo de två banden af *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*, år 1876 kom en ny del af Akademiens Handlingar. Efter sitt afskedstagande utgaf min fader den andra upplagan af den angelsaksiska katalogen, hvars utarbetande hade fortgått under de närmast föregående åren samtidigt med det slutliga ordnandet af de romerska mynten.

Kasta vi en blick tillbaka på de verk, som i det föregående uppräknats, kunna vi icke undertrycka den anmärkningen, att de stora verken i främsta rummet äro beskrifvande kataloger och således framlägga material, under det att af det utgifna icke mycket innehåller en systematisk bearbetning af materialet. Dervid får dock icke förgätas, att katalogerna och beskrifningarna öfver de angelsaksiska mynten, medaljerna och medeltidssigillen icke kunnat utgifvas så som de utgifvits utan en förutgående grundlig och mångsidig systematisk behandling af materialet, hvars rika frukter uppenbara sig snart sagdt öfverallt i detaljerna. Att min faders direkta författareverksamhet icke var så stor som han ville, d. v. s. den författareverksamhet, som visade sig i tryck, omtalade han ofta med saknad. Men förklaringen är lätt funnen: det var icke nitet, icke de vetenskapliga studierna, icke förmågan att i skrift nedlägga resultatet af sina forskningar, som fattades honom, intet annat fattades än tid. Det officiela författareskapet i och för Akademien, om hvilket konceptbanden för åren 1837—

1879 vittna, det grundläggande och ordnande arbetet i samlingarna togo så godt som uteslutande tid och krafter i anspråk. Alla sina officiela utlåtanden öfver vetenskapliga ämnen m. m. samlade min fader under de senaste åren, i afsigt att under ålderns dagar gifva ut dem för att fylla den lucka, som för den utanför stående fanns i hans författareskap. Det vore mig kärt att kunna hvad utgifvandet beträffar fullgöra hvad han önskade. De få arkeologiska uppsatser, som min fader utgifvit, vittna derom, att han ej allenast var samlare af iakttagelser, utan att han ock förstod att tyda de faktiska förhållanden, som han observerade, och att genom sina tydningar främja vetenskapen. I sin redogörelse för grafundersökningarna i Vestergötland inlåter han sig på utforskande af stenålderns grafskick i allmänhet, i sammanhang med en redogörelse för några af honom granskade hällristningar i Östergötland lemnar han först af alla en vetenskaplig bevisning, som bestämmer hällristningsgruppens epok. I sina beskrifningar af Råda kyrka i Vermland och Floda kyrka i Södermanland har han lemnat de första vetenskapliga bidragen till kännedom om vår medeltids målningskonst och stenografi. Genom alla dessa uppsatser har han anvisat vägar, å hvilka yngre forskare sedan bragt vetenskapen vidare framåt.

Såsom vetenskaplig institution, åt hvilken vården af de svenska arkeologiska intressena var öfverlåten, kunde Akademien icke inskränka sig till uppgiften att samla skatter till museet och myntkabinettet. Fornlemningarna ute på landsbygden måste uppsökas, antecknas och beskrifvas, systematiska grafundersökningar måste göras. För erhållande af anslag till sådana forskningar och för samlande af värderika beskrifningar af arkeologisk natur var min fader under hela sin embetstid verksam. För honom var det en glädje att, så snart de trägna göro-

målen lemnade honom någon ledighet, sjelf få företaga grafundersökningar, åt hvilka han egnade sig med samma outtröttliga energi, som han lade in i allt sitt arbete.

På en tid, då Liljegrens krafter blifvit brutna genom kroppslig ohelsa samt genom mycket, till en del planlöst arbete, hade han ännu icke tänkt på nödvändigheten att skaffa sig en medarbetare, som kunde blifva hans efterträdare; han gick till och med så långt, att han sade det för sig vara alldeles likgiltigt, hvem hans efterträdare skulle blifva.

Min fader hade en annan uppfattning. Väl hade han från början fått lära sig att lägga handen vid alla delar af de arbeten, som ålågo honom; medveten af sitt lifliga intresse och sin kraftiga vilja, litade han helst på sig sjelf och utförde derför stundom sjelf arbeten, som han mer än väl hade kunnat öfverlåta åt yngre krafter, ja vid museiinredningen utförde han kroppsligt arbete, som en handverkare eller vaktmästare, vederbörligen kontrollerad, hade kunnat lika väl utföra. Men trots detta var han angelägen att få vid statssamlingarna anställda yngre krafter, att öfvertaga de honom kära samlingarnas vård under den tid, då han ej mera skulle finnas till. På Akademiens stat fanns af gammalt uppförd lön för en ordinarie amanuens; som sådan var under åren intill 1851 anstäld en person, som aldrig gjorde tjenst. Redan år 1843 anställdes e. o. amanuenser, hvilka arbetade inom myntkabinettet m. m. Från och med år 1865 antogos e. o. amanuenser med skyldighet att deltaga i arbetet äfven inom Statens Historiska Museum. Vid den tid, då samlingarna flyttades in i den nuvarande lokalen och då således det föregående mera provisoriska skicket var slut, var min fader angelägen

att för all framtid förvärfva åt samlingarna vetenskapliga arbetare, som kunde åt dem egna sin tid odelad.

Det är icke min mening att här lemna en utförlig redogörelse för all min fars verksamhet, om hvilken mycket kan vara att säga. Jag har endast velat, med anledning af hans bortgång, påminna om hvad han varit och gjort för den verksamhet, som af Akademien utöfvas å Statens vägnar.

Vid sitt afskedstagande i december 1879 förbehöll min fader sig rätt att få fortfarande arbeta inom Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet. Inom det senare arbetade han ock nästan dagligen. Först tog den angelsaksiska katalogen hans tid i anspråk, sedermera uppläggandet af de grekiska mynten, hvilka, af honom bestämda och inlagda i konvolut för ungefär 50 år sedan, först nu kunnat få ett skåp sig anvisadt. En dag förliden juni månad hade han lagt in de sista mynten och berättade, då han kom hem till de sina: 'nu har jag afslutat det arbete, för hvilket jag år 1832 kallades till Stockholm'. Att det skulle blifva, såsom orden föllo, en verklig afslutning på ett långt och troget arbete, anade då hvarken han eller hans omgifning. Följande dag öfverväldigades han af mattighet, som hindrade honom från att besöka museet. I hopp att vinna krafter åter tillbragte han derefter några veckor vid en badort å vestkusten, men kom hem derifrån döende. Den 30 augusti afsomnade han stilla.

Den 12 februari 1865 hade han skrifvit till Thomsen: »Jag har stundom anledning tro, att jag icke längre kan hålla ut under de bördor, som äro mig pålagda. Det är så mycket jag skulle vilja fullända. Men jag får vara glad, om jag kunnat lägga en grund, på hvilken

andra få bygga. Måhända skall man en gång på min döda mull erkänna, att jag varit en trogen arbetare, om än jag icke förmått uträtta något stort.»

Thomsen säger i ett af sina bref: »må man pröfva hvad vi tagit emot och hvad vi lemna, när vi afträda, och derefter döma». Den dom, som på sådana grunder fälles, kan ej utfalla annat än välvillig för min faders minne.

Hans Hildebrand.

Följande uppsats hade min fader under föregående vinter utarbetat för Månadsbladet. Hans sjuklighet i juni månad hindrade honom från att företaga den slutliga jämförelsen med mynten i de två fynden. Denna har jag verkstält och gjort de få förändringar i myntbeskrifningen, som jag dervid funnit nödiga. I allt öfrigt är manuskriptet lemnadt oförändradt. Mina egna i vissa fall afvikande åsigter hoppas jag få i ett annat sammanhang framställa.

H. H.

Två fynd af danska mynt från 11:e århundradet.

År 1865 anträffades på egorna till *Fjelkinge* och *Löddeköpinge* byar i Skåne två fynd af danska mynt, alla, eller åtminstone med få undantag, präglade i den inom samma provins på några få mils afstånd belägna staden Lund. Dessa fynd ega särskild märkvärdighet derför, att de lemna bevis dels om den mycket betydliga myntprägling, som egde rum inom nämnda stad, och de många arbetare, som dervid användes, dels om det samtida begagnandet af latinska bokstäfver och runor. De lemna derjämte god ledning för att bestämma, till hvilken regent man bör hänföra en typ, om hvars ålder olika meningar hittills blifvit uttalade.

Fyndet från *Fjelkinge* by i Fjelkinge socken, Villands härad, (Inv. nr 3453), innehöll en öppen, tunn armring af silfver med inslagna trepunkterade trianglar i två rader och en kulrad i midten, ändarne tillspetsade, vägande 2 1/2 ort; vidare 72 angelsaksiska mynt, slagna under Etelred II — Edvard Confessor, 363 samtida Tyska mynt, de flesta mer eller mindre utplånade, samt 200 danska mynt, ett af Hardecnut, de flesta af Magnus den gode och några få af Sven Estridsson, samt en mängd barbariska mynt, bland hvilka de flesta torde hafva blifvit präglade under de första oroliga åren af sistnämnde konungs regeringstid; några under de båda föregående konungarnes tid.

Fyndet från *Löddeköpinge* by i Löddeköpinge socken, Harjagers härad (Inv. nr 3357), innehöll 3 utplånade

Tyska mynt samt 408 Danska, några få af Magnus den gode, de flesta af Sven Estridsson, deribland några dupletter, och Harald Hein. Bland den sistnämnde konungens mynt förekommo många dupletter, af några mynt 8, 10, 11 ända till 12 exemplar. Skatten synes således blifvit genast efter det han afhemtats i Lund nedlagd i jorden.

Fyndet från Fjelkinge.

Hardeknut.
1035—1042.

Typ.

Adv. Konungens bröstbild, venstra sidan, i harnesk och rund hjelm. I omskriften konungens namn.

Rev. Ett dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvar arm vid myntets kant.

Alfvard.

1. Adv. HARECNVT. Rev. ✠ AL|FΓA|RD: ON L

Magnus den Gode.
1042—1047.

Typ. A.

Adv. Kristus med korsgloria, sittande, framvänd, med högra handen lyftad; på bröstet en med fem punkter sirad fyrkant (evangeliiboken). I omskriften konungens namn och titel.

Rev. Ett sirligt, af vinklar bildadt kors, med tre kulor på ändan af hvar arm, inom en ring; romerska bokstäfver.

Alfvard.

1. Adv. ✠ MAGNVS REX. Rev. ✠ ALFVARD : ON LVNDI

Alfvard Kidebiard [1].

2. Adv. = nr 1. Rev. ✠ ALFVARD : KIDEBIARD

[1] *Kidebiard* och *Knirda* äro utan tvifvel binamn, antagna för att beteckna två olika personer med samma namn, — ett bruk som förekommer äfven på samtida engelska mynt.

Altvard.

3. Adv. ✠ MAI—NVS REX. Rev. ✠ ALTVARD ON LVIDII

Altvard Knirda [1].

4. Adv. = nr 1. Rev. ✠ ALTVARD : KNIRDA : [2]

Arrni.

5. Adv. = nr 1. Rev. ✠ ARRNI ON LVNDI : I

Aslak.

6. Adv. = nr 1. [3] Rev. ✠ ASLAK OIN LVINOIII

Atsor.

7. Adv. = nr 1. Rev. ✠ AT·S·OR ON··IFIICOI:

Cari, Carl.

8. Adv. = nr 1. Rev. ✠ CARI : N LVDIIFV͡NI
9. Adv. = nr 1. Rev. ✠ CARL : O LVNDIOIICII

Emwa.

10. Adv. ✠ MAhNVS REX. [3] Rev. ✠ EMFA ON LNDI : IICI
11. Adv. = nr 10. [3] Rev. ✠ EMFAONLNDNVI(H)T:

Fadi.

12. Adv. = nr 10. Rev. ✠ FADI ON LVNDI · IIII :

Northman.

13. Adv. = nr 1. Rev. ✠ NORÐMAN ON LVD
14. Adv. = nr 1. Rev. ✠ NORÐMAN ON LVDI

Othbern [?]

15. Adv. = nr 1. Rev. ✠ ···BRN LVIN··IIIIII·

[1] Jfr anm. å föregående sida.
[2] I ena korsvinkeln en kula.
[3] På hvardera sidan om Kristusbilden ○.

Othen.

16. Adv. = nr 1. Rev. ✛ ODEN II....CYO:OOIC:

Swafa.

17. Adv. = nr 1. Rev. ✛ SYAIA ON LVNIDIC:

Svein.

18. Adv. = nr 1. Rev. ✛ SVЄIN ON LVNDIIC:

Thord.

19. Adv. = nr 1.[1] Rev. ✛ THORD ✛ N LVNDI:

Thorern.

20. Adv. = nr 1. Rev. ✛ ÐORCRN ON LVDVIII
21. Adv. = nr 1.[2] Rev. ✛ ÐORERN ON LVIIDY

Thurstan.

22. Adv. = nr 1. Rev. ✛ ÐRSTAN ON LVNDV·
23. Adv. = nr 1. Rev. ✛ ÐRSTAN ON LVNIC

Toe.

24. Adv. = nr 1. Rev. ✛ TOE O LVICILVICII:

Ubin.

25. Adv. = nr 1.[2] Rev. ✛ VBEN ON LVNDIO
26. Adv. = nr 1. Rev. ✛ VBIN ON LVNDIILIIIΓ

Ulfcil. Ulfkel.

27. Adv. = nr 1. Rev. ✛ VLFCIL ON L..VINNI
28. Adv. = nr 1.[1] Rev. ✛ VLFCIL O LVNDINN
29. Adv. = nr 1. Rev. ✛ VLFKEL ON LVNDI:
30. Dylik, var.[1]
31. Adv. = nr 1.[1] Rev. ✛ VLFKEL ON LVNDCIII:

Otydliga.

32. 33. En hel och en half.

---

[1] Vid sidan af Kristusbilden ○
[2] Vid sidan af Kristusbilden ·:·

Typ. A. var. a.

Lik Typ. A; men på Rev. i ena korsvinkeln en nymåne.

Svein.

34. Adv. = nr 1. Rev. ✠ SVЄIN ON LVDIIIICIG
35. Adv. = nr 1. Rev. ✠ SVЄIN ON LVDNI • IC

Typ. B.

Adv. Kristus, med gloria (utan kors), sittande framvänd, med högra handen lyftad, den venstra hvilande på bröstet. I omskriften konungens namn och titel.

Rev. Lik reversen af typen A.

Ailmer Rlfieti. [1]

36. Adv. MACNVS REX. Rev. ✠ ᛆᛁᛚᛘᛆᚱ : ᚱᛚᚠᛁᚼᛏᛁ : ᛆᛁᛚᛘᛆ :

Alfrik.

37. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛆᛚᚠᚱᛁᚴ : ᚭᚿ : ᛁᚢᚿᛏᚿᛁᚻ

Asur (Atsor) Ba. [1]

38. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛆᛋᚢᚱ • ᛒᛆ • ᛁ • ᛚᚢᚿᛏᛁ : IIHVII
39. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛆᛋᚢᚱ ᛒᛆ • ᛁ • ᛁ ᛚᚢᚿᛏᛁ : IᚴII
40.[2] Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛆᛋᚢᚱ ᛒᛆ ᚢᛚᛁᛏᛚ : IIVᚺ • :

Auer.

41. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛆᚢᛆᚱ : ᚭᚿ : ᛚᚢᚿᛏᛁᛆᚢᛆ :

Bofe.

42. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛒᚭᚠᛆ : ᛁ : ᛚᚢᚿᛏᛁ : ᛒᚭᚠᛁ : ᛁ : ᛚ •
43. Adv. = nr 36.[3] Rev. ✠ ᛒᚭᛁᛁ : ᚭᚿ ᛚᚢᛏᚿᛁ : ᛁ : ᛁ • Λ •

Boin.

44. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛒᚭᛁᚿ : ᚭᚿ ᛚᚢᛏᚿᛁ : ᛁ • IV

Godvine.

45. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᚴᚭᚦᚢᛁᚿᛁ : ᚭᚿ : ᛚᚢᚿᛏᛁV

[1] Äfven här synes förekomma ett antaget binamn [Ulfieti Pa]
[2] Vid sidan af Kristushufvudet •⁞•
[3] Vid bildens högra arm ○

Kali.

46. Adv. MAGNVS IICX · I · Rev. ✠ ᚴᛆᛚᛁ : ᛁ : ᛚᚢᚿᛑᛁ : ᚢᛚᛁᛆᛘᛁᛁ ·
47. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᚴᛆᛚᛁ : ᛆᛏ ᛚᚢᚿᛑ : IVI

Karl.

48. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᚴᛆᚱᛚ : ᛆᛏ : ᛚᚢᚿᛏIV :

Lefsi.

49. Adv. = nr 36: Rev. ✠ ᛚᛂᚠᛋᛁ : ᛆᛏ : ᛚᚢᚿᛏᛁ : S ⋈
50. Adv. MAGNVS RE ·:· X. Rev. ✠ ᛚᛂᚠᛋᛁ : ᛆᛏ : ᛚᚢᚿᛑᛁ : SV✕
51. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛚᛂᚠᛋᛁ : ᛆᛏ : ᛚᚢᚿᛑᛁ : SVI ✕

Segrim.

52. Adv.[1] MACN ·· IIII · Rev. ✠ ᛋᛂᚴᚱᛁᛘ : ᛆᛏ : ᛚᚢᛑᛁᛚ : ᛚᛁ :

Sevina Ulfiets frnta.[2]

53. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛋᛂᚢᛁᚿᛆ · ᚢ ᛚᚠᛁᛂᛏᛋ ᚠᚱᚿᛏᛆ ·

Skakli.

54. Adv. MAGNVS RE ·:· Rev. ✠ ᛋᚴᛆᚴᛚᛁ : ᛆᛏ : ᛚᛁᛚᚢᛑᛁᛂᚴᛆᛁ :

Sumarleth.

55. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛋᚢᛘᛆᚱᛚᛂᚦᛁ : ᛁ : ᛚᚢᚿᛑᛁᛁᛁ :
56. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛋᚢᛘᛆᚱᛚᛂᚦᛁ : ᛆᛏ : ᛚᚢᛏᛁ :·
57. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᛋᚢ : ᛚᛆᛁᛑᚢᛚ : ᛁᛆᛚᛂᛒᛚᛁ :·

Svein.

58. Adv. ✠ NAGNVS RE · X Rev. ✠ ᛋᚢᛂᛁᚿ : ᛆᚠ ᛚᚢᚿᛏᛁ ᛁᛚᚢᛁᛁ
59. Adv. IMACNVS IEX Rev. ✠ ᛋᚢᛂᛁᚿ : ᛆᚠ ᛚᚢᚿᛏᛁ:ᛁᛚᚢᛁ:
60. Adv. ✠ MAGNVS RE · Rev. ✠ ᛋᚢᛂᛁᚿ : SVЄN LVINΓ

Thorstein.

61. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᚦᚭᚱᛋᛏᛂᛁᚿ : ᛆᛏ : ᛚᚢᚿᛚᛁ ·
62. Adv. = nr 36. Rev. ✠ ᚦᚭᚱᛋᛏᛂᛁᚿ : ᛏ : ᛚᚢᛆᛚᛁᛁᛁ :
63. Adv. = nr 36.[2] Rev. ✠ ᚦᚭᚱᛋᛏᛂᚿ : ᛆᛏ · ᛚᚢᚿᛏᛁ ·

[1] Kristus håller i högra handen ett kors (måhända ett missteckna dt X). Vid venstra sidan ∴

[2] Mellan Kristusbildens fötter ○.

Ubein.

64. Adv. ✝ MAGNVS REX ·: Rev. ✝ ᚢᛒᛂᛁᚾ : NL\ NTVIGVG ·

Ulfkil.

65 Adv. = nr 36. Rev. ✝ ᚢᚠᚴᛁᛚ : N LVNTNOID
66. Adv. = nr 65. Rev. ✝ ᚢᚠᛁᛚ : ᚼᚾ : ᛚᚢᚾᛏᛁ : ᚢᚠᛁV·
67. Adv. = nr 36. Rev. ✝ ᚢᚠᛁᛚ : ᚼᚾ : ᛏᚢᚾᛏᛁ : ᚢᚠᛁᛁ : ᛁ :

Typ. B. var. a.

Lik Typ B; men på Rev. en halfmåne i hvardera af två motsatta korsvinklar.

Svein.

68. Adv. MAGNVS RE · X · Rev. ✝ ᛋᚢᛂᛁᚾ : ᛅᚠ ᛚᚢᛗᚢᛁᛚ ·: ᛁ

Typ. C.

Adv. Kristus med gloria, sittande, framvänd, med en krumstaf på hvardera sidan; högra handen lyftad, hållande i den venstra en spira med tre kulor på ändan. I stället för omskrift enstaka bokstäfver, streck, punkter eller rosetter. [1]

Rev. Lik Rev. af typerna A och B; men med en nymåne i hvardera af två motsatta korsvinklar.

Ailmer.

69. Rev. ✝ ᛅᛁᛚᛘᛂᚱ (:) ᛚᚢᚾᛏᛁ · ᛁ ·
70. — ✝ ᛅᛁᛚᛘᛂᚱ : ᛚᚢᚾᛏᛁSOᛂ

Alfrik.

71.[2] Rev. ✝ ᛅᛚᚠᚱᛁ : ᚴ : ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ :
72.[2] — ✝ ᛅᛚᚠᚱᛁᚴ : ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᚴᛁ ·:
73.[2] — ✝ ···ᚱᛁᚴ : ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ · ᛁ :

[1] Högst sällan förekommer konungens namn och titel. Se beskrifningen öfver fyndet från Löddeköpinge, nr 11.
[2] På Adv. saknas spiran.

Asfarth.

74. Rev. ✠ ᛆᛋᚠᛆᚱᚦ : ᛚᚢᚾᛏᛁ
75. — ✠ ᛆᛋᚠᛆᚱᚦ : ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ ⁙

Asmunr.

76. Rev. ✠ ᛆᛋᛘᚢᚾᚱ · ᛁ · ᛚᚢᚾᛏᛁ ·

Atsor.

77. Rev. ✠ ᛆᛏᛋᚬᚱ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
78. — ✠ ᛆᛏᛋᚬᚱ · ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ

Brunman.

79. Rev. ✠ ᛒᚱᚢᚾᛘᛆᚾ : ᛚᚢᚾᛏᛁ
80. — ✠ ᛒᚱᚢᚾᛘᛆᚾ : ᛚᚢᚾᛁ : ᚴᛁ

Fati.

81. Rev. ✠ ᚠᛆᛏᛁ : ᚬᚬᚾ : ᚴᚢᚾᛖ : ᛁᛁ
82. — ✠ ᚠᛆᛏᛁ : ᚬᚬᚾ : ᚴᚢᚾᛏᛁ : ᛁ

Gothrik.

83. Rev. ✠ ᚴᚬᚦᚱᛁᛁ O ᛚᚢᚾᛏᛁ ᚴᛁ

Godvine.

84. Rev. ✠ ᚴᚬᚦᚢᛁᚾ ᛆᚾ (ᛚ)ᚢ(ᚦ)
85. — ✠ ᚴᚬᚦᛆᛁᚾ ᛆᚾ ᛁᚢᚴᚢᛘᛁᚾ
86. — ✠ Var. Adv.
87. — ✠ ᚴᚬᚦᛆᛁᚾ ᚬ ᛚᚢᚴᛘᛁᛁ
88. — ✠ ᚴᚬᚦᚢᛁᚾᛁ : ᛆᚴ : ᛚᚢᚾᛁ
89. — ✠ ᚴᚬᚦᚢᛁᚾᛁ : ᛆᚴ : ᛚᚢᚾᛏ
90. — ✠ Var. Adv.

Grimkil.

91. Rev.[1] ✠ ᚴᚱᛁᛘᚴᛆᛚ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
92. — ✠ ᚴᚱᛁᛘᚴᛁᛚ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᚴ

Kali.

93. Rev. ✠ ᚴᛆᛖ : ᛁ ᛖᚾᛏᛁ ᚴᛆᛖ

[1] På Rev. i ena korsvinkeln en kula.

Kathil.

94. Rev. ✠ ᚴᛆᚦᛁᛚ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ

Lefsi.

95. Rev. ✠ ᛖᚠᛋᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁ:SIᛖ:ᛁ...
96. — ✠ ᛖᚠᛋᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁ: ƧI·ᛁ·ᛁ·

Meinolf.

97. Rev. ✠ ᛘᛂᛁᚾᚮᛚᚠ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
98. — ✠ ᛘᛂᛁᚾᚮᛚᚠ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏ

Oulbern.

99. Rev. ✠ ᚮᚢᛚᛒᛂᚱᚾ·ᛁ: ᛚᚢᚾ
100. — ✠ ᚮᚢᛚᛒᛂᚱ:ᚾ: ᛚᚢᚾᛏᛁ

Outhbern.

101. Rev. ✠ ᚮᚢᚦᛒᛁᚱᚾ:ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᛁ:

Sevine.

102. — ✠ ᛋᛂᚢᛁᚾᛂ:ᛁ ᛚᚢᛏᚾ∘ᛁ∘ᛁ

Sturkr.

103. Rev. ✠ ᛋᛏᚢᚱᚴᚱ:ᚮ ᛚᚢᚾᛏᛁ

Sumerled.

104. Rev. ✠ ⁙ ᛋᚢᛘᛆᚱᛚᛁᚦᛁ: ᛚᚢᚾ: ⁙

Svein.

105. Rev. ✠ ᛋᚢᛂᛁᚾ:ᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁ
106. — ✠ ᛋᚢᛁᚾ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᚴᛁ

Thorgut.

107. Rev. ✠ ᚦᚮᚱᚴᚢᛏ:ᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁ:ᛁᚴᛁ:

Thorstein. [1]

108. Rev. ✠ ᚦᚮᚱᛋᛘᛂᛁᚾ:ᛚᚢᚾᛏᛁ·
109. — ✠ Var. Adv.

[1] Utan tvifvel har genom förvexling af runan ᛘ i stället för ᛏ uppkommit namnet Thorsmein i st. f. Thorstein.

110. Rev. ✠ Var. Adv.
111. — ✠ ᚦᚯᚱᚴᛘᛂᛁᚾ:ᛚᚢᚾᛏᛁ:
112. — ✠ ᚦᚯᚱᚴᛏᛂᛁᚾ:ᛚᚢᚾᛏ ▸

Ufi.

113. Rev. ✠ ᚢᚠᛁᛁ·ᛚᚢᚾᛏᛁ:ᚢᚠᛁᛁ

Otydligt.

114. Ett mynt.

Typ. C. var. a.

Lik Typ. C; men på Rev. i hvarje korsvinkel en nymåne, med bågen vänd utät.

Ulfkel.

115. Rev. ✠ ᚢᛚᚴᛁᛚ:ᛚᚢᚾᛏᛁ··ᚴᛁ

Typ. C. var. b.

Lik Typ. C; var. a; men två nymånar vända bågen utåt, de andra två vända bågen inåt.

Ulfkel.

116. Rev. ✠ ᚢᛚᚴᛁᛚ:ᛚᚴᚾᛏᛁ:ᛁᛁᚴᛁV

Sven Estridsson.
1047—1076.[1]

Typ. A.

Adv. Bröstbild, venstra sidan, med hjelm ornerad med fina streck, samt veck kring bröstet. Framför bilden en krumstaf, — allt inom en ring. I omskriften konungens namn och titel.

Rev. Dubbelt kors, hvars armar sluta inom en ring. I vinklarne: C R V X (crvx).

Iadrif.

1. Adv. ✠ SVEN ✠ RE ✠ ÐLRRH Rev. ✠ IADRIF ON LVNDI

Typ. B.

Adv. Konungen stående och vid hans sida en ängel, som lemnar honom ett labarum, båda i fotsid drägt. I omskriften konungens namn och titel mer eller mindre ofullständigt.

Rev. Dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvarje korsarm vid myntets kant. I midten en kula omgifven af 2 fina båglinier i hvarje hörn. I hvarje korsvinkel en nymåne med bågen vänd inåt.

Wulfet.

2. Adv. SVEI N EC ✠ Rev. ✠ ΓVLCE : INI : NIC :
3. — SVEI N E I Rev. ✠ ΓVLFE : TOII IIIII

Typ. B. var. a.

Lik Typ B; men på Rev. endast i hvardera af två motsatta korsvinklar en nymåne med bågen vänd utåt.

[1] Sven, som år 1042 af konung Magnus blifvit utnämnd till jarl i Danmark, antog samma år titel af *konung*. Ordentligt konungaval skedde dock först efter Magnus' död. Måhända torde de tre första typerna, äfvensom åtskilliga af de många i Fjelkingefyndet förekommande barbariska mynten, kunna antagas tillhöra de oroliga åren, som föregingo konungavalet. Svens dödsår uppgifves i några gamla urkunder hafva varit 1074.

Wulfet.

4. Adv. ✠ I⊢ II ✠ Rev. ✠ ᚠ VLFETOINL·I
5. — E·I··· II ✠ Rev. ✠ ᚠV LFETOI:IO·:
6. — SVI··II II Rev. ✠ ILIIIF CII·AO:
7. — SV II I II Rev. ✠ ⩗I IIE:FTO:IIIC

Typ. B. var. b.

Lik Typ. B; men på Rev. kring midtkulan en ring och i hvarje hörn ∴ I två motsatta korsvinklar en nymåne med bågen vänd inåt.

Wulfet.

8.[1] Adv. SVEI N····· Rev.···LFE:TON···

Typ. C.

Adv. Kristus med korsgloria, sittande på en bred tron, högra handen uppsträckt. På bröstet evangeliiboken. Barbarisk omskrift.

Rev. Dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvarje arm vid myntets kant.

Thorcetel.

9[2] Adv. IIIV I I Rev. ✠ Ð:ORC ETEL LVD

Typ. C. var. a.

Lik Typ C; men på Rev. i hvarje korsvinkel en nymåne med bågen vänd utåt.

Wulfet.

10. Adv. ·III·II ✠ Rev. ✠ ᚠV:LFE:TON:LIID

---

[1] Fragment.
[2] På Adv. vid sidan af bilden ett ✠.

Typ D. [1]

Adv. Kristus med gloria, sittande framvänd; högra handen uppsträckt, den venstra hvilande på bröstet. Kring kanten, i stället för omskrift, rosetter (någon gång en enstaka bokstaf eller ett +).

Rev. Dubbelt kors, hvars armar sluta inom omskriften. På midten en qvadrat bildad af små kulor. I hvarje vinkel en nymåne med bågen vänd inåt.

Aielmer.

11. Rev. ✠ AIELMER : I LVND

Bosi.

12. Rev. ✠ BOSI : I LVNDI : III

Segrim.

13. Rev. ✠ SEGRIM : INVII

Skakli.

14. Rev. ✠ SKARLI : I LVNDI

Svartabrand.

15. Rev. ✠ SVARTAHRAND

Thurkil.

16. Rev. ✠ ÐVRKIIRT VNI

---

[1] Denna typ har i planchverket *Danske Medailler og Mynter i det Kongelige Kabinet* och i allmänhet af äldre numismatici blifvit upptagen under Konung Magnus den Gode. I katalogen öfver O. Devegges myntsamling, besörjd af den utmärkte myntkännaren Chr. Thomsen (1 Del. pag. 209) hänföres tyen till »Sven Estridssens Sönner, uvis hvilken». I katalogen öfver Thomsens egen myntsamling, utgifven efter egarens död, upptages den (Tom. III, pag. 96) under Sven Estridsson. Då i Fjelkingefyndet förekommo endast några få mynt af denna typ, men deremot en stor mängd i Löddeköpingefyndet, torde man med skäl kunna antaga, att denna typ först under senaste åren af Sven Estridssons regeringstid blifvit upptagen.

Typ D. var. a.

Lik Typ D; men bilden på Adv. håller i venstra handen en spira med 3 kulor på ändan.

Godwine.

17. Rev. ✠ GODVINI I LVN

Mynt med barbarisk omskrift.

Uti Fjelkingefyndet förekommo derjämte åtskilliga danska mynt af olika typer, men med barbarisk omskrift, bestående af streck (IIIIIII), någon gång med en inblandad bokstaf, således fullkomligt meningslösa. Då det skulle vara utan ändamål att här återgifva dessa inskrifter, meddelas endast uppgift på de olika typerna jämte myntens antal af hvarje typ. För att lätta öfversigten af dessa typer, har jag ansett mig böra meddela hänvisning till figurerna i de af Ramus och Devegge utarbetade, fastän icke utgifna, i flere afseenden värdefulla plancherna öfver danska medeltidsmynten.

a) Lik Sven Estridssons här ofvan upptagna Typ A; men på Rev. icke ordet CRVX, utan endast ·.· i två motsatta korsvinklar. I katalogen öfver Chr. Thomsens samling, Tom. III, pl. X, n. 9995 är tecknadt ett liknande mynt med samma omskrifter som på Sven Estridssons här ofvan intagna mynt nr 1 af Typen A. — Ramus Tab. XI, n. XXXXVI. — 1 ex.

b) Adv. Bröstbild, venstra sidan, med hjelm baktill försedd med uppveck, och med drägt öfver bröstet. Framför bilden en liljespira. — Rev. Dubbelt kors med tre nymånar på ändan af hvarje arm vid myntets kant. Öfver midten en qvadrat med inböjda sidor och .·. på hvarje hörn. Jfr Ramus Tab. XI, n. 70. På samma Tab. förekommer ett liknande mynt med namnet SVEIN på Adv. — 1 ex.

c) Lik Typ C; Jfr. Ramus Tab. XIII, n. 122 m. fl. — 13 varierande ex.

d) Lik Typ C. var. a. — Jfr Ramus Tab. XIII, n. 145. — 2 ex.

e) Lik Typ C; men på Rev. i hvardera af två motstående korsvinklar en sirat liknande ett motvändt menniskoansigte. — Jfr Ramus Tab. XIII, n. CV. 2 ex.

f) Adv. Kristus, med korsgloria, stående framför sin tron, med händerna upplagda på bröstet. — Rev. Dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvarje arm vid myntets kant. I hvardera af två motstående korsvinklar en nymåne med bågen vänd utåt. — Jfr Ramus Tab. XIV, n. 157. — 1 ex.

g) Lik nästföregående *f*; men på Rev. i en korsvinkel en sirat liknande ett menniskoansigte, i en annan motstående vinkel ett ×. — Jfr Ramus Tab. XIV, n. 167. — 1 ex.

h) Kristus (eller ett helgon) i fotsid drägt, stående, med en lång korsstaf i högra och en kort dylik staf i venstra handen. — Rev. Dylik figur, med den korta stafven i högra och den långa i venstra handen. — Jfr Ramus, Tab. XV, n. 192. — 1 ex.

i) Kristus (eller ett helgon) i fotsid drägt, stående, med en lång korsstaf i högra handen, venstra handen lagd på bröstet. Vid sidan ∽. Rev. Dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvarje arm inom en ring. I två korsvinklar ×, i den tredje ○. — Jfr Ramus, Tab. XIV, n. 185 och Deveggès Myntkatalog, Tab. III, n. 156. — 1 ex.

k) Lik Sven Estridssons här ofvan upptagna Typ B; men i Reversens korsvinklar äro två nymånar vända inåt och två utåt. — Jfr Ramus, Tab. XV, n. 213. — 1 ex.

l) Två änglar, i fotsid drägt, stående, med händerna lagda på bröstet. — Rev. Dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvarje arm vid myntets kant. Öfver fältet 2 rader ∈∈∈∈∈∈ (På ett ex. är en ○ mellan änglarnes hufvud, på ett annat två ∈∈). — Jfr. Ramus, Tab. XV, n. 227, 228, 232. — 3 ex.

m) Lik Sven Estridssons i beskrifningen öfver Löddeköpingefyndet upptagna Typ E. — Jfr Ramus, Tab. X, n. 40—49. — 3 ex.

n) Adv. Ett agnus Dei med ett ornament mellan två ○ öfver ryggen. Vid nedra kanten framför djuret en krona. — Rev. En dufva med utbredda vingar, hufvudet vändt åt sidan. — Jfr Ramus, Tab. XI, n. 78. Deveggès Myntkatalog, Tab. II, n. 113. — 1 ex.

o) Agnus Dei på Adv. och på Rev. dufvan med uppåt vändt hufvud, af råare arbete än föregående. — Jfr Ramus, Tab. XI, n. 80. — 1 ex.

p) Adv. I midten ett litet enkelt kors och i ena vinkeln en ◌. — Rev. lik reversen på k. Magnus den godes Typ A. — Jfr Ramus, Tab. VIII, n. 50. — 1 ex.

q) Adv. En qvadrat bildad af dubbla räta linier. Hörnvis tvärt öfver denna ett bälte med barbarisk inskrift mellan två linier. — Rev. En trekantig figur bildad af tre spetsiga sköldar. — Jfr Ramus, Tab. XII, n. 92. — Jfr Lindsay, *A view of the Coinage of Ireland*, pl. 2, n. 36. — Mynt af denna typ med namnet MAHVS (Magnus) på bältet och ett annat med HARÐCNVT i omskriften, båda slagna i Roskilde äro kända. Om olika förklaringar af figurerna på Adv. och Rev. lemnas redogörelse i Hr. Kr. Erslevs afhandling om Roskildes eldste Mönter i *Aarböger for Nordisk Oldkyndighed og Historia* 1875, 2:a häftet. — 1 ex.

r) Adv. ett stort öppet kors, bildadt af fyra dubbla, inåt vända bågar. Inom detta ett dubbelt kors med räta armar. — Rev. En trekantig figur, lik Rev. på föregående, men med en ○ i hvarje vinkel och 3 dylika vingar i midten. — Jfr Ramus, Tab. XII, n. 88. — 6 ex.

s) Adv. Ett kors bildadt af små x och o inom en ring. — Rev. Ett dubbelt kors med 3 bågar på ändan af hvarje arm inom en ring. I tre vinklar ○ × ⌈. — Jfr Ramus, Tab. XII, n. 101. — 3 ex.

t) Adv. Ett litet kors och omkring detta 2 R och 2 Z, allt inom en ring. — Rev. Ett kors likt Rev. af föregående s; men blott i en vinkel ett L. — I katalogen öfver Chr. Thomsens myntsamling, Tom. III, pl. X, n. 10224, är ett fullkomligt lika mynt afbildadt, hvilket antages vara prägladt i Slagelse. — 1 ex.

u) Adv. Bröstbild, v. s., med rund hjelm. Framför bilden en liljespira. — Rev. Dubbelt kors med 3 bågar på ändan af hvarje arm vid myntets kant. I två vinklar en nymåne; i de andra två vinklarne ∴. Rått arbete. — Jfr Ramus, Tab. V, n. XVII. — 2 var. ex.

v) Adv. Barbarisk bröstbild. Vid sidan ett X. — Rev. Enkelt kors inom en ring. I hvarje vinkel en nymåne. — Jfr Ramus, Tab. VI, n. XX, ett bättre arbetadt mynt med Hardecnuts namn på Adv. — 1 ex.

x) Adv. Barbarisk bröstbild, v. s., — Rev. Dubbelt kors med en eller tre bågar på ändan af hvarje arm vid myntets kant. I två motsatta korsvinklar fyra på sned satta streck. Rått arbete. — Jfr Lindsay, A *view of the Coinage of Ireland*, pl. 2, n. 33. — 1 ex.

Fyndet från Löddeköpinge.

Magnus den Gode.

Typ. A.

Lik typ A i fyndet från Fjelkinge.

Alfvard.

1. Adv. ✢ MAΓNVS REX Rev. ✢ ALFVARD ON LVNDI

Svartbrand.

2. Adv. = nr 1. Rev. ✢ SVARTBRAND ON LV [1]

Thorern.

3. Adv. = nr 1. [2] Rev. ✢ ÐORERN ON LVNDI'

Ubin.

4. Adv. = nr 1. Rev. ✢ VBIN : ON LVNDIIIIII

Typ. B.

Lik typ B i fyndet från Fjelkinge.

Kali.

5. Adv. MAΓNVS RIX Rev. ᚴᛅᛚᛁ : ᚬ : ᚾ : ᛚᚢᚾᛏ · ᛁ

Sumerled.

6. Adv. MAΓNVS REI Rev. ✢ ᛋᚢᛘᚱᛚᛁ : ᚬᚾ : ᛚᚢᛏᛁ

[1] På Rev. ○ i hvardera af två motsatta korsvinklar.
[2] Vid sidan af Kristusbilden +.

Swafa.

7. Adv. MAGNVS RE:X Rev. ✠ ᛋᚢᛆᚠᛆ:ᚯ ᛚᛁᛏᚢᚾᛏᛁ ⋈

Thorstein.

8. Adv. MAGNVS REX Rev. ✠ ᚦᚯᚱᛋᛏᛂᛁᚾ:ᚯᚾ ᛚᚢᚾᛚ

Typ. C.

Lik typ C i fyndet från Fjelkinge.

(På ett mynt är konungens namn utsatt i Adversens omskrift).

Atsor.

9.[1] Rev. ✠ ᛆᛏᛋᚢᚱ:ᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁᚴᛁ:

Brunman.

10. Rev. ✠ ᛒᚱᚢᚾᛘᛆᚾ:ᛚᚢᚾᛏᛁ:

Godvine.

11. Adv. MAGNVS REX Rev. ✠ ᚴᚯᚦᛒᛁᛁᚾ:ᚯᚾ:ᛚᚢᛏᛚᛁᛁ
12. Rev. ✠ ᚴᚯᚦᚢᛁᚾᛁ:ᛆᚴ:ᛚᚢᛚ
13. — ✠ ᚴᚯᚦᚢᛁᚾ (?) ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ

Gudmund.

14. Rev. ✠ ᚴᚢᛘᚢᚾᛏ:ᛚᚢᚾᛏ[2]

Kali.

15. Rev. ✠ ᚴᛆᛚ:ᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁ ᚴᛆᛚ

Thorkil.

16. Rev. ✠ ᚦᚯᚱᚴᛁᛚ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ

Ulfcil.

17. Rev. ✠ ᚢᛚᚠᛁᛚ:ᛁ:ᛚᚢᚾᛏᛁ:ᚴᛁ·

Otydlig.

18. Rev.... ᛁᛏᚱᚾ:ᛚᚢᚾᛏ

---

[1] På Adv. kan möjligtvis läsas: NAIINIII.
[2] I en af korsvinklarne O.

Typ. C. var. a.

Lik typ C. var. a i fyndet från Fjelkinge.

Ulfcil.

19. Rev. ✠ ᚢᛚᚴᛁᛚ : ᛚᚢᚾᛏᛁ : ᚴᛁ [1]

Sven Estridsson.

Typ. D.

Lik typ D. i fyndet från Fjelkinge.

Aielmer.

1. Rev. ✠ AIELMER : I LVND

Alfmer.

2. Rev. ✠ ᛆᛚᚠᛘᛂᚱ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ

Asford. Asfarth.

3. Rev. ✠ AEORD : I LVND
4. — ✠ ASFARÐ : I LVN
5. — ✠ ASFORD : I LVNDII

Aslak.

6. Rev. ✠ ASLAK : I LVN
7. — ✠ ASLAK : I LVNDII
8. — ✠ Var. Adv.

Atorgwine.

9. Rev. ✠ ATORGWINI I LVD

Atsor.

10. Rev. ✠ ATSOR : I LVND
11. — ✠ ATSOR : I LVNDI

[1] I samma fynd förekommo två skadade, nästan utplånade mynt af den i *Danske Medailler og Mynter,* II Cl. Tab. IV, nr 15 upptagna typen, med spår af latinska bokstäfver på det ena, och runor på det andra exemplaret.

Atsor Jutska. [1]

12. Rev. + ᛆᛏᛋᚮᚱ : ᛁᚢᛋᚴᛆ : ᛁᛁ
13. — + ᛆᛏᛋᚮᚱ : ᛁᚢᛏᛋᚴᛆ
14. — + ᛆᛏᛋᚮᚱ : ᛁᚢᛏᛋᚴᛆᛁ

Biorn.

15. Rev. + BIORN • I LVN
16. — + BIORN : I LVND
17. — + BIORN : I LVNDI

Bosi.

18. Rev. + BOSI : I LVNDII
19. — + BOSI : I LVNDIII :
20. — + BOSI : I LVNDIIII :
21. — + BOSI ⁛ I IVNDIIII
22. — + BOSI : NLVNDII
23. — + BOSI ∘ I LVNI : D
24. — + BOSI ⁛ I LVNID
25. — + BOSI ⁛ I LVNDI
26. — + BOSI ⁛ I LVINDI
27. — + ᛒᚮᛋᛁ OI LVNDII
28. — + ᛒᚮᛋᛁ O : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ ᚴᛁ
29. — + ᛒᚮᛋᛁ OI ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ ᚴᛁᛁ

Fati.

30. Rev. + FAÐID : I LVNI
31. — + ᚠᛆᛏᛁ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
32. — + ᚠᛆᛏᛁ ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ
33. — + ᚠᛆᛐᛁ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ ᚴᛁ
34. — + ᚠᛆᛏᛁ :. ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ : NII

Goderen.

35. Rev. + GODRN : LVND
36. — + GODRN : I LVNDII

Godwine.

37. Rev. + GODFINI : I LVND
38. — + ᚴᚮᚦᚢᛁᚾᛁ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ

[1] Binamnet synes antyda myntmästarens födelseort.

Grimkil.

39. Rev. ✠ GRIMKIL . . . .
40. — ✠ GRIMRLI : I LVI

Gude . . . .

41. Rev. ✠ GVDEIIII : I LVND
42. — ✠ GVDEIIIIII : I LVI
43. — ✠ GVDEIIIII : IVND

Jurmun.

44. Rev. ✠ IVRMVN : III

Kader.

45. Rev. ✠ KADER : I LVNDI

Kamwi.

46. Rev. ✠ KAMΓI OI LVN
47. — ✠ KAMΓI OI LVII·
48. — ✠ KAMΓI OI IVII
49. — ✠ KAMΓI ONLVNI
50. — ✠ KAMΓI ON LVNDI
51. — ✠ KANII OI LVN
52. — ✠ KANII OI LVNI
53. — ✠ KANII OI LVND

Lefsi.

54. Rev. ✠ LEFSI : I LVNDII
55. — ✠ ᛚᛂᚠᛋᛁ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
56. — ✠ Var.

Lefvine.

57. Rev. ✠ LEFVINE : IV
58. — ✠ LEFVINE : I LVI
59. — ✠ ᛚᛂᚠᚢᛁᚾ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
60. — ✠ ᛚᛂᚠᚢᛁᚾ OI ᛚᚢᚾᛏᛁ
61. — ✠ ᛚᛂᚠᚢᛁᚽᛁ · ᛁ ᛚᚢᚾᛏ

Man.

62. Rev. ✠ ᛘᛆᚾ OI ᛚᚢᚾᛏIII

Othelwig.

63. Rev. ✛ OÐELΓIΠ : I LVI

Outhbern.

64. Rev. ✛ ᚼᚢᚦᛒᛁᚱᚿ ᛒᛁᚹ

Segrim.

65. Rev. ✛ SIGRIN : I LVDI

Sevine.

66. Rev. ✛ ∽EVINE : I LI :
67. — ✛ ∽EVINC : I LVND

Skakli.

68. Rev. ✛ SKAKLI : I LVNDI :
69. — ✛ SKAKLR : I LVIIDI
70. — ✛ ∽KVKII : I LVNI

Svafa.

71. Rev. ✛ SVAFA˘ I LVN
72. — ✛ Var.
73. — ✛ SVAFA˘ I LIIN
74. — ✛ ᛋᚢᛆᚠᛆ : ᛁ ᛚᚢᚿᛁ
75. — ✛ ᛋᚢᚼᚠᛆ : ᛁ ᛚᚢᛆᛏᛁᛁ

Svein.

76. Rev. ✛ SVEIN : I LVND
77. — ✛ SVEIN : I LVNI
78. — ✛ ∽VEIN OI LV̄NI
79. — ✛ ᛋᚢᛆᛁᚿ ᛁ ᛚᚢᚿᛏᛁ : ᛁᛁ
80. — ✛ ᛋᚢᛆᛁᚿ ᛁᛁ ᛚᚢᚿᛏᛁᛁ
81. — ✛ ᛋᚢᛆᛁᚿ ᛁᛁ ᛚᚢᚿᛏᛁ : ᛁᛁ
82. — ✛ ᛋᚢᛆᛁᚼ : ᛁ ᛚᚢᚿᛏᛁ
83. — ✛ ᛋᚢᛆᚿ : ᛁ ᛚᚢᚿᛏᛁ ᚠᛁ

Svein.

84. Rev. ✛ ᛋᚢᛆᛁᚿ : ᛋᛆᛚᛘᚿᛁ

?

85. — ✛ SRINCII : I LVN
86. — ✛ SRNICII : I LVND

Thurgot.

87. Rev. ✢ ÐVRGOT I LVNI
88. — ✢ ÐVRGOT : I LVND
89. — ✢ ÐVRDOT NVI LVNI
90. — ✢ ÐVRDOT NVNVD
91. — ✢ ᚦᚯᚱᚴᚯᛏ : ᛁ LVND
92. — ✢ ᚦᚯᚱᚴᚯᛏ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
93. — ✢ ᚦᚯᚱᚴᚯᛏ : ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᛁ
94. — ✢ ᚦᚯᚱᚴᚯᛏ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ
95. — ✢ ᚦᚯᚱᚴᚯᛚ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᚺ
96. — ✢ ᚦᚢᚱᚴᚯᛏ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏ

Thorstein.

97. Rev. ✢ ÐORSTEIN : I LVI
98. — ✢ Var. Adv.
99. — ✢ ÐORSTEIN : III
100. — ✢ ÐORSTEIN : IIN
101. — ✢ ÐORSTEIN : IIII
102. — ✢ ᚦᚯᚱᛋᛏᛂᛁᚿ : ᛁ ᛚᚢᛁ

Thurkil.

103. Rev. ✢ ÐVRKIJ : ILV
104. — ✢ ÐVRKIL˙ INI
105. — ✢ ÐVRKIL : INNI
106. — ✢ ÐVRKIF : NINI
107. — ✢ ᚦᚢᚱᚴᛁᛚ ⁙ ININI

Ulf.

108. Rev. ✢ VLF : I LVNDIII
109. — ✢ VLF : I LVNDIIII
110. — ✢ VLF : I LVIIDINI
111. — ✢ VLF : I LVNDIILL
112. — ✢ VLF : I LIVNDI
113. — ✢ ᚢᛚᚠ ⁙ ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᛁ ⁙
114. — ✢ ᚢᛚᚠ : ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᛚ

Ulfkil.

115. Rev. ✢ VLFKIL : LV
116. — ✢ VLFKIL : I LVN
117. — ✢ VLFKIL :· I LVND

118. Rev. ✠ VLFKIL I LVND:
119. — ✠ VLFKL ∵ I LVIN͡DI
120.[1] — ✠ VLKIL VNDI:VC
121.[1] — ✠ ᚢᛗᚠᛁᚠ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
122.[1] — ✠ ᚢᛚᚠᛁᚠ∴ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
123.[1] — ✠ ᚢᛚᚠᛁᚠ∴ᛁ ᛚᚢᚾ·ᛏ ᛁ·ᛁᛁ
124.[1] — ✠ ᚢᛚᚠᛁᚠ∴ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᛁ
125.[1] — ✠ Var.
126.[1] — ✠ Var.
127.[1] — ✠ ᚢᛚᚠᛁᚠ·ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁᛁ
128.[1] — ✠ ᚢᛚᚠᛁᚠ∴ᛁ ᛚᚢᛏᛁᛁᛋᛁ

---

129. Ett otydligt mynt, hvars inskrift på Rev. tycks börja med ✠ ᚾᛚ (möjligen ✠ ᚾᛚᚠᛘᚾᚱ).
130. Ett otydligt mynt, på hvars Rev. kan läsas: ··R ON··· Vid sidan af Kristusbilden en halfmåne.

Typ D. var. a.

Lik typ A. var. a. i fyndet från Fjelkinge.

Godwine.

131. Rev. ✠ ᚴᚭᚦᚢᛁᚾ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁᛁ
132. — ✠ ᚴᚭᚦᚢᛁᚾᛁ:ᛁ LVNI
133. — ✠ ᚴᚭᚦᚢᛁᚾᛁ:ᛁ ᛚᚢᚾᛏᛁ
134. — ✠ Var.

Typ. E.

Adv. Ett öppet kors, med en ring i midten, armarne sirade med punkter och 3 kulor på hvarje ända. Omkring detta ett större kors, bildadt af 4 inåt vända bågar; öfver ändan af tre armar två tvärstreck; på ändan af den fjerde ett +, en ○ eller en bokstaf. I omskriften konungens namn och titel, till det mesta med runskrift eller enstaka runor, bokstäfver eller streck.

[1] På Adv. ett + mellan bildens fötter.

Rev. Tvärt öfver myntet ett bredt bälte, i hvars midt en dubbel linea med en ○ på midten och på hvardera ändan en nymåne. På ömse sidor om denna midtlinea en rad af IINIIII mellan två räta linier. På båda sidorna af detta bälte ett × mellan två tvärlinier, och utanför dessa i hvarje hörn en halfmåne öfver en kula (någon gång en bokstaf). Utan omskrift. Jfr *Danske Medailler og Mynter*, II Classe, tab. V etc.

135. Adv. ᛋᚢᚾᚾ REᚼᛁᚾᚾᚼᛁ (Sven rex Tanoim?). På ena korsarmens ända ett S.

136. Adv. ᛋᚢᚨᚼ REᚼᚴᚾᚾᚼᚴᛚ (Runorna ᚢ och ᚱ upp- och nedvända). På ena korsarmens ända ett ×.

137. Adv. ᛋᚢᚾᚾREᚼ· ᛉᚼᚾ (Runorna ᚢ och ᚱ upp- och nedvända). På ena korsarmens ända en ○.

138. Adv. ·ᚦ··ᚴ:ᛘᚾ··ᛏ· På ena korsarmens ända ☰

139. Adv. ·IIΓ ILL ITII IIII·

Harald Hein.

1076—1080.

Typ. A.

Adv. Ett helgon, stående, framvändt, med venstra handen hållande en krumstaf på högra sidan. I omskriften konungens namn och titel.

Rev. Ett kors bildadt af fyra ovala sköldar, som med den ena något smalare ändan hvila på en midtqvadrat med afrundade hörn.

Atsor.

1.	Adv. HARA LD R X.	Rev. ✠ ATSOR : I LVN
2.	Adv. HARA LD REX.	Rev. ✠ ATSOR : I LVND
3.	Adv. var.	
4.	Adv. = nr 1.	Rev. ✠ ATSOR : I LVNDI
5.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ATSOR : I LVNDI
6.	Adv. HARAL D REX.	Rev. ✠ ATSOR : I LVNDI
7.	Adv. = nr 6.	Rev. ✠ ATSOR : I LVNDII :

Bosi.

8.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ BO∽I : I LVNDII
9.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ BO∽I : I LVN̄D̄III
10.	Adv. HARA LD RE.	Rev. ✛ BOCI : I LVN̄DIIOIII

Ingimund.

11.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ INGIMVND II
12.	Adv. HARA LD RCX	Rev. ✛ INGIMVND : I LVN
13.	Adv. = nr 6.	Rev. = nr 12.

Lefvine.

14.	Adv. = nr 6.	Rev. ✛ LEIVINI : I LVN
15.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ LEIVNI : I LVN
16.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ IꝀIV̄INI : I IVN
17.	Adv. Oredig inskrift.	Rev. ✛ IꝀNINI : IIVN

Svafa.

18.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVAFA : I LVND
19. [1]	Var.	
20. [1]	Var.	
21.	Var.	
22.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVAF·A : I LVND
23. [1]	Var.	
24. [1]	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVAFA : I LV̄N̄D
25.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVAFA : I LVNDI
26.	Var.	
27.	Adv. = nr 5.	Rev. Var.
28. [1]	Adv. = nr 2. Var.	
29.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVAFA : I LVNIDI

Svein.

30.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVEIN : I LVN
31.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVEIN : I LVNI
32.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVEIN : I LVND
33.	Adv. = nr 2.	Rev. ✛ SVEIN : I LVNDI
34.	Adv. HABA ADIT DEX.	Rev. ✛ ∽ΓFI : I • N : INNII
35.	Adv. HA (retrograd), för resten otydlig med streck.	Rev. ✛ SVEN : I LIINI (retrograd).

[1] Vid bildens venstra axel en ○.

Thorgot.

36.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ÐORGO : I LVNDI :
37.	Adv. HAR AID REX.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVI
38.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVN
39.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVNI
40.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVND
41.	Adv. HARAL D RIX.	Rev. ✠ ÐORGOT · I LVND
42.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVNDI
43.	Adv. = nr 6.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVNDI
44.	HAR ALD REX.	Rev. ✠ ÐORGOT : I LVNDI
45.	Adv. = nr 44.	Rev. ✠ ÐORGT I LVNDI

Thorsten.

46.	Adv. = nr 10.	Rev. ✠ ÐORSTEN : I LVI
47.	Adv. = nr 6.	Rev. ✠ ÐORSTEN : I LVI

Ulfiet. Wulfet.

48.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ VLFIET : I LVIII :
49.	Adv. HARAL D REX :·	Rev. ✠ VLFIET : I LVIII :
50.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ VLFIET O LVNI
51.	Adv. = nr 6.	Rev. ✠ VLFIET O LVNI
52.	Adv. = nr 49.	Rev. ✠ VLFIET O LVNI
53.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ƿVLFET O LVND
54.	Adv. = nr 2.	Rev. ✠ ƿVLFET O LVNDI
55.	Adv. HAR ALD EX.	Rev. ✠ ƿVLFET O VNDI
56.	Adv. = nr 49.	Rev. ✠ ƿVLFIET O LVNII

Otydligt.

57. Med oredig inskrift på båda sidor.

Mynt med barbarisk omskrift.

Ett mynt likt b bland de vid slutet af Fjelkingefyndet beskrifna barbariska mynten.

Ett mynt likt c i samma beskrifning.

Ett mynt: *Adv.* Bröstbild, barbarisk, venstra sidan. Framför bilden en spira med 3 kulor på ändan. I omskriften kan läsas: DOT · IE. — *Rev.* Dubbelt kors med tre bågar på ändan af hvarje arm vid myntets kant. Öfver midten en ring och inom denna en oval sköld i hvarje korsvinkel.

Bror Em. Hildebrand.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

154—156. 1884. Okt., Nov. och Dec.

Hällkista från bronsåldern.

I januari månad år 1882 skulle en man hemta väglagningsämne nära stranden af Öresund i Hyllie socken (Oxie härad, Malmöhus län) och träffade dervid på en stengraf; när han bortskyfflade grus och smärre stenar mellan tvenne uppresta stenhällar, framkom en söndrig menniskoskalle. Mannen lade benen tillbaka der de legat och anmälte fyndet för godsegaren W. Luttropp å det närbelägna Elinelund. Genom herr Luttropp blef undertecknad skyndsamt underrättad om upptäckten. Då årstiden emellertid icke lämpade sig för en undersökning, skref jag till herr Luttropp och anmodade honom försöka skydda grafven till en blidare årstid, en begäran, som herr L. med största beredvillighet uppfylde derigenom, att han förhindrade ytterligare gräfningar i grafvens omedelbara närhet. Samtidigt inrapporterade jag upptäckten till Riksantiqvarien och erhöll hans bemyndigande att undersöka grafven. Dess undersökning verkståldes den 4 juli 1882.

Det är flerestädes (Nilsson, *Urinvånarne*, 2 uppl. s. 92, Bruzelius, *Svenska fornlemningar* 1 s. 56 och oftare) omtaladt, att en låg ås, kallad *Jären*, *Järabacken* eller *Järavallen*, sträcker sig längs Skånes södra kust, på föga afstånd från vattnet. Deremot har jag ingenstädes funnit omnämnd den liknande företeelse, som

förekommer på en mindre sträcka af Skånes vestkust, söder om Malmö. Den kallas äfven här af ortens befolkning »Järabacken».[1]) Den börjar något söder om Malmö och sträcker sig fem till sex kilometer söderut till en punkt strax norr om gränsen mellan Hyllie och Bunkeflo socknar, der den tvärt slutar. Dess afstånd från vattenbrynet varierar mellan 400 och 1000 meter, dess bredd torde ingenstädes vara under 50 meter, men är på sina ställen betydligt större. Höjden öfver den angränsande släta marken är en till halfannan meter. Åsens innehåll utgöres af en oändlig mängd små flintstenar samt grus. Ytan täckes af en tät grässvär. »Järabackens» uppkomst torde kunna förklaras endast på ett sätt; den är tydligen så småningom uppkastad af hafvet och betecknar dettas gräns under en tidigare period. Till följe af en, sannolikt jämförelsevis ganska hastig höjning af landet har hafvet dragit sig tillbaka. För närvarande pågår en liknande strandbildning i det nuvarande vattenbrynet.[2] »Järabackens» innehåll är användbart till många ändamål, såsom väglagning, gjutning af cementblock m. m., och dess förstöring pågår derför med raska steg.

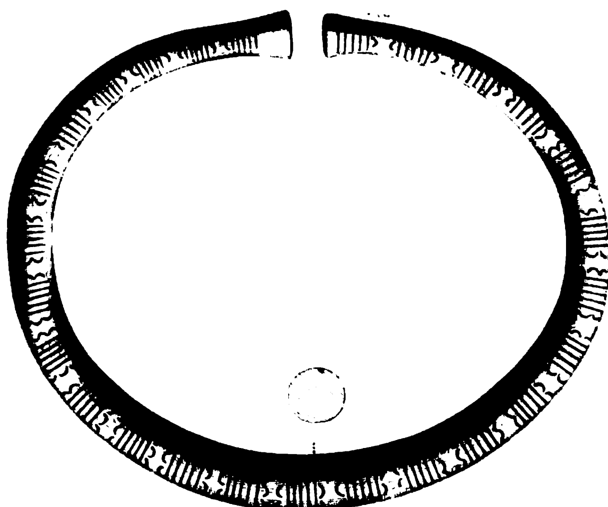
[1]) Namnet skrifves hos Nilsson »Järabacken», hos Bruzelius »Gären», hos Rietz (dial. lex. art. *ger*) »Geravallen». Skrifsättet med *j* anser jag för det rigtiga, då första ledet i »Järabacken» otvifvelaktigt är samma ord som norska landskapsnamnet »Jädern», af fornnorska *jaðarr*, som betyder: 1) kant, rand; 2) öfversta stocken i gärde; 3) furste (jfr Oxfordordboken sid. 320). Samma ord förekommer med formerna *jadhur*, *jædhar* i fornsvenskan och forndanskan, der det synes betyda åkerkant, gräns, gränsgärde. I skånskan fick man formen *jär* för det äldre *jädhar* liksom man i denna dialekt har *vär* för *väder* och *vädur*, *lär* för *läder*, *far* för *fader* o. s. v. I östra delen af Skåne förekommer (enligt uppgift af student G. F. Karlin; jfr Rietz anf. st.) ordet *jär* såsom appellativum (en *jär*, *jären*) i betydelsen ås, höjdsträckning.

[2]) »Järabackens» tvära upphörande i norr och söder har troligen sin grund i den närmaste hafsbottnens beskaffenhet. Kring Limhamns fiskläge, hvilket till en stor del ligger på »Järabacken», går, som bekant, kritsystemet upp nära jordytan. Det är utan tvifvel de på flintbollar rika kritlagern, som lemnat hufvudmaterialet till »Järabackens» bildning.

Den upptäckta grafven var inbygd i Järabacken, ungefär 500 steg ofvanom dennes södra ändpunkt. Järabacken har här en bredd af omkring 60 meter och afståndet från vattnet är nära 500 meter. Utsigten är vidsträckt; å ena sidan, i vester, har man Öresund och det derbortom framskymtande danska landet, å den andra, i öster, kan man öfverskåda en stor del af den fruktbara Malmöslätten. — Något yttre märke, af hvilket man kunnat förmoda en grafs tillvara på denna plats, förekom icke. Man hade gjort en utgräfning från östra sidan af »Järabacken» intill omkring 15 meter från kanten och härvid hade östra ändan af grafven blifvit blottad. Till större delen var denna dock ännu vid min ankomst till stället orörd och dold af grässvåren.

Längdriktningen var öster och vester. Tak- och gafvelstenarna saknades. Deremot voro långväggstenarna orubbade qvar på sina platser; de voro af granit, alla särdeles väl valda och nästan alldeles plana på de inåt grafven vända sidorna samt slöto tätt intill hvarandra med sina kanter. Den södra väggen bildades af två stenar; den i öster hade en bredd af 113 cm, höjd af 70 cm, och tjocklek af högst 14 cm; måtten på den i vester voro resp. 110, 80 och 20 cm. Af den norra sidans tre väggstenar var den östligaste 120 cm bred, 70 cm hög; största tjockleken 30 cm. Den mellersta hade en bredd af 80 cm och höjd af 70; den var af något oregelbunden form, så att den vestra ändan sköt omkring 10 cm in i grafven innanför den närstående väggstenen. Denne hade en bredd af 40 cm och höjd af 80. Den var 10 cm tjock och alldeles plan på begge sidor samt hade sannolikt erhållit sin form genom afsigtlig bearbetning. Den södra väggen hade således en längd af omkring 220 cm, den norra var omkring 20 cm längre, och sköt med ett så långt stycke längre ut i vester. Afståndet mellan väggarne var ungefär 80

cm. Med sina öfverkanter nådde väggstenarna nästan ända upp till jordytan; de på dem en gång stödda takstenarna måste således hafva legat fria och obetäckta. Strax vester om grafven låg en större klumpsten, hvars största diameter var 50 cm; den låg helt nära jordytan. Fyllningen i grafven utgjordes af små flintstenar och grus och var således af samma beskaffenhet som innehållet i Järabacken. I graffyllningen hittades en flintspån och flere flintskärfvor, som tydligen voro slagna

4.

af menniskohand. Ungefär 70 cm från väggstenarnes öfverkanter var bottnen i grafven belagd med ett lager af ljus, fin sand och på denna hvilade utsträckt ett skelett med fötterna i vester. Med undantag af hufvudet, som, såsom ofvan är anmärkt, bragtes ur sitt läge, då man fann grafven, lågo alla skelettdelarna på sina platser. Öfver likets midt voro lagda flata kalkstensflisor; genom det tryck, som ofvanifrån verkat på dessa, hade bäckenet krossats. På sin högra arm hade den döde en

ring af brons afbildad i naturlig storlek (fig. 4); den satt något ofvan midten af underarmen och låg i grafven helt nära höftbenets öfre kant. Afståndet från ringen till hälen mättes och befans vara 110 cm; ifrån ringen till den närstående väggstenens (nr 3) östra ända var afståndet 70 cm.

Utom detta skelett, som tillhört den, för hvars skull grafven blifvit inrättad, bragte undersökningen i dagen ännu två andra skelett. Strax under jordytan i grafvens vestra ända samt utanför denna, rundt omkring den ofvan nämnda klumpstenen, anträffades en mängd menniskoben, som lågo utan ordning och af hvilka de flesta voro sönderbrutna. De visade sig tillhöra tvänne individer, nämligen en mycket storväxt man och ett barn. Något, hvaraf man skulle kunnat sluta till dessa skeletts ålder, fanns icke.

Den i grafven hittade bronsringen, som nu förvaras i Statens Historiska Museum (nr 7430), är en öppen armring, bildad af en trind, 205 mm lång stång, som är ungefär 7 mm tjock på midten, men afsmalnar mot ändarna, hvilka dock ytterst äro något utvidgade. Ändarna äro plant afskurna, den ena är något större än den andra. Ringens största inre diam. är 66 mm, dess minsta 55 mm. Hela ringen är beklädd med en mörkgrön, delvis glänsande ærugo. På utsidan är han prydd med ingraverade tvärstreck, hvilka äro ordnade i grupper, hvarje bestående af fem streck. Utanför dessa grupper ser man på flere ställen med puns inslagna små bågar. Ringens insida är slät.

Ringar af detta slag — d. v. s. sådana, som äro öppna, bestå af en trind, mot ändarna afsmalnande stång samt äro alldeles släta eller prydda endast med grundt ingraverade streck — räknas af dr Montelius till den äldre bronsåldern (Månadsbladet 1880 s. 152). Denna åsigt bekräftas på det bestämdaste af det nu i fråga

varande fyndet, ty att detta icke blott i likhet med alla bronsåldersfynd med obrändt skelett hör till en äldre del af bronsåldern, utan att det till och med bör hänföras till denna periods allra första början, synes oss bevisas af grafvens konstruktion. Hällkistor, som äro inbygda i en låg jordhög på sådant sätt, att vägg-stenarnas öfverkanter och de på dem hvilande takstenarna blifva fria och obetäckta, bruka hänföras till stenåldern och särskildt till dennes sista del. [1] Hylliegrafven, som väl icke var bygd i en enkom uppkastad jordhög, utan i en af naturen bildad vall, men som för öfrigt hade det nämnda byggnadssättet, [2] visar att icke alla hällkistor af detta slag tillhöra stenåldern, utan att några af dem blifvit uppförda först under bronsåldern. Likheten i byggnadssättet synes dock berättiga till det antagandet, att de alla tillhöra ungefär samma tid och att de af dem, hvilka bevisligen såsom Hylliegrafven blifvit uppförda först sedan bronsen var känd i vårt land, likväl tillhöra en del af bronsåldern, som ligger mycket nära stenåldern.

Vid ett besök i Hyllie i maj månad innevarande år fann jag hällkistan förstörd; man hade utgräft Järabacken rundt omkring densamma, hvarigenom vägg-stenarna förlorat sitt stöd och fallit omkull. Då grafvar af detta slag äro så ytterst sällsynta i Skåne, lät jag åter uppresa stenarne i deras gamla ordning, samt bad mina arbetare inskärpa hos ortens befolkning vigten af att ett sådant minnesmärke bevarades samt den påföljd

[1] Se Montelius, *Sveriges forntid* s. 121 ff., *Sveriges historia* I. s. 58 f.

[2] Att aldrig någon jordhög varit uppkastad öfver Hylliegrafven, synes mig vara fullkomligt säkert. Det fans icke det minsta spår af af någon hög, utan »Järabackens» yta var närmast grafven fullkomligt slät och jämn.

dess förstörande medförde. Vid samma tillfälle vandrade jag längs Järabacken från dess början till dess slut samt upptäckte 1,500 meter norr om hällkistan en medelstor grafhög, som låg midt på Järabacken. Men af några andra minnesmärken var ingenting synligt på vallens yta.

Lund i juli 1884.

Sven Söderberg.

Nya anordningar i Statens Historiska Museum.

(Forts.)

Ett annat tvingande behof, som måste tillfredsställas, gälde utrymmet i det s. k. norra galleriet, i hvilket föremålen från brons- och jernåldrarne äro inrymda. Det visade sig omöjligt att, derest något större fynd inkomme till museet, för det samma bereda plats. En myckenhet föremål hörande till Björköfynden äro magasinerade, af de märkliga Vendelfynden har allenast en obetydlig del kunnat framläggas. De årligen inkommande fynden af hvarjehanda ålder från Gotland hafva sedan någon tid måst regelbundet vandra in i magasinet.

Deremot fanns i den första medeltidssalen ganska godt utrymme ännu disponibelt och detta hade ökats derigenom, att de fristående skåpen, som innehållit den nu magasinerade samlingen af kyrkliga kläder, blifvit bortflyttade. Att begagna sig af detta utrymme var den enda möjligheten för att häfva den olägenhet, som den nyss framhållna trängseln innebar.

Den första åtgärden, som jag vidtog, blef att i den andra medeltidssalen, den s. k. djupa salen, nedflytta ur den första alla föremålen hörande till 1300- och 1400-talen samt början af 1500-talet. Visserligen är

det icke förmonligt att i denna ganska mörka sal utställa smärre föremål af finare beskaffenhet, hvilka här ej kunna komma rätt till heder, men dunklet beror på museets konstruktion, och det dunkla rummet måste begagnas äfven för de små och fina föremålen, då Lifrust- och Klädkamrarne icke blifvit stälda under Akademiens inseende och då det icke varit möjligt att med dem i deras nya lokal förena den moderna afdelningen af Statens Historiska Museum. [1]

Sedan denna förflyttning gjorts, uppställdes allt det i första medeltidsrummet förvarade, som hörde till 1100- och 1200-talen, i den bortre delen af salen, närmast intill den djupa salen. Denna anordning kunde gå ganska beqvämt för sig, ty lyckligtvis voro de två skåp, som kunde uppställas i denna del af salen, så inredda, att de föremål, som i dem insattes, funno lämplig plats. Men ännu återstå två stora väggytor, som för närvarande äro alldeles kala. Å dem skola uppsättas skulpterade bjelkar från början af medeltiden — det lilla vi hafva, som utgör en motsvarighet till den äldsta norska medeltidens ypperliga träsniderier — och några mycket gamla skulpterade träbilder, men de medel, som erfordras för att å dessa väggytor fästa de nämnda föremålen, saknas. De ytterst dyrbara broderierna från 1100-talet, som museet eger, värda tusentals af kronor, skulle sättas på glastäckta skärmar, men det är nu omöjligt att tänka på en så enkel anordning, eftersom den kräfver penningar.

För närvarande är uppstäld i den djupa salen den vigtiga cementafgjutningen af den stora södermanländska

[1] Det har blifvit sagdt, att mitt förslag att förena de två nämnda samlingarna med det historiska museets moderna afdelning, skulle komma att kräfva mycket stort utrymme och föranleda mycket dryga kostnader för framtiden. Detta är ett misstag. Genom den af mig föreslagna åtgärden skulle utrymmet i den nuvarande lokalen med dess annex i slottet hafva gjorts tillräckligt för ett par mansåldrar åtminstone. *Mitt förslag innebär en stor besparing för framtiden.*

runristningen med framställningar ur Sigurdssagan, hvilken med rätta ådrager sig i hög grad de besökandes uppmärksamhet. Denna afgjutning har för närvarande en så till vida god plats, som den har förträfflig dager, men enhvar som inser, huru ett museum bör ordnas, kan lätt fatta, med hvilka känslor jag ser en ristning från midten af 1000-talet stå midtemot den stora Sankt-Jöransbilden från år 1489, i närheten af altarskåp från 1400- och 1500-talen. Det är just icke någon uppställning, som hedrar en museiföreståndare; så skall den tänkande allmänheten döma, som icke gerna kan föreställa sig, att medel skola saknas till utförande af de *nödvändigaste* anordningsarbetena. Det är icke någon uppställning, som bidrager att gifva allmänheten den vägledande upplysning, som ett väl skött museum bör gifva.

Ifrågavarande afgjutning bör ställas så, att man ser originalet tillhöra öfvergångstiden från hedendom till kristendom. Sedan det första medeltidsrummet nu blifvit fördeladt mellan slutet af den hedna tiden och början af medeltiden, bör Sigurdsristningen finnas i detta rum, och der förekommer äfven en lämplig plats. Jag har grundad förhoppning att flyttningen skall kunna verkställas, tack vare en enskild persons tillmötesgående välvilja.

Till anomalierna hör ock, att i den djupa salen stå de gotländska bildstenarne från heden tid midt emot två altarskåp från början af 1500-talet. Till dessa bildstenar skall jag strax återkomma.

I den tom vordna yttre hälften af den första medeltidssalen äro föremålen från det svenska fastlandets och Ölands yngre jernålder inflyttade. De hafva der fått ett lämpligt utrymme. En särskild afdelning har kunnat bildas för de märkliga Björköfynden, så pass stor, att en del af de magasinerade fynden kan numera uppläggas. För att detta skall kunna ske erfordras dock

medel — allsicke betydliga, men dock obefintliga, för insättande af nya hyllor i två skåp, som kunnat inom den nya lokalen anslås åt Björkö-afdelningen. För närvarande stå tumshöga föremål på en hylla, som befinner sig mera än en fot under den närmast öfver sittande hyllan — ett betänkligt, men dessvärre för närvarande oundvikligt slöseri med utrymmet.

Sedan den yngre jernåldern blifvit utflyttad från det norra galleriet, har der ett för den närmaste tiden tillräckligt utrymme kunnat vinnas. Bronsåldern har fått en ny qvadrat med ett väggskåp och ett fönsterbord samt plats för ett fristående skåp.

Rummets midtparti, bredare än den öfriga delen, inleder jernåldern. I denna afdelning har den egenartade gotländska jernåldern fått sin plats. Ett nytt system har blifvit infördt för betecknande af lådor och skåp, ett system, som genom kombination af siffror och bokstäfver, tydligt framträdande, leder den besökande från stadium till stadium. Utrymmet är för närvarande godt, och plats för anbringandet af nya skåp finnes, så snart tillgångarne i en framtid medgifva deras anskaffande. På en öppen väggyta kunna tre af de nyss omtalade gotländska bildstenarne anbringas, en stor och ett par smärre, så snart medel erhållas till bekostande af de hakar, på hvilka de små måste hvila. Den större kan helt enkelt stå på golfvet.

När man lemnat midtpartiet och det närmast bortom liggande smala partiet, kommer man till minnena från den äldre jernåldern, som anträffats på fastlandet och Öland. Det bättre utrymmet har gjort det möjligt att låta de olika afdelningar, i hvilka detta tidehvarf under de senaste åren indelats, framträda med full tydlighet. Dock behöfves i närvarande stund ett fristående skåp för inrymmande af Vendelfynden, hvilka hittills icke kunnat på ett tillfredsställande sätt uppläggas.

Genom den utvidgning bronsåldersafdelningen nu fått, med tillgång till ett nytt väggskåp och ett nytt fönsterbord, hafva *för ögonblicket* två fristående skåp kunnat utrymmas och flyttas ut i stenåldersrummet, der de kunnat tillfredsställa ett länge kändt behof. Bronsålderns fynd, som sedan dess inkommit, låta behofvet af dessa bortlemnade skåp redan kännas.

Under dessa förhållanden, då man vill, hvilket är det förnämsta, genomföra en strängt systematisk anordning, den enda, som kan tillfredsställa vetenskapens kraf, har det blifvit nödigt att i sammetsklädda lådor lägga föremål af jern och brons, hvilka icke tillräckligt skilja sig från den mörka bottnen, att lägga föremål af guld och silfver i lådor, hvilkas hvita färg verkar ytterst ofördelaktigt på de i dem ordnade föremålen, att ställa föremål, värda gränslöst stora summor, på omålade furubräder, att ställa låga föremål på hyllor med högt öfverrum.

Jag har upprepade gånger för Akademien framhållit behofvet af ökadt anslag för inredningen i museet. Akademien har lika ofta hos Kongl. Maj:t gjort underdåniga framställningar i ämnet.

I följd af ett missförhållande, som blifvit en vana, kan jag vänta mig att få höra den frågan: men Akademien har ju fått den Bergerska donationen, hvarföre icke af denna taga erforderliga medel?

Svaret härpå är mycket enkelt:

En donation måste användas i enlighet med donators föreskrifter —

Museet är icke Akademiens, utan statens.

Hans Hildebrand.

Två tillämnade verk.

I första qvartalhäftet af Månadsbladet för i år har jag omtalat det stora runverk, som Akademien, tack vare den Bergerska donationen, kommit i tillfälle att utgifva. Två andra publikationer äro beslutade, om hvilka det torde vara skäl att här nämna några ord.

Den ena är en beskrifning af de vigtiga Vendelfynden.

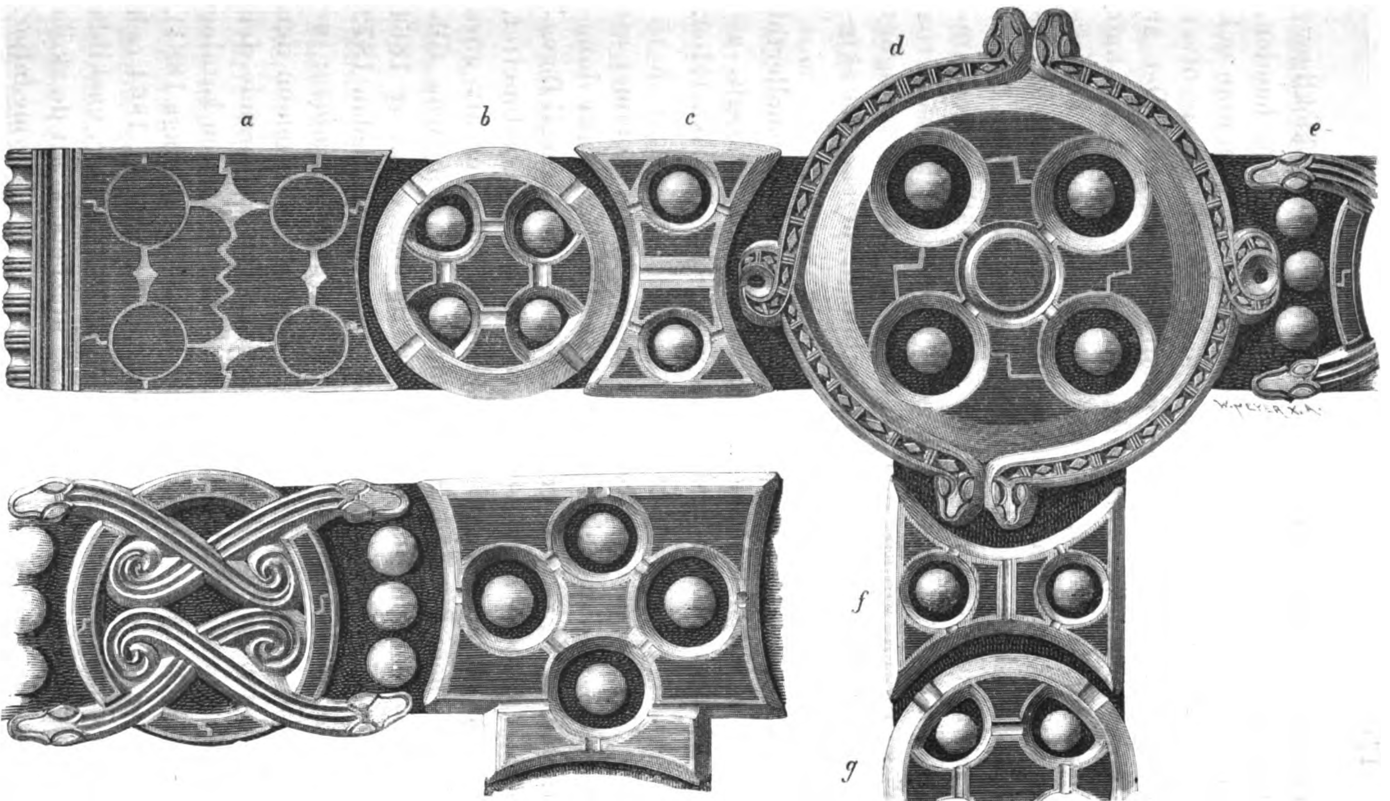
Om dem lemnas en förberedande öfversigt i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del 8 nr 1. För att locka Månadsbladets läsare att studera denna öfversigt, intager jag här en figur, som ej i denna fått plats — fig. 5 — delar af ett betsel, som i grafven togs direkte från den med husbonden jordade hästens hufvud.

Jag vill endast tillägga några förklarande ord.

Betslet har naturligtvis bestått af läder, hvaraf ock fragment äro bevarade. Men lädret har varit i det närmaste fullständigt skyldt af bronsbeslag, temligen breda, af hvilka dock icke ses mera än kanterna och en del mellanväggar. De stora ytorna äro insänkta i den förgylda bronsen och fylda med emalj, röd eller gulröd.

På föremål hörande till den slutande tidigare jernåldern finner man ofta små och tunna slipade granatskifvor infattade mellan smala, å kant stälda guldlameller. Deremot äro emaljarbeten från denna tid mera sällsynta, och helt visst finnes det icke för närvarande inom såväl det nordiska som det öfriga germanska området för denna tid, något föremål, som kan uppvisa så storartad användning af emaljen, som ifrågavarande betsel från Vendel.

Att på ett germanskt föremål från denna tid finna emalj, kan icke väcka någon förvåning. Gallerna voro,

a
b
c
d
e
f
g
5.

enligt de romerska författarnes uppgifter skicklige i konsten att tillverka emalj. Fynden gifva vid handen, att denna konst öfvades icke endast i Gallien, utan ock i Britannien. Då Romarne gjorde sig till herrar öfver dessa två land, fortsattes emaljtillverkningen. Det är då helt naturligt, att Germanerne, som tydligen haft sinne för färgprakt, när de bosatte sig inom de keltisk-romerska områdena, äfven upptogo denna för dem hittills okända teknik. Historien framställer visserligen de invandrande Germanerne som obändiga sällar, mera intresserade för våldsgerningar än annat. Fornsakerna visa oss en annan sida af deras lif: en stor färdighet i handverk och en ganska utbildad, mycket karakteristisk smak.

Förekomsten af emalj å detta betsel är emellertid af stor betydelse, då utländska forskare antagit, att emaljen var okänd under den s. k. merovingiska tiden.

Det andra här ifrågavarande verk, som kommer att utgifvas med medel hemtade från den Bergerska donationen, är en serie af gruppkataloger öfver föremål förvarade i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet.

Akademien har lifligt behjertat behofvet att göra de åt hennes vård anförtrodda statssamlingarna tillgängliga genom litteraturen. Detta har sedan år 1864 skett genom *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, sedan 1872 genom *Månadsbladet*, sedan 1873 genom *Teckningar ur Svenska statens historiska museum*, sedan 1872 genom den *Vägvisaren för besökande* af hvilken för närvarande den femte upplagan förberedes. År 1846 trycktes en katalog öfver k. Myntkabinettets angelsaksiska (ny upplaga 1881), år 1848 öfver dess kufiska samling, åren 1860, 1864 och 1875 utgåfvos kataloger öfver Svenska medaljer, enskilda och offentliga, dessa kataloger så utarbetade, att de skola utgöra fullständiga beskrifningar öfver svenska medaljer.

Riksantiqvarien och Akademiens amanuenser hafva och i egna skrifter arbetat i samma syfte. Härtill komma nu äfven gruppkatalogerna.

Det är meningen att, så snart en grupp af föremål befinnes vara så talrikt representerad i museet eller myntkabinettet, att den kan anses som ett afrundadt helt, öfver densamma utarbeta och utgifva en särskild katalog. Föremålen ordnas der än systematiskt, än efter den ordning, i hvilken de inkommit till samlingen, Hvart föremål beskrifves utförligt, dock med undvikande af vidlyftighet. Fynduppgifter o. d. meddelas jämte kritiska anmärkningar. När så finnes lämpligt, införas afbildningar. Hvar katalog förses med en inledning, som redogör för gruppens allmänna drag och dess förhållande till andra grupper. Till förebild för denna serie af skrifter hafva tagits de gruppkataloger, som utgifvas af styrelsen för South Kensington Museet i London. Med den lyx, som utmärker de engelske katalogerna, kunna dock icke de svenska täfla. Så mycket mera vigt kommer deremot att fästas vid vetenskapligheten i behandlingen.

Nr 1 i denna serie skall afhandla Gotlands medeltidsfynd och är katalogen öfver dem redan lagd under pressen.

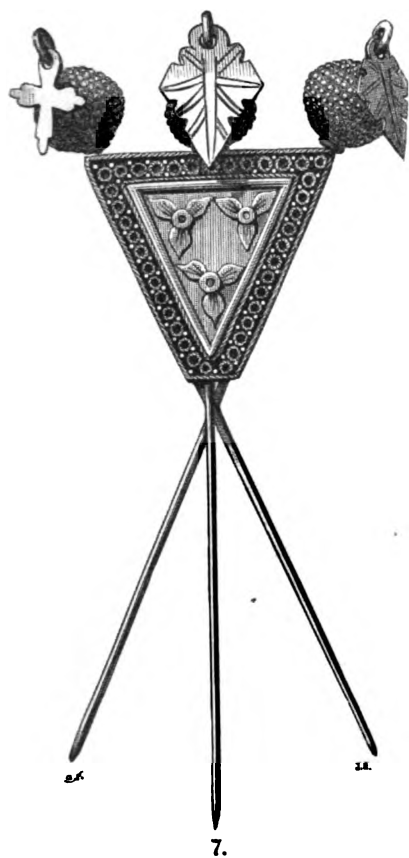
Det är allmänt bekant, att fornsakerna från Gotlands hedna tid utgöra en af prydnaderna för Statens Historiska Museum och att de äro af synnerligen stor betydelse för den arkeologiska vetenskapen. De hafva varit föremål för flere uppsatser i *Månadsbladets* förra årgångar; det tredje häftet af *Teckningar ur Svenska statens historiska museum* innehåller afbildningar från denna grupp och det fjerde häftet, som för närvarande är under arbete, innehåller en fortsättning. Det är likaledes bekant, att medeltidens konst lemnat efter sig en rik samling af intressanta verk å den fordom betydande

ön, hvilka väl ock en gång böra göras till föremål för en större publikation. Deremot torde det vara mindre bekant, att de tillfälligtvis i Gotlands jord upptäckta föremål från medeltiden, som förvaras i Statens Historiska Museum, bilda en mycket betydande grupp, så betydande att näppeligen någon provins i hela Europa

6.

kan uppvisa ett motstycke. Af denna anledning har denna grupp af föremål ansetts i synnerlig hög grad värd att göras allmänt bekant genom utgifvande af en illustrerad katalog. För ändamålet har i år anslagits en summa af 1000 kronor, afsedda dels för utförande af träsnitt, dels för tryckning. Arbetet har fortgått så

7.

8.

9.

10.

11.

12.

länge medel funnos. Till katalogens fullbordande erfordras ännu åtminstone ett nytt årsanslag af 1000 kr.

Som prof på de för katalogen afsedda illustrationerna meddelas här fig. 6—12: en ringsölja af en form, som blef allmän mot den hedna tidens slut, men här är mycket rikare dekorerad än hvad man plägar finna hos de äldre exemplaren, den ena sidofiguren visar nålens öfre del upprullad, den andra visar genomskärningen af ringen vid den del, som å hufvudfiguren är utmärkt med × ×;

tre par af hyskor och hakar, rikt dekorerade;

två triangulära smycken, ihåliga, med tre hål å den öfre, ett å den undre ytan, genom hvilka ornerade nålar varit trädda.

Hans Hildebrand.

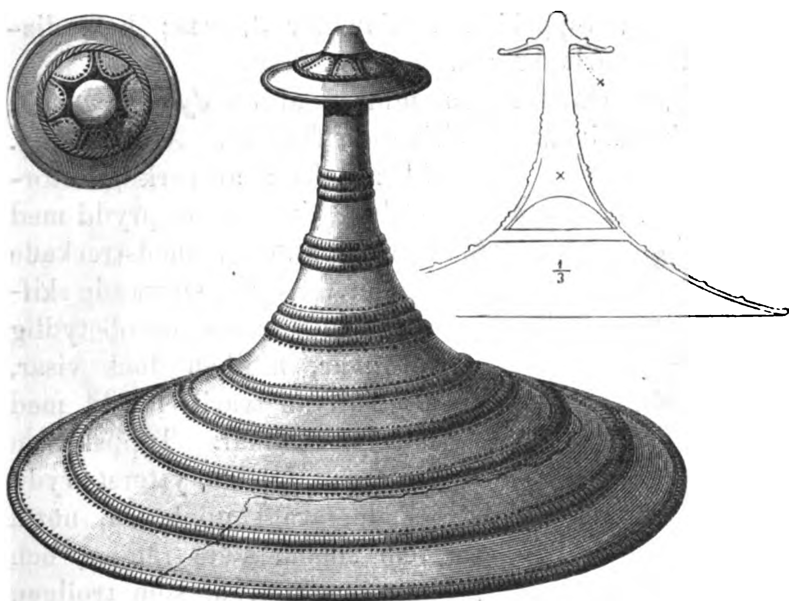
Två bronsåldersfynd från Skåne.

1. Fynd från Sylstorp i Qvidinge socken, Södra Åsbo härad, Kristianstads län.

a) En stor *tutulusformad bronsprydnad*, afbildad fig. 13 i hälften af verkliga storleken. Skifvan sluttande, prydd med fem upphöjda, koncentriska kretsar, af hvilka en vid kanten. Dessa kretsar bildas af smala, rundade, tvärstreckade åsar, med spår af nötning; någon motsvarande fördjupning ses ej på baksidan, som är slät. Å ömse sidor af dessa åsar — utmed kantåsen dock blott på insidan — är en rad små trekanter inpunsad, af hvilka märken ses på baksidan. Mellanrummen mellan åsarna äro för öfrigt släta.

Den trattformiga midten är prydd med tre grupper upphöjda, rundade, tvärstreckade ränder; tre ränder i

hvarje grupp. På toppen sitter en rund, konkavo-konvex skifva med två upphöjda, koncentriska kretsar, af hvilka den yttre, som följer kanten, är slät. Denna synes visserligen vara nött, men har troligen ej varit tvärstreckad. Den inre är tvärstreckad, eller snarare snedstreckad. Innanför denna och rundtom den höga, knoppformiga, runda midten ses en sjuuddig, fördjupad, harzfyld stjerna. Utmed stjernans konturer en rad små inslagna punkter.

13.

På baksidans midt sitter en dryga 5 cm lång och 0,5 cm tjock stång. Den trattformiga midten är ännu fyld med den hårda, gråa lerkärnan, öfver hvilken den är gjuten. Äfven på baksidan af den på toppen sittande skifvan ses sådan hård lera.

Diameter 18,5 cm; höjd 11,5 cm; toppskifvans diameter 4,55 cm; afståndet mellan tvärslån på baksidan och toppen dryga 9 cm.

b) Den trattformiga midten af en *liknande prydnad*, som måste hafva varit betydligt mindre. Utsidan prydd med upphöjda tvär- eller snedstreckade ränder. Skifvan på toppen prydd med en femuddig, fördjupad stjerna, som troligen varit harzfyld. På baksidan sitter en nära 2,5 cm lång, 0,5 cm tjock stång. Den uppstående midten är fyld med lerkärnan. Den nästan horizontela skifvan är lik *a*), men mindre och med mindre afstånd mellan de upphöjda koncentriska, tvärstreckade, mycket nötta kretsarna. Afståndet mellan tvärslån och toppen omkring 5 cm; toppskifvans diameter 3,1 cm; hela diametern har varit 12 cm.

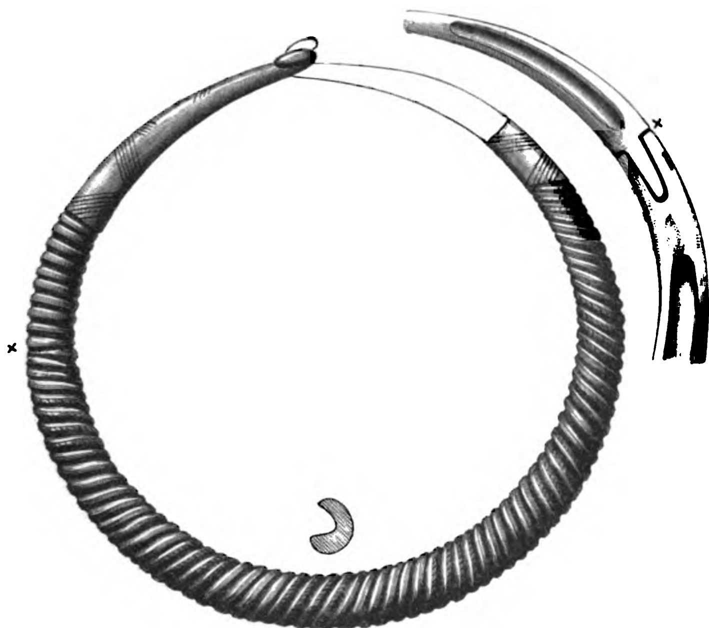
c) Den trattformiga midten af en *dylik prydnad*, som dock varit mera afvikande från *a*). Afbildad fig. 14 i hälften af verkliga storlekén. Utsidan är prydd med täta, upphöjda, snedstreckade ränder. Af den sluttande skifvan finnes endast en obetydlig bit qvar, hvilken dock visar, att skifvan varit prydd med harzfylda flikar. Toppskifvan sluttar utåt och är ytterst prydd med två breda, snedstreckade, svagt upphöjda, nötta ränder; mellan dem ses fem smala, släta ränder, och derinom en fördjupad, femuddig stjerna, som troligen varit harzfyld; midtknoppen hög. Ingen tvärslå synes nu på baksidan. Den uppstående midten är fyld med lerkärnan. Toppskifvans diameter 3,6 cm.

14.

d) En *halsring*, afbildad fig. 15 i hälften af verkliga storleken. Något mer än en tredjedel bildar ett stycke för sig, som med en tapp går in det öfriga, hvilket här är öppet på undersidan. De båda delarna af ringen hafva varit fästa vid hvarandra med en sprint, som nu är förlorad; hålet för sprinten är aflångt fyrkantigt.

Större delen af öfversidan är spiralrefflad, med djupa och ganska breda refflor. Åsarna äro gruppvis släta och snedstreckade, men så nötta, att snedstrecken mångenstädes blifvit utplånade. Närmast de till enkla hakar omböjda ändarna är öfversidan orefflad, men prydd med grupper af fina linier, som gå i olika rigtningar och nu äro ganska nötta. Ena ändan (den som icke hör till det lösa stycket) är af hittaren afbruten och

15.

saknas. Undersidan är, utom närmast ändarna, rännformigt fördjupad, och i fördjupningen ses spår af gjutformens lera. Denna fördjupning är emellertid smalare och grundare än vanligt, hvarigenom sidorna blifvit betydligt tjockare än å M. 233 och dylika ringar.

Ringens största tjocklek (eller bredd) 1,3 cm; största inre diameter 13,3 cm.

e) En dylik *halsring*, afbildad fig. 16 i hälften af verkliga storleken; men refflorna på öfversidan äro tätare och grundare, samt undersidan icke fördjupad. Refflorna hafva liksom å *d*) varit gruppvis släta och snedstreckade, men de äro så nötta, att man endast på inre sidan ser svaga spår af snedstrecken. Det lösa styckets tapp går in i en sluten holk; sprinten saknas; hålet för

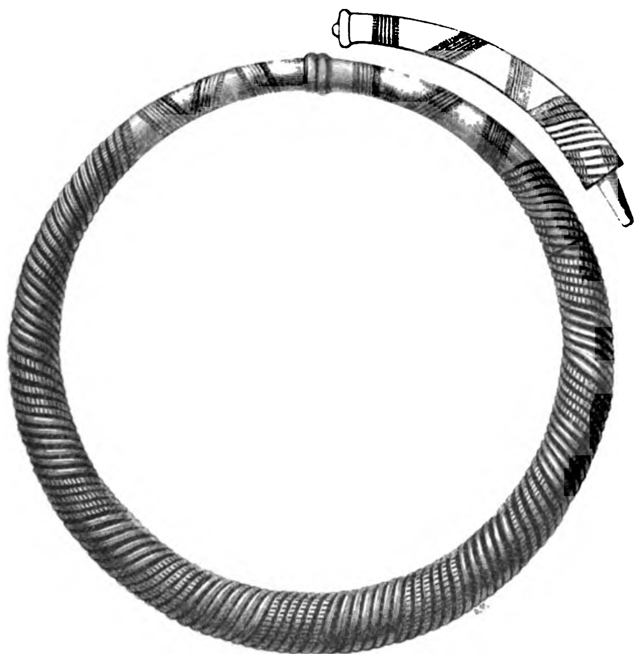

16.

den är aflångt fyrkantigt. Öfversidan närmast de till enkla hakar omböjda ändarna prydd med grupper af fina linier, som gå i olika rigtningar och nu äro ganska nötta. Undersidan slät, svagt rundad. Ringen alldeles fullständig.

Dess största tjocklek (eller bredd) 1,3 cm; största inre diameter 14,3 cm.

f) En *halsring*, afbildad fig. 17 i hälften af verkliga storleken. Ett litet löst stycke, något mer än 1/6 af det hela, fästes med tillhjelp af en tapp i hvardera ändan, hvilka tappar gå in i motsvarande hål och hållas i sitt läge genom ringens spänstighet. Den ena tappen är 1,5 cm lång, trind, konisk; den andra, vid ringens smalaste ända, är endast 3 mm lång. Större delen af öfversidan är spiralrefflad, med täta och ganska grunda

17.

refflor. Åsarna gruppvis släta och snedstreckade (grupper af 5—6 streckade omvexla med 6—7 släta); de äro något nötta, men ej på långt när så mycket som å ringarna *d* och *e*. Närmast ändarna är öfversidan prydd med grupper af snedstreck. Undersidan är föga kullrig, slät. Vacker glänsande erg. Ringens största tjocklek (eller bredd) 1,5 cm; största inre diameter 13,5 cm.

g) En *halsring* alldeles lik *f*. Strecken vid ändarna hafva dock icke småstreck vid sidan. Ergen icke glänsande. Största inre diameter 13,8 cm.

h) En *halsring*, afbildad fig. 18 i hälften af verkliga storleken. Vriden, åt ett håll, af en fyrkantig stång; ändarna trinda, med grupper af snedstreck på öfversidan; de sluta i enkla hakar. Betydliga märken af nötning. Största tjocklek 1,2 cm; största inre diameter nu 14,8 cm.

18.

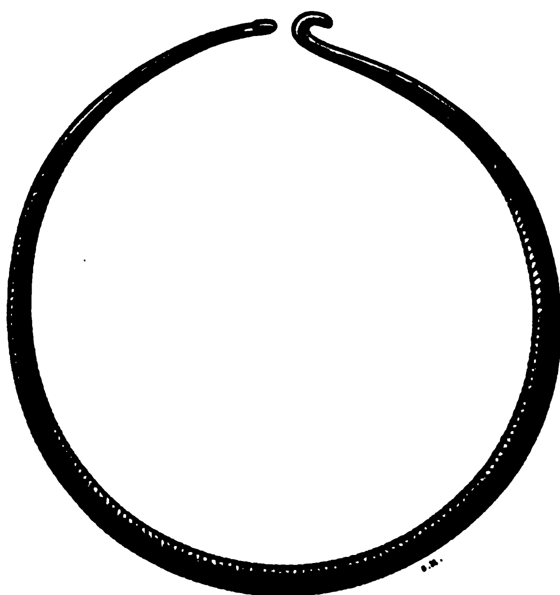
i-l) Tre *halsringar* lika *h*, ehuru en af dem är något smalare (dess största tjocklek 1 cm). Tydliga märken af nötning.

m) En *halsring*, smalare än de föregående, afbildad fig. 19 i hälften af verkliga storleken. Öfversidan starkt rundad med snedstreck, som gifva ringen utseende af att vara spiralrefflad; närmast de till enkla hakar om-

böjda ändarna slät. Undersidan mindre starkt rundad, slät. Ena ändan är, möjligen i senare tid, afbruten. Ringens största tjocklek (eller bredd) 0,75 cm; största inre diameter 13,4 cm.

n) Ett i forntiden i båda ändar afbrutet, 6,2 cm långt stycke af en dylik *halsring*, snedstreckad och nött på öfre sidan; undersidan slät. Tjockleken 0,5 cm.

o, p) Två *spiralarmband*, af hvilka det ena är afbildadt fig. 20 i hälften af verkliga storleken. Af en

19.

på insidan slät ten, som på utsidan har en rundad rygg. Å båda ringarna, hvilka äro bredare i ena ändan än i den andra, är ena ändan i senare tid afbruten och saknas. Den bevarade ändan — på ena ringen vid den bredare, på den andra vid den smalare ändan — är något bredare, utplattad och afrundad. Den ena ringen, originalet till fig. 20, utgöres nu af $14^2/_3$ hvarf; tenen 1 cm. bred. Den andra ringen har nu $17^1/_3$ hvarf; tenen 0,8 cm

bred. Inre diameter vid ena ändan 7, vid den andra 6 cm. — Dessutom finnas tio bitar, som utan tvifvel höra till dessa ringar; de utgöra tillsammans omkring 6 hvarf.

Allt af brons.

Hufvudmassan af fyndet anträffades den 2 oktober 1883 af åboen Nils Svensson d. y. under plöjning å egorna till dennes hemman nr 3 Sylstorp. »Der fyndet gjordes, är och har, så långt någon minnes tillbaka, varit åker, som å sjelfva fyndstället bildar en backe. Sakerna lågo endast omkring 6 tum djupt i jorden. De uppdagades derigenom, att plogbillen högg fast om

20.

en af ringarna. Utan gräfning eller brytning framtogs fyndet ur jorden med blotta handen, och låg alltsammans på en plats.»

Ringen *m*), öfverdelen af tutulus'en *c*), bitar af skifvorna till tutulus'arna *a*) och *b*), jemte bitar af ringar (*n*, samt af spiralarmbanden) — allt detta hittades kort derefter vid gräfning å samma ställe, på omkring 2 fots djup.

Närmare beskrifning på fyndstället meddelas i följande skrifvelse af länsman J. E. Hallberg till riksantiqvarien den 23 februari 1884:

»Såsom ytterligare svar å herr riksantiqvariens skrifvelse till kronolänsmannen C. E. Giertz af den 13 sistlidne oktober, rörande bronsfyndet i Sylstorp, får jag, sedan jag numera sjelf tagit fyndstället i betraktande, derom meddela följande iakttagelser.

Stället, som finnes beläget helt nära hemmanets åbyggnader, är numera en nästan alldeles utjämnad åker, men har, enligt de upplysningar jag lyckades erhålla af äldre personer på platsen, för en och en half à tvänne mansåldrar sedan betecknats af en kullrig hög, hvilken synes hafva haft likhet med vanliga ättehögar och utaf allmogen i orten af ålder kallats »Agerhöj» = Åkerhög.

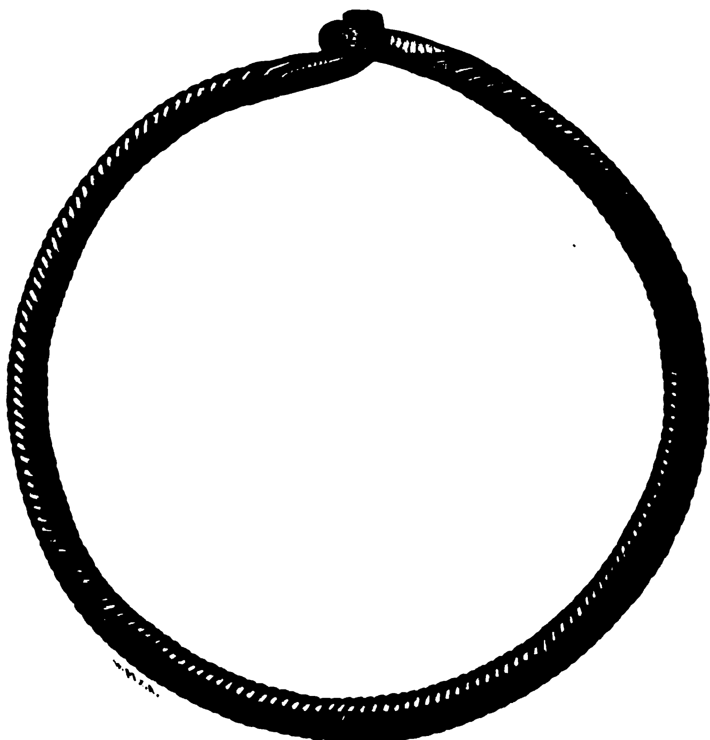
Vid ofvan antydde tid hade denna hög likväl redan börjat så småningom att utgräfvas, så att den då ej hade större höjd öfver jordytan än cirka $2^1/_2$ meter. Allt ifrån den tiden har högen, såsom stående midt i en åker, blifvit allt mera utgräfd och befinnes, såsom jag redan sagt, numera alldeles utplattad.

Vid de gräfningar, som jordegaren på min anmodan ytterligare anställde, hvarvid några smärre bronsbitar påträffades, hvilka ju redan genom kronofogden Bruzelius kommit herr riksantiqvarien tillhanda, befanns att jorden närmast omkring fyndet och på cirka 1 qvadratmeters rymd, består af en lösare sandblandning bemängd med kullerstenar, hvarförutan iakttogs, att en smal ränna af cirka 6 à 7,5 decimeters bredd och fylld med samma lösare sandjord utgick från fyndstället i rakt östlig riktning, men till huru stor längd hade gräfvarne icke undersökt.»

Fyndet förvaras i Statens Historiska Museum under nr 7326.

2. Fynd från Ynglingarum i Häglinge socken, Vestra Göinge härad, Kristianstads län.

a-c) Tre *halsringar* lika M. 229. Å en af dessa ringar (*a*) äro de tre mellersta åsarna i hvar »vändning» på öfversidan groft snedstreckade. De andra ringarnas

21.

åsar äro släta. Ändarna, omböjda till hakar, äro längsefter refflade; å ringen *a* äro de breda och låga åsarna mellan refflorna snedstreckade; å de två andra ringarna äro de släta. Betydande spår af nötning på alla ringarna. Största tjocklek 1,6 cm (alla ringarna lika tjocka); största inre diameter 17—16 cm.

d-f) Tre *halsringar*, lika hvarandra. En af dem afbildad fig. 21 i hälften af verkliga storleken. Hvarje ring trind, tätt spiralrefflad (rundt omkring), eller snarare hårdt vriden, åt *ett* håll. Enkla hakar. En af ringarna är i forntiden itubruten; dess ena ända är ock för länge sedan afbruten och saknas. Största tjocklek 1,15 cm. Största inre diameter å den ena hela ringen 17 cm; å den andra hela ringen 14,7 cm. Alla ringarna nötta.

g) En 32 cm lång och i ytterkant 0,85 cm tjock *spiral* af en nästan trind, slät tråd, som är 2 mm tjock. En del, vid ena ändan, är i naturlig storlek afbildad fig. 22. Spiralen bildar ett smalt, jemnbredt rör. Hvarfvens antal är 124. Båda ändarna afbrutna.

22.

Allt af brons (Statens Hist. Museum, 7329).

Funnet hösten 1883 vid plöjning af en åker å egorna till Nils Svenssons hemman nr 5 Ynglingarum. Sakerna lågo på omkring 4 tums djup.

Oscar Montelius.

Berättelse om de under innevarande år vid Visby kyrkoruiner utförda underhålls- och förbättringsåtgärder.

Måndagen den 7 juli kan på så vis räknas som begynnelsedag för de afsedda arbetenas utförande, som nödiga forberedelser då egnades åt dels anskaffande af en del materialier och redskap,[1] dels några arbetares anställande. Men äfven följande dag togs i anspråk

[1] Visby hamnbyggnadsstyrelse visade ett synnerligen lofvärdt tillmötesgående, genom att utlåna en del kostbarare redskap, hvaribland en förträfflig »winch» med kedja, mot en betingad godtgörelse för »slitage».

af vidare förberedelser: för gröfre ställningsvirkes anskaffande måste nämligen en utflykt nedåt jernbanan företagas — enligt erhållen anvisning — till Bjerges.

Det första som sedan var att företaga — så snart virket, (den 9 juli) hunnit ankomma, och hvarförinnan knappast något kunde göras — afsåg att snarast möjligt få i stånd den höga rullställning, som skulle tjena vid de stora hvalfbågarnes upprättande.

Då emellertid icke obetydligt smide fordrades till denna ställning, hvilket, oaktadt tidig beställning, icke samtidigt medhanns, sattes äfven i verket en mindre rullställning för sidoskeppen.

Efter det en tilläggsbeställning af virke några dagar senare effektuerats, nödigt smide erhållits, rullbanor blifvit utlagde och ställningsbottnar anbragte, kunde efter omkring en veckas förlopp ett försök göras med upprättandet af en bland de mera skadade bågarne.

Måhända skall en kort beskrifning af sättet att dervidlag gå tillväga icke anses aldeles öfverflödig.

Sedan rullställningen, som försiktigsvis restes under ett af de mera solida båghvalfven, kommit på sin plats midtunder den båge som först skulle behandlas, uppsattes särskilda bärbockar å pelarnes kranslister — en på hvardera sidan om bågen.

Med jernbultar sinsemellan fast sammanhållne och säkert stödde mot hvalfmuren, hade dessa bockar för ändamål att uppbära den bågställning (lerbågarne) som skulle tjena till underlag och stöd för uppkilningen af de hvalfstenar, hvilka under tidernas lopp genom sättning intagit oregelmässigt läge. I sjelfva verket var detta i mer eller mindre grad förhållandet med *hvarje* sten i hvalfvets öfra, eller »sväfvande» del — d. v. s. ofvanom de fogar som hafva 30 graders lutning.

Båghvalfvets profil (se fig. 23) föranledde vissa omständligheter i arbetet, alldenstund uppkilningen icke

kunde företagas endast under midtkammen — af fara för stenarnes utvaggande åt sidorna. Sedan planklappar — af 5 à 4 fots längd — blifvit anbragta tvärs under bågen, en under hvarje särskild hvalfsten, blef det alltså nödigt att, till uppbärande af bågens kanter anbringa dels korta sparrstycken eller kubbar,, dels plank- och brädstycken parvis ordnade på hvarandra och mellan hvilka *kilar* anbragtes. Och härmed var det högtidliga ögonblick inne, då det egentliga uppkilandet skulle börja.

Några få hammarslag — samtidigt å båda sidor om bågen — visade snart en verkan som tillfullo motsvarade förhoppningarna; de djupast nedskridna stenarne lyftade sig så småningom för hvarje hammarslag, och de närmare eller aflägsnare fingo i sin tur del af påkänningen. Nu pågick i flere timmar ett ifrigt arbete, hvarunder allt flere eller tjockare klotsar måste anbringas eller mot förutvarande utbytas, kilar inslogos, ombyttes och indrefvos åter mellan nya klotsar. Samtidigt eller omvexlande härmed företogos mätningar, afvägningar och andra undersökningar med afseende på åsyftadt återvinnande af bågformens urursprungliga regelbundenhet.

23.

Emellertid hade de flesta fogar öppnat sig; rensning af desamma förmedels ett slags långa, smala stämjern kunde företagas, och derefter likformighet i fogöppningarna tillvägabringas genom medlertidigt insatte småkilar från öfra och undra hvalfytorna. En och annan hvalfsten som skridit åt sidan måste med hjelp af domkraft eller annat medel bringas tillrätta.

Nu borde cementingjutning i fogarne vidtagas, men då, såsom man lätt kan tänka sig, hvalfvets sättning uppkommit väsentligen i förbindelse med att bärpelarne vikit ut från deras ursprungligen lodräta ställning och alltså gifvit hvalfvet en något ökad vidd, så skulle nu-

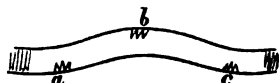
mera fordras antingen oförhållsmessigt tjocka fogar eller ock insättandet af en eller annan ny, tjockare hvalfsten för att fylla den vidgade kretslinien. Nu visade sig också, att en af slutstenarne var af ytterst dålig (d. v. s. förvittrad) beskaffenhet och borde med en ny ersättas. En sådan beställdes — eller rättare tvänne, då *en* af tillräcklig tjocklek icke stod att erhålla. Under det afbrott i arbetet som härigenom uppstod kunde emellertid cementering af omgifvande murverk i stället pågå. Sedan profilstenarne erhållits och insatts, göts cement i alla hvalffogar, hvarvid dels lera, dels ock senare uteslutande makuleradt papper användes att tilltäppa fogarnes kanter. Med cementbetäckning af bågens öfra yta samt fogstrykning för öfrigt afslutades den sålunda lyckligt fullbordade förbättringsåtgärden och bågen ter sig nu, om icke fullkomligt såsom i sitt ursprungliga skick, så dock i ett efter omständigheterna dermed väsentligen likartadt.

Omedelbart härefter kunde ställningen flyttas till den båge, som visade det svåraste förfall, nämligen den midtersta af de då — och ännu — fria fem.

Det var icke alldeles utan oro man förde ställningen under de svåfvande stenmassorna, som knappt syntes tåla den lindrigaste stöt, t. ex. genom en mindre noggrant beräknad svängning af en sparre eller en planka utan rubbning af den tydligen svagt upprätthållna jämnvigten. Ställningen kom emellertid på sin plats och de vid föregående båge använda stöd för en bågställning (»lerbågar») anbragtes, äfvensom sjelfva bågställningen och de planklappar, som fordrades för att eventuelt understödja hvarje särskild sten i det fallfärdiga båghvalfvet — och härmed var all fara för instörtning undanröjd. Nu bedrefs uppkilningen på samma sätt som nyss beskrifvits; men här kom en omständighet till, som på förhand länge förefallit brydsam, nämligen

bågens lutning åt sidan — en lutning som vid lodning visade sig vara $8^1/_2$ verktum.

Hvalfstenarnes uppkilande erbjöd föga svårighet — ehuru det åt sidan ryckta läget var till någon olägenhet, men att sedermera bringa sten för sten åter in i ett lodrätt bågplan syntes vilja blifva ett i synnerlig grad tidsödande arbete. En lycklig ingifvelse ledde dock snart till en lättad metod. Bågen hade som vanligt — intill cirka 30 grader från vederlaget — sin ursprungliga form, men här böjde den åt ena sidan, och i toppen var en motsatt böjning för handen (se fig. 24). Att nu utrensa några fogar på de konvexa bågdelarne (*a. b. c.*) och genom något slags, på den utböjda sidan anbragt tryck få bågen rättad — på en gång eller till hälften i sänder (då slutstenarne nemligen voro lösa), syntes icke vara alldeles omöjligt. Förmedelst jernspett, för hvilka funnos någorlunda fasta stödpunkter å de sinsemellan fast sammansträfvade lerbågarne, kunde, mot hvalfprofilens vulst, bändtag erhållas, som, då flere manskrafter användes, visade sig märkbart föra en bågdel närmare mot sitt rätta läge, men — eget nog — gick densamma tillbaka då nytt tag för spetten skulle sökas — en yttring af en skenbar elasticitet, som utan tvifvel härrörde af tyngdkraftens verkan till spänning i hvalfvets trycklinie, men som lätt förvexlades med bågställningens verkligen elastiska beskaffenhet. Nya försök kröntes med bättre framgång, i det att kilar då, samtidigt med att brytning från konvexa sidan egde rum, inslogos å den konkava; detta hämmade nämligen återgång i böjningen, och nya tag med spetten hade en alltmera tillfredsställande verkan. Sålunda kommo efterhand, men först efter åtskilliga jämkningar fram och åter, hvalfvets alla särskilda stenar i ett temligen regelbundet läge.

24.

Att uppkilningen mycket rubbats vid sidorörelserna är gifvet, men förnyade åtgärder af samma slag som förut och i vexling med hvarandra ledde ändtligen till åsyftad följd. Här, såsom vid föregående hvalf, måste tvänne nya slutstenar anskaffas. Cementbetäckning och fogstrykning utfördes sedermera utan anmärkningsvärda omständigheter. [1]

På det att cementbetäckningen måtte vinna behörig fasthet utan att spricka, fordrades att derå underhålla någon tids *vattning*. En assurancespruta förhyrdes för detta ändamål och en ny sådan inköptes sedermera. Man kunde med strålen från denna behörigen nå en lemnad båge på afståndet från den nästa.

Samtidigt med de båda hittills omhandlade stora tvärbågarnes iståndsättande förehades, med hjelp af lilla rullställningen, återuppförandet af delvis nedfallna bågar i norra sidoskeppet. I motsvarighet till den först behandlade midtbågen (2:dra från koret) fanns i södra sidoskeppet en gammal båge ännu i behåll. Vid den andra deremot icke, hvarföre horizontela stödbjelkar tillsvidare inlades mellan pelaren och södra muren, för att försäkra pelarens orubblighet.

Sedermera fortsattes dels med nya sidobågars uppförande dels med de qvarvarandes, såväl sido- som midtbågars, förbättrande, äfvensom med förbättrande, påmurning och cementbehandling af omgifvande murverk.

Efterhand och i mon som huggen sten kunde anskaffas, hade arbetsstyrkan småningom ökats. Isynnerhet blef detta tillfället, då stora rullställningen efter de svåraste midtbågarnes iståndsättande — i midten af augusti

[1] Innan något arbete hade företagits vid denna hvalfbåge — den svårast skadade af alla — blef densamma till dess hela öfre del afritad, och då dess återställande fullbordats, togs åter en afritning. En sammanställning af dessa båda linier kan möjligen vara af intresse; en sådan har derföre blifvit gjord, och den förvaras nu i Gotlands fornsal.

— förts in i koret, och genom påbyggnad fått tillräcklig höjd för arbete å öfversta delen af kormurarne.

Här hade vid en företagen närmare undersökning visat sig att de flesta betäckningsstenar, ehuru, nedifrån sedde, företeende ringa bristfälligheter, voro i hög grad förvittrade, så att en blott och bar cementbetäckning icke kunde anses varaktigt betryggande.

Nya betäckningsstenar måste således anskaffas, och uppläggningen af dessa alnsbreda block fordrade ganska mycken arbetskraft. Sammaledes ock frigörandet af återstoderna af korets hvalfkupor från deröfver hopadt grus och sten samt växtrötter. Mycken försigtighet måste nämligen iakttagas till förekommande af ras ur de svagt sammanhängande, delvis fallfärdiga hvalfven. Insättning af en och annan ny hvalfsten förekom här, jämte betydlig påmurning till regnvattens afledning samt slutligen cementbetäckning. Sådan anbragtes äfven på murarne, dock med undantag af täcklisten, som sjelf gifvits sluttande öfveryta. Fogstrykning utfördes dels å kontreforterne dels å andra murdelar, som deraf voro i behof.

Äfven triumfbågen stärktes med cementingjutningar och betäckning.

Innan nu ställningen till dess öfre del åter nedtogs och såsom rullställning tillbakafördes utur koret, uppsattes höga stegar mot kyrkans östra (öfver triumfbågen belägna) gafvel, för undersökning af dennes möjliga behof af reparation. Det hade icke varit möjligt att på förhand företaga en sådan undersökning; och nedifrån granskadt gaf denna gafvels utseende — lika litet som den vestras — anledning till tvifvel om en viss soliditet; men på nära håll visade sig förhållandet betydligt annorlunda.

Södra sluttningen och närmaste murdelar företedde en temligen stark förvittring, så att stort behof af upphjelpande här var för handen.

Material till en ytterligare förhöjning af ställningen måste således anskaffas. Det behöfliga erhölls hastigt nog från en byggmästare, i hvars upplag passande smärta och lätta spiror fingo väljas.

Den betydliga höjd — 80 à 90 fot —, hvarå allt arbete här skulle ske, medförde mycken tidsutdrägt vid materialiernas upphissning m. m. Emellertid blefvo utfallna eller förvittrade stenar till väsentlig del ersatte och riklig cementingjutning utförd, utan att dock detta arbete, — som i sjelfva verket var oförutsedt — i kostnad uppgick till mer än omkring hälften af den till oförutsedda utgifter anslagna summan.

Under det rullställningen sedermera fördes nedåt midtskeppet, fullbordades efterhand cementbehandlingen af långdbågarne och murverket deröfver.

Då slutligen denna ställning icke längre i oförändradt skick kunde göra tjenst, emedan ett gröfre ankarjern stängde vägen, så nedtogs delvis dess öfre afdelning, flyttning af den undre egde rum, och den öfre uppsattes åter för att användas vid de vestligaste bågarne och murverket öfver dem.

Den mindre rullställningen hade emellertid fått vandra rundt, fram och tillbaka, för sidobågarnes iståndsättande samt för cementfogning å yttermurarne, jämte deri befintliga fönsters vederbörliga efterseende m. m.

Bland öfriga många särskilda, men mindre omfattande arbeten, som samtidigt med båghvalfvens förbättrande utförts, må nämnas följande:

Reparation af korets murar, isynnerhet utvändigt, hvartill hör åtskilligt arbete å sträfpelarne, samt nya fönsterunderstyckens insättande i en del korfönster; åtskilliga nischhvalfs delvisa återställande; påmurning och cementbetäckande af södra kapellets öfre hvalf, den dertill och vidare ledande trappans reparerande samt åtskilligt bortfallet eller utrifvet murverks ersättande

dels vid öfre trappdörren, som i likhet med hvad af gammalt egt rum öfverhvälfdes med tegel (delvis gammal s. k. munksten) och dels kring trappans öfre, spiralformiga del, som nu delvis saknade yttermur.

Vidare har, i vestra kapellet, hvalfvet öfver ett mot norr vettande fönster reparerats och de höga hvalfkupornas bristfälligheter botats. Vestra portalen å norra sidan har i viss mon blifvit iståndstäld.

Slutligen har en sänkning af marken i midtskeppets östligare del — och äfven närmast norra ingången — företagits. Det saknas icke anledning till den förmodan att genom vidare utgräfning måhända åtskilliga grafhällar kunna komma i dagen — en sådan har redan blottats i närheten af koret. I hvarje fall skulle det vara en vinst, om båda pelarradernas baser genom utgräfning blefve synliga. Tillsvidare befanns emellertid rådligast att inställa denna utgräfning, dels emedan anslagets tillräcklighet härtill möjligen kunde ifrågasättas, dels af det skäl, att tornets förestående rifning antagligen medför mycken materialtransport genom en del af midtskeppet och således möjligen blottade hällar kunde utsättas för skada.

På en obetydlighet när hafva sålunda alla de i förslaget afsedda åtgärder — och derjämte en del oförutsedda — nu kommit till utförande.

Af anslaget — 6,646 kronor — har femtusen och några hundrade kronor hittills blifvit använda; återstå således omkring 1000 kronor (hvaraf 500 afsetts för tornrifningen). Det finnes anledning att hoppas, att detta belopp skall blifva ungefär tillräckligt för de genom denna rifning frigjorda bågars förbättrande, isynnerhet som utvinnande material torde komma andra arbeten tillgodo, och sålunda ersätta någon del af rifningskostnaden.

Helgeandsruinen.

Det kunde länge efter sedan arbetena i S:t Karin påbörjats knappast ännu komma i fråga att företaga något vidare i öfriga ruiner än hvad som t. ex. kunde fordras för måttagningar för en del stenhuggeriarbeten. Men då september månads ingång nalkades, måste antagas, att tiden var inne för beställandet af det till förankringarna i Helgeandsruinen behöfliga jernmaterial. Och det var då jag kom till en förändrad åsigt om sättet för den nedre förankringens anordnande. Jag lät då strax förbereda och snart derefter påbörja genomborrning af murarne, för ankarjernens genomdragande; och, så snart visshet vanns, att intet skäl fanns mot förändringen, beställdes det behöfliga jernet; öfverenskommelse träffades med smeden (Wickman) om jernarbetets utförande och flere murare öfverflyttades i mon som de vid S:t Karin kunde undvaras.

Det var nämligen af vigt att, *innan* cementbeläggningen å ruinens öfre botten företogs, hafva utfört *all* murning som *derofvanför* kunde ifrågakomma. Äfven cementbehandlingen af de öfre hvalfven och murarna borde först fullbordas, — allt på det icke ställningarna och möjligen nedfallande föremål måtte skada det en gång färdiga cementgolfvet.

I enlighet härmed bedrefs arbetet. Äfven den stora genombrytningen å andra hvalfvet, närmast trappuppgången, föranstaltades om att få igenmurad, ehuru någon tvekan länge gjorde sig gällande i fråga om rigtigheten af att låta det pittoreska härvidlag vika för mera praktiska varaktighetshänsyn. Att detta arbete icke särskildt upptagits i kostnadsförslaget förmodar jag icke skall tilläggas någon vigt, alldenstund kostnaden är måttlig och motsvarande besparing — utan afsigtlig indragning

— vunnits vid öfre hvalfvens och murverkets cementbehandling.

Jernförankring är nu längesedan inlagd och kringmurad och cementgolfvet torde just i dessa dagar lida mot fullbordan. Öfre förankringen, omslutande hela åttkanten, är ock anbragt på sin plats. Portalhvalfvet är återställdt och det förut felande östra sidostycket (till portalen) jämte konsolen deröfver äro under insättning, hvarefter omedelbart skall följa återuppmurandet af det utrifna inre hörnet invid samma sidostycke.

På det hela taget kan sägas, att arbetena å denna ruin nu äro till mer än hälften utförda, under det att en ej fullt dertill svarande del af anslaget åtgått.

S:t Drotten.

Den illa skadade södra kapellporten har blifvit med ny huggen sten till hela ena sidan och hvalfvet återställd. I stora portalen (mellan kapellet och kyrkan) hafva fyra nya sidostycken blifvit insatte. Ett svårt skadadt fönster i norra kyrkmuren är återställdt. Åtskilliga utbrytningar äro med murverk fyllda, bland dem en betydligare å tornets mot kyrkan vettande mur. Korhvalfvets kanter och de flesta murar, bland dem östra gafveln, äro cementbehandlade.

S:t Lars.

Kormurarne äro frigjorde från de skräpiga uthusen, murverket kring tornets öfversta fönster ordnadt och reparcradt och murarne deröfver cementbelagde. Å

korhvalfvet och apsismuren är den mest behöfliga cementering utförd.

Stockholm den 1 november 1884.

E. V. Langlet.

Från Akademiens sammankomster.

Den 16 juli 1884.

Akademiska ärenden. Anmältes, att Akademiens utländske ledamot Öfverbibliotekarien Karl Richard Lepsius i Berlin aflidit.

Kongl. Maj:ts skrifvelse rörande de för år 1885 beviljade anslagen å extra stat upplästes.

Akademien beslöt att under den tid Riksantiqvarien är under sin semester utomlands hans göromål skola skötas af Förste amanuensen.

Statssamlingarne. En guldarmring från bronsåldern, funnen af jernvägsarbetare vid Karsholm i Skåne, vägande 15 ort 23 korn, inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien godkände utbetalandet af 17 kr. 50 öre såsom ersättning för reparationskostnader å byggnaden öfver Kiviksmonumentet i Skåne.

Akademien gaf handlanden A. Lybeck i Göteborg tillåtelse att undersöka fornlemningar å holmen Hareklätten i sjön Mjörn inom Vestergötland, med iakttagande af vanliga vilkor.

Akademien medgaf, att hemmansegaren Johan Kalmén Margsarfve må få genom en å hans hemman i Ekeby sn på Gotland befintlig kämpagraf draga ett dike samt odla den del, som genom diket blir afskuren från kämpagrafven. Akademiens stipendiat Gustafson, som granskat fornlemningen, hade afgifvit ett tillstyrkande utlåtande.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af Kongl. Maj:ts nådiga remiss af Örmevalla församlings hembud af en del kyrkans äldre inventarier, beslöt Akademien afgifva det svar, att de icke äro för Statens samlingar behöfliga. Med afseende på kyrkans rifning beslöt Akademien tillstyrka nådigt bifall, med föreskrift om iakttagande af vanliga försigtighetsmått.

Med anledning af nådig remiss beslöt Akademien att Riksantiqvarien skulle besigtiga Skoklosters kyrka, derest han icke kunde af hennes patronus erhålla de upplysningar, som Akademien behöfde för afgifvande af sitt underdåniga utlåtande.

Akademien beslöt att hos Fristads församling i Skara stift göra hemställan om upptagande ur vapenhusgolfvet af tre skulpterade grafstenar äfvensom om deras uppsättande mot kyrkomuren.

Akademien medgaf, att två i Hölö kyrka befintliga messingsljusstakar, förmodligen från början af 1800-talet, må få till enskild person försäljas.

Akademien medgaf, att två söndriga messingsljusstakar med pressadt mönster af blad och bär i Kräklinge kyrka, må, under förutsättning af församlingens bifall, säljas till grefvinnan A. Lewenhaupt född von Eckermann.

Visby ruiner. Kongl. Maj:t hade i nådigt bref meddelat, att det för år 1885 anvisade anslaget af 10,000 kr. till bevarande af Visby ruiner får redan i år lyftas, eftersom Statskontoret förklarat sig kunna förskottera medlen.

Anmältes, att Kongl. Maj:t godkänt hvad Akademien föreslagit rörande Visby stadsportar.

Inskrifter. Ett af Uppsala universitets byggnadskomité inlemnadt nytt förslag till inskrifter å det nya universitetshuset bordlades.

Medaljförslag. Akademien godkände ett förslag till medalj öfver friherre R. G. De Geer.

Den 13 augusti 1884.

Statssamlingarna. Ett bronsåldersfynd från Stenbro i Silte socken på Gotland, bestående af ett hängkärl, ett glasögonformadt spänne, sju större och tretton smärre ringar af brons, inlöstes och skulle hittaren underrättas, att om han å fyndstället sedermera funnit några fragment af ofvan nämnda föremål, de böra utan lösen till Akademien insändas.

En skatt af kufiska mynt, funnen vid Öfvide i Eskelhems sn på Gotland, vägande 3,2853 skålpund inlöstes.

Undertecknad hemställde, att Akademien ville förnya sin år 1865 gjorda underdåniga hemställan, att en del föremål, som nu förvaras i Kongl. Skattkammaren, må få till Statens Historiska Museum utlemnas.

Undertecknad redogjorde för de åtgärder, som vidtagits för beredande af säkerhet mot stöld i museisalarne, samt hemställde, att Akademien i sin redan beslutade underdåniga skrifvelse om behof af ökade anslag ville upptaga kostnaden för insättande i alla lådor och skåp, som innehålla materielt dyrbara föremål, af tjocka glasrutor samt i sammanhang dermed för anbringande af jernbeslag å undersidan af lådramar samt af jernstolpar i skåpen. Akademien godkände denna framställning.

Anmältes, att med Kongl. Maj:ts medgifvande en del äldre föremål aflemnats från Justeringsstyrelsen för att förvaras i Statens Historiska Museum.

Förevisades en fingerring af guld från 1100-talet, som till Statens Historiska Museum skänkts af grefvinnan Stephanie von Platen.

Fasta fornlemningar. Undertecknad anmälte, att hos honom gjorts på enskild väg förfrågan, om ej för statens räkning borde inlösas den gård inom Isala by i Svärdsjö socken, å hvilken en lada anses bevara minnet af Gustaf Erikssons besök på stället under sina vandringar i

Dalarne, samt att han ämnade begära upplysningar, i hvilken mon jordegaren kan anses hafva dispositionsrätt öfver ifrågavarande lada.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. På grund af rapport af artisten Sörling, som med uppdrag af Riksantiqvarien rest till Skoklosters kyrka och besigtigat henne, beslöt Akademien i underdånighet hemställa, att det i Sabelska grafkoret förekommande fönstret med ovanlig indelning af rutorna må bevaras, att den i korgolfvet liggande stenen med ett uthugget slägtträd, grafstenen från år 1551 med Bjelkevapnet, en prydlig grafsten från år 1637 samt en hel och två delvis bevarade grafstenar från medeltiden må upptagas ur golfvet och fästas vid väggarna, att portalskulpturerna må hållas fria från öfverrappning samt att, ifall fru Hedvig Charlotta Nordenflychts grafsten upptäckes, denna må omsorgsfullt bevaras.

På undertecknads hemställan beslöt Akademien hos Riksmarskalksembetet begära öfverlåtande till Statens Historiska Museum af en i k. Slottskapellet förvararad kalk, hvilken enligt inskrift och vapen fordom blifvit af den hel. Birgittas son hr Birger Ulfsson skänkt till någon kyrka eller annan andlig stiftelse.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot nedsmältandet af Hedvig Eleonora församlings i hufvudstaden storklocka, gjuten af den malm, som erhållits genom nedsmältande af en på Kroneborg tagen klocka.

Akademien beslöt, att artisten Haglund skulle afteckna målningarna i Baldringe kyrka i Skåne.

Medaljförslag. Akademien godkände ett förslag till medalj öfver grosshandlaren dr Oscar Dickson.

Den 4 september 1884. [1]

Akademiska ärenden. Præses tillkännagaf, att Akademien gjort en stor förlust genom f. d. Riksantiqvarien Bror Emil Hildebrands den 30 augusti timade död, och påminte om den outtröttliga verksamhet, som den nu bortgångne under mer än ett halft sekel vid Akademien utvecklat. På förslag af Præses beslöt Akademien att anlägga åtta dagars sorg efter den aflidne och att på hans kista låta fästa en krans med påskrift: »Beatis manibus Socii meritissimi pie memor Regia Academia Litt. Hum. Histor. et Antiqvit.»

Den 17 september 1884.

Akademiska ärenden. Sedan en P. M. af Riksantiqvarien om behofven af anslag för år 1886 blifvit uppläst, beslöt Akademien att, med åberopande af Riksantiqvariens utredning i afseende på behofvet i hvarje särskildt fall, i underdånighet hemställa, att Kongl. Maj:t täcktes af den nästa år sammanträdande riksdagen äska

[1] Närvarande vid detta sammanträde voro hrr friherre De Geer, Bowallius, Björnstjerna, Styffe, Malmström och Montelius, som i sekreterarens frånvara förde protokollet.

dels att för år 1886, liksom för flere föregående år, måtte anvisas följande tre *extra anslag:*

till arfvoden åt vetenskapligt bildade biträden vid ordnandet och vården af de under Akademiens inseende stälda samlingar samt till aflöning åt vaktbetjening vid samlingarnas offentliga förevisning .... kr. 4,000: —

till undersökning och beskrifning af fäderneslandets fornlemningar m. m. .... » 3,200: —

till utgifvande af planchverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i Statens Historiska Museum m. m. » 2,000: —

dels att *å ordinarie stat* uppföres:

en förhöjning af den ena vaktmästarelönen från 600 kr. till .... » 900: —

en förhöjning af biblioteksanslaget från 1,500 kr. till » 2,500: —

samt — derest icke Akademiens underdåniga framställning om fria jernvägsresor för Riksantiqvarien, Amanuenser och tecknare i tjensteärenden samt fri frakt å jernvägarna af Kongl. Maj:t beviljas — en förhöjning af anslaget till resor, fornlemningars vård m. m. från 1,300 kr. till .... » 2,300: —

och dels att *för en gång* beviljas:

till förökande och förändrande af inredningen i de under Akademiens vård stälda samlingarna .... » 4,000: —

till stärkande af säkerheten i dem .... » 3,500: —

samt till konserverande af föremål i Statens Historiska Museum .... » 1,000: —

Riksdagens revisorer hade, under åberopande af Kongl. Majt:s cirkulär till de förvaltande verken af den 14 augusti 1841, hos Akademiens sekreterare begärt, att han måtte tillhandahålla hrr revisorer Akademiens protokoll för år 1882. Sekreteraren hade emellertid förklarat sig sakna befogenhet att utan Akademiens hörande till hrr revisorer utlemna dessa protokoll, emedan Akademien enligt hans åsigt icke kunde räknas till de förvaltande verk, som omtalas i det åberopade cirkuläret. — Akademien ansåg sig, med stöd af kongl. kungörelsen af den 23 maj 1884, icke hafva skyldighet att till hrr revisorer utlemna de i fråga varande protokollen, hvilka icke utan olägenhet kunde undvaras, men medgaf, att Sekreteraren finge å embetsrummet hålla protokollen för år 1882 tillgängliga för hrr revisorer, emedan detta års protokoller icke innehålla något af akademisk natur, som af grannlagenhetsskäl borde undandragas allmänhetens kännedom.

Statssamlingarna. Två af arbetaren Andreas Jonsson å Lilla Brunneby egor i Stenåsa socken på Öland funna bronssvärd inlöstes.

En af drängen J. A. Larsson å domprostegården i Skara funnen fingerring af guld inlöstes.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att för 50 kr. inköpa en galvanoplastisk afgjutning af en stor medalj slagen i Japan öfver professor frih. A. E. Nordenskiöld med anledning af Vegas färd.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade till Akademien öfverlemnats en anhållan af Hoby församling i Malmöhus län om tillstånd att rifva församlingens gamla kyrka med undantag af tornet och att med begagnande af detta torn uppföra en ny kyrka enligt ett af k. Öfver-Intendents-embetet numera godkändt förslag. Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till församlingens anhållan med vilkor, att de föremål från äldre tid, som finnas i den gamla kyrkan, måtte omsorgsfullt förvaras i den nya, samt att, om vid rifningen några runstenar eller äldre grafstenar skulle påträffas, äfven dessa måtte tillvaratagas och uppsättas på lämplig plats.

Vice pastor i Stora Köpinge församling af Kristianstads län hade anmält, att äldre målningar blifvit synliga å östra hvalfvet af församlingens kyrka, samt anhållit att få veta, huruvida dessa målningar, hvilka numera blifvit på uppdrag af Riksantiqvarien aftecknade af artisten R. Haglund, finge åter öfverkalkas. Akademien medgaf, att målningarna skulle få försigtigt öfverkalkas, så vida församlingen icke kunde befinnas villig att låta restaurera dem.

Kyrkorådet i Öja församling af Kronobergs län hade insändt beskrifning på den större af kyrkans ringklockor, hvilken fått en remna och derför skall omgjutas. Akademien beslöt att låta afteckna klockan, å hvilken läses årtalet 1547, och taga afgjutning af ett i klockan instöpt mynt, som är prägladt för konung Gustaf I.

Genom Konungens Befallningshafvande i Kristianstads län hade Strö församling af Lunds stift hembjudit två dess kyrka tillhöriga ljuskronor. Emedan dessa kronor icke hafva något antiqvariskt värde, beslöt Akademien förklara, att de ej kunna för Statens Historiska Museum inköpas, och att något hinder för deras försäljande på annat sätt icke möter.

Akademien biföll majoren S. Ulfsparres anhållan att få från Gryts kyrka i Södermanland köpa två kyrkan tillhöriga äldre ljusstakar.

Medaljförslag. Akademien godkände förslag till medaljer öfver ingeniören J. Wessel och grosshandlaren J. W. Wilson.

Föredrag. Dr Montelius redogjorde för den tjensteresa han under sommaren företagit, hufvudsakligen inom Vestergötland.

Den 7 oktober 1884.

Akademiska ärenden. Till arbetande ledamot valdes professoren vid Uppsala universitet S. F. Hammarstrand.

Statssamlingarna. Vid Friberga i Hulterstads socken på Öland hade hemmansegaren A. P. Pettersson funnit en större spiralring och 5 små bitar, allt af guld. Akademien beslöt inlösa spiralringen, men återställa till hittaren de fem bitarne.

Akademien godkände följande inköp för Statens Historiska Museum:

ett bronssvärd från Segerstads socken på Öland;

några af P. Angelöf vid Sandegårda i Sanda socken anträffade graffynd; samt

en af E. Löfgren vid Frändarfve i Eskelhems socken funnen guldfingerring.

Fasta fornlemningar. Genom Konungens Befallningshafvande i Stockholms län hade förre egaren af Norra Lagnö i Vermdö socken, G. Ryberg, anhållit om tillstånd att borttaga två å holmen Garpen befintliga mindre stenrösen i och för planering af denna numera bebygda holme. Med anledning häraf hade Akademiens amanuens dr Ekhoff undersökt dessa fornlemningar, och då de icke visat sig vara af någon större arkeologisk märkvärdighet, medgaf Akademien att de finge borttagas.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade till Akademien öfverlemnats en anhållan af Jakobs och Johannis församling i Stockholm om tillstånd att rifva Johannis kyrka med tillhörande klockstapel äfvensom att afyttra kyrkans inventarier, i den mon de ej finnas vara för den nya kyrkobyggnaden användbara eller eljes af beskaffenhet att böra bevaras. Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till församlingens anhållan med vilkor, att de föremål från äldre tid, som hafva konsthistoriskt eller arkeologiskt värde, måtte omsorgsfullt förvaras i den nya kyrkan.

Kongl. Maj:t hade infordrat Akademiens utlåtande med anledning af en anmälan af kyrkoherden i Wanstads och Tolånga församlingar i Malmöhus län, att man vid reparation af Tolånga kyrka påtraffat takmålningar från äldre tid. Akademien ansåg sig icke kunna afstyrka nådigt tillstånd för församlingen att låta försigtigt öfverkalka målningarne, såvida församlingen icke kunde finnas villig att låta restaurera dem.

Kyrkoherden i Hästveda församling af Kristianstads län hade insändt beskrifning å Hästveda kyrkas större ringklocka, som är spräckt och derför skall utbytas mot en ny. Klockan bär årtalet 1697. Akademien fann intet hinder möta den tillämnade nedsmältningen.

Akademien beslöt från Lofö kyrka i Uppland inlösa två antipendier, 2 mässhakar, ett vapenbroderi, en broderad remsa med 19 taflor ur Kristi lif, 2 kalkkläden, en större ljusstake m. m.

Medaljförslag. Två af fru L. Ahlborn inlemnade förslag till medaljer öfver Washingtons staty i New York samt öfver C. E. Anthon LD godkändes.

Den 21 oktober 1884.

Statssamlingarna. En spiralring af guld, vägande 18,83 gram, funnen af Joh. Alfr. Karlsson å nr 3 Gödestad, Halland inlöstes.

En samling fornsaker, 26 nr, hembjudna af P. Edholm inlöstes.

En väl arbetad linneduk, som tillhört k. Gustaf II Adolf och sedermera, bland andra, grefvinnan Beata Oxenstierna å Beatebergs stålbruk i Roslagen inlöstes.

Riksantiqvarien öfverlemnade, å egna och medarfvingars vägnar, till k. Myntkabinettet det ex. i guld, som Akademiens hrr ledamöter behagat öfverlemna till hans framlidne fader B. E. Hildebrand af den öfver denne präglade medaljen.

Ett bronskärl från den tidigare jernåldern, funnet strax utanför staden Sköfde samt hembjudet af E. Sasse inlöstes.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att i Schwerin inköpa en gammal silfverbägare, å hvilken Sveriges vapen finnes graveradt.

Fasta fornlemningar. Akademien medgaf, på derom gjord ansökan, att frih. Wilh. Löwen på Häringe må å inegorna till Vestnora by i Vesterhaninge socken borttaga två forntida grafhögar, af hvilka den ena vid vägomläggning för omkring 30 år sedan till hälften blifvit bortgräfd, med skyldighet för friherre Löwen att låta borttagandet ske med den försigtighet, att möjligen i högarne förekommande fornsaker kunna tillvaratagas och med skyldighet att till Statens Historiska Museum insända de eventuela fynden.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot Tvings församlings i Lunds stift önskan att till enskild person afyttra två kyrkan tillhöriga ljusstakar af messingsbleck, märkta den ena med MILS CPS KPD, den andra med CPS KPD 1826.

Kyrkoherden Hellenius i Vätö hade i skrifvelse anhållit att få veta, huru man skulle, med anledning af en tillämnad reparation af kyrkan, bete sig med de fordom öfverrappade, nu delvis blottade målningarna å kyrkans hvalf och väggar. Undertecknad påminte derom, att dessa målningar icke allenast hade betydligt konstvärde, utan äfven derigenom hade intresse, att de voro alster af en annan konstnär, man kan säga af en annan skola än de vanliga i Upplands kyrkor förekommande målningarna från 1400-talet. Akademien beslöt tillstyrka församlingen att hos Kongl. Maj:t begära anslag till målningarnas restaurerande.

Medaljer. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t af Akademien infordrat underdånigt utlåtande rörande myntdirektörens hemställan om tillstånd att till overkrigskommissarien Viggo Schmidt i Köpenhamn få mot vanlig lösen utlemna ett exemplar i guld och ett i silfver af medaljen 'för tapperhet i fält' samt ett exemplar i silfver af svärdsmedaljen. Akademien beslöt att tillstyrka nådigt bifall till denna ansökan.

Föredrag. Undertecknad redogjorde för sitt under en nyss afslutad resa gjorda besök i Rostock, Doberan, Wismar och Schwerin.

Den 4 november 1884.

Akademiska ärenden. Från k. Vetenskapernas sällskap i Prag hade inkommit en inbjudan till Akademien att deltaga i den högtidliga sammankomst den 4 december, vid hvilken minnet af Sällskapets hundraåriga tillvara firas.

Akademien beslöt att till det nämnda sällskapet aflåta en lyckönskningsskrifvelse.

Akademien beslöt att afböja ett förslag om deltagande i den internationela utställning af arbeten i ädel metall och legeringar, som år 1885 kommer att hållas i Nürnberg.

Statssamlingarna. Undertecknad anmälte, att tisdagsförevisningarna under året varit besökta af 1,636 personer, hvilka i inträdesafgift erlagt 409 kronor. Som det nu händt, att antalet besökande ej alltid var stort nog för att bestrida kostnaderna för bevakningspersonalen och som det vore af vigt, att den behållning, som nu funnes från sommarens förevisningar, kunde ominskad användas till reducerande af den brist (241 kr. 24 öre), som fanns å förevisningsanslaget vid årets början, hemställde han, att tisdagsförevisningarne måtte inställas under månaderna november—april. Akademien godkände detta förslag.

Två fingerringar af guld, funna af hemmansegaren Nils Johan Petersson vid Glabo i Högby sn på Öland och tillsammans vägande 10,365 gr., inlöstes.

Ett k. Gustaf I:s markstycke af år 1539, af en hittils okänd typ, hade hembjudits af en enskild person. Akademien beslöt att för myntet lemna myntdupletter af motsvarande raritetsvärde.

Akademien beslöt att inlösa en silfversked från medeltiden, hembjuden af en guldsmed i Enköping.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att inlösa en kista med fyra skulpterade vapen.

Riksantiqvarien anmälte, att han vid genomgående af Riksbankens myntsamling funnit en brakteat med bokstäfverna AROS i vinklarna af ett kors, två tunna mynt, hvartdera med en bokstaf och en krona, samt en k. Albrechts örtug, hvilka saknades i k. Myntkabinettet och således bade bort, på grund af Riksdagens beslut, dit öfverlemnas år 1872, samt att han ämnade hos hrr bankofullmäktige göra hemställan om deras öfverlåtande. Akademien beslöt att i gengåfva skulle erbjudas bankens myntkabinett svenska brakteater ur duplettförrådet.

Fasta fornlemningar. Anmältes, att Svenska Fornminnesföreningen öfverlemnat i afskrift F. Nordins berättelse om de grafundersökningar han år 1882, med Akademiens begifvande och på föreningens bekostnad verkställt.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien förevisade de teckningar och fotografier, som Akademiens artist Lindberg tagit af de i år blottade målningarna i Vänge kyrka i Uppland. Akademien godkände Lindbergs räkningar, för resor till och från Vänge samt vistandet der jämte arbetsbiträde 91 kr. 50 öre, för teckningar och fotografier 489 kr. 50 öre.

Äfven godkände Akademien utbetalandet af 15 kr. för en Lindbergs resa till Rummarön i Stockholms skärgård, hvarest besigtning begärts af en förmodad hällristning.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot en tillämnad restaurering af altarprydnaden och predikstolen i Gördslöfs kyrkobys kyrka i Lunds stift, allenast arbetet utföres med nödig pietet.

Visby ruiner. Undertecknad föredrog en af k. arkitekten Langlet på hans begäran afgifven berättelse om de åtgärder, som innevarande sommar vidtagits för bevarande af ruinerna i Visby. Akademien beslöt att till Kongl. Maj:t ingå med redogörelse för det verkställda arbetet

samt med anhållan om proposition till Riksdagen angående utbetalande af de å det för Visby ruiner beviljade anslaget återstående 10,000 kronorna.

Ett af hrr Langlet och Fahnehjelm inlemnadt förslag rörande återställande af ringmuren remitterades till undertecknad.

Medaljförslag. Förslag till medaljer öfver grefve J. G. Oxenstierna, frih. Nils Ericson, numismatikern F. Silfverstolpe och f. d. riksantiqvarien B. E. Hildebrand samt till en belöningsmedalj för Kalmar och Möre skyttegille godkändes.

Den 18 november 1884.

Akademiska ärenden. En till Akademien af Kongl. Maj:t remitterad ansökan af Svenska sällskapet för antropologi och geografi om understöd af anslaget för utgifvande af läroböcker och lärda verk för publicerande af docenten Bowallii plancher öfver fornlemningar i Central-Amerika remitterades till förut utsedde kommitterade, hvilka förstärktes med hr Montelius.

Till arbetande ledamot i ledigheten efter hr B. E. Hildebrand utsågs lektorn m. m. dr H. R. Törnebladh.

Till ledamot af den antiqvariska nämnden efter hr B. E. Hildebrand utsågs hr Rydberg.

Statssamlingarna. En k. Johan III:s mark af år 1570, hittills okänd, förvärfvades för k. Myntkabinettet genom att i utbyte lemna tre medeltidsmynt.

Riksantiqvarien förevisade 123 guldmynt ur Bretzenheimfyndet, som erhållits i utbyte mot 123 danska duplettmynt af silfver.

Undertecknad gjorde en förberedande framställning om lämpligheten af att trycka kataloger såväl öfver de svenska mynten i k. Myntkabinettet som öfver dervarande tyska m. fl. mynt från de sachsiska och frankiska kejsarnes tid.

Fasta fornlemningar. En ansökan om tillstånd att borttaga en grafhög å hemmanet nr 5 Häcklinge, Valbo socken, Gestrikland, bordlades, intill dess närmare upplysningar hunnit inhemtas.

Hemmansegaren Måns Nilsson å Bestekille hade anhållit att få på sina egor borttaga fyra stenrösen, af dem ett kalladt sarskorör, emedan snö, som om vintrarne samlades vid dem, var skadlig för klöfver och vintersäd eller, derest tillstånd förvägrades, att honom måtte tillerkännas skadeersättning. Riksantiqvarien anmälte, att Måns Nilsson egenmäktigt angripit sarskorör, att han, sedan denna fornlemning blifvit fridlyst, ytterligare förgripit sig på densamma, att han vid häradsrätten, af Riksantiqvarien der åtalad, blifvit för åverkan af fornlemning dömd till böter, hvilka i Skånska Hofrätten blifvit höjda, samt framhöll att om Måns Nilssons ansökan om tillstånd till de fyra rösenas borttagande på grund af det af honom uppgifna skäl bifalles, finnes ingen möjlighet att med bevarande af konseqvens skydda en enda å åker förekommande fornlemning, hvadan han afstyrkte bifall till den gjorda ansökningen. Denna blef ock af Akademien afslagen.

Föredrag. Undertecknad lemnade några upplysningar om Das grüne Gewölbe i Dresden och om sina studier derstädes.

Den 2 december 1884.

Akademiska ärenden. Det af kommitterade, hrr Malmström och Montelius samt Riksantiqvarien, uppsatta förslaget till underdånigt utlåtande öfver kapten Selanders samt antropologisk-geografiska sällskapets ansökningar om understöd af fonden för läroböckers och lärda verks utgifvande föredrogs.

Undertecknad anmälte, att en med namnsedel och mottot

»Minnesstenar sällan
stånda vid vägen,
om ej frände öfver frände rest dem»

försedd täflingsskrift, kallad »Bidrag till Sveriges inre historia under Carl XII. Göteborg 1700—1718», inkommit.

Statssamlingarna. En mindre silfverskatt, funnen vid Hallfoser i Dalhems sn på Gotland vägande 204,85 gr. inlöstes.

Riksantiqvarien anmälte, att major S. Ulfsparre hembjudit sin samling af fornsaker.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att på myntauktion i Stockholm inropa 19 mynt.

Sju messingsstakar och en dosa af drifvet bleck hade blifvit hembjudna af Sämbs församling i Vestergötland. De förklarades af Akademien icke vara för statens samlingar behöfliga.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Chefen för Ecklesiastik-Departementet hade meddelat, att Kongl. Maj:t godkänt hvad Akademien hade föreslagit rörande Tolånga kyrka. Fyra af bildhuggaren Bengtsson utförda aqvareller öfver blottade målningar i denna kyrka förevisades.

Riksantiqvarien förevisade teckningar öfver Södra Rörums kyrka och dess fornlemningar, utförda af studeranden S. Welin, samt hemstälde, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t begära bevarande, åtminstone delvis, af den romanska portalen, tre äldre grafhällar och kyrkans äldre inventarier samt de vid rifningen vanliga ur antiqvarisk synpunkt önskliga försigtighetsmått vidtagas. Akademien godkände denna framställning och ett i sådant syfte uppsatt skrifvelseförslag.

Akademien godkände Riksantiqvariens hemställan, att behandlingen af den från Kongl. Maj:t remitterade anmälan af tillämnad förändring af Röddinge kyrka i Skåne skulle uppskjutas, till dess närmare upplysningar hunnit inhemtas.

Den 16 december 1885.

Akademiska ärenden. Akademiens preses anmälte, att Akademien förlorat sin hedersledamot hr Lars Anton Anjou samt skildrade hans förtjenster af Sverige och dess häfdaforskning.

Akademien beslöt, att till den första sammankomsten i februari skulle förslag inlemnas till besättande af två lediga rum i Hedersledamöternas klass.

Statssamlingarna. Det från förra sammanträdet bordlagda förslaget om inlösen af major Ulfsparres fornsakssamling godkändes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade till Akademien öfverlemnats en anmälan från domkapitlet i Göteborg, att i Hvalinge kyrka, som är ämnad att rifvas, finnas i taket målningar utförda år 1814 samt att predikstol och altartafla äro från äldre tid och försedda med utskurna bilder. På grund af de upplysningar, som förekomma i dr Hofbergs reseberättelse, beslöt Akademien afgifva den förklaring, att såväl takmålningar som altarprydnad och predikstol sakna allt vare sig antiqvariskt eller konstnärligt värde.

Medaljer. Akademien medgaf en ändring på brandförsäkringsbolaget Sveriges belöningsmedalj äfvensom å en af kammarherre Lagerberg präglad medalj öfver dr Oscar Dickson.

Bergerska donationen. Professor Sophus Bugge i Kristiania hade insändt en ansökan om anslag till en fyra—sex veckors resa i Sverige, hvars äldsta runminnesmärken han önskade studera. Denna ansökan remitterades till den antiqvariska nämnden.

Den antiqvariska nämnden anmälte, att på årsanslaget af Bergerska fonden till undersökningar m. m. uppstått en behållning af 500 kr. Akademien beslöt, i öfverensstämmelse med nämndens förslag, att denna behållning skulle användas till förstärkande af anslaget till forskningar samt att den skulle lemnas till kamreraren Wilhelm Berg med anledning af hans forskningar rörande Visingsös fornminnen och historia.

De antiqvariska och historiska nämnderna återvaldes för år 1885.

Besökande i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet under år 1884: januari 1,234, februari 1,349, mars 1,009, april 1,064, maj 6,713, juni 8,167, juli 5,248, augusti 8,130, september 7,220, oktober 5,253, november 5,850, december 5,850. — Summa för året 54,084. — Medeltalet af besökande åren 1871—1883: 21,489.

Stockholm 1885. Kongl. Boktryckeret.

3,

Stockholm

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

FJORTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 31 FIGURER.

1885.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1886.

1892, Sept.

Peabody Museum.

INNEHÅLL.

I denna årgång finnas uppsatser af:

E. Ekhoff.
G. Gustafson.
Hans Hildebrand.
E. V. Langlet.
Oscar Montelius.
J. Peringsköld.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

157—159. 1885. Jan., Febr. och Mars.

Matordningen i biskop Hans Brasks hus.

(Ur en pappershandskrift, som af biskop A. O. Rhyzelius skänkts till Linköpings stifts bibliotek.)

1.

I brädden af hushållskalendariet finnas följande anteckningar:

(vid början af januari)

koköth gris
stek rastødil oc høns
til fastelagan
hwar sönnedag
eller hara

(vid början af april en anteckning, med annan stil skrifven, hvars första rad bortskurits vid bokens inbindning)

...... oc vatn 6° smaa stek 7° bacat rett 8° fructer, item pro una sx°[1] äggemölk groff maat item äggecager item j (1) faat fisk, oc kalle steeken etc.

(vid midten af april)

steek
fran paska til pinges

[1] Kan också läsas sp°.

daga hwar sönnedag
rastödil, koköth
färst eller saltgrönt
grise eller höns
eller fogla ierpa
orrhöns eller fiäder
hane

(vid början af juni)

steek hwar sönnedag til pedersmessa [29 juni] fran pingesdaga

aff lambaköth
saltgrön rastödil
grise [1], saltgrönt kokōt
unghöns grise
eller saltgrön gaas

(vid slutet af juni)

steek til michelsmesso
kokōt oc faraköth
saltgrön rastödil
unghöns

(slutet af september)

gaas til steek oc om
hwar sönnedag til
martini inclusive

(vid 11 november)

om sönnedagen fran
martini til fastalagen
primo koköth färst
eller salt hara höns

[1] Ordet öfverstruket.

2.

Til gestabodh rätther

första dagh

skinka oc
lumbär
färsth koköth och
bakada struffuor
höns i bigoth och
iiii [4] stycke moos
raa willebraadh oc
bakada mwsköl
steek och j [1] huithmoos

Til afftonen

koköth medh saltwaten oc
gaasakraas
swinarygh oc
golth moos
lambaklööth och
bachada rwsin oc mandel

Maandaghen om middaghen

skinka oc winsuppa
färsth koköth
stekt fisch
swinasteek oc
fersch fisch medh sodh
faraköt oc
fersk lax med blodh
æggia ost och gult moos

Til afftonen om maane-
daghen.

rööktt faaraköth oc
hersagröth
koköt med saltavaten oc
fersk fisk medh sodh
swinerygh oc saltgrön
lax saltgrön
gammal ost

Tisdaghen

skinka oc
höns hugghen smaa
stecht koköth oc
willebrad med sodh
bakat villebraad oc
lambaköth med sodh

Til stora borgarastuffuona.

först x [10] kakuläge oc saa mong smör
xv [15] skinkor viii [8] tungor viii mäthisther oc iiii [4] iuuer, item paa huart fath med skinkone j [1] bringastycche gammalt köth, item j [1] stycche nyrögt koköth oc faaraköth, j [1] stycche saltgrönth j [1] stycke färst koköt j [1] gammalth

hőns sudhet medh groffmathen, j [1] fierding aff j [1] gaas oc sinap paa saltseer paa huart fath

Til litzla borgarastuffuona x [10] skinkor, vij [7] kakuläge och vii [7] smőr

Til bakarastuffuona x [10] skinkor, vij [7] kakuläge och vii [7] smőr

Aliter per dominum Stenonem Vastenis

groffmath oc lumber
stekta gæs fylta oc groppenbradh
smaa pastiller bachada aff
tungor och heel hőns medh
bigoth
bachada struvor oc æple
och willebrad med suart sodh
stek af j [1] hiort lyndina

In Dacia

Skinka
groffstech
villebraad
grytestech
skaaling
lambakőt med sodh
hornskől med bigoth
raasteech

Til afftonen

färsth kőőth med salta vaten
heel hőns med sodh
äplemoos
swinerygh
clenäthe
stekt hőns oc lamb
kakor oc
eggiaosth

Maanedaghen

groffmath och
lumbär
en reth fisk
färst köt med salta
vaten
smat hönsaköt med sodh

Communiter

lumber oc skinka
groffstech och
grytastech
koköt med salta waten
heel höns med bigot
raastech oc
lambakötzsodh

Aliter östgotico more

groffsteech oc
pasteel
groffmat
groppenbraad
koköt med saltawaten
lumber
stechte gäs fylta
heel höns med bigoth
paahöns med utslaghen stiärt
järpar duffwor och
botthermoos
borgher eller bachad trää eller
diur med struffuor aff rusin
och mandel
backade retther och
äggiaosth

Rätther offuer wichona taa nyars
dag komber oppo sönedaghen

Til middaghen

primo groff stech aff ko
köth, saa at fathet räkker til
endan med pudher
lumber eller willebrad medh sodh

groffmath med skinka paa
fathet skinka bringastycche
nyrökt faaraköth och mätister
j [1] stycche färst koköt j [1] stycche
saltgrönth ther til iuuer
oc nyrökta feta kötkörffua
smaa stech hara raastödil
unghöns jerpar
swinstech oc duffuor om
the äro til
äggia ost eller ostkakan
gammal ost med frucht

Til afftonen

Primo groffmat
heel höns med sodh
en bachad räth
stechen oc osthen

Maanedaghen thil middag

heelth höns med riis
groffmath
lambaköth med sodh
stechen oc osthen

Til afftonen

groffmath
faaraköth med roffuor rökt
skaallingh eller kaldun
stechen oc osthen

Tisdaghen til middagh

kaal med färst köth och
mäthisther
groffmath
färsth koköth eller saltgrönt
med sodh
stechen oc osthen

Til affthonen

groffmath
sylta med miölk eller plocca-
da fincher
stechte korffuar
stechen oc osthen

Odensdaghen til middagh

primo stoffisch med miölk
eller söth wellingh eller
huvdkaal med miölk
siil stecth oc sudhen eller
torsk medh mölia
färsch fisch medh sodh
torfisch geddher gös eller
braxn
rödingh makrel eller lax salt
eller äggiacachan

Til affthons maltid

risgröth hers eller gryn
eller roffwor
törsk med mölia eller sill
spethfisch med löch eller äg
nöther oc frucht

Torsdaghen til middag

kaal
stekt sylta eller korfua
groffmath
stekte eller sodne roffuor
med swinarygh eller
rökte mäthister
stechen oc osthen med fruct

Til affthanen

groffmath
höns med sodh eller saltgrönt
sylta steech eller kaal
stekt höns kal i ätikia
stechen oc osthen

fregedaghen til middag

kaal eller wellingh
stekt sill oc sudhen med
nægenöga
saltgrön aal med sod eller
bigoth
fersk fisch med salt vaten
moos aff äple mandol
hamp eller nöther eller
smaa bachada fische med roffuer
salt lax eller galree
äple päror oc andra fructher

utan fisch fregedaghen

ärte med sodh
bachad äple med olia
moos aff äple eller päror
stekt bröd medh olia
stekt brödh med bigoth
oraadh
nöther äple oc päror

Lögerdagx middaghen

primo sudhen färsch ägh
siil sudhen och steekth

fersch fisch medh sodh
bergera eller baggafisch med
smör oc lôök
färsch fisch medh salth waten
finsche geddher
stekth fisch medh sucher oc
pudher
valnöther oc smaa nötther

Til affthanen

gröôth aff riis hers eller
gryn eller roffwor
krampasiil eller flundror
medh lôök
spethfisch färsch fisch äggia
kaken
kall steekt fisch eller salth lax

Rätther i longafastonne söndag

stekt oc sudhen sil
stoffisch med yrther oc rusin
oc mandol
bergera fisch med olia
fersch fisch med sodh
torra geddor eller annor
torfisch
item j [1] moos
stekth fisch eller bachad
salth lax eller galree
äple päror nöther

Til afftonen

först moos aff äple päror
roffuor eller ärther
saltgrön fisch
spithfisch med olia

kal stekfisch
salt lax
frukth

Om maanedaghen

sudhen sil oc steekth spikelax
ärther med sodh oc siälspek
törsk eller salthgrön fisch
bigot aff all eller lax
fersk fisch med saltawaten
steekt aal
rödingh
fruchth

Om tisdaghen

steche sill oc sodna sikelögor
saltgröön aal med welling
töör braxn eller annar törfisch
erthemoos och annad moos
longor oc göös medh olia
fersch fisch med sodh
fersch fisch bachad eller
stekth
botenlax

Odensdaghen

Som om maandaghen

Torsdaghen

Som om söndaghen för vthen
stoffisch kaal i then stadhen

Fregedaghen

Stekt olia bröd med olia honog
och yrther
stekte sikelögor och skaanungx
sil eller rierska byttor

bigoth aff aal eller lax
finska gedder med olia
steekfisch eller bachadh
grynsäk
galree
syltapäror
oraadh
öfflätes kakwr

Lögerdaghen

Som om tisdaghen

Paaschadagh

förestech offuer alt til endan
winsuppa
groffmat
äg offwer alt bordhet
lumbär
färsch fisch med saltwaten
en bachad räth
smaa steech
osth oc frucht

Til afftanen

äggiamiölk
groffmath
en räth fisch
äggiaflada
stechen oc osthen

Maandagen

kaal groff
groffmath
groppenbraadh
stechen oc osthen

Om maandagx affthonen

en räth miölkmath
groffmath
kaldun
sodhen ägh
stechen
osthen

Tridiedagh

stekta sylta oc korffua
groffmath
willebraad i sodh
stechen oc osthen

Til afftonen

kaldun medh miölh
groffmath
skalling eller sylta
äggiaflada
stechen oc osthen

Fierdedagh

stoffisch med miölk oc yrther
torsk medh smör mölia
färsch fisch medh sodh
finscha gedda
fersk fisch medh salth vaten
en bachad räth aff miölch
pasthiller
botnlax

Til affthonen

riis grööth eller hers
sudhen siil färsch
kluffwen äg medh ätikia
en räth saltgröön fisch
botnlax

Torsdaghen

gammelth höns i riis
wellingh
stechte korffuar
groffmath
sodh aff swinrygh
stechen och osthen

Torsdagx afftonen

groffmath
heel hööns med sod
en bachadh räth
stechen oc osthen

Om fregedaghen

stekt siil ok sodhen
hampamoos med yrther
en rääth saltgrön fisch
tör ströömingh eller
skäriagedda
smaa bachada fischa
medh olia
rödingh eller makreel

Lögerdaghen

som om odensdaghen

Pedhersmessadagh

förestech til endan a bordet
lumbär
groffmath
pasteel eller sodh
smaa steech
bottermoos eller äggiaost
bachada struffuor
clenäthe
osthen

Til affthanen

groff math
heel höns med sodh
en bachadan räth
skaallingh
stechen oc osthen

Sancte Paauals dag

matredhis til affthanen
groffmath
willebradh med sodh
stechen
färsch lax
clenäthe
osthen

Retther a jula afftan

försth spikelax widh
huart cachuläge
stechesil och aal med sinap
stoffisch medh rusin och
mandol
skaanungx sil och smaa sill
sudhen
fersk fisch medh sodh
longor medh ölia eller
bergera fisch
salthawatensfisch
finsche geddor eller annan
torfisch
stekefisch
botnalax
äple och nöther

A jula dagh

förestech ginom bordhet
lumber
skinkafatheth
pasteel eller sodh af koköt
smaa stechen
äggia ost eller botthermos
en bachad räth clenäte
äple päror oc gammal ost

Til afftonen

groffmath
willebraadh med sodh
ny steekt ungh höns eller
smaa fugla
bigoth aff tungor med rusin
och mandel
fersch fisch medh saltwaten
kaal steech
clenäte oc gammal osth

Annan dagh jula

Groffmath
huudkaal med färst köth
en räth saltgrönth köth
faaraköt med sodh
steeken nystekth
ostkagen eller äggiaosth
clenäth
frucht oc gammal osth

Til afftonen

groffmath
heel höns med sodh
salt törsk medh mölia
korffua
stechen

Tridiedaghen

gammalt höns med riswelling
groffmath
stekte sylta med ätikia oc smör
groppenbraadh
stekte gaas fylta etc
en bachad rät
gammal osth etc

Til afftonen

rögt faaraköth med roffuor
groffmath
swinarygh med sodh
sylta eller skaallingh
stechen

Fierdedaghen

stekt sill oc sudhen
stoffisk i miölk
bergera fisch
fersch fisch med sodh
en bachad rät pastiller
törsk med mölia eller
saltgrön fisch
stechefisch
salt rödingh
nöther oc ost

Til afftonen

gröth
sudhen sill fersch eller nysträpt
eller sikelögor
rocchor oc flundror
fersch fisch med saltawatn

sudna magar
bachadh smaa fisch
kall lax
ost oc frukth

Femptedag

Som om annan dagh

Fregedaghen

Steke siil oc aal
sod aff malin rogn
en räth saltgrön fisch
item j [1] moos aff ärther äple
hamp eller roffuor
torfisch braxn eller geddor
oliabrödh
bigoth aff lax
rödingh
bakath fisch i olia
nötther oc äple
oraadh oc öffläteskakur

Lögerdaghen

stechesil oc sudhen
stekta roffvor
sudna magar vääl blötta
törsk eller saltgrön fisch
fersch fisk med sodh
stechefisch
botenlax
osth etc

Til afftonen

huvd kaal med söta miölk
tör strömming

fersch fisch med saltwatn
kalla laxen
stekefisch
åggiacacw

Den föregående texten är noggrannt aftryckt. Jag har allenast förenklat det i ordens början förekommande *ff* samt ersatt originalets *v* med *u*, der det nuvarande språkbruket fordrar vokal. Af de i matsedlarne förekommande uttrycken lemnar jag här en alfabetiskt ordnad öfversigt.

Bakade rätter, rätt, omsluten af deg, som bakades, t. ex. *bakadt villebråd, små bakade fiskar;* äfven dessert kunde behandlas på samma sätt: *bakade russin och mandel.* I deg utfördes och bakades äfven hvarjehanda skåderätter: *bakade borgar, träd* och *djur.* Hvad vi skola förstå med en *bakad rätt af mjölk* kan jag icke uppgifva. Bakade fiskar serverades med olja.

Bergera- eller *Baggafisk*, fisk från Bergen (Norge), torkad; serverades med smör och lök eller olja.

Bigott?; användes till höns, hornsköl, saltgrön ål, stekt bröd; bigoth af ål, lax eller tungor; det sistnämnda serverades med russin och mandel.

Blod användes till färsk lax.

Borgar, bakade.

Bottenlax, från Bottniska viken.

Bottermos, botter = det tyska butter.

Braxen, torr.

Bringstycke serverades med skinka.

Bröd, stekt med olja eller bigott.

Byttor, *rierska*, steinbutten från Rügen.

Djur, bakade.

Dufvor.

Fisk, färsk med sod eller saltvatten; stekt; ibland serverad med socker och puder, ibland med rofvor (småfisk); saltgrön; bakad i olja; torr (gädda, gös, braxen); jfr bergerafisk, flundror, lax, långa, makrill, nejonögon, rockor, röding, sill, spetfisk, stockfisk, strömming, torsk.

Fjäderhane, tjäder (i folkspråket fjärhane o. d.).

Flundra med lök.

Foglar, små.

Frukt.

Fårkött, stekt, rökt, saltgrönt; serverades med sod eller (rökt) med rofvor.

Förestek.

Galree. I *Stockholmisch Koch-Gesprächs Vortrab* (1644) omtalas »Gallregen oder durchsichtige küchlen».

Gris, stekt.

Grofkål.

Grofmat.

Grofstek, af kokött.

Groppenbradh, grytstek.

Grynmos.

Grynsæk?

Grytstek.

Gås, saltgrön, stekt, stekt och fyld.

Gåsakrås.

Gädda, torr (från Finland), färsk med olja, gädda från skärgården.

Gös, torr, med olja.

Hampa, hampmos. I *Koch-Gesprächs Vortrab* heter det: »von den Haaffsamen kan man ein gutes Muhss kochen».

Hare.

Hirsgröt.

Hjort, stekt.

Honing med stekt oljebröd.

Hornsköl? serverades med bigott.
Hufvudkål, åts med färskt kött och med mjölk.
Hvitmos.
Höns, saltgröna, hela med eller i bigott, med sod eller ris, stekta, stekta kalla i ättika, huggna små höns, smått hönskött med sod, unghöns, gamla höns sudna, gamla höns med ris (eller risvälling).
Jufver. I *Then frantzöske kocken och pasteybakaren* (Stockholm 1664) omtalas »koospenar eller jufwer».
Järpar.
Kakor.
Kakuläge, den portion af bröd med tillbehör, som framlades åt hvar person vid bordet.
Kaldun. Ordet finnes ännu i allmogespråket under formen *kalun* och betecknar, enligt Rietz, innanmäte (hjerta, lefver, lungor och vomb) af slagtkreatur, egentligen af hornboskap och får. På Gotland betecknar det slarfsylta. Serverades med mjölk.
Klenäten.
Kokött, färskt, stekt, nyrökt, saltgrönt; serverades ibland med saltvatten.
Korfvar, stekta.
Kål serverades med mjölk, en gång säges, att mjölken skulle vara söt; jfr grofkål, hufvudkål.
Körsbär syltades i början af augusti.
Kött, färskt, saltgrönt, med hufvudkål, med saltvatten.
Köttkorfvar, feta, nyrökta.
Lamkött, stekt, lamkött med sod.
Lamköttssod.
Lax, färsk, saltgrön; serverades stundom med blod; jfr bottenlax, spikelax.
Lumber betecknade i Dalarne, enligt Ihres dialektlexikon, en soppa bestående af blod och mjöl, i danskt allmogespråk betecknar ordet en välling af blod och gryn. Huruvida ordet under medeltiden betecknade

en soppa eller en rätt med samma beståndsdelar, men fastare konsistens, må lemnas osagdt. I England fanns under medeltiden en rätt kallad *lesk lombard*, men dess sammansättning var en helt annan; jfr Napier, *A noble book off cookry* (1882) s. 34.

Långa serverades med olja.

Lök användes till bergerafisk, flundror och spetfisk.

Magar, sudna; väl blötta.

Makrel.

Mandel; se russin.

Mjölk, serverades till stockfisk, hufvudkål, kaldun; bakad rätt af mjölk.

Mjölkmat.

Mos serverades i stycken; gult mos, hvitmos, mos af äpplen, mandel, hampa, nötter, päror, ärter; hampmos serverades med örter.

Musköl? bakade [1].

Mätister, rökta.

Mölja? serverades till torsk.

Näjonögon, serverades till sill.

Nötter; valnötter; små nötter.

Olja användes till bakade fiskar, bergerafisk, spetfisk, gäddor, gös, bakade äpplen, stekt bröd, långor.

Oljebröd serverades med olja, honung och örter.

Orrhöns.

Ost, gammal ost.

Ostkaka.

Oråd, gorån.

Pastiller, pastejer; af tungor.

Puder, torkade och sönderstötta honingskakor, serverades till kokött och stekt fisk.

Påhöns, påfoglar, med utslagen stjert.

Päror.

[1] Såvida »bakade» ej hör till det föregående rå villebråd.

Päror, mos af.
Ris till hela höns.
Risgröt.
Risvälling till höns.
Rockor.
Rofgröt.
Rofvor, stekta, sudna; serverades till rökt fårkött och bakad fisk.
Rogn, sod af malen rogn.
Russin; i strufvor, serverades till stockfisk, till bigott af tunga.
Råstek, rå villebråd, råstödil, saltgrön råstödil.
Rätt, bakad, stekt.
Röding (från Vettern) förekom färsk (antagligen) och salt.
Saltgrönt.
Saltvatten serverades till kokött, färsk fisk.
Saltser.
Siklöjor, sudna, stekta.
Sill, färsk, suden, stekt, nysträpt; småsill, skånsk sill, krampsill; serverades med näjonögon.
Sinap användes till stekt sill och ål m. m.
Själspeck serverades med ärter.
Skinka.
Skinkfatet innehöll jämte skinka annat kött af hvarjehanda slag (jfr s. 3), som kokades samman och åts på en gång. I Danmark kallades det saltmatsfatet.
Skålling?
Smästek.
Smör utdelades i stycken; serverades till bergerafisk [1], stekt sylta och torsk.
Socker serverades till stekt fogel.
Sod har i det svenska folkspråket bevarat betydelsen af soppa, spad; här omtalas särskildt sod af svin-

[1] I k. Kristiern II:s matordning omtalas äfven smör som serverades med bergensfisk.

rygg, kokött och lamkött; serverades till villebråd, färskt eller salt grönt kokött, färsk fisk, hirs(gröt), saltgrön ål, ärter.

Spettfisk, serverades med lök, ägg och olja.

Spiklax; stekt.

Stek var en allmän term; små stekar, kalla stekar omtalas, äfvensom förestek.

Stockfisk serverades med mjölk, ärter, russin och mandel.

Strufvor, bakade; af russin och mandel.

Strömming, torr.

Svin, stekta.

Svinrygg med sod, sod af svinrygg.

Sylta, kött eller fisk inkokadt med kryddor i gelée, serverades med mjölk eller plockade finkar, stekt sylta med ättika och smör. I biskop Brasks hushållskalender heter det i midten af oktober: sylta fårmjölk.

Syltapäror.

Torsk serverades med mölja, salt med smör och mölja.

Trä, bakadt.

Tungor; användes i pastejer; till bigott med russin.

Valnötter; syltades i juli, innan trädet växte i dem.

Villebråd serverades bakadt, med sod, med svart sod.

Vinsoppa.

Välling, söt; jfr risvälling; serverades till saltgrön ål.

Ål, stekt; saltgrön med sod, bigott eller välling; med senap.

Ägg, färska, sudna, klufna med ättika; användes till spettfisk.

Äggflada, tunn äggpannkaka (flada i folkspråket tunnt hvetebröd).

Äggkaka.

Äggmjölk.

Äggost.

Äpplemos.

Äpplen, bakade med olja.
Ärter med sod och själspeck; ärtmos.
Ättika serverades till klufna ägg, stekt sylta.
Öfläteskakor, oblater.
Örter serverades till stockfisk; stekt oljebröd; hampmos.

Bergerska donationen.

Antiqvariska nämndens berättelse för år 1884.

För arkeologiska undersökningar och deras publicerande har varit anslagen en summa af 3,000 kr, fördelad på följande sätt:

1. för undersökningar af fornlemningar, i synnerhet från den äldre jernåldern i Vestergötland .... kr. 500.
2. för undersökningar af fornlemningar från bronsåldern i södra Sverige .... » 500.
3. för undersökningar af fornlemningar på Gotland .... » 800.
4. för utförande af träsnitt för ett tillämnadt arbete öfver graffältet vid Vendels kyrka » 450.
5. åt dr Montelius för utgifvande af ett för utlandet afsedt arbete öfver bronsåldersfynd .... » 750.

Då under det förflutna året för verkställande af grafundersökningarne i Vestergötland lämplig person utom Akademien ej kunde erhållas, har hr MONTELIUS åtagit sig att fullgöra detta uppdrag. Med anledning

af ett för några år sedan i trakten af Varnhems kyrka tillfälligtvis anträffadt fynd från den äldre jernåldern, som nu förvaras i Statens Historiska museum, besökte hr Montelius fyndplatsen, liggande i en åker, som för tillfället var bevuxen med säd, hvadan der inga undersökningar kunde göras. I stället undersöktes flere i närheten liggande högar, som kunde antagas förskrifva sig från den äldre jernåldern. Ehuru dessa högar syntes vara orörda, visade det sig dock vid undersökningen, att detta ej var händelsen. Det qvarvarande grafinnehållet var i allmänhet ej af betydenhet. I en af dessa högar hittades ett spänne från nämnda tid, väl bibehållet och af ovanlig form. Ergen på spännet hade bevarat ett utom detsamma lagdt stycke af fint tyg.

I samma socken genomgräfdes en hög från bronsåldern, inneslutande två grafvar, en från periodens yngre och en (en hällkista) sannolikt från dess äldre del. Den först nämnda befann sig i orubbadt skick.

Inom Lundby annexförsamling hittades i en graf ett väl bibehållet skelett samt ett orneradt lerkärl från den äldre jernåldern. I en hög hade vid jordarbete två grafvar från bronsåldern blifvit förstörda; det hufvudsakliga innehållet räddades för museum. På Lundby bys egor undersöktes en stor gånggrift, som visade sig vara af ovanligt intresse. Inom grafkammaren anträffades på bottnen menniskoskelett i stort antal, bernstensperlor af de för stenåldern egendomliga formerna samt några genomborrade djurtänder. I gången hittades en nästan kubisk sten med skålformiga fördjupningar på den öfre sidan. På bottnen af det kammaren omgifvande röset hade något tidigare hittats en urhålkad sten, som erhölls för museet. Grafkammaren och dess omgifning visade sig hafva varit använda efter den första uppföringstiden: inom kammaren, i dennas öfre del, hittades två grafvar från den yngre brons-

åldern; ofvanpå en af kammarens takhällar anträffades en graf från den äldre jernålden, innehållande ett eneggadt svärd och en sköldbuckla.

På Ökuls egor i samma socken uppgräfdes från bottnen af en förut plundrad gånggrift åtskilliga bernstensperlor.

Öster om Billingen, inom Sjogerstads socken, besöktes lemningarne af en graf, från hvilken museet för ett par år sedan erhöll ett vigtigt fynd från den äldre jernåldern. Några bitar af den till detta fynd hörande glasbägaren erhöllos. Ett par närbelägna högar genomgräfdes; i den ena hittades två spännen från den äldre jernåldern.

En hällkista i närheten af Mariestad och Venern, nyligen upptäckt och af Konungens Befallningshafvande anmäld, den nordligaste inom Vestergötland, undersöktes.

I trakten af Lidköping besöktes en grusgraf, der man funnit lerkärl, som på beskrifning syntes härstamma från den äldre jernåldern. Grustägten befanns emellertid der så långt framskriden, att antydningar om qvarvarande grafvar ej kunde upptäckas.

Inom Fristads socken genomgräfdes vid Fenneslunda en hällkista från stenåldern, i hvilken hittades ett ovanligt stort antal flintvapen m. m.

Under återresan till Stockholm besökte hr Montelius vid Kärrsjö i Ledbergs socken, Östergötland, en nyligen upptäckt hällkista från stenåldern. Den innehöll ett stort antal skelett, af hvilka de flesta redan förut hade blifvit upptagna, samt två föremål af flinta.

Sedan hr Montelius åtagit sig gräfningarne inom Vestergötland och då tjenstgöringen i museum icke medgaf en utsträckning af den för hans grafundersökningar bestämda tiden, blef det för honom afsedda anslaget för undersökningar af fornlemningar från brons-

åldern i södra Sverige ledigt. Det har, i enlighet med Akademiens derom fattade beslut, blifvit användt till förstärkande af anslaget till kostnader för forskningar och resor.

Direktör F. Nordin har fortsatt sina år 1882 började gräfningar inom det stora graffältet vid Bläsungs i Vestkinde socken, Gotland. Ej mindre än 78 grafvar undersöktes, de flesta täckta af ett röse, sammanfördt af gråsten, kalkklapper och jord; rösena voro af vexlande storlek, från små knappast märkbara förhöjningar till stora rösen bestående af flere tjugotals lass sten. Fyra grafvar befunno sig invid hvar sin rest kalkhäll, två inom ringformiga stensättningar. Af dessa grafvar innehöllo 50 brända ben, 20 obrända, 2 både brända och obrända; i 8 hittades inga spår af vare sig jordande eller bränning. Några af grafvarne med obrända lik innehöllo en kista, bildad af såväl lagda som resta stenar, de förra inåt, de senare utåt.

Dessa grafvar hörde till början af den gotländska jernåldern. De talrikast förekommande fornsakerna voro jernknifvar, ringformiga beslag af jern, antagligen hörande till bälten, lerkärl, harztätningar till lerkärl, halfperlor af bronsbleck samt slipade granitklot. Äfven hittades tre groft tillslagna gråstenar, af alldeles samma form, som de, hvilka ännu i dag användas vid det på Gotland flitigt öfvade varpspelet. Flere af lerkärlen äro rätt vackra och väl bibehållna. Några fullständiga harztätningar, som sorgfälligt afbildades, gifva upplysning om att träkärl, omslutande lerkärl och föremål af jern, nedsatts hos den döde.

Amanuensen Gustafson har varit sysselsatt med gräfningar inom ett stort graffält vid Hafvor i Hafdhems socken, Gotland. I äldre tider har fältet blifvit i någon mon rubbadt; pastorsadjunkten Ekdahl företog några

mindre gräfningar inom detta fält under 1830-talet; två tillfälligtvis anträffade graffynd och en bildsten (af äldre form) hafva under årens lopp inkommit till Statens Historiska Museum.

Inom ett område af 400 meters längd och 100 meters bredd utprickades närmare 150 grafvar. Graffältet fortsättes åt vester genom två tillgränsande beteshagar, men den der tätt växande ungskogen försvårar gräfningars anställande och gör kartläggning nästan omöjlig. Största delen af de på kartan utmärkta grafvarne utgöres af rösen, antingen med eller utan jordinblandning, de flesta af temligen anspråkslösa mått, omkring 20 större (10—15 meter i diameter). Äfven förekomma temligen talrika kretsar af lagda stenar, fyllda sådana samt oregelbundna stenläggningar i jordytan. Äfven finnas några grafhögar af grus och sand, men försedda med ett enkelt lag gråsten öfver hela ytan, samt slutligen ett mindre antal små grafkistor.

Undersökningarne började i fältets östligaste del, hvarest anträffades grafvar med brända lik från den äldre jernåldern, fattiga på innehåll. Denna del af fältet lemnades derföre. Några hundra meter längre vesterut funnos skelettgrafvar från den yngre jernåldern. Midt emellan dessa två grupper hittades den nyss omtalade bildstenen, som torde tillhöra midten af jernåldern. Grafvarne äro dock icke i allmänhet yngre ju längre de ligga åt vester, utan visade sig förhållandena mera invecklade.

Skelettgrafvarne från jernålderns senare del vittnade om ett ytterst simpelt grafskick: ett hål af för den döde passande längd och bredd hade blifvit uppgräfdt, liket hade deri nedlagts utan kista eller annat skydd, derefter hade man påfört jord, grus och stenar och utmärkt grafstället endast med ett lag gråstenar i jordytan af oregelbunden form. Den vanligaste utstyrseln

var ett eller två ringspännen, en remsölja, en jernknif, en benkam, en eller två bronsnålar m. m. I tre grafvar förekommo silfvermynt (tyska och angelsaksiska?). Ett par skelett voro omgjordade med läderbälten, tätt besatta med små tunna bronsplåtar. Bland anträffade föremål må särskildt nämnas en liten guldmedalj med ögla och bilder å båda sidorna (från en liten grafkista med brändt lik) samt ett rundt, svagt kupigt massivt spänne af silfver med prydliga djurornament på öfre sidan, hvilket hittades på bröstet af ett skelett, som blifvit på ett ganska egendomligt sätt jordadt. I tvänne grafhögar blottades kistor från den äldre jernåldern med brändt lik, i hvilka under slutet af jernåldern hvar sitt obrändt lik blifvit instoppadt. Hela antalet undersökta grafvar belöpte sig till sextio.

De för utförande af teckningar af föremål hörande till Vendelfyndet anvisade 450 kr hafva blifvit fullt använda. Prof på de utförda träsnitten äro införda i Antiqvarisk Tidskrift del 8 nr 1.

De till hr Montelii förutnämda arbete hörande planscherna och kartorna hafva under året blifvit tryckta.

Årsanslaget för runverket var för år 1884 fördeladt på följande sätt:

1. Till lektor S. Boije för fortsatta runforskningar i Södermanland .... kr. 500.
2. Till densamma, för ordnande af anteckningar i Akademiens arkiv rörande runskrifter .... » 500.
3. Till utförande af planscher öfver runstenar .... » 500.

Lektor Boije har under året rest inom Svartlösa hd samt inom Haningesocknarne i Sotholms hd. Han har derunder rengjort, afklappat, granskat och fotograferat 20 runstenar samt en qvarvarande bit af den 21:a, rengjort, afklappat och granskat 2, rengjort och afklappat en, rengjort och granskat en, rengjort, afklappat, granskat och låtit afteckna 2, en, nyfunnen, besöktes, men hann ej aftecknas — alltså behandlat fullt eller delvis 27 runstenar. En lutande och två kullfallna stenar hafva blifvit resta på Akademiens bekostnad, sju hafva blifvit rättade eller resta på kommuns eller enskild persons bekostnad, på en hafva lossnade flisor fastsatts med cement, af en hafva bitarna blifvit hoplagda för en kommande sammansättning och resning, löften hafva af enskilda erhållits om resning eller lagning af andra stenar.

Flere stenar, som i forna tider afbildats eller omtalats, äro nu försvunna. Elfva stenar hafva af lektor Boije förgäfves blifvit sökta, af dem hafva åtminstone sex lika fåfängt varit efterletade af R. Dybeck, tre af G. Upmark. Två af Dybeck omtalade stenar äro ej återfunna och skulle således hafva under senaste tid försvunnit. Det är dock möjligt att Dybeck i dessa, såsom bevisligen i andra fall, lemnat oriktiga lokaluppgifter.

Vid de flesta af de granskade ristningarne hafva konstaterats större eller mindre afvikelser från äldre läsningar.

Lektor Boije har vid olika tider under årets lopp sysselsatt sig med ordnandet af runanteckningar i arkivet.

Under året hafva 15 etsningar af runskrifter utförts af artisten Haglund. Dessutom har runskriften på Piræuslejonet afbildats.

För fortsatt ordnande och kompletterande af den antiqvarisk-topografiska afdelningen af Akademiens arkiv har för året varit anslagen en summa af 500 kr. Med denna summa hafva dels renskrifningskostnader blifvit bestridda dels faskiklar anskaffats till förvarande af anteckningar. Arbetet har gält utarbetande af stomme för Dalarne, Gestrikland, Halland och Uppland. Afskrifningar af anteckningar rörande Gotlandsfynd i inventariet hafva afslutats, de, liksom de officiela uppgifterna rörande kyrkorna och deras märkvärdigheter hafva inordnats i fasciklarne, P. A. Säves uppgifter om Gotlands fornlemningar hafva börjat afskrifvas, slutligen hafva samtliga uppgifter rörande de fasta fornlemningarne i Akademiens protokoll för år 1786—1882 afskrifvits.

För illustrerande och tryckande af en katalog öfver de gotländska medeltidsfynden i Statens Historiska museum hafva anvisats 1,000 kr.

Arbetet med denna katalog har fortgått så länge penningar funnos till träsnitts utförande. Tryckningen har börjat.

Som understöd för forskningar och resor hafva för året anvisats 1,000 kr., hvilken summa, såsom nyss nämdes, blifvit ökad med 500 kr. Dessa medel hafva blifvit på följande sätt fördelade:

1. till Riksantiqvarien för en resa i Tyskland kr. 750.
2. till amanuensen vid Nordiska museet i Uppsala Gustafson för att göra studier i Statens Historiska museum .... » 250.
3. till kamrer Berg för forskningar rörande Visingsös forntid .... » 500.

Riksantiqvarien har under fem veckor besökt Meklenburg, Altmark, Berlin, Dresden, Magdeburg, Braunschweig, Westfalen samt Rhenlandet till Andernach i söder. Hans uppmärksamhet har varit riktad dels på de numismatiska förhållandena, i synnerhet de tyska under 900- och 1000-talen, dels på den nyare tidens konstindustrialster och konstindustrimuseer, dels på de arkitektoniska förhållandena, förnämligast inom Westfalen, dels särskildt på fästningsverk från medeltiden.

Amanuensen Gustafson har företagit trägna studier i Statens Historiska museum, under hvilka han utarbetat en så vidt möjligt fullständig förteckning öfver bronsåldersföremål från Gotland.

Den historiska nämndens berättelse för år 1884.

Under år 1884 hafva förberedande arbeten för utgifvande af rikskansleren Axel Oxenstjernas skrifter och brefvexling blifvit utförda af dr P. Sondén, hufvudsakligen bestående i afskrifning af brefvexlingen med brodern Gabriel Gustafsson, hvars originalbref till ett antal af omkring 290 finnas i Riksarkivet (Tidösamlingen). Af rikskanslerens egna bref, hvilka i riksrådet grefve C. F. Scheffers tid lära funnits på Tyresjö, har kammarherren grefve M. Falkenberg till begagnande i Riksarkivet utlemnat två band, innehållande en del af denna brefvexling. Ett tredje band, innehållande Gabriel Gustafssons papper, har nyligen från k. Biblioteket öfverlemnats till Riksarkivet, men antalet af rikskanslerens bref till brodern, som uti dessa band finnas, stiger icke till mer än 71 stycken.

Utom denna brefvexling har dr Sondén kopierat de i Riksarkivet befintliga brefven från rikskansleren

till sonen Erik, utgörande omkring 90 stycken, hvarjämte några på spridda ställen anträffade bref blifvit afskrifna.

Lektor E. Hildebrand har erhållit ett anslag af 1,200 kr. för anställande af forskningar i arkiven i Berlin, Dresden och Wien. Berättelse om resan och under densamma företagna forskningar har till Akademien ingifvits.

Af de 1,500 kr., som äro afsedda till understöd åt yngre författare i historiska ämnen, hafva 500 kr. lemnats åt docenten Harald Hjärne med afseende på hans ur ryska och polska källor meddelade bidrag till Sveriges historia; — 500 kr. till kamreraren Vilhelm Berg, med afseende på hans afhandlingar om Elfsborg och slottsruinen på Ragnhildsholmen; — 500 kr. till docenten Johan. Aug. Lagermark, med afseende på hans afhandling öfver Karl XII:s krig i Norge 1716.

Å den för historiska ändamål afsedda delen af de Bergerska räntemedlen funnos vid årets slut följande behållningar:

A. Till understöd för arkivforskningar, afsedda för upplysande af svenska historien .... kr. 800.

B. Till utgifvande af rikskansleren Axel Oxenstjernas skrifter och bref .... » 2,950.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 januari.

Akademiska ärenden. Hr Montelius anmälte, å egna och hr Björnstjernas vägnar, att de med afseende på den af riksheraldikern Klingspor i korrektur inlemnade färglagda litografien öfver riksvapnet, då förslaget till detta lärer hafva blifvit af H. M. Konungen godkändt, icke ansågo sig kunna göra några anmärkningar utöfver den, att det helt visst skulle bidraga till ökad tydlighet derest, då den stora sköldens fyra blåa fält äro från hvarandra skilda genom fyra gyllene korsarmar, äfven den till större delen blå hjertskölden skildes från dessa fält medels en guldlist — en sådan torde ock kunna med fördel användas mellan hjertsköldens tre blå fält — samt att, enligt deras åsigt, Akademien borde hemställa, huruvida, i händelse exemplar af denna plansch ansåges böra för Statens räkning inlösas till det af sökanden begärda priset, det vore behöfligt att inlösa så många som 200. Akademien beslöt att förslag till underdånig skrifvelse i sådant syfte skulle uppsättas.

Chefen för k. Finansdepartementet hade meddelat, att Kongl. Maj:t godkänt hvad Akademien föreslagit rörande utlemnande af vissa militära belöningsmedaljer till overkrigscommissar Viggo Schmidt i Köpenhamn.

Till ordförande och vice ordförande utsågos genom val och lottning hr Forssell och hr Sundberg.

Riksantiqvarien anmälte, att han, efter samråd med flere af Akademiens ledamöter, den 21 sistlidne december fill Akademiens äldste utländske ledamot, Leopold von Ranke, som den dagen fyllde 90 år, aflåtit ett lyckönskningstelegram. Akademien godkände denna åtgärd.

Statssamlingarna. Riksantiqvarien förevisade de föremål af silfver, som med Kongl. Maj:ts tillåtelse från Skattkammaren öfverlemnats som depositum ttll Statens Historiska Museum, äfvensom det k. Gustaf III:s bord, som likaledes med nådig tillåtelse från k. Teaterns kansli öfverlemnats till museet.

På ansökan af grefve C. von Platen beslöt Akademien medgifva att den nu kullfallna runstenen L. 992 må från Vallby gård, Öja socken, flyttas till Stora Sundby park i samma socken för att der resas.

Visby ruiner. Riksantiqvarien anmälte att han, efter samråd med några af Akademiens ledamöter, uttalat godkännande af en af Visby stadsfullmäktige godkänd öfverenskommelse rörande rifningen af det inom sankt Karins ruin i Visby under nyare tid uppförda tornet. Akademien godkände denna åtgärd.

Föredrag. Med anledning af f. d. öfverdirektören Falkmans nyligen utgifna arbete om mått och vigt i Sverige under äldre tider, meddelade Riksantiqvarien några anmärkningar rörande längdmåtten under medeltiden.

Den 20 januari.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien anmälte, att Akademiens äldste arbetande ledamot hr Schlyter den 29 denna månad fyller 90 år och hemställde, att Akademien ville af denna anledning sända honom en lyckönskningsskrifvelse. Akademien godkände denna hemställan äfvensom ett framlagdt skrifvelseförslag.

Statssamlingarna. De under år 1884 å k. Myntet präglade mynten och medaljerna förevisades.

Ett vid Bottarfve i Vamblingbo socken, Gotland, anträffadt fynd af små, tunna svenska mynt från 1100-talet, vägande 279,15 gr, inlöstes.

Ett vid Ölands alunbruk anträffadt fynd af kufiska mynt och silfverprydnader, vägande 370,14 gr., inlöstes.

En af Brämhults församling i Skara stift hembjuden minnestafla af förgyld koppar öfver den år 1580 aflidne höfvidsmannen på Helsingborgs slott Hans Skovgaard, Danmarks rikes råd, inlöstes.

På Riksantiqvariens framställning beslöt Akademien att från mynthandlaren Thieme i Leipzig reqvirera en del i hans senaste myntkatalog upptagna utländska, till allra största delen antika mynt, som saknas i k. Myntkabinettet.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att på en myntauktion i Stockholm inköpa en hittills obekant brakteat, präglad för k. Johan Sverkersson.

Fasta fornlemningar. Riksantiqvarien anmälte, att han på grund af en skrifvelse från hemmansegaren Anders Jonsson i Isåsa, nära Nässjö jernvägsstation, omförmälande, att i ett delvis odladt fält samt i en hittills oodlad hage, hvars uppodlande nu var påtänkt, möjligen funnos fornlemningar, besökt stället och då inga fornlemningar funnos å någotdera stället, förklarat intet hinder möta den tillämnade odlingen, hvaremot han fäst uppmärksamhet vid nödvändigheten att bevara tvänne i backen utan åkern, i vinkeln mellan denna och vägen liggande grafhögar. Akademien godkände denna åtgärd.

Skolrådet i Tuna församling i Nyköpings län, hade å platsen för ett tillämnadt folkskolehus bortschaktat några grafhögar och på grund af Konungens Befallningshafvandes ingripande afbrutit med arbetet, som skolrådet nu önskade fortsätta. Riksantiqvarien framhöll det beklagliga deri, att en kommunal myndighet på detta sätt tillåter sig att förstöra en grupp af fornlemningar, som icke bör hafva varit förut obekant, alldenstund den är på den geologiska kartan öfver trakten upptagen. Akademien beslöt afgifva den förklaring, att ingen af de på stället qvarvarande fornlemningarna får rubbas.

På uppdrag af Akademien hade kapten J. A. Lagergren i Halmstad besigtigat och undersökt en föregifven fornlemning å Johannes Lindgrens gård nr 5 i Veinge, Veinge socken, till hvars borttagande jordegaren begärt tillstånd, och dervid funnit den ifrågavarande högen vara en naturlig bildning. Akademien lät saken dervid bero,

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat en ansökan af Hyllie församling i Lunds stift om

tillstånd att rifva sin nuvarande kyrka. Ett denna ansökan bifogadt utlåtande af arkitekten A. W. Lundberg meddelade, att af kyrkan ingen annan del vore ur någon synpunkt märklig än det af kritsten uppförda tornet, hvilket icke kommer att rifvas, samt att underrättelse ofördröjligen skulle meddelas, derest under rifningen något märkligt upptäckes. På Riksantiqvariens förslag beslöt Akademien tillstyrka nådigt bifall till den gjorda ansökningen.

På hemställan af intendenten G. Brusewitz medgaf Akademien, att de lösa inventarierna i den år 1830 byggda och nu utdömda Hospitalskyrkan i närheten af Göteborg må, i öfverensstämmelse med församlingens derom fattade beslut, öfverlemnas till Göteborgs museum.

På Riksantiqvariens förslag beslöt Akademien till rikets domkapitel aflåta en skrifvelse med anhållan, att vederbörandes uppmärksamhet må fästas vid önskligheten af att anmälningar om kyrkor, som skola rifvas eller ändras, göras tidigare än hvad nu vanligen är fallet.

Bergerska donationen. Den antiqvariska nämnden för användande af Bergerska fondens räntemedel aflemnade berättelse för år 1884 och godkände Akademien följande af nämnden framlagda förslag till budget för år 1885.

A. af anslaget till runverket:		
åt e. o. lektor S. Boije af Gennäs för fortsatta runforskningar i Södermanland	kr.	500
för utförande af runplanscher	»	500
för utförande af den förlidet år beslutade cementafgjutningen af runstenen på Röks kyrkogård	»	500
med bestämmelse, att derest i denna sist nämnda summa behållning uppkommer, denna skall användas till förstärkande af anslaget för runplanschers utförande.		
B. för arkeologiska utgräfningar och deras publicerande:		
till undersökningar på Gotland	»	800
till andra undersökningar	»	700
till utförande af figurer af föremål hörande till Björkö- och Vendel-fynden	»	1,000
som bidrag till hr Montelii tyska arbete om bronsåldern	»	500.
C. för fortsatt utarbetande af den antiqvarisk-topografiska afdelningen i Akademiens arkiv	»	500.
D. för katalogen öfver de i Statens Historiska museum förvarade medeltidsfynden från Gotland	»	1,000.
E. för forskningar och resor:		
som bidrag till hr Montelii nyss nämnda arbete	»	500
till professor Sophus Bugge för runforskningar i Sverige	»	500.

Den historiska nämnden afgaf berättelse för år 1884 och hemställde, att det för utgifvande af historiska urkunder afsedda anslaget äfven under innevarande år må odeladt användas för utgifvande af Axel Oxenstiernas skrifter och bref.

Den berättelse, som lektor E. Hildebrand afgifvit rörande sin med anslag af Bergerska fonden år 1884 för arkivforskningar i Tyskland

företagna resa, anmältes och beslöts att den skulle bland Akademiens ledamöter cirkulera.

Akademien beslöt, att den behållning, som uppstått förlidet år å den Bergerska fonden, sedan de 13,000 kronorna utgått (vid pass 200 kr.), må användas för utförande af träsnitt för en blifvande katalog öfver bronsåldersfynden i Statens Historiska Museum.

Den 3 februari.

Akademiska ärenden. En af Kongl. Maj:t remitterad ansökan af bokförläggaren Gernandt om statsanslag för utgifvande af Svensk familjebok öfverlemnades till hrr Malmström, Hildebrand och Montelius för afgifvande af utlåtande.

Öfver-Bibliotekarien hade hemstält om öfverlemnande till k. Biblioteket af ett i Akademiens boksamling förekommande handskrifvet isländskt lexikon. Akademien beslöt, att Riksantiqvarien skulle inkomma med förslag, huruvida andra i Akademiens bibliotek förekommande handskrifter lämpligare borde förvaras i k. Biblioteket eller Riksarkivet.

Till korresponderande ledamöter valdes: justitierådet A. Strunk, dr Sophus Müller, dr Henry Petersen och kand. Vilhelm Boye i Köpenhamn samt dr Ingvald Undset i Kristiania.

Statssamlingarna. Fem myntplåtar, af enskild person hembjudna, inlöstes.

F. d. Trafik-Direktören G. K. Troilis fornsakssamling, innehållande 140 föremål af sten samt 23 af brons, inlöstes.

För Akademien anmältes, att Kongl. Maj:t beviljat den summa af 3,500 kr., som Akademien ansett behöflig för vidtagande af säkerhetsåtgärder inom museum.

Visby ruiner. Riksantiqvarien anmälte, att han vidtagit åtgärder för att genom domstols afgörande få norra sidan af Sankt Nicolai ruin i Visby befriad från tillbyggnader.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde i ett längre föredrag för Sveriges äldsta mynt.

Den 17 februari.

Statssamlingarna. En af H. Werner hembjuden fornsakssamling inlöstes.

Fasta fornlemningar. Riksantiqvarien anmälte de åtgärder han vidtagit med anledning af de gräfningar, som v. konsul Persson låtit företaga inom den s. k. svarta jorden på Björkö, framhöll denna jords stora vetenskapliga betydelse och hemställde, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t begära att, derest icke den svarta jorden anses skyddad genom den nådiga förordningen af den 29 november 1867 eller icke blir genom särskild föreskrift skyddad, den må blifva för Statens räkning inköpt. Denna framställning blef af Akademien godkänd.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien frågade, huruvida Akademien ansåg att hos Kongl. Maj:t borde begäras nådig förklaring i det syfte, att hembud eller öfverlåtande af kyrkliga fornsaker till Statens Historiska Museum är liktydigt med hembud eller öfverlåtande till Kongl. Maj:t och kronan. — Akademien ansåg en sådan begäran obehöflig; Riksantiqvarien borde genom sitt embete vara i stånd att häfva missförstånd af lagens mening i detta afseende.

Riksantiqvarien fäste uppmärksamhet dervid, att mångenstädes förvaras kyrkans silfver hos någon af kyrkovärdarne, hvarest det synes vara, mer än lämpligt är, utsatt för våda af tjufvar och eld och frågade, om icke vederbörande borde påminnas derom, att kyrkans äldre inventarier, enligt uttrycklig föreskrift i nådiga förordningen af den 29 november 1867, skola förvaras i kyrka eller kyrkas hus. Akademien förklarade sig icke vilja i detta syfte vidtaga någon åtgärd, då dels mången församling torde anse en kyrkovärds bostad vara säkrare förvaringsort än kyrkan, dels det vore obehagligt, om efter påbud om silfrets förvarande i kyrkan, någon olycka hände detsamma, dels det icke är Akademien, utan Riksantiqvarien, som skall öfvervaka efterlefvandet af 1867 års förordning.

Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t till Akademien öfverlemnat en ansökan från Skederids församling i erkestiftet att få nedrifva det s. k. Leyonmarkska grafkoret, hvilket ej vidare underhölles af grafegarne och till hvars underhåll intet anslag blifvit församlingen gifvet. Riksantiqvarien redogjorde för ifrågavarande grafkors historia, hvarefter Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till den gjorda ansökningen, men dervid anmärka, att det torde vara bättre för framtiden om grafkoret bevarades och underhölles.

Riksantiqvarien anmälte, att han med anledning af en till Akademien nådigt remitterad skrifvelse rörande Östra Herrestads kyrka i Skåne, anmodat studeranden G. A. Karlin i Lund att om densamma afgifva berättelse samt att en förberedande rapport inkommit. På grund af denna fann Riksantiqvarien det nödigt att sjelf besöka kyrkan.

Till en af Kongl. Maj:t remitterad anhållan från Björnekulla församling i Lunds stift om tillstånd att nedrifva den nuvarande kyrkan beslöt Akademien att tillstyrka nådigt bifall å vanliga vilkor.

Akademien beslöt likaledes tillstyrka nådigt bifall till Elfsäters församlings i Halland ansökan om tillstånd att öfvermåla kyrkans målningar.

Akademien beslöt, på grund af en skrifvelse från grefvinnan Augusta Lewenhaupt född v. Eckermann, afgifva den förklaring, att från Akademiens sida intet hinder möter bortsäljandet från Bogsta kyrka i Södermanland af ett trasigt mindre messingsfat, hvilket församlingen förklarat sig villig att till henne sälja.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj öfver f. polismästaren F. W. T. Granström godkändes.

Den 10 mars.

Akademiska ärenden. För Akademien anmältes seminarieadjunkten Torpsons underdåniga ansökan om statsanslag för utgifvande af ett arbete

om folkskoleundervisningens utveckling i vårt land från reformationstiden intill år 1842. Denna ansökan remitterades till Riksantiqvarien.

Till hedersledamöter valdes f. d. antiqvitets-intendenten P. A. Säve och justitierådet J. O. Wedberg.

Statssamlingarna. Riksantiqvarien framlade förteckningen öfver de från årets början till Statssamlingarna inkomna föremålen, hvarvid de mottagna gåfvorna anmältes. Akademien godkände åtgärden, att med 35 kr. inlösa 18 stenåldersföremål från Nerike.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af Knifsta församlings i erkestiftet remitterade ansökan om tillstånd att försälja en kyrkan tillhörig kanna af silfver beslöt Akademien att kannan skulle till påseende infordras samt uppgift begäras om det pris, som för densamma begäres.

Med anledning af Åkers församlings i Vexjö stift hembud af en brudkrona i silfver beslöt Akademien, att uppgift om priset skulle infordras.

Med anledning af en till Akademien remitterad ansökan från Östra Herrestads församling i Skåne om tillstånd att rifva den nuvarande kyrkan äfvensom det vid dennas norra sida tillbyggda Lindenstedtska grafkoret, beslöt Akademien, på Riksantiqvariens hemställan, att hos Kongl. Maj:t anhålla, att förbud må utfärdas för kyrkans rifning samt att ingen annan förändring med grafkoret må vidtagas än att öfverbyggnaden med dennas tak sänkes.

Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till Lockarps församlings i Skåne anhållan om tillstånd att för nybyggnad nedtaga det nuvarande tornet äfvensom hvalfven.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till belöningsmedalj för den tillämnade Skandinaviska skyttefesten i Stockholm godkändes.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för sin resa, under hvilken han hade besökt Åhus och Östra Herrestad i Skåne samt Vadstena, och för de iakttagelser han hade under resan haft tillfälle att göra.

Riksantiqvarien redogjorde i korthet för de åtgärder, som i senare tid vidtagits i Finland till fornlemningars vård.

Den 20 mars.

Akademiska ärenden. I cirkulär af den 24 februari hade chefen för k. Ecklesiastik-Departementet infordrat upplysning om det antal exemplar af statskalendern, som af Akademien och hennes underlydande för statsmedel hittills årligen anskaffats, dels huruvida behof finnes att på statens bekostnad utdela statskalendern till andra myndigheter än dem, för hvilkas räkning den för närvarande inköpes. Akademien beslöt afgifva det svar, att för hennes räkning inköpes årligen ett exemplar af statskalendern och att hon icke kan till erhållande, mot hittills varande bruk, af statskalendern anmäla någon annan myndighet.

I öfverensstämmelse med kommitterades vid förra sammanträdet uttalade åsigt beslöt Akademien att icke belöna den inkomna täflingsskriften,

på grund deraf att de rikligt sammanförda materialen ej blifvit i alla delar så som önskligt vore systematiskt bearbetade, men ville Akademien, på grund af skriftens goda egenskaper, uppmana förf. att anmäla sig hos Sekreteraren för att erhålla del af Akademiens anmärkningar.

Statssamlingarna. Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet hade i skrifvelse af den 25 februari anmodat Akademien att inkomma dels med yttrande, huruvida de i Statens Historiska Museum befintliga samlingar med dertill hörande inventarier böra försäkras mot brandskada, dels med uppgift efter approximativ beräkning å värdet af ifrågavarande under Akademiens inseende stälda statsegendom. Akademien beslöt afgifva det svar, att som, derest så olyckligt vore att de i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet förvarade samlingar brandskadades, det icke är möjligt att i en hast ersätta dem med nya, fördelen af att få det kapital, som i händelse af brandskada skulle af vederbörande försäkringsbolag utbetalas, icke kan anses uppväga kostnaderna för statsverket att utbetala de årliga premierna, som måste blifva synnerligen dryga. Akademien beslöt i sammanhang härmed att de i arbetsrummen förekommande böckerna och inventarierna skulle brandförsäkras.

Fasta fornlemningar. Styrelsen för Mellersta Hallands Jernvägsbolag hade begärt tillstånd att draga den tillämnade jernvägslinien genom den kulle, som omsluter qvarlefvorna af Falkenbergs slott. Riksantiqvarien anmälte, att han begärt vidare upplysningar och förevisade den karta, som till följd af hans skrifvelse blifvit insänd. Akademien fann, att hvarken skrifvelser eller kartor innehöllo något som svarade mot den »ritning af fornlemningen jemte beskrifning», som enligt § 5 af nådiga Förordningen af den 29 november 1867 skall till Akademien i sådant mål insändas, och ansåg Akademien sig för öfrigt icke kunna på eget ansvar medgifva borttagandet af ett sådant fornminne som lemningarna af Falkenbergs hus.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Vätö församling i erkestiftet hade hos Kongl. Maj:t anhållit om tillstånd att afyttra en del äldre bilder m. m. Riksantiqvarien anmälte, att i Vätö kyrka förvaras en bild af den hel. Jöran och ett krucifix, som äro väl värda en plats i Statens samlingar samt att han hos pastorsembetet gjort fråga, till hvilket pris församlingen ville aflåta dessa föremål. Honom hade svarats, att enskild person för Jöransbilden bjudit 75 kr., derefter att anbudet rätteligen var 125 kr. samt att denna person förklarat sig vilja bjuda öfver hvilken annan som helst. För sin del ansåg Riksantiqvarien att föremålen kunde anses väl betalade med 100 kr. Akademien beslöt till Kongl. Maj:t afgifva det utlåtande, att ifrågavarande två föremål förtjena att för Statens samlingar förvärfvas samt anhålla om åläggande för församlingen, derest den icke vill som lösen mottaga den skälig befunna summan af 100 kr., att omsorgsfullt i kyrkan vårda dessa bilder, hvilka böra fortfarande vara offentlig egendom. Deremot ansåg Akademien, att nådigt bifall kunde utan skada lemnas till församlingens begäran att sälja öfriga i skrifvelsen omtalade föremål.

Askums församling i Göteborgs stift hade anhållit om tillstånd att nedrifva sin gamla kyrka, som numera ej användes för gudstjenst. På

grund af nådig remiss beslöt Akademien anmäla, att denna kyrka, enligt för Akademien tillgängliga uppgifter, blifvit uppförd år 1708 på grunden af en tidigare kyrka, och att således ur antiqvarisk synpunkt intet hinder kan möta församlingens åstundan.

Från pastorsembetet i Örberga i Linköpings stift hade kommit anmälan, att kyrkans af Kongl. Maj:t medgifna rifning skall begynnas i medlet af april månad. Akademien beslöt, att hennes artist Lindberg skall nedresa för att dessförinnan blotta och om så befinnes nödigt afteckna de i senare tid öfverkalkade hvalf- och väggmålningarna.

Medaljförslag. Ett af k. Akademien för de fria konsterna inlemnadt förslag till två medaljer godkändes.

Bergerska donationen. På förslag af den antiqvariska nämnden beslöt Akademien att åt skolläraren J. A. Jørgensen i S:t Ibs, Bornholm, lemna af de Bergerska medlen ett anslag af 400 kr. för att sätta honom i tillfälle att i Blekinge studera de tidigaste fornlemningarna från jernåldern, med skyldighet för honom att till Akademien inlemna såväl berättelse som fynd.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens täflingsämnen för år 1886.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som under innevarande år icke mottagit någon täflingsskrift, utsätter för det ingående täflingsåret förslagsvis följande ämnen som anvisning för dem, hvilka önska utarbeta och till Akademiens pröfning inlemna någon afhandling:

1:o. *I fornkunskap, språk, historia och geografi.*

1) Utredning af förhållandet mellan de tre stora förhistoriska kulturperioderna samt mellan den äldre och yngre jernåldern i Norden, särskildt med afseende på frågan om förnyade invandringar.

2) Undersökning af förhållandet mellan de gallisk-brittiska, romerska och germanska kulturerna i Frankrike och Stor-Brittanien, med särskildt afseende fäst vid frågan om nationalitetens inflytande på kulturutvecklingen.

3) Etymologisk undersökning af ortnamnen i Sverige eller inom någon del af landet.

4) Historisk framställning af det svenska bruket att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m. m. betala tjenster till kronan.

5) Framställning af Skånes sammansmältning med Sverige under 1600-talet.

6) Svenska handeln i senare hälften af 1700-talet.

Akademien mottager äfven afhandlingar, efter de täflandes fria val, i andra ämnen, upplysande fäderneslandets historia, geografi, lagstiftning och lagskipning, handel, seder och lefnadssätt, kyrkans, vetenskapernas, konstens och undervisningsväsendets historia — intill 1818.

För en godkänd afhandling i något antiqvariskt eller historiskt ämne utfäster Akademien en prismedalj af guld om *tretiosex* dukater jämte det författarearfvode, som af Akademien bestämmes.

2:o. *I inskrifts- och sinnebildskonsten.*

Förslag till inskrifter å monument samt inskrifter och sinnebilder å minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig af fäderneslandet berömligen förtjente — allt efter författarens eget val, med förbehåll att förslagen upptaga både monumentinskrifter och minnespenningar.

Prisbelöningen för en godkänd afhandling i inskrifts- och sinnebildskonsten är en guldmedalj om *tolf* dukater.

Täflingsskrifterna, författade på latin, svenska eller något annat af de lefvande, allmännast kända språken, med åtecknadt valspråk och förseglad namnsedel, böra vara inlemnade till Akademien eller hennes sekreterare före den 20 januari 1886. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Jernåldern på Gotland.

5.

Till de många exempel på den gotländska jernålderns rika ornamentik, som i föregående årgångar af *Månadsbladet* meddelats, må här fogas ännu ett, en uppsättning af rembeslag af brons.

De olika delar, som ingå i detta beslag, visas af fig. 1.

Först hafva vi två fyrsidiga stycken (A), bredare i den ena ändan än i den andra. Hvardera stycket har medels nitstift varit fäst på ett underlag antagligen af läder; stiften hafva varit två i den smalare, tre i den bredare ändan, å hvardera långsidan har funnits ett

stift. Hvartdera stycket är på den undre sidan jämnt, öfversidan visar inom en ram ett rikt utfördt djurmotiv af ganska hög relief. Mellan figurens delar finnas tomrum, hvilka läto underlaget af läder synas och bilda kontrast mot metallglansen.

1.

Mönstret är temligen inveckladt. Vi se fram mot den smalare ändan ett tydligt utpräglade djurhufvud med två uppstående öron, två stora, cirkelrunda ögon,

en mun med uthängande tunga. Nedanför hufvudet se vi ett rhombiskt parti, som tydligen skall representera bålen. De två framfötterna äro vända mot hufvudet. I öfrigt se vi icke mindre än åtta fötter, nämligen en å hvardera sidan invid ramen och dennas sidohål. Vid ena sidan ses å öfre sidan hålet tre fötter, af hvilka en griper om ramen, de två andra korsa hvarandra strax innanför denna. Vid den motsatta sidan ses å öfre sidan hålet två om hvarandra gripande fötter. Slutligen ses ännu en fot i närheten af den bredare ändans mellersta stifthål.

Vidare hafva vi tre stycken långsträckta beslag (B), med två triangulära ändar, som mötas i ett vidgadt midtstycke. I detta samt i hvart af de fyra hörnen ses hål för nitstift. Äfven här är ornamentiken af rent animal karakter.

Fyra beslag finnas af formen C, tungformiga, nederst utlöpande i ett djurhufvud, hvars kropp är mångdelad. Vid den öfre ändan ses tre nitstift, under djurhufvudet finnes ett fjerde. Äfven dessa beslag hafva således till hela sin längd varit fästa vid lädret, hvars tjocklek visas af den i figuren bifogade genomskärningen.

Likaledes fyra äro de halfsferiska beslagen D med platt qvadratisk fotskifva, som i hvart hörn har ett stifthål. Sjelfva halfklotet är genombrutet och består af två sammanblandade kroppar, hvilkas hufvud gå ned till fotskifvan åt två motsatta sidor.

Slutligen hafva vi två längre, tungformade beslag E, försedda med rika ornament. Å hvardera ses sex djurhufvud, två i de två öfre hörnen, två något längre ner, anbragta ett vid hvardera sidan, ett som intager styckets midt samt ett invid den yttersta ändan. Äfven dessa beslag hafva till hela sin längd varit fästa vid lädret.

Ornamentiken är konseqvent genomförd å alla styckena.

Hvad utseendet af det hela beträffar, så synas de olika styckena bilda två hälfter, af hvilka hvardera torde till ändstycken haft ett A-beslag och ett E-beslag, af hvilka det förra torde hafva vändt den bredare ändan utåt. Mellan dessa två torde i hvardera hälften hafva funnits fem B-beslag och två D-beslag. Bredden af B:s ändar är något större än bredden af E:s tvärskurna ända, något mindre än sidorna af D och smaländan af A. De fyra C-beslagen måste hafva stått i sammanhang med de fyra D-beslagen. C:s tvärskurna ända har en bredd, som ganska väl faller samman med längden af D:s sidor.

Hans Hildebrand.

Förteckning på de utländska lärda samfund, med hvilka Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien står i bytesförbindelse.

Belgien.

1. *Anvers:* L'académie royale d'archéologie.
2. *Bruxelles:* L'académie royale des sciences, des lettres et des beaux arts de Belgique.
3. *Liége:* L'institut archéologique.

Danmark.

4. *Köpenhamn:* Det Kongl. Danske Videnskabernes Selskab.
5. » Det Kongl. Nordiske Oldskrift-Selskab.

Finland.

6. *Helsingfors:* Finska Vetenskapssocieteten.
7. » Finska Fornminnesföreningen. 1882.[1]
8. *Åbo:* Bestyrelsen för Åbo stads historiska museum. 1885.

[1] Årtalet betecknar början af bytesförbindelsen. När intet årtal är uppgifvet har bytesförbindelse blifvit inledd före min utnämning till Riksantiqvarie och den reglerade utsändningen af Akademiens skrifter.

Frankrike.

9.	*Aix:*	L'académie des sciences, agriculture, arts et belles lettres.	1882.
10.	*Angoulême:*	Société archéologique et historique de la Charente.	1882.
11.	*Avranches:*	Société d'archéologie, de littérature, sciences et arts d'Avranches et de Mortain.	1882.
12.	*Bayeux:*	Société d'agriculture, sciences, arts et belles lettres.	1882.
13.	*Béziers:*	Société archéologique, scientifique et littéraire.	1882.
14.	*S:t Brieuc:*	Société d'émulation des Côtes-du-Nord.	1881.
15.	*Caen:*	Académie nationale des sciences, arts et belles lettres.	1882.
16.	*Carcassonne:*	Société des arts et des sciences.	1883.
17.	*Dijon:*	Académie des sciences, arts et belles lettres.	1883.
18.	*Gap:*	Société d'études des Hautes-Alpes.	1883.
19.	*Lyon:*	Musée Guimet.	1881.
20.	*Nancy:*	Société d'archéologie Lorraine.	1883.
21.	*Orléans:*	Société archéologique de l'Orléannais.	1883.
22.	*Paris:*	Société des antiquaires de France.	1884.
23.	*Rennes:*	Société archéologique d'Ille & Vilaine.	1883.
24.	*Romans:*	Bulletin d'histoire ecclésiastique et d'archéologie religieuse du diocèse de Valence.	1885.
25.	*Troyes:*	Société d'agriculture, sciences, arts et belles lettres.	1883.

Italien.

26.	*Cagliari:*	Reale museo di antichità di Cagliari.	1884.
27.	*Milano:*	Società italiana di scienze naturali.	1885.
28.	*Pisa:*	R. scuola normale superiore di Pisa.	1885.
29.	*Rom:*	Instituto di corrispondenza archeologica.	
30.	»	Museo preistorico etnografico.	1883.

Japan.

31.	*Tokio:*	The university.	1881.

Nederländerna.

32.	*Harlem:*	Bibliothèque du musée Teyler.	1880.
33.	*Leeuwarden:*	Het Friesch Genootschap van Geschied- Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden.	1883.
34.	*Leyden:*	Het Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.	1883.
35.	*Zwolle:*	De Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis.	1883.

Nordamerikas Förenta Stater.

36.	*Baltimore:*	Archæological institute of America.	1885.
37.	*Philadelphia:*	Numismatic and antiquarian society.	1880.

38.	*S:t Louis:*	Missouri historical society.	1883.
39.	*Washington:*	Smithsonian institution.	
40.	»	Anthropological society.	1883.
41.	*Wilkes-Barré:*	Wyoming historical and geological society.	1883.

Norge.

42.	*Kristiania:*	Videnskabs-Selskabet.	
43.	»	Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring.	
44.	*Throndhjem:*	Norske Videnskabernes Selskab.	

Rumänien.

45.	*Bucarest:*	Academia romana.	1881.

Ryssland.

46.	*Dorpat:*	Die gelehrte Estnische Gesellschaft.	
47.	*Mitau:*	Die kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst.	1882.
48.	*S:t Petersburg:*	La commission impériale archéologique.	
49.	»	L'académie impériale des sciences.	
50.	*Reval:*	Die Ehstländische literarische Gesellschaft.	

Schweiz.

51.	*Aarau:*	Die historische Gesellschaft des Kantons Aargau.	1881.
52.	*Basel:*	Die historische und antiquarische Gesellschaft.	1880.
53.	*Bern:*	Die allgemeine geschichtsforschende Gesellschaft der Schweiz.	1882.
54.	*Genève:*	L'institut national Génevois.	1882.
55.	*Luzern:*	Der historische Verein der fünf Orte Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden und Zug.	1882.
56.	*Zürich:*	Die antiquarische Gesellschaft.	1880.

Storbritannien.

57.	*Edinburgh:*	The society of antiquaries of Scotland.	1882.
58.	*Glasgow:*	The Glasgow archæological society.	1883.
59.	*London:*	The royal historical society.	1883.
60.	»	The anthropological institute of Great Britain and Ireland.	1882.

Tyska riket.

61.	*Altenburg:*	Die Geschichts- und Alterthumsforschende Gesellschaft des Osterlandes.	1881.
62.	*Augsburg:*	Der historische Verein für Schwaben und Neuburg.	1882.

63.	*Bamberg:*	Der historische Verein für Oberfranken.	1882.
64.	*Bayreuth:*	Der historische Verein für Ober-Franken.	1882.
65.	*Berlin:*	Die königl. Akademie der Wissenschaften.	
66.	»	Die anthropologische Gesellschaft.	
67.	»	Der Verein für die Geschichte der Mark Brandenburg.	1881.
68.	»	Die Gesellschaft für deutsche Philologie.	1880.
69.	*Bonn:*	Der Verein von Alterthumsfreunden in Rheinlande.	1882.
70.	*Bremen:*	Der Verein für Bremische Geschichte und Alterthumskunde.	1882.
71.	*Breslau:*	Der Verein für Geschichte und Alterthum Schlesiens.	1881.
72.	»	Die schlesische Gesellschaft för vaterländische Kultur.	1882.
73.	*Danzig:*	Die naturforschende Gesellschaft.	1881.
74.	*Darmstadt:*	Der Verwaltungs-Ausschuss des Gesammtvereins der deutschen Geschichts- und Alterthumsforschenden Vereine.	1882.
75.	»	Der historische Verein für das Grossherzogthum Hessen.	1882.
76.	*Dessau:*	Der Verein für Anhaltische Geschichte und Alterthumskunde.	1881.
77.	*Donaueschingen:*	Der Verein für Geschichte und Naturgeschichte der Baar und der angrenzenden Landestheile.	1882.
78.	*Dresden:*	Königl. Sächsischer Alterthumsverein.	1882.
79.	*Emden:*	Die Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Alterthümer.	1881.
80.	*Frankfurt a/M:*	Der Verein für Geschichte und Alterthumskunde.	1882.
81.	*Frauenburg:*	Der historische Verein für Ermland.	1882.
82.	*Freiberg:*	Der Alterthumsverein.	1880.
83.	*Freiburg i/B:*	Die Gesellschaft für Beförderung der Geschichts-, Alterthums- und Volkskunde.	1883.
84.	»	Der kirchlich-historische Verein für die Erzdiöcese Freiburg.	1882.
85.	*Friedrichshafen:*	Der Verein für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung.	
86.	*Görlitz:*	Die oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften.	1881.
87.	*Hall:*	Der historische Verein för das Würtembergische Franken.	1880.
88.	*Hamburg:*	Der Verein für hamburgische Geschichte.	1881.
89.	*Hanau:*	Der Hanauer Bezirksverein für hessische Geschichte und Landeskunde.	1882.
90.	*Hannover:*	Der historische Verein für Nieder Sachsen.	
91.	*Hohenleuben:*	Der voigtländische alterthumsforschende Verein.	1882.
92.	*Jena:*	Der Verein für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde.	1881.

93.	*Kahla:*	Der Verein för Geschichte und Alterthumskunde.	1882.
94.	*Karlsruhe:*	Grossherzoglich Badisches General-Landes-Archiv.	1882.
95.	»	Die Badische historische Commission.	1883.
96.	*Kassel:*	Der Verein für hessische Geschichte und Landeskunde.	1883.
97.	*Kiel:*	Die Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte.	1882.
98.	*Köln:*	Der historische Verein für den Niederrhein.	1882.
99.	*Königsberg:*	Die physikalisch-œkonomische Gesellschaft.	
100.	»	Die Alterthumsgesellschaft Prussia.	1881.
101.	*Leipzig:*	Die Königl. Sächsische Gesellschaft der Wissenschaften.	1882.
102.	»	Die deutsche Gesellschaft zur Erforschung vaterländischer Sprache und Alterthümer.	1882.
103.	*Leisnig:*	Der Geschichts- und Alterthums-Verein.	1882.
104.	*Lübeck:*	Der Verein für lübeckische Geschichte und Alterthumskunde.	1882.
105.	*Magdeburg:*	Der Verein für die Geschichte und Alterthumskunde des Herzogthums und Erzstifts Magdeburg.	1882.
106.	*Marienwerder:*	Der historische Verein für den Regierungsbezirk Marienwerder.	1881.
107.	*Meiningen:*	Der Hennebergische alterthumsforschende Verein.	1882.
108.	*Meissen:*	Der Verein für Geschichte der Stadt Meissen.	1883.
109.	*München:*	Die königl. Bayerische Akademie der Wissenschaften.	1880.
110.	»	Die Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte.	1882.
111.	»	Der Alterthumsverein.	1880.
112.	»	Das königl. Bayerische National-Museum.	
113.	»	Der historische Verein von Ober-Bayern.	1880.
114.	*Münster:*	Der Verein für Westfälische Geschichte und Alterthumskunde.	1882.
115.	*Nürnberg:*	Das germanische Museum.	
116.	*Oldenburg:*	Der Oldenburger Landesverein für Alterthumskunde.	1882.
117.	*Plauen i/V:*	Der Alterthumsverein.	1883.
118.	*Posen:*	Die historische Gesellschaft für die Provinz Posen.	1885.
119.	»	Towarzystwa przyjaciót nauk.	1882.
120.	*Regensburg:*	Der historische Verein von Ober-Pfalz und Regensburg.	1881.
121.	*Saarbrücken:*	Der historische Verein für die Saargegend.	1883.
122.	*Salzwedel:*	Der Altmärkische Verein für vaterländische Geschichte.	1883.

123.	*Schmalkalden:*	Der Verein für Hennebergische Geschichte und Landeskunde.	1883.
124.	*Schwerin:*	Der Verein für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde.	
125.	*Stade:*	Der Verein für Geschichte und Alterthümer der Herzogthümer Bremen und Verden.	1883.
126.	*Stettin:*	Die Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde.	
127.	*Ulm:*	Der Verein für Kunst und Alterthum in Ulm und Oberschwaben.	
128.	*Wernigerode:*	Der Harzverein für Geschichte und Alterthumskunde.	1883.
129.	*Wiesbaden:*	Der Verein für Nassauische Alterthumskunde und Geschichtsforschung.	1883.
130.	*Würzburg:*	Der historische Verein von Unterfranken und Aschaffenburg.	1883.

Österrike-Ungern.

131.	*Agram:*	Lá société archéologique.	1880.
132.	*Budapest:*	Die Ungarische Akademie der Wissenschaften.	1881.
133.	*Graz:*	Der historische Provinzialverein für Steiermark.	1882.
134.	*Hermannstadt:*	Der Verein für siebenbürgische Landeskunde.	1882.
135.	*Innsbruck:*	Das Ferdinandeum.	1882.
136.	*Klagenfnrt:*	Der historische Provinzialverein in Kärnthen.	1880.
137.	*Lemberg:*	L'institut d'Ossolinski.	1881.
138.	*Prag:*	Die königl. Böhmische Gesellschaft der Wissenschaften.	1883.
139.	»	Der archeologische Verein des Museums de Königreichs Böhmen.	1883.
140.	»	Der Verein für die Geschichte der Deutschen in Böhmen.	1882.
141.	*Wien:*	Die k. k. Akademie der Wissenschaften.	
142.	»	K. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale.	
143.	»	Der Verein für Landeskunde von Nieder-Österreich.	1880.
144.	»	Das königl.-kaiserl. Antiken-Cabinet.	
145.	»	Die anthropologische Gesellschaft.	1880.

Lärda sällskaps handlingar och tidskrifter.

Vetenskaps-Akademien i Wien. Sitzungsberichte, band C (1882).

Werner, Die augustinische Psychologie in ihrer mittelalterlich-scholastischen Einkleidung und Gestaltung. — Bauer, Die Kyros-Sage und Verwandtes.

Den senare uppsatsen behandlar äfven germanska mytiska ämnen (i Didrikssagan o. s. v.).

— — — — band CI (1882).

Meyer, Ueber die Namen Papua, Dajak und Alfuren.

— — — — band CII (1883).

Tomaschek, Zur historischer Topographie von Persien I. Die Strassenzüge der Tabula Peutingerana. — Siegel, Die rechtliche Stellung der Dienstmannen in Oesterreich in zwölften und dreizehnten Jahrhundert. — Hirschfeld, Gallische Studien I. Die Civitates foederatae im narbonensischen Gallien, med tillägg: Die Verbreitung des latinischen Rechts im römischen Reich. — Tupetz, Der Streit um die geistlichen Güter und das Restitutionsedict (1629), mit zwei karten. — Seemüller, Studien zum kleinen Lucidarius.

— — — — Register zu den Bänden 91 bis 100 der Sitzungsberichte.

Archiv für österreichische Geschichte, band 64.

Friess, Geschichte der österreichischen Minoritenprovinz.

(Forts.)

Stockholm, 1885. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

160—162. 1885. April, Maj och Juni.

Germanerne och åkerbruket.

Det har, såsom kändt är, länge varit sed att teckna kulturtillståndet under tiden närmast före vår historias början — d. v. s. under den period, som fornforskarne kalla jernåldern — såsom mycket lågt. Krig och åter krig var mannens yrke, vården om de fredliga angelägenheterna var något vida under hans värdighet. Jag har under nästan tjugo år försökt inlägga en allvarlig gensaga mot denna uppfattning och dervid gått ut dels från de vittnesbörd, som den tidens grafvar och öfriga fornlemningar aflägga, dels från sagorna om lifvet på Island och i Norge. Jag kan derföre icke underlåta att här redogöra för de åsigter, som den kände författaren Fustel de Coulanges i ett helt nyss utgifvet arbete *Recherches sur quelques problèmes d'histoire* uttalat rörande Germanernes kultur vid den tid, då de först blefvo föremål för historiska anteckningar.

»Voro Germanerne på Cæsars och Taciti tider nomader eller hade de fasta boståder?

»Hvarken hos den ene eller den andre af desse författare finna vi ett ord, som antyder, att de då voro nomader. Båda omtala visserligen flere germanska folk, som flyttat, men ett folk, som flyttar, är icke nödvändigt nomadiskt. Cæsar säger icke, att de utvandrat af lust eller vana. Tvärtom, när han omtalar, att Usipeter och Tenkterer hade lemnat sitt land, tillägger han genast:

'orsaken till utvandringen låg deri, att Sveverne oroade dem med krig och hindrade dem att odla jorden'. Han berättar, att Ubierne envist försvarat sitt område och att de, till sist besegrade, hellre underkastade sig en årlig afgift än flyttade. Icke ens Sveverne, de oroligaste och ostadigaste af dessa folk, voro nomader. Cæsar säger visserligen, att de hvart år drogo i härfärd, men han säger på samma gång, att hälften af krigarne stannade i landet och att de, som om våren drogo ut, vände åter om hösten.

»Ansåg Strabo Germanerne vara nomader? Ett ställe i hans bok kan tolkas så, som om han hade denna uppfattning, men endast om det lösryckes ur sitt sammanhang. Han talar om Germaner, som icke bruka jorden och icke samla förråd, som med lätthet förflytta sig och som, när så påfordras, föra allt med sig på sina kärror. Ger man akt på kapitlet i dess helhet, ser man, att han här talar endast om en del Svever, som bodde bortom Elbe och som, nyss drifne dit af andra folk, ännu icke hade slagit sig ned. Han går dessutom icke så långt, att han säger dessa folk vara nomader, han säger endast att de liknade nomader. Det är så långt ifrån att han tillämpar detta på Germanerne i allmänhet, att han säger tjugo rader förut, att Germanerne liknade mycket i seder och lefnadssätt Gallerne, och dem har han aldrig omtalat som nomader. Han anser Germanerne väl vara något ostadige, i följd af ständiga inbördes strider, men dock hafva fasta bostäder. Han anmärker till och med, med afseende på Cimbrerne, att om än deras krigare fordom inbrutit i Gallien, bor dock folket allt jämt qvar på samma ställe som förr.

»Tacitus omtalar flere flyttningar, men han visar, att hvar och en af dessa framkallades af ett krig, som tvang ett svagare folk att vika för ett starkare. Ingen frivillig flyttning, men väl ett fördrifvande.

»Och när de flyttade, ville de vinna fasta bostäder. Alla dessa Germaner, från Cimbrer och Teutoner till och med Longobarderne, Roms fiender och dess vänner, alla ville hafva jord. De begärde icke jord, för att finna bete för sin boskap, utan för att odla den. Således är Germanernes ostadighet icke ett naturligt tillstånd, utan den beror på krig och oordning.

»Också omtalar Tacitus ganska många folk, som genom flere ättled innehaft samma område och ville der blifva qvar, t. ex. Katter, Kauker, Kerusker, Semnoner, Hermundurer. Han anmärker, att Markomannerne fortfarande innehade det land, som de hade tagit från Bojerne. Om man utan förutfattad mening läser Taciti lilla bok om Germanien, finner man der en rad af strider och oroligheter jämte några vandringar, men man finner der intet enda af de drag, som tillhöra ett af natur och smak nomadiskt folk. Några moderna historieskrifvare hafva kunnat tänka sig ett 'Germanien på vandring', 'ett Germanien, som med en oafbruten rörelse gick fram mot vestern', men en sådan uppfattning uttalas icke af Tacitus.

»Tacitus kände verkliga nomader — Sarmaterne. Han sammanblandade dem aldrig med Germanerne. Tvärtom ställer han alltid de två raserna i motsats till hvarandra. Om Sarmaterne säger han, att de lefva på vagnar, om Germanerne att de hafva hus. Dessa voro väl af trä, men detta berodde icke derpå, att Germanerne icke ville hafva varaktiga bostäder, utan derpå att de icke förstodo att använda sten eller göra tegel. För öfrigt voro dessa bostäder fasta; när Tacitus talar om deras uppförande, säger han: *figunt domos.* Simpla voro väl dessa hus, men endast derföre att de ej förstodo att bygga bättre, icke derföre att de ville hvart år skifta bostäder.

»På ett ställe uttalar Tacitus sin uppfattning med synnerlig tydlighet. Efter att hafva skildrat de germanska folken, det ena efter det andra, kommer han till landets

östligaste ända och finner der tre folk, om hvilkas plats han är tveksam — Peucinerne, Veneterne och Fennerne. Äro de Germaner eller Sarmater? Peucinerne, säger han, äro troligen Germaner, 'ty de likna Germanerne genom att hafva fasta bostäder'. Veneterne kunna ock hänföras till Germanerne, 'ty de bygga hus'. Fennerne torde vara Sarmater, 'ty de förstå ej att odla jorden eller bygga'. Jag lemnar derhän, om detta räsonnement är riktigt, men det röjer åtminstone Taciti uppfattning: Sarmaterne voro nomader, Germanerne bofaste.

»Germanerne hade icke städer, men vi få icke taga Tacitus på orden, då han påstår detta, ty han omtalar sjelf tre germanska städer: Asciburgium vid Rhen, Mattium, Katternes hufvudstad, och en hufvudstad hos Markomannerne *(regia castellumque)*, i hvilken romerske köpmän bodde. Senare talar Herodianus om Germanernes byar och städer. Geografen Ptolemæus omtalar flere. Dessa städer voro visserligen icke lika dem i Italien, och det torde vara detta, som Tacitus menar. Det är säkert, att i Germanien funnos hufvudorter för befolkningen, af hvilka några voro vigtiga såsom bostäder för konungar. Alla historieskrifvare tala för öfrigt om byar, *vici*, hos Germanerne. De hade äfven befästningar, som Cæsar kallar *oppida*, Tacitus *castella*. De gamla historieskrifvarne skildra således ingalunda Germanerne som nomader.

»Hvarken Cæsar eller Tacitus skildra Germanerne som stående på herdelifvets stadium. De säga väl, att Germanerne hade mycket af boskap och beten, men de visa dem aldrig vandrande efter sina hjordar, såsom Skyter och Sarmater. Tvärtom, de vanor de skildra tillhöra ett åkerbrukande folk.

»Germaniens jord, säger Tacitus, är föga gynnsam för frukträd, men bördig på säd [1]. Han talar äfven om

[1] *Satis ferax. Satis* ej adverb, utan ablativus pluralis af *satum*.

jordens bearbetande, *cura agrorum.* Cæsar omtalar jordbruk hos Usipeter och Tenkterer.

»Det är sannt, att Cæsar på ett annat ställe säger om Germanerne *agriculturæ non student.* Man har öfversatt detta så: Germanerne känna icke jordbruk. Men hvar och en som vet hvad *studere* betyder, måste underkänna denna tolkning. Cæsar säger endast, att Germanerne hafva föga smak för jordbruket, att de ej egna sig deråt med ifver, att de tycka mera om att jaga än att odla jorden, att de gerna öfverlåta det senare åt de ofria. Så mycket mindre kan han förneka tillvaran af jordbruk i Germanien, som han talar om åkrar derstädes.

»Att märka är hvad han berättar om Sveverne. De dela sig i två hälfter: hvart år går den ena ut i aflägsen härfärd, den andra stannar hemma och odlar jorden såväl åt sig som åt de andra, som väntas hem efter fullbordadt tåg. Alla lefva samman under vintern. Följande vår draga de ut, som förut voro hemma, och de andra stanna för att odla jorden.

»Hvad Tacitus säger öfverensstämmer med Cæsars uppgifter. Man tager för sig ett sådant uttryck som 'man har svårare att förmå dem till jordbruk än till krig' och drager deraf slutsatsen, att Germanerne icke odlade jorden. Men det är nödigt att läsa hela kapitlet. Då visar det sig, att Tacitus här ej talar om Germanerne i allmänhet, utan om en enda klass, om den förnämare ungdomen, *plerique nobilium adolescentium.* Det är denna klass, som tycker mera om kriget än om jordbruket. Han förblandar icke denna oroliga klass med det öfriga folket, han visar den sökande äfventyr, 'under det resten af folket insöfver sig i en långvarig fred'.

»Tacitus anmärker vidare, att då dessa menniskor ej befinna sig i krig, använda de en del af sin tid på jagt. Få vi derföre anse Germanerne som ett jägarefolk, lefvande i djupet af mörka skogar? Tacitus säger allenast, att 'om

de gifva tillräcklig tid åt jagten, använda de ännu mera till att göra intet, äta och sofva'. Han tillägger, att hos dem lefva de största hjeltarne utan sysselsättning, 'åt qvinnor, gubbar, åt de svagaste öfverlåtande vården om hus och hem och åkrar'. På sådant sätt skildrar man icke ett jägarefolk. Märk väl, att Tacitus här talar endast om en särskild klass. Han vill säga, att hvarje German, som kan slippa att arbeta, arbetar icke, men likväl äro alltid armar sysselsatta med jordens bruk. Med sådan lättja blir jorden illa brukad, men Tacitus säger icke, att den är utan odling.

»Också inbergade Germanerne skördar. Cæsar berättar, att han under ett infall i Germanien 'brände byar och skar säden'. Han anmärker vidare, att Germanerne äta föga bröd, mycket kött och mjölk — alltså äta de dock bröd. Plinius säger, att de så hafre och att de deraf göra mjöl, som tjenar dem till föda. De göra äfven öl af säd. De odla lin för att deraf väfva tyg. Vittnesbörden om åkerbruk äro således många.

»Hos Tacitus finnes för öfrigt ett vigtigt ställe rörande sättet för åkerbrukets bedrifvande. 'De äro ej kraftiga jordbrukare, som kämpa med jorden för att af denna framlocka mera än den naturliga fruktbarheten gifver eller som genom ihärdig möda fördubbla åkerjordens utsträckning; man finner ej hos dem väl planterade äpplegårdar, väl vattnade trädgårdar, väl skötta ängar; de fordra af jorden ej mera än säd.' Detta var litet i jämförelse med det rationela och intensiva jordbruket i Italien och Gallien, men det var likväl jordbruk. Tacitus omtalar ett germanskt folk som i detta afseende öfverträffar de öfriga. 'Estyerne, säger han, odla säd och andra produkter med mera ifver än man kunde vänta af Germanernes vanliga lättja.'

»I Taciti Annaler förekommer ett ställe, som synes mig ytterst betecknande. Det romerska riket hade på

Rhenstranden förvärfvat ett långsträckt område, som upplåts åt soldaterne, som der betade sin boskap. Friserne, som sågo jord ligga oodlad, flyttade in på denna, men icke för att söka bete, utan för att uppodla den. De bosatte sig, sådde och skötte jorden, såsom vore den deras. Romarne skickade mot dem en kavalleritrupp, några voro så ifriga i sitt jordbruk att de hellre läto sig dödas än öfvergåfvo det.

»Kort tid efteråt beträdde Ampsivarerne, ett annat germanskt folk, samma område. En romersk embetsman kom för att förjaga dem. Till honom yttrade en af höfdingarne: 'Hvarföre låten I, Romare, ett så stort område ligga oodladt? Väl må man afsätta någon del af jorden för boskapen, men icke när menniskor sakna föda. Fordom, då detta område tillhörde Kamaverne, var det odladt, men I hafven gjort det till betesmarker. Likväl hafva gudarne gifvit jorden icke åt boskapen, utan åt det menskliga slägtet.' Tacitus låter vidare den häröfver förbittrade Germanen lyfta blicken mot himlen och fråga solen, 'om den vill belysa en ofruktbar mark'. Väl kan man betvifla, att sådana ord i verklighet uttalats, men vi kunna icke draga i tvifvelsmål, att ju den författare, som lägger i Germaners mun sådana ord, anser dem vara jordbrukande folk.

»Ett uttryck förekommer hos Tacitus, hvilket, lösryckt ur sammanhanget, framkallat antagandet, att Germanerne voro uteslutande ett boskapsskötande folk. Han säger, att hjordarne äro deras *solæ gratissimæque opes.* Man har skyndat att häraf draga slutsatsen, att de icke räknade den odlade jorden bland sina skatter. Men något sådant säger Tacitus icke. För att förstå de anförda tre orden måste man läsa hela kapitlet. 'Germaniens jord är gynnsam för säd, men ogynnsam för fruktträd. Boskap finnes i öfverflöd, men småvuxen. Germanerne hålla på antalet (mer än på det goda utseendet). *Dessa hjordar utgöra*

deras enda och bästa rikedomar; de känna hvarken guld eller silfver.' Vi må gifva akt på tankegången. När Tacitus säger, att hjordarne äro Germanernes bästa rikedomar, vill han alls icke dermed säga, att icke marken är ett föremål för eganderätt. Han sätter icke hjordarna i motsats till marken, utan till guld och silfver. Han framhåller, att frånvaran af mynt och bristen på ädla metaller låta hjordarna få för Germanerne ett särskildt värde — — — Taciti tanke är mycket klar: hos Germanerne är boskapen småvuxen, ty de hålla endast på antalet, och de göra detta, emedan, i brist på mynt, djuren äro deras enda betalningsmedel, deras enda kapital. De hålla på antalet, ty de värdera allt efter så och så många kreatur.

»Detta hindrade Germanerne ingalunda att odla säd, såsom Tacitus anmärker i samma kapitel. Han omtalar deras landgårdar. I Romarnes tungomål betydde *villa* icke en sommarbostad, utan en sammanfattning af landhus, herskarens bostad, slafvarnes, stall, fähus, förrådshus. Men just detta uttryck använder Tacitus, då han talar om ett germanskt folk: 'en stor vådeld ödelade dess gårdar och byar' (*villas et vicos*, Ann. XIII, 57). Senare berättar Ammianus Marcellinus, huru de romerske legionerna tågade genom Germanien, plundrande 'gårdar rika på boskap och säd'.

»Alltså voro Germanerne allt från Taciti tid jordbrukare.»

Hd.

Falkenbergs hus.

1.

I skrifvelse till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien af den 16 februari, hvilken skrifvelse anlände till Stockholm den 23 i samma månad, anmälte styrelsen för mellersta Hallands jernvägsaktiebolag, att den tillämnade jernvägen mellan Halmstad och Varberg komme att dragas genom en jordhöljd kulle, hvilken antagligen inneslöte lemningarna af det forna slottet Falkenbergs hus, och anhöll, att Akademien, enär jernvägsarbetet oförtöfvadt skulle taga sin början samt fornlemningens rubbning icke utan stor olägenhet och betydliga kostnader kunde undvikas, ville så fort ske kunde meddela, hvad Akademien med anledning häraf kunde finna skäligt föreskrifva. Skrifvelsen var bilagdt ett exemplar af den tryckta stadskartan öfver Falkenberg, å hvilken karta var med rödt bläck uppdragen en linie, utvisande jernvägens blifvande sträckning.

Akademien hade haft sammanträde den 17 februari. Den 25 i samma månad aflät jag en embetsskrifvelse till jernvägsstyrelsen, i hvilken jag yttrade:

»För att kunna föredraga ärendet inför Akademien, får jag begära några närmare upplysningar. — —

»Den skrifvelsen bilagda kartan gifver icke tillräcklig ledning för bedömandet, om det verkligen är nödigt att draga jernvägslinien öfver borgruinens plats.

»Ifall medgifvande till borttagande af ruinkullen lemnas, torde det vara nödigt att arbetet bedrifves med sådan långsamhet, att de arkeologiska intressena kunna tillvaratagas.

»Den i skrifvelsen omtalade skyndsamheten är ganska betänklig, alldenstund en så vigtig fråga kräfver moget öfvervägande och, i händelse af bifall, det icke är lätt

att vid denna tid på året få lämplig person att under borttagandet af kullen göra nödiga arkeologiska iakttagelser.

»Jag måste den 1 mars resa till Skåne för en besigtning och skall vara tillbaka i Stockholm den 10 mars, då Akademien har ett sammanträde. Derpå följande sammanträden hållas den 20 mars, den 7 och 21 april o. s. v. Om det anses nödvändigt, skall jag, ehuru det för mig är ganska olägligt, efter den 10 mars resa ned till Falkenberg för att på ort och ställe öfverlägga om saken.»

Med anledning af denna min skrifvelse afhördes intet förr än den 12 mars, således efter Akademiens närmaste sammanträde, då till Akademien inkom ett papper innehållande en »beskrifning till Falkenbergs tullbro» jämte en kartskizz, å hvilken syntes två kullar, af hvilka den ena i yttre delen skars af jernvägslinien. Den nämnda beskrifningen innehöll allenast obetydlig upplysning, men meddelade emellertid att i ruinkullen funnos tydliga ruinlemningar. Kartskizzen visade kullens läge och måste således läggas till grund för Akademiens bedömande af ärendet.

Frågan föredrogs vid Akademiens följande sammanträde. Akademiens svar lydde: »Som Eder anmälan om behof att för den tillämnade jernvägen rubba qvarlefvorna af Falkenbergs slott icke beledsagats af den 'teckning jämte beskrifning', om hvilken föreskrift meddelas i § 5 af Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 nov. 1867, har Akademien icke kunnat upptaga ärendet, och anser Akademien sig för öfrigt icke kunna på eget ansvar medgifva borttagandet af ett så vigtigt historiskt minnesmärke som lemningarna af Falkenbergs hus.» Samma dag, som Akademiens beslut fattades, underrättade jag jernvägsbolagets förste ingeniör om dettas innehåll och bad honom uppmana vederbörande, att hos Kongl. Maj:t begära till-

stand till ruinkullens genomgräfvande, derest detta skulle anses oundgängligt för jernvägens skuld.

I stället för att följa detta råd inkom jernvägsstyrelsen till Kongl. Maj:t med en klagoskrift öfver Akademien. Der heter det, bland annat:

»Styrelsen för Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag anhåller nu att få fästa Eders Kongl. Maj:ts höga uppmärksamhet på följande förhållanden. I Eders Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 november 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande § 5 föreskrifves, att innan rubbning af sådan fornlemning, som i samma § afses, må ifrågakomma, ritning af fornlemningen jämte beskrifning skall till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien insändas. Styrelsen tillåter sig i förbigående framhålla, att styrelsen väl på grund af i orten gängse sägner egde anledning antaga, det ifrågavarande lemningar utgjorde qvarlefvor af en äldre fästningsanläggning, men ingalunda beträffande förhållandet egde eller ännu eger full visshet[1]. Emellertid tror sig styrelsen hafva fullgjort det på styrelsen jämlikt åberopade kongl. förordningen hvilande åliggandet, helst, då ingen del af fornlemningen är öfver jord synlig, det för styrelsen varit omöjligt att utan rubbning af fornlemningen lemna annan ritning af densamma jämte beskrifning än den af styrelsen till Akademien insända, hvarjämte styrelsen vill erinra, det åberopade förordningen icke närmare angifver ritningens och beskrifningens beskaffenhet, men väl gifver vid handen, att undersökning på ort och ställe må efter skedd anmälan af vederbörande företagas.

»Enär styrelsen förmenar sig hafva i så god tid anmält detta ärende, att slik undersökning redan må hafva kunnat ega rum, då det för Styrelsen är af yttersta vigt, att arbetet med banbyggandet icke uppehålles, då vidare

[1] Att ruinkullen omslöt ruiner af Falkenbergs slott var af gammalt kändt och äfven i tryck omtaladt. *Red.*

någon annan riktning för jernvägen än den faststälda icke utan största svårighet kan åstadkommas och hvarje dags dröjsmål förorsakar bolaget en kostnad, som ej kan beräknas, men som utom all fråga blifver ytterst känbar, återstår följaktligen för Styrelsen intet annat än att vända sig till Eders Kongl. Maj:t med underdånig anhållan, det täcktes Eders Kongl. Maj:t anbefalla Dess Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademi att utan uppskof vidtaga sådana åtgärder, att jernvägsarbetet icke vidare må obehörigt uppehållas.»

Af denna skrifvelse framgår, att jernvägsstyrelsen och Akademien hade helt skiljaktig uppfattning i principielt afseende. Styrelsen ansåg sig kunna helt enkelt disponera öfver ruinkullen. Akademien ansåg, att styrelsen måste begära och få tillåtelse för att kunna förfoga öfver den, och denna tillåtelse ansåg Akademien böra begäras icke hos henne, utan hos Kongl. Maj:t.

Styrelsens skrifvelse remitterades till Akademien, som deröfver gaf följande utlåtande:

»Genom nådig remiss har Eders Kongl. Maj:t, för utlåtandes afgifvande, till Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien öfverlemnat en underdånig skrifvelse, i hvilken styrelsen för Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag anhåller, att Eders Kongl. Maj:t ville anbefalla Akademien, att utan uppskof vidtaga sådana åtgärder för undersökning af lemningarna efter Falkenbergs slott, att jernvägsarbetet icke vidare obehörigen uppehålles.

— — — — — — — — — — — —[1]

»Styrelsen anser, att Akademien ej skulle på detta sätt handlagt ifrågavarande ärende, utan genast företagit en undersökning af ruinkullen. Styrelsen anser sig hafva i så god tid anmält förhållandet, att undersökningen redan hade kunnat vara afslutad. Styrelsen förmenar sig ock

[1] I det utlemnade stycket redogöres för ärendets behandling i Akademien, om hvilken redan i det föregående berättelse lemnats.

hafva till Akademien lemnat tillräckligt upplysande beskrifningar och teckningar.

»Hvad detta senare beträffar får Akademien i underdånighet framhålla, att den *teckning*, som Styrelsen säger sig hafva bifogat sin första framställning i ämnet, ej var någon teckning, utan ett exemplar af den tryckta stadskartan öfver Falkenberg, å hvilket med rödt bläck är inlagd den tillämnade jernvägslinien närmast intill stränderna af Ätran, samt att den beskrifning, som insändes med den andra skrifvelsen, icke är något annat än en i en 'beskrifning till Falkenbergs tullbro' förekommande uppgift, att i ruinkullen hittats murar, som sträcka sig mera än 12 fot ned i jorden, äfven som att den andra teckningen lika litet var en teckning som den förra, utan endast en i något större skala utförd kartskizz, utvisande ruinhögens läge [1], intet mera.

»Styrelsen erinrar, att den åberopade förordningen icke närmare angifver ritnings och beskrifnings beskaffenhet. Detta är väl riktigt, men så mycket är klart, att en verklig ritning och en verklig beskrifning erfordras. Af en beskrifning, som kan anses motsvara sitt namn, anser Akademien sig i detta fall berättigad att fordra uppgift om den areal, som ruinkullen upptager, om dess höjd inom olika delar af området och om dess ungefärliga kubikinnehåll. Ritningen skulle hafva bidragit att förtydliga beskrifningens uppgifter. Utan en sådan beskrifning har det varit för Akademien omöjligt att göra sig *någon* föreställning om den tid och de kostnader, som undersökningen kan komma att kräfva, och Akademien kan icke utan sådan kännedom inlåta sig på ett arbete, som i alla händelser skulle vålla dryga utgifter.

»Med afseende på den för undersökningen enligt styrelsens förmenande rundligt tillmätta tiden, får Akademien framhålla det egendomliga deri, att styrelsen,

[1] Denna uppgift är oriktig; jfr det följande.

sedan Eders Kongl. Maj:ts koncession å banans byggande blifvit den 20 oktober 1882 gifven, derefter låtit två och ett tredjedels år förflyta utan att offra en tanke på de fosterländska intressen, som möjligen kunde knyta sig vid lemningarna af Falkenbergs hus, och först i februari månad innevarande år begärt en undersökning, hvilken, derest ej andra hinder stått i vägen, icke kunnat, på grund af tjäle och fukt i jorden, verkställas på ett samvetsgrannt och för vetenskapen tillfyllesgörande sätt under den tid, som sedan dess förflutit, då det icke här är fråga allenast om att blotta de murar, som befinna sig i ruinkullen, utan ock att taga vara på de föremål, som mellan dem sannolikt i stort antal förekomma och af hvilka man har rätt att vänta sig dyrbara upplysningar rörande vår medeltids kulturförhållanden. På sådant sätt har styrelsen uppskjutit sin anmälan till sista stund, ehuru den icke haft sig bekant, huruvida Akademien kan när som helst sända lämplig person för att utföra en undersökning, som måste kräfva mycken tid, och huruvida Akademien hvarje ögonblick kan disponera öfver hvilka tillgångar som helst, och ehuru den, å andra sidan, väl borde hafva insett, att Akademien icke eger förmåga att göra sig eller sina tjenstemän oberoende af de klimatiska förhållandena. För öfrigt är det ganska olämpligt att företaga en vidlyftig utgräfning af ett fornminne å en ort, der jernvägsarbetare uppehålla sig i större antal.

»Akademien tillåter sig omnämna, att ett medeltidsfäste blifvit systematiskt utgräfdt, nämligen fästet å Ragnhildsholm vid Göta elf, undersökt åren 1881—1882. Detta arbete kräfde en tid af i det närmaste fem månader (19 veckor 2 dagar) med en arbetsstyrka, som vexlade mellan 4 och 20 man samt en kostnad af 4,482 kr. 48 öre. Tidens längd hade kanske kunnat något förkortas, derest större arbetsstyrka hela tiden blifvit använd, men detta hade icke minskat kostnaderna och för öfrigt kan icke

en arkeologisk undersökning, derest den skall göras noggrann, utföras med hvilket antal arbetare som helst. Vid undersökningen inom Ragnhildsholmens fäste hittades ej mindre än 737 fornsaker, till största delen af synnerligen stort intresse.

»Huruvida undersökningen af Falkenbergs hus skall kräfva mera eller mindre af tid och kostnad än Ragnhildsholmen, kan Akademien för närvarande icke bedöma, då det icke varit möjligt att af styrelsen erhålla nödiga uppgifter, men äfven om kostnaderna skulle gå till lägre belopp, saknar Akademien för närvarande medel till deras bestridande, hvadan en undersökning, om en sådan skall verkställas, icke kan ske under annan förutsättning än att ett extra anslag af Eders Kongl. Maj:t för ändamålet anvisas.

»Akademien anser sig böra ytterligare framhålla följande. Genom lagstiftning har Eders Kongl. Maj:t dels i allmänhet föreskrifvit, att fornlemningarna skola vara skyddade, dels förbehållit sig eller i vissa fall Akademien, såsom en vetenskaplig institution, rätten att pröfva, huruvida en fornlemnings borttagande må kunna undantagsvis beviljas. I betraktande af den stora praktiska betydelse, som t. ex. jernvägar hafva, är i den ofvan anförda förordningen faststäldt, att en fornlemning må få vika för en jernbana, men endast 'derest fornlemningens rubbning icke kan utan stor olägenhet undvikas'. Då således medgifvandet att låta en fornlemning försvinna för en jernbana är vilkorligt, följer deraf, att i hvart särskildt fall måste pröfvas, huruvida vilkoret verkligen förefinnes, men rätten att pröfva kan tydligen icke tillkomma det jernväg byggande bolaget, som i sådant fall skulle döma öfver egna intressen. Det är denna domsrätt, som styrelsen för Mellersta Hallands jernvägsbolag söker tillvälla sig och som Akademien för sin del icke kan tillerkänna densamma.

»Hela denna fråga reducerar sig tydligen till följande. En bolagsstyrelse har ingått till Eders Kongl. Maj:t med begäran om tillstånd att genom en del af Halland bygga en jernbana, som äfven skall beröra Falkenberg, men styrelsen talade då icke om, att den föreslagna riktningen innebar en rubbning af en fornlemning, vid hvilken flere historiska minnen anknyta sig och som bör vara för den fosterländska forskningen af största intresse. Eders Kongl. Maj:t, som icke mottagit underrättelse, att ett sådant fornminnes bestånd genom banan hotades, har gifvit koncession på den föreslagna linien. Först när arbetet skall begynnas, bringar styrelsen fornlemningen på tal och vänder sig till Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien med underrättelse, att den skall med det första bryta väg genom kullen, som omsluter lemningarna af Falkenbergs hus, och med anmaning till Akademien att genast företaga en undersökning.

»Då genom styrelsen för Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag sålunda ett vigtigt fornminne hotades, utan att styrelsen låtit Eders Kongl. Maj:t afgöra, huruvida dess borttagande må medgifvas, då styrelsen under loppet af mera än två år försummat att bereda tillfälle till en sorgfällig och planmessig undersökning, då i vårt land lemningarna af medeltidsfästen äro så få, att den fosterländska vetenskapen icke kan undvara qvarlefvorna af ett så vigtigt fäste som det redan mot slutet af 1200-talet förekommande och år 1434 af egen besättning förödda Falkenbergs hus, finner Akademien sig nödsakad att i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes ålägga styrelsen för ifrågavarande jernväg att flytta sin bana så, att ej ruinkullen behöfver rubbas. Skulden till den olägenhet, som en sådan bestämmelse torde vålla bolaget, hvilar hos styrelsen, som ej i tid gjort anmälan rörande denna sak.

»Skulle det oaktadt Eders Kongl. Maj:t medgifva, att detta vigtiga fornminne rubbas, får Akademien i underdånighet anhålla dels om det för undersökningens verkställande erforderliga anslaget, dels om förständigande för Styrelsen, att så länge dröja med arbetena vid Falkenberg, att en omsorgsfull, systematisk undersökning af ruinen kan verkställas.»

Ruinkullen var dessförinnan, på min begäran, fridlyst intill dess Kongl. Maj:ts beslut blifvit kändt.

När jernvägsstyrelsen erhållit kännedom om innehållet af Akademiens skrifvelse, vände den sig direkt till regeringen, till hvilken inlemnades dels ett tillägg till »beskrifning till Falkenbergs tullbro», dels en ny karta, dels ett utlåtande af jernvägsbolagets förste ingeniör, att en ändring af banan skulle vålla stora svårigheter och dryg kostnad, dels en förklaring, å Styrelsens vägnar afgifven af dennas ordförande ryttmästaren G. Ehrenborg, »att derest Kongl. Maj:t finner skäligt medgifva jernvägens framdragande öfver ruinerna af Falkenbergs slott endast under vilkor, att kontroll från arkeologisk synpunkt öfver arbetet utöfvas, t. ex. att någon af Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien förordnad person lemnar anvisningar angående arbetets utförande och öfvervakar detsamma, bolaget medgifver att bestrida de med en sådan anordning förenade kostnader».

Med afseende på dessa direkt till k. Ecklesiastik-Departementet inlemnade handlingar vill jag fästa mig endast vid kartan, *emedan denna är den första af de tre i detta mål förekommande kartorna, som upptog platsen för ruinkullen.* I sin underdåniga skrifvelse har Styrelsen för Kongl. Maj:t uppgifvit sig hafva med afseende på beskrifning och teckning lemnat Akademien nödiga upplysningar, men *på de kartor, som lemnats till Akademien och på hvilka hon skulle grunda sitt omdöme, var ruinkullen icke ens utsatt!*

Kongl. Maj:t afgjorde frågan den 5 juni. Styrelsen fick tillstånd att utföra jernvägsanläggningen i den redan utstakade linien öfver lemningarna af Falkenbergs forna fäste, dock med vilkor, att arbetet skall, så fort ske kan, under innevarande sommar verkställas under tillsyn af en utaf Akademien förordnad sakkunnig person, som eger att, enligt de särskilda närmare föreskrifter, Riksantiqvarien kan finna skäligt meddela honom, med hänsyn till den vetenskapliga forskningens fordringar på ändamålsenligt sätt anordna och öfvervaka de nödiga utgräfningarna samt tillvaratagа möjligen anträffade fornsaker, hvilka i författningsenlig ordning böra till Statens Historiska Museum öfverlemnas, och skall Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag vidkännas kostnaderna för omförmälda vetenskapliga biträdes resor och vistelse på arbetsplatsen i och för uppdraget, allt efter räkning, hvilken, affattad enligt samma grunder, som i likartade fall vid uppdrag af Akademien plägat följas, bör af Akademien godkännas.

Vid första sammanträde derefter, den 17 juni, utsåg Akademien amanuensen vid Historiska Museum i Uppsala, fil. kand. G. Gustafson att företaga undersökningen af fästet. Han afreste den 18 juni med följande af mig honom lemnade instruktion.

»1. Början göres vid de punkter i ruinhögen, hvarest ruinlemningar finnas i dagen och gräfningarna fortsättas intill dess naturlig mark påträffas.

»2. Gräfningen företages med den långsamhet, att fara ej finnes för förkommande af några fornsaker. Af samma anledning får ej större arbetsstyrka användas än att den kan med full trygghet kontrolleras. Funna fornsaker inprickas på platsen med anteckning öfver djupet, å hvilket de hittats.

»3. Funna föremål inpackas omsorgsfullt och uppsändas så snart en låda blifvit fullpackad.

»4. Alla murar införas på plankarta, med noggrannt iakttagande af måtten. Vigtigare partier tecknas eller, i nödfall, fotograferas. Uppmärksamhet egnas stenarnes anordning i murarne, bågars och hvalfs konstruktion, utseende af lister, konsoler o. d., som kan vara af arkitektoniskt värde. Prof på tegelsten och skulpterade delar tagas och uppsändas.

»5. Ingen del af ruinerna får för jernvägens ändamål borttagas, innan hela undersökningen blifvit afslutad och det hela planlagdt.

»6. I tvifvelaktiga fall begäres af mig närmare anvisningar.»

Som för mig hade uppgifvits, att borgmästaren i Falkenberg A. M. Lundberg till flere personer sagt, att han ansåge sig vara egare till de fornsaker, som kunde komma att finnas vid undersökningen af ruinkullen, vände jag mig samtidigt till Konungens Befallningshafvande i Hallands län med följande anhållan:

»Som för mig uppgifvits, att en enskild person i Falkenberg förklarat sig vilja göra stridig kronans rätt till de fornsaker, som kunde komma att anträffas vid undersökningen, får jag, då det anförda nådiga brefvet uttryckligen föreskrifver, att möjligen anträffade fornsaker böra i författningsenlig ordning till Statens Historiska Museum öfverlemnas, anhålla, att vederbörande myndigheter i Falkenberg måtte anmodas att i hvad på dem ankommer gifva Gustafson all den hjelp, som kan påfordras.»

Konungens Befallningshafvande villfor denna min begäran.

Jag antog, att detta ärende nu skulle vara så pass handlagdt, att endast utgräfningen skulle återstå. Till de sju skrifvelser, som jag redan uppsatt i ämnet, skulle nu komma ett telegram. Den 23 juni underrättades jag nämligen telegrafiskt af hr Gustafson, att jernvägens

byggnadsstyrelse ej ville bekosta mera än utgräfning af den del af ruinkullen, som skulle komma att upptagas af den blifvande jernvägslinien och att den således icke kunde finna sig i min föreskrift i instruktionen, att hela fästet skulle vara undersökt, innan något deraf fick rubbas. Jag svarade med telegram innehållande bland annat: »Antingen respekteras min instruktion eller Ni återkallas och, då Kongl. Maj:ts vilkor ej uppfylts, utfärdas förbud för rubbning af ruinkullen.»

Den 27 juni gick Styrelsen in på att bekosta undersökningen af hela fästet.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 9 april.

Akademiska ärenden. Hr Wedberg tog inträde med ett helsningstal, hvilket af Sekreteraren besvarades.

Akademien beslöt att till Der Verein für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde, som anmält sig den 24 i denna månad fira en tillryggalagd femtioårig verksamhet, aflåta en lyckönskningsskrifvelse.

Till revisorer af Akademiens räkenskaper valdes hrr Björnstjerna och Rydberg.

Riksantiqvarien anmälte, att författaren till den nyligen bedömda prisskriften hos honom anmält sig, och anhöll derföre, att herrar kommitterade ville skriftligen meddela sina om densamma gjorda anmärkningar.

Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till Riksarkivariens förslag rörande framtida utgallring af arkivalier och dervid särskildt i underdånighet instämma i hvad Riksarkivarien yttrat och anfört om vigten deraf, att inga domstolar, embetsverk eller kommunala myndigheter må utgallra sina arkivalier, innan Riksarkivariens yttrande blifvit derom inhemtadt. Hr Rydberg uttalade sin åsigt, att samtliga i behåll varande arkivalier äldre än 1719 skola fortfarande förvaras utan att underkastas gallring och anhöll att denna hans afvikande mening skulle få åtfölja Akademiens underdåniga utlåtande.

Statssamlingarna. Rapporten nr 2 rörande statssamlingarnas tillväxt framlades.

Riksantiqvarien anmälte i sammanhang dermed, att det af Akademien beslutade inköpet af behöfliga mynt ur C. G. Thiemes katalog nr 1 & 2 för i år blifvit verkställdt, men att, som flere mynt redan före ingången af Riksantiqvariens reqvisition blifvit sålda, erhöllos endast 51 mynt (6 guld, 36 silfver, 9 koppar) mot en lösesumma af 729 kr. 22 öre, att 198 medeltidsmynt (47 i guld, 151 i silfver) erhållits i utbyte mot 177 danska medeltidsmynt, att gåfvor erhållits från arméförvaltningen m. fl.

Fasta fornlemningar. På enskild väg hade Lorens Jonasson anhållit om tillstånd att borttaga en invid hans åbyggnad å torpet Getraljung i Refteleds socken befintlig grafhög, för anläggande af en källare. Akademien beslöt anmoda Konungens Befallningshafvande i länet att infordra närmare upplysningar om högens beskaffenhet.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. En af Kongl. Maj:t remitterad ansökan om tillstånd att rifva Erska kyrka i Skara stift bordlades, intill dess det hunnit utrönas, huruvida någon fond donerats till kyrkans underhåll.

Akademien beslöt tillstyrka bifall till Botilsäters församlings i Karlstads stift anhållan om tillstånd att rifva den nuvarande kyrkan, med anhållan om nådig föreskrift, att den i vestra gafveln sittande skulpterade stenen må noga tillvaratagas samt i öfrigt alla vanliga försigtighetsmått vidtagas.

Konungens Befallningshafvande i Kalmar län hade insändt en anmälan från Källa församling på Öland, att denna, som ämnade uppföra ny kyrka på annan plats, önskade nedrifva den nuvarande kyrkan, för att begagna en del af dennas beståndsdelar. Riksantiqvarien framhöll, att Källa är en af de få äldre kyrkor, som ännu finnas i behåll på Öland, att den ofvanför det nuvarande hvalfvet har lemningar af flere smårum, som antagligen stått i sammanhang med kyrkans forna uppgift att göra tjenst vid öns försvar, att begäret att begagna en del af den nuvarande kyrkans material svårligen kan anses som giltig anledning för borttagandet af ett märkligt fornminne, isynnerhet som Öland icke är fattigt på sten lämplig för byggnader, samt slutligen, att Konungens Befallningshafvande bort i en fråga som denna vända sig till Kongl. Maj:t, icke till Akademien. Akademien beslöt att för Kongl. Maj:t anmäla församlingens ifrågavarande önskan och dervid afstyrka nådigt bifall till densamma.

Riksantiqvarien förevisade de teckningar studeranden Karlin utfört af målningarna i Röddinge kyrkas hvalf, hvilka målningar icke syntes ega något högre konstvärde. Akademien medgaf, att dessa målningar finge öfverrappas med iakttagande af nödig försigtighet.

Vätö församling i Roslagen hade i underdånig, till Akademien remitterad skrifvelse anhållit, att derest de gamla målningarna i kyrkan behöfde bevaras och för sådant ändamål befrias från kalkrappningen och restaureras, anslag dertill måtte af statsmedel beviljas. Riksantiqvarien anmälte, att en kompetent person, teckningsläraren J. Silvén, vore villig att utföra detta arbete för en summa af vid pass 1,600 kr. samt föreslog Akademien att hos Kongl. Maj:t tillstyrka denna summas anslående för ändamålet. Detta blef ock Akademiens beslut. Akademien beslöt äfven hos Kongl. Maj:t göra hemställan derom, att derest statsanslag för detta

ändamål beviljas, församlingen må förklaras pligtig att utan ersättning till Statens samlingar öfverlemna de vid förra sammanträdet omförmälda bilderna.

Visby ruiner. Riksantiqvarien anmälte att han låtit inför Visby rådhusrätt uttaga stämning på Lars Hesselin, Johanna Nyström och Carl Svensson med yrkande, att dem måtte blifva ålagdt att afträda kronans andelar af tomterna nr 79—82 utmed S. Nicolai ruin fria från byggnader samt att de tre instämde i en till honom ingifven skrifvelse hemstält, huruvida det icke kunde vara tillräckligt, om endast en jordremsa af 20 fots bredd frigjordes från byggnader samt om de icke, på grund af sin fattigdom, kunde till hjelp för husflyttningen erhålla ett bidrag af 50 kr. hvar. På yrkande af Riksantiqvarien afslog Akademien begäran att endast en del af den kronan tillhöriga tomten skulle befrias från byggnader, men beviljade det begärda bidraget af tillsammans 150 kr.

Inskrifter. Kongl. Vetenskaps-Akademien hade anmält, att hon för sin del beslutit på fotställningen till Carl von Linnés staty anbringa namnet Linné utan vidare tillägg. Akademien förklarade sig vilja låta dervid bero.

Medaljförslag. Tvänne af fru Lea Ahlborn inlemnade medaljförslag godkändes.

Den 21 april.

Akademiska ärenden. Hr Törnebladh tog sitt inträde med uppläsande af en afhandling *om ödet sådant detta uppfattats af Æschylus och Sofocles* och helsades han af Sekreteraren med ett tal.

Riksantiqvarien meddelade, att k. Öfver-Intendentsembetet, med ett par förändringar i detalj, godkänt Akademiens förslag till ändrad anordning af arbetsrummen, men att embetet saknade medel att bestrida kostnaderna, som beräknades skola uppgå till 2,970 kr. Ärendet bordlades.

Statssamlingarna. Rapport om samlingarnas tillväxt lemnades och anmältes i sammanhang dermed, att från k. Myntkabinettet i Berlin erhållits, i utbyte mot 4 danska och 169 arabiska silfvermynt, 174 österländska mynt, 1 i guld, 155 i silfver och 18 i koppar, äfvensom att hr Wedberg till k. Myntkabinettet öfverlemnat en k. Gustaf II Adolfs Osnabrücks riksdaler för år 1633.

Af ett större vid Körslätt i Qvidinge sn, Skåne anträffadt myntfynd inlöstes 253 mynt.

Riksantiqvarien anmälte, att som den moderna afdelningen i Statens Historiska museum behöft större utrymme, hade denna afdelning blifvit inflyttad i k. Myntkabinettets lokal, och att dettas samlingar blifvit placerade i det f. d. moderna rummet. Som dessa flyttningar kräft en del utgifter, hade han verkstält ett tidigare fattadt beslut att afyttra ett ej användbart myntskåp.

Akademien beslöt att från mynthandlaren Belmonte i Hamburg för k. Myntkabinettet inköpa 24 svenska mynt (2 i guld, de öfriga i silfver).

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien medgaf, att vapenhuset af Balingsta gamla kyrka må få nedtagas.

Riksantiqvarien anmälte, att artisten Lindberg funnit målningarne i ett hvalf i Örberga kyrka väl bevarade samt att en enskild person förklarat sig villig att bekosta dessa målningars restaurering med vid pass 500 kr.

Akademien förklarade intet hinder möta den tillämnade nedsmältningen af Yllestads församlings redan år 1694 omgjutna ringklocka.

Den 5 maj.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien redogjorde för olikheterna mellan instruktionen för Riksheraldikern af den 11 mars 1813 och det af nuvarande Riksheraldikern uppsatta förslaget till ny instruktion, samt föreslog, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t hemställa om trenne tillägg till den nuvarande instruktionen, nämligen att intet vapen må anbringas å offentliga byggnader, monument eller mynt utan att det varit af Riksheraldikern godkändt, att Riksheraldikerns förslag rörande ändring af riksvapnet och hans förslag till offentliga myndigheters sigill underställas Akademiens pröfning, äfvensom att Akademien upptager till pröfning de fall, då missnöje yppat sig rörande något Riksheraldikerns utlåtande, samt slutligen att Riksheraldikern må få åtnjuta följande arfvoden:

för uppgörande af nya vapen	kr.	100
för uppgörande af ritningar till förut befintliga vapen samt för granskning af inlemnade ritningar	»	25
för embetsutlåtanden	»	15.

Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till teckningsläraren L. Baltzers underdåniga anhållan om 450 kr. för att under två till tre månader afteckna hällristningar i Bohuslän.

Undertecknad anmälde, att den upplysning vunnits, att principielt hinder ej torde möta för utbetalande från anslaget för underhåll af statens byggnader af de medel som erfordras för omändring af Akademiens arbetsrum, och beslöt Akademien att till Kongl. Maj:t ingå med underdånig framställning i ämnet.

Statssamlingarna. Riksantiqvarien förevisade 47 medeltidsmynt (17 i guld, 30 i silfver), som erhållits i utbyte mot 37 danska duplettmynt af silfver.

Fasta fornlemningar. Riksantiqvarien föredrog en af Kongl. Maj:t till Akademien remitterad skrifvelse från styrelsen för Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag med anhållan att Kongl. Maj:t ville ålägga Akademien att snarast möjligt företaga utgräfning af den kulle, som omsluter lemningarne af Falkenbergs hus, samt hemstälde derefter, att Akademien ville i sitt underdåniga utlåtande redogöra för detta ärendes föregående behandling, framhålla att dels styrelsen icke, ej ens efter derom framställd begäran, lemnat Akademien nödiga upplysningar, dels väderleksförhållandena göra det olämpligt att företaga en vetenskaplig arkeologisk undersökning af en fornlemning under mars och april månader, dels det enda hittills förekommande fall af en undersökning af ett medeltidsfäste, den af Ragnhildsholmen på Hisingen, kräft i det närmaste fem månaders

undersökning samt en kostnad af 4,482 kr. 48 öre, dels att styrelsen, då koncession på denna bana meddelats den 20 oktober 1882, haft rundlig tid för att anmäla behofvet af en undersökning, samt hemställa, att Kongl. Maj:t ville ålägga styrelsen att flytta jernvägslinien så mycket, att ruinkullen ej behöfver rubbas. Riksantiqvarien frågade äfven, huruvida möjligen alternativt hemställan borde göras derom, att i händelse Akademiens begäran om banliniens flyttning ej bifalles, anslag till den ifrågasatta undersökningen må beviljas samt att, i sådant fall, vederbörande må erhålla förständigande att dröja med arbetena vid Falkenberg intill dess undersökningen hunnit verkställas. Akademien godkände Riksantiqvariens framställning och beslöt upptaga det ifrågasatta alternativet. Ett i sådant syfte uppsatt skrifvelseförslag godkändes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade Akademien mottagit en anhållan af pastor i Husaby och Skälfvums församlingar i Skara stift om tillstånd att borttaga det skymmande korskranket, eventuelt de två sidoaltaren, samt att förnya hvitrappningen i Skälfvums kyrka, ehuru under den nuvarande synes spår af målningar. På Riksantiqvariens förslag beslöt Akademien afgifva det yttrande, att korskranket i Husaby kyrka kan, såsom varande af yngre datum, utan skada borttagas, men att de två sidoaltaren ej kunna, derest den åldriga kyrkan skall bevara sin karaktär, undvaras, samt att den förnyade hvitrappningen af Skälfvums kyrka kan medgifvas, med vilkor, att icke genom rifning å den nuvarande ytan de redan gömda målningarna skadas samt att de i väggarnes insidor fästa stenskulpturerna icke öfverrappas.

Visby ruiner. Akademien beslöt, på Riksantiqvariens hemställan, att hos Kongl. Maj:t begära, att de af Riksdagen nyligen beviljade 10,000 kr. för återställande af Visby ruiner må få redan i år utbetalas. Ett i sådant syfte uppsatt skrifvelseförslag godkändes.

Den 19 maj.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt i Riksarkivet deponera vissa handskrifter samt att erbjuda till deponering i k. Biblioteket några andra handskrifter. Akademien uttryckte på samma gång en önskan, att sådana handskrifter, som förvarades i Riksarkivet och k. Biblioteket, men som bättre passade i Akademiens arkiv, skulle i detta deponeras. Riksantiqvarien anmälte sig framdeles vilja inkomma med en framställning rörande den i Akademiens arkiv förekommande urkundsamlingen.

Statssamlingarna. En halsring af guld från den äldre jernåldern, funnen vid Dyple i Tofta sn på Gotland, vägande 45 ort 45 korn, löstes.

En spirallagd guldten, funnen i Lafva sn, Vestergötland, löstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kyrkoherden Schar i Fjelkinge hade anhållit om tillstånd att borttaga en kyrkogårdsportsbyggnad, som genom kyrkogårdens utvidgande skulle komma att stå inne på kyrkogården. Riksantiqvarien anmälte, att denna portbyggnad, tillkommen under medeltiden, är ett af de få bevarade befästningarna vid kyrkogårdsportarne och att denna byggnad således är af särskildt intresse genom

det vittnesbörd den afllägger rörande forna tiders sociala förhållanden. Också omtalas denna byggnad i arkitekten Løfflers arbete om den romanska konsten i Danmark. Akademien beslöt, på Riksantiqvariens hemställan, att afslå kyrkoherden Schars ansökan.

Den 2 juni.

Akademiska ärenden. Hr Bugge tog inträde med ett tal »Om tvänne runskrifter med urnordiska runor», hvilket tal af Sekreteraren besvarades.

Hrr Björnstjerna och Rydberg anmälte, att de granskat Akademiens räkenskaper för det föregående året äfvensom säkerhetshandlingarne, utan anmärkning, och tillstyrkte decharge för räkenskapsföraren, hvilken ock af Akademien beviljades.

Riksantiqvarien anmälte, att han låtit uppgöra förteckningar öfver möbler och inventarier i Akademiens arbetsrum vid utgången af åren 1883 och 1884, hvilka förteckningar skola biläggas räkenskaperna.

Genom val och lottning utsågos till preses och vicepreses hrr Törnebladh och Wedberg.

Akademien lemnade Riksantiqvarien uppdrag att se till, huruvida och till hvilken kostnad grafvården öfver rikshistoriegrafen Jonas Hallenberg kan restaureras.

Statssamlingarna. En silfverskatt från Hallfoser, Dalhems sn, Gotland, vägande 413,47 gr., inlöstes.

Ett graffynd från den tidigare jernåldern, funnet vid Bjers, Hejnums sn, Gotland, inlöstes.

Riksantiqvarien redogjorde för statssamlingarnas tillväxt.

En fornsakssamling, bildad af kapten Leijer inom Vestergötland, inlöstes.

Akademien godkände ett föreslaget byte, hvarigenom till brukspatron G. Benedicks på Gysinge återlemnades ett af honom tidigare till Statens Historiska Museum som gåfva lemnadt lerkärl af Rheuländskt arbete, mot det att Benedicks till nämnda museum öfverlemnade en samling fornsaker af sten, jern och silfver, hvars penningevärde öfversteg lerkärlets.

Akademien medgaf att en del klassiska och orientaliska fornsaker må i Statens konstsamlingar deponeras.

Fasta fornlemningar. Akademien gaf kyrkoherden Låftman tillåtelse att undersöka grafrösen i Bergunda sn, Kronobergs län, med skyldighet för honom att om undersökningarne inlemna berättelse samt hembjuda möjligen anträffade fynd. Derest fynden befinnas behöfliga för Statens Historiska Museum, skall som lösen för dem lemnas ersättning för undersökningskostnaden.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Sedan upplysning erhållits att ingen donation blifvit gifven för underhåll af Erska kyrka i Skara stift, beslöt Akademien tillstyrka bifall till församlingens ansökan om tillstånd att rifva den gamla, numera oanvändbara kyrkan, dock med skyldighet att bevara det under kyrkan befintliga grafkoret.

Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till Bergjums församling i Göteborgs stift anhållan om tillstånd att öfvermåla bilderna i kyrkans tak.

Riksantiqvarien anmälte, att under reparation i Söfvestads kyrka i Lunds stift hade målningar hittats under kalkrappningen och att dessa, på hans uppdrag, besigtigats och aftecknats af studeranden Karlin. Som målningarne befunnits vara af ringa konstvärde och ytterst illa skadade, beslöt Akademien medgifva deras öfverrappande.

Landshöfding G. Wennerberg hade, såsom ordförande i Styrelsen för Smålands museum i Vexjö, anhållit, att kyrkliga föremål skulle få, med Akademiens goda minne, intagas i museet såsom deposita, för hvilka sedan på en gång må kunna begäras nådigt medgifvande att der få qvarstanna, då ock ompröfningen, huruvida något af det samlade borde med Statens samlingar införlifvas eller till åtkomststället återsändas, lämpligen kunde ske. Akademien beslöt härtill för sin del lemna bifall, dock med vilkor, att styrelsen för Smålands museum årligen före utgången af mars månad för Akademien anmäler, hvilka kyrkliga föremål under det föregående året blifvit i museet deponerade.

Bergerska donationen. På hemställan af den Historiska nämnden beslöt Akademien att af den Bergerska donationens räntemedel lemna 500 kr. åt fil. dr Gustaf Forsgren för hans afhandling om de svenska grefve- och friherreskapen.

Den 17 juni.

Akademiska ärenden. Kongl. Maj:t hade till Akademien öfverlemnat Riksdagens skrifvelse innehållande en begäran, att Kongl. Maj:t ville bestämma, att i nya statuter för Akademien skall intagas föreskrift om en sådan delning af protokollen, att redogörelsen för de beslut, som gälla medelförvaltning, skiljes från de öfriga protokollen, och hade Kongl. Maj:t i sammanhang härmed anmodat Akademien att så fort ske kan till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till nya statuter. Riksantiqvarien redogjorde för de arbeten som hittills blifvit verkstälda för åstadkommande af ett förslag till nya statuter. Akademien beslöt att redan nu vidtaga den anordning, att särskilda protokoll föras öfver de beslut, som gälla förvaltningen af de till Akademiens disposition stälda statsmedlen.

Statssamlingarna. En af amanuensen Gustafson hembjuden samling af hufvudsakligen gotländska fornsaker inköptes.

Ett vid Aska Östergård i Hagebyhöga sn, Östergötland, anträffadt större fynd från slutet af jernåldern inlöstes.

På hemställan af prefekten för Linnés Hammarby prof. T. Fries förklarade Akademien sig villig att af de i Statens Historiska Museum förvarade Linnæana i Hammarbysamlingen deponera två anteckningsböcker, en papperspress, en fällknif och två diplom samt att som depositum i Statens Historiska Museum mottaga ett guldur, som af dr. Lovisa Ulrika blifvit till v. Linné skänkt.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt anmoda v. lektor S. Boije att undersöka några fornlemningar vid Löta i Bettna sn, hvilkas borttagande af jordegaren ansågs nödigt.

Akademien beviljade hr C. F. Nordenskjöld 500 kr. för fortsatta arkeologiska undersökningar inom Småland.

Kongl. Maj:t hade medgifvit styrelsen för Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag att draga jernvägen genom lemningarne af Falkenbergs hus, med vilkor att dessa lemningar dessförinnan af sakkunnig person, den Akademien eger utse, på jernvägsbolagets bekostnad undersökas. Akademien utsåg amanuensen Gustafson att leda denna utgräfning.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Åtvids församlings anhållan om tillstånd att rifva den gamla kyrkan. Som denna kyrka genom sin konstruktion eger en viss märklighet och intet skäl uppgifvits för rifningen, hemställde Riksantiqvarien att Akademien ville afstyrka bifall till den gjorda framställningen. Akademien beslöt att närmare upplysningar skulle från vederbörande infordras.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Gnosjö församlings anhållan om tillstånd att rifva den gamla kyrkan samt från denna till den nya öfverflytta en del bilder och målningar. Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till denna ansökan. Ett förslag till underdånigt utlåtande upplästes och godkändes.

Akademien förklarade intet hinder möta nedsmältandet af en bilder och inskrifter saknande ringklocka, tillhörig Mästerby kyrka på Gotland.

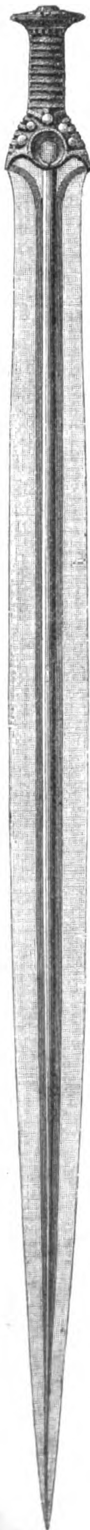
Inskrifter. Ett inlemnadt förslag till inskrift å Hannäs kyrka i Kalmar län godkändes, upptagande kyrkans byggnadsår 1885.

Visby ruiner. I öfverensstämmelse med Riksantiqvariens förslag godkände Akademien i hufvudsak en af k. arkitekten Langlet och löjtnant Fahnehjelm utarbetad plan för underhåll af ringmuren kring Visby stad, hvilken plan Riksantiqvarien på ort och ställe i detalj granskat. Utförandet skall ske i mon af tillgång på nödiga medel.

Ett bronssvärd funnet i hafvet.

I maj 1884 hittades ett präktigt bronssvärd under ganska egendomliga förhållanden af torparen Samuel Nilsson under Slätthult i Morlanda socken på Orust, då han var ute på fiske i Ellösefjorden. Svärdet stod nämligen i hafvet med spetsen nedåt på 2 famnars vatten och var intill fästet nedsjunket i den gyttja, som betäckte hafsbottnen.

Svärdet, afbildadt fig. 2 i en femtedel af verkliga storleken, är ovanligt stort och väl bevaradt. Det är likt fig. 109 i *Sv. forns.*, men flikarna å fästets nedre del äro hopvuxna; en grund skåra ses dock ännu å fästets båda sidor på det ställe, der springan mellan flikarna fanns, innan dessa växte ihop. Denna skåra ses tydligt å fig. 3, som visar fästet och öfversidan af knappen i hälften af verkliga storleken. Knappen är fyrsidig med åtta upphöjda rundlar, å hvilka ses koncentriska kretsar; fyra af dessa rundlar äro genom upphöjda ränder förbundna med midtelknappen. Kaflen är af brons med omvexlande smala, upphöjda, fint snedstreckade tvärränder och breda, grunda fördjupningar, som varit fylda med något nu försvunnet ämne. Dessa fördjupningar gå ej rundtom, utan tvärränderna äro på hvar och en af kaflens kanter förbundna genom en smal, upphöjd rand.

2.

3.

Klingan är gjuten för sig. I fästets nedre del ses fem nithufvud; på ena sidan fattas två, och på den andra ett af dessa nithufvud. Det är dock osäkert, huruvida klingan egentligen fasthålles genom dessa nitar. Klingan är bred, — något bredare mot midten än vid fästets början, — spetsig, tunn, med skarpa eggar. Längs midten går en smal, ganska hög, run-

dad rygg; å ömse sidor om denna ses fem mycket fina ränder.

Hela längden 1 meter 1,5 cm.

Klingans längd från fästets nedersta del 90,5 cm.

Kaflens längd dryga 6 cm.

Klingans bredd 2 cm. nedanför fästet 4,6 cm.

Klingans största bredd 5,2 cm.

Svärdet inköptes för Statens Historiska Museum, der det nu förvaras under nr 7460.

Trots sin skenbara obetydlighet är den lilla, ofvan omtalade skåran af icke ringa intresse. Redan för tolf år sedan uttalade jag nämligen[1] den åsigten, att de flikar, som nedtill afsluta fästet å många af den äldre bronsålderns svärd, småningom tilltogo i längd, tills de möttes och slutligen växte tillsammans. Svärdet från Ellösefjorden bekräftar riktigheten af en sådan uppfattning, och den lilla skåran är ett minne af det mellanrum, som å de äldre svärden fanns mellan flikarnas spetsar. Sådana rudimentära företeelser äro af lika stor betydelse för den förhistoriska typologen som för den darwinistiska naturforskaren.

Ofta, kanske alltför ofta, hör man den gamla anmärkningen upprepas, att bronssvärden hafva mycket korta fästen, och man söker gifva större vigt åt denna anmärkning genom att mäta fästets längd. Vanligen begår man dock härvid det felet att mäta endast den rätliniga kaflen, förgätande, att det ej är fråga om längden af denna del af fästet, utan om det utrymme som handen beqvämligen har, då den håller svärdet. Men detta utrymme bildas icke blott af kaflen, utan äfven af knappens undre sluttning och af fästets nedersta, rundade del. Mäter man hela detta utrymme, finner man att det är tillräckligt stort för en vanlig svensk manshand i våra dagar, hvilket

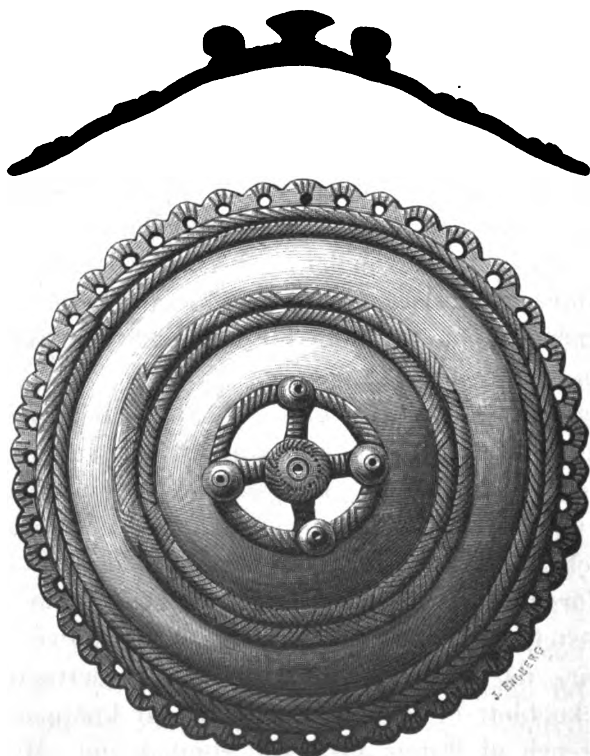
[1] *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 352. Jfr *Compte-rendu du Congrès de Stockholm* 1874, sid. 889.

äfven vid ett försök att med en sådan hand fatta det nu beskrifna svärdet lätt bekräftas.

O. M:s.

Ett fynd från vår jernålders första dagar.

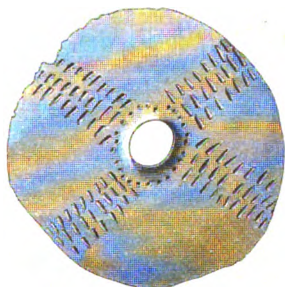
I en till Norrgårda hemman i Vallstena socken hörande beteshage hittades våren 1884 några i flere afseenden

4.

märkliga föremål, liggande under en större sten. Fyndet, som nu förvaras i Statens Historiska Museum under nr 7597, utgjordes af:

a) En rund *bronsbuckla*, som i två tredjedelar af verkliga storleken visas fig. 4, sedd dels uppifrån, dels i genomskärning. I midten finnes ett rundt hål, öfver hvilket ett likarmadt kors ligger. Vid ändan af hvarje korsarm sitter en rund knopp, och öfver korsets midt en större sådan knopp. Kanten kring hålet är upphöjd och snedstreckad i olika riktningar. Liknande upphöjda, snedstreckade ränder ses parvis dels midtpå bucklans sluttning, dels utmed dennas kant, hvilken ytterst bildas af genombrutna uddar. Baksidan är slät, utan spår af tvärslå eller ögla. Hela bucklan är, liksom de öfriga till fyndet hörande bronserna, betäckt med grön erg, hvilken på öfversidan af denna buckla har den för arbeten från jernålderns äldsta del egendomliga färgen. På öfversidan ses ett par rödbruna fläckar, utan tvifvel jernrost. Diameter 11,4 cm.; höjd vid midten 3,2 cm.

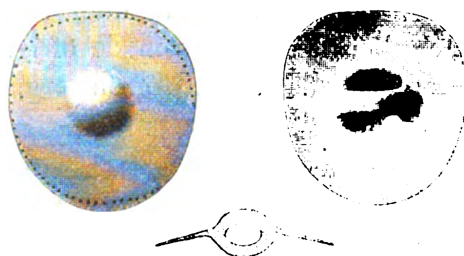

5.

b) Två runda *bronsbucklor*, som likna *a*, men som äro mindre och simplare. De upphöjda ränderna midt på sluttningen och vid kanten äro enkla; de hafva varit snedstreckade, men äro nu så nötta, att strecken till en stor del försvunnit. På den ena af dessa bucklor ses små rödbruna fläckar, troligen jernrost. Diameter 8 och 7,8 cm.; höjd vid midten 1,6 och 1,7 cm.

c) En nästan rund, svagt kupig, ganska tunn *bronsplåt*, afbildad fig. 5 i två tredjedelar af verkliga storleken. Midten är genombruten af ett bredt-ovalt hål, hvilket har en något uppåtböjd, men ej förtjockad kant, omgifven af en krets fördjupade punkter. På öfversidan äro fyra i radiens riktning gående grupper af korta tvärstreck inhuggna; tre rader streck i hvarje grupp. Vid kanten, som måhända en gång varit mera regelbundet rund än

nu, finnas obetydliga lemningar af en rad fördjupade punkter, hvilka dock ej kunna ses på afbildningen. På baksidan ej spår af tvärslå eller ögla, men några rödbruna fläckar, utan tvifvel jernrost. Största diameter 5,6 cm.

d) En liten, nästan rund, tutuluslik *bronsbuckla*, afbildad fig. 6 i två tredjedelar af verkliga storleken. Öfversidans midt bildas af en rund kupa, och kring kanten går en rad fördjupade punkter. Midt på undersidan,

6.

7.

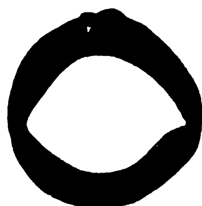
under den nyss nämnda kupan, sitter en ögla. På öfversidan ses rödbruna fläckar, utan tvifvel jernrost. Diameter 3,8 cm.

e) En *skära* af *jern*, afbildad fig. 7 i hälften af verkliga storleken; baktill något afbruten. Längd nu 13,6 cm.

f) En *ring* af *jern*, afbildad fig. 8 i två tredjedelar af verkliga storleken. Insidan har troligen genom nöt-

ning fått sitt nuvarande utseende. Kanten omfattas på ett ställe af en smal, böjd jernten, möjligen en bit af en liten ring; i denna ses hälften af en ännu mindre ring(?). Största yttre diameter 3,9 cm.

g) En bit, troligen af en *jernring* lik *f*.

8.

Att fyndet tillhör en tid, då jernet redan var i bruk, framgår tydligt af de till detsamma hörande jernsakerna. Stilen och de enkla ornamenten på bronsarbetena visa, att de tillhöra den äldsta delen af Sveriges jernålder, en tid, från hvilken visserligen ännu endast få minnen äro kända, men hvilken för hvarje år allt bättre framträder i sin rätta belysning [1].

Utom de nu beskrifna föremålen och dem, som omtalas sid. 158 i del. 30 af *Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar*, torde vi bland de svenska fynden kunna till denna tid hänföra: ett rundt, hjulformigt spänne [2], en baktill hjulformig bältehake [3] och en hake af liknande form [4], men mindre och simplare — alla tre af brons och funna i Skåne; en »kronlik» halsring af brons, troligen funnen i Skåne [5]; samt två bronshalsringar af liknande form, men simplare, funna på Gotland [6].

[1] Montelius i *k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar*, del. 30, sid. 193.

[2] Lunds Museum 3752. N. G. Bruzelius, *Svenska fornlemningar*, 2 sid. 40, pl. VI fig. 6; Nilsson, *Bronsåldern*, pl. 4 fig. 45. — Jfr *Årböger f. nord. oldkynd.* 1881, sid. 83, fig. 1.

[3] St. M. 1706. Undset, *Jernalderens begyndelse i Nord-Europa*, sid. 336, pl. XXXI fig. 1.

[4] St. M. 1985.

[5] Framlidne öfverjägmästaren Sjökronas samling. Lik fig. 219 i Worsaaes *Nordiske oldsager*.

[6] St. M. 2450 och 2484. Montelius, *Från jernåldern*, sid. 24, not. 1; en af dem afbildad i Montelius' *Die Kultur Schwedens in vorchristlicher Zeit*, fig. 98.

O. M:s.

Samlingen på Finnhult af kust- och verkstadsfynd från Ringsjön.

Tabellarisk öfversigt.

Fyndort.	Skrapor.	Flintkärnor		Yxor och mejslar			Pilspetsar.				Flintborr.	Knackstenar.	Flintknutor.
		af vanlig form.	med handtag.	af flinta. Äldre form.	af flinta. Yngre form.	af grönsten utan skafthål.	Lancettformiga.	Med tånge.	Tväreggade.	Ensidigt tillhuggna.			
A) Finnhult	54	48	3	9	8	4	1	2	1	11	5	12	12
B) Bo	70	38	46	69	12	21	—	1	3	9	37	55	149
C) Råröd	30	38	51	42	—	14	—	—	—	1	20	14	118
Ca) Råröd	5	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3	5
D) Lillö	5	2	2	4	3	—	—	3	—	—	4	5	3
E) Gamla vägen till Lillö	12	3	—	—	2	—	—	3	—	1	1	—	2
F) Fulltofta	43	6	4	9	4	2	—	3	—	—	2	6	17
G) Sätofta	2	1	1	3	—	2	—	—	1	1	—	—	2
H) Osbyholm	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
I) Pråmhuset	60	13	12	20	14	5	—	6	9	1	12	13	99
K) Nyby	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L) Klinta	7	6	3	4	1	—	—	—	—	—	2	1	6
M) Fairyhill	30	9	3	—	6	—	—	—	—	—	6	7	7
N) Jernvägsbron	9	21	5	27	11	25	—	1	—	1	5	10	14
Na) Ringsjöns utlopp	499	198	28	44	91	7	35	252	3	2	22	67	33
O) Vallen	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
P) Häggenäs	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	4	2	12
Q) Häggenäs	3	—	1	2	—	—	—	4	1	—	2	2	10
R) Ormanäs	22	50	105	25	—	5	(?)1	—	—	—	19	35	28
S) Ormanäs	12	53	76	37	3	32	—	—	—	—	28	48	45
T) Stanstorp	2	—	1	10	1	1	—	—	—	—	4	—	—
	869	499	341	307	157	117	37	276	18	27	174	282	565

Anmärkningar.

A) Flintspåner och affall.
B) » » » 3 hela, 1 fragmentarisk spjutspets; 1 dolk.
C) » » »
Ca) Ett s. k. halfmåoformigt verktyg af flinta.
D) Flintspåner och affall.
E) » » »
F) » » » några få krukskärfvor af särdeles groft gods utan ornering.
G) » » »
H) » » »
I) » » » 1 spjutspets af flinta med tånge alldeles lik pilspetsarne med tånge.
K) » » »
L) » » » 1 spjutspets af flinta.
M) » » »
N) Spåner och affall från tillverkningen af flint- och *grönstens*-redskap; redskap af ben och hjorthorn, 4 st. krukskärfvor utan ornering, 1 spjutspets af flinta, 2 yxor af grönsten med skafthål.
Na) 4 st. eneggade krumknifvar (M. 67), en harpunspets af flinta, afbruten i skaftändan, en rund klubba af grönsten med skafthål, 2 st. slipstenar, en massa vackra flintspåner, bland dem många med hög rygg (danska »Hjörnefläcker»). Det stora antal krukskärfvor, som här funnits, fördelar sig på ungefär följande sätt:

A. Ornerade fragment.		
I:o) af mynningen.		
a) med endast stora och medelstora punkter	341	
b) med små punkter	71	
c) med linieornament	116	528.
II:o) af buken.		
a) med endast stora och medelstora punkter	535	
b) med små punkter	55	
c) med linieornament	78	
d) med bilden af en fogel (?)	1	669.
B. Icke ornerade fragment.		
I:o) af mynningen	82	
II:o) af buken	2,360	2,442.
Summa summarum		3,639.

O) 2 st. fyrsidiga, ett tresidigt verktyg af flinta utan egg eller synnerligen tillspetsad udd (den ena fyrsidiga flintpjesen är 440 mm lång), några flintspåner.
P) Några flintspåner.
Q) » »
R) En mängd mycket vackra flintspåner, 6 st. tre- eller fyrsidiga redskap af flinta utan egg eller tydlig udd.
S) 2 st. tre- eller fyrsidiga redskap som här ofvan, 3 st. slipstenar, en mängd flintspåner.
T) Flintspåner och affall.

C. D. Reventlow.

Ur Akademiens arkiv.

7.

Utdrag af Landsh. A. Cronhiorts bref till General Gouvern. m. m. Grefve E. Dahlberg, dat. Tavastehus d. 16 jan. 1699. (R. Ark.)

Det jag tilförende Eders Hög Grefll. Excell:tz ödmiukeligast haar berettat att den Renomerade Börje Jerels Portrait skulle wara afmåhlat uppå muren, det har iag ochså vidh min hijtkompst således befunnit, och stoor på ett Torn högt uppå Muren, der som han har haft sidt Cancellie, uti een sådan figur affmåhlat som ännu af fergorna kan synas, uppå een hwiter grundt ¼ aln diupt uti muren, så att den andra muren är så mycket högre på sidorna, och dhe tecken som han har i händerna, Gissel och Rijs skal betuda att han medh twång haar bracht Tawasthuus lähn under sin lydna, kalchen på den eena sidhan och Elden på den andra att han dhem bracht til den Christeliga Religionen — — — — — —

Utdrag af Cronhiorts bref till Dahlberg af d. 19 april 1699.

Eders Grefll. Excell:ts höghgunstige aff den 24 Martij har iag medh största wördnad handfångit och deraff ödmiukeligen erseedt, att Eders Grefll. Excell:tz höggunstigt behagat det öffversende Birge Jerls contrafait låta aff kopparstickaren afftaga, att insereras uti Eders Grefll. Excell:tz högtberömde Werck Suecia Antiqua; Och som Eders Grefll. Excell:tz mig anbefallat att låta dethsamma contrafait uppå muren, för allahanda owädher förwara, att det icke aldeles derigenom motte förderfvas; så har

iag straxt skrifwit Hopmannen i Tavastehus till, att han medh bräders förslagande, skal dethsamma ginast werchstellig giöra, så att det för posteriteten kan blifva conserverat. — — — — — — — — — — —

Cronhiort till Dahlberg d. 13 juni 1699.

— — Börje Jerls Portrait på Tavastehus Slått haar jag låtit betäcka medh bräder, så att deth bettre kan blifva conserverat.

En teckning af denna föregifna bild af Birger Jarl finnes uti: »Gamble Monumenter i Stoor-Förstendömet Finnlandh affrijtadhe Anno 1671 och 1672 aff Elia Brennero, Ostrobothniensi» (Mscr. i 4:o Sign. F. l. 4 ibland Antiqv. Arch. Saml. uti Kongl. Biblioteket). Den visar en Christusbild med gloria, samt en gissel uti venstra handen och ett ris uti den högra. På venstra sidan står en växt, som troligen skall föreställa en lilja, och på den högra en kalk, hvarifrån utgå några strålar, som tyckas beteckna huru blodsdroppar under gisslandet nedfalla i kalken, likasom liljan kunde anses vara upprunnen ur det blod som fallit på marken. Vid fötterna är en vapensköld, som är delad i fyra fält, och på teckningen rödmålade, men så att de tvänne äro mörkare och skuggade på tvären. I Limnells dissert. de Tavastia Åbo 1748, der denna teckning finnes återgifven i träsnitt, äro fälten betecknade såsom gula och röda, i likhet med det Tottiska vapnet. Brenners öfverskrift på dess afbildning är blott: På Tavasthuus Slåtz muur.

8.

Hertig Carls Bref till Håkon Larsson, att han lather göra H. F. N:ds Conterfei vthi Karll Karlssons Guldkedie som han vthi fremmande landh [drage skall] hög:te H. F. N. till ähre, dat. Gripsholm den 30 juni 1595. (Registr. 1: 201.)

Wår gunst och nåde &c. Wi lathe ider wette Håkon Larsson att wi af synnerlig gunst och benägenheet hafwe skencktt' wår Frille Szon Karll Karlsson ehn guldkedie, som han oss till ähre vthi fremmande landh drage skall, och efter deruthi feeles wårtt Conterfei, Derföre befale wi att thu ther i Nyköpingh lather medh thet allerförste tillgöre itt af thet gull thu i förrådh hafwer, och efter den större form, Der och så hender att Skipen blifwe förre Segelreede än samme Conterfei kan blifwe tilgiordt, Då skall thu lathe honom så myckit gull bekomme, som der till behöfwes, och itt wisth aftryck eller Skampelun vthi Bly, att han thett vthlendes kan göre lathe. Der weett tigh effter rätte. Datum ut supra.

K. Br. till Kammaren d. 4 juni 1639 för Alex. Erskine på 1200 Rsd:r och en guldkedja af 300 Cronor samt Hennes Kongl. Maj:ts Conterfej. Registr. f. 466.

K. Br. till Kammaren d. 7 aug. 1643 för Winnandt von Pohlhelm, Landt Grefvinnans af Hessen sändebud, på en guldkedja om 167½ krona och ett slät (Drottningens) conterfej af 9 kronor. Registr. f. 850.

K. Br. till Kammar Råden om tilldelande af guldkedjor med contrefaits och penningar till officerare som utmärkt sig i sjöslaget (vid Femern), dat. Stockh. d. 10 jan. 1645. Registr. f. 37.

K. Br. t. Kammaren om tvänne guldkedjor, den ena om 200 den andra om 100 kronor med 2 slätte contrefaits samt 6 klädningar åt Siebenburgiska sändebudet och hans sekreterare d. 24 jan. 1647. Reg. f. 121.

Lärda sällskaps handlingar och tidskrifter.

Archiv für Frankfurts Geschichte und Kunst. Neue Folge, herausgegeben von dem Vereine für Geschichte und Alterthumskunde zu Frankfurt am Main. VIII (1882).

Joseph, Goldmünzen des XIV. und XV. Jahrhunderts (Disibodenberger Fund), nebst urkundlichen Beiträgen zur rheinländischen Münzgeschichte, besonders Frankfurts (2 pl.).

— — — — X (1883).

Faulhaber, Geschichte der Post in Frankfurt a. M. (första kapitlet handlar om Das städtische Botenwesen).

Zeitschrift des Vereins für hessische Geschichte und Landeskunde. VIII. Supplement (1882).

Wolff, Das Römercastell und das Mithrasheiligthum von Gross-Krotzenburg am Main nebst Beiträgen zur Lösung der Frage über die architektonische Beschaffenheit der Mithrasheiligthümer. — Suchier, Die römischen Münzen, Stempel, Inschriften und Graffite von Gross-Krotzenburg und der Umgegend von Hanau.

— — — — IX (1881—1882).

Stern, Der Lichtberger Bracteatenfund (1 pl.).

Nyaste bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif, 1882.

Nordlander, Om sil och sel i norrländska ortnamn. — Svensén, Sagor från Emådalen. — Hyltén-Cavallius, Gåtor och spörsmål från Värend. — Norén, Ordlista öfver Dalmålet. — Prytz, En lustigh comoedia om konung Gustaf I, med ett tillägg om de folkliga beståndsdelarne i det svenska skoldramat.

— — — — 1883.

Bohlin, Folktoner från Jämtland. — Kock, Om svenskans behandling af ljudförbindelsen *itt* och om fornsvenskans *l*-ljud.

Archiv des Vereins für Geschichte und Alterthümer der Herzogthümer Bremen und Verden und des Landes Hadeln zu Stade. 1 (1862).

Rudorff, Die Pferdeköpfe an den Herdrähmen und Giebeln der niedersächsischen Bauernhäuser (3 pl.). — Vogelsang, Culturgeschichtliche und kirchlich-sociale Collectaneen aus der Mitte des 17:en Jahrhunderts, betreffend die Städte Stade o. s. v. — Krause, Der letzte Convent von St. Georg in Stade (von der Antoniusgilde im Bremischen).

— — — — 2 (1864).

Eschen, Das Fresesche Familienbuch, Aufzeichnungen aus dem dreissigjährigen Kriege zu Hoya 1623—27. — Schlüter, Der Feldzug der Schwedischen und Braunschweig-Lüneburgischen Truppen gegen die Dänen im Jahre 1700. — Zeidler, Die Steindenkmäler der Börde Lamstedt. — Krause, Die Todtenstätten im Stade. Das Urnenfeld von Perleberg (1 pl.). — Krause, Die Alterthumsfunde der letzten Jahre in den Herzogthümern Bremen und Verden (1 pl.). — Wiedemann, Die Münzwerthe im Bremischen. — Krause, Pferdeköpfe am Herdrehmen und Hausmarken in Oldenburg.

— — — — 6 (1871).

Jobelmann und Wittpenning, Geschichte der Stadt Stade (forts.). — Schlüter, Stanislaus Leczinsky in Pommern 1709—1711: welcher Gestalt die Herzogthümer Bremen und Verden zur Hofhaltung des vom König August vertriebenen Königs von Polen Stanislaus Leczinsky in Pommern anno 1709—1711 haben contribuiren müssen, und die Herbeiziehung der Prediger auf dem Lande, Organisten, Küster und Schulmeister, desgleichen des Gesindes auf dem Lande zur Deficit (aus archivalischen Quellen). — Jobelmann, Hexenprocesse im Bremenschen. — Müller, Bericht über Alterthümer im Hannoverschen. — Schlüter, Nachrichten über den politisch-literarischen Nachlass des ehemaligen königl. schwedischen Kanzlers in den Herzogthümern Bremen und Verden, Esaias von Pufendorff.

Uppsatsen om E. von Pufendorf är af följande innehåll. Den 22 september 1702 skref kanslikollegiet i Stockholm till Bremen-Verdenska regeringen i Bremen, med uppmaning att den skulle låta i Hamburg hos Veronica von Pufendorf undersöka hennes framlidne mans efterlemnade papper och underhandla om inköp af sådant, som kunde anses hafva varit dennes enskilda tillhörighet. Regeringen i Stade föreslog en lösen af 1,000 riksdaler och i skrifvelse daterad Praga vid Warschau den 11 april 1703 godkänner k. Karl XII förslaget och anbefaller köpets skyndsamma fullbordande. Enkans qvitto är dateradt

Hamburg den 18 juli 1704. Med kanslikollegii medgifvande stannade handlingar som rörde Bremen och Verden i Stade, resten, i 23 stora och små konvolut, skickades öfver Wismar i midten af år 1705 till Stockholm. Dåvarande arkivarien i Stade Dietrich von Stade hade under tiden låtit taga afskrifter af de till Sverige öfversända handlingarna, hvilka afskrifter, bundna i 7 folioband, nu förvaras i provinsstatsarkivet i Hannover. Öfver innehållet af dessa band lemnas en förteckning.

— — — — 5 (1875).

Jobelmann und Wittpening, Geschichte der Stadt Stade (forts.). — Jobelmann, Die Reichsexecution gegen Carl XI von Schweden in den Herzogthümern Bremen und Verden 1675—1680. — Esaias von Pufendorfs Bericht an den König von Schweden über den französischer Hof und dessen Etat. — Krause, Urnen mit eingesetztem Glas. — Krause, Eisen in Hünengräben.

Förf. vidhåller en tidigare (del. 2, sid. 281) meddelad fyndberättelse, enligt hvilken två jernstycken hittats i en stenåldersgraf vid Scharsdamm. Som grafven emellertid var förstörd, innan någon för fornsaker intresserad person kom till stället, bevisar detta fynd intet: man kan ej nu konstatera, om de två jernstyckena hittats *samman* med stenåldersföremålen eller skilda från dem.

Krause, Die Römermünzen in dem Hünengrabe von Fickmühlen. — Der Mulsumer Goldring.

Inom en täckstenarne beröfvad hällkista hittades vid borttagandet af grästorfven en lerkruka med 40 romerska mynt (Vespasianus—Faustina d. y.). Förf. anser dessa mynt, eftersom de hittats inom sjelfva grafven, tillhöra den ursprungliga anläggningen och således gifva en tidsbestämning för stenåldersgrafvarne. Läget inom sjelfva grästorfven antyder snarare en sekundär nedgräfning. Andra fynd af romerska mynt omtalas.

Esaias v. Pufendorfs Berichte über die ihm übertragene Commission an die Herzöge von Braunschweig-Lüneburg und von dem westphälischen Kreistage zu Bielefeld.

— — — — 6 (1877).

Dietrich von Stades und Georg von Roths Geographie der Herzogthümer Bremen und Verden aus den Handschriften herausgegeben. — Esaias von Pufendorfs Bericht an den König von Schweden über die französischen Zustände, d. d. mense Julio 1670.

— — — — 9 (1882).

Bahrfeldt, Uebersicht der im Vereinsgebiete gefundenen römischen Münzen. — Schröder, Ortsnahmen in der Landdrostei Stade. — Bahrfeldt, Kleinere numismatische Mittheilungen. — Zu den Münzen der Stadt Stade (2 uppsatser rörande medeltidsmynt). — Schroeder, Kleinere archäologische Mittheilungen.

I Bahrfeldts numismatiska bidrag omtalas en Stades 1/12 Thaler af år 1691, å hvars *åts.* ses två nycklar inslagna å ömse sidor af den kongl. namnchiffren, samt följande blymärke: *åts.* den hel. Georg till häst, dödande draken; *fråns.* två korslagda nycklar, i den öfre vinkeln ett krönt kors, i de två sidovinklarne årtalet 16 67. Hr Bahrfeldt antager, att detta märke tillhör Stade snarare än Riga. Äfven omtalas en medalj öfver Stades intagande af Danskarne år 1712 [1].

Jahrbuch für schweizerische Geschichte, herausgegeben auf Veranstaltung der allgemeinen geschichtsforschenden Gesellschaft der Schweiz. IX och X (1884, 1885).

Mezger, Die Stellung und die Geschicke des Kantons Schaffhausen während des dreissigjährigen Krieges (IX). — Meier, Geschichte der Schule von St. Gallen im Mittelalter (X). — Von Gonzenbach, Rückblicke auf die Lostrennung der Schweizerischen Eidgenossenschaft von Reichsverbande durch den Friedenscongress in Osnabrück und Münster (1643—1648).

Den sistnämnda afhandlingen sysselsätter sig vidlyftigt med de svenska ombuden vid fredsförhandlingarne.

Schriften der physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i P. XXV (1884).

Tischler, Ueber die 1883 vorgenommenen prähistorischen Untersuchungen und der Zuwachs des Museums; — densamme, Ueber Funde aus dem Kaukasus; — densamme, Ueber seine Studien in den Rheinischen Museen und Frankreich. — Dessa dr Tischlers uppsatser äro, såsom man på förhand kunde vänta, af synnerligt intresse.

[1] Del. 3 och 7—9 har Red. ej haft tillfälle att se.

Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen, redigiert von Dr. B. Endrulat. I. 1. (1885).

Warschauer, Die mittelalterlichen Innungen zu Posen. — Jonas, Ein deutsches Handwerker-Spiel [1600-talet]. — Hockenbeck, Die Näpfehensteine an den Pfarrkirchen zu Klecko, Lekno, Rogasen und Wingrowitz. — Knoop, Volkssagen und Erzählungen aus der Provinz Posen.

Med *Näpfehen* menas regelbundna borrhål, som förekomma i flere tegelstenskyrkor i Pommern, på Rügen och Usedom, i Mark Brandenburg, Braunschweig, Goslar och Posen. De förekomma å de södra och östra ytterväggarne, ej nära marken, ej högt uppe, de flesta i jämnhöjd med en pojkes bröst. Hr Hockenbeck antager, att de tillkommit derigenom, att man framkallat den för rökelsens antändande erforderliga elden medels ett drillborr af trä, hvars öfre ända sattes mot någon sten i väggen. Flere af de borrhål han omtalar äro tillkomna under 1500-, 1600- och 1700-talen.

Direktör Ernst Riedel uppgifver (*Archiv für christliche Baukunst und Kirchenschmuck* 1871) sig hafva sett dylika borrhål i Sverige. Kan någon af Månadsbladets läsare lemna underrättelser om sådana?

Annali della R. Scuola normale superiore di Pisa. Della serie vol. VII. Filosofia e filologia. Vol. IV. (1884).

Innehåller: Puntone, Le rappresentanze figurate relative al mito di Ippolito; — densamme, Directorium humanæ vitæ alias Parabolæ antiquorum sapientum.

Sitzungs-Berichte der philosophisch-philologischen u. historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. 1883. H. 1 och 2.

Von Maurer, Die unächte Geburt nach altnordischem Rechte. — Öhlenschläger, Bedaium u. die Bedaius-Inschriften aus Chieming. — Spengel, Scenentitel u. Scenenabtheilung in der lateinischen Komödie.

Archiv für hessische Geschichte u. Alterthumskunde. Band XV, h. 1 och 2.

Rüger, Ueber die Ansiedelungen der Chatten. — Birlinger, Sittengeschichtliches u. Sprachliches aus Hessen. — Joseph, Die Münzen der Stadt Mainz.

Revue d'ethnographie. II, 1—3.

Tarry, Excursions archéologiques dans la vallée de l'Oued Mya (norra Afrika). — A. Bertrand, Les Troglodytes (Frankrikes stenålder). — de Quatrefages, Etude sur quelques monuments et constructions préhistoriques, à propos d'un monument mégalithique de l'île de Tonga-Tabou. — Ujfalvy, Les Aryens au nord et au sud de l'Hindou-Kouch. — A. Bertrand, L'introduction des métaux en Occident.

Abhandlungen der philosophisch-philologischen Classe der k. bayerischen Akademie der Wissenschaften. XVI, 3.

G. F. Unger, Kyaxares und Astyages.

Bulletin des commissions royales d'art et d'archéologie i Bruxelles. XXII, 1—2.

Baes, Recherches sur les matières colorantes employés par les artistes dans les divers procédés de peinture en usage dans l'antiquité, pendant le moyen âge et à l'époque de la renaissance. — Hymans, Un ableau retrouvé de Jean van Eyck.

Bulletin de la Société d'études des Hautes-Alpes. II, 1—2.

Vallentin, Epigraphie gallo-romaine des Hautes-Alpes. -- Jouglard, Mots caractéristiques au patois des Hautes-Alpes.

Archivio per l'antropologia e la etnologia. XIII, 1.

Sergi, Un cranio della necropoli di Villanova presso Bologna. — Bellucci, Su taluni utensili litici rinvenuti nel Perugino.

Numismatic Chronicle 1883, 1.

Smith, The human hand on hiberno-danish coins.

Sitzungsberichte der k. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1883.

XXV, XXVI. Weber, Über die Geschichte von Kaufman Campaka (tillägg i nr XXXV, XXXVI). — Schmidt, Bericht über die im Winter 1882—83 ausgeführte epigraphische Reise nach Algier und Tunis. — Schott, Über eine chinesisch verfasste Erdbeschreibung. Om Sverige heter det der:

»Denna nation bor i den ogästvänliga Norden, dock kan hon genom att anstränga sina krafter bevara sin sjelfständighet. Hennes starka grannar hafva icke kunnat underkasta henne. **Behaglig ro är förderfvets grodd, nöd och bekymmer äro lyckans grundvalar.**»

XXXII, XXXIII. Curtius, Studien über die Tempelgiebel von Olympia.
XXXIV. A. Kirchhoff, Über die von Thukydides benützten Urkunden.
XXXV, XXXVI. Müllenhoff, Über den südostlichen Winkel der alten Germania. — Wilcken, Arsinoitische Steuerprofessionen aus dem Jahre 189 n. Chr. und verwandte Urkunden.
XXXVII. Duncker, Ein angebliches Gesetz des Perikles. — Virchow, Ueber die Zeitbestimmung der italischen und deutschen Hausurnen.

Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der k. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften.

V. Nipperdey, Die leges annales der römischen Republik. — Droysen, Das Testament des grossen Kurfürsten. — G. Curtius, Zur Chronologie der indogermanischen Sprachforschung. — Jahn, Über Darstellung des Handwerks und Handelsverkehrs auf antiken Wandgemälden (6 pl.). — Ebert, Tertullians Verhältniss zu Minucius Felix, Commodians carmen apologeticum. — G. Voigt, Die Denkwürdigheiten (1207—1238) des Minoriten Jordanus von Giano (om den h. Franciscus och hans orden).
VI. Philippi, Über die römischen Triumphalreliefen und ihre Stellung in der Kunstgeschichte. — G. Voigt, Die Geschichtschreibung des Schmalkaldischen Kriegs 1, 2.
VII. V. d. Gabelentz, Die melanesischen Sprachen nach ihrem grammatischen Bau und ihre Verwandtschaft unter sich und mit den malaiisch-polynesischen Sprachen, 2. — L. Lange, Die Epheten und der Areopag von Solon. — F. Zarncke, Der Graltempel. — M. Voigt, Über die leges regiæ 1, 2. — F. Zarncke, Der Priester Johannes 1.
VIII. F. Zarncke, Der Priester Johannes, 2. — Springer, Die Psalter-Illustrationen im früheren Mittelalter (10 pl.). — V. d. Gabelentz und A. B. Meyer, Beiträge zur Kenntniss der melanesischen, mikronesischen und papuanischen Sprachen. — Schreiber, Die Athena Parthenos des Phidias und ihre Nachbildungen (4 pl.).

Berichte über die Verhandlungen der k. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Classe.

1868. Hänel, Über eine bisher ungedruckte Constitution de subole clericorum. — Overbeck, Kunstgeschichtliche Miscellen (forts. 1869). — Jahn, Über die Zeichnungen antiker Monumente in Codex Pighianus.
1869. Drobisch, Über die Frequenz der Universität Leipzig in ihrer ältesten und jüngsten Zeit. — Jahn, Über ein römisches Deckengemälde des codex Pighianus.
1870. Zarncke, Miscellaneen germanistischen Inhalts (zum zweiten Helgeliede, zum Hildebrandsliede o. s. v.).
1871. Zarncke, Zwei mittelalterliche Abhandlungen über dem Bau rhythmischer Verse. — Overbeck, Analekten zur Kunstmythologie des Zeus.
1872. M. Voigt, Über das römische System der Wege im alten Italien.
1873. Overbeck, Das grosse Mosaik auf der Piazza della Vittoria in Palermo (pl.)

1874. Zarncke, Über den althochdeutschen Gesang von heiligen Georg. — Arndt, Passio Sancti Georgii.

1875. Overbeck, Über eine Erzstatuette welche den rossebändigenden Poseidon darstellt (2 pl.). — G. Voigt, Über die Kurbrandenburgische Politik im schmalkaldischen Krieges. — Heydemann, Niobe und die Niobiden auf griechischen Vasenbilden (2 pl.). — Zarncke, Die Georgslegende aus den 9 Jahrhunderts.

1876. Overbeck, Über die kunstgeschichtliche Stellung des Reliefs mit Poseidons und Amphitrites Hochzeit in der Glyptothek in München noch einmal.

1877. Gardthausen, Beiträge zur griechischen Palæographie (5 pl.). — Ebert, Über die Räthselpoesie der Angelsachsen, insbesondere die Aenigmata des Tatwine und Eusebius. — Zarncke, Über das Fragment eines lateinischen Alexanderliedes in Verona. — Heydemann, Über unedirte Niobiden-Reliefs (5 pl.). — Zarncke, Über eine neue, bisher nicht bekannt gewesene lateinische Redaction des Briefes des Priester Johannes.

1878. Hirschfeld, Topographischer Versuch über die Peiraieusstadt (6 pl.). — Zarncke, Über zwei neue lateinische Redactionen des Presbyterbriefes. — Gardthausen, Beiträge zur griechischen Paleographie (3 pl.). — Lange, Die Composition der Aegineten (3 pl.). — Ebert, Kleine Beiträge zur Geschichte der karolingischen Literatur. — Heydemann, Archäologische Mittheilungen aus Rom (2 pl.).

1879. Springer, Über die Quellen der Kunstdarstellungen im Mittelalter. — Overbeck, om Parthenonskulpturerna.

1880. Schrader, Zur babylonisch-assyrischen Chronologie des Alexander Polyhistor und des Abydenus. — Overbeck, om Parthenonskulpturerna (3 pl.). — Lange, Über die Composition des Frieses von Phigalien (1 pl.). — Gardthausen, Beiträge zur griechischen Paläographie (4 pl.).

1881. Overbeck, Die Künstlerinschrift und das Datum der Aphrodite von Melos (3 fig.).

O. anser den meliska Afrodite, såväl efter stilen som efter konstnärsinskriftens paleografiska förhållanden, tillhöra midten af andra seklet f. Chr.

Verzameling van stukken die betrekking hebben tot overijsselsch regt en geschiedenis, utg. af de Vereenigung tot beoefening van overijsselsch regt en geschiedenis. Andra serien.

1. De munt te Hasselt. — Een woord over zekere dusgenoemde Kamper noodmuntjes van 1578.

5. Dobbelspel. — Opschriften op klokken te Vollenhove. — Stukken betreffende de broederschappen des hillighen sacrament, en van de heilige maagd Maria te Hasselt.

8. Het Pesthuis te Kampen.

9. Onze lieve vrouwe broederschap te Kampen.

Ett genmäle.

Det hör icke till mina vanor att svara på kritiker, ty detta är vanligen ett lönlöst arbete. I all synnerhet finner jag det öfverflödigt att om en kritiker omfattar andra åsigter än jag och derföre förkastar mina, gripa till pennan för att försvara dem. Om mycket kunna åsigterna ännu vara delade och en annan kan mena sig hafva lika goda skäl för sin som jag för min. Framtiden må då afgöra hvilken har rätt. Deremot kan det synas mig skäl att med ett par ord uppträda mot en kritik, som har till syfte att söka sak för att få tillfälle att göra ett rent personligt anfall.

Ett sådant gjordes i nr 313 af förlidit års årsgång af den danska tidningen Dagbladet, hvilket tidningsnummer genom en händelse kom i mina händer. Som denna artikel innehåller en del osanningar, vill jag här allenast konstatera dem.

Det heter, att jag afsigtligt ignorerar det danska arkeologiska materialet och de danske fornforskarne. Jag har dock gjort mera studier i Köpenhamns fornsaksmuseum än någon dansk arkeolog gjort i Stockholms. Jag har i mina skrifter icke varit sen att omtala det danska materialet eller citera danska författare, vare sig jag med dem instämt eller hyst en uppfattning, som från deras varit afvikande. Jag vet mig ej vara så enfaldig och så ovetenskaplig, att jag på grund af antipatier — ifall jag har sådana — försummar något material. Det finnes visserligen ett danskt arkeologiskt arbete, som jag länge samvetsgrannt underlåtit att läsa, men den fullt giltiga anledningen dertill har jag omtalat i inledningen till min uppsats i Akademiens handlingar, del. 28. Att jag icke alltid delar mina danska kollegers uppfattning, att jag till och med fördristat mig att opponera mig mot kammarherre Worsaaes åsigter, må förlåtas mig; vi äro i Sverige icke bundna af en sådan auktoritetstro, att vi anse oss vara skyldige att utan vidare antaga för godt allt hvad en framstående vetenskapsman uttalat.

Mig förebrås, att jag i mina »Anmärkningar» om Vendelfyndet (*Antiqvarisk Tidskrift*, del. 8) vare sig af okunnighet eller af ovilja icke omtalat det danska materialet, »genomgående göres ett litet lätt hopp öfver Danmark till den stora 'germanska' verlden och från denna tages allt med, äfven det obetydligaste». Den terminologi, som här användes, är icke min, ej heller öfrige svenske kollegers, ty vi äro ej af politiska skäl så afvoga mot tyskarne, att vi ej vilja räkna dem och oss till samma germanska verld. Vi hafva vidare icke för sed att af »anmärkningar» rörande ett fynd, i hvilka för öfrigt hänvisas till en blifvande utförlig framställning och hvilka dessutom icke upptaga mera än 30 — säger tretio — sidor, fordra en uttömmande behandling af ett ämne. Det är sannt, att jag i dessa anmärkningar talar litet om danska och norska förhållanden, men den som ej af illvilja vill söka sak mot mig, finner lätt, att jag, på grund af de många upplysningar, som Vendelfynden lemnade om våra förfäders vapendrägt m. m., sökt framhålla fyndens stora betydelse genom att jämföra deras vittnesbörd med den systematiska framställning af ämnet, som nyligen lemnats af Lindenschmidt i hans *Handbuch der germanischen Alterthumskunde*. Att jag dervid stundom sökt komplettera hans uppgifter om de utländska förhållandena torde kunna ursäktas.

Särskildt framställas anmärkningar mot mitt år 1884 utgifna arbete *The industrial arts of Scandinavia*. Jag har der, heter det, utan någon anledning alls i en populär öfversigt för en engelsk läsekrets »tagit videst mulig afstand fra Danmark». Att jag i denna bok icke talat om de danska arkeologiska förhållandena är fullkomligt sannt, men detta har skett på den goda grund, att jag hade blifvit anmodad att skildra den hedna tidens konstindustri i *Sverige och Norge:* med Danmark skulle jag icke taga någon befattning, alldenstund kammarherre Worsaae hade åtagit sig att skildra de danska förhållandena, hvilket ock finnes å baksidan af bokens första titelblad angifvet. Att jag i detta arbete, liksom i andra, tager ordet Skandinavien = den skandinaviska halfön beror helt enkelt derpå, att ordet Scandinavia, som är etymologiskt detsamma som Skåne, på sin höjd kan utsträckas till den halfö, af hvilken Skåne är den yttersta ändan. Som Danmark ligger vid

sidan af denna halfö, finnes ej ringaste anledning att öfverflytta namnet Scandinavia på Danmark. Att jag för öfrigt icke velat inbilla den engelska publiken att intet samband finnes mellan Danmark cch Skandinavien, torde fullt tydligt framgå af de ord, som min angripare uteslutit ur sitt långa citat ur min bok: (Danmark, Sweden and Norway) *all nearly connected in consequence of the close affinity of their inhabitants.*

I detta mitt arbete, heter det vidare, har jag gjort noga reda för allt, hvad jag har gjort och ämnar skrifva — och detta är mycket —, hvaremot man får ett synnerligen svagt intryck af att det funnits eller finnas andra arkeologer i Norden än jag sjelf. Jag har sedan jag läst detta anfall, å nytt gått igenom mitt arbete. Jag har der sagt, att jag i Brittiska Museet observerat en svensk flintyxa och en samling af lifländska fornsaker, att jag i ett tidigare arbete med 44 figurer illustrerat en särskild grupp af fornsaker, om hvilken jag i min engelska bok ej kunde meddela mera än några korta upplysningar; att jag en gång räknat antalet af kufiska mynt, som hittats i Sverige och att jag sysselsätter mig med ännu icke afslutade metrologiska undersökningar. Jag vågar anse, att jag under min vetenskapliga verksamhet gjort åtminstone något mera. Så skall jag hafva omtalat allt hvad jag ämnar skrifva? I detta afseende har jag i slutraderna af min bok omnämnt, att denna skall efterföljas af en andra del, som redogör för de konstindustriela förhållandena i Skandinavien under medeltiden och den nya tiden — en hänvisning, som jag fortfarande anser fullt berättigad och lämplig. Vid utarbetandet af den färdiga första delen ansåg jag mig böra så mycket som möjligt lämpa mig efter engelska författarevanor, och till dem hör onekligen, att författaren mera än hos oss är händelsen uppträder personligt talande till sin läsarekrets. Äfven må påminnas derom, att uppgiften med min bok icke var att framställa den nordiska fornforskningens resultat, utan de upplysningar om den forna konstindustrien, som kunna vinnas från de svenska och norska fornsakerna, äfvensom att den skulle vara en populär framställning af ämnet, hvadan den icke fick belastas med lärdt material. Att jag rätt fattat min uppgift, har jag funnit bekräftadt derigenom, att »the Lords of the committee of Council on Education», som af mig begärt boken, i särskild skrifvelse uttalat sin tillfredsställelse med densamma. Då lärd apparat skulle undvikas, har jag icke kunnat citera ens de vigtigaste företeelserna af den nordiska arkeologiska literaturen. Jag har gjort allenast två undantag, i det jag citerat två vigtiga nordiska arbeten, som blifvit utgifna på engelska. Författarne till dessa två arbeten äro händelsevis Danskar.

Min angripare har genom »ett litet exempel» velat göra riktigt tydligt, huru stor min afvoghet är mot Danmark. Jag har »för några år sedan utförligt och fullständigt beskrifvit alla de utskurna elfenbenshorn eller så kallade olefanter, som finnas rundt omkring i Europa, men dervid glömt det, som förvaras i museet för nordiska fornsaker, ehuru detta förekommer i Worsaaes *Afbildninger*, som alla hafva i sina händer». Verkliga förhållandet är följande. I ett nummer af *Månadsbladet* för år 1881 har jag egnat 11 — säger elfva — sidor åt en utförlig beskrifning af *en* olefant, som förvaras i Statens Historiska Museum, och af det karakteristiska i dennas ornamentik: djur inom runda ramar; jag har omtalat öfriga fall af denna ornamentik, som kommit till min kännedom, vare sig de förekomma på olefanter eller andra föremål, men detta är allt och jag har uttryckligen (s. 11) framhållit, att det är uteslutande denna grupp af olefanter, som jag sysselsatt mig med. Med det danska hornet har icke denna ornamentik och för mig fanns derföre platt ingen anledning att omtala det.

Hans Hildebrand.

Stockholm, 1885. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

163—165. 1885. Juli, Aug. och Sept.

Vården om kyrkornas fornlemningar.

1.

På grund af Riksantiqvariens hemställan har Akademien till rikets samtliga konsistorier aflåtit följande skrifvelse:

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien har med liflig tillfredsställelse under de senare åren iakttagit, att allt flitigare anmälningar göras om tillämnade rifningar eller förändringar af kyrkor. Derigenom har rätt mycket af intresse kunnat bevaras åt efterverlden, åtminstone i afbildning eller beskrifning.

Det har emellertid visat sig, att dylika anmälningar vanligen göras kort innan den beslutade förändringen skall vidtagas. Då en anmälan kommer till Akademien, i de flesta fall icke direkt, utan insänd af vederbörande consistorium eller landshöfdingeembete eller ock genom remiss från Kongl. Maj:t, måste Akademien, så snart tillräckliga upplysningar om kyrkan i fråga ej finnas att hemta i Akademiens arkiv, låta kyrkan af någon tjensteman eller annan person besigtigas och beskrifvas, stundom äfven af kompetent person tecknas. Men Akademiens tjenstemän kunna, på grund af deras tjensteåliggande i och för statssamlingarna, icke när som helst sändas till hvilken landsort som helst, ej heller äro de tecknare, som

Akademien plägar använda, alltid lediga, likasom det ej alltid är möjligt att i en aflägsen landsort finna någon der bosatt person, som är kompetent att lemna nödiga upplysningar, och äfven om en sådan finnes, är han icke alltid i tillfälle att ställa sig till Akademiens disposition. Härtill kommer ännu en omständighet. De statsmedel, som äro stälda till Akademiens förfogande för att bekosta dylika inspektionsresor, äro ytterst knappa, och Akademien är derföre i dubbelt mått pligtig att se till, att största sparsamhet iakttages. Det är uppenbart, att om tillämnad rifning af, låt vara, tre kyrkor i en aflägsen landsort anmäles, blir det mycket kostsammare, derest en särskild resa till denna landsort skall företagas efter hvarje anmälan, än om det är möjligt att under samma resa besigtiga tre i närheten af hvarandra liggande kyrkor.

Akademien anser sig derför böra hemställa, om Ni ej ville låta komma till vederbörandes kännedom, att det skulle lända till besparing för Statsverket och till lättnad icke blott för Akademien, utan ock för vederbörande församlingar och deras byggnadsföretag, om den i lag och förordningar stadgade anmälan om tillämnad rifning eller annan förändring göres så tidigt som möjligt, helst så snart församlingens beslut derom blifvit fattadt. Det skadar icke, om Akademien mottagit sådan underrättelse redan innan ritningarne till den nya kyrkan eller de nya kyrkodelarne blifvit af Kongl. Maj:t faststälda, alldenstund det ej sällan händer, att Akademien just i sammanhang med ritningarnes behandling tillfrågas om lämpligheten af den ene eller andra åtgärden som föreslagits. Stockholm den 3 februari 1885.

Verkningarna af denna skrifvelse hafva redan börjat visa sig.

2.

Med anledning af en i allmänna tidningarna intagen notis att för Linköpings nybildade museum insamlades kyrkliga föremål aflät Riksantiqvarien till Consistorium i Linköping följande skrifvelse:

Med anledning af en i de allmänna tidningarna intagen offentlig uppmaning till bildande af ett museum i Linköping, i hvilket äfven kyrkliga föremål skola intagas, får jag, å embetets vägnar, till förebyggande af kommande processer, anhålla att Högvördiga Consistorium ville i cirkulär till stiftets presterskap påminna om föreskrifterna i Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 nov. 1867, att kyrkliga föremål ej få till enskilda personer, inhemska eller utländska samlingar aflåtas utan att först hafva varit Kongl. Maj:t och Kronan hembjudna (§ 10), samt att dessa föremål skola förvaras i kyrka eller kyrkas hus (§ 11), hvadan de ej heller kunna hos enskilda personer, i inhemska eller utländska samlingar deponeras utan Kongl. Maj:ts nådiga medgifvande. Statens Historiska Museum är den enda samling, till hvilken kyrkliga föremål utan vidare åtgärd kunna skänkas, säljas eller genom deposition öfverlemnas, eftersom Statens Historiska Museum innehåller just Kongl. Maj:ts och Kronans förråd af dylika föremål.

Jag anhåller att få för mitt embetsarkiv mottaga ett exemplar af det ifrågavarande cirkuläret. Stockholm den 28 oktober 1884.

Ofvanstående skrifvelse trycktes i stiftscirkulären.

Som Östgöta-Korrespondenten i en hetsig ledande artikel uttalade sitt synnerliga missnöje öfver denna Riksantiqvariens embetsåtgärd, aflät Riksantiqvarien till tidningens redaktör följande skrifvelse:

Från okändt håll har jag i går mottagit ett exemplar af Eder tidning för den 15 i denna månad. Jag ber afsändaren mottaga min uppriktiga tacksägelse för det till-

fälle han beredt mig att häfva ett missförstånd. Under vädjande till den ärade redaktionens mig väl bekanta rättskänsla, anhåller jag om benäget införande af ett kort genmäle.

Den första uppsatsen i det anförda numret påstår, att jag, med anledning af uppropet till bildande af ett museum för Östergötland, i en till Linköpings domkapitel aflåten embetsskrifvelse, påpekat, »huruledes kyrkliga föremål icke till enskilda personer eller samlingar etc. få aflåtas *o. s. v.*» Detta påstående är ej korrekt. Det här af mig kursiverade beqväma *o. s. v.* undandöljer en mycket vigtig del af min skrifvelse. Jag anhöll i denna, att domkapitlet ville påminna stiftets presterskap om två föreskrifter i Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 november 1867 angående fornlemningars vård, nämligen att kyrkliga föremål ej få till enskilda personer eller samlingar aflåtas *utan att först vara Kongl. Maj:t och Kronan hembjudna* samt att äldre kyrkliga föremål, som ej längre användas för gudstjensten, skola förvaras i kyrka eller kyrkas hus, hvadan de tydligen ej få, på grund af deposition, annorstädes förvaras, utan att Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd sökts och erhållits till afvikelse från lagens tydliga föreskrift. Jag har således ej begärt annat än en påminnelse om de vilkor, på hvilka kyrkliga föremål kunna lagligen aflåtas till Östergötlands museum, till andra samlingar eller till enskilde. Omständigheter finnas, som gjort det till min embetspligt att anhålla om meddelande af denna påminnelse.

De delvis för mig och min embetsverksamhet förklenliga uttalanden, som i den ifrågavarande artikeln ytterligare förekomma, må, då de grunda sig på en felaktig faktisk uppgift, af mig lemnas obesvarade. De må stå för artikelförfattarens räkning. Jag har vid mer än ett tillfälle offentligen och tillräckligt tydligt uttalat mitt intresse för fornlemningarnas bevarande och för landsorts-

museerna och jag har alltid i handling, när tillfälle dertill erbjudit sig, sökt visa att hvad jag i sådant afseende yttrat varit ärligt menadt. Stockholm den 17 november 1884.

I någon mon i följd af Riksantiqvariens framhållande af det olagliga deri, att församlingar utan föregående anmälan deponerade kyrkliga föremål i hvarjehanda samlingar, inlemnades till Akademien följande skrifvelse:

Sedan ett museum för fornsaker blifvit i Vexiö uppbygdt, dit under den närmaste framtiden antagligen komma att öfverlemnas äfven sådana föremål, om hvilka gäller hvad i nådiga förordningen af den 29 november 1867 §§ 10 och 11 säga, nemligen att de icke må till enskilde eller samlingar aflåtas, utan att först hafva varit Kongl. Maj:t och Kronan hembjudna och följaktligen icke få i museum deponeras utan särskildt nådigt medgifvande, så anhåller undertecknad, till undvikande af särskild skrifvelse för hvarje särskildt sådant föremål, att tillsvidare må, med Akademiens goda minne, i museet intagas dylika deposita, för hvilka sedan på en gång må kunna begäras nådigt medgifvande att der få qvarstanna, då ock ompröfningen, huruvida något af det samlade borde med statens samlingar införlifvas eller till åtkomststället återsändas, lämpligen kunde ske.

Stockholm den 11 maj 1885.

G. Wennerberg.
Ordf. i Styrelsen för Smålands museum
i Vexiö.

Akademiens svar härpå har följande lydelse:

I skrifvelse af den 11 sistlidne maj har Ni, såsom ordförande i styrelsen för Smålands museum i Vexiö, för Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien anmält, att den nyligen uppförda museibyggnaden är ämnad

att inrymma äfven sådana kyrkliga föremål, som enligt nådiga förordningen af den 29 november 1867 §§ 10 och 11 ej få till enskilde eller samlingar aflåtas, utan att först hafva varit Kongl. Maj:t och Kronan hembjudna och som, enligt den nådiga förordningens föreskrift, skola förvaras i kyrka eller kyrkas hus, hvadan de ej få i museer deponeras utan att nådig tillåtelse gifvits till afvikelse från förordningen, och har Ni i samma skrifvelse hemställt, att fornsaker från kyrkorna tillsvidare må med Akademiens goda minne i Smålands museum intagas, för hvilka sedan kan på en gång begäras nådigt medgifvande att der få qvarstanna, då ock ompröfningen, huruvida något af det samlade borde med Statens samlingar införlifvas eller till åtkomststället återsändas, lämpligen kan ske.

Enligt gällande lag är församling, som är villig att aflåta eller att annorstädes än i kyrkan eller något hennes hus förvara kyrkligt föremål, skyldig att härom göra underdånig anmälan på det sådana föremål i första hand må kunna förvärfvas för Statens samlingar. Mången gång torde dock församlingarna finna en sådan anmälan alltför omständig och låter derför de kyrkliga fornlemningarna förblifva i kyrkan och förfaras. Då det af Eder föreslagna sättet att behandla sådana ärenden icke står i strid med lagstadgandet om Kronans företrädesrätt till ifrågavarande föremål, men väl kan bidraga att åt dem bereda ökadt skydd och bättre omvårdnad, medgifver Akademien för sin del, att kyrkliga föremål få i Vexiö museum som deposita mottagas, med vilkor att hvart år före utgången af mars månad anmälan rörande de föremål, som under det förflutna året på detta sätt mottagits, hos Akademien göres, på det Akademien må komma i tillfälle att utan allt för lång tidsutdrägt se till, om något deraf är för Statens samlingar behöfligt. Stockholm den 17 juni 1885.

Denna i enlighet med gällande lagstiftning gjorda öfverenskommelse har framkallat följande skrifvelse:

Vördsammast får jag härmed hos Kongl. Akademien anhålla, det K. Akademien benäget ville lemna tillstånd, att kyrkliga äldre föremål från Östergötlands läns kyrkor må, på de vilkor Kongl. Akademien kan föreskrifva, få emottagas till förvaring i Östergötlands Museum.

Länets senast afslutade landsting har till lokal åt nämde Museum öfverlemnat den s. k. hospitalskyrkan i Linköping.

För Östergötlands Museum:
Anton Ridderstad,
Löjtnant vid Kongl. 1:a Lifgrenadier-Reg:t.

Linköping den 28 september 1885.

Akademien har ännu icke hunnit behandla detta ärende.

3.

Den 12 augusti innevarande år erhöll Riksantiqvarien ett telegrafiskt meddelande från Konungens Befallningshafvande i Visby, att till staden ankommit en jernvägsvagn innehållande kyrkliga fornsaker, hvilka skulle med ångbåt föras till Stockholm och der införlifvas med Nordiska museet; Konungens Befallningshafvande egde sig icke bekant, huruvida tillstånd dertill i vederbörlig ordning vunnits.

Riksantiqvarien aflät genast följande svarstelegram:

Konungens Befallningshafvande,
Visby.

Qvarstad begäres å omtelegraferade sändning af kyrkliga fornsaker, tills undersökning och laglig behandling skett. Tillstånd till utlemnande aldrig begärdt.

Riksantiqvarien.

Med anledning af denna tilldragelse utfärdade Visby domkapitel följande cirkulär:

Då nyligen förekommit, att en kringresande person lyckats få till sig öfverlemnade några åtskilliga landskyrkor tillhöriga, i historiskt hänseende värderika kyrkliga minnesmärken, får domkapitlet härmed till dem det vederbör allvarligen förnya sin senast den 21 november 1883 (cirkulär nr 7 § 6) gjorda erinran, att i afseende på nämnda föremål ställa sig Kongl. förordn. den 29 november 1867 till ovilkorlig efterrättelse.

Visby domkapitel den 12 augusti 1885.

O. W. Lemke. C. J. Bergman. J. A. Fagerholm.
Nils Höjer. Carl Sprinchorn.
N. F. Öfverberg.

På Riksantiqvariens genom landssekreteraren Hambræus framförda begäran insände Nordiska museets ombud Alexis Engdahl förteckning öfver de insamlade fornsakerna jämte utdrag ur vederbörande kyrkostämmoprotokoll. Han skref vidare:

Med iakttagande af dessa formaliteter, torde den verkligen stora möda och ansträngning, jag gjort mig för räddandet af omskrifna saker åt ett svenskt museum tillsvidare, icke kunna räknas mig till last såsom stridande emot utan fasthällre såsom gagnande det svenska fornintresset. Och har jag blott den farhågan, det Nordiska museet vid sakernas ankomst till Stockholm skall snarare anse mig ha offrat långt mera möda, ansträngning och kostnader än de bristfälliga sakerna äro värda.

Dömer jag nu rätt i förstberörda hänseende torde ock hr Riksantiqvarien hafva godheten att snarast möjligt, hälst pr telegraf, låta qvarstaden upphäfvas. Sakerna anlända då till Stockholm tisdags eller onsdags morgon (derest jag ej dessförinnan får dr Hazelii svar, att han ej anser dem böra vidare eftersträfvas) och kunna då närmare beskådas. För snart svar vore jag mycket tacksam.

Riksantiqvarien aflät följande svar:

Att kyrkliga föremål i allmänhet fara bättre i ett museum än i en kyrka är nog riktigt och Edert nit att rädda från vanvård några kyrkliga fornsaker på Gotland derför visserligen lofvärd, men äfven vid utförandet af den bästa sak är det nödigt att iakttaga laga former. Nu har Kongl. Maj:t i sin nådiga förordning af den 29 november 1867 uttryckligen föreskrifvit, att kyrkliga fornföremål skola förvaras i kyrka eller kyrkas hus, och derföre kan ingen annan än Kongl. Maj:t medgifva förvarande på annat ställe. Jag eger ej makt att på egen hand afgöra de kyrkliga föremålens öde, utan får jag derföre uppmana Er att såsom dr Hazelii ombud med det allra första gå in till Kongl. Maj:t med en underdånig anhållan, att ifrågavarande föremål må få från kyrkorna utlemnas och, derest de ej äro för Statens samlingar erforderliga, i det Nordiska museet förvaras. I fall Ni ännu icke erhållit kyrkostämmoprotokollsutdrag från alla socknarna bör det andra vilkoret fästas vid Eder underdåniga anhållan: »under förutsättning af församlingarnes medgifvande».

Jag har anmodat dr Ekhoff, som för tillfället är i Visby, att besigtiga ifrågavarande kyrkliga föremål och om dem afgifva utlåtande. Så snart Er ansökan kommit mig tillhanda genom nådig remiss och dr Ekhoffs utlåtande inkommit, skall jag afgifva mitt utlåtande, hvadan ärendet ej skall fördröjas mera än nödigt är. Stockholm den 17 augusti 1885.

Till Akademien har inkommit följande skrifvelse från kyrkoherden G. E. Alfvegren:

Ett ombud från Nordiska museum i Stockholm hr A. Engdahl, har hos mig anhållit att till nämnda museum erhålla qvarlemningarne af en gammal, delvis förstörd altartafla, tillhörig Ejsta kyrka å Gotland. De hafva i flere år, jag tror bortåt 50 år, legat alldeles bortgömda och glömda på en vind öfver sakristian, och då nu ett

tillfälle erbjöd sig att få dessa fornlemningar deponerade på ett bättre förvaringsrum än hittills, drog församlingen ej i betänkande att genom kyrkostämmobeslut, som här bifogas, villfara hr Engdahls önskan. Församlingen har dock *hvarken bortgifvit eller bortsålt* dessa qvarlemningar, utan blott medgifvit, att de såsom församlingens fortfarande egendom finge i Nordiska museum förvaras, och har hr Engdahl förbundit sig att, om så skulle påfordras, transportera dem till Kongl. Antiqvitetssamlingarna, ifall anspråk på dem gjordes, eller ock återställa dem till församlingen härstädes, om det någon gång kommer ifråga. Han lofvade mig vid sin afresa, att vid framkomsten till Stockholm ofördröjligen tala med hr Riksantiqvarien om saken, och skulle han, ifall Nordiska museum icke finge behålla desamma, ombestyra, att de blifva till Kongl. Riksmuseum öfverlemnade. Under sådana förhållanden ansåg jag, att en anmälan härom till hr Riksantiqvarien vore öfverflödig, enär församlingen hvarken bortskänkt eller bortsålt dessa saker, utan de fortfarande äro församlingens egendom. Jag ville härmed blott göra väl och söka att för framtiden få dessa värderika qvarlemningar bevarade från ytterligare förstöring.

Emellertid fann jag af länstidningen »Gotlands Allehanda», att dessa saker af länsstyrelsen i Visby blifvit belagda med qvarstad, då hr Engdahl skulle föra dem från Visby, och jag kan icke annat än förundra mig öfver detta handlingssätt, då det icke var hans, utan *Ejsta församlings egendom* det gällde.

Med anledning häraf får jag vördsamligen fråga, huruvida Kongl. Antiqvitets-Akademien vill hafva dessa saker, eller Nordiska museum på församlingens fattade beslut får förvara dem, eller de skola återföras till Ejsta kyrka för att på sin gamla plats uppläggas.

Om jag i denna sak ovetande begått något misstag, anhåller jag ödmjukligen om öfverseende dermed. Det

har dock icke skett af liknöjdhet för sakernas antiqvariska värde, utan *af verkligt intresse* för deras framtida bevarande. Ingen skada har heller skett, utan, så fort jag erhåller upplysning, huru med dem skall förfaras, skall jag genast föranstalta, att de skola utan skada komma på ort och ställe.

Ejsta den 18 augusti 1885.

G. Edv. Alfvegren.
Kyrkoherde.

Riksantiqvarien aflät härpå följande svar:

Till svar på Eder till Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien stälda skrifvelse af den 18 innevarande månad angående en från Ejsta kyrka bortlemnad altarprydnad af sten får jag fästa Eder uppmärksamhet derpå, att då Kongl. Maj:t i sin nådiga förordning af den 29 november 1867 föreskrifvit, att kyrkliga fornsaker skola förvaras *i kyrka eller kyrkas hus*, eger ingen annan än Kongl. Maj:t rätt att bevilja undantag härifrån, hvadan en församling ej eger rätt att på egen hand deponera något kyrkligt föremål, såvida det icke sker i Statens samlingar, hvilket innebär ett öfverlemnande till Kongl. Maj:t.

På min uppmaning ingår Engdahl nu till Kongl. Maj:t med en underdånig anhållan om tillstånd för Nordiska museum att mottaga detta och en del andra kyrkliga föremål. Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien får då tillfälle att se till, hvad kan behöfvas för Statens samlingar. Hvarken Ni eller församlingen behöfver på frågans nuvarande ståndpunkt företaga någon åtgärd. Stockholm den 24 augusti 1885.

På uppmaning af Riksantiqvarien vände sig Engdahl till Kongl. Maj:t med anhållan om tillstånd till ifrågavarande fjorton föremåls deponerande i Nordiska museet, derest de ej skulle befinnas för Statens samlingar behöfliga. Denna ansökan remitterades till Akademien, som den 31

augusti afgaf underdånigt utlåtande, och bestämde Kongl. Maj:t genom nådigt bref af den 11 september på följande sätt:

Vid föredragning af detta ärende hafve VI, i öfverensstämmelse med hvad I hemstält, funnit godt föreskrifva, att af ifrågavarande föremål nr 4, Kristus på korset, träbild, 5, Madonnabild af ek, och 6, träbild, samtliga från Linde församlings kyrka, äfvensom 10, Madonnabild af ek, 11, Kristusbild af ek, 12 och 13, väggbilder af björk samt 14, väggbild af ek, alla från Lojsta församlings kyrka, skola till Statens Historiska Museum till förvarande öfverlemnas, hvaremot öfriga å förteckningen upptagne nummer må för vederbörande församlingars räkning i Nordiska museet förvaras.

Svenska myntfynd i k. Myntkabinettet.

(Forts.)

196. År 1869. *Höghult, Loushults sn, Ö. Göinge hd, Skåne.* 18 endalersplåtar 1676 [1]; tre löstes. Inv. 4055.

197. År 1869. *Ryckelsby, Ekeby sn, Göstrings hd, Östergötland.* 54 svenska mynt (kk. Karl Knutsson—Gustaf I) och ett tyskt, utvalda ur ett fynd af 162 mynt. Inv. 4097.

198. År 1869. *Utanför Visby.* Nio Olof Skötkonungs mynt, ett med Aacune, angelsaksiska, danska o. s. v. mynt, smycken. Inv. 4126.

199. År 1869. *Fiskläget Stocken, Morlanda sn, Orust, Bohuslän.* 85 silfvermynt från 1683—1705, de flesta svenska 4-marker; af dem löstes sju. Inv. 4146.

[1] Jfr nästa anmärkning.

200. År 1869. *Svartby, Öfver-Kalix sn, Vesterbotten.* 19 plåtar på 4 och 2 daler S. M. 1710—1746. Inv. 4227.

201. År 1869. *Bjerby, Sjonhems sn, Gotland.* Tre Olof Skötkonungs mynt, angelsaksiska, tyska m. fl. mynt, silfvertenar m. fl. Inv. 4236.

202. År 1870. *Klintegårda, Vestkinde sn, Gotland.* Nio silfvermynt från Sturarnes och k. Gustaf I:s tid. Inv. 4399.

203. År 1870. *Jungkullen, Dimbo sn, Vartofta hd, Vestergötland.* 38 k. Johan Sverkerssons brakteater. Inv. 4428.

204. År 1871. *Löfves, Hejde sn, Gotland.* En stor mängd små Folkungamynt och brakteater, 122 Gotlandsmynt (af hvilka endast 9 löstes) m. fl. mynt. Inv. 4540.

205. År 1871. *Dalums sn, Redvägs hd, Vestergötland.* 92 hela och några brutna silfvermynt från 1650—1687, af hvilka 8 löstes. Inv. 4553.

206. År 1871. *Öster Ryftes, Fole sn, Gotland.* 11 Olof Skötkonungs mynt, tyska, angelsaksiska m. fl. mynt, bitar af silfver. Inv. 4556.

207. År 1871. *Sanda kyrka, Gotland.* 28 små silfverbrakteater med W och tre andra små silfvermynt från medeltiden. Inv. 4568.

208. År 1872. *Nr 2 Malshult, Ousby sn, Ö. Göinge hd, Skåne.* 86 silfver- och 350 kopparmynt från 1633—1675, af hvilka 4 löstes, samt 4 danska och norska silfvermynt. Inv. 4666.

209. År 1872. *Dverstorp Stommen, Dimbo sn, Vartofta hd, Vestergötland.* 239 svenska, danska och norska 4-markstycken från 1600- och 1700-talen, af hvilka inlöstes ett k. Karl XII:s af år 1697, tre danska af åren 1672, 1681 och 1691 samt ett norskt af år 1686. Inv. 4774.

210. År 1872. *Kilehult, Gerdhems sn, Väne hd, Vestergötland.* 98 smärre svenska silfvermynt från åren

1633—1675, af hvilka löstes två 4-ören af åren 1669 och 1672 samt 4 Revalsören af åren 1664, 1666 och 1668. Inv. 4789.

211. År 1872. *Kellna förra kyrkogård, Norra Åsbo hd, Skåne.* Ett Revals öre af år 1649 jämte 12 danska, 5 norska och ett tyskt mynt från åren 1627—1677. Inv. 4804.

212. År 1872. *Flathult, Norrunga sn, Gäsene hd, Vestergötland.* Jämte ett danskt och 4 tyska mynt 121 svenska, nämligen

k. Gustaf I: en örtug;

k. Johan III: 2-rundstycken 1573, 1591, ören 1575—1590, ½-ören 1576—1589, ett ½-öre med det genom missprägling tillkomna årtalet (15)97, örtug 1589, 8-öre klipping 1591, 1592;

k. Sigismund: ören 1596, 1597, ½-ören 1597—1599;

Interregnum: halfören 1599—1601, ören 1600—1603;

k. Karl IX: 2-öre 1608;

allenast två mynt inlöstes. Inv. 4839.

213. År 1872. *Almås, Virestads sn, Albo hd, Småland.* 15 2-dalersplåtar af åren 1674 och 1675 [1]; endast två löstes. Inv. 4846.

214. År 1872. *Tingby, Dörby sn, Norra Möre hd, Kalmar län.* 3,882 små tunna mynt och brakteater af silfver med 'hjul och kyrka', hittade jämte flere smycken. Inv. 4858.

215. År 1873. *Maltorp, Åby sn, Norra Möre hd, Kalmar län.* Vid pass 1,700 svenska, gotländska, danska och norska silfvermynt från 1400-talet; endast 271 löstes. Inv. 5090 och 5108.

216. År 1873. *Sonhult, Färgaryds sn, Vestbo hd, Småland.* K. Gustaf I:s mark 1558, halfmarker 1643 och

[1] Enligt uppgift i *Historiskt-geografiskt lexikon* del. 4, s. 516 röfvade snapphanarne den 24 juli 1676 inom den närliggande Loshults sn en stor del af k. Karl XI:s penningar, 'bestående af plåtar och hvitt mynt'.

1645, k. Erik XIV:s 16-ören för 1562 och 1563, marker för 1564 och 1567 samt hertt. Johans och Karls 4-mark 1568. Inv. 5110.

217. År 1873. *Flata, Torps socken, Medelpad.* Sjutton myntplåtar för åren 1674—1686. Inv. 5114.

218. År 1873. *Vist Brogården, Vists sn, Redvägs hd, Vestergötland.* Två k. Gustaf I:s marker af år 1558, en k. Erik XIV:s mark af år 1562, en 16-öreklipping af år 1565. Inv. 5141.

219. År 1874. *Nygårds, Vesterhejde sn, Gotland.* Fem Olof Skötkonungs, tre Anund Jakobs mynt, jämte en stor mängd angelsaksiska, tyska, kufiska och byzantinska mynt. Inv. 5202.

220. År 1874. *Kuberup, Djurröds sn, Gärds hd, Skåne.* 142 svenska silfvermynt från åren 1664—1708, af hvilka en tvåmark af år 1666, ett femöre af 1691 och ett femöre af år 1702 inlöstes; funna jämte en silfversked och en malmgryta invid grunden till en gammal, nu nedrifven byggnad. Inv. 5206.

221. År 1874. *Nr 16 Torekov, Torekovs sn, Bjäre hd, Skåne.* 28 större och mindre silfvermynt, slagna åren 1606—1658 i Sverige, Danmark, Tyskland, Nederland och Polen; åtta utländska mynt inlöstes. Inv. 5219.

222. År 1874. *Nora, Vamblingbo sn, Gotland.* Ett Anund Jakobs mynt, jämte angelsaksiska, tyska, kufiska mynt samt smycken och fragment af silfver. Inv. 5279.

223. År 1874. *Pilgårds, Närs sn, Gotland.* Ett Olof Skötkonungs och ett Anund Jakobs mynt, jämte en stor myckenhet tyska, angelsaksiska, danska och kufiska mynt och annat silfver. Inv. 5335.

224. År 1874. *Lagmansberga, Allhelgona sn, Aska hd, Östergötland.* Omkring 2,070 små tunna svenska silfvermynt från den äldre medeltiden, dels tvåsidiga (915), dels ensidiga (1,498, af dem 915 med bokstafven M, 477 med E); urvaldes ur ett större fynd. Inv. 5379.

225. År 1874. *Heagården, Munka Ljungby sn, Norra Åsbo hd, Skåne.* Sju myntplåtar af åren 1661—1676. Inv. 5394.

226. År 1874. *Hjortsberga kyrkogård, Östra hd, Blekinge.* Ett k. Johan III:s 2-öre af 1573, fyrk af 1586, ett k. Karl IX:s ettöre 1611, en k. Gustaf II Adolfs fyrk 1624 jämte flere danska mynt; utvaldes ur ett fynd af 1,124, till större delen danska mynt, alla af silfver utom ett. Inv. 5414.

227. År 1874. *Sundsholm, Gladhammars sn, Södra Tjusts hd, Kalmar län.* Sex små tunna silfvermynt med öfvergallrade kors, funna jämte 57 andra af samma slag. Inv. 5419.

228. År 1875. *Vester Sörby, Fellingsbro sn och hd, Vestmanland.* Tjugo myntplåtar från åren 1713—1741. Inv. 5429.

229. År 1875. *Nr 13 Björke, Kropps sn, Luggude hd, Skåne.* 187 svenska silfvermynt från åren 1664—1707, af hvilka 16 inlöstes. Inv. 5468.

230. År 1875. *Nr 3 Håkantorp, Ströfvelstorps sn, Luggude hd, Skåne.* 66 svenska, danska och holsteinska silfvermynt från åren 1633—1677, af hvilka endast tre inlöstes. Inv. 5484.

231. År 1875. *Ekegården, Rödeby sn, Östra hd, Blekinge.* 25 svenska m. fl. silfvermynt från 1619—1670 jämte smycken; endast 5 mynt inlöstes. Inv. 5537.

232. År 1875. *Östanå, Elfkarleby sn, Örbyhus hd, Uppland.* 258 mynt (3 i silfver, 255 i koppar) och en dalersplåt af år 1662; endast en del inlöstes. Inv. 5632½ och 5665.

233. År 1875. *Lagmansberga, Allhelgona sn, Aska hd, Östergötland.* 53 små brakteater af silfver (med E, M, krona och drakhufvud). Inv. 5636.

234. År 1876. *Sönnarslöfs by och sn, Gärds hd, Skåne.* 575 till det mesta svenska silfvermynt, präglade

ett under dr. Kristina, de öfriga 1662—1709; endast sju mynt inlöstes. Inv. 5749.

235. År 1876. *Grybby, Edebo sn, Frösåkers hd, Uppland.* 20 svenska och utländska mynt från 1600- och 1700-talen samt en k. Adolf Fredriks kröningsjetton i jern; endast två mynt löstes, båda utländska. Inv. 5757.

236. År 1876. *Nr 5 Qviinge, Qviinge sn, Vestra Göinge hd, Skåne.* 524 svenska och 5 danska silfvermynt, slagna under åren 1633—1675; endast 16 inlöstes. Inv. 5785.

237. År 1876. *Nyköpings stad.* 56 utländska guldmynt, 127 utländska silfvermynt, en mängd små ryska denga, ett svenskt guldmynt, 1,881 svenska silfvermynt; 433 svenska silfvermynt (1605—1626) samt 96 utländska mynt (41 af guld, 55 af silfver) inlöstes. Inv. 5871.

238. År 1877. *Sträte Storegården, Fotskäls sn, Marks hd, Vestergötland.* Fem k. Karl IX:s fyramarker från åren 1605—1610, tre utländska thalermynt. Inv. 5896.

(Forts.)

Från Akademiens sammankomster.

Den 13 juli.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien redogjorde för innehållet af adjunkten N. Torpsons arbete »Svenska folkundervisningens utveckling från reformationstiden till 1842» och uppläste vissa delar, som kunde anses särskildt karakteristiska för författarens studier samt uppfattnings- och skrifsätt. Akademien beslöt i sitt underdåniga utlåtande anmäla, att hon, med erkännande af den möda författaren nedlagt på insamlande af material, likväl funnit arbetet icke vara af den beskaffenhet, att dess utgifvande bör med statsunderstöd befrämjas.

Statssamlingarna. En silfverskatt funnen vid Grausne i Stenkyrka sn, Gotland och vägande 63 ort 10 korn, inlöstes.

Af 24 danska, norska, tyska och nederländska silfvermynt, funna vid Ullarp i V. Vrams sn, Skåne, inlöstes 14, vägande 66 ort 20 korn.

En guldspiral, funnen vid Ryssjö, Östrunda sn, Vesterås län, vägande 20 ort 10 korn, löstes.

En i spiral lagd halsring af guld, funnen vid Väby, Hellstads sn, Vestergötland, vägande 36 ort 3 korn, löstes.

Antiqvariska forskningar. Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet hade meddelat, att L. Baltzer erhållit det af honom begärda reseanslaget.

Fornlemningars vård. På grund af anmälan från Drätselkammaren i Kongelf, att ett ras hotade beståndet af ett torn af Bohus ruin, beslöt Akademien, att skadan skulle så fort ske kunde besigtigas.

På grund af en inkommen ansökan om tillstånd att borttaga en fornlemning vid Ersta, Tolfta sn, Upland, beslöt Akademien, att denna skulle besigtigas.

Akademien medgaf, att en vid Vreta i Vesterhaninge sn, Södertörn, funnen del af en runsten får resas i parken vid Hammar.

Lektor Boije hade anmält, att kyrkovärden Jacobsson i Älby, Ösmo sn, utan ersättning, rest två å hans mark befintliga runstenar, B. 671 och 1141, samt lofvat att vid antagligen nästa år skeende rifning af ett brygghus taga vara på en efter allmän sägen, före hans tid, der inlagd runsten, B. 674. Akademien beslöt till Jacobsson aflåta en tacksägelseskrifvelse.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet hade meddelat Akademien, att Östra Herrestads församling i Skåne återtagit sin ansökan om tillstånd att rifva sin nuvarande kyrka.

Med anledning af Akademiens underdåniga hemställan, att Källa kyrka icke måtte få rifvas, hade församlingen blifvit hörd och dervid flertalet uttalat sig för kyrkans rifvande, alldenstund man för den nya kyrkan behöfde material från den gamla, men en minoritet af 380 röster ansåg att kyrkan borde stå qvar såsom ett kärt minne från forntiden. Majoriteten hade hemstält, att derest nådigt bifall ej gifves till den gamla kyrkans rifning, församlingen dock må få ur henne borttaga trähvalfvet samt inredningen. Någon kostnad för underhåll af den gamla kyrkan ville församlingen icke underkasta sig. Akademien beslöt att fortfarande yrka förbud mot kyrkans rifning, men fann intet hinder möta önskan att borttaga det moderna trähvalfvet samt inredningen, af hvilken dock allt, som är af antiqvariskt eller historiskt värde måste noga bevaras [1].

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Harmångers församlings i Helsingland anmälan om tillämnad rifning af kyrkan. Akademien beslöt att kyrkan skall besigtigas.

Kyrkoherden Caspar Tham har anmält, att Kyrkofalla åren 1837 och 1838 uppförda kyrka kommer att ändras. Akademien beslöt förklara intet hinder möta denna åtgärd.

Pastorsembetet i Mellby församling, Skåne, hade anmält, att under rappningen i kyrkan funnos målningar. Akademien beslöt att dessa skulle granskas.

[1] Kongl. Maj:t har bifallit denna Akademiens hemställan.

Akademien förklarade intet hinder möta nedsmältandet af Landskrona kyrkas ringklocka af år 1783.

Medaljförslag. Ett af fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till minnesmedalj öfver Stockholms Skarpskytteförenings 25-åriga tillvara godkändes hvad åtsidan samt frånsidans bild beträffar.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för det hittills verkställda gräfningsarbetet vid Falkenbergs hus och dervid anträffade fynd.

Den 19 augusti.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien anmälte, att Akademiens ordinarie utländske ledamot, kammarherren m. m. dr J. J. A. Worsaae aflidit, och nämnde några ord om hans verksamhet. Akademien beslöt afsända en skrifvelse till fru Worsaae.

Anmältes, att Kongl. Maj:t befalt k. Öfverintendents-Embetet att redan i år verkställa den af Akademien begärda ändringen af arbetsrummen.

Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t begära följande anslag:

för år 1887:

till vetenskapliga biträden vid samlingarnas ordnande samt till vaktbetjening vid samlingarnas förevisande	kr.	4,000: —
till uppsökande och förtecknande af fäderneslandets fornminnen	»	3,200: —
till utgifvande af planchverk öfver fornsaker m. m.	»	2,000: —
å den ordinarie staten:		
förhöjning af vaktmästaren Westerbergs lön från 600 kr. till	»	900: —
förhöjning af ordinarie anslaget till resekostnader, frakt, fornlemningars vård m. m., under förutsättning att Akademiens underdåniga skrifvelse om fria resor å Statens jernvägar för Riksantiqvarien och Akademiens tjenstemän samt fri frakt för föremål afsedda för Statens Historiska Museum ej beviljas, från 1,300 kr. till	»	2,300: —
förhöjning af biblioteksanslaget från kr. 1,500 till	»	2,500: —
eller, derest en sådan förhöjning nu ej kan ske, åtminstone ett anslag till betäckande af den brist, som fanns å detta anslag vid utgången af år 1884 eller	»	831: 83
för en gång:		
till inredningsarbeten	»	4,000: —
till konserveringsåtgärder	»	1,000: —.

Riksantiqvarien framhöll det betänkliga deruti, att större delen af myntkabinettets innehåll, såväl den egentliga samlingen, som duplettförrådet, icke voro katalogiserade, samt att verkställandet af sådant ganska

vidlyftigt arbete omöjligen kunde med nu tillgängliga krafter utföras, hvadan det vore mycket önskligt om för detta arbete ett extra anslag kunde erhållas. Akademien, som delade denna uppfattning, anmodade Riksantiqvarien att till nästa sammanträde inkomma med detaljeradt förslag i ämnet.

Akademien godkände en af amanuensen G. Gustafson inlemnad räkning å 388 kr. 65 öre för de kostnader han i och för utgräfningen af Falkenbergs hus haft för resa till och från samt för vistelsen i staden Falkenberg.

Antiqvariska forskningar. För Akademien uppvisades en af grefve C. D. Reventlow insänd illustrerad katalog öfver de vid Ringsjöns utlopp funna, å Finnhult förvarade skärfvorna af lerkärl från stenåldern.

Fornlemningars vård. På ansökan af hemmansegarne Engström, Olsson och Berglund i Bergs, Hejnums sn, Gotland, och med stöd af ett utlåtande af Akademiens stipendiat direktör F. Nordin, beslöt Akademien medgifva borttagandet af ett större röse invid Engströms tillämnade boningsplats, ett röse på Olssons boplats, ytterkanten af ett röse, som befinner sig inom samma boplats, samt tre rösen i Berglunds åker.

Lektor Boije hade undersökt några grafhögar vid Löta i Bettna sn, men ansåg, att ännu några borde genomgräfvas. Som jordegaren ej lär ämna, i fall tillstånd till fornlemningarnas borttagande gifves, föra bort jorden förr än i vinter, beslöt Akademien att undersökningen skulle fortsättas.

På grund af berättelse, ingifven af kapten J. A. Lagergren, beslöt Akademien afgifva förklaring, att intet hinder finnes för jordegaren att för sina ändamål använda den s. k. Kappelshögen å nr 3 Bölarp i Veinge socken, Halland, deremot att afslå handlanden P. Svenssons i Veinge anhållan att få borttaga fem stenar, som utgöra återstoden af en s. k. domarering, liggande å ett jordstycke 350 fot i vester från Vingshög.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Sedan upplyst blifvit, att Åtvids nya kyrka blifvit uppförd så nära den gamla kyrkan, att hon af denna delvis skymmes, ansåg Akademien sig nödgad att icke afstyrka nådigt bifall till församlingens anhållan om tillstånd att rifva den gamla kyrkan.

Hömbs församling hade genom pastorsembetet anmält sig önska bygga ett torn invid kyrkan, höja taket invändigt samt upptaga ett fönster i hvardera långväggen. Akademien ansåg sig sakna skäl att lägga hinder i vägen för dessa åtgärder.

Akademien förklarade intet hinder möta rifvandet af Hede kyrka i Bohuslän, uppförd i början af förra århundradet.

Riksantiqvarien anmälte, att han väntade en nådig remiss af en ansökan om tillstånd att till det Nordiska museet flytta fornsaker från flere kyrkor å Gotland, å hvilka fornsaker, som redan hade blifvit förda till Visby, qvarstad der hade lagts, samt att dessa föremål blifvit besigtigade af amanuensen Ekhoff, som i afgifvet utlåtande förklarat att några af dem voro för Statens samlingar erforderliga. Akademien medgaf att, så snart den nådiga remissen inkommit, underdånigt utlåtande må i Akademiens namn upprättas af Preses och Sekreteraren.

Medaljförslag. Akademien bestämde inskrifter å frånsidan af den vid förra sammankomsten i fråga varande medaljen.

Den 16 september.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien meddelade resultatet af räkningen af de i k. Myntkabinettet inlagda mynten och medaljerna, hvilka enligt härefter intagna förteckning uppgå till 84,100 stycken, anmälde att flere mynt, t. ex. en del kufiska, bestämda af proff. Tornberg och Tegnér, en del tyska, bestämda af honom sjelf, en del moderna kopparmynt, skänkta af olika personer, ännu icke blifvit i samlingen inlagda, äfvensom att kopparplåtarna, de svenska poletterna och de engelska tokens icke blifvit inräknade, hvadan den verkliga slutsumman torde mera närma sig 90,000 än 85,000, att katalogiseringen borde innefatta 1) anteckning på en i myntlådan och rutan inlagd papperslapp af myntets inskrifter jämte hänvisning till tryckt beskrifning der sådan finnes, m. m. i öfverensstämmelse med anordningarna, som voro vidtagna i en låda, som för Akademien förevisades, innehållande longobardiska m. fl. mynt, 2) anteckning af detsamma i en fortlöpande handskrifven katalog, och 3) i de fall då öfver en myntgrupp finnes en fullständig beskrifning utgifven, anteckning i denna om de mynt, som finnas i samlingen, på det man lättare må kunna få en öfversigt af de mynt som fattas; att den, som åtager sig katalogiseringsarbetet, svårligen kan under dagen arbeta mera än tre timmar och under dessa ej gerna i medeltal medhinna mera än 25 mynt, samt hemstälde slutligen, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t begära ett årligt extra arfvode af 1,000 kr. för ifrågavarande katalogiseringsarbete med skyldighet för dettas verkställare att årligen katalogisera vid pass 8,000 mynt och medaljer, hvadan hela arbetet borde kunna vara på tio år fullbordadt. Akademien godkände denna framställning.

Riksantiqvarien anmälte, att hrr Statsrevisorer hos honom genom en tjensteman anhållit om upplysningar rörande användning och det fortfarande behofvet af de extra anslag, som Akademien f. n. har till disposition, och meddelade de promemorior, som han på grund deraf tillstält Revisorerna. Som afsigten med denna begäran om upplysningar sades vara den, att Revisorerne önska få utreda, hvilka extra anslag lämpligen kunna komma i fråga att förvandlas till ordinarie, hemställde Riksantiqvarien, huruvida det ej vore skäl, att, med ändring af det vid föregående sammanträde fattade beslutet, hos Kongl. Maj:t begära nådig proposition om ifrågavarande tre extra anslags uppförande på fast stat. Akademien godkände denna hemställan.

Till korresponderande ledamöter valdes grefve Christian Detlef Reventlow, k. arkitekten Emil Victor Langlet och kaptenen Johan Emil Hagdahl.

Akademien medgaf, att, som författaren till den senast pröfvade täflingsskriften anmält sig vara i tillfälle att, efter partiel omarbetning, utgifva densamma, manuskriptet må till honom utlemnas, med skyldighet för honom att detsamma efter fullbordad tryckning återlemna.

Statssamlingarna. Riksantiqvarien anmälte, att han, efter mottagande af de underrättelser hr Montelius förvärfvat rörande det i trakten af Engelholm anträffade bronssvärdet, för detsamma, efter samråd med Akademiens Preses, utbetalt en lösen af 75 kr., hvilken åtgärd af Akademien godkändes.

Antiqvariska forskningar. Akademien beviljade studeranden vid Lunds universitet Karlin ett anslag af 200 kr. för att företaga undersökningar af skånska kyrkor.

Fornlemningars vård. Riksantiqvarien anmälte den behandling, för hvilken Johannesborgs slottsruin invid Norrköping är utsatt, och de åtgärder han med anledning deraf vidtagit.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien anmälte, att Preses och han, i Akademiens namn, aflåtit infordradt underdånigt utlåtande om de kyrkliga fornsaker, som på Riksantiqvariens begäran blifvit i Visby belagda med qvarstad, och deri hemstält, att åtta föremål må få intagas till Statens Historiska Museum och de återstående deponeras i det Nordiska museet i Stockholm, äfvensom att Kongl. Maj:t gifvit nådigt bifall till denna hemställan.

Summarisk förteckning öfver de i k. Myntkabinettet inlagda mynt och medaljer.

	G.[1]	S.[2]	K. etc.[3]	
Antika mynt.				
Spanien	—	64	1,455	
Gallien	2	63	47	
Italien (utom Rom)	4	106	267	
Grekland	20	172	282	
Asien	1	113	628	
Afrika	17	47	703	
Romerska	174	3,568	7,664	
Byzantinska	217	56	509	
	435	4,189	11,555	16,179

[1] Guld. [2] Silfver. [3] Koppar eller annan oädel metall.

	G.	S.	K. etc.	
Medeltiden.				
Vandaler	—	11	8	
Östgotar i Pannonien	56	—	—	
» i Italien	—	20	51	
Longobarder	1	3	—	
Benevent	11	2	—	
Salerno	—	1	—	
Neapel	—	—	3	
Vestgotar	60	—	—	
Merovinger	6	—	—	
Karolinger	—	115	—	
Portugal	1	33	—	
Spanien	48	385	1	
Italien	162	695	35	
Korsfararestaterna	—	50	12	
Frankrike	59	654	2	
Nederland	35	779	1	
Tyskland	117	4,326	—	
Schweiz	1	70	—	
Böhmen	1	124	—	
Polen	—	31	—	
Ungern	30	74	—	
Ryssland	—	16	—	
Tyska och lifländska orden	—	178	—	
England, Skottland, Irland	30	10,875	—	
Danmark	3	3,092	—	
Norge	1	487	—	
Sverige	—	4,550	—	
	622	26,571	113	27,306
	1,057	30,760	11,668	43.485

	G.	S.	K. etc.	
Nyare tid.				
Portugal	31	108	118	
Spanien	38	443	283	
Italien	95	947	517	
Grekland	1	8	175	
Turkiet	38	268	115	
Frankrike	69	428	189	
Schweiz	23	295	52	
Österrike	198	709	106	
Tyskland	460	4,497	680	
Polen	46	203	69	
Ryssland	39	322	175	
Rumänien	—	2	7	
England, Skottland, Irland	69	222	151	
Nederland och Belgien	92	516	237	
Danmark	185	2,217	95	
Norge	16	781	27	
Sverige	456	5,085	984	
	1,856	17,151	3,980	22,987
Orientaliska mynt.	67	3,231	299	3,597
Andra utom-europeiska mynt.				
Asien	71	347	590	
Afrika	2	42	37	
Amerika	48	315	180	
Australien	—	—	—	
	121	704	807	1,632
	3,101	51,846	16,754	71,701
Medaljer.				
Svenska	198	3,326	348	
Utländska	97	3,014	5,416	
	295	6,340	5,764	12,399
	3,396	58,186	22,518	84,100
Svenska mynt	456	9,635	984	11,075

Tillägg till Riksheraldikerns instruktion.

Genom nådigt bref af den 14 augusti har Kongl. Maj:t funnit godt att såsom tillägg till den för Riksheraldikern den 11 mars 1813 utfärdade instruktionen förordna:

att intet vapen må anbringas å offentliga byggnader, minnesmärken, fanor, standar eller mynt utan efter Riksheraldikerns hörande;

att den, som är missnöjd med Riksheraldikerns utlåtande, må ega att deröfver anföra besvär hos Akademien inom den tid, som för öfverklagande af förvaltande myndigheters och embetsverks beslut är bestämd; skolande besvären, derest de vederbörligen inkommit, af Akademien till pröfning upptagas; samt

att Riksheraldikern skall ega att af dem, som i nedannämnda hänseenden honom anlita, uppbära:

för uppgörande af förslag till nytt vapen, jämte beskrifning och utlåtande i sammanhang dermed	kr.	100
för uppgörande af ritning till redan befintligt vapen, jämte utlåtande	»	25
för granskning af inlemnad teckning, jämte utlåtande	»	25
för annat embetsutlåtande, som offentlig myndighet eller enskild person begär	»	15,

hvarjämte, då utförandet af en ritning eller målning kräft särskilda omkostnader, dessa skola ersättas enligt räkning, upprättad af den, som arbetet verkstält, och granskad af Riksheraldikern.

Nordens äldsta mynt.

Den, som senast yttrat sig rörande detta ämne [1], professor K. Erslev i Köpenhamn, har kommit till det resultat, att mynt präglades först för k. Sven tjufveskägg och k. Olof Tryggvesson, derefter för k. Olof skötkonung. I Schives norska myntverk finnas dessutom mynt afbildade och beskrifna, som tillerkännas Erik Håkansson jarl (1000—1015).

Att mynt blifvit präglade för k. Sven tjufveskägg är otvifvelaktigt, men hans danska myntning måste hafva varit ganska obetydlig, alldenstund allenast en enda typ är för honom känd, hvilken är representerad af endast tre exemplar, ett i Stockholms, ett i Köpenhamns och ett i S:t Petersburgs myntkabinett [2]. Typen är fullständigt k. Etelred II:s C-typ: *åts.* konungens bröstbild, venstra sidan, och framför denna en spira, *fråns.* ett likarmadt dubbellinigt kors, i hvars vinklar stå de fyra bokstäfver, som bilda ordet CRVX (kors). Omskrifterna lyda

+ Z⁻AEN REX AD DENER)(+ GODΓINE M⁻AN DNER

Konungens namn är omisskänligt, ehuru dess andra bokstaf V blifvit uppnedvänd. I *Dener* kunna vi ej gerna underlåta att finna annat än Danernes namn. Frånsidan innehåller myntmästarens namn, men ingen myntstad, utan i stället, synes det, ett andra omtalade af Danskarne. Detta kan onekligen, såsom professor Erslev vill, tagas som en antydan derom, att myntet visserligen präglades för den danske konungen, men icke i Danmark, utan i England. Nödvändigt är emellertid icke detta antagande. Detaljerna i myntets utseende tala snarare för ett arbete, som af en engelsk myntare blifvit utfördt i Norden.

[1] *Mémoires de la Société des Antiquaires du Nord* 1885.
[2] Ett fjerde exemplar, men brutet i flere stycken och ofullständigt, finnes i Danmark.

För afgörande af frågan, huruvida detta mynt är det äldsta i Norden präglade, måste vi söka utreda, till hvilken del af k. Svens regering det hör. Som han sjelf vid olika tillfällen hemsökt England, ligger det utan fråga närmast till hands att ställa användandet eller inkallandet af en engelsk myntmästare för dansk räkning i sammanhang med något af konungens besök i England. Han uppträdde der under en plundringsperiod, som slutade med år 982, och förnyade sina härjningar år 988. År 994 företog han samman med Olof Tryggvesson ett anfall på London och stora områden härjades. Engelsmännen sökte friköpa sig från den svåra hemsökelsen. Olof lemnade landet för att vinna konungadömet öfver Norge. Sven synes hafva lemnat England i ro intill år 1003—1004. För sista gången anföll han England år 1013 och blef då erkänd som konung, men afled redan i februari 1014.

Som Sven och den norske Olof en tid uppträdde tillsammans och man äfven tilldelat Olof ett mynt präglad efter angelsaksisk typ, äfven det myntadt af en Godwine, har det utan fråga legat nära till hands att anse samme man hafva präglat för båda konungarne och att detta skedde i sammanhang med deras gemensamma uppträdande i England. Som engelska myntmästare kommo till Sverige, men Sveriges direkta förbindelser med England voro, efter allt hvad vi för denna tid veta, föga betydande, är det sannolikt att Olof skötkonung fick sina engelska myntare genom bemedling af k. Sven, som hade blifvit hans stjuffader, så mycket mera sannolikt, som äfven för den svenske k. Olof mynt präglats af en Godwine.

Att denne Godwine, som präglat för alla tre konungarne, varit samme man, är mycket möjligt, men icke nödvändigt, då namnet i England allsicke är ovanligt: under k. Etelred II:s tid funnos myntare med detta namn i ej mindre än tjugo engelska städer. Men Svens och den norske

Olofs gemensamma uppträdande i England upphörde med år 994 och den nära förbindelsen mellan den svenske Olof och Sven, beroende på den senares nya gifte, inleddes först år 999. Jag skall strax visa, att k. Olof Tryggvesson förmodligen aldrig slog mynt. Dermed förfaller sannolikheten af k. Svens myntning före år 995. För Sven, som var väl bekant med de engelska förhållandena, borde det hafva legat nära till hands att införa myntningen i sitt fädernesland. Då det oaktadt, hans utmyntning, såsom nyss visades, varit mycket ringa, synes mig troligast, att han ej låtit mynta, förrän under sin sista engelska tid, d. v. s. 1013—1014. Vid den tiden var det honom ock lättare att anskaffa engelske myntare, som voro villige att resa öfver till det aflägsna Sverige, för att der, under ovana förhållanden, fortsätta sin verksamhet. De kristna typer, som användes å Olof Skötkonungs mynt, särskildt inskriften *i Herrens namn*, till hvilken förebilden ej togs från England, synes antyda, att konungens myntning tillhör tiden efter hans öfvergång till kristendomen, hvilket i sin ordning talar för myntares anskaffande efter år 1008, d. v. s. år 1013 och ej tidigare.

I Norge regerade Olof Tryggvesson till år 1000 och Olof Haraldsson, kallad den helige, från år 1015. Om norska mynt med konungsnamnet Olof kan derför en viss tvekan uppstå, huruvida de böra hänföras till den ene eller den andre af de liknämnde konungarne. Att Olot Haraldsson präglat mynt är fullkomligt säkert, men skall möjligen något Olofsmynt tillhöra hans namne? Somlige hafva besvarat denna fråga med nej, men Schive tror sig böra tillerkänna Olof Tryggvesson ett mynt, återgifvande k. Etelreds C-typ och försedt med inskrifterna:

+ ONLAF REX NOR:)(+ ΓODΓINE M¯O NO:

Ett sadant mynt fanns på 1700-talet i en enskild svensk samling, men har sedan dess försvunnit; nu är det kändt

endast genom en afbildning. Teckningen synes väl ej i alla detaljer vara fullt noggrann, men det hela har dock en stor likhet med den svenske k. Olofs mynt. Som myntet är förloradt, kan dess vigt icke utrönas, hvilket är en allvarsam förlust, då de svenska och efter svenskt system präglade mynten äro tyngre än deras engelska förebilder. Uppenbart är emellertid att för Schives mening kunna inga bevis anföras, liksom ock att ifrågavarande mynt kan fullt ut lika väl tillhöra Olof den helige, som hans tidigare namne.

En omständighet finnes, som gör det för mig vida sannolikare, att vi här hafva för oss ett mynt af Olof den helige. Schive låter Olof Tryggvesson för sin del få detta mynt, hans efterträdare Erik jarl uppträda med andra mynt, derefter Håkan jarl, som innehade makt och myndighet endast under en del af år 1015, och slutligen Olof den helige. Den norska myntningen börjar således under Olof Tryggvesson och fortgår derefter utan afbrott.

Men i denna serie finnes dock ett alldeles bestämdt afbrott; ty de mynt, som af Schive tilldelats Erik jarl, kunna icke tillhöra honom.

Det ena af dem tillhör k. Etelred II:s C-typ, men båda sidorna äro illa graverade och båda hafva otydbara inskrifter, som jämte ordentliga bokstäfver äfven innehålla tecken, som äro för alfabetet främmande. Af inskrifterna kan man således icke hemta något fullgiltigt bevis för Erik jarls eganderätt till detta mynt. Men trots deras förvirrade karakter, afgifver frånsidans inskrift ett bestämdt bevis för att detta mynt icke tillhör honom. Utom ett exemplar, som har å båda sidor förvirrade inskrifter, har k. Myntkabinettet i Stockholm ett annat exemplar, hvars frånsida är präglad med samma stamp, som det ifrågavarande myntets frånsida, men det har en åtsida, af hvars omskrift, delvis utplånad, följande är fullkomligt tydligt: ✠ ..... A REX ZVENO, Olafa rex Svenorum. Erik

jarls föregifna mynt är således präglad af en myntare, som hade tillgång till en stämpel med den svenske k. Olofs namn och titel, d. v. s. detta mynt tillhör vår k. Olof.

Det andra myntet, som blifvit tilldeladt Erik jarl, återgifver ock k. Etelred II:s typ C och har omskrifterna

× HEINRICVꝏ COM....)(× HROZA ME FEC(it)

Väl kan *comes* vara en öfversättning af jarl, men det är icke antagligt, att någon nordisk eller engelsk myntare — och på andra kunna vi svårligen tänka — återgifvit Erik med det hvarken nordiska eller engelska Henrik. Likaledes är myntarens namn Hrosa hvarken nordiskt eller engelskt, men beslägtade former förekomma i Tyskland [1], hvarest äfven namnet Henrik var under 1000-talet mycket vanligt. Det står oss derföre ej annat åter än att anse detta mynt vara tyskt [2].

Deremot antager jag, att Schive med full rätt tillägger Håkan jarl ett mynt. Detta, som ock hör till k. Etelred II:s typ C, har omskrifterna

+ AACΠNE : IΓNVNDEI :)(+ REFEREN · M · OT · Λ · ON

Det första ordet i åtsidans omskrift kan ej gerna betyda annat än Håkan. Äldre svenska myntforskare och deras nyare eftersägare hafva tillagt den i vår historia i förbigående omtalade Håkan röde detta mynt, men denna bestämning är orimlig, ty Håkan röde lefde på en tid, då k. Etelred II:s typer hade blifvit aflösta af andra. Någon regent med namnet Håkan finnes ej, åt hvilken vi kunna gifva detta mynt, utom den ifrågavarande norske jarlen och hans korta styrelsetid under loppet af år 1015.

[1] Jfr flere fall i Förstemanns *Altdeutsches Namenbuch*.

[2] Den tyske numismatikern Dannenberg, hvilken jag meddelat min åsigt om ifrågavarande mynts tyska ursprung, finner denna korrekt och tror sig kunna hänföra myntet till en i urkunder förekommande grefve med namnet Henrik.

Som Håkansmyntets tyngd svarar till det svenska och icke till det engelska systemet, synes det vara präglat under svenskt inflytande, kanske i Sverige för hans räkning. Också har detta mynt flere gånger anträffats i svenska fynd. K. Olof den heliges mynt hafva deremot sin vigt afmätt efter det engelska systemet. Men om Håkan jarls mynt är tillkommet år 1015 under svensk bemedling, måste vi deraf draga slutsatsen, att man den tiden präglade mynt i Sverige. Den svenska myntningens början synes således böra förläggas till tiden 1013—1015.

I Danmark präglades mynt för Knut den store. Som mynt präglades äfven för hans företrädare, ehuru i liten skala, synes det rimligast att denne började mynta först mot slutet af sin tid (1013—1014). I Norge präglades mynt af Olof den helige, som kom till regeringen år 1015, och under samma år för Håkan jarl. Från deras företrädare Erik jarl, som styrde landet i femton år, kännes intet mynt och det är derföre mindre sannolikt, att hans företrädare Olof Tryggvesson präglade mynt.

Öfver den tidens Norge och Danmark sprider historien rikligt ljus, under det allenast enstaka strålar kastas öfver Sveriges samtida öden. Så mycket vigtigare blir, under bristen på tillförlitliga källor, det märkliga förhållandet, att under det i Danmark myntningen ej började förr än tidigast år 1013 och i Norge ej före år 1015, började vid samma tid i Sverige en utmyntning, som sköttes af sex myntare, hvilka dervid använde olika typer. Så mycket märkligare är denna myntning, som Olof skötkonung icke adopterade den engelska penningens vigt, utan gjorde sina penningar tyngre. Fyra penningar gingo på örtugen och synes derföre örtugens fördelning i åtta penningar vara af en senare upprinnelse.

Men man torde kunna till nordiska myntverkstäder hänföra tvänne grupper af mynt, som äro något äldre. Äfven dem skola vi nu underkasta granskning

Mynthistorien visar, att vissa typer, af en eller annan orsak, tilldragit sig så mycken uppmärksamhet, att de, långt efter deras upphofsmäns bortträdande från skådeplatsen, blifvit imiterade. Så efterhärmades kejsar Ludvig den frommes mynt, som å ena sidan buro hans namn och på den andra, kring ett tempel, omskriften *christiana religio*. Men äfven Carl den stores mynt hafva gifvit upphof till senare imitationer hos mindre civiliserade folk, hvilka icke förmådde åstadkomma fullgoda inskrifter. Det är två grupper af mynt, som hafva namnet *Carolus* i vanställd form eller stå i sammanhang med sådana mynt, jag här vill framhålla.

Ur grafvar på Björkö har dr Stolpe upptagit flere mynt: karolingiska, engelska, som tillhöra början af 900-talet (t. ex. k. Edvard I † 924, k. Sigtrygg af Northumberland † 926) samt en hel grupp af mynt — den första, som vi här skulle uppmärksamma — hvilken genom enstaka mynt anknyter sig vid de karolingiska mynten. Jag behandlar här dessa mynt uteslutande ur numismatisk synpunkt. Dr Stolpe kommer framdeles att redogöra för fyndomständigheterna.

Några af dessa mynt hafva a den ena sidan en på två rader fördelad inskrift, i hvilken, ehuru temligen vanställd, lätt skönjas spåren af den ursprungliga skriften CARO LVS. De minst vanställda exemplaren hafva å den andra sidan nederst en yxa, deröfver en rad af bokstäfver, af hvilka tre äro fullt tydliga, ST T, öfverst ses två bågar (fig. 9). För den, som är van att studera den nedåtgående utveckling, som en omtyckt mynttyp undergår under fortsatta efterbildningar, är det tydligt, att vi här hafva för oss kopior af de mynt, som för Karl den store präglades i den nederländska staden Dorestad, med hvilken Björkö-

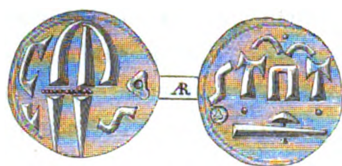
borne, enligt Ansgarslegenden, underhöllo förbindelser. De äkta Dorestadsmynten hafva å frånsidan öfverst, utmed randen, de två stafvelserna DORE — de två första bokstäfverna eller den andra och tredje hafva gifvit anledning till de två bågarna å kopiorna —, derunder, tvärt öfver myntet, stadsnamnets tredje stafvelse STAT samt nederst en yxa.

Äro månne äfven dessa kopior tillkomna i Dorestad, d. v. s. äro de dåliga exemplar utgångna från dervarande mynthus? Denna fråga torde obetingadt böra besvaras med nej. Vid Dorestad (Wyk by Duerstade) finnes, liksom på Björkö, en svart jord och i denna hafva många exemplar af den ursprungliga typen hittats; mer och mindre goda, men inga så barbariska, som de på Björkö funna. De olika varianterna hafva publicerats af den nederländske numismatikern van der Chijs [1]. I hans verk finnes visserligen (pl. XI) ett mynt afbildadt, som lifligt påminner om Björköexemplaren, men originalet till denna figur är honom meddeladt af C. J. Thomsen i Köpenhamn och det är således antagligen funnet i Norden.

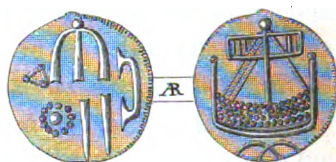
Inom det frankiska riket funnes två städer, som på sina mynt förde skeppsbilder, Quentovic i Normandie och Dorestad. Van der Chijs har i nyss nämnda arbete (supplement pl. XXII) afbildat ett Dorestadsmynt från Karl den stores tid med en skeppsbild på frånsidan. En motsvarighet till denna bild, mindre prydlig, finna vi å mynt funna på Björkö; flere varianter förekomma, visande skeppsbilden mer och mer förvirrad. Äfven här hafva vi således kopior af Dorestadsmynt, sämre än de i Dorestad och i dess närhet funna exemplaren.

Från dessa kopior ledas vi med nödvändighet öfver till en annan, som på frånsidan har skeppet, derunder en fisk, å åtsidan en hjort med en orm och en treudd, som

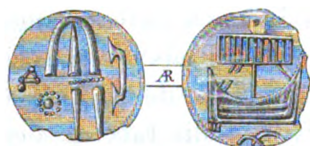
[1] Van der Chijs, *De Munten der Frankische- en deutsch-nederlandische vorsten.*

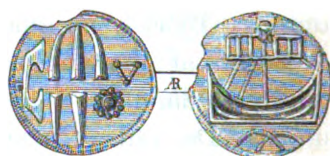
9.

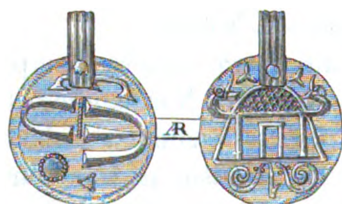
10.

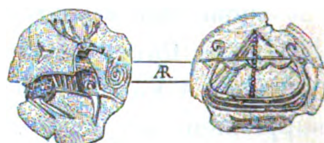
11.

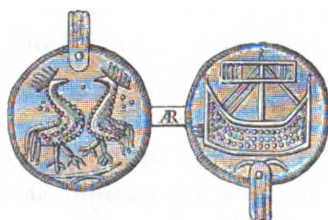
12.

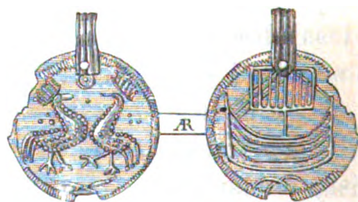
13.

14.

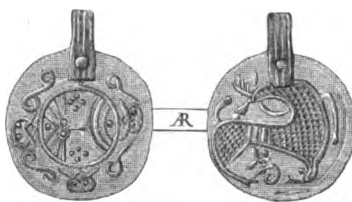
15.

16.

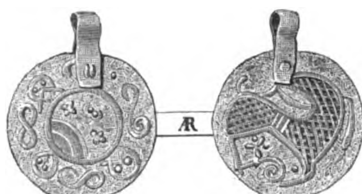
17.

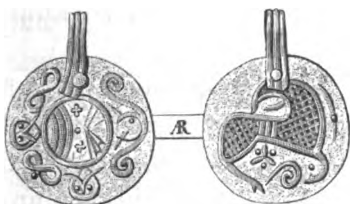
18.

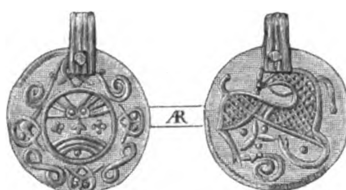
19.

20.

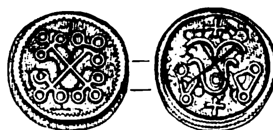
21.

22.

23.

24.

bifigurer[1]. Karls namn är försvunnet och har blifvit ersatt med en ny bild, som är fullkomligt främmande för de verkliga Dorestadsmynten. Man började under kopieringen alltmer frigöra sig från bevarandet af originalen.

Skeppet, gröfre framstäldt, återfinna vi å andra mynt, som på åtsidan föra en ny bild, tvänne mot hvarandra vända foglar.

Hjortbilden förbinder med dessa mynt ännu andra, som å ena sidan föra hjorten, på den andra ett ansigte, som är upplöst i idel streck samt omgifvet af en list, inom hvilken ses, mellan lineära ornament, tre skematiskt framstälda ansigten med stora mustascher.

I den vid Fölhagen på Gotland funna silfverskatt, som af mig beskrifvits i *Antiqvarisk Tidskrift* del. 3, fanns ett hängsmycke af silfver, som visar ett menniskoansigte, likaledes upplöst i streck (jfr der fig. 15).

Alla dessa mynt äro vi således berättigade att sammanföra i en enda stor grupp, hvilken ytterst anknyter sig vid Karl den stores Dorestadsmynt, men icke kunna antagas vara tillverkade i Dorestad.

Hvar hafva vi då att söka deras ursprung? Man är i ett fall som detta, då andra upplysningar saknas, skyldig att hålla sig till fyndförhållandena och söka myntens hemort i den trakt, der de till största antalet blifvit funna. Då gruppen uppträder med flere varierande former hafva vi att hålla oss till den ort, der alla formerna äro funna. Det återstå då ingen annan möjlighet än att tänka om dessa mynt vara präglade i mellersta Sverige. Der torde vi böra söka ursprunget just på Björkö, på hvilken det enda vilkor, som myntens utseende ställer, träffar in; de om Dorestadsmynten så mycket påminnande kopiorna böra vara tillkomna å en ort, som stod i förbindelse med Dorestad.

[1] Ett mynt af denna typ är funnet i en graf i Blekinge.

Utom Björkö äro dessa mynt ytterst sällsynta. Ett fall måste här särskildt framhållas, alldenstund det möjligen af någon skulle kunna framdragas som ett inkast mot min förklaring.

Jämte de karolingiska och tidiga engelska mynten äro å Björkö funna arabiska mynt; i en stor skatt af arabiska mynt, som hittades i den svarta jorden, var det yngsta myntet af åren 963—967. I Norden började en gång skatterna af sådana mynt få en tillsats af vesterländska mynt, tyska och engelska, de senare yngre än de på Björkö funna, och dessa vesterländska mynt blefvo småningom de öfvervägande, till sist så godt som de enda. Hela denna grupp af vesterländska mynt, blandade eller icke blandade med arabiska, äro för Björkö fullkomligt främmande. Som detta icke kan förklaras annorledes än dermed, att förhållandena på Björkö hade vid den tid, då dessa vesterländska mynt började komma till Sverige, blifvit så förändrade, att de utländska mynten ej längre sökte sig dit, staden hade upphört att vara en framstående handelsort. Senare berättelser uppgifva, att staden en gång blifvit ödelagd.

I en silfverskatt, som anträffats i närheten af Lybeck och som tillhör slutet af de vesterländska skatternas tid, finnes ett mynt prägladt för k. Knut den store. Åtsidan är af vanligt utseende och har omskriften CNUT REX ANGLORUM, frånsidan har hjortbilden. Detta enstaka fall af en Björkötyps uppträdande under k. Knuts tid kan icke till denna flytta den rika grupp af ifrågavarande Björkömynt, utan måste vi anse den gamla typen hafva blifvit långt efter dess rätta tid af nu okänd anledning återupptagen.

Den andra gruppen af karolingiska imitationer omfattade mynt mycket tunna, så att å ena sidan regelbundet synes intryck af den motsatta sidans prägel. De

två former, som höra till denna grupp, visas af fig. 23 och 24. Den förra visar förvrängningar af *Carolus* och *Dorestat*, den andra röjer inga spår af inskrifter.

Äfven dessa mynt har van der Chijs afbildat (pl. XXI fig. 8—10), men väl att märka efter exemplar komna från Norden, hvarest de i fynden icke äro sällsynta. De träffas, dock mest i enstaka exemplar, i yngre fynd, men deras rätta tid tyckes vara den, då de arabiska mynten började i de nordiska skatterna uppblandas med enstaka vesterländska. De två här afbildade exemplaren höra till ett fynd anträffadt vid Sandby kyrkogård i Torna härad[1] i Skåne. Jämte smycken förekommo i detta fynd arabiska mynt, af hvilka det yngsta är prägladt år 962, och några få tyska, af hvilka ett icke kan vara prägladt före år 965 och ett möjligen ej präglats förr än år 996[2]. Dessa mynt äro således något yngre än Dorestads-Björkömynten.

Hvar dessa mynt äro präglade, är icke lätt att afgöra; så vidt jag vet är intet exemplar funnet å Björkö. De synas vara af mera sydlig upprinnelse, vare sig från norra Tyskland eller Danmark, hvarest Hedeby (sedermera Slesvig) var en betydande handelsstad.

Hans Hildebrand.

Konservering af äldre jernföremål.

En hvar, som sysselsatt sig med vårdande af förhistoriska fornsaker, har utan tvifvel erfarit svårigheten att mot förstörelse skydda de i jorden funna jernföremålen, hvilka genom inverkan af den fukt, för hvilken de under

[1] Beskrifvet i *Månadsbladet* nr 127—129.

[2] Detta senare vill jag dock tillerkänna mindre vigt. Det är prägladt i Strassburg för en kejsar Otto, efter det vanliga antagandet Otto III, som blef kejsare år 996. Det är icke omöjligt, att det tillhör hans fader.

lång tid varit utsatta, vanligen äro öfverdragna med en tjock betäckning af rost.

Det är härvid ej tillfyllesgörande att förhindra fortsatt yttre inverkan af luft och fuktighet. Det förstörelseverk, som påbörjats, medan sakerna ännu lågo i jorden, fortgår äfven sedan de förflyttats till den fuktfriaste förvaringslokal.

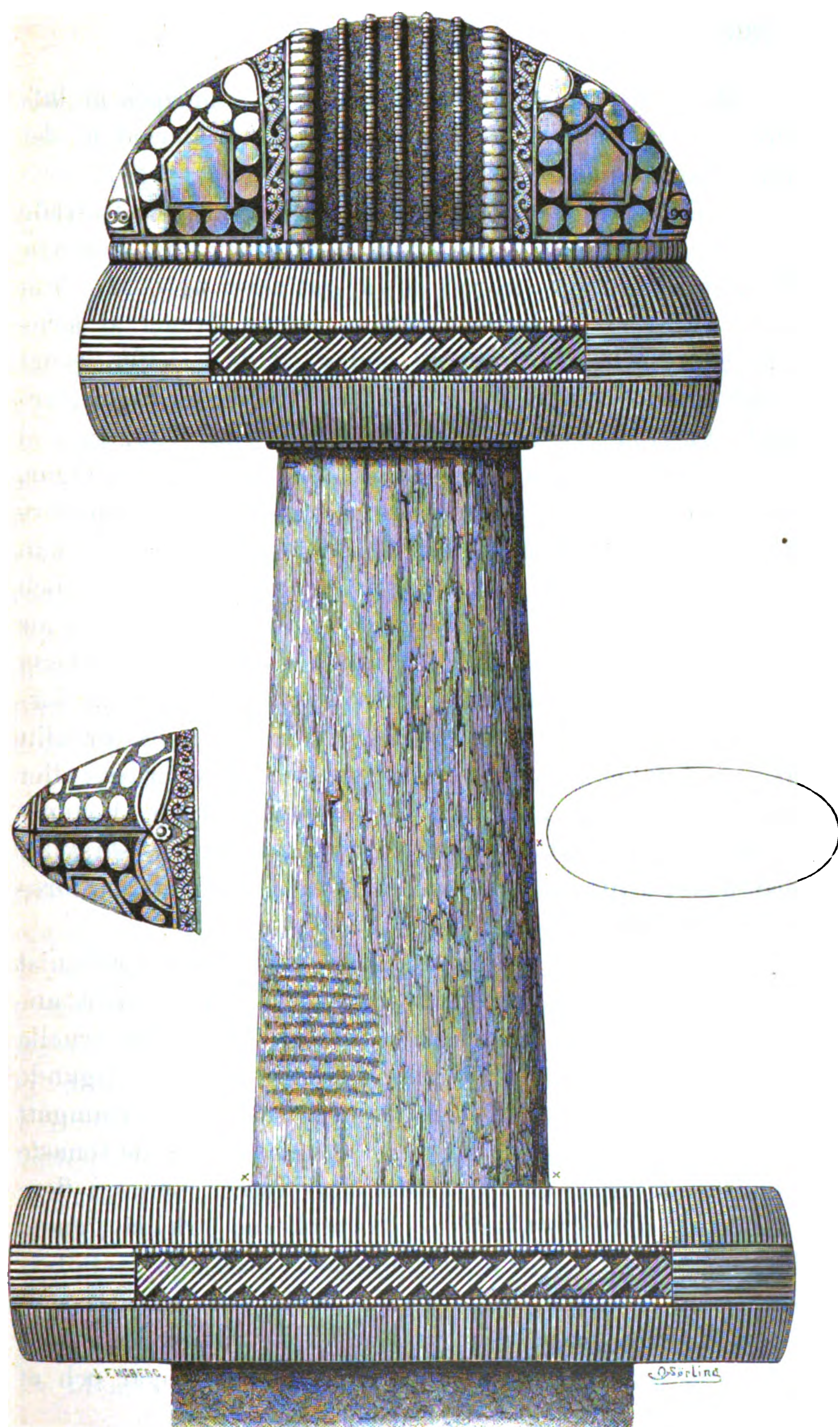
På roståfverdragets yta visa sig större och mindre perlor eller blåsor innehållande en simmig vätska af vanligen gulbrun färg. Vid närmare granskning träffar man dessa blåsor ej blott på ytan; de uppträda långt ned i rostskorpan och finnas äfven under sjelfva metallytan på ställen, der denna ej synes angripen. I sist nämnda fall visar sig deras dervara endast genom en större eller mindre uppsvällning af den för öfrigt jämna ytan. Öppnar man en dylik uppsvällning, finner man under den samma ofta ganska stora med vätska fylda håligheter, som sträcka sig långt in i jernet. Stundom innehålla håligheterna ett brunt, glänsande pulver. Förstörelsearbetet visar sig emellertid ej blott i uppträdandet af dessa blåsor och håligheter; efter längre eller kortare tid uppstå sprickor och remnor såväl i roståfverdraget som i sjelfva metallen, större och mindre stycken falla af och, om förödelsen obehindradt får fortgå, förvandlas föremålet helt och hållet till ett rostbrunt stoft. De jernsaker (i synnerhet sådana som varit starkt härdade såsom: svärdsklingor, knifblad, spjutspetsar m. m.) hvilka, innan de nedkommit i jorden, varit utsatta för stark eld, visa ofta till större eller mindre del af sin utsträckning en hård och jämn till utseendet ej angripen yta. Denna glödgnings-patina, som en hvar med fornsakssamlingar förtrogen lätt igenkänner, har dock ej förmått skydda den underliggande metallen från förstöring. Aflägsnas den skenbart oskadade ytan träffar man mycket ofta der under ej fast metall utan ett mer eller mindre tjockt lager af ett svart pulver, som i vatten lätt löser sig till en bläckliknande vätska. Vidtagas ej lämpliga skydds-

åtgärder, gå dessa med glödgningspatina försedda föremål lika väl som de, hvilka sakna en dylik, sin undergång till mötes.

För att förebygga ofvan nämnda olägenheter hafva många olika skyddsmetoder föreslagits och användts. De flesta af dessa torde kunna sägas bestå deruti, att man medels indränkning och öfverstrykning med en skyddande vätska (sammansatt efter en mängd olika recept) sökt befria föremålen från den fortsatta menliga inverkan af luft och fuktighet. Erfarenheten lär emellertid, att detta förfaringssätt är i det närmaste maktlöst, man må använda hvilken konserveringsblandning som helst. Många af dessa blandningar medföra dessutom den olägenheten, att fornsakerna genom bestrykningen erhålla ett tjockt, glänsande öfverdrag, som hindrar finare detaljer att framträda och derigenom försvårar en noggrannare granskning.

Vid Antropologiska Sällskapets i Berlin sammanträde den 11 nov. 1882 redogjorde hr E. Krause för en af honom föreslagen konserveringsmetod för fornsaker af jern, hvilken metod blifvit använd vid k. Museet för nordiska fornsaker och der visat goda resultat. Hr Krause påpekade härvid, att orsaken, hvarför i fråga varande fornsaker, oaktadt alla försigtighetsmått och i äfven de torraste förvaringslokaler, sönderfalla och gå sin undergång till mötes, är att söka ej i en fortsatt skadlig inverkan af atmosferilierna, utan ligger i den förstörande verksamhet, som utöfvas af de i rostmassan redan befintliga lösliga jernsalterna. Skall föremålens undergång kunna med framgång motarbetas måste således dessa salter aflägsnas. Detta sker genom utlakning med vatten. Sakerna torkas derefter vid måttlig värme, hvarefter ytan indränkes med linolja eller tunn hartslösning.

Ingeniör W. Cronquist, som på begäran tagit del af Krauses konserveringsmetod, har benäget afgifvit ett utlåtande deröfver, ur hvilket följande här må anföras:

25.

»Jern, liksom öfriga oädla metaller, angripes af luftens beståndsdelar (syrsättes) och betäckes dervid af det ämne som vanligen kallas *rost*. Denna rost är *porös* och lemnar derför luft och atmosferilierna fortfarande tillträde till metallytan, hvarigenom ytterligare frätning uppkommer och fortfar så länge någon del af metallen är qvar. Om jernet har rostat i luften utgöres rostöfverdraget af jernoxidhydrat och är förorenadt endast af de i sjelfva jernet förekommande slaggbeståndsdelarna. Annorlunda är deremot förhållandet med jern, som rostat liggande i jorden. Rosten blifver då indränkt med saltlösningar, som befinna sig i jorden, såsom koksalt, gips, salpeterarter m. fl. Genom dessas sönderdelning och inverkan å rosten uppstå nya salter (såsom basiskt klorjern och klorcalcium), hvilka mycket lätt upptaga fuktigheten ur luften och verka särdeles frätande på metallen. Dessa salter qvarstanna tydligtvis i rostmassan och inverka förstörande på jernet, ehvad detta jämte rosten har erhållit ett mot luftens vidare inverkan skyddande öfverdrag eller icke. Med stöd af dessa förhållanden måste Krauses konserveringsmetod anses mycket beaktansvärd, särskildt med hänsyn till hans åtgärd att aflägsna i metallen förekommande lösliga jernsalter.»

På grund af detta uttalande af ingeniör Cronquist och med hans benägna biträde hafva åtskilliga försök anstälts vid Statens Historiska Museum i syfte att erhålla en fullt lämplig och för fornsakernas bestånd betryggande konserveringsmetod. Det förfaringssätt, hvilket framgått som resultat af dessa försök och hvilket under de senaste åren blifvit användt vid Historiska Museet, synes i flere afseenden tillfredsställande. Fornsakerna erhålla genom det samma en naturlig, i möjligaste grad ren metallyta och synas ej vidare vara utsatta för förstörelse. Då metoden tillika ej medför några särdeles betydande kostnader och lätt kan utföras äfven vid mindre samlingar och af

enskilda samlare, torde en redogörelse för den samma här vara på sin plats.

En förberedande och *nödvändig* åtgärd, hvilken, i synnerhet om fornsakerna äro i högre grad angripna af rost och derigenom särdeles bräckliga, *ej bör underlåtas*, må emellertid här först påpekas. Innan prepareringen tager sin början böra nämligen fornsakerna afbildas *i det skick* de då befinna sig, d. v. s. utan att rostskorpan blifvit aflägsnad. Teckningen utföres med blyerts och afslutas eller renritas ej på en gång utan rättas och fullständigas under fortgången af prepareringsarbetet, allt efter som rostöfverdraget forsvinner och nya detaljer träda i dagen. Denna åtgärd är i hög grad af vigt att iakttaga. Skulle nämligen under arbetets fortgång någon skada inträffa å föremålet: en kontur förändras, en udd afbrytas eller något liknande, kan detta genom teckningen, som visar föremålets ursprungliga utseende, lätt kontrolleras.

Vid konserveringen förfares på följande sätt.

Sedan fornsakerna blifvit befriade från vidhängande jord och orenlighet, nedläggas de i vatten för att befrias från alla i vatten lösliga jernsalter jämte de ur jorden upptagna öfriga lösliga föreningar såsom koksalt m. m. I vattnet inlägges en ringa qvantitet osläckt kalk — 100 gram på 20 liter — hvaraf någon del löser sig och aflägsnar den derstädes befintliga kolsyran, så att vattnet ej utöfvar någon menlig inverkan på sjelfva metallen. Föremålen få ligga ganska länge — 2—3 månader — i vatten; de färga i början det samma roströdt, men afgifva sedermera ej något färgande ämne. Vattnet ombytes hvar annan eller hvar tredje dag. Föremålen upptagas hvar eller hvar annan dag och borstas varsamt dels med temligen styfva borstar dels med kratsar af fin, spänstig *ståltråd*. Vanlig mjuk jerntråd är olämplig för ändamålet. De ofvan omtalade uppsvällningarna öppnas försigtigt med

en fin drillborr eller med en liten mejsel. Under denna behandling *lossnar* småningom större och mindre stycken af rostskorpan eller *nötes* den samma bort genom användning af kratsarna. Slutligen framträder metallytan till största delen befriad från roståfverdraget. Föremålen upptagas nu, få afrinna på tjockt papp eller sugpapper och nedläggas derefter i ett kärl med solarolja d. v. s. ett destillat af rå petroleum, tyngre än vanlig fotogen och med en egentlig vigt af 0,85—0,90 [1]. Man har valt denna olja emedan dess antändningstemperatur uppgår till 116°—120° Cels., under det vanlig fotogen antändes redan vid 40°—60° Cels. Kärlet upphettas så att oljan erhåller en temperatur af vidpass 105° Cels., då allt det i de nedlagda föremålen qvarvarande vattnet bringas i gasform och bortgår under mer eller mindre stark bubbling.

Som denna stundom kan vara ganska häftig och oljan derigenom skenbart ökar volym, bör kärlet endast till ¼ vara fyldt med olja. Upphettningen fortsättes till dess oljan åter visar alldeles lugn yta, då de i den samma liggande föremålen hafva blifvit befriade från såväl luft som vatten, hvilka båda ersatts af samtidigt uppsupen olja. Nu upptagas föremålen, få afdrypa och inläggas derefter under en kort stund i torr sågspån, för att befrias från öfverflödig olja. Slutligen ingnides ytan under lindrig uppvärmning med en blandning af 1 del hvitt

[1] Vid inköp af oljan bör alltid den här ofvan angifna egentliga vigten angifvas. Det för upphettning af oljan afsedda kärlet bör vara af förtent jernbleck; upphettningen sker medels ett tillräckligt antal spritlampor (3—4 för ett kärl af 1 m. längd, 0,25 m. bredd, 0,35 m. höjd). Oljans temperatur iakttages medels tvänne till 150° C. graderade termometrar, upphängda en i hvardera ändan af kärlet, så att de ej röra bottnen. Vid upphettningen förfares med stor försigtighet: kärlet och lamporna böra stå på ett stadigt underlag (helst på en med uppvikta kanter försedd jernblecksbricka, som åter ligger i en med sand fyld låg trälåda). Man iakttager noga att ej spilla olja utomkring kärlet, att ej föra en låga in i den från oljan uppstigande ångan m. m. Så snart oljans temperatur stiger öfver 105 grader, sänkes den samma genom borttagande af en eller flere af lamporna.

vax och 2 delar terpentin. Man förhindrar härigenom luftens tillträde och bibehåller oljan. Härvid iakttages, att vaxöfverdraget ej bör vara för tjockt, hvarför det samma efter ingnidningen noga aftorkas med sämskskinn.

En sjelfklar sak är, att nu beskrifna konserveringsmetod *ej* kan användas på föremål, som blifvit i så hög grad angripna af rost, att intet eller endast obetydligt jern återstår i de samma och hvilka således till största delen utgöras af rostmassa. Det säkraste sättet, att låta dylika fornsaker komma vetenskapen till godo, torde vara att så fort som möjligt noggrant afteckna de samma. För att emellertid så vidt möjligt är befria dem från förderfliga jernsalter och andra skadliga föreningar och derigenom förhindra en *hastig* förstörelse böra äfven dessa föremål nedläggas i vatten. De få dock qvarligga deruti endast *några få dagar* och rengöras derunder medels en mjuk borste eller pensel. Föremålen kokas derefter på det sätt, som ofvan blifvit beskrifvet, i solarolja och torkas genom inläggning i sågspån.

Fig. 25 visar ett präktigt arbetadt svärdfäste af jern, hvars ornering, bestående af inlagda trådar och plåtar af silfver, genom rengöring framkommit och blifvit möjlig att afteckna.

E. Ekhoff.

Matordningen i biskop Hans Brasks hus.

(Jfr s. 1.)

Till förklaring af tre ord i den förut meddelade redogörelsen har ingeniör Algot Friberg haft vänligheten att meddela mig följande notiser. För insändande af vidare förklaringar blir jag synnerligen tacksam.

H. Hd.

Sid. 16. *Grynsæk?*

Månne Vestergötlands »grunapåse», magsäckarne hos nötboskap, får eller svin, fylda med gryn och därefter kokade — ett slags pölsa. Ibland sys en påse af tätt tyg, hvilken då får ersätta magen. Dessa påsar hafva dock en mera långsträckt form, liknande tarmarne.

I Gällaryds socken, Jönköpings län, kallades nätmagen, så beredd, för kongshättan, bladmagen för fämtanlappen eller Larsapåsen, samt löpmagen för vänstern.

Dessa magar användes hela; våmmen däremot styckades för sin storleks skull och hvarje bit hopsyddes till en påse.

Sid. 18. *Mölja?*

Månne mörjebröd, hårdt rågbröd, kokadt i flott tills det blifvit riktigt genomblött. Förekommer i Småland och mycket allmänt i Vestmanland, Dalarne och som jag tror äfven Vermland, möjligen i hela Norrland.

Sid. 19. *Skålling?*

En skålling är ett slagtadt och skålladt svin, från hvilket endast räntan borttagits; hufvud, fötter och ister finnas qvar. Alla så slagtade svin kallas skållingar utom de mycket små, spädgrisarne, »späkegriser» (Småland). Ordet skålling förekommer allmänt i Jönköpings och efter påstående äfven i Elfsborgs län, men ej så nordligt i Vestergötland som vid Falköping eller i Östergötland vid Norrköping. Huru långt söderut det går känner jag icke.

Husqvarna 1885.

Algot Friberg.

J. Mestorf, Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein.

Till minne af de femtio år som gått, sedan Das Museum vaterländischer Alterthümer stiftades i Kiel, har den flitiga och nitiska författarinnan utgifvit en illustrerad förteckning öfver de förnämsta fornsakstyper, som anträffats inom de två nämnda provinserna. Bilderna äro talrika, ej mindre än 765 samt på ett ganska förtjenstfullt sätt återgifven i fotolitografi.

Boken har samma syfte som motsvarande arbeten af Worsaae för Danmark, Montelius för Sverige och Rygh för Norge. Worsaaes var det första, hans båda efterföljare, som hade att stödja sig på såväl hans som sina erfarenheter, vidtogo vigtiga förbättringar, af hvilka jag sätter högst de visserligen kortfattade, men tillräckligt fullständiga och ytterst vigtiga fynduppgifterna, hvilka äro som ett bihang fogade till afbildningarne, som utgöra hufvudinnehållet. Fröken Mestorf har följt det af Montelius och Rygh gifna föredömet.

Alla, som sysselsätta sig med nordisk arkeologisk litteratur, hafva med tacksamhet erkänt den förmon, som beredes genom dessa rika figursamlingar, till hvilka man i andra arbeten kan hänvisa för att göra framställningen fullt tydlig, utan att den behöfver belastas med vidlyftiga beskrifningar eller kostsamma figurer. Men dertill inskränker sig icke den nytta, som dessa arbeten göra. De hafva jämte beqvämlighetsuppgiften äfven en vetenskaplig uppgift: den att lemna en öfverskådlig framställning af alla inom landet funna arkeologiska hufvudtyper. En sådan uppgift hafva alla de tre nordiska arbetena, om än Worsaaes arbete icke för närvarande kan anses fullt motsvara den, på den grund att under de många år, som förflutit efter bokens utgifvande i andra upplagan, så mycket nytt kommit inom Danmark i dagen, som man

måste känna för att erhålla en korrekt föreställning om Danmarks arkeologiska fornverld.

Det är af yttersta intresse att få en motsvarande öfversigt för det område, som ligger närmast i söder om Danmarks fastlandsdel; i en sådan kunna vi få upplysning rörande den ganska vigtiga frågan, huruvida den jutska halföns sydligaste del företer samma eller andra kulturförhållanden som den stora norra delen. Så mycket framgår af figurerna i fröken Mestorfs bok, att Slesvig är ett danskt land. Inom Holstein visar sig deremot något afvikande förhållanden. Anmärkningsvärd är sällsyntheten af de föremål, som höra till den tidigare jernålderns senare del, den af några forskare s. k. mellanjernåldern.

Fröken Mestorfs vackra arbete får kanske tagas som ett glädjande förebud till liknande arbeten, som redogöra hvart och ett för något tyskt område. Genom sammanställningen af de resultat, hvilka sådana arbeten framlägga, kommer man ganska lätt till fastställandet af den arkeologiska provinsindelningen, hvilken ingalunda alltid sammanfaller med den som i historisk tid förekommit. Utan att känna och gifva akt på forntidens provinsiela skiljaktigheter, kan man icke med trygghet och med utsigt till verklig framgång skrida till lösningen af de stora arkeologiska spörsmålen. Det är derföre för vår tid af största vigt, att det geografiska grupperingsarbetet bedrifves med största energi.

H. Hd.

Stockholm, 1886. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

166—168. 1885. Okt., Nov. och Dec.

Berättelse om de under innevarande år vid Visby kyrkoruiner utförda underhålls- och förbättrings-åtgärder.

Den 10 juni återupptogs arbetet, till en början med Helgeandsruinen, sedermera, på grund af förhållanden som längre ned skola vidröras, växlande vid olika ruiner.

För redighets skull skildras arbetena här i samma ordning som i förra årets berättelse, ehuru tidsföljden varit något olika.

St. Karin.

Efter det att underhandlingar med stadens myndigheter nio månader förut inledts rörande tornets rifning, hade detta ärende genomgått sina stadier, så att föga tycktes fattas för att den efterlängtade rifningen skulle kunna sättas i verket. Men de nya anordningar, som skulle ersätta brandväsendets behof af den i tornet anbragta larmklockan, hade på grund af något missförstånd icke kunnat fullt afslutas. Först efter förnyade uppskof kunde ändligen, strax efter midten af juli, verket gripas an.

Naturligtvis borde rifningen börjas från öfversta toppen af tornspiran, der arbetsutrymme dock endast fanns för några få man, hvarför det i början gick lång-

samt. Emellertid ökades arbetsstyrkan, i mon som större utrymme erhölls. Så snart den af väldiga virkesmassor dels ursprungligen sammansatta, dels senare förstärkta träspiran hunnit så vidt nedtagas, att väsentligen blott dess nedersta stolphöjd eller våning återstod, blef också murverkets rasering påbörjad, för att nämligen vid öfriga arbeten snarast möjligt kunna tillgodogöra det stenmaterial, som sålunda stod att vinna.

De gamla, i tornets murmassor dolda hvalfbågar, som sträcka sig mellan midtskeppets hittills helt eller delvis inmurade pelare, och hvilkas tillvara redan på förhand anats, blottades nu, och befunnos vara oväntadt väl bibehållna, så att blott i den stora tvärbågen ett stycke af slutstenen behöfde förnyas, och å ena (södra) längdbågen en icke alltför omständlig uppriktning af ett nedsjunket parti måste företagas.

Såväl det resterande af spir-stommens nedtagande som murens rifning fortgick emellertid temligen oafbrutet — den senare dock blott med två eller tre man, hvilka hunno nedbryta tillräckligt i mon som bortförandet egde rum. Rikligt stenmaterial erhölls nu vid pågående och följande arbeten.

Några få från fjoråret återstående förbättringsarbeten vid St. Karins ruin blefvo sedermera utförda. Särskildt må nämnas de båda vestligaste, fria tvärbågarne öfver sidoskeppen, till hvilka nu kunde väljas lämplig sten bland det genom rifningen vunna förrådet.

Att slutligen en oerhörd massa rifningsgrus återstod att bortföra är lätt begripligt. I hundradetals parlass fördes detta till en anvisad plats, såsom utfyllning vid stadspromenaden. Äfven blef af den under tidernas lopp å midtskeppets golf hopade jordmassan en stor del aflägsnad, hvarigenom pelarnes baser nu fullständigare framträda.

Slutligen hafva ett par gjutjernsgrindar blifvit insatta i den östliga porten å norra lång-sidan.

Det torde nu få antagas, att de här från början såsom nödiga ansedda underhålls- och förbättrings-åtgärder blifvit till fullo utförda.

Tornets sidomurar — i pelarradernas riktning — hafva icke kunnat fullständigt borttagas, emedan den delvis skröpliga vestra gafvelmuren behöfver det stöd, som qvarlemnade murdelar nu erbjuda. Emellertid torde den imponerande anblicken af ruinen i dess helhet häraf föga störas.

Utgifterna för året, sammanlagda med fjorårets, visa ett blott skenbart öfverskridande af kostnadsförslaget, ity att värdet af det i behåll varande och för försäljning afsedda trä- och jern-materialet (från tornrifningen m. m.) samt diverse redskap, utan tvifvel uppgår till — allraminst — ett motsvarande belopp.

Helgeandsruinen.

Här blef, såsom nämndt, arbetet allra först påbörjadt.

Under den förgångna vintern hade, enligt träffad öfverenskommelse med ett stenhuggarelag, nästan all för murtrappornas återställande m. m. behöflig stenhuggning blifvit på förhand utförd. Detta arbete var ganska betydligt, ty, jämte fyra slipade kolonner till hufvudportalen, hade äfven ett femtiotal af olika formade stenblock tilldanats, enligt lemnade ritningar, och voro färdiga till insättning, dessutom ett tjugotal grofhuggna trappsteg.

Den första tanken att i endast rått tilldanade block utföra murtrappornas kolonner jämte tillhörande delar hade, såsom torde erinras, frångåtts. Att den mera stilmessigt utvecklade formbildningen, som ju ock i sin tid godkänts, skulle förhöja arbetskostnaden var gifvet. Det tillskott af intresse denna förändring kunde förutsättas gifva åt ruinen i dess helhet, drog ock med sig andra öfverarbeten, och alldenstund de oregelmessigheter, som

uppkommit genom murarnes sedan långt tillbaka fortgående sättning, icke obetydligt försvårade insättningen af det nya murverket, visade sig snart, att ett icke obetydligt öfverskridande af anslaget till denna ruin kunde motses. Men då samtidigt kunde förutses, att motsvarande besparingar på andra håll stodo att vinna, gafs föga rum åt betänkligheter med afseende på hvad här borde göras.

De under året utförda arbeten äro i korthet följande:

1. Insättning af fyra slipade kolonner i hufvudportalen.

2. Fullständigt återställande af de två murtrapporna.

3. Fullständigt återställande af ett murnischparti i öfre våningen.

4. Ett inre hvalf m. m. vid stora rosettfönstret öfver hufvudportalen.

5. Fullständigande af en delvis rasad hvalfkappa mellan nordöstra muren och närmaste pelare.

6. Gjutjernsbalustrad anbragt kring hvalföppningen emellan våningarna.

7. Återställande af felande delar vid mellersta korfönstret.

8. Cementgolf i öfre vestra kor-kammaren samt reparation af dit ledande trappa.

9. Samtliga kormurarnes delvisa reparerande och cementering samt korgolfvets befriande från fyllningsämnen.

10. Utgräfning framför hufvudportalen intill ursprungliga stenläggningen samt omgifvande terrängs ordnande.

11. Jerngrindars insättning i hufvudportalen.

12. Uppsättning af ett plank mellan korets sydöstra hörn och inhängnadsmuren.

Den del af nämnda mur, som skymmer koret från gatan kan borttagas så snart materialet blir behöfligt, t. ex. vid fortsatt arbete å stadens ringmur.

Samtliga utgifterna vid denna ruin hafva öfverskridit anslaget med kr. 1,326,85, hvilket dock betäckes af öfverskott från systerkyrkorna.

Drotten.

Södra portalen, belägen inuti dervarande kapell, har blifvit fullständiggjord förmedels insättning af tvänne nya kolonner.

Kapellets svårt förfallna vestra mur och deri befintliga flatbrutna hvalf hafva blifvit reparerade. Afstängningen mot kyrkan är borttagen och en trägrind har blifvit insatt i den förra året reparerade lilla yttre portalen.

Tornets öfversta del har underkastats en del förbättringsåtgärder, hvarvid temligen mycket murningsmaterial användts. I en starkt i ögonen fallande tornglugg (mot söder) har den felande midtpelaren blifvit ersatt med en ny sådan, tillika med bas och krönlist, samt en bortfallen större hvalfsten. Öfre torntrappan har blifvit reparerad; ett igenmuradt hvalf mot kyrkan (eller f. d. kyrkvinden) öppnadt o. s. v.

Korhvalfvet har undergått en omsorgsfull cementbehandlig. En större utbrytning i korets södra mur är med murverk ifylld. En mindre dito i triumfbågens södra hörnmur likaledes. En igenmurad dörröppning i korets norra mur är öppnad och med trägrind försedd.

Vid trappan i norra kyrkmuren har en högt belägen muröppning (mot öster), hvilken antagligen ledt till ett rum öfver sakristian, blifvit förmedels nyinsatte stenar förstärkt. Ett lutande murhörn (mot nordost), omslutande samma trappa, blef förra året upprättadt, ehuru då ej omnämndt.

För öfrigt hafva de flesta fönsterhvalf såväl som murarnes öfverkanter genom cementingjutningar blifvit förstärkta.

Slutligen hafva nya sidostycken blifvit insatta vid korportalen, väsentligen af det skäl att jerngrindar här skulle anbringas, hvilket åter befanns företrädesvis lämpligt med afseende derpå, att detta ännu är den enda fria ingången till ruinen.

St. Lars.

Så snart den stora rullställningen, som begagnats i St. Karin, blef ledig, flyttades den hit, för att göra tjenst vid det stora mellersta hvalfvet, och här blef nu rätt mycket murverk utfördt, i stället för det under senare tid nerfallna. Härmed åsyftades bl. a. att genom öppningens inskränkande och massornas jämnvigt rundt densamma vinna dels ökad stabilitet och dels ökadt skydd för undervarande murverk. En temligen vid öppning finnes fortfarande i detta hvalf och densammas mera regelmessigt åttkantiga form torde icke väsentligen betaga den karaktären af tillfällighet. Cementbetäckning och anbragta afledningsrännor för regnvattnet böra nu för en längre tid här verka skyddande.

Icke mindre vigtiga arbeten utfördes i tornets öfre del; allra öfverst hade nödiga reparationer förra året utförts. Hvalfkupan befriades från en hel del tyngande sten- och grusmassor; cementrännor för vattenafledning anlades; en förfallen muröppning (mot söder), med der öfver sväfvande hvalf underkastades en grundlig reparation; en qvarstående (östra) tornmursdel, som syntes hota att falla, förstärktes o. s. v.

De öfversta skiftena af kyrkans alla omslutningsmurar granskades noga och cementbehandlades som vanligt, liksom äfven den mot korhvalfvet stödande gafveln öfver triumfbågen, som utvändigt lidit mycken åverkan.

Öfre delen af den trappa, som leder upp öfver korhvalfvet, förbättrades, och den tunna, delvis rasade yttermur,

som vid sjelfva kyrkans nordöstra hörn omsluter denna trappa, återställdes på ett betryggande sätt. Träd och skadliga buskväxter bortröjdes från korhvalfvets norra sida. Behöflig cementbetäckning utfördes här och annorstädes.

Det mellersta korfönstret i apsis jämte en större utbrytning å dennes utsida reparerades till möjligaste likhet med de ursprungliga former dessa delar egt. Närliggande korfönster (mot söder), som visserligen också utvändigt saknar hvalf, ansågs kunna lemnas i såvidt oförändradt skick, att blott en genomgående cementering anbragtes, till hämmande af vidare förfall.

Af de intressanta galleri-öppningarna invändigt i tornmurarne hafva 2:ne blifvit återställda förmedelst återinsättning af felande midtpelare och hvalfdelar, och samtliga mer eller mindre raserade bröstningar hafva blifvit åter uppmurade.

Tvänne förmedelst svåra utbrytningar skadade inre hörn, vid kyrkans norra och östra sidor, hafva blifvit med murverk behörigen utfyllda.

Den oaktadt sitt illa skadade tillstånd, ännu intressanta gotiska portalen å kyrkans södra sida har genom befriande från igenmurningen samt bortgräfning af en del jord, som dolde dess sockelpartier, blifvit tillgänglig inifrån kyrkan; mera ljus och luft i kyrkans inre är ock härigenom åstadkommet.

En del jord har blifvit bortförd från kyrkans golf, så att särskildt korets delvis förhanden varande golfläggning blottats.

Den lilla korportalen (mot söder) har i någon mon blifvit återställd och dess yttre sockel genom utgräfning blifvit synlig.

Vestra portalens inre hvalf, som delvis var bortbrutet, har blifvit återställdt.

Samma portals präktiga yttre har blifvit fullständiggjort förmedelst återinsättning af fyra nya kolonner på de förlorades plats samt genom anbringande af ett undre sockelparti, jämte yttertrappa, hvilket allt förut saknats.

Till förebild vid anordningen af detta sockelparti togs en liknande del af St. Klemens' inbygda, södra portal. Möjligen har St. Lars-portalens undre sockel aldrig varit utförd; härpå tycktes beskaffenheten af närmast omgifvande murverk temligen bestämdt tyda.

Det gemensamt för båda systerkyrkorna förda konto visar, jämfördt med summerade anslaget, en besparing af kronor 2.169.95, hvarförmedelst de väsentligaste öfverskridanden i öfriga ruinkonton utjämnas.

Denna besparing förklaras dels af att stenmaterial (från St. Karin) erhölls för blotta transportkostnaden, dels af att kalk (i st. f. cement) ansågs för det inre murverket tillfyllesgörande.

St. Klemens.

Någon stenhuggning, förnämligast till södra (fria) portalen, hade äfven här under vintern åstadkommits. Mera sådan beställdes vid arbetenas återupptagande och sattes strax i verket.

Med öfriga arbeten fick här tillsvidare anstå. Att på många ställen samtidigt bedrifva murnings-arbeten skulle nämligen fallit sig synnerligen olägligt; väntan på billigt stenmaterial (från St. Karinstornet) manade ock till inskränkning, sammaledes äfven de stora ställningarnas behöflighet på annat håll.

Endast vissa förberedande arbeten kunde här till en början företagas, såsom t. ex. sänkning af marken, utrifning af öppningen till den inbygda portalen, det här tillbygda kapellets frigörande från bjelklag m. m.

I början af augusti hitflyttades lilla rullställningen, som senast hade gjort tjenst i Drotten. Tillförseln af sten från St. Karinstornet blef ymnig; murningsarbetena kunde således nu obehindradt bedrifvas.

Med hjelp af murställningen reparerades omslutningsmurarnes öfversta delar, jämte dertill hörande hvalfkonsoler och återstoden af hvalfringar o. s. v., sammaledes flere nedsjunkna fönsterhvalf, äfvensom triumfbågen med angränsande murverk.

Härvid användes, såsom alltid till öfre och yttre murdelar, cement. Der större murmassor kommo till utförande, såsom vid den stora utbrytningen i sydvestra hörnet, användes i regeln kalkbruk, dock cement till öfversta skiftet och stundom till ett dessutom betäckande lager.

Hvalfvet öfver tornrummet, hvilket under senaste decennium lärer i betydlig mon skattat åt förgängelsen, blef med nytt murverk till betydliga delar återställdt, afledningsrännor anbragta och behörig cementering utförd.

Tornets sockel å södra sidan har genom insatte stenar fått nödig bärighet.

I den inbygda portalen insattes de felande fyra kolonnerna och ett nytt pilasterkapitäl.

Kapellets nischer m. m. återställdes, golfvet, som här utan tvifvel i senare tid blifvit sänkt för vinnande af källarrum, påfylldes till behörig höjd.

Den fria södra portalen har till betydliga delar förnyats, och fönstret deröfver genom cementbehandling reparerats.

Norra portalen och omgifvande murverk hafva likaledes i betydlig mon förbättrats; bland annat har det befunnits nödigt att insätta nya sidostycken i porten, för jerngrindarnes skull. Sådana äro nämligen här, likasom i sistnämnde södra portal, anbragte.

Det i kostnadsberäkningen till dessa arbeten afsedda belopp har något öfverskridits.

St. Nicolaus.

Åtskilligt, dels på förhand, dels i mon af behof, tillagadt stenhuggarearbete har äfven här förekommit, såsom anskaffande af nya sidostycken till norra portalen, diverse block till korets fönster och stödjepelare, hvalfstenar till norra sidoskeppets östligaste båge, diverse stenar till en mindre nisch i koret. Den märkliga, men betydligt skadade uttömningsstenen under nämnda nisch har blifvit ersatt med en ny. Den gamla förvaras.

Sedan stora rullställningen blifvit ledig från St. Lars, uppsattes den här; murnings- och cementerings-arbeten företogos — först i kormurarne, sedermera, med hjelp af rullställningen, utefter hela midtskeppet.

Samtidigt pågick en grundlig cementbehandling af hvalfkuporna — företrädesvis af dem öfver midtskeppet — äfvensom af vestra gafveln, som deraf var i synnerligt behof.

Ett par arbeten, som icke i kostnadsförslaget ingingo, men som befunnos af någon vigt att företaga och om hvilka beslut fattades äfven på grund af den ymniga tillgång på lämpligt stenmaterial, St. Karinstornets rifning erbjöd (för hvilket i alla fall måste påkostas transport), var återställandet af tvänne stora båghvalf tvärsöfver midtskeppet.

Det grundligast förstörda af dessa (det andra från koret) blef först bragt till utförande. Några stenar i vederlaget å norra pelarmuren hade, såsom osäkra, från början borttagits, och allt syntes gå bra; men då — omedelbart efter hvalfslutarnes inslagning — såsom bruket är — bågställningen löskilades, ville det sig icke bättre än att norra hvalfsidan sackade, under det att toppen sköt något upp; det hela syntes förfeladt. Att utransaka

hvaruti felet låg kräfde dock icke lång tid. Några underst qvarlemnade gamla hvalfstenar i norra vederlaget hade nämligen gifvit med sig för det visserligen både till spännvidd och massa ganska betydliga hvalfvets tryck; användandet af kalkbruk i stället för cement visade sig ock i detta fall vara en dålig ekonomi.

Att nu nedtaga och åter uppmura hela hvalfvet skulle blifvit ett synnerligen tidsödande arbete. Ett billigare sätt att gå tillväga antogs då, i det att, efter bågställningens förstärkande, hvalfvets öfre del förmedels provisoriska jernförankringar fästes vid sjelfva denna ställning, medan nedre hvalfdelen mot norr ommurades. Flere gamla hvalfstenar, som ansågos vara af tvifvelaktig fasthet, borttogos först och ersattes med nya, och så blef med största omsorg det under tiden på ställningarna förvarade stenmaterialet åter efter hand insatt och äfven hvalfvets öfverdel behörigen ombygd och förstärkt.

Det säger sig sjelft, att detta omgöringsarbete, under den veckas tid det kräfde — isynnerhet vid första upptäckten af missödet — hade framkallat bekymmer hos oss alla, som hade med saken att beställa.

Sedan murbruket (nu cement, förut kalk) haft några dagar på sig att hårdna, lossades åter bågställningen — och hvalfvet stod fast som berg.

Den dyrt vunna påminnelsen om försigtighet hade till följd, att det andra hvalfvet utan omsvep från början erhöll fullkomlig fasthet.

Att sålunda numera alla hvalfbågar med undantag af triumfbågen och den dernäst östligaste, äro förhanden, medför naturligtvis en ökad stabilitet, på samma gång ruinen vunnit en viss grad af fullständighet i hufvuddragen.

Ett par af sidoskeppens tvärbågar, jämte tillstötande murverk, hafva blifvit upphjelpte och förstärkte, till en del genom nya stenars insättande.

Trappuppgången i norra muren har ock blifvit i betydlig mon reparerad och förbättrad.

Den stora rosetten öfver östliga portalen å södra sidan, hvilken var svårt angripen af förvittring, har genom noggrann cementbehandling återvunnit någon motståndskraft. Tanken att med ny sten ersätta bortfallne delar deraf, kunde på grund af det qvarvarandes skröplighet icke förverkligas.

Frågan om de båda södra portalernas kompletterande måste på grund af dermed förbundna stora kostnader lemnas åsido.

I norra portalen hafva jerngrindar blifvit insatta, och i samband dermed de illa medfarna sidostyckena utbytts mot nya sådana.

Den för denna ruin beräknade anslagssumman motsvaras ungefär af det använda beloppet.

St. Göran.

Då för omkring två år sedan undersökning pågick rörande behöfligt anslag till omfattande underhålls- och förbättrings-åtgärder vid Visby kyrkoruiner, befarades det sammanlagda beloppet allt för mycket öfverstiga hvad de beviljande myndigheterna kunde antagas vilja använda på detta företag, och lemnades derför utan afseende St. Görans ruin, hvilken icke i samma grad syntes i behof af skyndsamma åtgärders vidtagande, som de öfriga. Förnyade granskningar, till hvilka flerfaldig anledning gifvits, hafva dock medfört den öfvertygelsen, att äfven här gällde att snarast möjligt förekomma hotande instörtningar. Triumfbågen och dess bärande murverk samt den vidt spända tvärbåge, till hvilken kornischens hvalf ansluter sig, befunnos nämligen vara i synnerligen bristfälligt skick, och föga bättre stod det till med vestra gafvelmurens nedersta del, mellan der befintliga muröppningar.

Då det började visa sig, att totalanslaget skulle blifva mer än fullt tillräckligt till de påräknade arbetena, uppstod alltså den tanken att ett möjligen blifvande öfverskott kunde lämpligen användas vid St. Görans-ruinen.

Så har nu ock skett. De nämnda bristfälligheterna hafva på betryggande sätt blifvit afhjelpta. Triumfbågen, som påtagligen genom undanrasadt murverk endast företedde en så att säga sväfvande massa, har genom uppförandet af ett bärande hvalf, på förstärkta murpelare i betydlig grad återfått den nödiga fastheten; korbågen, genom hvalftoppens sänkning, sammaledes. De utbrytningar, som i vestra muren orsakat svagheter, hafva blifvit med murverk fyllda, och sålunda äfven der behöflig fasthet vunnits.

Utgifterna för dessa arbeten belöpa sig till kr. 530.62.

Förutom de ofvan skildrade nu afslutade arbetena, hvilka torde få anses i allt väsentligen motsvara det med anslaget afsedda ändamål, hafva af samma anslag ett par mindre betydliga summor användts till närbeslägtade syften, nämligen till nedtagning från St. Maria kyrkvind af ett antal intressanta bygnadsfragment, hvilka fordom lära utgjort delar af kyrkans arkitektur — dessa hafva nu blifvit placerade i södra kapellet — samt till gräfningar kring ruinerne af St. Hans och St. Peter, hvilka gräfningar bragt i dagen några mur-rester, som, med afseende på frågan om planordningen af nämnda kyrkobyggnader, torde vara af något interesse och möjligen kunna framkalla fortsatta undersökningar.

Sistnämnda båda arbeten hafva uppgått till 75 kr. 86 öre eller tillsammans med St. Göran föranledt en extra utgift af circa 606 kr., hvilken med knappt halfva beloppet öfverskjuter totalanslaget. Då, såsom i berättelsen om St. Karin anmärktes, materialier och redskap finnas

till mer än motsvarande värde, kan något öfverskridande af totalanslaget i sjelfva verket *icke* anses hafva egt rum.

Stockholm den 31 dec. 1885.

E. V. Langlet.

Ur Akademiens arkiv.

9.

Konung Karl Knutssons silfkar, korteligen beskrifwet af Johan Peringskiöld.

Högloflig i åminnelse konung Karl Knutsson, Sweriges,· Göthes och Noriges Konung, uthi sin sidsta siukdom stadder på Stockholms Slott, åhr 1470, något för sin dödh (som inföll d. 15 Maj), giorde om sit gods och egendom en förordning och testamente, gifwandes ibland annat til sin kära måg, hr Ifwar Axelson, *Ett stoort förgylt silfkar medh ett högt hwit torn oc iii oförgylta skolla nedan på karidh,* som orden i testamentet lyda. Thetta silfpocal, eller egenteligen kalladt silfkar, wäger 190 lod silfver och är efter then gamla tidens bruk starkt och wäl giordt, med ett fast lock, hwilkets nederkant omgjordas med en krona och then öfre delen af låcket tilslutes med en mindre krona, uthur hwilken uppstiger ett spitzigt torn. Ofwan på tornets runda glid står en wäl utharbetad skiöldswen, som i högra handen framter en långlig fana, hållandes med wenster handen i en ridderlig skiöld, prydder med högloflig i åminnelse konung Karl Knutssons stamwapn, såsom dess förfäder herrar Bönder fördt hafwa, nämligen en båth med plumer i fram- och bakstammen. I sielfwa karet kan gå 1 stop wyn til ett godt wälkomme

eller förnäma herrars och wänners minne at dricka i goda lag och samqwäme.

Hr Ifwar Axelson, som med thetta silfkar af konungen begåfwades, war af Tottefamilien, en riddare och kongl. råd, och hade med sin husfrue fru Magdalena Karlsdotter allenast en dotter benämd jungfru Margareta Ifwarsdotter, hwilken dödde ung. Efter fru Magdalena Karlsdotters dödh föll hennes arf och egendom tilbakas til halfsystern fru Christina Karlsdotter på Fuglewijk och hennes barn. Förbemälte silfkar kom således arfligen til fru Christina Karlsdotters äldre son hr Erik Eriksson til Fuglewik, riddare och Sweriges Råd. Sedan föll thet på hans dotters fru Magdalena Eriksdotters lott och förwarades af henne och dess herre hr Ture Trolle. Efter them kom thet arfligen på dotterns J. Elisabeth Trolles lott.

Elisabeth Trolle, som war konung Karl Knutssons dottersons dotterdotter, blef gift med en dansk herre, hr Gabriel Sparre till Swanholm i Skåne, och war theras bröllop hullet af Arved Ugrup åhr 1574 d. 24 octobr.

Fru Elisabeth Trolle wyrdade [?] thet kongl. silfkaret så högt, at hon såsom siette arfliga ägaren därtil, lät åhr 1587 uppå locket uthsticka sitt Trollewapen med sin herres danska Sparrewapn, bredewid en afritning af the fyra helige evangelister. Hon, såsom en ättboren arfwinge och descendent ifrån k. Karl Knutsson, hafwer sit wapn på högre handen om sin herres wapn. På sielfwa pocalet lät hon uthsättia sina 8 fädernes och 8 mödernes ahner, bekostandes at å nyo förgylla så wäl sielfwa silfkaret, som thet hwita tornet på locket, och the tre skollana eller fötren under karet, så at thet nu ifrån then tiden är öfveralt förgylt både uthan och innan.

Thet första ibland fru Elisabeth Trolles fädernes ahner, är Trollewapnet, efter hennes faders hr Thure Trolles farfars faderfader, den äldre hr Birger Trolle Knutsson til Boo i Österhärad, som lefde wid åhr 1367 och hade til

husfru fru Ingiborg, Bengt Birgersons dotter på Berqwara, hwilken i sit wapn förde en röd båt i gult feldt.

Thet tredie wapnet tilhörer hennes farfars morfar hr Knut Bengtson til Arnäs, som war af Blåarnes släckt, förandes en half grip och en half örn, wid åhr 1396, och ägde fru Sophia Gerdt Snachenbergs dotter, hwars wapn är det 4:de i ordningen, med en orm på en bielke.

Thet femte är hennes farmors farfars, ett Bielkewapn, nämligen efter hr Thure Stenson til Kråkerum, riddare, kongl. råd och lagman i Upland, wid åhr 1435, hwilken i sit andra gifte ägde fru Margareta Erik Krumediiks dotter, hwars wapen är thet siette i ordningen, en lind med 15 löf.

Thet siunde wapnet med trij nesselblad är hennes farmors morfar, hr Per Kättilsson Körnings i Danmark, hwilkens husfru war fru Karin Biörn Swensons dotter til Sandaal, som i wapn förde en biörn och här finnes uthsatt i åttonde rummet.

Thet första ibland fru Elisabeth Trolles mödernes ahner är Gyllenstiernewapnet, efter hennes moders fru Magdalena Eriksdotters faders faderfader, hr Erik Niclisson riddare, som lefde uthi konung Eriks af Pommeren och Drottning Philippas tijd, wid åhr 1425, och hade til husfru Görvel Lunge, hr Erik Nilson Lunges dotter, hwilkens wapn är thet andra i ordningen med tre lillior i skiölden.

Thet tredie med Bondewapnet eller båthen är efter hennes morfars morfar, högloflig i åminnelse Karl Knutsson, Swea och Götha samt Noriges konung, krönter i Swerige åhr 1448, i Norige 1449 och å nyo krönter i Swerige 1467, hwilken, för detta warande riksens marsk och föreståndare, hade til sin första husfru fru Birgitta hr Ture Stensons riddares dotter, af Bielkeslächten, som wapnet n:o 4 uthwisar. Af them föddes fru Christina Karlsdotter til Fugelwijk, Gyllenstierne-familiens stam-

moder. Men af konungens andra husfru och Drottning Catharina Carl Ormsons dotter föddes fru Magdalena Karlsdotter, som ägde förr omtalda Ifwar Axelson.

Thet fämte ibland fru Elisabeth Trolles mödernes ahner är Winstorpawapnet, med en half lillia och 2 bielkar, efter hennes mormors farfar hr Bengt Uddeson, som war kongl. råd i Swerige wid åhr 1435 och ägde til husfru fru Cristina Staffan Ulfssons dotter af Lagnö, hwilken i sit wapn n:o 6 förde en tilbaka seende ulf.

Thet siunde wapnet borde wara med en röd sparre emillan 13 roser, efter hennes mormors morfar kongl. rådet hr Lage Göstafsson til Hellekis, hwilkens husfru war fru Botild Bengt Pijks dotter, och borde hon hafwa sit wapn i åttonde rummet, med en hwit mussla i rödt feldt utzirat, men i theras ställe finnes här på silfkaret bland mödernes ahnerne sub n:o 7 uthsatt en siuuddat stierna och Gökzholmswapnet i 8:de rummet, som afritningen af silfkaret och bifogade tabell öfver fru Elisabeth Trolles fädernes och mödernes upsats widare uthwisar, hwaraf jämwäl lärer befinnas, at guldsmeden som then tiden utstuckit wapnen, hafwer af okunnighet i genealogien förtagit sig i ahnorne, då han på fädernet gått förbij then medlersta eller egenteligen så kallade gamle hr Birger Trolle til Bo, som lefde wid åhr 1424 och ägde i första giftet fru Ingeborg Arfvidsdotter, hwilken war unge Birger Trolles moder och förde i sit wapn ett leijonansichte, hwilket billigt hade bort stå n:o 2 där båten står, och af lika okunnighet synes guldsmeden hafwa förtagit sig i förbemälta mödernes ahnor n:o 7 och 8.

Ifrån förbemälta fru Elisabeth Trolle och hennes man hr Gabriel Sparre i Swanholm är thet kongl. silfkaret igenom åthskilliga theres arfwingar widare kommit til the Danske Gyllenstiernorna och i synnerhet til hr H. Gyllenstierna til Swanholm i Skåne, som ägde en L. Pudbusk til husfru, hwilka uppå en liten inpressad hwit

Hr Birger Trolle Knutsson til Bo i Östrehärad 1367. — Fru Ingeborg Bengt Birgerssons dotter på Berqwara.

Gamle Birger Trolle til Boo 1424. — 1 fru Ingeborg Arvidsdotter.

Hr Knut Bengtson til Arnäs 1396. — Fru Sophia Gerdt Snachenbergs dotter 1413.

Hr Ture Stenson til Kråkerum 1435. — 2 fru Margareta Erik Krumediks dotter.

Hr Per Käthilson Körning i Danmark. — Fru Karin Blörn Svensons dotter til Sandaal.

Unge Birger Trolle 1453. — Fru Kerstin Knut Bengtsons dotter.

Hr Ture Tureson til Kråkerum och Räfwelsta 1460. — Fru Ingerd Persdotter Körning lefde enka 1481.

Hr Arwed Trolle til Berqwara 1473. — 3 fru Birgitta Turesdotter af Kråkerum.

Hr Thure Trolle til Berqwara.

Fru Elisabeth Trolles fäderne.

(Uppsatt af J. P.)

Her Erik Nic-lisson 1425.	Fru Görvel Erich Nilson Lunges dotter.	Karl Knutsson konung 1448.	1. Fru Birgitta hr Thure Stenson riddares dotter.	Hr Bengt Uddeson 1435.	Fru Christina hr Stephan Ulfsons dotter af Lagnö.	Hr Lage Gö-stafsson til Hellekis 1464.	Fru Botild her Bengt Pijks dotter.

Erik Eriksson af Denstorp i Danmark, Riksens råd i Swerige 1451 och 1456.	Fru Christina Karls dotter på Fuglewijk.	Hr Karl Bengtsson til Winstorp 1468 och 1483.	Fru Karin Lagesdotter af Hellekis.

Hr Erik Eriksson til Fuglewik 1489 och 1500.	Fru Anna på Winsetorp, Karl Bengtsons dotter.

Fru Magdalena Erichsdotter hr Ture Trolles husfru.

Fru Elisabeth Trolles möderne.

(Uppsatt af J. P.)

silfwerplåt under locket på silfkaret läto tilsättia sina wapn med åhratal 1650, förärandes förbemälta kongl. silfkar såsom en ädel skiänk til fäldtmarskalken hr Gustaf Baner, då warande General-Gouverneur uti Skåne, i hwilkens hus thet sedermera förblifwit, til dess det af hans barn i underpant emot en summa uplänta penningar uthsattes.

Men såsom framlidne Hans Excellence Kongl. Rådet Gref Carl Bonde war på sina förfäders wägnar i sidolinien skyld med högbemälte konung Karl Knutsson, i det at konungens hr fader Knut Bonde Thordsson war sambroder med hr Peder Bonde, hwilken med sin son Philip Bonde är worden en stamfader til samtlige Herrar Bönderna, ty månde Hans Excellence wid åhr 16.. med Baneriska husets tilstånd inlösa til sig och sit hus thetta gamla silfwerstycke.

Efter gref Bondes dödh är thet omsider åhr 1712 såsom en bördbunden ägendom å nyo inlöst af högbemälte konungs rätte descendent och arfwinge til Fuglewijk, Hans Excellence Kongl. Rådet och Fältmarskalken högwelborne hr Grefve Nils Gyllenstierna, hwilken therföre tillika med sin grefwinna then högwelborne fru Anna Gyllenstierna låtit på silfkarets nedre fot anteckna sina namn och wapnar med följande inscription.

Thetta kongl. silfkar lärer förmodeligen efter thenna dag stadigt förwaras på Fuglewijk, Gyllenstierniska familiens stammhus, där högbemälte konungs Karl Knutssons dotter fru Kerstin Karlsdotter fordom med sin hand stickat en efter then tidens bruk lång och smal bordduk med Christi pinos historia och figurer uthzirad; därpå fans jämwäl hennes wapn en båt, sydd med silke och öfwer then ena bakstammen, lik en Swea Rikes konungadotters känneteckn, uthsatt Tre kronor med thenna öfwerskrift, som jag mig påminner: *Factum*[1] *est hoc opus in Fuglewik per me Christina Karlsdotter, pictore Petro*

[1] Ordet är i handskriften underprickadt och i brädden står *completum*.

Nicolai, anno Dni MCDLX. Samma bordduk war kommen uthi högwelb. fru Karin Båts egendom och meriterar äfwenwäl för en särdeles antiqvitet at hemfalla til Fuglewijks herskap igen och med silfkaret til wyrdosamt minne förwaras.

Till handskriften är fogad en fint utförd pennteckning af de sexton anvapnen, under hvilken läses:

DETE ER FRV ELLSABETS TROLLES FEDERNE VABEN SOM HER OVEN STA AR 1587.

DETE ER FRV ELLIESEBET TROLLIES MØDERNNE VOBEN SOM HER OFVEN STAR.

Månne någon kan upplysa hvar kärl och duk nu finnas?

10.

Minnesskrift om Trollarnes silfverkar.

Efter gamla tidens bruk är thetta silfwerkar mycket wäl och stadigt gjordt, som en hög och långlig silfwerkanna eller pocal, widare up åt och uthan til öfwer alt med stark förgylning bewarad.

Dess låck är kupot och förhögt med en stamm af silfwer, hwilkens öfwersta spitz är med en krona betäckt. På begge sidor om bemälte stamm stå twenne wildmän med sina klubbor, hållande emillan sig ett Trollewapen i en ridderlig skiöld, som gifwer tilkänna ägarens slächte.

Kring kupiga locket äro uthstuckne ägarnes i catholska tiden hafda patroner med sina namn, såsom Sanctus Johannes Baptista, Sanctus Laurentius, Sanctus Kanutus den 1:e, Sanctus Olafus och Sanctus Kanutus den 2:e.

Sielfwa silfwerkaret hafwer midt omkring sig twenne giördlar såsom cronor med löf; på den ena giördelen, som är nestan midt på silfwerkaret, finnes Trollewapnet tre gånger uthsatt.

Under silfwerkaret är trenne fötter, bestående af tre där under liggiande wildmän, hwilka hwar för sig hålla en ridderlig skiöld med ett Gyllenstierne wapn, hafwande på sin hielm twenne försilfrade horn, som betecknar Trollens frus slächt af Gyllenstierniske huset, hwilket elliest gemenligen förer på hielmen twå uprächta armar hållande en spegelqwast med påfuglefiedrar omkring. Men att thetta Gyllenstierne wapn hafwer twenne horn ofwan på hielmen gifwer anledning til gissning at i sielfwa skiölden har tilförene warit ett annat fruentimbers wapn, hwartil widare kan gifwas skäl.

Twenne Herrar Trollar, halfbröder, hafwa warit igenom ächtenskap sammanbundne med hwar sin fru Gyllenstierna, som woro twå samsystrar. Ty hr Arvid Trolle til Berqwara, Sweriges Rikes Råd, Ståthållare på Nyköping och Östgöta lagman, vid åhren 1466 och 1471, som dog 1505 och ligger begrafwen i Lunds domkyrkia i Skåne, ägde i sitt första gifte fru Christina, hr Johan Gäddas dotter; dess andra hussfru war fru Beata Tott til Lillö, hr Iwar Axelsons dotter af en fru Laxman född, hwilken feck fru Magdalena, Kung Karl Knutssons dotter til sin stiufmoder. Hr Arvid Trolles tredie husfru war fru Birgitta Bielke, Hr Ture Turesons dotter, gifwen i ächtenskap åhr 1488. Af första giftet föddes hr Erik Trolle til Lagnö, af andra giftet föddes Joachim Trolle, som är stammfader för Trollarne i Skåne och Danmark. Af tredie giftet föddes hr Ture Trolle til Berqwara, hwilken hade til husfru fru Magdalena Gyllenstierna, hr Erik Erikssons dotter, hwilkens farmoder war fru Christina på Fuglewijk, konung Karl Knutssons dotter. Af thenna fru Magdalena Gyllenstiernas döttrar härstamma herrar Sparrar, de Mor-

naier och Båthar, af hwilket senare hus cantzleren Axel Oxenstierna ägde sin grefwinna.

Men förbemälte Arvid Trolles äldste son, hr Erik Trolle til Lagnö, Sweriges Rikes Råd, riddare, wid åhr 1489 och 1521, samt tillika lagman i Närike och sidst lagman i Upland, hade til husfru först fru Ingeborg (Tott), hr Philpus Axelsons dotter, och sedan i andra giftet fru Karin Gyllenstierna, hr Erik Erikssons dotter, hwilkens farmor jämwäl war fru Christina på Fuglewijk, konung Karl Knutssons dotter.

Hr Erik Trolles och dess första husfrus fru Ingeborg Totts son, födder 1488, war hr Gustaf Trolle, erchiebiskop i Upsala, wid åhr 1514, som ändteligen efter kong Christian Tyranns afsättning jämwäl blef föriagad i landzflychtighet och dödde 1535. Fru Ingeborg Tott (intet Ingeborg Gyllenstierna, som biskop Spegel orätt skrifwit) hade dess utom try barn, hwilka med sin fru moder drunknade emellan Strengnäs och Lagnö, sedan Gustaf Trolle blifwit hos en canik i Strengnäs qwarlemnad.

Men hr Erik Trolles och dess andra husfrus fru Karin Gyllenstiernas barn woro twå döttrar, af hwilka den äldre, fru Beata Trolle, ägde Kongl. rådet och rikzmarskalken, gamla hr Gabriel Christerson, friherre til Mörby, och blef af honom en stammoder för alla herrar baroner och grefwar Oxenstiernor. Then yngre dottern fru Ingeborg Trolle til Lagnö ägde hr Nils Ryning til Töresiö.

Thetta förbemälte silfwerkar, som af gammal sägn berättas warit erchiebiskop Gustaf Trolles fädernes egendom, synes therföre wara af dess herr fader Erik Trolle til Lagnö alra först bekostat at förfärdigas med hans eget och hans första husfrus fru Ingeborg Totts wapn, hwilket ofwan på hielmen förde tu horn, och som bemälte hr Erik Trolle tillika med sin her fader war kongl. råd under Christiern den I, Danmarks, Sweriges och Noriges

konung, hwilken wid sit kongl. wapn förde wildmän til *souport*, så har gullsmeden det på detta silfwerkar efterkonstlat. Men när hr Eric Trolle efter sin första gemåls olyckliga drunknande, trädt i annat gifte med fru Karin Gyllenstierna, har han twifwels utan welat henne til heder låta insättia Gyllenstierne wapnet i förbemälte Totte skiöld, hwar efter hielmen med sina horn blifwit oförändrad lemnad eller ock med flit så strax giord til begge fruarnes minne.

Och således kan thetta silfwerkar wara i arf fallit antingen til fru Beata Trolle Oxenstierne modren, eller troligast till dess broder erchiebiskopen Trolle, hwilken widare har kunnat lemna det som en skänk och *inventarium* wid erchiebiskopz bordet, genom hwilkets anträde erchiebiskopen Johannes Magnus bekom stor egendom och förråd i gull- och silfwerkärl, uhr hwilka han med stor pracht och prål sedermera plägade riksens uthwalda konung Gustaf Eriksson, ty sedan högbemälte konung A:o 1526 efter hullit burspråk med allmogen wid gamla Upsala högar hade på lustiighet därsammastädes med en blomster crantz prydt erchiebiskopen til Majigrefwe och fördt honom hem med sig til måltijdz i kongzgården i Upsala, så tracterade biskopen sin konung igen om pingstadagen uti biskopzgården, då säijanes wid welkomets præsenterande *Wår nåd dricker eders nåd til*, öfwer hwilket förmätna tal konungen satt litet misslynt, intet emottagandes eller drickandes af biskopens nådes wälkoma, hwar på biskopen yttermera upstämde, seijandes til konungen: *thet är så wår nåds wilie at Eders nåd emottager och uthdricker sit welkome*, hwar på konungen gaf en wink åt sina cavalierer at taga hwar sit wälkomes kärle. Konungen steg så upp och sade: *Eder nåd och wår nåd rymas intet under ett tak*. Konungen geck derföre uth och alle hans herrar med hwar sit wälkommes kärle, förfogandes sig hem til konungens stenhus på Islandet i Upsala.

Thetta gamla silfwerkar, med hr Erik Trolles och dels med dess första husfrus fru Ingeborg Totts hielm, dels med dess andra husfrus fru Karin Gyllenstiernas stammwapen beprydt, är fördenskull wärdt för en särdeles skatt aff gammal raritet at förwaras hos hennes nåde högwelborna fru grefwinnan Greta Gyllenstierna, hwilken ifrån första ägarens, ofta bemälta fru Karin Gyllenstiernas broder Jörgen Erichzson til Fuglewijk, fordom kongl. råd och öfwerste emot Dacken, är igenom twenne blodzgrenar, på fädernet i siette, på mödernet i siunde led, en descendent och arfwinge, hwilken Gud gifwe alsköns lycka och wälsignelse önskar

Johan Peringskiöld

som beság ofwannämnda silfwerskatt i Stockholm den 22 Martii 1716.

Detta kärl har sedan tillhört medlemmar af ätterna Stenbock och Dohna samt eges nu af öfverstekammarjunkaren grefve Carl Douglas.

Myntfyndet från Dælie i Norge.

Om än under medeltiden hvart och ett af de tre nordiska rikena i numismatiskt hänseende gick i mycket sin egen väg, är det dock omöjligt att behandla det ena rikets mynt, utan att taga hänsyn till de båda andras. Så mycket mera är detta en nödvändighet, som stundom mynt från två af dessa riken eller någon gång från alla tre förekomma i samma skatt, hvarvid man lätteligen från det, som man med säkerhet känner rörande det ena rikets i fyndet uppträdande mynt, kan hemta nyttiga lär-

domar angående mynten från ett annat rike, som man icke kunnat med inländska hjelpmedel tillräckligt förklara.

Ett af de för Nordens mynthistoria allra vigtigaste fynden anträffades år 1840 på gården Dælie i Næs sn på Hedemarken. Det innehöll ej mindre än 4,966 mynt och brakteater, af hvilka norske myntkännare ansett ej mindre än 4,500 vara norska. Fyndet är två gånger beskrifvet af Holmboe (1841 och 1854) samt utförligt behandladt af Schive i hans stora verk *Norges Mynter i Middelalderen* (färdigt år 1865). Fyndet väckte med skäl så stor uppmärksamhet, att det behandlats äfven af utländske forskare, tidigt af Köhne och Grote, i senaste tid af Dannenberg och E. Bahrfeldt.

Med afseende på tiden för fyndets nedläggande yttrar sig Schive på följande sätt (s. 47): »Om vi undantaga ett par äldre norska mynt, finna vi med afseende på alla myntens tillkomsttid, att dennas gränser falla mellan åren 1135 och 1212, försåvidt mynten kunna bestämmas. Af de mindre säkra norska mynten från denna period hafva vi tidigare behandlat ett med bokstäfverna *sie* och hänfört det till k. Sigurd II Haraldsson vid pass 1155, liksom flere af samma slag till honom samt hans bröder Eystein II och Inge I. Hvad beträffar de norska mynten i fyndet, hvilkas inskrifter äro fullt tydliga och säkra, kan af dem intet vara tillkommet före 1177 och efter 1202, ty de tillhöra alla k. Sverre. Å andra sidan förekomma i samma fynd främmande mynt med historiskt säkra inskrifter, angifvande personer, hvilkas regeringstillträde inträffat först år 1198 (i ett fall möjligen först år 1202), så att fyndet kan tänkas nedgräfdt efter detta år; det första tänkbara nedgräfningsåret är 1198.»

Mot denna slutsats anser jag mig, af teoretiska skäl, böra redan nu göra en invändning: skatten kan knappast tänkas nedgräfd så tidigt som år 1198. De mynt, som

antydas såsom icke präglade före detta år, tilldelas kejsar Otto IV (1198—1212) och markgrefve Otto II af Brandenburg (1198—1206). Något bevis är emellertid icke lemnadt, att dessa mynt (af den förre ett, af den senare 4) präglats så tidigt som år 1198, och, om äfven detta vore händelsen, kunna vi ju icke gerna antaga, att dessa främmande, i Brandenburg och i Köln tillkomna mynt omedelbart efter präglingen letade sig väg till det fjärran liggande Norge och omedelbart efter framkomsten dit nedlades i jorden. Till präglingsåret, som faller tidigast 1198, måste vi med ganska stor visshet lägga någon cirkulationstid, vidare en viss transporttid och möjligen äfven någon cirkulationstid i Norge. Det är derföre nog klokare, från den hittills antagna synpunkten sedt, när Holmboe förlägger nedgräfningstiden till år 1205 — före år 1220 faller den, enligt hans uppfattning, gifvet.

Jag vill först meddela namnen och regeringsåren för de icke nordiska myntherrar, som äro representerade i detta fynd. De äro, enligt Holmboe och Schive, följande:

		Antal mynt.
England.	Stefan 1135—1154	1.
	Henrik II 1154—1189	8.
Skottland.	Vilhelm I lejonet 1165—1213	1.
Tyskland.	Fredrik I 1152—1190	111.[1]
	Henrik VI 1169—1190	2.
	Otto IV 1198—1209	1.
Sachsen.	Henrik lejonet 1139—1186	1.
	Ludvig V af Thüringen 1172—1190	1.
	Bernhard af Sachsen 1180—1212	4.
Brandenburg.	Otto I 1170—1198	1.
	Otto II 1198—1205	4.
Bremen.	Sigfrid 1179—1184	2.

[1] Utländske myntforskare hafva, vid bestämmandet af dessa mynt, tvekat mellan Fredrik I och Fredrik II, som blef regent först år 1210.

Köln.	Filip I 1167—1191	20.
	Adolf 1193—1205	20.[1]
Magdeburg.	Ludolf 1194—1209	3.
Paderborn.	Bernhard II 1186—1202	2.
	eller möjligen Bernhard III 1202—1221	
»Nederland».	Balduin VIII eller IX 1191—1194—1206	5.

Af säkert bestämbara nordiska mynt föras vi tillbaka till följande regenter:

		Antal mynt.
Norge.	Sverre 1177—1202	40.
Danmark.	Sven Eriksson 1147—1157	2.
	Knut Magnusson 1147—1157	3.
	Knut VI 1182—1202 (enligt Holmboe)	1.
Sverige.	Knut Eriksson 1167—1195	40.

Såsom norska upptagas af Holmboe och Schive följande mynt och brakteater:

1. Några få tunna och små mynt, som hafva å ena sidan ett dubbellinigt kors.

Holmboe söker ej bestämma deras tid. Schive hänför dem (pl. VI, 11, 12) till vid pass mellersta delen af perioden 1100—1160 eller 1170.

Dessa mynt hittas äfven någon gång i Sverige. De äro emellertid sannolikt hvarken norska eller svenska, utan ostfrisiska[2].

2. Mynt, halfbrakteater och brakteater, »flere hundra», hörande till den grupp, hvars bilder i dagligt tal pläga betecknas som hjul och kyrka.

Att dessa mynt icke äro norska, utan svenska, skall jag i ett annat sammanhang bevisa. De äro icke ens

[1] Hänförandet af dessa mynt till erkebiskop Adolf må tills vidare stå för Schives räkning. Bestämningen inverkar icke på bedömandet af fyndets nedläggningstid.

[2] Jfr Tergast, *Die Münzen der Ost-Friesen.*

präglade i någon Norge liggande del af Sverige, utan omfattar deras egentliga fyndområde Småland, Kalmar län, Öland och Gotland.

3. Brakteater, märkta med en bokstaf (A, B, G, H, M, N, R, S, T, V, X). Huru stort antalet af sådana brakteater var i fyndet, har jag ej funnit med säkerhet uppgifvet, men af de raritetsgrader, som Holmboe utsätter för de olika typerna och varianterna, framgår att antalet måste hafva öfverstigit — det har helt visst betydligt öfverstigit — 1,250.

4. Brakteater med enkla kors, ibland med bitecken — åtminstone 700.

5. Brakteater med patriarkkors — allraminst 241.

6. Brakteater med hufvud — allraminst 31.

7. Brakteater med diverse framställningar — allraminst 395.

Det visar sig häraf att grupperna 3 och 4, hvilka jag antager verkligen tillhöra Norge, äro de talrikast representerade. Vi kunna helt visst anse dem utgöra vida mera än halfva fyndet och det är derföre till dem, som vi i främsta rummet hafva att hålla oss, när vi skola söka bestämma fyndets karaktär och tid. Äfven gruppen 5 antager jag vara norsk, likasom åtminstone de flesta at de i bild återgifna brakteaterna af grupperna 6 och 7.

Holmboe upptager äfven en rubrik »Obestämbara skandinaviska brakteater». De äro följande:

		Antal ex.
1.	Bröstbild med svärd, mer eller mindre rått utförd	5.
2.	Hand med kräkla	2.
3.	Fogel	2.
4.	Gående djur (lejon?)	2.
5.	Tre torn med eller utan mur	3.

Af dessa brakteater skulle jag vilja, af skäl som jag ämnar i ett annat sammanhang nämna, reklamera åtmin-

stone grupperna 1—2 som svenska. Af danske myntforskare räknas de äfven som sådana.

Sverige skulle således vara i fyndet representerade af

1. Brakteater med ett krönt hufvud samt med inskrifter, som innehålla antingen regentnamnet Knut eller stadsnamnet Lödöse — alla tillhörande k. Knut Eriksson.

2. Mynt, halfbrakteater och brakteater med »hjul och kyrka» eller med »hjul» eller med »kyrka» — de kunna ej på grund af inskrifter hänföras till någon särskild konung.

3. Brakteater med en mycket rått utförd bröstbild eller med en af en hand hållen biskopsstaf. Exemplar af den förra typen, bättre och tydligare än de i Dæliefyndet förekommande, hafva vid sidan af bröstbilden bokstäfverna VAI, hvilka jag, i likhet med andra, skulle vilja läsa som VAL, första stafvelsen af konungsnamnet Valdemar.

Men vår Valdemar upphöjdes på tronen först år 1250, således nära ett halft sekel efter den tid, då, enligt Holmboe, Dælieskatten anförtroddes åt jorden. Alltså — antingen tillhöra dessa brakteater icke vår k. Valdemar eller också är Dæliefyndet senare nedlagdt än man hittills antagit.

De senaste tyska behandlingarna af Dæliefyndet hafva icke gifvit något ändrad uppfattning af fyndets ålder. Bahrfelt har åt vissa af mynten gifvit andra förklaringar än Holmboe. Så t. ex. hänför han ett brandenburgskt mynt till Henrik af Gardelegen 1184—1192. Ett mynt, som af Holmboe, Köhne, Grote och Vossberg ansetts tillhöra Otto I af Brandenburg, hänföres af Bahrfeldt till Otto af Meissen (1156—1190). Några af de brakteater, som blifvit hänförda till Otto II af Brandenburg, tilldelas Bernhard af Sachsen 1180—1212. De nya bestämningarna göra således icke nödigt att för fyndet söka någon annan nedläggningstid än den af Holmboe antagna.

Jag antager, att Dælieskatten icke blifvit nedgräfd förr än mynt kunnat i Sverige präglas för k. Valdemar och från Sverige kommo till Norge, d. v. s. icke före år 1250.

En antydan har redan blifvit lemnad om skälet för detta antagande: *om* de der nämnda brakteaterna tillhöra k. Valdemar, hvilket jag anser sannolikt, måste tydligen han hafva uppstigit på tronen, innan skatten nedgräfdes.

Ett annat skäl kan tilläggas. Det är, hvilket en annan gång skall visas, nödvändigt att antaga de s. k. mynten med hjul och kyrka med de till dem hörande brakteaterna vara svenska. Sverige är således i fyndet representeradt af 3 grupper mynt: 1. dessa, som äro små; Holmboe uppgifver för ett af dem som vigt 3½ ass; 2. brakteaterna med k. Knuts hufvud, af hvilka två, enligt Holmboe, väga 2½ ass och 1¾ ass; 3. brakteaterna, som pläga hänföras till k. Valdemar (Holmboe fig. 133—135); för fyra af dem uppgifves vigten: 5 ass, 5 ass, 6 ass, 6 ass. Under det vigterna af mynten hörande till grupperna 1 och 2 stå till hvarandra i ett ganska nära förhållande, skilja sig deremot från dem på det bestämdaste mynten af gruppen 3: men vi kunna ej gerna antaga att Sverige samtidigt hade mynt af så olika slag, och derföre kunna vi ej gerna komma till någon annan slutsats än att i Dæliefyndet äro representerade två skilda perioder. Grupperna 1 och 2 svara mycket väl samman med den nedgräfningstid, som Holmboe antagit; gruppen 3 bör deremot, enligt mitt förmenande, göras yngre.

Men skulle väl endast dessa få svenska brakteater vara så mycket yngre än allt det öfriga i fyndet?

Att man i Norge, enligt min uppfattning, varit något för mycket benägen att sätta nedgräfningsåret tidigt har jag antydt. Schive sätter det nästan tidigare än möjligt är. Äfven Holmboes försigtigare uttalande kan jag ej fullt godkänna. Det är i allmänhet vanskligt att med

precision bestämma en myntskatts nedgräfningstid efter de i denna förekommande främmande myntens säkra eller sannolika tillkomsttider, ty här tillstöta svårberäkneliga faktorer: huru länge voro dessa mynt i omlopp i det egna landet, innan de kommo till det, hvarest nedgräfningen skedde? kunde icke de främmande mynten, i synnerhet när de voro af olika ursprung, utseende och vigt, hafva i det nya landet haft karaktären snarare af en silfverskatt än af mynt, kunde de icke i den förra egenskapen hafva bevarats längre tid? De främmande mynten behöfva ej varit kurserande vid den tid då skatten gömdes, hvilket deremot de inhemska mynten eller åtminstone en del af dem borde hafva varit.

Om mynten ej sjelfva gifva tydliga vittnesbörd om sin ålder, måste man på olika sätt söka vinna den kunskap, som erfordras. Vid granskningen af ett större myntfynd har man derföre att se till, i hvilket antal de olika mynten förekomma. Det är gifvet, att de mynt, som voro i omlopp, när skatten nedlades, böra vara talrikast; de mynt, som tillhöra en äldre tid, men ändock icke hunnit försvinna ur rörelsen, måste vara färre. Men saken förhåller sig likväl icke så enkelt: äfven fåtaligt representerade mynt kunna vara de yngsta i fyndet. Antag nämligen, att en förändring i myntväsendet blifvit införd och att skatten i fråga blifvit nedgräfd kort efter det förändringen hade inträdt; då måste den nyaste myntningen vara endast fåtaligt representerad, under det resultaten af den närmast föregående myntningen ännu äro allmänt i omlopp och på grund deraf spela den förnämsta rolen i skatten. Alltså de mynt, som äro fåtaligt representerade, kunna vara lika väl de yngsta som de äldsta. För att afgöra åldersfrågan måste man taga hänsyn till jämförelser med öfriga mynt i fyndet och med mynt från samma tid, som på förhand äro bekanta.

De brakteater, som jag här omtalat såsom tilldelade k. Valdemar af Sverige, äro i Dæliefyndet ganska få. Att de icke höra till fyndets äldsta, utan tvärtom till de yngsta mynten, framgår redan af följande faktum: det rikaste fynd af dessa Valdemarsmynt, som kommit till min kännedom, är — helt naturligt — anträffadt i Sverige och i detta fynd förekommo äfven brakteater af samma slag, som hittats, i ett stort fynd, vid Bünstorf i Holstein, af hvilket en del inköptes för den kongl. danska myntsamlingen. Denna skatt har, enligt Thomsens och Dannenbergs antagande, blifvit nedgräfd vid pass år 1225. Då Valdemarsbrakteater i ganska stort antal hittats i Sverige jämte typer från Bünstorffyndet, måste vi anse dessa brakteater gifvet tillhöra tiden efter år 1205, till och med tiden efter år 1225, då de inhemska mynten i fyndet böra vara senare än de utländska.

Om denna omständighet, efter mitt förmenande, måste leda till antagandet, att Dæliefyndet blifvit nedgräfdt långt senare än Holmboe antog, måste vi likväl uppmärksamma följande omständigheter, som synas tala deremot. De enda med namn försedda svenska mynt, som förekomma i fyndet, tillhöra k. Knut Eriksson, som afled före början af 1200-talet, och de mynt med s. k. hjul och kyrka, som de norske myntforskarne hafva gjort till norska, men som otvifvelaktigt äro svenska, kunna icke hänföras till en senare tid. Alltså, då andra af fyndets mynt icke kunna hänföras till den mellanliggande tiden, förefinnes en ganska ansenlig lucka, mellan k. Knut Eriksson och k. Valdemar, en lucka på mer än ett halft århundrade. En sådan lucka är så mycket sällsammare, som man under medeltiden icke plägade unna mynten lång omloppstid: tid efter annan blefvo de kurserande mynten aflysta, deras innehafvare måste inlemna dem till myntet för att i ersättning få, mot en viss afgift, mynt af den nya typen, vare sig

denna tillkommit på grund af regentombyte eller på grund af samma regents finanspolitik.

Det finnes enligt mitt förmenande allenast en möjlighet att förklara denna lucka. Dælieskatten består af två delar, en del, som om den hade förekommit ensam, skulle hafva kunnat anses vara nedgräfd i början af 1200-talet — till denna skatt höra t. ex. den svenske k. Knuts mynt, mynten med hjul och kyrka, k. Sverres mynt och de icke nordiska mynten — och en del, som är senare. Föreningen af de två till olika tider hörande delarne kan ganska enkelt förklaras: någon, som hade kommit i besittning af en gammal familjeskatt, hvilken hade långt tidigare bildats, hade till denna lagt hvad han under egen tid samlat och derefter anförtrott det hela åt jorden.

Denna förklaring, som grundar sig på de i skatten förekommande svenska mynten, blir dock föga antaglig, derest det är bevisligt, att intet norskt mynt i skatten är prägladt efter år 1202, k. Sverres dödsår. Såvida icke skatten tillhört en svensk man, som af en nu outredbar anledning nedgräft den i Norge — hvilket är föga sannolikt —, såvida den således bildats i Norge, böra i den förekomma norska mynt, som åtminstone icke äro äldre än de yngsta svenska, alltså norska mynt präglade efter år 1250.

Schive upptager i sin utförliga redogörelse för den norska myntningen under medeltiden flere perioder, bland dem en, som omfattar 1100-talets sex eller sju första decennier, en som sträcker sig från 1160—1170 till 1205 och en tredje, som går från 1205—1263. Efter det senare året inträder ett helt nytt skede i det norska myntväsendets historia, i det man åter börjar prägla stora tvåsidiga mynt.

Perioden c. 1160—1205 har blifvit rikt representerad i Schives myntverk, alldenstund han dit hänfört så godt som alla Dæliefyndets typer utom mynten med hjul och

kyrka. Derföre att de enda norska mynt med inskrift tillhöra k. Sverre, har man antagit, att äfven alla norska mynt utan inskrift tillhöra honom, hvilket dock icke är sjelfklart. De till k. Sverre med full säkerhet hänförliga mynten äro få, de öfriga, brakteaterna med bokstaf o. s. v. äro mycket talrika. Det ligger derföre ganska nära till hands att anse dessa inskriftslösa brakteater utgöra skattens hufvudinnehåll, under det att de få k. Sverres mynt tillhöra den närmast föregående tiden eller ock äro de allra yngsta, yngre än de anonyma brakteaterna.

Jag anser, att k. Sverres namnförande mynt äro äldre än dessa, ty de hafva mera sammanhang med den tidigare än med den följande myntningen. De namnlösa brakteaterna äro af något svagare silfverhalt (lödighet: 13—14⅞) än k. Sverres mynt (lödighet: 15). Vägning af 50 k. Sverres mynt gaf en medelvigt af 0,105 gr. De namnlösa brakteaterna deremot väga 0,133—0,040.

Tidsskiftet 1205—1263 är i Schives verk mycket svagt representeradt: »Det kan ej betviflas, att man såväl under k. Inge Bårdsson (1205—1207) som under k. Håkon IV Håkonsson (1217—1263) och särskildt under den senare präglat mynt, men ännu har man ej anträffat något fynd med mynt, som med full säkerhet kunna tillskrifvas desse konungar.» Denna period är således i Norges mynthistoria så godt som obekant och det finnes derföre intet, som hindrar att hänföra Dæliefyndets anonyma brakteater till just denna period. Således kunna de norska mynten i fyndet representera samma tid som de svenska och då finnes det ingen anledning att anse tidsbestämmelserna för de i fyndet förekommande svenska mynten böra underkastas en ändring.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 6 oktober 1885.

Akademiskt ärende. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t begära ökadt vedanslag.

Statssamlingarna. Ett guldsmycke från medeltiden, funnet vid Skillinge i Nättraby sn, Blekinge, inlöstes.

En af godsegaren W. Schürer von Waldheim bildad fornsakssamling inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt att anslå högst 50 kr. för restaurerande af en medeltidsport å Riddare gård i Hejnums sn, Gotland.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade, att från hennes sida intet hinder mötte för en tillämnad rifning af St. Sigfrids på 1730-talet uppförda kyrka i Kalmar län.

Styrelsen för Östergötlands museum i Linköping hade genom löjtnant Anton Ridderstad anhållit, att kyrkliga äldre föremål från Östergötlands läns kyrkor må, på de vilkor, som Akademien kan föreskrifva, få mottagas till förvaring i Östergötlands museum. Akademien beslöt medgifva detta å samma vilkor, som tidigare blifvit för Smålands museum faststälda.

Visby ruiner. Akademien beslöt, att de å det ordinarie anslaget till underhåll af Visby ruiner disponibla tillgångarne skulle i år användas till betalande af de till kyrkoruinerna bestälda jerngrindarne samt till åtgärder för bevarande af ringmuren.

Medaljförslag. Förslaget till Svenska Akademiens medalj öfver generalen friherre J. A. Lantingshausen godkändes.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för likheterna mellan det altarskåp, som förvaras i Villberga kyrka i Uppland och det af Jan Bormans i Bruxelles snidade altarskåp, som förvaras i Güstrows kyrka i Meklenburg.

Den 27 oktober 1885.

Statssamlingarna. Akademien beslöt att till Malmö museum lemna från k. Myntkabinettets duplettförråd 124 underhaltiga danska s. k. borgarekrigsmynt.

En silfverskatt, funnen å hemmanet Filborna, Helsingborgs landsförsamling, inlöstes.

Ett söndrigt guldsmycke från jernåldern, funnet å Gotland, inlöstes.

En fingerring af guld, funnen vid Sala, inlöstes.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat en anhållan af Nationalmusei konstsamlingars nämnd, att de på grund af Kongl. brefvet af den 12 april 1873 i Statens Historiska Museum deponerade föremål af guld och silfver, som tillhört k. Karl XV:s till svenska staten skänkta samling,

må till konstsamlingarna öfverlemnas. Riksantiqvarien anmälte, att af dessa föremål flere hade, utan fråga, sin rätta plats i ett konstslöjdmuseum, att andra deremot borde förvaras i Statens Historiska Museum. Akademien beslöt, att detaljerade förslag rörande de föremål, som enligt Riksantiqvariens åsigt borde utlemnas eller qvarstanna, skulle af honom upprättas.

Kyrklig fornlemning. Akademien förklarade sig hafva intet att invända mot det tillämnade nedsmältandet af en år 1769 gjuten ringklocka, tillhörig Närtuna kyrka i erkestiftet.

Visby ruiner. Riksantiqvarien omnämnde en af honom med afseende på Visby stadsmur vidtagen åtgärd och de olika omdömen denna åtgärd framkallat i Visby.

1867 års förordning. Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat ett af Riksantiqvarien på k. Ecklesiastik-ministerns begäran uppsatt förslag till ny redaktion af § 2 i k. förordningen af den 29 november 1867 rörande fornlemningars vård.

Riksantiqvarien redogjorde för anledningen till det nya redaktionsförslaget. Hrr Forssell och Montelius anmodades att jämte Sekreteraren inkomma med förslag till underdånigt utlåtande.

Medaljförslag. Akademien behandlade ett inlemnadt förslag till belöningsmedalj för Slaka folkskola i Östergötland.

Den 30 oktober 1885.

1867 års förordning. På förslag af kommitterade beslöt Akademien tillstyrka nådigt bifall till det af Riksantiqvarien uppsatta förslaget till ny redaktion af § 2, med förändring af ett uttryck.

Den 17 november 1885.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien anmälte Riksdagens revisorers skrifvelse rörande de två till Akademiens disposition stälda anslagen för uppsökande af fornlemningar och utgifvande af planschverk samt lemnade några upplysningar om dessa två anslag och deras framtida behöflighet. Akademien anmodade honom att till nästa sammanträde inkomma med förslag till underdånigt utlåtande.

Akademien afgaf ett underdånigt utlåtande öfver rektor Centerwalls och dr Thurgrens ansökningar om anslag för litterära ändamål.

Till ledamot i k. Direktionen för Stockholms stads undervisningsverk för åren 1886—1888 utsågs hr Törnebladh.

Statssamlingarna. Ett större bronsåldersfynd, funnet vid Ekudden, Turinge sn, Södermanland, inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t hemställa, att de skulpterade stenar, som förekomma å Johannesborgs slottsruin vid Norrköping, må nedtagas och inflyttas i Statens Historiska Museum, derest ruinen synes hota att falla samman.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t anmäla, att Orlunda församling i Linköpings stift önskade rifva den nuvarande kyrkan, à hvars plats en ny kyrka skall uppföras, samt tillstyrka bifall till församlingens framställning derom, alldenstund den nuvarande kyrkan var för liten för församlingens behof.

Medaljförslag. Akademien behandlade frågan om Svenska Akademiens sekularmedalj.

Den 1 december 1885.

Fasta fornlemningar. Akademien medgaf, att en af ingeniör A. Friberg, å uppdrag af Riksantiqvarien, undersökt grafhög vid Väcklinge Södergård i Refteleds sn, Jönköpings län, må få borttagas.

En af hemmansegaren N. Wester i Hof på Bolmsön gjord ansökan att för en trädgårdsanläggning få borttaga ett röse kalladt Hasslerör beviljades så till vida, att af den hällkistan omgifvande stenmassan så mycket må få borttagas, som icke erfordras för upprätthållande af hällkistans sidostenar.

Visby ruiner. Akademien beslöt medgifva, att en bakugnsbyggnad må tillsvidare, dock ej längre än nuvarande egaren idkar bageriörelse, qvarstå å C. G. Broströms gård nr 114 i Norderrotans tredje qvarter, ehuru denna byggnad sträcker sig in på den areal, som för Kongl. Maj:t och kronan är undantagen utmed den norra sidan af S. Nicolai ruin i Visby.

1867 års förordning. Som Kongl. Maj:t till Akademien remitterat Justitiekanslersembetets afstyrkande utlåtande rörande föreslagen ändring af § 2, uppläste Riksantiqvarien en af honom i ämnet uppsatt promemoria och lemnade Akademien honom samt hrr Wedberg och Montelius uppdrag att inkomma med förslag till underdånigt utlåtande.

Bergerska donationen. På framställning af den historiska nämnden beslöt Akademien, att arfvodet för dr P. Sondéns arbete med utgifvandet af rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och bref skall från och med den 1 nästlidne oktober utgå med 2,000 kr. för år, samt att de å reseanslaget och anslaget till understöd för historiska afhandlingars utgifvande under året uppkomna besparingarna skulle öfverflyttas till anslaget för utgifvande af Oxenstiernas skrifter, hvilkas tryckning skall under år 1886 begynnas.

På framställning af den antiqvariska nämnden beslöt Akademien att af nästa års medel till sin stipendiat direktör F. Nordin lemna ett anslag af 200 kr. för att sätta honom i tillfälle att under någon tid göra studier i Statens Historiska Museum.

Den 22 december 1885.

Statssamlingarna. Akademien beslöt inlösa en af H. Werner hembuden fornsakssamling.

Akademien beslöt att icke inlösa för Statens räkning en kalk med paten från 1700-talet, som hembjudits af Öljehults församling i Blekinge län.

Fasta fornlemningar. Vederbörande joregare hade direkt hos Akademien anhållit om tillstånd att borttaga ett större stenröse å Åkers styckebruks egor i Södermanland. Röset hade, på uppdrag af Riksantiqvarien, blifvit besigtigadt af dr Ekhoff, som funnit det sannolikt vara tillkommet genom naturens inverkan. Akademien beslöt förklara, att från hennes sida intet hinder möter rösets borttagande.

Anders Larsson i Gladsax, Skåne, hade i skrifvelse till Akademien anhållit att få borttaga lemningarna af en äldre byggnad, enligt traditionen ett kloster, liggande å hans egor. Hr Montelius anmälte, att han sett ifrågavarande lemningar, hvilka hade utseende af en oordnad stenhög, och ansåg han derföre, att bifall kunde lemnas till den gjorda ansökningen. Akademien beslöt att lemna bifall med vilkor, att derest jordegaren vid borttagandet af de nu synliga delarne skulle finna tydliga lemningar af en äldre byggnad, arbetet afbrytes och anmälan om fyndet göres.

Godsegaren F. Sköldebrand hade anhållit om tillstånd att borttaga en å Hellekis egor befintlig hällkista. Akademien beslöt att närmare upplysningar skulle anskaffas.

Medaljförslag. Akademien godkände ett inlemnadt förslag till sextonde allmänna svenska landtbruksmötets belöningsmedalj.

Bergerska donationen. Till medlemmar under år 1886 af den historiska nämnden utsågos hrr Carlson, Styffe och Malmström, till medlemmar af den antiqvariska nämnden hrr Hildebrand, Montelius och Rydberg.

Falkenbergs hus.

2.

Utgräfningsarbetet.

Till följd deraf, att Mellersta Hallands jernvägsaktiebolag erhållit tillstånd att framdraga sin jernväg öfver de gamla slottsruinerna vid Falkenberg, blef en undersökning och utgräfning af dessa nödvändig, innan jernvägsarbetet på denna punkt påbörjades. Undertecknad fick den 17 juni 1885 k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens uppdrag att leda utgräfningen (jfr här ofvan s. 57 o. följ.).

Lemningarna af Falkenbergs medeltida fäste ligga på Ätraåns östra strand midtför den på andra sidan be-

lägna staden Falkenberg. Ån gör här en sväng åt vester och på det derigenom bildade, utskjutande landstycket har slottet varit bygdt. En år 1756 anlagd bro leder från »uddens» yttersta spets öfver ån till staden.

Då jag efter min ankomst till staden Falkenberg den 20 juni tog belägenheten i ögonsigte, funnos på följande ställen synliga lemningar af fästet. — Omkring 60 meter öster om brofästet och på södra sidan om landsvägen men tätt intill denna, syntes ett fyrkantigt, källarlikt rum, hvars väggar bestodo af grofva stenmurar (på bifogade kartskizz betecknadt med bokstafven *a*). Rummet, som hade ett djup af omkring halfannan meter, lär för åtskilliga år sedan blifvit till detta djup urgräfdt, och derefter användts som iskällare, för hvilket ändamål ett tak blifvit bygdt deröfver. Af murarnas yttersidor syntes inga spår, förutom att omkring 6 m i sydost i den mot ån sluttande backen syntes några meter af en trappformigt bygd stenmur (vid *c* på kartan); att denna mur måste vara af ganska respektabla mått visades af ett i närheten förekommande hål (vid *b*), som till ett par meters djup gick in i grof stenmur. Det visade sig ock sedermera, att man här (vid *b* och *c*) hade att göra med ytterkanten af det fyrkantiga rummets ena mursida.

Omkring 15 m söder om denna yttermur, men omkring 5 m lägre och nere vid åbrädden märktes lemningar af murar, som liknade ena sidan af ett hvalf. Efter skedd undersökning visade sig dock, att så icke var förhållandet, utan att nerrasade murstycken tillfälligtvis blifvit liggande på detta sätt.

Slutligen syntes i och vid landsvägen på ett par ställen stenar och tegelstycken, som kunde göra det troligt att murar förekommo derunder. Icke heller här funnos sedermera murar *in situ*, utan blott nedrasade murmassor.

Öster om det fyrkantiga rummet ligger en ganska hög kulle och i nordost, på norra sidan om landsvägen, en annan, mycket stor och hög sådan (*B* och *A* på kartan). Mellan den sist nämnda kullen och brofästet är marken mycket kuperad, med backsluttningar i olika riktningar. Den för Mellersta Hallands jernväg utstakade linien gick genom sydöstra delen af kullen *A* och tvärtöfver det källarlika rummet (*a*).

Att de nyss nämnda murlemningarna tillhörde slottet var påtagligt. Huru vidt omkring dessa sträckte sig kunde deremot icke ses. Kullarna *A*, *B* och *C* kunde möjligen innehålla murar; likaså kunde ruiner finnas emellan rummet *a* och bron, ehuru de i sådant fall skulle vara till större delen oåtkomliga till följd af derstädes belägna byggnader. — En systematisk utgräfning måste sålunda naturligtvis börja vid det enda synliga stycket af yttermur, nämligen vid *c*.

Emellertid hade meningsskiljaktighet yppat sig emellan mig, som handlade enligt af Riksantiqvarien för mig utfärdade instruktioner, och jernvägsbolagets f. t. fungerande verkställande direktör, som på olika sätt uppfattade de vilkor, under hvilka Kongl. Maj:t beviljat bolaget rättighet att draga sin jernväg öfver ruinerna.

Då jernvägsentreprenörens ingeniör stod färdig att med ett arbetslag börja arbetet här, ansåg jag bägge intressena tills vidare kunna förenas, om jernvägsarbetet i så måtto påbörjades, att ett schakt genom kullen *A* från landsvägen åt nordost i jernvägslinien öppnades, men endast till landsvägens djup och med vilkor att arbetet skulle upphöra, om murlemningar anträffades. Härigenom kunde tiden begagnas att vinna någon kännedom om slottets utsträckning, på samma gång som för jernvägen nödigt arbete utfördes. Detta blef äfven öfverenskommet. Sjelf begärde och erhöll jag 6 man för att på andra håll anställa förberedande gräfningar. Sådana företogos under

de närmast följande dagarna, under afvaktan på utlyst styrelsesammanträde, på de ställen, der tegelstycken och dylikt tycktes angifva, att murar möjligen derunder kunde finnas.

Vid *e* påträffades ock en sammanhängande tegelstensmur, men dess sluttande ställning väckte misstankar och snart visade sig äfven, att det endast var ett rasadt murstycke, som i fallet hållit ihop. Vid *f* och *g* syntes inga spår af murar, icke heller i schaktet *h*, som öppnades för att utröna om kullen *B* i sin östra del dolde ruiner. I dessa schakt, liksom äfven i det stora schaktet i kullen *A*, med hvars framförande jernvägens arbetare fortfarande sysselsattes, utan att murlemningar visade sig, påträffades emellertid här och der djurben, kol och några föremål af jern, krukmakaregods m. m., af hvilka några visade sig tillhöra medeltiden. Så t. ex. stycken af lerkärl, spikar med stora hufvud, jernpilar af den s. k. dalpilformen m. m.

Några andra liknande utgräfningar, som icke stodo i samband med det egentliga hufvudarbetet, böra här omnämnas, ehuru de först senare företogos.

När det nämligen visade sig nödvändigt att bortgräfva större delen af det norr om *a* befintliga landsvägsstycket, och till den ändan en provisorisk landsväg måste byggas, ansåg jag mig först böra ytterligare undersöka den mark, som den nya vägen skulle dölja, för att vinna full visshet, att icke slottsbyggnaderna fortsatte åt detta håll. För detta ändamål upptogos tvänne långa och djupa schakt, vid *i* och *k*, bägge omkring 10 m långa och ungefär 2 m djupa. Bägge gingo genom ett kulturlager, jord och sand med inblandade kalkstycken och tegelbitar samt sparsamt med djurben. Inga äldre fornsaker hittades. Då icke heller nu murlemningar träffades, ansåg jag det vara klart, att ruiner icke funnos åt detta håll.

Då således det förmodade slottet icke sträckte sig åt norr, icke åt nordost [1] och icke heller åt öster, fanns det endast ett område qvar att gissa på, nämligen det i vester och nordvest. Hela detta område var dock, såsom bebygdt, otillgängligt, men för att likväl göra ett försök till frågans afgörande, upptog jag efter de egentliga gräfningarnas' afslutande ett schakt vid *l*, på det enda ställe der sådant utan olägenhet lät sig göra. Äfven här träffades några fornsaker från medeltiden, äfvensom tegel- och kalkstycken, men inga fasta murar.

Sedan emellertid enighet i hufvudfrågan vunnits och jernvägsbolagets styrelse vid sitt sammanträde den 27 juni beslutit, i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts vilkor, bekosta en den vetenskapliga forskningens kraf motsvarande undersökning, började det egentliga utgräfningsarbetet den 29 juni. Min arbetsstyrka uppgick under större delen af den tid arbetet pågick till 18 man, alla jernvägsarbetare.

Jag började vid det synliga murstycket *c*, hvilket följdes åt öster, till dess helt snart ett rätvinkligt murhörn visade sig. Derefter fördes ett bredt schakt åt norr fram genom vestra delen af kullen *B*, följande murväggen. I detta schakts genomskärning förekom underst ett lager lös sand, som åt östra kanten tilltog i mäktighet; deröfver ett lager med kol, delvis eller fullständigt förkolnade stockar m. m. samt här och der fornsaker; men öfverst förekom ett mycket tjockt lager rasade murlemningar, stenar, kalk, tegelstycken, allt sammanbakadt och hopsintradt till en stenhård massa. De lösare undre lagren voro lätta att genomgräfva, men det öfre och betydligaste vållade svårigheter. Försök gjordes flere gånger att

[1] Då vid min afresa från Falkenberg mer än hälften af kullen *A* var genomgräfd, hade ändock inga murlemningar anträffats.

spränga med dynamit, men massans, oaktadt hårdheten, porösa beskaffenhet gjorde, att dynamiten icke verkade. Intet annat sätt fanns än att gräfva undan de lösare lagren undertill så långt fruktan för ras kunde medgifva och sedan med jernspett, kilar och häfstänger stycke för stycke bryta ner den hårdnade massan. Som bevis på dess fasthet kan anföras, att ett sammanhängande stycke, som efter nedbrytandet och sedan det störtat ner till schaktets botten mättes, befanns hålla icke mindre 2 × 2 × 3 meter i höjd, bredd och tjocklek. Schaktet, som färdigt hade en längd af något mer än 20 och en bredd af omkring 5 meter, med ett djup af omkring 4 meter, kräfde ock, till följd af svårigheten att framtränga genom murraset, en tid af 14 dagar och medtog omkring 80 dagsverken. Först den 15 juli blottades ett nytt murhörn, likaledes rätvinkligt, hvarefter schaktet svängdes omkring detta och fortsattes åt vester.

Under tiden hade från utgångspunkten vid *c* gräfts åt vester, till dess ett tredje murhörn träffades. Då de härmed blottade mursidorna voro alldeles lika långa (ung. 16 meter), blef det tydligt att man hade att göra med ett qvadratiskt torn med kolossala murar af 5 meters tjocklek och att rummet *a* var tornrummet.

Ett nytt schakt upptogs för att blotta vestra tornmuren, der man kunde vänta början af en ringmur, sedan de redan framgräfda södra och östra murarna visat att inga vidare murlemningar åt dessa håll funnos och de förberedande gräfningarna norr om landsvägen gjort det troligt att förhållandet var detsamma åt norr. Efter handen som det vestra schaktet framskred bleknade så småningom äfven dessa förhoppningar, och när den 18 juli det fjerde murhörnet anträffades, blef det klart, att fästet utgjorts af ett fullkomligt fristående, fyrkantigt torn, som icke haft omedelbart sammanhang med några andra befästningar.

Det vestra schaktet var lätt att genomgräfva. En naturlig sandbacke låg ej långt från muren och mellanrummet fylldes af lösare material, kalk- och tegelblandad jord och dylikt. Äfven här märktes det svarta, kolblandade lagret, i och närmast under hvilket fornsaker ganska talrikt förekommo. Sådana sammansintrade stycken af rasad mur, som försvårade framträngandet i östra schaktet, saknades här alldeles.

Nu återstod att framgräfva norra tornmuren, hvilket skedde med tvänne schakt, ett från hvartdera hörnet, hvilka möttes på murens midt. Hvad som här vållade olägenhet var, att landsvägen, som gick häröfver, måste bortgräfvas. En provisorisk väg var visserligen redan färdig, men utanför nordvestra murhörnet var afståndet till närmaste byggnad knappast 7 meter. Och just här, norr om nordvestra tornhörnet, påträffades massor af rasad, men ännu sammanhängande tegelmur. Detta var så till vida lyckligt, att det gaf den nya körvägen ett fast underlag, men tegelmassan var så svårgenomtränglig, att dynamit måste användas för att komma fram. Härigenom erhöll vägen sprickor, och detta vållade oro. Emellertid gick allt lyckligt och jag kom förbi det svåra nordvestra hörnet, ehuru så knappt, att de understa, längst åt nordvest framskjutande stenarna i tornmuren endast genom en särskild ingräfning i schaktväggen kunde blottas. Af försigtighet, för befaradt ras i landsvägen, hölls hela det norra schaktet så smalt som möjligt.

Samtidigt med dessa arbeten pågingo andra med ändamål att föra de stora schakten djupare ned. Såsom till denna berättelse fogade planritning och genomskärningar af tornet utvisa, voro de framgräfda murarna ofvantill jämntjocka, d. v. s. inre och yttre murytorna voro parallela. Murarnas nedre delar voro deremot på utsidan trapplikt byggda, så att hvarje undre stenlag sköt ett stycke längre ut än det närmast öfre. Denna

trappbyggnad, naturligtvis anbragt såsom stöd, räckte ej lika högt upp på alla mursidorna. Högst var den på södra muren, som helt och hållet upptogs af sådan trappbyggnad, och der således på utsidan af den lodräta muren intet var bevaradt. Vid framdragandet af de hittills nämnda stora schakten hade en del af trappmuren blottats, men man visste ännu icke huru djupt muren sträckte sig. För att fullständigt blotta murens fot upptogos derför nya schakt i bottnen af de förra, men endast hälften så breda som dessa. På vissa ställen var det nödvändigt att utgräfva ännu ett tredje, mycket smalt schakt för att hinna murens fot. Här anträffades ett lerlager som med sina vattenådror försvårade utgräfningen. Under midten af södra muren förekom ett starkare källsprång, som snart nog fylde det understa schaktet.

Tornrummet, hvars öfre del (vid *a*) redan före arbetets början var synlig, utgräfdes fullständigt. Arbetet härmed pågick samtidigt med det öfriga och måste vara färdigt, innan vestra schaktet fick föras fram till nordvestra hörnet, emedan endast åt detta håll lämplig utförningsväg för det uppgräfda gruset kunde beredas. Rummet befanns vara fyldt med grus, kalk, tegel och sten, således rasade murar. Uppförandet af detta, hvaribland förekommo äfven större stenar, var förenadt med svårigheter. Den qvarvarande fyllningen var öfver 2,5 meter djup och lyfthöjden från bottnen till backen ofvanpå vestra muren 5 meter. De undre lagren måste också kastas upp i tre särskilda omgångar, innan man ofvanpå tornmuren kunde dermed fylla kärrorna. En del af bottenlagret behöfde icke upptagas, utan fördes blott åt sidan. Resultatet af allt detta arbete (ung. 50 dagsverken) var, mot all förmodan, endast blottandet af släta murytor utan öppning, nischer eller utsprång.

Vid framdragandet af det understa schaktet utanför södra muren upptäcktes en egendomlig utbyggnad. Denna,

som från lergrunden höjde sig ung. 1,5 meter samt var omkring 1,2 m bred och (numera) 5 m lång, hade jämna, parallela sidor, slät, horizontel yta ofvanpå, och stödde sig, ungefär midt för östra muren, mot tornets södra mur, men ej fullt vinkelrät mot denna, utan något snedt åt vester (jfr planteckningen). De förut omtalade murlemningarna vid åbrädden (vid *d* på kartan) stodo i rät linie med utbyggnadens vestra kant. Utbyggnaden bestod af större gråstenar med fyllning af murbruk, som nu hårdnat till en stenartad massa. Dess södra kant bildade icke någon jämn afslutning, utan var oregelbunden, liknande en brusten mur. Det är troligt att murlemningarna vid *d* nedrasat härifrån. Här visade sig, att utbyggnadens inre bestod af lösare fyllning, mest lera och mindre stenar. Förmodande någon slags täckt gång, som möjligen genom en trappa i tornmuren kunde från tornets inre hafva beredt tillträde till ån, lät jag gräfva in i utbyggnaden. Arbetet blef dock snart alltför farligt och utbyggnaden måste söndersprängas med dynamit. Innanför densamma befanns södra tornmuren vara af samma beskaffenhet som vanligt och utbyggnaden stödde löst mot densamma utan förtagningar.

Sedan de nu omnämnda gräfningarna blifvit afslutade hade lämpligen undersökningar bort företagas inom det vester om tornet belägna området, der man kunde vänta lemningar af byggnader, möjligen omgifna af en ringmur. Detta område omfattar omkring 2,000 □-meter och kan således mycket väl inrymma dylika befästningar. — Men man kunde icke rimligen af jernvägsbolaget begära undersökningarnas utsträckande hit. Med uppdagandet af här befintliga ruiner och grundmurar torde få anstå till något gynnsammare tillfälle i framtiden, då icke längre hus och byggnader hindra undersökningen.

Jag ansåg mig således nu hafva fullgjort det mig anförtrodda uppdraget, och gräfningsarbetet afslutades

den 27 juli. Omkring 400 dagsverken hade dervid åtgått.

Den utgräfda byggnaden.

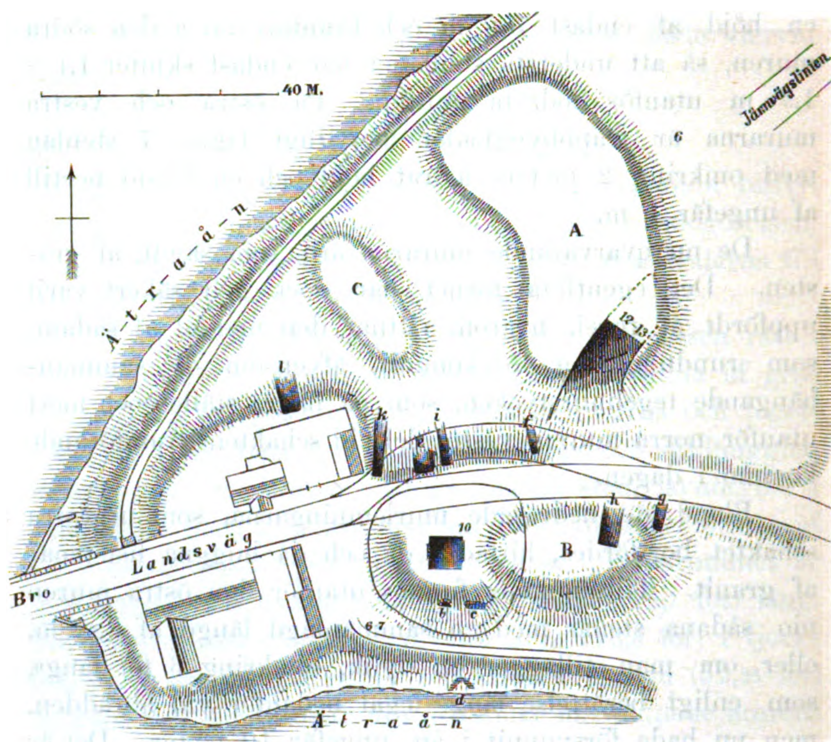
De ruiner af det gamla fästet, som sålunda blifvit framgräfda, äro, som synes af den föregående redogörelsen, af enklaste beskaffenhet. De utgöras af grundvalarna till ett qvadratiskt torn, och intet vidare.

Detta torn, hvars sidor stå efter kompassen rätt i N—S och Ö—V, består af grofva murar, byggda af gråsten med fyllning af murbruk, stenflisor, grus och tegelstumpar. Stenarne äro i allmänhet råa och otillhuggna, men på några ställen märkes tuktad sten, isynnerhet i nordvestra hörnet, hvars öfversta bibehållna del består af på utsidan omsorgsfullt tuktade stenar. Tornrummet är qvadratiskt och hvarje sida är 5,55 meter (18,7 fot) lång. Tornmuren håller icke mindre än 5 m (16,8 fot) i tjocklek, och tornets yttersidor äro således 15,5 m (52,25 fot) långa. Vid dessa mått äro dock icke medräknade murens undre delar, hvilka, som förut anmärkts, äro byggda trappformigt, för att bereda för det ursprungligen säkert mycket höga tornet ett stöd, så mycket nödvändigare som det är uppfördt icke på fast berggrund, utan på lerbotten. Denna trappartade grundval är högst och längst utskjutande på södra muren, der sluttningen mot den närbelägna åbrädden ock fordrade säkrare stöd. Å den nu bevarade delen af denna mur räknas 15 sådana trappformiga stenlagsafsatser med en sammanlagd lodrät höjd af 5,2 m; det understa stenlaget ligger 2,3 m utanför det öfversta. Af den lodräta muren är här intet bevaradt, men trappafsatsernas antal kan icke ha varit större, då det öfversta bevarade stenlaget ligger 5 m från murens insida eller lika med den lodräta murens tjocklek, som äfven på denna sida måste hafva varit lika stor som på de öfriga. Norra muren har 10—11 sådana afsatser med

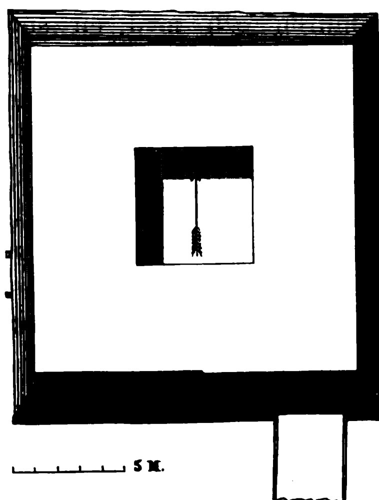
en höjd af endast 3,1 m och brantare än å den södra muren, så att understa stenlaget här endast skjuter 1,1—1,5 m utanför lodräta muren. På östra och vestra murarna är trappbyggnaden betydligt lägre: 7 stenlag med omkring 2 meters lodrät höjd och en bredd nertill af ungefär 1 m.

De nu qvarvarande murarna äro, som sagdt, af gråsten. Det egentliga tornet har dock helt säkert varit uppfördt af tegel, hvarom vittnar den mängd af sådant, som rundtomkring förekommit, äfvensom de sammanhängande tegelmurstycken, som på några ställen och mest utanför norra murens vestra del vid schaktens framförande kommo i dagen.

Bland de nedrasade murlemningarna, som ur östra schaktet bortfördes, hittades då och då huggna liststenar af granit. Tillsammans funnos utanför den östra muren nio sådana stenar med en sammanlagd längd af 8,03 m, eller om man tillägger en dylik, »omkring 6 fot lång», som enligt berättelse länge legat nedanför vid åbrädden, men nu hade försvunnit i ån, ungefär 10 meter. Det är möjligt, att denna list varit placerad i tornmurens ytterkant öfver stenmuren och med en smal afsats bildat tegelmurens omedelbara underlag. I sådant fall har den troligen gått rundtomkring tornet, ehuru liststenar nu hittades endast utanför östra muren och utanför norra murens östra del, hvarest tre liststenar (af samma slag som de förut omtalade) med tillsammans ung. 3 meters längd anträffades. Vid nordöstra hörnet fanns också en hörnsten (nu i Statens Historiska Museum) af samma slag som liststenarna; den träffades 3 m i nordost om hörnet och ung. 2 m djupt under marken. Liststenarna hafva varit sammanlänkade med hvarandra genom på öfversidan anbragta jernkrampor, som medels blyfyllning varit fästa i inhuggna kramphål.

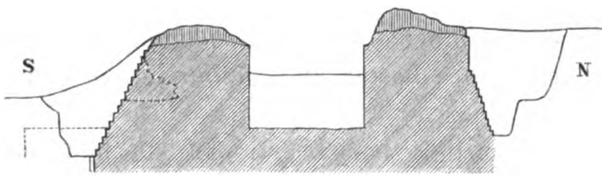

26.

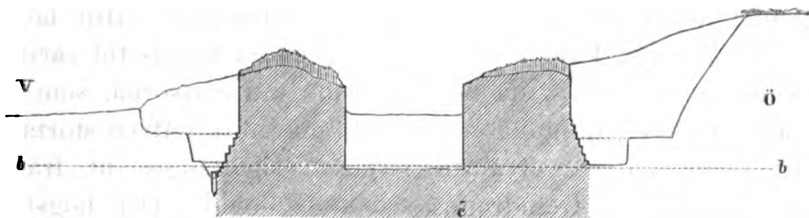

27.

Af tornets inre fanns nu endast qvar det understa rummet och icke ens detta till sin ursprungliga höjd, då inga afsatser eller hål för bjelklag syntes. De qvarstående väggarnas höjd var dock ung. 4 meter (13—14 fot). Ingen dörr- eller fönsteröppning har funnits i detta källarlika rum, som antagligen tjenat till förvaringsrum eller fängelse. Inga spår syntes efter någon dit ner ledande fast trappa. Ingen brunn förmärktes i rummets botten. Golfvet bestod endast af hårdt sammanpackade stenar och grus.

28.

29.

Utanför södra murens östra del påträffades en utbyggnad, som redan förut vid redogörelsen för utgräfningsarbetet är beskrifven. Den ingår icke i byggnadens ursprungliga plan, utan har senare blifvit ditfogad; om den varit ett murstöd eller haft något annat ändamål torde nu vara vanskligt att afgöra.

I leran utanför murens fot träffades spår af pålning. Utanför södra murens midt fanns en och utanför vestra muren två pålar. De senare upptogos. De stodo på ett

afstånd från hvarandra af 1,75 m och hade bägge i ena sidan en infalsad ränna, hvilken hos dem bägge stod vänd åt norr. Alla pålarna stodo tätt intill murens understa stenlag. Öfre ändan af pålen utanför södra muren stod enligt afvägning 3,20 m öfver vattenytan i Ätraån. Tornrummets botten ligger 4,60 m öfver vattenytan, således 1,40 m högre än södra murens grund på utsidan.

Tornets närmaste omgifningar bestå af sandkullar. Det är möjligt, att dessa under tidernas längd blifvit något tillökade genom flygsand, af hvars ännu i dag pågående verksamhet spår synas på flere håll i trakten. Men kullarnas inre består af regelbundet aflagrade sand- och grusskikt.

Dessa naturliga backar sträcka sig helt nära intill tornets grundmur, så att afståndet endast är ung. 3—4 meter på östra och vestra sidan. Det är dock endast på östra sidan om tornet, som marken fått vara i helt och hållet orubbadt skick sedan fästets förstöring. Hur hög den naturliga kullen *B* (se kartan) under fästets tid varit, kunde ej utrönas, då de nedrasade murmassorna, som i fallet fyllt fördjupningen närmast muren och äfven störtat ut öfver kullen, ofvantill sträckte sig längre ut från muren än det framdragna schaktets bredd. Den högsta iakttagna punkten af naturlig grusbacke utanför östra muren låg 3,8 m öfver leran vid murens fot.

Den stora och höga kullen nordost om tornet (på kartan betecknad med *A*) har numera en jämn platå af ung. 50 meters längd och omkr. 25 m bred. Denna platå ligger nu ungefär 8 m högre än tornrummets botten. I denna kulle, som för tornet och dess besättning måste hafva varit synnerligen besvärlig, om en fiende der fått fast fot, upptäcktes dock inga lemningar af befästningar under den tid jag tillbragte på platsen. Visserligen träffades i kullens södra del, vid framdragandet af jernvägsschaktet, ett lag större gråstenar, men detta låg oregel-

30.

bundet och ej djupare än 1 m under kullens nuvarande yta. Närmast öfver stenlaget märktes en svart rand med kolstycken m. m.

Huruvida tornet omgifvits af någon graf, kunde icke genom de anstälda gräfningarna afgöras. Man skulle möjligen kunna tänka sig att en sådan ledt öster om kullen *A* i N—S tvärtöfver »udden», som sålunda skulle hafva varit helt och hållet kringfluten af vatten, och den omständigheten kan möjligen tala derför, att i dälden öster om kullen *A*, som det i jernvägslinien framdragna schaktet visade, det vanliga lagret med blålera saknades, ehuru det förekom i nordost och sydvest. Men detta är ändock knappast troligt, då den nuvarande jordytan i denna däld ligger så högt som 6 meter öfver Ätraåns vatten.

Falkenbergs fäste liknar ganska mycket det bekanta fasta tornet vid Helsingborg, den s. k. Helsingborgs kärna. Äfven detta är qvadratiskt och dess utsida öfverensstämmer i längd ganska nära med Falkenbergstornets. Det förra är, liksom det senare, alldeles fristående, men man vet att det varit omgifvet af byggnader och att det hela ytterst varit omslutet af en ringmur. Huruvida förhållandet varit sådant äfven här, kunde icke genom de af mig företagna gräfningarna konstateras. Det är dock påtagligt att till slottet måste hafva hört flere byggnader, då tornet ensamt, äfven med många våningar, omöjligen kunnat inrymma en besättning med allt hvad till dess uppehälle och öfriga behof var af nöden. Enligt Richardson (*Hallandia antiqva* sid. 79) lär också Hvitfeldt på något ställe omtala, att här varit »et stort torn med hus omkring». Tillförlitligheten af denna uppgift har jag icke varit i tillfälle att kontrollera.

Några historiska upplysningar om fästets beskaffenhet lära eljes icke finnas. Utom några namn på höfdingar, som här fört befälet, veta de historiska urkunderna knappt

mera att förtälja om detsamma, än sättet huru det förstördes. Detta skedde, som bekant, under Engelbrekts härnadståg mot de utländska fogdarna och de fasta platser som af dem innehades. I september 1434 angrep en afdelning af Engelbrekts här under Herman Berman slottet, som då innehades af Åke Axelsson (Tott). När denne insåg, att han icke kunde försvara sig mot den segervana bondehären, antände han fästet och lyckades med besättningen undkomma, hvarefter murarna af Bermans folk nedbrötos, så att när Engelbrekt sjelf anlände till platsen, var Falkenbergs hus en grushög. Det uppbyggdes aldrig åter [1].

Att branden varit grundlig, visade sig vid utgräfningen, då öfverallt det derom vittnande svarta lagret återfanns under de rasade murlemningarna, men halfbrända bjelkar och dylikt mycket sparsamt funnos — nästan allt var i grund förkolnadt. Att äfven raseringsarbetet utfördes med särskildt nit och intresse är tydligt, då endast den 5 meter höga grundmuren lemnades qvar. Men denna blef äfven bondehärens rättvisa förstöringsifver för svår. När 450 år derefter jernvägsarbetare fortsatte arbetet, med något bättre hjelpmedel, men kanske något mindre ifver, fingo de lära sig, att byggnaden var solid och att nedbrytandet icke var utan sina svårigheter.

Fornsakerna.

Under gräfningsarbetet påträffades en ganska ansenlig mängd fornsaker från slottets tid, af guld (en fingerring), silfver (några mynt), brons eller annan liknande legering, bly, jern, glas, läder, trä, horn och ben, lergods, tegel och sten.

De flesta af dessa saker voro tydligen borttappade eller bortkastade föremål. De funnos i alla de framgräfda

[1] Rhyzelius' uppgift i *Sviogothia munita* pag. 64, att det blifvit »likwäl igen vpbyggdt och befäst», är oriktig.

schakten och äfven på tornrummets botten, men alltid under murraset. Af dessa föremål, som nu förvaras i Statens Historiska Museum, är särskild förteckning och beskrifning lemnad.

Uppsala juni 1886.

Gabriel Gustafson.

3.

Fynden.

De af amanuensen Gustafson till Statens Historiska Museum öfverlemnade och för dess inventarium af honom beskrifna fynden äro i hufvudsak följande.

Jern.

Två *spjutspetsar*, af hvilka den ene hittats i kullen *A*.

Fyratioåtta *pilspetsar*, med bladets genomskärning vexlande, qvadratisk eller rhomboidisk; af dessa äro 40 funna utanför tornmurarne.

En *sporre*, skadad.

Nitton *knifvar*, af hvilka en varit större och tveeggad (dolk?).

Ett *lieblad*.

Två *saxar*, af den nuvarande ullsaxformen.

Två *kilar*.

Två (kanske tre) *borr*.

Fem *nycklar* af olika konstruktion.

Fyra *söljor* af mycket enkel konstruktion och ett likaledes enkelt *spänne*.

Tre *ringar*.

Tre *blosshållare*.

Två *handtag*, af hvilka det ena synes hafva tillhört ett skrin.

En större hoptryckt *kedjelänk*.

Två rörformiga *hylsor*.
Åtta *märlor*.
Åtta *hakar*.
Tre *dörrhakar*.
Aderton *tenar* af flere former.
Tre *krampor*.
En *hacka*.
En *bult*.
Tjugosex *spikar* med mycket stort hufvud.
Etthundranittiofyra vanliga *spikar*.
En *skruf*.
Fyra *gångjern*.
Sexton *krampjern*, för att hålla samman stenar.
Fyra *ankarjern*.
Nio bitar af grofva *tenar* till gångjern, ankarjern o. d.
Fyra smärre, fyra större *beslag*.
Ett *beslag* till en stock.
Ett *hästmunbett*.
Tjugo *hästskor*.
Tio *redskap af okänd bestämmelse*, bland dem två *klykor* och ett treuddigt med omböjda ändar.
En mängd *fragment*.
Prof på *slagg*.

Brons.

Tre *doppskor* till dolkskidor.
En *remsölja*.
En *fingerring* af en tunn, smal, jämnbred bronsten.
En något förböjd, nu öppen *ring* af en smal, trind bronsten, en annan trind (något plattad) *ring*.
Tolf *beslag*.
En *nit*.
Två *obestämda föremål*.
Åtskilliga *fragment*.
Några *smälta klumpar*.

Bly.

En *kramphålsfyllning.*

Silfver.

Åtta *mynt*, om hvilka mera i det följande.

Guld.

En *fingerring*, bildad af en trådsmal guldten, som i hvardera ändan afslutas med ett djurhufvud; mellan de två hufvudena en fyrgrenad klo, som fasthållit en sten e. d.

Glas.

Ett litet trattformigt stycke af ett *glaskärl*, ytan anlupen, skiftande i flere färger.

Lera och stengods.

Ett nästan helt *kärl*, nittiotre stycken af kärl och åtskilliga mindre fragment. Lerkärlen likna i flere afseenden de i Ragnhildsholms fäste funna [1].

Läder.

Bitar af sju *skor.*

Horn och ben.

Ett mycket stort *horn* af elg med krans, afskuret eller afsågadt upptill på två ställen.

Ett *råbockshorn*, nästan helt, med en skåra nedtill.

Tretiofyra mer eller mindre bearbetade, större eller mindre stycken af horn, skallar o. s. v., de flesta afsågade på tvären på ett eller två ställen, några klufna på längden, andra afsågade i olika riktningar.

[1] Jfr Bergs beskrifning i *Bidrag till kännedomen om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia* del. II: 4.

Två *djurben*, det ena halft, båda med spår af bearbetning.

Främre ändan af en *hästkäk* med qvarsittande tänder, baktill sågad.

Tvåhundraåtta afsågade *benstumpar* af hjort, rådjur m. m.; de flesta hafva ingen vidare bearbetning.

Sexton långa smala bearbetade *horn-* och *benbitar.*

Två tunna *hornskifvor*, tre bitar af sådana, på ena sidan ornerade.

Tre i forntiden skadade *låstrissor* af ben till armborst.

En *hvisselpipa* af ben.

En nästan trind *benring.*

Ett *ringformigt stycke af ben*, rundt om orneradt med två linier samt cirklar med midtpunkt.

En *benkam* och ett ändstycke af en annan.

En *hylsa* af horn.

Ett *föremål af ben*, bestående af en 16,7 cm lång [1], 2,5 cm bred platta, hvars ena ända smalnar af till skaft, som ytterst är snedt och vårdslöst afskuret; i den motsatta ändan förekomma två något snedt mot hvarandra och utåt stälda hål. Ena sidan har en jämn yta med undantag af en långsgående insänkning, djupast i den med hål försedda ändan, orneringen grundare mot skaftändan, vid hvilken den slutar. Den andra sidan är försedd med tätt ordnade, långsgående, ganska djupa, parallela ränder, hvilka fortsätta ut på skaftdelen; öfver dem gå fina refflor.

Ett *liknande redskap*, mindre och ej så väl bibehållet; längd till skaftets början ungefär 8,5 cm.

Ett litet *benfragment*, aflångt, ena sidan kullrig, den andra plan; snedrefíladt.

Hälften af ett spräckt *knifskaft*(?) af ben, af fyrkantig genomskärning. På det nu återstående stycket ses, i upphöjdt arbete, bilden af en qvinna, iklädd kappa, med

[1] Längd utom skaftdelen vid pass 12 cm.

ett dok öfver hufvudet och händerna hoplagda öfver bröstet till bön.

Två *benprylar.*

En *ledknöl* från ett lårben, afsågad och på undersidan försedd med ett litet hål.

En mindre, platt *benskifva,* å hvardera sidan försedd med en midtpunkt och deromkring uppdragna cirklar. Man har ämnat af detta stycke förfärdiga en cirkelrund skifva, men som stycket sprucket, har arbetet ej blifvit fullbordadt.

Fem skadade *benskaft.*

Fem diverse *föremål* af ben eller horn.

En *svinbete,* på midten genomborrad.

Sten.

Fyra *stenkulor.*

En större *brynsten* af sandsten.

Ett stycke af en *slipsten* af sandsten.

Åtta *brynen.*

En *qvarnsten* af en starkt glimmerhaltig stenart.

Ett hörnstycke af en huggen *liststen* med prydlig profilering.

Ett litet stycke af en dylik *liststen,* med samma profilering.

Ett litet stycke af en större *sten med hål och ränna för en jernkrampa.*

Tegel.

Nitton *murtegel* af vanlig parallelepipedisk form; det största 30,5 × 14 × 11 cm, det minsta 24 × 12 × 8 cm.

Ett *murtegel* af samma form (20 × 13 × 9,5 cm), med två rosettliknande intryck.

Två *murtegel* af samma grundform, men afsmalnande mot den ena ändan.

Fyra *murtegel* med ena ändan utgående i snedböjd spets.

Ett *murtegel* med ena ändan snedt afskuren.

Fem *murtegel* med ena hörnet snedt afskuret.

Fyra qvadratiska *plattor*, af hvilka en är å ena sidan försedd med mörk glasyr; en mindre bit af en dylik platta, utan glasyr.

Femton bitar af *taktegel.*

Ett fragmentariskt *tegel*, omeradt på två sidor med djupa parallela skåror, å en tredje sida med hvarandra korsande, finare linier.

Ett föremål af *tegel*, ena sidan slät, den andra, som täckes af mörk glasyr, försedd med täta, djupa refflor.

En *kula* af tegel (diameter vid pass 7,5 cm), bortbruten från något föremål.

Ett *lockformigt föremål* af tegel (diameter vid pass 17 cm), öfversidan platt, kanten snedt afskuren; på undersidan två uppstående, nu afbrutna klackar, som kanske ursprungligen förenade bildat ett slags ögla. Ytan deromkring försedd med vårdslöst inritade streck.

Kalkprof.

Några stycken, tagna på olika ställen.

(Efter Inventariet.)

Af de åtta mynt, som under gräfningarna hittades, äro sex så illa skadade, att de åtminstone ej kunna för närvarande bestämmas.

Ett, ganska väl bevaradt, är ett danskt s. k. borgarkrigsmynt, som på ena sidan visar en sexstrålig stjerna inom en krans af sex nymånar, på den andra ett hjerta med bifigurer. Typen är känd. Den är omtald af Hauberg i *Danmarks Myntvæsen og Mynter i Tidsrummet 1241—1377* såsom präglad i Roskilde (nr 2) under k. Erik Menveds tid (1286—1319).

Att finna ett seländskt borgarekrigsmynt bland lemningarna efter det halländska fästet kan ej billigtvis väcka

vår undran. Deremot hade vi ej kunnat vänta att här finna det andra myntet, som å *äts.* visar ett kors med omskriften SABAVDIE, å den andra ordet *fert* med omskriften AMADEVS DVX. Det är en *viennese* präglad för Amadeus VIII, hertig af Savojen, i öfverensstämmelse med den af honom den 28 februari år 1428 utfärdade myntordningen. Jfr Promis, *Monete dei reali di Savoia* I s. 118, II pl. VII nr 20.

H. H—d.

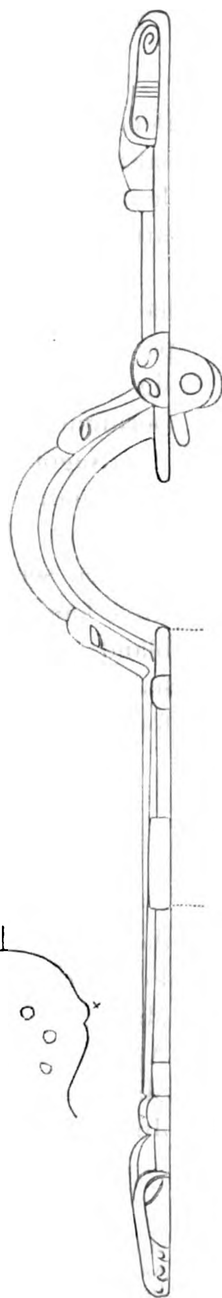
Ett bågspänne från Gotland.

En vän af vår forntida slöjd, rådman J. Siljeström i Göteborg, har för sin samling inköpt ett större bågspänne af silfver, funnet å Gotland. Han har haft godheten att medgifva dess aftecknande och teckningens publicerande i Månadsbladet.

Spännen af denna art äro förut i bild återgifna af Montelius i hans arbeten *Från Jernåldern* pl. 5 och 6 samt *Svenska fornsaker* fig. 444, af mig i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del 4 fig. 208—222.

Detta spänne. påminner ganska mycket om ett, som hittats på Öland och tillhör Statens Historiska Museum (M. 444, mina afbildningar i ATS fig. 221). Gemensamma för båda äro de långdragna djurhufvudena, som bilda de fyra ytterst utspringande delarne af spännet, de två rundlarne i utkanten af den nedre skifvans båda sidoflikar samt de två tillbakaböjda djurhufvudena vid denna nedre skifvas öfversta och nedersta delar.

Gemensamt är vidare, att den nedre skifvans bredaste del upptages af två lineära ornament. De äro här fyrstråliga, under det de å det öländska spännet äro treståliga; ett tredeladt ornament finnes deremot i de två närliggande rundlarne å det gotländska spännet.

31.

De största olikheterna varsna vi å den öfre skifvan. Det öländska spännet har här två uppspringande djurhalsar, från hvilkas yttre sidor utspringa andra djurhalsar; den inre delen är genombruten och det hela ser derföre lätt ut.

Det gotländska spännets öfverstycke är sammanhängande, omgifvet af en kraftig list. Utom detta löper på den öfre sidan en rad af krypande djur, som närma sig ett stadium af upplösning mellan de olika delarne. Derutanför går ännu en list.

Något nytt äro här äfven de två från den öfre skifvans undre del utspringande djurhalsarne.

Såväl det öländska som det gotländska spännet tillhöra en senare del af den period, då dessa spännen plägade tillverkas. Detta framgår hvad det gotländska beträffar bland annat af det sätt på hvilket de tre paren af djurhalsar äro anbragta: som bihang utan minsta organiska förbindelse.

H. H—d.

Antalet besökande i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet år 1885.

Januari	3,071.	Juli	9,002.
Februari	4,764.	Augusti	9,078.
Mars	11,674.	September	4,107.
April	7,070.	Oktober	3,610.
Maj	9,174.	November	4,555.
Juni	8,150.	December	2,201.
		Summa	76,456.

Stockholm, 1886. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

FEMTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 29 FIGURER.

1886.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1886—1887.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser af:

E. Brate.

A. Friberg.

Hans Hildebrand.

Oscar Montelius.

F. Nordin.

Grefve C. D. Reventlow.

Redaktör: Hans Hildebrand.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

169—171. 1886. Jan., Febr. och Mars.

Runologiska spörsmål.

1. Runan *eoh*.

Den runa, som har formerna ᛇ, ᛇ och i den fornengelska runesången bär namnet *eoh*, förekommer utom i de fornengelska runraderna äfven i futhorkerna på Charnay-spännet och på Vadstena-brakteaten. Förekomsten af denna typ i alla dessa hufvudkällor för vår kunskap om den äldsta germanska runraden berättigar till antagandet, att typen redan tillhörde den runrad, som ligger till grund för dessa. Wimmer, *Runeskriftens Oprindelse og Udvikling i Norden* s. 120, 123, antager ock, att runan ᛇ, ᛇ tillhörde den ursprungliga runraden, ehuru han ej tilltror sig med säkerhet kunna afgöra, från hvilket annat tecken denna runa utgått. Wimmer antager i anf. arbete s. 120, 179, att denna runa ursprungligen brukats för att uttrycka tveljudet *eu* och framkastar som en lös gissning den förmodan, att tecknet kan hafva utgått från runan ᚢ, U. Wimmer grundar förmodligen detta ljudvärde hufvudsakligen på runesångens ᛇ, Z *eo*, *eoh*. Samma ljudvärde tillägges denna runa af J. Zacher, *Das gothische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet* Leipzig 1855, s. 25. Efter min mening är dessa forskares uppfattning af runan ᛇ oriktig. Dess förekomst i det ursprungliga germanska runalfabetet kan på grund af vissa förhållanden dragas i

tvifvelsmål. Redan ur typologisk synpunkt ger runan anledning till misstanke. Runan ᛡ, ᛡ är nämligen den enda runa, hvars kännestreck utgå från stafvens nedre ända. Denna runa skulle således vara det enda undantaget från den bildningsregel för runformerna, enligt hvilken lat. U och L stupats till runorna ᚢ och ᛚ samt lat. Z differentierats från formen ᛡ, som hade varit dess närmast liggande motsvarighet, till ᛉ. Jfr Wimmer, *Run. Opr.* s. 97, 120. Redan detta kan göra en yngre upprinnelse för detta runtecken antaglig. Vidare stämmer icke det åsatta ljudvärdet *eu* med runans faktiska ljudvärde i runinskrifter. I fornengelska inskrifter förekommer runan ᛡ uti inskrifterna på Braunschweig-skrinet, Stephens, *Old north. run. mon.* I, 378, Thames-pjäsen, Stephens, III, 204, Ruthwell-korset, Stephens, I, 405 och på en af grafstenarne vid Thornhill, Stephens, III, 211. Runans betydelse på Braunschweig-skrinet och Thames-pjäsen är omöjlig att finna, då inskrifterna ännu ej fått någon tolkning — för mig åtminstone kunna ej Stephens' och Dietrichs försök gälla som en sådan. Däremot är runans betydelse på Ruthwell-korset klar. Hon förekommer i ordet **almeᛡttig**, som tydligen bör med Zupitza, *Alt- und mittelenglisches Übungsbuch* s. 6 återgifvas *almechttig*, vs. *ælmeahtig*, »allsmäktig». Stephens, hvilken språkliga vidunderligheter sällan ingifva betänklighet, transskriberar samma ristning med *almeyottig*. På grafstenen vid Thornhill är visserligen runans betydelse ej så klar, men kan med stor sannolikhet antagas hafva varit densamma. Inskriften lyder: **eadred || sete . fte || eateᛡnne.** Det ord, i hvilket runan ᛡ förekommer, utgör alltså namnet på den person, efter hvilken »*Eádrêd* satte (stenen)». Äfven om man ej kunde identifiera detta namn med någon i latinskt alfabet skrifven namnform, torde dock ställningen efter **e**-runan göra antagandet af ljudvärdet *eu*, *eo* för runan ᛡ omöjligt. Stephens' transscription *eateyonne* göres

betänklig af den omständigheten, att j-ljudet i fornengelska runinskrifter tecknas med runan **g** t. ex. **gessus** »Jesus» på Bewcastle-korset, **giuþeas** vs. *Judêas* på Franks skrin, Stephens I, 470, och då vidare resultatet af i yngre fornengelska försiggående monoftongeringen af dift. *ea*, *eo* till *æ*, *e*, se t. ex. ten Brink, *Chaucers Sprache und Verskunst*, §§ 23, 24, talar för att det första elementet af dessa diftonger haft sonantisk funktion, äro vi sålunda ännu mindre berättigade, att som Stephens vid återgifvande af det för runan **ᛇ** angifna ljudvärdet *eo* tillmäta detta första element konsonantisk användning.

På grund af dessa bevisställen ur de fornengelska runinskrifterna, anser jag att runan **ᛇ** bör antagas hafva ljudvärdet guttural (palatal) klanglös frikativa, motsvarande det tyska *ch* uti *ach*, *ich*. Runenamnet *eoh* innehåller alltså i sitt utljud runans ljudvärde, hvilket blef en nödvändighet därigenom att ifrågavarande ljud i fornengelskan icke förekom i början af ord, se Sievers, *Ags. gram.* § 217. Ytterligare talar den omständigheten emot antagandet att runan **ᛇ** hade ljudvärdet *eu*, *eo*, att dessa förbindelser i fornengelska runinskrifter, som blott uppträda hvar sin gång, då uttryckas med två tecken, nämligen på Franks skrin, Stephens, I, 470 **greut**, här »shingle», enligt Sweet, *Engl. stud.* II, 315, fe. *greót*, »glarea, arena, pulvis, sepulchrum», och i namnet **eomær**, **eomæ** på Falstone-stenen, Stephens, I, 456, fe. *Eómǽr*.

Sedan sålunda ljudvärdet tyskt *ch* blifvit fastställdt för runan **ᛇ**, ligger tecknets upprinnelse nära till hands. Tecknet måste vara en differentieringsform af den runa, som eljest skolat beteckna detta ljud, nämligen runan **h**, **ᚺ**. Och öfvergången från runan **ᚺ** till **ᛇ** har intet halsbrytande, enkannerligen om utgångspunkten tages från den afart af **h**-runan **ᚺ**, som möter i fornengelska runinskrifter, på Bewcastle-korset, Stephens I, 398 f. och Sandwich-stenen, Stephens I, 363 f.

Orsaken till differentieringen är ej häller svår att upptäcka. Ljudskridningen af de indoeuropeiska *k*-ljuden gaf närmast en guttural klanglös frikativa, men denna frikativa har under de särskilda germanska språkens utveckling förlorat ställning efter ställning och i de nordiska språken till sist alldeles måst rymma fältet. Tidigast uppgafs måhända denna frikativa i uddljud framför vokal, enär i denna ställning alla de germanska språken hafva ersatt frikativan med *h*-ljud; se Paul, *Beitr.* VI, 558. Genom denna klyfning af ljudet måste behofvet af skiljaktig beteckning för de nu skilda ljuden kunna uppstå. Då runenamnet, fe. *hægl*, efter ljudlagens verkan började med *h*, var det naturligt, att det gamla tecknet följde runenamnet och betecknade det nya ljudet och att ett nytt tecken fanns upp för att beteckna den qvarstående gutturala klanglösa frikativan. Lindrigare reform är dervidlag knapt tänkbar än den, som här antagits, att detta nya tecken blef en typ, som kanske redan före reformen utgjort en tillfällig varietet af normalformen.

Emellertid torde denna differentiering vara ganska gammal. Detta synes framgå af typens förekomst utom England både på Charnayspännet och Vadstenabrakteaten. Vidare framgår ålderdomligheten deraf, att det nya tecknet fått sin plats inuti andra ätten och ej i slutet af den tredje, som de i tidig fornengelsk tid skedda tillsatserna *âc* och *æsc*. Det tidiga inträdandet af den ljudlag, som orsakat differentieringen, medger äfven en hög ålder för tecknets uppkomst.

Från tvänne vigtiga vittnen saknas dock intyg om förekomsten af denna runa, nämligen de gotiska bokstafsnamnen och de urnordiska runinskrifterna. Gotiska skriften använder äfven samma tecken för att beteckna *h* och den klanglösa gutturala frikativan, se Braune, *Got. gram.* § 59. I urnordiska inskrifter finnes samma enhetliga beteckning

af de utan tvifvel skilda ljuden. Burg, *Die ältesten nordischen Runeninschriften*, Berlin 1885, antager helt visst med orätt, att urnordiska runan **ᚺ** äger ljudvärdet af guttural klanglös frikativa i alla ställningar, se Burg, t. ex. s. 20, 47, 50, 54, 83, 87, 91, 94, 104. Bortfallet af andra sammansättningsledens uddljudande *h* i Vångastenens **haukoþuʀ**, hvilket Bugge efter min mening riktigt tolkar som en sammansättning af de ord, som i isl. uppträda som *haukr* och *Höðr*, visar tillfyllest, att åtminstone i uddljud framför vokal har spiritus asper, *h*-ljud, icke den klanglösa gutturala frikativan förefunnits. Således lemna de urnordiska inskrifterna ingen antydan om att typen **ᛇ** brukats i urnordisk tid för att beteckna den klanglösa gutturala frikativan. Men å andra sidan gifva de ej häller något stöd för antagandet, att typen **ᛇ** skulle hafva betecknat dift. *eu*. Huru den urgerm. dift. *eu* tecknades och uttalades i urnordisk tid, därom lemna de urnordiska inskrifterna knapphändig upplysning. Med rätta synes mig nämligen Burg i anförda arbete s. 36 hafva hänvisat på möjligheten, att Reidstadstenens **iuþingaʀ** ej utgör något exempel på den spontana utvecklingen af urg. dift. *eu*, utan kan innehålla en däraf redan i urgerm. tid genom inverkan af afledningsändelsens *i* uppkommen vexelform *iu*, hvilken ej skulle kunna betecknas med runan **ᛇ** *eu*, ifall diftongen i sin spontana utveckling ännu befunne sig på stadiet *eu*. Den slutsats, som Wimmer, *Run. Opr.* s. 179 och i bihanget till Burgs anf. arbete s. 153 drager af detta fall, att tecknet **ᛇ** blifvit uppgifvet, är sålunda oberättigad. Däremot tala **leugaʀ** på Skåång-stenen, Stephens II, 888, och **skiþaleuwa[ʀ]** på Skärkindstenen, Stephens III, 26, 448 för att diftongen **eu** tecknas med två typer. Dessas **eu** är visserligen icke i och för sig alldeles oförenligt med hypotesen om att runan **ᛇ** betyder *eu*, men försvagar åtminstone betänkligt denna hypotes. Däremot om dessa ristningar sammanhållas med de ofvan uppvisade

förhållandena i fornengelska runinskrifter, synes med stor sannolikhet den slutsats kunna dragas, att urnordisk runristning lika litet som den fornengelska brukat runan ᛇ i betydelsen *eu*.

Men som nyss påpekades, äfven i betydelsen guttural klanglös frikativa är ej ᛇ uppvisbart i urnordiska inskrifter, som använda runan **h H** för att beteckna detta ljud.

Blott i en enda urnordisk inskrift finnes typen ᛇ med säkert uppvisad betydelse, nämligen som **t** i Krogstadstenens **stuingi** och **stainaY**, Stephens I, 184, III, 31, Burg s. 104 f. enligt Bugges tolkning. I denna inskrift är typen ᛇ tydligen en urnordisk afart af runan ᛏ, som ej har något sammanhang med den här behandlade *eoh*-runan, utan snarare genom sin tillvaro intygar obefintligheten af runan *eoh* ᛇ på Krogstadstenens tid, hvilken slutsats ock Wimmer drager *Run. Opr.* s. 181.

För öfrigt förekommer i urnordisk tid typen ᛇ blott i otydda inskrifter på lösa föremål, nämligen, så vidt jag kunnat finna, Fredriksberg-amuletten(?), Stephens II, 861, Wimmer, *Run. Opr.* s. 73 not, samt på några brakteater, en funnen vid Over Hornbek vid Randers i Jutland, Stephens II, 540, nr 28, samt tvenne funna i Danmark, men ovisst hvar, Stephens II, 525, 529, nr 10 och 17. Huruvida Fredriksbergs-amulettens vårdslösa ristning tillhör urnordisk tid, torde vara ganska tvifvelaktigt och typen ᛇ skulle just vara det enda kännetecknet därpå. Om åt dess vittnesbörd ej får tillmätas någon betydelse, får ej heller intyget från brakteaterna väga alltför tungt. Väl må guldbrakteaterna i allmänhet vara nordiskt arbete, se Montelius, *Sveriges historia* I, s. 235, dock saknas ej alldeles guldbrakteater med runinskrift af säkert utländsk upprinnelse. Inskrifterna på de till det mesta otydda runristade brakteaterna, som funnits vid Köslin i Pommern (Stephens II, 541), Wapno i Posen (Stephens III, 259), Nebenstedt i Hannover (Stephens II, 523 f.) lemna

visserligen ingen säker antydan om sin utomnordiska upprinnelse, utan för denna talar blott fyndorternas geografiska läge. Men en brakteat funnen vid Harlingen i Frisland (Stephens II, 554, nr 58) uppvisar den fornengelska runan *âc*. Huruvida denna brakteat förskrifver sig från England eller om möjligen Frisernas runrad, om hvilken vi ej hafva någon kännedom, kan hafva ägt samma runa, vill jag lemna därhän. Den frågan sammanhänger med frågan om hur långt Anglosaksarnes språk och runrad framskridit i utveckling före invandringen till England och för utredandet däraf torde få stödjepunkter finnas. Emellertid torde runan *âc* på denna brakteat visa, att brakteaten icke är nordisk. En brakteat funnen vid Balbro på Fyn (Stephens II, 553, nr 56) synes äga den fornengelska *ea*-runan, men detta tecken är väl sannolikare en variant af ᛉ R, uppkommen af brist på utrymme genom runans placerande under öglan.

Då stöden för användningen af typen ᛇ i inhemsk urnordisk runristning äro så svaga, måste äfven den nordiska härkomsten af hufvudkällan för denna typ, Vadstena-brakteaten själf, sättas i fråga. Äfven denna är ju ett löst föremål och vi kunna ingenting afgöra om dess härkomst, då det står fast, att de germanska grannfolken begagnade brakteater. Om arkeologiska skäl skulle förbjuda antagandet, att Vadstena-brakteaten blifvit införd utifrån, torde likväl anförda förhållanden häntyda på att en främmande inflytelse gjort sig gällande vid dess förfärdigande. Dock torde denna ej kunna hafva utgått från England, emedan den då måste vara äldre än alla nydaningarne i det engelska runalfabetet, hvilket kanhända skulle betinga en alltför hög ålder. Rimligare torde den härröra från något af Tysklands germanska folk.

Typen ᛇ är nämligen ock uppvisad från forntyska runurkunder, dock utan att dess betydelse är mig möjlig att fastställa. Den förekommer först och främst på de

båda brakteaterna från Nebenstedt vid Dannenberg i Hannover nr 7 och 8 hos Stephens II, 523, 524. Vidare på spännet från Freilaubersheim i Rhen-Hessen, Stephens III, 109. På Nordendorfspännet, Stephens, II, 574, torde däremot samma typ efter **leubwini** hafva betydelsen af ett skiljetecken för att begränsa inskriften och det förefaller mig, som om den framför **leubwini** stående mynden, som brukar translittereras med **a**, lämpligast fattades som den motsvarande begränsningen uti inskriftens början. Visserligen äro äfven alla dessa forntyska runurkunder lösa föremål, men då de i så pass stort antal äro funna på tysk botten, hafva vi ingen rätt att med Stephens förklara den som »wanderers» från England eller Skandinavien, helst som inskriften på spännet från Freilaubersheim innehåller ovedersägliga språkliga intyg om sin forntyska härkomst, se Wimmer, *Årb. f. nord. Oldk.* 1874, s. 263.

Resultatet af föregående undersökning vill jag nu sammanfatta i följande satser:

1) Runan ᛄ, ᛄ, har ljudvärdet klanglös guttural (palatal) spirant, tyskt *ch*, utom på Krogstad-stenen.

2) Till sin uppkomst utgör ᛄ en differentiering af runan **h** ᚺ.

3) Dess utbredning är inskränkt till de s. k. vestgermanska folken (Englands, Frankrikes och Tysklands germanska innebyggare) och typen ᛄ saknades mahända ursprungligen i goters och nordbors runrad.

Tillägg: Prof. Bugge har godhetsfullt meddelat mig, att typen ᛄ förekommer på Qvarntorp-stenen i Östergötland som **i**-runa i ordet **stin** »sten». Qvarntorp-stenens inskrift tillhör själf senare delen af 11:te årh., men utgör en efterhärmning af flera inskriftstyper både urnordiska och yngre. Mig synes denna typ uti Qvarntorp-stenens

inskrift snarast böra fattas som en utvecklingsform af ⅄ i betydelsen i, hvilken betydelse af ⅄ jag nedan sökt uppvisa. Jfr den form ↕, hvartill ⅄ i isländska runinskrifter utvecklat sig, se Kålund, *Årb. f. nord. oldk.* 1882, s. 98. Qvarntorp-inskriften rubbar således på intet vis resultatet af föregående undersökning. Prof. Bugge har en afvikande uppfattning af typens upprinnelse.

---

2. Runan *k*.

Namnet på den runa, som ursprungligen hade ljudvärdet *k*, angifves i den fornengelska runesången vara *cen*. Betydelsen af detta ord angifver runesången med verserna: *cen byþ cwicera gehwam cuþ on fyre blac and beorhtlic, byrneþ oftust, ðær hi æþelingas inne restaþ.*

Dessa verser öfversättas af Kemble, *On Anglo-Saxon Runes* s. 340 i *Archæologia* XXVIII (London 1840): »Torch is to all living well known on fire, pale and bright it oftenest burneth, where the nobles rest them within». Öfversättningen hos W. Grimm, *Über deutsche Runen* s. 226 innehåller en mindre onöjaktighet.

På grund af dessa verser uppfattas namnet allmänneligen som identiskt med »*cên* (ahd. *kien, kên*, mhd. *kien*) m. *pinus. tæda, fax*», som Grein angifver i sin glossar. Den uppfattningen har nämligen också R. Wülcker, efter hvars text i *Kleinere angelsächsische Dichtungen*, Halle 1882, s. 37 verserna äro återgifna. A. Kirchhoff, *Das gothische Runenalphabet* s. 43 öfversätter uttryckligen ags. *cên* med »*taeda*», nord. *kaun* »ulcus». J. Zacher, *Das gothische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet*, Leipzig 1855, s. 4 återgifver likaledes ags. *cên* med »kien», nord. *kaun* »beule», och gör ett etymologiskt förmedlingsförsök, föreslående att fatta *kaun* i bet. »eiterbeule», hvarefter

»beide Wörter, durch den gemeinsamen Begriff des Brennens vermittelt, aufs engste verwandt erscheinen.

P. . A. Munch, *Kortfattet Fremstilling af den ældste nordiske Runeskrift* etc. Christiania 1848 s. 5 är på grund af runans form ᚴ, som mera påminner om en fackla än en böld, böjd att antaga det fornengelska namnet *cên* »Blus af Tyri-Ved» vara runans ursprungliga namn och att nord. *kaun* sv. *køn* »en Byld» uppkommit genom ett missförstånd af formen *koen* (fackla), som i svenskan uttalades på samma sätt som *køn* (böld, monoftongeradt af *kaun*) och måhända ock i norskan. Munch påpekar, att norskan ännu har en lemning af det till tyska *kien*, fornengelska *cên* svarande ordet uti *Kønrøg*, tyskt *kienrauch* eller *kienruss*, svenskt *kimrök*.

W. Grimm, *Über deutsche Runen*, s. 238 antager, att det nordiska namnet är ursprungligare, i det han i en anmärkning till runesången yttrar: »*cên* steht gewiss für das nordische *kön* »ulcus», da das Wort im Angelsächsischen nicht bekannt ist, so hat der Dichter etwas anderes darunter verstanden, denn an Beule, Wunde denkt er offenbar nicht. Es fragt sich nur welches?» Svaret på denna fråga blir, att *cên* ej kan vara annat än »der Kien plattd. Keen, das harzgesättigte Holz der Kiefer.»

Den uppfattningen, att runenamnet *cen* i fornengelskan verkligen egt den betydelse »fackla, bloss», som runesångens författare tillägger detsamma, är sålunda förherskande bland dem, som sysslat med hithörande frågor.

Efter min mening är denna uppfattning oriktig. För tydning af de germanska runenamnen torde väl den grundsatsen utan gensägelse få gälla, att de namnformer i de olika stammarnes runrader, som ljudligt ligga hvarandra nära, äfven visa tillbaka till en gemensam urgermansk form med en enda betydelse.

På runan **k** hafva trenne namn kommit till vår kännedom: i det fornengelska runalfabetet *cên*, i det fornnordiska

kaun, bland de gotiska bokstafsnamnen (se nedan) *chozma*. Dessa måste efter den uppstälda grundsatsen återgå på en gemensam urgermansk form och betydelse.

Betydelsen af got. *chozma* känna vi icke, utan äro hänvisade att draga slutsatser från betydelsen af de båda andra, fornengelska *cên* »bloss» och isländska *kaun* »böld».

Antagandet att grundformen till fornengelska *cên* »bloss», t. *kien* kunde hafva utvecklat sig till isländska *kaun*, gotiska *chozma* synes mig vara mycket svårare att rättfärdiga än att en öfvergång i motsatt rigtning ägt rum. Jag antar altså, att det urgermanska namnet på **k**-runan haft betydelsen »böld».

Uti fornengelskan finnes ej något ord motsvarande isländska *kaun*, som betyder »böld». Jag antager altså med W. Grimm, att runesångens författare tillagt det bland runenamnen qvarstående ordet den betydelse »fackla, bloss», som tillhörde det på hans tid gångbara *cên*, som formelt sammanföll med det gamla runenamnet.

En dylik omtydning har runesångens författare låtit **s**-runans namn vederfaras. Den urgamla namnformen *sigel* betydde »sol» och förstods ej mera af skalden, i hvars språk »sol» hette *sunne;* han trodde derför, att ordet *sigel*, som traditionen bevarat som namn på **s**-runan, var det i hans språk vanliga *segel*, *segl* »segel» och diktade sina verser om detta föremål, se Kemble, p. a. st. s. 345 not. g. Nedan skall visas, att äfven runesångens namn på runan **w** måste utgöra en dylik omtydning och måhända ock **n**-runans namn.

Om en formell motsvarighet till isländska *kaun* funnes i fornengelskan, borde den heta **ceán*, eftersom den gamla dift. *au* i fornengelskan uppträder som *eá*. En sådan form skulle icke i någon fornengelsk dialekt uppträda som *cên*, se Sievers, *Ags. gr.* § 150, 3, § 155, § 163. Däremot skulle en i-omljudd form däraf i alla dialekter utom vs. gifva *cên*, se Sievers § 159, 3. Då norra delen

af England lemnat de flesta intygen om Anglosaksarnas kännedom om runorna och då den bekanta Salzburger-Wiener cod. nr. 140 sannolikt förskrifver sig från Northumberland, se W. Grimm, *Wiener Jahrb. der Literatur* 1828, s. 3, skulle det antagandet ligga nära, att de runenamn, som ligga till grund för runesången snarast förskrifva sig från en nordlig dialekt. Åtminstone vore deras härstamning från någon dialekt, som icke är vestsaksisk, af allmänna grunder ej oantaglig. Vissa spår af annan dialekt, nämligen kentisk, finnas i runesången sjelf. Är Greins öfversättning *brêneð* »bräunt» uti strofen om *eolhx*, se nedan, riktig, föreligger däri en afgjord kenticism, se Sievers § 154. Runenamnet *wen* torde lika afgjordt visa på kentisk dialekt, se nedan. Därmed stämma skrifningarna *beþ* för ws. *bæð* i strofen om *sigel*, *deg* i stället för ws. *dæg* vid **m**-runan, *elda* för ws. *ylda* i strofen om *âc* och *eldum* för ws. *yldum* i strofen om *æsc* samt namnformen *ior*, se Sievers *Gram.* § 150, 3. Runenamnet *eh* för *eoh* skulle åter kunna tyda på northumbrisk dialekt. Dessa spår af främmande dialekt böra väl uppfattas som rester af den forna affattningen, som öfverflyttaren till vestsaksisk dialekt kommit att låta qvarstå. Sålunda synes mig det fornengelska runenamnet visa på en stam **kauni-* med betydelsen »böld».

Det isländska *kaun* »böld» är neutr. och synes alltså gå tillbaka på en urnordisk stamform **kauna-*.

Det gotiska bokstafsnamnet för **k** skrifves *chozma.* Af de gotiska bokstafsnamnen finnes blott en enda uppteckning uti Wiener-Salzburger cod. nr. 140 från 800- eller 900-talet. Handskriftens hufvuddel innehåller Alcwins verk *De ortographia.* Därefter följer först »formæ litt. secundum Græcos», sedan på fol. 20 a ett värdefullt fornengelskt runalfabet, jämte hvilket de gotiska bokstäfverna äro skrifna till och med *u*, så på fol. 20 b det gotiska alfabetet både i latinska alfabetets ordningsföljd

och den ursprungliga gotiska. Jämnsides med dessa senare alfabet finnas bokstafsnamnen angifna i latinska alfabetets ordningsföljd. Vidare beledsagas dessa alfabet af fyra rader gotisk text med öfverflyttning till latinska alfabetet, skrifven öfver raderna, därpå följa sex rader med på latin skrifna ortografiska anmärkningar och slutligen ett antal gotiska taltecken med öfverflyttning till latinsk beteckning. Det värdefulla innehållet af denna handskrifts fol. 20 är först offentliggjordt af W. Grimm, *Wiener Jahrbücher der Literatur* XLIII (1828). De gotiska orden förete ej vanlig gotisk ljudform. Orsaken därtill är, att en högtysk afskrifvare öfverflyttat de ursprungligen uti någon gotisk bibelhandskrift befintliga bokstafsnamnen till den fornhögtyska ljudform, som enligt hans åsigt svarade mot den gotiska beteckningen. Denna orsak samt grundsatserna för öfverflyttningen äro uppvisade af A. Kirchhoff, *Das gothische runenalphabet* Berlin 1851, af hvilken skrift jag begagnat den oförändrade andra upplagan af 1854. Före Kirchhoff hade W. Grimm p. a. st. och P. A. Munch i en till akademien i Berlin år 1848 inlemnad afhandling, se *Samlede afhandlinger* I, 395 f. isynnerhet s. 416, sökt uppvisa bokstafsnamnens normalgotiska utseende och efter Kirchhoff hafva tillägg gjorts af K. Müllenhoff, *Zur Runenlehre* Halle 1852 och J. Zacher, *Das gothische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet*, Leipzig 1855.

Det gotiska ljudvärdet af de i *chozma* ingående konsonanterna *ch*, *z*, *m*, kan utan betänkande antagas vara *k*, *z*, *m*. Beteckningen *o* däremot i de gotiska bokstafsnamnen kan antingen gå tillbaka på gotiska *au*, vare sig brytning som i *uuortun*, *uuorthun*, g. *waurþun* eller gammal diftong såsom i *noicz*, gotiska *nauþs* eller ock representera gotiskt *u* såsom uti *otan*, gotiskt *uþþan*. Då runans namn i de fornnordiska och fornengelska runraderna utvisar gammal diftong, bör äfven *o* uti *chozma* antagas antyda samma ursprungliga ljudvärde. Ändelsen *a* upp-

visa flera af de gotiska bokstafsnamnen. Detta *a* utgör ändelsen hos de starka feminina i bokstafsnamnen *bercna*, **b**, fornengelska *beorc*, *geuua*, **g**, g. *giba*, fornengelska *gyfu reda*, **r**, fornengelska *râd*, måhända ock uti *pertra*, **p**, fornengelska *peorð* samt *quetra*, **q**, fornengelska *cweorð*; jfr om de två sista namnen Kirchhoff ss. 39, 45 samt J. Zacher, *Das gothische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet*, Berlin 1855, s. 6 f., hvilkas uppfattning jag dock ej i allo delar. De svaga maskulinernas nominativändelse utgör *a* uti *manna* **m**, g. *manna*. Namnet för **a** *aza* uppfattar Kirchhoff s. 44 som en felskrifning för *anz* och det skulle altså icke komma i betraktande vid bedömmandet af *chozma*. Då man emellertid af språkhistoriska skäl äfven kan vänta den normalgotiska formen **ansus*, **anzus*, jfr dock Sievers, *Beitr.* IX, 244 och då bokstafsnamnet **ûrus* finnes skrifvet *uraz*, kan man ock förmoda, att felskrifningen uti *aza* ej utgör en omställning, utan består först och främst af utelemnande af *n* framför *z* och vidare bortglömmande af ändelsens *z*, hvilket senare lätt kunde ske under inflytelse af det föregående *z*. Möjlighet förefinnes altså äfven att likställa *a* uti *chozma* med detta *a* uti *aza*.

Då denna sista möjlighet emellertid fordrar antagandet, att samma skriffel upprepats tvänne gånger, i *aza* och *chozma*, torde den böra öfvergifvas, ehuru antagandet, att det gotiska *chozma* vore en u-stam nog skulle språkligt kunna förenas med de stamformer, som de fornengelska och fornnordiska runenamnen synas uppvisa. Formerna af dessa runenamn göra äfven antagandet af en svag nom. sg. mask. mindre sannolikt; jag förmodar därför, att äfven här ändelsen *-a* tillhör de starka feminina och att altså *chozma* hos Vulfila skulle heta **kauzma* fem., i urgermansk form **kauzmō* fem. Nom. och ack. pl. neutr. ändas ock i gotiska på *-a*, men torde ej

behöfva tagas i betraktande, då runenamnen väl a priori kunna antagas hafva betecknat föremål i ental.

Från de tre olika källorna för vår kunskap om runenamnets lydelse och betydelse hafva vi altså erhållit trenne till utseendet vidt skilda stamformer. Fornengelska *cên* gaf **kauni-* af obekant genus, isländska *kaun* gaf **kauna-* neutr. och gotiska *chozma* gaf **kauzmō-* fem. Det återstår då att tillse, huruvida dessa olikheter möjligen kunna återföras till en enhet.

Den fornengelska stamformen **kauni-* och den nordiska **kauna-* skilja sig först och främst från den gotiska **kauzmō-* genom saknaden af *z*. Men båda dessa språk känna en ljudlagsenlig assimilation af *zn* till *nn*, hvilket *nn* sedan skulle kunna hafva förkortats till *n*, eftersom ordets rotstafvelse är lång; det är altså möjligt, att dessa stamformers *-n-* går tillbaka på urgermaniska *zn*. Att de nordiska språken äga en dylik assimilation, har länge varit en känd sak, se Noreen, *Altisl. u. altnorw. Grammatik* § 197, 2. Att äfven samma assimilationslag gäller för fornengelskan, har först nyligen uppvisats af Sievers, *Beitr.* IX, 210, hvarest visas, att fe. *ærn*, *hærn*, som motsvara isl. *rann*, *hrönn* af **razna-*, **hraznō-*, icke kunna förklaras utan antagande af en dylik assimilation, som dessutom framträder i det till *ærn* hörande fe. *renþegn*. Att efter lång rotstafvelse en lång konsonant förenklas, antages af Osthoff, *Morph. Unt.* IV, 77, *Beitr.* VIII, 299 f. och Kluge, *Beitr.* IX, 152, 183. Visserligen inskränka desse forskare regeln till förkortning af långa explosivor och spiranter, men något hinder torde ej förefinnas att antaga, det samma förkortningslag gält för alla långa konsonanter i ställningen efter lång rotstafvelse. Till förmån för denna vidsträcktare formulering af ljudlagen har doc. Noreen uttalat sig på föreläsningar öfver den urgermanska konsonantismen. Antager man denna vidsträcktare formulering af ljudlagen kan i enlighet därmed

stamformerna **kaunni-* hafva blifvit **kauni-* i fe. och en stamform **kaunna-* gifvit urnord. **kauna-*. Dock en betänklighet måste först undanrödjas. Osthoff och Kluge förlägga ljudlagen om förenkling af lång kons. efter lång rotstafvelse till urgermansk tid. När den nordiska assimilationen inträdt, veta vi icke, intet hindrar att antaga den äga en hög ålder, jfr Noreens *Gram.* § 197, 2. Den fornengelska assimilationen *zn* till *nn* måste däremot till tiden förläggas efter en specielt fornengelsk ljudlag öfvergången af *a* till *o* framför nasal, se Sievers, *Ags. gr.* § 52, 1. För utvecklingen af t. ex. **razn-* till fe. *ærn* måste nämligen följande kronologiska förhållanden förutsättas. Öfvergången **razn-* till **rann* måste följa efter öfvergången *a* till *o* framför nasal, emedan eljes **rann* skulle blifva **ronn* såsom pret. *orn*, *born* af **ronn*, **bronn* af **rann*, **brann*, se Sievers, *Ags. gr.* § 65, anm. 1. Den följande metathesis **rann* till **arn* måste vara yngre än brytningen *a* till *ea*, emedan eljes en form **earn* skulle hafva uppkommit. Skyddad för denna öfvergång, kunde nu **arn* gifva vs. *ærn* genom öfvergången *a* till *æ* i sluten stafvelse, se Sievers, *Ags. gr.* § 49. Jfr om hithörande frågor Sievers, *Beitr.* IX, 211, Brate, *Beitr.* X, 26 f., Bremer, *Beitr.* XI, 14 f. Den här ifrågavarande förkortningen af *nn* till *n* är sålunda dels till tiden senare än den specielt fornengelska ljudlagen om öfvergång af *a* till *o* framför nasal och förutsätter dels tillvaron af ljudlagen *zn* till *nn*, som åtminstone gotiskan visar icke hafva varit urgermansk. Det kan alltså sättas i fråga, huruvida den här ifrågavarande förkortningen kan likställas med den af Osthoff och Kluge antagna urgermanska förkortningen. Afgörandet af denna fråga är dock mera af allmänt metodologiskt intresse än nödvändig förutsättning för möjligheten af ofvan gjorda antaganden. Om den här antagna förkortningen af *nn* till *n* icke hörde under den af Osthoff och Kluge uppstälda förkortningslagen,

kunde den alltför väl själfständigt hafva företagits af fe. och urnordiskan. En dylik senare förkortning uppvisar fht., som efter lång rotstafvelse förkortar de genom den vestgerm. konsonantförlängningen uppkomna långa konsonanterna, t. ex. *leiten*, *hôren* för *leitten*, *hôrren*, och fe. har sannolikt genomgått samma utvecklingsprocess, se Paul, *Beitr.* VII, 110. Men å andra sidan kan efter min mening denna förkortning ock antagas samtidig med den af Osthoff och Kluge antagna. Intet annat än att ljudlagens resultat föreligger i alla germanska språk talar för dess urgermanska tillvara, och däraf följer ingalunda, att den icke utvecklat sig på olika tid i de särskilda språken och således i själfva verket icke är urgermansk, utan särspråklig. Och särspråkliga torde väl alla ljudlagar vara, som den närvarande språkforskningen uppför som urgermanska. Termen urgermansk synes mig blott vara en mycket nyttig rubrik för de företeelser, som äro gemensamma för de olika germanska språken, till tiden ligga före dessa språks speciella företeelser, men till sin ålder ej närmare kunna bestämmas. Med språkforskningens utveckling skola allt flera urgermanska företeelser tillskrifvas de olika språkens särutveckling.

Efter denna framställning synes det mig, att man har rätt att återföra den för fe. *cên* antagna stamformen **kauni-* och den för isl. *kaun* antagna **kauna* på ännu ursprungligare **kaunni-* och **kaunna-* och antaga att dessa i sin ordning uppkommit af äldre **kauzni-* och **kauzna-*.

Oafsedt stamutljudet skilja sig dessa från den för got. *chozma* antagna stamformen **kauzmō-* genom att äga afledningen *n* för *m*. En vexling af afledningarne *m* och *n* uppträder dock i en del andra ordpar och hindrar ej sammanställningen. Kända exempel äro grekiska *πυθμήν*, fht. *bodam*, mht. *bodem*, fe. *botm* å ena sidan och fi. *budhná-*, lat. *fundus* af **fudnus*, mht. *boden* å den

andra. Vidare fht. *brahsema* och *brahsina* »phoca», Graff III, 283, mht. *brachsen*, sv. *braxen*. Vidare fht.-mht. *varm*, *varn*, t. *farn*, fe. *fearn*, dalmålets *fänne* af *färne*, equisetum fluviatile se Noreen, *Ordlista öfver dalmålet* s. 56. Vidare mht. *harm* och *harn*, t. *harn*. Om dessa ord se Kluge, *Etym. Wb. der deutschen Sprache* under Boden, Farn och Harn. Måhända kan ock dylik vexling föreligga i de under Besen, Busen och Faden anförda orden. Nära till hands ligger antagandet af dylik vexling uti isl. *gómr* »Tandkjød, Gane», *gómi* »Gane» och dess utomnordiska motsvarigheter, se Gaumen hos Kluge, samt norska *Gane*, »gom» och sv. *gan* »fiskgäl», ehuru härvid tillika afljudsvexling måste antagas. Dessa exempel torde emellertid tillfyllest uppvisa det som berättigadt att antaga, att *n* och *m* kunnat vexla som afledning uti samma ord och alltså ur den synpunkten rättfärdiga identifikationen af stamformerna **kauzni-*, **kauzna-* å ena sidan och **kauzmō-* å den andra.

Det nordiska ordet är neutrum, det gotiska femininum och intet hindrar, att äfven för den fe. i-stammen antaga detta genus, ehuru densamma äfven kunde tänkas vara mask. Många fall af vexling mellan fem. och neutr. finnas dels mellan de nordiska språken inbördes dels mellan nordiska och utomnordiska språk. I ett och annat fall kan neutr. uppvisas vara det ursprungliga, öfvergången hafva förmedlats genom det formella sammanfallet af nom. och ack. pl. neutr. med nom. och ack. sg. fem. och orsakats däraf, att ordet fattas som namn på ett enhetligt föremål från att ursprungligen hafva varit namn på det betecknade föremålets delar. På detta sätt förklaras väl allmänneligen öfvergången af neutr. pl. *lagh* i fsv. till fem. sg., se Rydqvist, *Svenska språkets lagar* II, 99; pl. *lagh* syftade på lagens särskilda stadganden, öfvergången till sg. föranleddes genom lagens uppfattning som en enhet. Ordet upptogs som lånord i fe. och genomgick der

samma utveckling, se Brate, *Beitr*. X, 48. Allmänneligen torde väl ock sv. *sax*, fsv. *sax* f., Rydqvist VI, antagas utgå från plur. af isl. *sax* n. »a kind of short, heavy sword», då uti isl. denna pl. just brukas i betydelsen »shears». Pl. betecknar alltså egentligen saxens båda skänglar, sg. fattar verktyget som en enhet.

Isl. *grið* är neutr., fsv. *griþ*, *gruþ* fem., men med den betydelse »fred och säkerhet», som tillkommer pl. *grið* i isl., se Rydqvist II, 87.

Isl. *laun* är n. pl., got. *laun* är neutr. sg., fsv. *lön* är både neutr. pl. och fem. sg., se Rydqvist II, 110.

Isl. *heill* är både fem. och neutr.

Isl. *skel* och fsv. *skal* äro fem.; i nsv. har *skal* blifvit neutr. Fsv. *fār* är neutr., isl. *fár* och *fær* uppgifver Oxfordordboken som fem., Fritzner *fár* som neutr. och utsätter intet genus vid *fær*. Isl. *sköll* »mockery, loud laughter» är f. och n. pl.

I dessa fall synes neutr. pl. vara det ursprungliga. Andra fall finnas, der fem. förefaller att vara äldre. Isl. *þjóð* är fem., fg. *þiauþ* är neutr., Rydqvist II, 108. Got. *þiuda*, fht. *diota*, fe. *þeód* bekräfta det feminina könet. Fht. *diot* kan vara både mask., fem. och neutr., Graff, V, 124. Isl. *sát* är fem., i fsv. är *sat*, *forsat* säkert neutr., måhända ock fem., se Rydqvist II, 112, dock fela säkra motsvarigheter i andra språk. Isl. *nöf* är fem. Därjämte finnes en neutral biform *naf*. Nsv. *naf* är fem. eller neutr., se Rydvist, II, 298. För fem. tala fht. *naba*, fe. *nafu*. Isl. *frest* är neutr. pl.; fht. *frist* är fem. och ur ursprungligt fem. låta de fs. *frist* mask. och fe. *first* m. med lätthet härleda sig.

Andra fall finnas, där man knappt kan afgöra, hvilketdera genus är det ursprungliga. Jämte isl. *iðr* neutr. pl. finnes *iðrar* fem. pl. Isl. *flóð* är fem. eller neutr.; därjämte står *flœðr* fem., i fsv. är *floþ* eller *flöþ* fem. Isl. *sáð* är neutr.; fsv. *sæþ* är fem. och öfverensstämmer där-

utinnan med fht. *sât* samt got. *mana-sêþs.* Däremot äro fs. *sâd* neutr., fe. *sǣd* mask. eller neutr. Denna genusvexel kan dock förklaras som beroende på helt olika ordbildning. Denna förklaringsgrund kan däremot svårligen tillgripas för sådana fall, där genusvexlingen finnes i böjningen af ett och samma ord. Isl. *lim* »the foliage, limbs, crown of a tree» är i sg. neutr., pl. *limar* är däremot fem. Därmed identifierar Kluge, *Etym. Wb.* Glied isl. *limr* m. pl. *limir*, som jämte »lem» äfven kan betyda »gren». Fe. *lim* neutr. betyder dels »membrum» dels »frons, ramus». Samma dubbelhet i genus förefinnes inom böjningar af isl. *mund* sg. neutr. »a moment, the nick of time», pl. *mundir* fem. Schlyter uppger detta ord som mask. i fsv.

De anförda exemplen på vexling mellan fem. och neutr. af samma betydelser synas utgöra tillräckliga analogier för antagande af att isl. *kaun* neutr. kan hafva haft ett got. eller fe. fem. vid sidan af sig. Då got. *chozma* visar på fem. och då fe. *cên* äfven kan utgå från ett sådant, torde genus fem. böra antagas som det primära, hvarifrån det nordiska ordets neutrala kön utgått. Tid och sätt för denna öfvergång må tillsvidare lemnas därhän.

Den af got. *chozma* förutsatta stamformen **kauzmō* är ō-stam, den af fe. *cen* förutsatta **kauzni-* däremot i-stam. Äfven denna skiljaktighet torde med stöd af Johannes Schmidts undersökningar kunna återföras på en ursprunglig enhet. J. Schmidt har Kuhns *Zs.* XXVII s. 369 f. uti uppsatsen *Indogermanisches ō aus ōi in der Nominalflexion* uppvisat, att de indoeur. *ōi*-stammarne i fornind. delvis formelt sammanföllo med de gamla ā-stammarne. I germanska språken, åtminstone i gotiskan och de nordiska språken, skulle äfven ett dylikt sammanfallande kunna äga rum, ehuru vägen därtill var en annan. I fi. skedde nämligen sammanfallet genom att ie. *ō* genom öfvergång till *ā* sammanföll med ā-stammarnes *ā*;

i de germanska språken skulle möjlighet därtill uppstå genom att omvändt öfvergången ie. *ā* till *ō* gjorde många af de gamla ā-stammarnes former lika de gamla *ōi*-stammarnes. Då Möller, Kuhns *Zs.* XXIV, 508 och Kluge, *Beitr.* VIII, 335 med rätta synas antaga, att äfven germ. språk förutsätta öfvergång af ie. *ō* till germ. *ā*, som sedan på nytt blifvit *ō*, kunde till och med sammanfallet hafva haft alldeles samma orsak som i fornindiskan. Men för att uppvisa den enhet, hvarifrån stamformerna **kauzmō-* och **kauzni-* kunna utgå, måste utöfver och med anledning af hvad J. Schmidt uppvisat, antagas, att det ursprungliga i-stamsparadigmet ägt stamutljudet *ōi* i någon eller några former och att de af J. Schmidt behandlade indoeur. ōi-stammarne blott utgöra den flock af i-stammar, som låtit stamutljudet *ōi* tränga genom större delen af böjningen liksom omvändt de vanliga i-stammarnes böjning sådan den ter sig i gotiskan alldeles förträngt denna stamform på *-ō(i)*. Då J. Schmidt uti uppsatsen *Der locativus singularis und die griechische* i-*declination* i samma band Kuhns *Zs.* XXVII, s. 287 f. uppvisat, att ie. *ē(i)* uppträdde uti locativus af i-deklinationen och då ie. *ō* och *ē* pläga stå i afljudsförhållande till hvarandra, jfr *ἀνήρ : ἀγήνωρ, φρήν : εὔφρων*, Mahlow, *Die langen Vocale* s. 161, synes antagandet, att äfven stamformen ie. *ō(i)* ingått uti i-stammarnes böjning blott vara en utveckling af de utaf J. Schmidt faststälda grundsatserna. En dylik afljudsvexling uti stamutljudet hos i-stammarne har doc. Noreen antagit på sina föreläsningar under detta år. Är detta antagande riktigt, kunna stamformerna **kauzmō-* och **kauzni-* utgå ur ett ursprungligt i-stamsparadigm germ. **kauzmŏ(i)- : *kauznĕ(i)- : *kauznĭ-* för att på en gång angifva alla möjligheter af stamutljudets afljud. Vid dessa grundformer bortser jag från vexlingen af *m* och *n* som afledning. Antagandet af denna form ie. *-ō(i)* af i-stammarnes stamutljud vinner i sannolikhet

genom att på detta sätt den nordiska gen. sg. *-ar* hos i-stammarne får en otvungen förklaring, som doc. Noreen ock framhållit. De nordiska i-stammarnes delvisa antagande af a-stamsböjning, se Noreen, *Altisl. und anorw. gr.* § 269, 2, § 301, 2 kan ock förklaras på samma sätt. Då kontraktionen af *ēi* till *ē* och *ōi* till *ō* försiggick i ie. urspråket, kunde man förmoda, att de därigenom uppkomna *ē* och *ō* kunnat genom afljud förkortas till *e* och *o* samt sålunda förklara de neutrala stammarne till isl. *kaun*, *lim* och *mund*, men då jag ej vet att förebringa något stöd för en sådan förklaring, framställer jag densamma blott som en lös förmodan.

Etymologiskt sammanhängande med de ofvan antagna stammarna **kauzmō-*, **kauzni-* och **kauzna-* med betydelsen »böld» äro enligt min mening isl. *kveisa* f. »a whitlow, boil», fsv. *qvesa*, hvars betydelse icke är fullständigt faststäld, se Schlyter, *Ordbok till samlingen af Sweriges gamla lagar.* Ordet fortlefver i det nsv. *qvesved*, »Solanum Dulcamara», *qvesrot*, Bryonia alba, jfr fsv. *qvesyrt*, Rydqvist VI. Ett deminutiv därtill är nsv. *qvisla*. Dessa ord stödja med sitt *s* de ofvan uppstälda stamformerna med *z*. I afseende på vokalisationen skilja de sig i anseende till afljudsklass från dessa stamformer på samma sätt som isl. *reim*, sv. *rem* från fht. *riumo*, t. *riemen*, fe. *reoma*, e. *ream* eller fht. *strîhhan*, t. *streichen*, fe. *strîcan*, e. *to strike* från isl. *strjúka*, fsv.-nsv. *stryka*. På en dylik vacklan mellan olika afljudsklasser, antagligen beroende på utbildning med olika suffix, finnas många exempel. I afseende på konsonantismen förhåller sig vexlingen *kv-* : *k-* som dalmålets *skvella* : isl. *skella* samt de fall af vexlingen *hv-* : *h-* som Noreen behandlat i *Arkiv* III, 22 och not. 2. Såsom belysande för att *v* ofta öfverföres till ställningen framför *a*, såsom fallet måste vara med isl. *kveisa*, må anföras de helt visst med *skella* samhöriga isl. *skval* n. »a squalling, noisy

talk», *skvala* »to squeal, bawl out», *skvaldr* n. »a squalling, bawling».

Det fornengelska runalfabetet har jämte *cên* en annan **k**-runa *calc*, liksom jämte *g*-runan *gyfu* en andra **g**-runa *gâr* finnes. Om denna dubbelhet i beteckning anmärker riktigt J. Zacher, *Das gothische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet* s. 31: »Sollen *gâr* und *calc* überhaupt einen vernünftigen Zweck haben, so können sie nur zur Bezeichnung von Lauten bestimmt sein, welche durch *gyfu* und *cên* nicht vertreten waren: also entweder von neuen Lauten, die noch nicht, oder von alten, die nicht mehr unter *gyfu* und *cên* fielen.» Då runor i allmänhet hafva det ljudvärde, som tecknet äger i runenamnet, ligger nära till hands att antaga, det *gâr* och *calc* skola beteckna de gutturala *g* och *c*, *gyfu* och *cên* däremot motsvarande palataler eller utvecklingar däraf. Det kan förtjena påpekas, hurusom de båda fornengelska runinskrifter, i hvilka denna dubbla beteckning användes, verkligen uppvisa denna beteckningsprincip. Dessa runurkunder äro korset vid Bewcastle (Stephens I, 398) och korset vid Ruthwell (Stephens I, 405, Zupitza, *Alt- und mittelenglisches Übungsbuch* Wien 1882, s. 3 f.). Uti inskriften på Bewcastle-korset förekommer dubbel beteckning af k-ljudet. Jag translittererar *calc* med *k* och *cên* med *c*. För det fe. *g* förekommer däremot uti denna inskrift blott ett tecken, hvilket jag translittererar med *g*. I afseende på translitterationen är för öfrigt att märka att *ñ* betecknar ing-runan, som har ljudvärdet *ng*. I inskriften på Bewcastle-korset förekommer *calc* i följande fall: *kristtus*, *kyniñ*, *kyninges*, *kyng*, *kynes*, *kynnburþug*(?). Runan *cên* brukas däremot i *sigbecn*, *alcfriþu*, *eac*, *lice-*, *ecgfriþu*, *rices*, *myrcna*. De anförda exemplen visa *k* i början af ord framför konsonant och i-omljudet af *u* och i dessa ställningar uppvisar ock Ormulum guttural, se Brate, *Beitr.* X, 15 f. Exemplen med *c* synas vid första påseende del-

vis ej höra under regeln. Palatalt *c* vore visserligen äfven efter de i Ormulum gällande reglerna möjligt i *lice-*, *rices*, *myrcna*, se Brate p. a. st. s. 16. Däremot förutsätter Ormulum gutturalt *c* uti *ec* »also moreover», inskriftens *eac*. Men palatalomljudet i north. visar, att i denna dialekt *c* efter dift. *ea* var palatalt, se Sievers, *Ags. gr.* § 163, och *c* uti *sigbecn*, *eac* är alltså ljudligt berättigadt. Ordet *alcfriþu* är mig etymologiskt oklart, det uti slutet af första sammansättningsleden bortfallna ljudet har möjligen kunnat före sitt bortfall framkalla palataliseringen. Att detta ljud ej varit *i* framgår af bristen på i-omljud, men det har möjligen kunnat vara ett af *a* uppkommet *æ*, jfr Ruthwell-korsets *hinæ*, *licæs*, *heafunæs*, *blodæ*. Möjligen kan redan förbindelsen *lc* i och för sig hafva ägt palatalt *c* i north. Visserligen framkallas ej af denna förbindelse palatalomljud, som af förbindelsen *rc*, se Sievers *Ags. gr.* § 162, 3, men denna förbindelse framkallar ej häller brytning, ett bevis för att densamma undergått en förskjutning i palatal riktning. Denna förskjutning hade vid tiden för öfvergången *a* till *æ* i sluten stafvelse ej hunnit längre, än att *l*-förbindelserna hindrade denna öfvergång, men bör antagas hafva fortgått och kunde på Bewcastle-korsets tid hafva hunnit därhän, att ristarne trodde sig böra anbringa *c* och ej *k* i denna förbindelse. Jfr min framställning om dessa frågor i *Beitr.* X, 27 f., där de något olika förhållandena i Orms dialekt behandlas, samt Sievers, *Ags. gr.* § 206, 5. Ristningen *ecgfriþu* slutligen hör egentligen ej till frågan om beteckningen af *k*, emedan *cg* där beteckna *gg*, se Sievers, *Ags. gr.* § 216, men bekräftar i viss mån det palatalare uttalet af runan *c*. Å andra sidan synes denna användning af *c* visa, att *c* ej ännu fått ljudvärdet af en affrikata.

Ruthwell-inskriften har tre typer för etymologiskt k-ljud. Tvänne translittererar jag med *k* och *c*, den tredje, som till ljudvärdet torde i det närmaste sammanfalla med

k, har utseendet ⅄ och förekommer i orden *⅄rist*, *⅄womu*. Typen *k* förekommer i *kyniñc*, *uñket*. Typen *c* uti *ic* 5 gånger, *riicnæ*, *licæs* och *kyniñc*. Motsatsen mellan *k* i *kyniñc* och *c* uti *ic*, *riicnæ*, *licæs* tyder på motsatsen af ett gutturalt och palatalt *k*. Ett palatalt uttal af *k* förefanns helt visst äfven i *uñket*. I detta ord måste emellertid *k*-typen väljas för att utmärka, att öfverhufvud ett k-ljud följde efter den gutturala nasalen, enär *kyniñc* utvisar, att ristarne med *c* efter den gutturala nasalen betecknade *g*-ljud, klingande guttural explosiva, se Sievers, *Ags. gr.* § 215.

För spirantiskt *g* har Ruthwell-inskriften tvenne beteckningar, som jag translittererar med *g* och ʒ. Tecknet *g* förekommer uti *god*, *galgu*, *ʒistiga*, *bug-*, *gadre*, *bigoten*, *sorgum*, *hnag*. Typen ʒ användes uti *ʒeredæ*, *almehttiʒ*, *ʒistiga*, *eadiʒ*, *ʒidrøfid*, *ʒiwundad*, *aleʒdun*, *limwøriʒnæ*, *ʒistoddun*. Fördelningen mellan *g* och ʒ är enligt dessa fall alldeles densamma som mellan gutturalerna *g*, *gh* och det palatala ʒ hos Orm, se Brate, *Beitr.* X, 18 f.

E. Brate.

Bergerska donationen.

Antiqvariska nämndens berättelse för år 1885.

För arkeologiska undersökningar och deras publicerande har varit anslagen en summa af 3,000 kr., fördelad på följande sätt:

1. för undersökningar af fornlemningar i Skåne kr. 300.
2. för undersökningar på Gotland .... » 800.
3. för uppsökande och beskrifvande af fornlemningar i Skåne och Blekinge .... » 400.

4. för utförande af träsnitt för tillämnade arbeten öfver graffälten vid Vendel och på Björkö .... kr. 1,000.
5. åt dr Montelius för utgifvande af ett för utlandet afsedt arbete öfver bronsåldersfynd » 500.

Det först nämnda af dessa anslag lemnades hr MONTELIUS. Han började sina forskningar i Östra Göinge hd, inom hvilket han påträffat och genomgräft åtskilliga förut ej beskrifna fornlemningar från sten- och bronsåldrarne. Till den förra perioden höra:

1. En hällkista å egorna till Hjersås nr 14 i Hjersås sn. Denna, belägen på krönet af en höjd, som sluttar mot en däld, i hvilken en biflod till Helgaå rinner, och omgifven af en liten kulle, ligger SO—NV; längd 10,5 fot, bredd 2,2—4 fot, invändigt. Vid sydöstra gafveln finnes ingen häll. Ehuru grafven tydligen blifvit plundrad, hvilket dock skett för länge sedan, hittades i den dels en spjutspets, spetsen af en annan i forntiden afslagen spjutspets samt en skrapa, allt af flinta, dels en obetydlig bronsbit och brända ben, som visa, att grafven varit använd äfven efter stenålderns slut.

2. En hällkista på Gryts mark, å egorna till Gryt nr 3 i Gryts sn. Denna, belägen på krönet af en låg backe, som sluttar mot Helgaå, och omsluten af en liten kulle, ligger S—N; längd 12 fot, bredd 2,7—4 fot, invändigt. Vid södra gafveln fanns ingen häll. Grafven var för längesedan plundrad, så att intet anmärkningsvärdt anträffades.

3. En hällkista å egorna till Östra Olinge nr 5 i Knislinge sn. Denna, belägen pa krönet af den höga vestra stranden af Helgaå och omgifven af en liten kulle, ligger S—N; längd 20 fot, bredd 3,6—4 fot, invändigt. Vid södra gafveln fanns ingen häll. I denna graf hade för några år sedan hittats dels handtaget till en dolk och

en skrapa, båda af flinta, dels en samling brända benbitar, rentvättade, såsom fallet vanligen är med ben från bronsåldern. Benen lågo ej på grafvens botten. Äfven denna graf har således varit begagnad efter stenålderns slut.

4. En hällkista å samma egor, liggande, något mer än 3,000 fot i norr från nr 3, likaledes å krönet af den höga vestra stranden af Helgaå. Hällkistan, omgifven af en liten kulle, ligger S—N; längd 10 fot, bredd 2,9—4,8 fot, invändigt. Vid södra ändan fanns ingen gafvelhäll. På bottnen i denna graf, som förut ej blifvit undersökt, hittades en flintdolk, ett s. k. nålbryne af skiffer, en märklig hängprydnad af sten (jfr s. 48) samt bitar af ett mycket groft lerkärl. Inga ben träffades jämte dessa föremål. En fot högre lågo lemningar af ett obrändt lik samt en tutulus (från den äldre bronsåldern) och små bitar troligen af en spiralfingerring af brons. Äfven denna stenåldersgraf har således begagnats under bronsåldern.

Från denna senare period anträffades åtskilliga grafminnesmärken. Ensamt i Gryts sn ligga omkring 20 högar, som efter all sannolikhet förskrifva sig från denna tid. Ett par af dessa högar undersöktes, och i dem förekommo bronsåldersgrafvar.

Det kan synas egendomligt, att så många grafvar icke blott från bronsåldern, utan äfven från stenåldern finnas i en trakt, som icke kan räknas till den bördiga slätten längs kusten, utan ligger 3—4 mil från hafvet. Bygden har tydligen sträckt sig inåt utmed Helgaån.

Från Östra Göinge hd begaf sig dr Montelius till Villands hd, hvarest han beskref fem grafvar från stenåldern, nämligen en hällkista å Ifvetofta nr 3 i Ifvetofta sn, en hällkista strax vester om Sissebäck, således invid gränsen till Blekinge, en hällkista vid Kjuge i Kiaby sn, en hällkista vid Odersberga i Fjelkestads sn och en dös vid Råby i Råbelöfs sn. Äfven antecknades åtskilliga fornlemningar från brons- och jernaldrarna.

De vigtiga fornsakssamlingar, som tillhöra prosten A. Lundh i Hjersås, kyrkoherden J. Johansson i Ifvetofta och kapten J. Th. Kennedy på Råbelöf, beskrefvos.

Vidare besöktes den s. k. Lindormabacken, å hvilken fynd gjordes, och Kiviksmonumentet, samt i trakten af Simrishamn följande grafvar från stenåldern: en dös å Gladsax kyrkobys egor, en gånggrift vid Grödstorp i Gladsax sn, en dös och en gånggrift å Järrestads kyrkobys egor, en gånggrift vid Tågarp i Tommarps sn och en hällkista å Simris prestgårds egor. Derjämte beskrefvos de vackra fornsakssamlingar, som tillhöra hrr G. A. och C. J. Nisbeth i Simrishamn (apotekaren E. Svanlunds samling var genom egarens frånvara icke tillgänglig) samt inspektor J. L. Nilsson i Järrestad.

Slutligen undersöktes en stor grafhög vid Viarp i Simris sn. På bottnen, nära högens midt, träffades två fullständiga barnskelett samt en mängd utan ordning liggande obrända menniskoben. De båda skeletten lågo utsträckta; de voro ej omgifna af någon stenkista. Vid ena skelettets hufvud låg en benpryl, lik dem, som begagnades under stenåldern. Något längre upp i högen påträffades två grafvar från bronsåldern. I båda funnos tydliga lemningar af ekkistor. Den ena kistan hade varit minst 8 fot lång; utefter hela längden fanns ett lager af brända ben. Dessutom innehöll grafven ett svärd, en knif och en tång af brons. Den andra kistan hade varit 8,5 fot lång. Den innehöll, jämte lemningarna af ett obrändt lik, ett svärd, två knifvar och ett spänne af brons.

Amanuensen Gustafson har fortsatt de grafundersökningar på graffältet vid Havor i Hablingbo sn, Gotland, som han 1884 påbörjade.

Undersökningarna hafva sträckt sig öfver hela den tillgängliga delen af fältet, minst dock i den östliga delen, der de fattiga grafvarna från äldre jernåldern endast

undantagsvis löna forskningens mödor. Emellertid har här, längst åt öster, under årets arbeten anträffats en graf från förromersk tid (med en jernfibula, ung. lik M. 310), som sålunda visar, att graffältet redan då började begagnas.

Från alla följande perioder ända ned till hednatidens slut hafva grafvar anträffats, men någon bestämd ordning för graffältets utbredning under de olika århundradena har ännu icke kunnat iakttagas. En af orsakerna dertill är den, att i äldre tid på flere delar af fältet grafplundring egt rum. Fortsatta undersökningar kunna dock möjligen klargöra frågan.

De undersökta grafvarna hafva varit af samma slag som föregående år. De mycket enkelt anordnade skelettgrafvarna från järnålderns sista del hafva äfven i år varit de rikaste och i allmänhet innehållit den vanliga uppsättningen af grafgods: en rund spännbuckla (de djurhufvudformade äro ännu icke anträffade här, men väl deras närmast föregående former), ett eller vanligen två ringspännen, två nålar (som M. 545, 546 eller liknande), en armring, allt af brons, samt en sats pärlor af glasfluss (ofta i mosaikarbete), bernsten och karneol.

I ett af de stora rösena, af hvilka ett och annat föregående år förgäfves genomsöktes, lyckades det i år att anträffa en graf. Det var en fyrkantig kista af hällar, med ett ovanligt starkt förbrändt och på aska rikt graflager, hvarur uppsamlades en hel mängd mer eller mindre fragmentariska pilspetsar af ben (ung. = M. 279, åtskilliga ornerade, flere lika *Nydams mosefund* pl. XII, fig. 18), många låga runda spelbrickor af ben (= M. 361), små bitar af ett dryckeshornsbeslag(?) af tunn brons, ornerade på samma sätt som M. 474, många fragment af brons, bland dem ett i form af en menniskofot, bitar af ett lerkärl m. m.

Sista undersökningsdagen anträffades för första gången på detta fält en fullständig och orörd vapengraf. Den

innehöll ett svärd, två spjut, en sköldbuckla med omgifvande bronsnitar, hvilkas läge utvisade, att skölden, som var lagd öfver likets fötter, haft oval form, bältebeslag af brons, ett lerkärl, lemningar af en jernfibula m. m. Denna del af graffältet, förut ringaktad, då grafvarna ofvan jord föreföllo rubbade, bör vid fortsatt arbete grundligt undersökas.

De genomforskade grafvarnas antal är femtiofem.

Direktör F. Nordin har afslutat undersökningarna inom graffältet vid Bläsnungs i Vestkinde sn, började år 1876, fortsatta 1882 och 1884. Graffältet är i hela sin utsträckning undersökt, om man frånräknar några rösen, som förut påtagligen undersökts af skattgräfvare och derföre ej syntes förtjena en undersökning.

Resultaten detta år hafva blifvit i hufvudsak desamma som närmast föregående år, i det att lerkärl, jernknifvar, simpla bältebeslag af jern, någon gång belagda med brons, samt bronshalfperlor utgjorde de vanligast återkommande fynden. Äfven i år hittades en och annan klotformig sten, som synbarligen användts vid malning af säd i handqvarnar. Äfven denna sista del af graffältet befanns således tillhöra den förra delen af jernåldern, dock funnos der några få ännu äldre grafvar. I ett större röse hittades förutom flere skelett och en benpryl, hvilket allt låg i en ofullständig kista i rösets midt, hälften af en simpel bronsknif samt en hel liten pilspets af samma metall, liggande jämte ett oskadadt lerkärl med öra samt brända och antagligen tvättade menniskoben inom en mycket liten stenkista af kantsatta hällar, hvilken befann sig i rösets ena kant. Fyndet i rösets midt kan antagligen hänföras till stenåldern. Till den förstnämnda tiden torde äfven böra hänföras två stora grafkistor, den ena belägen på ett temligen stort afstånd från graffältet. I dessa kistor, af hvilka den ena saknade någon omgifvande

jordhög och den andra var omgifven af en mindre sådan, påträffades nämligen förutom obrända menniskoben äfven genomborrade galttänder.

De till graffältet hörande fornlemningarna utgjordes dels af mindre och några få större rösen, dels af några resta kalkhällar, vid hvilka dock ej några spår efter begrafning kunde skönjas. I fyra af de mindre rösena kunde ej säkra spår af sådan upptäckas. Af de återstående rösena innehöllo 12 brända ben, 8 skelett, hvilka antingen lågo i en mer eller mindre fullständig kista af kalkhällar eller saknade sådan kista. I dessa 8 rösen är ej det inräknadt, som innehöll bronsåldersgrafven. Under sommaren undersöktes inom detta graffält 31 grafvar. Öfver 160 fornlemningar äro inom detsamma undersökta under åren 1876, 1882, 1884 och 1885.

Direktör Nordin har derefter börjat undersökningar inom ett stort graffält vid Bjers i Hejnums socken, inom hvilket tidigare intressanta fynd blifvit gjorda. Här undersöktes 24 grafvar, hörande dels till den tidigare delen af jernåldern, dels till en något senare tid. Bland de funna föremålen må särskildt framhållas några synnerligen prydliga bronsbeslag till svärdskidor, hvilka hittades jämte skelett i grafvar, som ej voro antydda ofvan jord af någon hög eller röse.

Danske folkskoleläraren J. A. Jörgensen i St. Ibs på Bornholm hade inlemnat en af kammarherre J. J. A. Worsaae förordad ansökan om anslag för att i Blekinge söka efter fornlemningar liknande de bornholmska från jernålderns tidigare del. Anslag beviljades för en forskningsresa i Skåne och Blekinge.

Efter att hafva besökt fornsakssamlingen i Ystad gjorde hr Jörgensen undersökningar mellan Ystad och Svenstorps station och derifrån ned till Hammar. Han följde ganska långt den höjd, som löper längs med stranden

vid Sandhammaren, men ingenstädes lyckades det honom att finna eller höra omtalas »brandfläckar» eller liknande grafvar.

Derefter besökte han trakten kring Simrishamn och Simris samt stranden i söder om staden. Öster om byn Simris undersöktes inom en ljungmark tre stenrösen; i ett af dem funnos skärfvor af lerkärl, hvilka påminna om dem, som hittas i yngre brandfläckar på Bornholm.

Vidare undersöktes några rösen i Järrestads socken, icke långt från de bekanta hällristningarna; endast i ett träffades skärfvor af forntida lerkärl. På Risberg (under Gyllebo) undersöktes stenrösen, utan något märkligare resultat.

Resan fortsattes till Kivik, Hafång, Hvitemölla och Degeberga.

Inom Blekinge besökte hr Jörgensen den på fornlemningar synnerligen rika Hjortahammars udde, hvarest några fornlemningar undersöktes. Inom en skeppssättning träffades i den norra ändan en helt liten askfläck med brända ben. Inom en rund kulle med fotkedja träffades fyra tum under ytan en svart fläck med många brända ben samt omedelbart derunder kantstälda stenar, som sträckte sig helt igenom kullen och voro ordnade till en stenkista, inom hvilken dock ej träffades spår hvarken af begrafning eller fornsaker. Längst ut på udden låg en liten rund kulle. I dennas vestra kant hittades hälften af en hästsko och flere obrända kreatursben. Ungefär midt under kullens stenlager låg en jernknif af gammalt utseende jämte kreatursben. Längs kullens utkant hittades en mängd större och mindre jernspikar samt större brända stycken af otillhuggna runda trästänger af 5 tums tvärmått. Slutligen fanns nästan öfver hela kullen ljusröd bränd lera. På kullens botten fanns ett flere tum tjockt lager af aska, innehållande små brända träbitar, men ej något spår af ben. Det hela gjorde på undersökaren

snarast intryck af en hustomt, men kullen var rund, hade ett tvärmått af endast 5—6 alnar och liknade till det yttre andra grafkullar på udden. — En tresidig hög, som endast obetydligt höjde sig öfver den omgifvande marken och på alla sidor var kantad med sten, undersöktes. Under hela trekanten förekom ett svart asklager med många brända ben, i utkanten ej mer än vid pass 3 tum djupt, men sänkande sig mot midten intill en alns djup. Här hittades ej mindre än en aln från hvarandra de två sammanhörande delarna af ett litet bryne, vid sidan af det ena ett mindre jämnbredt jernföremål, nedtill rundadt med uppstigande hullingar. På bottnen af askfläcken förekom en liten jernknif, något högre upp, i midten, ett söndrigt ringspänne af brons, vidare en liten bronsspiral, några grofva stycken af lerkärl samt under, i och på asklagret små väl bevarade jernnaglar.

Flere mindre kullar, med ett röse inom jordbeklädnaden, undersöktes. I alla förekom ett svart asklager starkt uppblandadt med brända ben; endast i en hittades ett jernstycke och några grofva lerkärlstycken.

I ena hörnet af en större af stenar bildad fyrkant förekom en liten krets, bildad af stenar af ett menniskohufvuds storlek. Inom denna krets hittades en liten urna med fot, som genast föll sönder. Fyrkanten syntes tidigare hafva blifvit rubbad.

Flere stenkretsar undersöktes, utan att man i dem kunde finna ens svart mylla.

Invid grusgropen undersöktes en förut orörd kulle. Nederst, i midten, anträffades ett svart asklager å 3—4 tum med många brända ben och en bit af en bronssölja.

På samma ås, något i norr från sjelfva udden, anträffades invid ett på åsen liggande hus, ett ställe, der jorden omedelbart under grästorfven var till vid pass en fots djup alldeles kolsvart. Detta lager sträcker sig vida omkring och är starkt uppblandadt med stenar, som varit

utsatta för eld. Ett område af fem alnars utsträckning undersöktes och hittades dervid en hel mängd flintskärfvor och kärlbitar, af hvilka flere voro ornerade.

Ännu något längre i norr förekommer en rad stora stenkretsar, med en diameter af minst 40 alnar. Midt i kretsen förekommer regelbundet en liten stenhög, vanligen något aflång med den större axeln i åsens längdriktning. Ett par af dessa stenhögar undersöktes, men intet hittades.

Något i vester härifrån, fram mot den dal, som från Forkärla kyrka sträcker sig mot söder, förekommer inne i björkskogen, på åsens vestra sida, en liten samling rösen. I vester om åsen, på andra sidan ån, på östra sidan af den ås, å hvilken Lilla Vambåsa ligger, förekomma skeppssättningar, fyrkanter, resta stenar och rösen; på ett röse står en rest sten. Ett röse undersöktes och befanns innehålla kolstycken och hvita brända ben liggande här och der i den naturliga jorden.

Omkring en fjerdingsväg i N. från Johanneshus lyfter sig öfver åsryggen en isolerad förhöjning, kallad Kasakulle, hvars yta är upptagen af skeppssättningar, fyrkanter, trekanter, stenkretsar och små högar; mellan och stundom på grafvarna ses resta stenar. En kulle af 8 alnars diameter och ¾ alns höjd med fotkedja undersöktes. I det inre förekom ett oregelbundet svagt kullrigt röse, tvärt öfver dettas midt låg en rad af stora flata stenar. Vid ena sidan af den hittades en svart askfläck, 1¼ aln vid, ½ aln tjock, och i denna många brända ben; vid andra sidan förekom en liknande fläck med enahanda innehåll. Inom en trekant med inåt böjda sidor hittades nära den ena sidan en svart askfläck, 1½ aln vid, 4 t. djup och i denna ett treflikigt och ett likarmadt bronsspänne samt en lerperla. En rektangulär stenläggning, af en midtrad delad i tu, med en 3 alnar vid, rund förhöjning i midten, undersöktes. Under den ena förhöjningen träffades 4 t. under ytan ett svart asklager med brända ben och stycken

af två ovala spännbucklor. Inom asklagret under den andra förhöjningen uppsamlades en oval spännbuckla, en jernkrok, två stora jernspikar, ett böjdt jernstycke, en sländtrissa af bränd lera med intryckta ornament och smält glas. Inom en annan rektangulär stenläggning, med stora kantstenar, träffades under en slät i midten liggande sten och söderut från denna, omedelbart under grästorfven, svart aska med brända ben (två alnars vidd, få tums djup) samt i denna bitar af en bronskedja, ena ändstycket af en bronsarmring med inslagna halfmånsirater, en sländtrissa, bitar af ett stort bågspänne (af jern och brons), bitar af en bronsspiral, ett hängsmycke af brons och krukskärfvor. Inom en skeppssättning hittades nära midten, under och invid en större sten, ett svart asklager med brända ben samt en jernnyckel, en bit af en armring, perlor af metall och glas m. m. Fram mot den andra ändan af skeppssättningen hittades ett svart asklager med brända ben och deri en afbruten pilspets af jern. Af två trekanter, den ena med stenfyllning, den andra, som syntes rubbad, utan sådan, undersöktes den förre och hittades under midten en jernknif, liggande i aska med brända ben, mot den ena spetsen, likaledes inom aska, en af en flat sten täckt kruka. En fyrkant undersöktes: under en låg förhöjning i midten hittades en jernknif samt en bit af ett silfver- och en af ett bronsföremål. Vid utgräfningen af en kulle med fotkedja hittades på den ursprungliga jordytan en asksamling med brända ben, en jernknif, en pilspets, en böjd jernten och ett bryne. Inom en likbent tresidig stenfyld stensättning hittades på den ursprungliga marken bland aska och ben två enkla små ringar af brons, ett bryne, två jernspikar samt några fragment af andra föremål. Inom en stenkista, med en platt rund förhöjning i midten, hittades under denna i ett asklager handtaget till en bronsnyckel.

Vidare besöktes fornlemningar på åsen vid Hjortsberga kyrka, på Listerbyåsen, på Almö (utanför Hjortehammars udde), på Vedeby backe i Augerums sn, de s. k. kumlen i samma socken, vid Öljersjö i Lösens sn, vid Jämjö gästgifvaregård, vid Heljerum i Jämjö sn, mellan Jämjö och Steneryd, på Torhamnsudde, på Pysslingabacken vid Sandhamn i Torhamns sn, vid Hoby.

Årsanslaget för utarbetandet af ett svenskt runverk har under år 1885 varit fördeladt på följande sätt:

1. till runforskningar i Södermanland .... kr. 500.
2. till utförande af planscher öfver runstenar » 500.
3. till utförande af en cementafgjutning af Rökstenen .... » 500.

Lektor STEN BOIJE erhöll anslaget för undersökningarna i Södermanland. Han började arbetet på fältet den 21 juni och fortsatte det till den 3 augusti. Under den senare delen af denna tid var väderleken mycket ogynnsam och inverkade störande på arbetets jämna fortgång. Arbetsområdet utgjordes af Tyresö, Öster- och Vester-Haninge, Ösmo och Sorunda socknar af Sotholms hd i Södertörn.

Inom Tyresö sn efterforskades förgäfves en af R. Dybeck i arbetsberättelsen för år 1862 såsom nyfunnen uppgifven runsten; Dybeck har ej närmare uppgifvit platsen.

Inom Öster-Haninge sn fotograferades å nytt, efter vederbörlig förbehandling, stenarna vid Högsta (Dybeck, *Svenska Runurkunder* nr 8), Sanda (samma bok nr 10), Sanda-Hvalsta (samma bok nr 7) och Beteby (i senare tider funnen). De år 1884 tagna afbildningarna hade visat sig mindre lyckade. Den väldiga Blistastenen (B. 664, L. 823, ej fullständig), nu vid Årsta, hopfogades

med jern och cement samt restes af godsegaren Saxenberg, hvarefter den, afklappad år 1884, granskades och fotograferades.

Inom Vester-Haninge sn upprestes stenen vid Skogs-Ekeby (Dybeck, *anf. arb.* nr 15) på Akademiens bekostnad. Ett förut ej antecknadt, sedan några år i orten kändt större stycke af en runsten träffades vid Vreta; detta stycke har sedermera, med Akademiens medgifvande, blifvit flyttadt till det närbelägna Hammar och derstädes rest. Stenarne vid Alfvesta (funna år 1884), Fors (B. 670, L. 826), Tuna (Dybeck, *anf. arb.* nr 14), Skogs-Ekeby (se ofvan), Staf (fragment; Upmark, *Fornlemningar i Vester-Haninge* s. 14, tillägg s. 7) och Häringe (L. 828) rengjordes, afklappades, granskades och fotograferades. Stycket vid Vreta afklappades och granskades. Fotograferingen uppsköts i afvaktan på det tilltänkta resandet, hvilket dock ej verkställdes förr än efter forskningarnes afslutande för året. Den andra Forsstenen, (B. 619, L. 807), af Upmark förgäfves efterfrågad, söktes utan framgång, likaså två i presterskapets antiqvariska uppgifter på 1600-talet omnämnda ristningar vid Berga och Dalby (den senare gården nu afhyst).

Inom Ösmo sn upprättades, på Akademiens bekostnad, Jurstastenen (B. 672, L. 832). Två af stenarna vid Älby blefvo, sedan de, af Upmark förgäfves sökta, uppspårats, resta af kyrkovärden Larsson. Den tredje (B. 674, L. 831) påstods vara för många år sedan inlagd i ett brygghus och lofvade kyrkovärden Larsson att vid husets snart tillämnade rifning efterse och taga vara på densamma. Ristningarna vid Älby (B. 671, L. 829 samt B. 1141, L. 830), Björsta (B. 675, L. 833), Klastorp-Söderby (Dybeck, *anf. arb.* nr 83), Vidby (Dybeck, *Runa* — fol. —, nyfunna runstenar nr 23) rengjordes, afklappades, granskades och fotograferades. Jurstastenen (se ofvan) rengjordes, afklappades och granskades. Förgäfves söktes,

liksom förut af Upmark, stenarne vid Säby (B. 673, L. 834) och Vansta (Dybeck, *Svenska runurkunder* nr 84), den sist nämnda med stor tidsuppoffran. Enligt en nyligen erhållen uppgift, hvars tillförlitlighet ännu ej kunnat undersökas, skulle den för några år sedan hafva blifvit använd vid en kyrkoreparation. Enligt Dybeck, *anf. arb.* II, s. 27) skulle »i gamla skriftliga efterrättelser» en runsten uppgifvas vara »vidh Ösmo kyrkiodöör» samt en annan uti vapenhuset, ingendera nu att finna. De »gamla skriftliga efterrättelserna» äro påtagligen presterskapets antiqvariska uppgifter på 1600-talet, der i en rapport nämnes en runsten »widh kyrkiodören», i en annan en »uthi wapenhuset», med all sannolikhet en och samma sten, nu ej känd på platsen.

Inom Sorunda sn blefvo, på Akademiens bekostnad, Vesterbystenen (Dybeck, *anf. arb.* nr 17) rest och Norr-Stutbystenen (B. 681, L. 839) upprättad. Bergastenen (B. 683, L. 836) upprättades af ett par af bönderna i byn. Om tillstånd till resning af den qvarvarande Trollstastenen (B. 677, L. 842), liggande som tröskel i en gård i byn, underhandlades förgäfves med bonden. En närboende herreman lofvade göra sitt bästa. Tre okända ristningar upptäcktes vid Blista. Ristningarna vid Grödby (B. 682, L. 838 och B. 687, L. 834), Vesterby (Dybeck, *anf. arb.* nr 16), Frölunda (B. 687, L. 809) och Norr-Stutby (se ofvan) rengjordes, afklappades, granskades och fotograferades. Ristningarna vid Billsta (Dybeck, *anf. arb.* nr 18), Berga (B. 683, L. 836) samt de tre förut okända vid Blista rengjordes, afklappades, granskades samt klargjordes medels uppmålning mer eller mindre fullständigt för fotograferande, som dock gång efter annan omöjliggjordes genom regnskurar, som skadade uppmålningen. Den ofvan nämnda Trollstastenen (B. 677, L. 842) rengjordes och afklappades. Af Fullbrostenen (Upmark, *Fornlemningar i Sorunda* s. 19) återfanns blott ett stycke. Om öfriga

för Sorunda sn angifna, i senare tider saknade runstenar kunde ingen upplysning af vigt vinnas utöfver de af Upmark meddelade. En hittills okänd runristning uppgafs vara nyligen bortsprängd vid Åkerby.

Arbetet med utförande af planscherna för det blifvande runverket har fortgått, men ej med den skyndsamhet, som från början var afsedd, då än lektor Boije, än artisten Haglund varit af andra göromål hindrade. Det är meningen att i stället påskynda arbetet under år 1886.

Af den genom sin inskrift synnerligen märkliga runsten, som för en del år sedan genom Akademiens försorg togs ut ur Röks kyrkas tornmur och derefter restes på kyrkogården, har ingeniör Algot Friberg med synnerlig omsorg utfört en cementafgjutning, som är uppstäld i Statens Historiska Museum.

Till fortsatt ordnande och kompletterande af den antiqvarisk-topografiska afdelningen i Akademiens arkiv hafva 500 kr. varit anslagna. Dels hafva portföljer anskaffats till anteckningarnas förvarande, dels har stommen blifvit utarbetad för Uppland, Södermanland, Vestmanland och Östergötland, dels hafva anteckningar rörande fornlemningar på Gotland och Halland blifvit utskrifna.

Den för utarbetande af gruppkataloger afsedda summan af 1,000 kr. har fortfarande använts för utförande af figurer för katalogen öfver medeltidsfynden fran Gotland.

Af de 1,000 kr., som äro afsedda för forskningar och resor hafva under året tilldelats

professor Sophus Bugge för undersökande af Sveriges äldsta runurkunder .... kr. 500.
dr Montelius som bidrag till det ofvan nämnda tyska arbetet .... » 500.

Professor Bugge ville undersöka minnesmärken med inskrifter af den långa runraden samt några af de äldsta minnesmärkena med den kortare radens runor. Under resan studerades guldbrakteaterna i Stockholms och Lunds museer, inskriften på benstycket från Lindholmen (i Lunds Museum) och på en stenyxa i Uppsala Museum. Vidare granskades de urnordiska inskrifterna å stenarne vid Krogstad och Möjebro i Uppland, Berga och Skåång i Södermanland, Skärkind och Rök i Östergötland, Vånga och Linnevad (nu i Skara Museum) i Vestergötland, Björketorp, Stentofta, Sölvesborg och Istaby (nu i Stockholm) i Blekinge. Af andra runminnesmärken granskades stenarne vid Gursten (nu Nygård vid Gamleby) i Tjust, Qvarntorp, Kälfvesten och Ösby (nu Åkerby) i Östergötland, Sparrlösa i Vestergötland, Örja i Skåne, Skee i Bohuslän (nu i Stockholms museum) och Tjängvide (Gotland), nu i Stockholms museum. Om åtskilliga andra runinskrifter samlades nya upplysningar genom granskning af handskriftssamlingar o. s. v.

Gurstensstenen i Tjust tillhör samma typ som Rökstenens inskrift, men är sannolikt något äldre än denna. Inskriften å Qvarntorpsstenen i Svanshals sn, Östergötland, synes tillhöra en sen del af 1000-talet, men runristaren har härmat flere äldre inskrifter, äfven urnordiska och sådana, som tillhöra runstenstyper. Till många förut lästa inskrifter hafva rättelser blifvit gjorda.

Den historiska nämndens berättelse för år 1885.

Förarbetena för utgifning af rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling hafva under föregående år fortgått dels i Riksarkivet dels i åtskilliga tyska arkiv. E. o. amanuensen P. Sondén har särskildt sysselsatt sig med brefven till och ifrån hertig Bernhard af Sachsen-Weimar och för detta ändamål besökt Weimar och Gotha, på hvilket senare ställe det mesta af qvarlefvorna af hertig Bernhards papper förvaras, och är materialet till denna vigtiga afdelning, så vidt det hittills blifvit bekant, nu i det närmaste färdigt.

Äfvenså har han i statsarkivet i Weimar afskrifvit Oxenstiernas bref till den förenämndes bror hertig Wilhelm, till ett antal af 100, jämte en mängd af dennes koncept till brefven till Oxenstierna, hvilka utgöra ett vida större antal än de här förvarade originalbrefven. I staden Braunschweigs arkiv hafva likaledes en mängd till samlingen hörande handlingar blifvit af honom afskrifna. Antalet af de genom dr Sondén å förenämnda orter samlade afskrifter utgör omkring 200 stycken.

Uti statsarkiven i Schwerin och Hannover likasom i staden Frankfurts am Main arkiv och i flere smärre arkiv i södra och mellersta Tyskland hafva en stor mängd af Oxenstiernas bref, särdeles från åren 1632—1636 blifvit uppsökta, antecknade och till en del afskrifna. Arkivet i Marburg, dit de forna Hessen-Casselska arkiven i Cassel och Hanau blifvit flyttade, lofvar en rik skörd, enär 110 st. af Axel Oxenstiernas bref till landtgrefven Wilhelm af Hessen redan blifvit funna, ehuru arkivet ännu på långt när icke hunnit bringas i ordning. Antalet af de från dessa arkiv erhållna afskrifter stiger till nära 250.

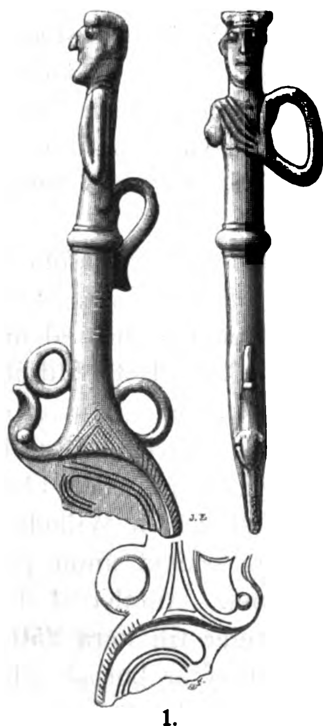
Afskrifningen af k. Gustaf Adolfs bref är börjad och riksregistraturet för hela hans regeringstid är genom-

gånget med afseende på möjligheten att derur komplettera samlingen, hvilket också öfver förväntan lyckats.

Dr P. Sondén har för det fortlöpande arbetet i Riksarkivet med förberedelser till utgifvandet af Oxenstiernas skrifter och bref under året uppburit en summa af 1,300 kr. samt för de nyss nämnda arkivstudierna i Tyskland 1,200 kr.

Dr G. Forsgrén har för sin afhandling om »Svenska gref- och friherreskapens historia 1561—1655» erhållit ett anslag af 500 kr.

Menniskobild från bronsåldern.

1.

Statens Historiska Museum har nyligen förvärfvat ett knifskaft af brons, hvilket är afbildadt här fig. 1 i naturlig storlek. Knifven, som förskrifver sig från bronsåldern, är funnen hösten 1885 »vid grushemtning i en backe» i Simris församling nära Simrishamn i Skåne. Skaftets bakre del visar oss öfre delen af en menniskokropp. Den venstra armen är böjd, med handen hvilande på bröstet; högra armen saknas. Af knifbladet återstår endast en obetydlig bit, på hvilken ses några inristade linier.

Från Sverige är ingen dylik bronsknif förut känd, men på den jutska halfön äro två bronsknifvar

funna, af hvilka den enas skaft har form af en menniska och den andras skaft slutar i ett menniskohufvud. Ett sådant hufvud bildar äfven knoppen på en bronsnål, funnen nära Fåborg i Danmark. Dessa tre märkliga bronsföremål ses i Madsens *Afbildninger af danske oldsager og mindesmærker*, Broncealderen, pl. 26 fig. 9—11. De två knifvarnas form och de på bladen anbragta siraterna visa, att arbetet är nordiskt och tillhör den femte perioden af bronsåldern enligt min indelning, således tiden närmast före midten af det första förkristna årtusendet.

Detsamma gäller utan tvifvel äfven om den skånska knifven, hvilken erbjuder ett synnerligen stort intresse såsom ett af de äldsta till våra dagar komna prof på bildande konst i Sverige.

O. M:s.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 januari 1886.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt att den 2 april hålla ett sammanträde till minne af de hundra år som förflutit sedan k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien hade sitt första sammanträde.

Till præses och vicepræses valdes hr Tegnér och hr friherre De Geer.

Statssamlingarna. Ett fynd från den tidigare jernåldern, anträffadt i närheten af Grebo kyrko, Östergötland, inlöstes.

Riksantiqvarien redogjorde för de åtgärder, som dels vidtagits, dels voro ämnade att vidtagas för beredande af ökadt skydd mot tjufvar inom Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet.

Akademien beslöt, att de två statssamlingarna skola hållas för allmänheten tillgängliga

söndagar: hela året kl. 1—3, fritt;

tisdagar: under månaderna maj—september kl. 12—3 mot afgift af 25 öre;

fredagar: under maj—september kl. 12—3, under oktober—april kl. 12—2, fritt.

Anmältes, att afgjutningen af Rökstenen aukommit och blifvit uppstäld i museet.

Visby ruiner. Akademien beslöt, med anledning af en kongl. remiss af en skrifvelse från k. Fångvårdsstyrelsen, att, i likhet med Konungens Befallningshafvande i Gotlands län, hemställa att det nu mera oanvändbara f. d. länshäktet framför tornet Cæsar och stadsmuren närmast i söder om detta må ställas till Akademiens disposition.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för Akademiens verksamhet under åren 1786—1793.

Den 19 januari 1886.

Akademiska ärenden. Akademien godkände ett förslag till förnyadt utlåtande rörande den föreslagna ändringen af § 2 i k. förordningen af den 29 nov. 1867 och anmälte Riksantiqvarien sig vilja till Akademiens utlåtande foga en särskild promemoria.

Ingeniör Algot Friberg valdes till korresponderande ledamot.

Statssamlingarna. En af artisten Sörling hembjuden fornsakssamling inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt att bekosta hopsättningen och resningen af en vid Apelboda i Glanshammars sn, Närike, funnen runsten.

Akademien medgaf, att en under jordarbeten å en Hellekis bolag tillhörig gård funnen hällkista finge borttagas, men att den med ett rundt hål försedda gafvelstenen skulle uppsändas, för att förvaras i Statens Historiska Museum.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Föreningen Gotlands fornvänner hade anhållit om tillstånd att få såsom deposita i sin samling mottaga föremål från Gotlands kyrkor. Akademien beslöt att gifva den sökta tillåtelsen med samma vilkor, som blifvit fästa vid enahanda medgifvande för museerna i Vexjö och Linköping.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för det hittills verkstälda arbetet för katalogiserande af de i k. Myntkabinettet förvarade tyska medeltidsmynten och framhöll önskvärdheten att få en katalog utgifven af trycket.

Bergerska donationen. Den antiqvariska nämnden afgaf berättelse för år 1885 och beslöt Akademien, på nämndens förslag, att för år 1886 skulle, utöfver förut för direktör F. Nordin beviljade 200 kr., anslå

för lektor S. Boijes runforskningar i Södermanland	kr.	500: —
» utförande af runstensplanscher jämte den under denna rubrik befintliga behållningen från föregående år	»	500: —
» transport och uppsättning af Rökstensafgjutningen	»	202: 45
» fortsatt utarbetande af den antiqvariska topografien	»	500: —
» fortsatta systematiska undersökningar af fornlemningar på Gotland	»	1,000: —
» utförande af träsnitt af föremål från Vendelsgrafvarna och Björkö	»	1,000: —
» tryckning af katalogen öfver gotländska medeltidsfynd i museet	»	1,000: —.

Akademien beslöt, att första häftet af det tillämnade runstensverket skulle utgifvas i år, upptagande början af de södermanländska runstenarna, samt att verkets titel skulle blifva »Sveriges runinskrifter».

Akademien beslöt, att 180 kr. utgörande behållningen utöfver den i budgeten beräknade inkomsten af 13,000 kr., skulle användas till bekostande af ritningar af jernföremål, som behandlas för konservering.

Den 2 februari 1886.

Akademiska ärenden. Anmältes att i föreskrifven tid inkommit en täflingsskrift med titeln »Gustaf den andre Adolf såsom fältherre, en krigshistorisk studie» och motto »Säll är den, som åt sig vinner ryktets heder och hyllest».

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien anmälte, att Åkers församling i Jönköpings län förklarat sig med tacksamhet mottagit den lösen Akademien erbjudit för församlingens brudkrona.

Akademien förklarade en af samma församling hembjuden messhake från förra århundradet icke förtjena att för Statens samlingar inlösas.

Akademien förklarade att från hennes sida intet hinder möter nedtagandet af tornet vid Helgarö kyrka i Södermanland.

Akademien förklarade sig icke kunna lägga hinder i vägen för rifvandet af Snöstorps kyrka i Halland.

Visby ruiner. Ett af husegaren C. J. J. Pettersson i Visby gjordt anbud att mot en ersättning af 600 kr. och hvarjehanda naturaförmoner utrymma tornet i Drottens kyrka samt flytta det invid ruinen uppförda brygghuset och andra uthus, blef ej antaget, alldenstund vilkoren voro för Statsverket alltför betungande.

Fornminnesföreningarna. Anmältes att Helsinglands Fornminnessällskaps berättelse för år 1885 inkommit.

Den 16 februari 1886.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt att genom ett cirkulär underrätta de litterära institutioner, med hvilka hon står i förbindelse, om sekularfestens firande.

En ansökan af f. häradsskrifvaren J. E. Hultgren om ett understöd för det af honom utgifna arbetet »1809 med 1880 årens riksdagshandlingar angående grundskatterna» afslogs.

Statssamlingarna. En silfverskatt, funnen vid Fardume i Rute sn, Gotland, löstes.

Fasta fornlemningar. Akademien beviljade docenten Sven Söderberg kr. 600 för afslutande af hans undersökningar rörande runstenarna och öfriga fornlemningar på Öland samt lektor F. J. Bæhrendtz kr. 400 för arkeologiska forskningar inom de norra delarne af Kalmar län.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig hafva intet att invända mot en tillämnad förändring af inredningen i Tuns kyrka, liksom ej heller mot en tillämnad reparation af det inre af Bergs år 1774 uppförda kyrka, båda i Skara stift.

Visby ruiner. Akademien beslöt medgifva sällskapet D. B. W. att å sällskapets bekostnad fullborda trappan inom St. Olofs ruin, med vilkor att arbetet utföres så, att ruinen ej derigenom skadas samt att de nya trappstegen göras och insättas i öfverensstämmelse med de redan befintliga.

Medaljförslag. Akademien handlade förslag till medaljer för brandförsäkringsbolaget Sverige och professor J. W. Wallander samt öfver myntsamlaren Oldenburg.

Bergerska donationen. Den historiska nämnden afgaf berättelse öfver hvad som under år 1885 uträttats för utgifvande af Axel Oxenstjernas skrifter och bref.

Den 2 mars 1886.

Statssamlingarna. En samling fornsaker, de allra flesta funna i Vermland, hembjuden af med. dr friherre Carl Cederström, inlöstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t anhålla om ett extra anslag af kr. 1,750 för inlösen af 38 teckningar af gotländska kyrkor och delar af dem, hvilka blifvit Akademien hembjudna af arkitekten G. Peterson.

Medaljförslag. Akademien behandlade ett förslag till medalj öfver professor A. J. Ångström.

Föredrag. Riksantiqvarien lemnade en redogörelse för det stora guldfyndet från Nagy-szent-Miklos i Ungern.

Den 16 mars 1886.

Akademiska ärenden. Akademien valde till förste hedersledamot H. K. H. Hertigen af Nerike.

Akademien genomgick §§ 1—19 i det af kommitterade hrr Styffe, Malmström, Hildebrand, Montelius och Forssell utarbetade förslaget till nya statuter.

Den 19 mars 1886.

Akademiskt ärende. Akademien genomgick §§ 20—32 i nyss nämnda förslag.

Den 23 mars 1886.

Akademiska ärenden. Anmältes, att Akademiens äldste utländske korresponderande ledamot friherre Bernhard von Köhne hade aflidit.

Akademien förklarade sig med nöje hafva funnit den inkomna täflingsskriften vittna om en icke vanlig begåfning för krigshistoriskt författareskap, en framstående förmåga af klar och liflig framställning jämte lefvande kärlek till ämnet, men kunde ej tillerkänna skriften i dennas nuvarande skick något pris, då den dels lider af misstag, som kunnat undvikas, dels nog ojämnt och fragmentariskt behandlar endast vissa partier af den store konungens fältherrebana.

Akademien utsatte för nästa år samma täflingsämnen som för innevarande år.

Det Beskowska stipendiet (1,000 kr.) lemnades till amanuensen vid nordiska museet i Uppsala fil. kand. G. Gustafson.

Till revisorer af Akademiens räkenskaper utsågos hrr Björnstjerna och Rydberg.

Akademiens täflingsämnen

äro för nästa år desamma som för innevarande år (jfr *Månadsbladet 1885* s. 38).

Täflingsskrifter böra vara inlemnade till Akademien eller hennes Sekreterare före den 20 januari 1887. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Hängprydnad af sten.

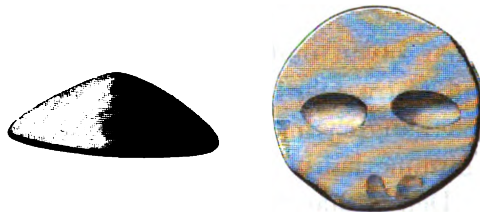
Sid. 27 här ofvan omtalas en märklig, i en graf från stenåldern vid Östra Olinge i Knislinge socken, nordöstra Skåne, funnen hängprydnad af sten. Denna, gjord af ett stycke grå, glimmerhaltig sten, är afbildad fig. 2 i naturlig storlek. Den består af ett rundt öfverstycke och en dermed förbunden, bred ring. Öfverstycket 2,7 cm i diameter, är nästan plant å den ena sidan och lågt koniskt å den andra. I den plana sidan äro borrade två hål, som börja vid kanten, gå snedt inåt och mötas i midten, der stenen är tjockast. Ringen, som då prydnaden bars hängde nedåt, håller 1,5 cm i diameter invändigt och 1 cm i bredd; på utsidan äro djupa refflor inslipade.

Ringformiga hängprydnader äro visserligen förut funna i nordiska stenåldersgrafvar, — en sådan af ben ses fig. 82 i *Svenska fornsaker* — men någon lik den här afbildade är mig veterligt icke känd. Ej heller känner jag från Skandinavien något föremål borradt på det sätt

som den här afbildade hängprydnaden. I England och Skottland äro deremot föremål med sådana hål icke sällsynta. En på det sättet genomborrad, rund, knappformig prydnad af jet, funnen i Skottland, är afbildad fig. 3 i hälften af verkliga storleken.

2. *Skåne.*

3. *England.*

Den stora likheten mellan den skånska och de engelska prydnaderna både i afseende på formen och hålet torde knapt kunna bero på en tillfällighet. Sannolikt hafva vi häruti ett minne af förbindelser mellan nordvestra Europa och Skandinavien redan under vår stenålder, förbindelser hvilka vi äfven spåra i grafformerna från samma tid.

Stockholm. 1886. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

172—174. 1886. April, Maj och Juni.

Runologiska spörsmål.

3. Runan *eolhx*.

Detta runenamn förekommer i den fornengelska runesången vid runtypen ᛉ och *x* angifves där som dess ljudvärde. Runesången är ej ensam om denna uppfattning. Futhorken nr 10 hos Stephens I, 103 har ljudvärdet *x* och namnet *elux*, men runan har genom inflytande från lat. X fått formen af ett snedt kors. Wiener-Salzburger cod. nr 140 angifver att ᛉ betyder »*i* et *x*» och att runans namn är *ilcs*, se Stephens I, 102. Futhorken nr 9 hos Stephens I, 102 angifver ljudvärdet som *x*, men utelemnar namnet, futhorken nr 13 åter anför namnet *eolhx* utan att bestämma ljudvärdet. Däremot angifver väl futhorken nr 4 namnet som *ilix*, men säger ljudvärdet vara *il*. Från de i latinska alfabetets ordningsföljd ordnade runalfabeten, där denna runa är att söka under x, må äfven några uppgifter om runans namn antecknas. Den »markomanniska» runraden kallar runan *x halach*, se Stephens I, 104 alfabetet nr 17, alfabetet nr 18 *elcd*, nr 20 *ilih*, nr 24 har namnet *xelach* men ljudvärdet *z*, nr 37 *x elux*, nr 38 *elx*, nr 44 *helac*, nr 46 *helahe*, nr 47 *xen*, nr 52, *xelach*, nr 53 *xeil*. Utom det fantastiska *xeil* och nr 47 *xen*, som är bildadt efter *wen w*, gå de öfriga namnen tydligen tillbaka på det i runesången angifna och skilja sig väsentligast från detsamma genom när- eller frånvaran af ljudförbindelsen *x*.

Det genom runenamnet betecknade föremålet behandlas af runesången i följande verser:

Eolhx seccard hæfþ oftust on fenne,
wexeð on wature, wundaþ grimme,
blode breneð beorna gehwylcne
ðe him ænigne onfeng gedeð.

Sådan förekommer texten hos Hickes, *Thesaurus* I, 135. Strofen är tillnärmelsevis riktigt öfversatt hos W. Grimm, *Über deutsche Runen* s. 229 och J. Kemble, *Archæologia* XXVIII 342, men först genom tillgodogörande af Greins tolkning i tvänne punkter vinnes en fullt tillfredsställande öfversättning. Redan W. Grimm och Kemble afdelade *eolhxsecc* och fattade detta som *eolhsecg* »carex, starrgräs». Grein fattar först och främst *ard* riktigt som vs. *eard* m. »solum nativum, patria, domicilium», W. Grimm öfversatte »hat Erde (wurzelt)», Kemble ändrade *ard hæfþ* till *eardað* »hath dwelling». Vidare fattar Grein *breneð* som tillhörande ett vb. »*brênan* (*brŷnan*) bräunen», hvaremot W. Grimm öfversätter *blode breneð* med »brennt mit Blut» och J. Kemble »burneth in the blood». Greins uppfattning af *breneð* innebär antagande af en afgjord kenticism, då blott den kentiska dialekten uppvisar öfvergången, *y*, *y* till *e*, *ê*, se Sievers, *Ags. gr.* § 154. Andra lemningar af kentisk dialekt i runesången har jag ofvan anfört s. 11, och Greins förslag ger en, som det synes i allo tillfredsställande mening. Visserligen finner jag ej hos Grein eller i Heynes Beowulf något exempel på att *brûn* brukas som attribut till *blôd*, men då detta adjektiv kan brukas om hafsvågor, torde det ock kunna brukas om blodet. Vanligast synes det hafva brukats om vapen. Strofen bör alltså öfversättas på följande sätt: »Starrgräset har oftast sitt hemvisst i kärret, växer i vatten, sårar svårt, färgar med blod hvarje man, som fattar i detsamma». Strofen anger alltså den skärande egenskap hos vissa starr- och gräsarter, hvars beaktande

det nog varit, som orsakat, att det sannolikt med *vatn* samhöriga *vass* i fsv. genom anslutning till adj. *hvass* äfven skrifves *hvas*, jf. Elias Fries, *Kritisk ordb. öfver svenska växtnamnen* s. 137. Något tvifvel om att runenamnets betydelse i runesången är riktigt uppfattad, kan ej råda och intyg på denna betydelse finnes i flere glosböcker. Ett vocab. från 10 eller 11 årh. har »papilluum» *eolx segc*. Earle, *English plantnames* s. 25. Zacher, *Das goth. Älph. Vulfilas und das Runenalph.* s. 74 anför *ilug secg* »papiluus» gl. Erf. 361,95, *ilugsegg* »papiluus» gl. Ep. 147,637. Att detta »papiluus, papilluum» med rätta fattats som »papyrus», framgår af att former, som stå detta senare närmare, förekomma i fe. växtförteckningar i sammanhang med säf och starr. Ett vocab. från 15 årh., Earle s. 49 f., uppvisar s. 52 »hec carix, icis» *segge*, »hec papirio» *resche-busk*, »hic junccus» *resche*, »hic sirpus», idem, »hic papirius», idem. Ett vocab. från senare delen af 15 årh. äger, Earle s. 64, »hic cirpus» *a roysche*, »hic cucumer» *a flage*, »hic papirus» *a bol-rysche*. Ett annat vocab. från 15 årh., har, Earle s. 59, »hic cirpus, hic junccus» *a rysche*, »hic papirus» *a sene*, »hic papirio» locus ubi crescunt, »hec carex, icis» *a flege*, »hoc carecetum» locus ubi crescunt.

Men *x* är ingalunda runans ursprungliga ljudvärde. Af hennes användning i de urnordiska inskrifterna framgår, att ljudvärdet är ett *r*-ljud uppkommet af urgerm. *z*, klingande *s*, och på en äldre tid var naturligtvis runans ljudvärde just detta urgerm. *z*. Detta ljud har i fe. bortfallit eller alldeles sammanfallit med det *r*-ljud, som fans redan i urgerm. tid och tecknades med *r*-runan, fe. *râd*, isl. *reið*. Typen ᛉ blef altså öfverflödig som ljudtecken, men stod kvar i futhorken, där man sedan godtyckligt vanligen tillade honom ljudvärdet *x*.

Då runan betecknade ljudet *z*, klingande *s*, måste det ursprungliga runenamnet hafva innehållit detta ljud, men i början på något germaniskt ord förekom ej ljudet *z*.

Wimmer, *Run. Opr.* 118 f. finner detta ursprungliga namn uti ordet »elg», hvars »fællesgotiske form *elhjaz*» i sitt slut egde runans ursprungliga ljudvärde. I fe. utvecklades *eolh* ur denna grundform och dermed var hållpunkten för runtypens ljudvärde försvunnen, man gaf densamma omsider ljudvärdet *x*, ett latinskt tecken, hvartill runfuthorken ej förut hade någon motsvarighet. Då man kände behof af att hafva runans ljudvärde representeradt i runans namn, sammansatte man det gamla runenamnet *eolh* med *secg*, till *eolhsecg*, hvars *hs* gaf uttalet *x;* slutligen fick det meningslösa *eolhx* ensamt gälla som runans namn. Sitt antagande, att **elhjaz* varit runans ursprungliga namn, stöder Wimmer *Run. Opr.* 201 f. ytterligare genom anförande af att runans utvecklingsform i den yngre runfuthorken ᛦ ej sällan användes i betydelsen *e*, hvilken användning Wimmer anser härleda sig från att runans ursprungliga namn började med *e-*.

Efter mitt förmenande är Wimmers slutsats med afseende på runans ursprungliga namn oriktig.

Därvid att fe. *eolh*, mht. *ëlch* näppeligen låta förena sig med grundformen **elhjaz*, som borde utveckla sig till **ilhjaz*, vill jag ej fästa mig, då detta är oväsentligt för frågans bedömande och afhjälpes af en annan grundform. Men hufvudorsaken till Wimmers efter min åsigt felaktiga slutsats är, att han ej tagit någon hänsyn till det gotiska bokstafsnamnet *ezec.* Detta uppfyller fullkomligt den fordran, att runans ljudvärde skall finnas i runans namn och Kirchhoff, *Das goth. runenalphabet* s. 47 har med rätt betonat denna omständighet, ehuru han ej lyckats finna någon tydning af namnformen.

Detta got. *ezec* är altför likt det fe. *secg* för att ej vara identiskt med detsamma. Runans namn betydde altså ursprungligen »starrgräs» och det fe. förslaget *eolh-* kan, som W. Grimm, *Über deutsche Runen* s. 241, riktigt förmodar, ej beteckna annat än någon särskild art af starr-

gräs. För uppkomsten af denna tillsats till det ursprungliga runenamnnet *secg* synes den ofvan anförda förklaring vara den naturliga, som Wimmer lemnat för tillfogandet af det enligt hans förmenande oursprungliga *secg;* sedan runan fått ljudvärdet *x*, kände man behof att uttrycka detta i runenamnet och afhjälpte behofvet genom denna sammansättning af det ursprungliga runenamnet.

För de båda *e* uti det got. *ezec* uppvisa de öfriga gotiska orden i denna handskrift motsvarigheterna *i*, *ai*, *ê* i normalgotisk beteckning som möjliga. Sammanställningen med fe. *secg* omöjliggör *ê* och förlikar sig egentligen blott med *e*. Efter *cg* i *secg*, bekräftadt af e. *sedge*, *seg* och t. *segge*, kan *c* uti *ezec* väl ej vara annat än en fornhögtysk beteckning för *gg* och förutsätter altså att den fornhögtyske öfverflyttaren af de gotiska bokstafsnamnen kommit till insigt om den dubbla betydelsen af got. *gg*. jfr Kirchhoff s. 22. Jag antager altså, att bokstafsnamnet *ezec* hos Vulfila skulle skrifvas **izigg* och ändelselöst, vara neutral a-stam, urgermanskt **izéggo*.

Ur denna grundform kan det fe. *secg* icke hafva uppkommit. Jämte denna längre stam måste i ordets böjning en kortare stam **séggo* hafva funnits, ur hvilken fe. *secg* utgått. Sedan denna kortare stamform förträngt den längre stamformen, erbjöd runenamnet intet vidare stöd för runans ljudvärde, utan runtypen hemföll åt godtycklig omtydning. Sålänge som runan fann användning i betydelsen *z* eller *r* i fornengelsk runskrift, bör det gamla namnet hafva lefvat kvar.

Det är ej sällsynt, att i den urgermanska böjningen olikstafviga stamformer vexlade. Ett antal dylika fall har jag påpekat i Bezzenbergers *Beitr.* x, 182 f. Af analogien med dessa vinner det här gjorda antagandet af olikstafviga stamformer inom böjningen ett visst stöd, ehuru jag visserligen ej vet något fall förut vara uppvisadt, där den fakultativa stafvelsen står i början af ordet. Af en till-

fällighet har jag stött på ett fall, som synes vara ett motstycke till det här föreliggande. I den northumbriska interlineaversionen af evangelierna, Durham book, förekommer Math. c. VI, 16 »hypocritæ» återgifvet med *legeras* † *godes esuicæ* och c. VII, 5 »hypocrita!» glosseradt *ðu esuica.* Detta north. *eswica* synes böra förhålla sig till fe. *swîcan* och därmed beslägtade liksom got. *ezec* förhåller sig till fe. *secg* och dess antagligen icke hufvudtoniga *e*-kan mycket väl återgå på ett urg. *i*-, som måste förutsättas, vare sig det är gammalt eller återgår på ie. *e.*

Det nordiska namnet på runan ᛦ *ýr* »båge» är däremot oförenligt såväl med den af Wimmer, som den af mig antagna ursprungliga formen af namnet. Wimmer, *Run. Opr.* s. 200 har därför med rätta antagit, att detsamma är ett lån från fornengelska runraden, närmast föranledt af likheten i form mellan den fe. runan *y* och ᛦ.

Antagandet af ett fe. *yr* »båge» stöder sig blott pa ordets förekomst i den fornengelska runesången som namn på *y*-runan och tvifvel hafva framstälts, huruvida de om namnet diktade verserna tilläte att antaga denna betydelse, som jämförelsen med det nordiska runenamnet lägger nära. Rieger har förnekat denna betydelsen, Wülcker, *Grundriss zur Geschichte der angelsächsischen Litteratur*, Leipzig 1885, s. 158 f. refererar och vederlägger hans skäl och deri måste man i alla fall gifva Wülcker rätt, att *yr* »båge» passar mycket bättre än den betydelsen »ora, uncia», som Rieger antagit, hälst när därtill kommer, att »uncia» heter *yre* icke *yr.* Riegers mening var att runesångens verser skulle syfta på prydnader bestående af på snören hängande guldbrakteater. Jag anser således, att innehållet af runesångens strof sammanhållet med namnets betydelse i den nordiska futhorken, gör den för runenamnet *yr* antagna betydelsen »båge» ganska säker.

Det slutande *r* uti det fe. *yr* kan tydligtvis icke gå tillbaka på ett i urgerm. tid utljudande *z*, emedan det

urgerm. *z* måste falla bort i denna ställning i det fornengelska urspråket. Två möjligheter för dess uppkomst återstå derefter. Antingen är det ett af urg. *z* uppkommet *r*, som genom fe. vokalbortfall kommit i slutljud, som fe. *gâr* af **gaizo-z*, eller är det ett urg. *r*. En uppkomst af förra slaget synes visserligen kunna lösa en del svårigheter, men föga vore i själfva värket vunnet därmed och betydelsen »båge» pekar hän till urg. *r*.

I Northumberland befinna sig de flesta fornengelska runminnesmärken och på dessa förekommer runan *yr* ofta med sitt ljudvärde *y*. Runans namn måste altså äfven i north. dialekt hafva börjat med *y*. Betydelsen »båge» hänvisar på den ordgrupp, hvartill lat. *arcus* hör. Denna ordgrupp återfinnes i germanska språk uti fe. *earh* n. »sagitta, telum», formelt identiskt med det l. *arcus*, hvilket väl äfven i det närmaste gäller om isländ. *ör* f. »an arrow,» samt afledningen got. *arhwazna* f. »pfeil», se Kluge, *Etym. Wb. d. deutschen Sprache*, »Pfeil. Det vs. *earh* skulle north. äfven heta *earh*, en i-omljudd form däraf gåfve visserligen vs. **yrh*, men north. **erh* se Sievers. *Ags. gr.* § 97; § 159,1. Endast ett annat afljudsstadium tillfredsställer, ett urg. **urhi-* allena gifver i alla fe. dial. utom kent. **yrh*, *yr*. Fornn. *yr* anser jag vara en senare biform till **yrh* som *fear* till *fearh*, *feor* till *feorh* m. fl. se Sievers, *Ags. gr.* § 242, anm. och § 218. Det synes mig altså, att man drifves att antaga en stam **urhi-*, eller möjligen **urhiz-*; hvilketdera, kan ej afgöras och är skäligen likgiltigt. Hufvudsaken är att i-omljud af *u* måste föreligga. Ordgruppen l. *arcus* med slägtingar synes böra föras till fi. *árcati* »stråla glänsa» kaus. *arcáyati* hvars rot Grassman angifver som »*arc*, *ṛc*» »in Bewegung setzen, abschiessen». A. V. 1, 2, 3, wo es vom Abschiessen des schwirrenden Pfeiles gebraucht wird». Man jämföre hos Klug. *Etym. Wb.* Strahl, fht. *strâla* f. »Pfeil, Blitzstrahl», samt t. *Strähle*. Den indiska roten uppvisar det förutsatta afljudet, afljudsstadiet fi. *ṛc* bör

germ. gifva *urh-. I lat. föreligger kanske ett dylikt afljud mellan *arca* och *urceus*.

Det är tydligt, att detta ord äfven nordiskt skulle hafva *r*, icke *R*, och således ej ägna sig att återgifva det af urg. *z* uppkomna *R*. »Båge» heter isl. *ýr*, gen. *ýs*, ack. *ý* och visar sig altså hafva *R*. På grund af detta har Wimmer, *Run. Opr.* s. 199 f. sammanstält irl. *ýr* med gr. *ἰός* »pil» af *ἰϝός, af hvilken grundform nog ett isl. *ýr* synes kunna uppstå. Men denna etymologi synes mig högst betänklig. Visserligen är det af mindre vigt, att denna beteckning för »pil» blott är uppvisad ur grekiska och ariska språk; men att det fe. och det nordiska ordet för »båge» då alldeles måste skiljas, gör, att jag måste förkasta denna härledning. Öfriga benämningar på detta område äro i allmänhet båda språken gemensamma t. ex. fe. *earh*, isl. *ör*, fe. *boga*, isl. *boge*; fe. *flâ*, *flân*, isl. *fleinn*. Jag antar altså att det isl. *ýr* är formelt identiskt med det fe. *yr*(*h*). Äfven nordiskt skulle en stam *urhi- kunna utveckla sig till *ýr, genom den förlängning af vokalen, som stundom inträder, då *h* fallit bort efter *l*, *r*, se Noreen, *Altisl. u. altnorw. gr.* § 105, 4. Sedan en dylik form *ýr* uppstått, är dess analogiska omformande till *ýR* en mycket naturlig sak och genom att fattas som flexiviskt, kunde detta *R* komma att saknas under böjningen, gen. *ýs*, ack. *ý* o. s. v. Jfr den analoga öfvergången af *r* till *R* i nom. sg. af slägtskapsorden, runornas **faþiR, broþiR** o. s. v.

Wimmer, *Run. Opr.* 200 påpekar, att namnet *yr* förekommer som namn på den nordiska runan redan i *Abecedarium nordmannicum* från 800-talet och sannolikt äfven, ehuru osäkert, förutsättes uti futhorken från Maeshowe, men tror dock icke, att namnet *ýr* kan hafva upptagits på en tid, då runan ännu var i fullt bruk som slut-*R*, utan förmodar, att abecedariets *yr* inkommit genom missförstånd under inflytande af fornengelska runraden. Wimmer synes öfverhufvud icke erkänna möjligheten af att

tvänne namn för samma runa kunna hafva funnits jämte hvarandra. Ett sådant antagande innebär dock intet orimligt och för *óss*-runans vidkommande finnas bestämda vittnesbörd därom. Den fornnordiska runesången visar sig genom versen: ᚬ *er (leið) flestra ferða (ferill)* känna runans namn i den från fe. upptagna formen *óss*, den fornnordiska runeramsan förutsätter däremot, att *áss* »gud» är runans namn, hvilket framgår af verserna:

ᚬ *er aldingautr*
ok ásgarðs jöfurr
ok valhallar vísi.

Om runesång och runeramsa se K. Kålund, *Smástykker, udgivne af Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur* København 1884. Dessa båda benämningar måste väl antagas hafva muntligen fortplantats jämte hvarandra, innan de nedskrefvos och innehållet af runkvädenas minnesverser har varit det, som höll de båda namnen vid makt. Runeramsan har utom detta äldre namn på óss-runan andra märkliga kännetecken på hög ålder, som Kålund påpekar p. a. st. s. 21. Runan ᚦ visar sig äga sitt äldre nordiska namn *þurs*, ej det fe. *þorn* och runan ᛘ har bevarat sin gamla plats framför ᛚ, hvaremot de flesta futhorker af senare datum hafva ordningsföljden ᛚ, ᛘ. Till dessa ålderdomligheter kan alliterationen mellan *u*- och *v*- uti versen *ok ungsamligr viðr* i halfstrofen om ᛒ läggas. Bugge, *Smástykker* 4, s. 112 (1885) förmodar dock *vegsamligr* »prægtig» för *ungsamligr*, som ej för öfrigt är funnet i isl. I betraktande af dessa tecken på ålderdomlighet hos runeramsan är dess vittnesbörd om förkomsten och betydelsen af runenamnet *ýr* af stor betydelse och synes mig göra högst sannolikt, att namnet *yr* äfven uti *Abeced. nordm.* är det af nordborna brukade namnet. Att runeramsan förutsätter runans namn vara *ýr* och betyda »båge» framgår af verserna:

ᛉ *er bendr bogi*
ok ó-brotgjarnt (*brotgjarnt* Bugge, *Småstykker* 4, s. 112) *jarn ok fífu farbauti.*

Denna halfstrof synes böra öfversättas: »*ýr* är spänd båge och hållfast (skört) järn och den som slungar pilen i väg». Ordet *farbauti* m. uppgifves af Egilsson *Lex. poet.* betyda »gigas, pater Lokii (qs. navem confringens *far*, *bauti*)». På detta ställe synes *far-* kunna hafva samma betydelse som i isl. *far-beini* m. »furthering one's journey», *far-bann* n. »a stoppning of trade». Bugge p. a. st. tyder helt enkelt: *fifu farbauti* »Pilens Jætte», Forklaring af *ýr* i Betydning »Bue». Öfversättarne af runenamnen till latin i cod. A. M 687 d. 4:to, i hvilken handskrift en uppteckning af runeramsan finnes, återgifver *ýr* med *arcus*.

Så snart man medgifver möjligheten af att samma runa kunnat hafva tvänne namn, finnes äfven med Wimmers uppfattning af det ursprungliga runenamnets lydelse intet hinder för antagandet, att lånet af det fe. runenamnet *yr*(*h*) skett redan på 800-talet. Att runans namn då var *yr*, derför talade namnformen i *Abeced. nordm.* Runans användning i betydelsen ʀ passar såväl till det gamla som det nya namnet och visar altså ingenting. Att runan länge ägde det gamla namnet, slöt Wimmer, *Run. Opr.* s. 201 f., af att typen ᛦ uti runinskrifter från den egentliga runstensperioden, 900- och 1000-talen, understundom användes som tecken för *e*- och *æ*-ljud.

Den uppfattning af runenamnets ursprungliga lydelse, som jag framstält, medgifver fullkomligt samma slutsatser. Runenamnets urg. form var enligt mitt förmenande **izéggo*- som urnord. skulle gifva **iʀegga*. Huruvida det urnord. ordet bibehållit den urg. betoningen eller icke, kunde synas omöjligt att afgöra. Då emellertid i de germ. språkens särutveckling tendensen att förlägga hufvudtonvigten till ordstammens första stafvelse är i ständigt tilltagande, är en form **íʀegga* med hufvudtonvikten på första staf-

velsen i och för sig sannolik. Utan denna accentflyttning borde den obetonade begynnelsevokalen hafva bortfallit i nordiska språk.

Att namnet kvarlefvat och börjat med *i-* vill jag sluta af samma användning af runan ᛅ till beteckning af *e-* och *æ*-ljud, som Wimmer ansåg tyda på att det af honom antagna ursprungliga namnet **elhjaz* fortlefvat. Började runenamnet på *i-*, skulle det tydligen ock kunna beteckna *e-* och *æ*-ljud såsom runan *iss* betecknar både *i*, *e* och *æ*-ljud.

Wimmer anför endast fall, å hvilka ᛅ brukas som tecken för *e-* eller *æ-ljud* och dessa förena sig väl med hans teori om namnet **elhjaz*. Men fall finnas ock, då ᛅ begagnas för *i*-ljud. Yla-stenen L. 288, B, 570, *Upl. Fornminnesfören. tidskrift* I, h. III, s. 55 har ristningen **ranbᛅarn** + **lᛅt** + **rasa** + **stan** + **aftᛅ** + **saur** + **sanᛉ** · **uᛅhᛅalm** · **nuk** · **fuilhᛅ** · **frihas** · **arfᛅ** · **ustain** · Inskriften är här återgifven efter teckningen i B, hvarifrån L. och U. F. afvika genom *auk* för *nuk*. U. F. öfversätter: »Rannbjörn lät resa sten efter sin svärfader (?) Vihjelm och Folke (?) .... hans arfvinge Östen», samt anmärker, att inskriften påtagligen är oriktig, men rättelse att vänta af R. Dybeck hänvisande till dennes Runa V, s. 76. Denna skrift har ej varit mig tillgänglig. Att framställa och motivera en från U. F. afvikande tolkning skulle föra för långt; i de punkter, hvarom här är fråga, anser jag den gifna öfversättningen riktig. Inskriften begagnar ᛅ = *i* uti **-bᛅarn**, och **-hᛅalm** samt sannolikt uti slutstafvelserna i **fuilhᛅ**, **arfᛅ**. Denna användning af ᛅ som runan **I** kan antagas i **lᛅt**, **uᛅ-**, men funktionen **R** har ᛅ sannolikt i **aftᛅ** andra runstenars **aftR**. Stora Ängby-stenen, L. 372, Dybeck fol. II, 28. *Uplands Fornminnesförenings tidskrift* I, h. II, s. 16 har följande inskrift: **þᛅirutr** + **lᛅt** + **mesn** + **stnea** + **iftᛅr** + **birn** + **fnþur** + **ᛅkᛅkriþnr** + **hna** + **onr** + **irfᛅkᛅ** + **uᛅþa** ——— **riþ** || **kirrᛅtu**. Denna text är gifven efter Dybecks teck-

ning. Runorna ᚿ **n** och ᛆ **a** hafva bytt roll och öfverallt, där uti ofvanstående text **n** på grund af runans form står skrifvet, får **a** insättas med hänsyn till runtypens funktion utom i **birn**, hvars **n** väl har ljudvärdet *n*. Dybecks text och U. F. återgifva runtyperna efter deras funktion. Dessutom afvika de genom att återgifva fjärde runan från slutet med **s** ej **r** som teckningen synes utvisa. U. F. öfversätter; »Theirutr lät resa sten efter Björn, Ingerids fader, han var Vedes (?) arfving....», samt anmärker, att inskriften är både svårläst och svårfattlig. Äfven här är en utförligare diskussion af inskriften öfverflödig; för vårt närvarande spörsmål är densamma tillräckligt klar. Ristningarne **ʌkʌkriþnr**, **irfʌkʌ** synas mig afgjordt visa att **ʌ** här företrädesvis har **i**-runans funktion. Den förra vore ett fsv. *Ingigriþar*, gen. sg. fem. Det senare transskribera Dybeck och U. F. **irfekr**, men säkert med orätt. Då fsv. *arvinger* är en sällsynt biform till *arvingi*, *ærvingi*, se Schlyters ordbok till samlingen af Sveriges gamla lagar och Rydqvist III, 9, och då hvarken Oxford-ordboken eller Fritzner upptaga någon stark form af detta ord, böra vi antaga, att här det svaga fsv. *ærvingi* föreligger och detta ord gifver altså tvänne exempel på att typen **ʌ** användes med ljudvärdet *i*. Dess användning i sista stafvelsen af **iftʌr**, hvarest stungna runor mycket sällan förekomma, bekräftar detta ytterligare. Äfven af den besynnerliga inskriften å en sten vid Tumbo, L. 988, B. 758 göres bruket af **ʌ**, som **i**-runa högst sannolikt. Inskriften lyder enligt B. : **ui** . . . **n** + **bailʌ** + **iþRᚿ** + **ʌftʌ** ______ **ruþur. isʌn** + **þuþʌ** + **kʌkum** + **þulʌ** + **luk** + **uln** +. De tvänne första orden äro i Bautil mycket vanstälda, det följande tydligt. Det tredje ordet är sannolikt **þisa**, »*þensa* denna», en samstafva runa **is** har fått utseendet **R**. Det följande torde kunna transskriberas: *æftiR* — (*b*)*róður sinn dauðr i Grikk*(*i*)*um. Tóli* (*h*)*iugg* (*h*)*ælli* och öfversättas: »efter — sin broder, död i Grekland. *Tóli*

högg hällen». Typen **ᛆ** är här använd i sina båda betydelser **i** och **R** på så sätt, att **iR**, **Ri** och **ri** äro uttryckta blott med **ᛆ**. Det begynnande **þ** uti **þuþᛆ**, **þuLᛆ** är en form af **t**-runan. Denna form står på platsen för runan *Týr* uti Odensåker-futhorken L. 1984 och som en dylik formell varietet af typen **↑** är väl ock typen **þ** att fatta i ristningar sådana som **sþin** »sten» L. 1122, Wiede, *Östergötlands runurkunder* nr 55, **ifþi** »efter» L. 1582, Torin, *Westergötlands runinskrifter* nr 16, **sikmunþr** *Sigmundr* L. 1082, **uskulþik** : **þᛆa**(*bin*) L. 827 B. 669, om Liljegrens utfyllning af det felande är riktig, *óskyldig*(*t*) *dre*(*pinn*), **þruknaþi** »drunknade» L. 1055, som dock är något osäkert, se G. Stephens, *Some runic stones in northern Sweden from the papers of the late prof. d:r Carl Säve* s. 35. Ristningen **is** för **s** uti **isᛆn** har många motstycken t. ex. **isin** »sin» L. 603, **istain** »sten» L. 418, 467, 647, **istin** »sten» L. 722, 723 o. s. v. Ristningen **uln** har jag återgifvit med *hælli*. Det hos Stephens I, s. LXVII afbildade runalfabetet på den isländska stolen uppvisar denna typ **ᚼ** på platsen för **e**; och den stungna **e**-runa uti **bero** på Burseryds klocka samt **i** uti **gørthi** på Burseryds-funten hafva ett snarlikt utseende. Jfr uppgiften om Odensåker-futhorkens **i**-runa här nedan. Runan **u** uti **uln** fattar jag som **i**, se nedan, och det ljudvärde (*h*)*ælli* »häll» som erhålles, är just, hvad man väntar. Den anakolutiska konstruktionen af *dauðr* i nom., ehuru dess hufvudord står i ack. sg. är ingalunda allenastående. Så finnes **þialfr**, L. 40, **sigrutr** L. 162, **kuþrikr** L. 179, **süktrükR** L. 369 m. fl. brukade som ack. sg. Måhända började ock här anakoluten redan vid det förlorade namnet, om det sista **u** uti **ruþur** fattas som **u** i **uln** gifver denna ristning nom. sg. *bróðir*. Denna inskrift intygar bruket af **ᛆ** såsom **i**-runa i betydelsen *i* genom **þuþᛆ**, som måste vara *dauðr i*, och **kᛆkum** *Grik*(*i*)*um*. Den senare fsv. formen *Grēkar* Rydqvist VI, 164, har förvisso ej varit i bruk under runstensperioden, utan blott den

äldre formen *Grikir*, *Girkir*, isl. *Grikkir*. Detsamma som dessa fall torde ock **isʌn** *sinn* visa, ehuru uttalet *e*, *æ* skulle kunna förmodas på grund af den forngutniska vokalisationen *senn* jämte *sinn*, Rydqvist, II, 489.

Samma vittnesbörd som dessa inskrifter anser jag dem afgifva, som begagna en typ ᚢ **u** i betydelsen af **i**. Redan den sist behandlade inskriften vid Tumbo, L. 988 äger efter min mening ett sådant *fall* **u** uti **uln** (*h*)*ælli*. Förekomsten af **u** ᚢ i betydelsen af runan **i** uti denna inskrift, där ock ʌ förekommer i samma betydelse, anser jag vara betecknande för uppkomsten af typen ᚢ **u** i denna användning. Detta ᚢ **u** är tydligen intet annat än en halfvering af ʌ, och ʌ, ᚢ förhålla sig till hvarandra på samma sätt som runparen ᚼ : ᛅ, ᚽ : ᚿ, ᛂ : ᛅ, ᛏ : ᛐ, och till och med ᛉ : ᛘ på några gotländska runstenar, Stephens I, 148. Dessa fall, då runan ᚢ **u** användes som **i**-runa, torde väl vara ungefär lika talrika, som de, i hvilka ʌ brukas i denna användning. En sten vid Sigtuna L. 10 har enligt teckning och text hos Dybeck fol. II, 189 **þauR** *þæiR* »de», Gefle-stenen, L, 1049, har efter teckningen i B. 1101 på ett stycke, som enligt Wiberg, *Gestriklands runstenar* II, 5 nu är bortslaget, ristningen **suain · ukosmunrtþaumarkaþu**, hvilket synbarligen är: »*Svæinn* och *Ásmundr* de ristade». Då det med säkerhet synes kunna antagas, att ingendera af dessa ristare varit feminin, får man ej antaga, att **þau** är nom. pl. neutr., det måste vara en form af nom. pl. mask. Då antagandet af en form utan **R**, likt got. *þai*, synes mig betänkligt, förmodar jag, att **u** äfven här skall läsas som **iR** liksom ʌ å den ofvan behandlade Tumbostenen, L. 988. Därigenom erhållas den vanliga formen *þæiR*. Äfven andra ristningar af *Ásmundr* visa detta bruk af **u**-runan. En sten vid Måstad, L. 89, B. 366, Dybeck fol. I, 139, *Uplands Fornm.-fören. tidskr.* I, h. III, s. 16 uppvisar: **osmuntr rusti runoR** *Ásmundr risti rúnaR*, enligt teckning och text hos Dybeck och i U. F.

Däremot visa B. och L. **risti**. I fråga om Ängeby-stenen i Lunda sn. Upland hafva däremot L. 525 och B. 28 **in osmuntr markaþu** *en Ásmundr markaði* »och Á. ristade», men Dybeck fol. I, 160 angifver **markaþi**. På en af *Ásmundr* ristad sten på Holms kyrkogård, förekommer enligt L. 756, ristningen **abtur** »efter», men har af Dybeck fol. I, 122 rättats till **abtiR**, hvilket äfven U. F. I, h. I, s. 40 har. Äfven på en småländsk runsten, L. 1282, B. 931, förekommer pt. **rusti** *rísti*. Den ena inskriften på klippan vid Eds kyrkostig, L. 397, B. 166, Dybeck fol. II, 46, *Uplands Fornm.-fören. tidskr.* I, h. III, s. 25 lyder: **runa . rista . lit . rahnualtr . huar . a . kriklanti . uas . lisforunki.** I denna inskrift erbjuder **huar** svårighet. Uttolkarne hafva sökt komma från denna på olika sätt. L. upplöser ristningen till **han var**; U. F. anser, att **huar** är pt. *var* af *væra*, *vara* med oriktig tillsats af **h**, men anmärker dock som besynnerligt, att omedelbart derpå den äldre formen af detta pt. sg. *vas*, **uas** förekommer. Jag anser prof. Bugges mig meddelade tolkning af detta ställe vara den riktiga. Enligt denna kommer ristningen att transscriberas: *Rúna rista lét Ragnvaldr hiar, á Griklandi vas li*(**ð**)*sforungi* och öfversättas: »Här lät *Ragnvaldr* rista runor, i Grekland var han krigarhöfding». Uti **huar** *hiar* brukas alltså **u**-runan som tecken för **i**-ljud. Att **u** användes som **i**-runa, utvisar äfven **askur** å en runsten vid Slaka kyrka, Wiede, *Östergötlands runurkunder* nr 81, som väl ej kan betyda annat än namnet *Ásgæirr*. På runstenen vid Vituls äng L. 196, B. 397, *Uplands Fornm.-fören. tidskr.* I, h. V, s. 73 förekommer **Kitulbiarn** *Kætilbiarn*, och på Herrestads-stenen L. 1420, B. 1159 **Kutilau**, ett kvinnonamn, förmodligen *Kætiløy*. Till dessa sluter sig ristningen **ʌskul** L. 1172, Wiede, *Östergötlands runurkunder* nr 184, som måste vara fsv. *Æskil* och särskildt är märkligt, emedan det liksom Tumbo-stenen L. 988, uppvisar både **ʌ** och **u** i användningen som **i**-runa. Rotsunda-stenen

L. 369, B. 144 har **süktrükr** *Sigtryggr* och dermed öfverensstämmer ack. sg. **sutriku** L. 1549 Thorsen I, s. 43. **Sigtryggv* eller **Sigtriggv* (?), och gen. sg. **sukruþar** L. 984. Måhända hör ock en del af de understundom förekommande ristningarne **uft, ufti, uftiR, üftiR, utiR, auft, aufti, auftr** för *æft*, *æftiR* hit. Wimmer, *Run. Opr.* s. 253, 261 återgifver en dylik ristning **auft** med *øft*, hvilket skall vara en sidoform till *æft*, som emellertid synes vara temligen sällsynt, se Rydqvist, IV, 98, V, 107 och Schlyters ordbok till lagarne. Ännu flera fall skulle kunna anföras, där runan **u** brukas som **i**-runa, ehuru ej alla lika oomtvisteliga, som jag anser dessa vara. Äfven om en eller annan af dessa ristningar skulle kunna uppvisas vara felläst, synes det mig dock, att de fall, i hvilka runan **u** brukas som **i**-runa, äro altför talrika för att man ej skulle nödgas erkänna tillvaran af detta bruk. Medgifves denna användning af **u**-runan, synes den naturligaste förklaringen därför vara den gifna, att typen i själfva verket ej har något med runan *úr* ᚢ att skaffa, utan utgör en halfveringsform af ⅄ i samma användning.

Att denna typ icke är något tecken särskildt för *e*- och *æ*-ljud, utan verkligen uppfattades som en funktionell biform till **i**-runan, synes framgå af vissa forntida runrader, som hafva en utvecklingsform däraf på **i**-runans plats. Ulleröds-futhorkens **i**-runa ↑ kan väl näppeligen fattas på annat sätt och futhorken från Odensåker L. 1984 har ᛡ på **i**-runans plats, hvilken typ äfvenledes torde utgå från ⅄. Man kan ej inse, hvarifrån den kvistlösa **i**-runan eljest skulle hafva erhållit sina kännestreck, uti runrader, som ej visa spår af kännedom om de stungna runorna. Ulleröds-futhorken har jag sett afbildad i en handskrift i Statens Historiska Museum af G. Djurklou, *Bidr. till Ö. Vermlands antiqvariska topografi*, pl. XXXVI och Odensåker-futhorken uti Liljegrens *Fullständiga Bautil* därsammastädes. Ulleröds-futhorkens ↑ som **i**-runa synes före-

finnas uti ristningen **frauktʀ** Dybeck 8:vo 28, hvilken med denna uppfattning kan tolkas som det vanliga namnet *FrøygœiR*(*R*). Under Odensåker-futhorkens **i**-runa hör kanske en del af de fall, i hvilka **a**-runan synes begagnad för **i**-runa, ristningar som **stan, rasa** L. 669, som förekomma ganska talrikt.

De ofvan anförda intygen för att typen ᛦ och dess halfveringsform ᛧ uti inskrifter brukas för att beteckna **i**-ljud samt att dess afläggare uti futhorken sättas på **i**-runans plats, anser jag alltså göra sannolikt, att runans inhemska namn började med *i*-.

Mot detta antagande synas mig tvänne omständigheter kunna anföras.

Hos Stephens III, 10 f. meddelas några nordiska runrader ur sena iriska handskrifter, och dessa runrader äro delvis åtföljda af runenamnen återgifna med irisk ljudbeteckning, I tvänne af dessa finnes *eir* angifvet som namn på runan ᛦ, och prof. Bugge har påpekat för mig, att detta i nordisk ljudform skulle vara **er*. Altför stor vigt synes dock ej böra tillmätas denna främmande uppteckning, som likväl torde äga en viss ålder, då ordningsföljden **m, l** är bevarad. För öfrigt skulle i alla fall få antagas, att de ombildat det nordiska tvåstafviga namnet till enstafvigt. Å andra sidan skulle de kunna anföras som bekräftelse på en del af det, som jag i det föregående sökt bevisa, enär somliga af dem uppvisa den ofvan anförda halfveringsformen ᛧ på platsen för ᛦ. Möjligheten att det iriska *eir*, nord. **er*, vore den gamla **e**-runans namn, urnord. **ehwaR*, är åtminstone värd att öfverväga. Visserligen motsvaras urn. **ehwaR* af isl. *jór*, men **ér*, äldre **éR*, vore väl dess ljudlagsenliga utveckling. Sedan *jór* blifvit förherskande och betydelsen af **éR* fallit i glömska, skulle ljudlikheten kunnat associera **éR* med **iRegg*.

Den andra invändningen mot mitt antagande af runenamnets form, urn. **íRegga* kan hämtas från den för isl.

gällande ljudlagen, att *ĭ* öfvergår till *ĕ* framför *R* uppkommet af urg. *z*, klingande *s*, se Noreen, *Altisl. und anorw.* gr. § 77, 2 och *Arkiv.* I, 178. De på dessa ställen anförda fallen af denna ljudlags verkan äro: 1 pl. *erom* wir sind, *mér* mir, *þer*, *ðér*, dir; *sér* (got. *sis*) sich, *vér* wir, *ér* ihr, *sér* du seist. Ljudlagen synes först vara uppstäld af Sievers, *Beitr.* VI, 571.

Antagandet af en dylik ljudlag synes mig icke vara berättigadt.

Att denna ljudlag icke gäller för de obetonade stafvelserna vid *i*-omljudstiden, framgår af att omljudsverkande *i* äfven finnes framför *R* t. ex. pl. *nǽtr*, got. *nahts*, komp. *lengri*, got. *langiza*. Samma mening hyser ock Schagerström, *Arkiv* III, 143. Däraf följer, att den antagna öfvergången *i* till *e* framför *R* åtminstone kronologiskt ej är samordnad med öfvergången *u*, *ú* till *o*, *ó* (*ǫ ǿ*) framför *R*, äfven i obetonad stafvelse, med hvilken Noreen, *Arkiv* III, 178 ställer den i närmaste samband, enär den senare måste vara fullbordad före *R*-omljudet. Vi veta visserligen intet om *R*-omljudets kronologi, men hafva ej anledning att antaga detsamma hafva inträffat senare än *i*-omljudet. Under antagandet af ljudlagen *i* till *e* framför *R* äro vi alltså hänvisade till följande alternativ: antingen måste öfvergångarne *ĭ* till *ĕ* och *ŭ* till *ŏ* framför *R*, som af Noreen antagas vara likartade, antagas samtidiga, och då måste de likartade ljudlagarne *i*-omljud och *R*-omljud kronologiskt skiljas, eller måste dessa senare antagas samtidiga, men de förra till tiden skiljas. Att antaga, det ej *i*-omljudet och *R*-omljudet inträffat samtidigt, synes mig synnerligen betänkligt; jag skulle altså närmast vara böjd för det senare alternativet. Därmed bortfaller ock den egentliga styrkan i det stöd för öfvergången *i* till *e* framför *R*, som öfvergången *u* till *o* framför *R* lemnar. Men öfvergången *u* till *o* framför *R* lemnar intet stöd för antagandet af ljudlagen *i* till *e* framför *R:* det följer ej af sig själft, att

R skall förvandla *i* till *é* därför att det förvandlar *u* till *o*. Att vid den urgermanska lagen om *a*-omljud, Noreen *Gram.* § 55, 56 och urnordiskt genom inflytande af *h*, Noreen *Gram.* § 77, *i* och *u* behandlas lika, bevisar intet för detta fall, enär de ljud, från hvilka inflytandet vid dessa ljudlagar utgår, *a* och *h* hafva det gutturala läget gemensamt, *R* däremot bildades palatalt eller dorsalt, Noreen *Gram.* § 18, eller alveolart, Hoffory, *Arkiv* I, 42. Hvilketdera af dessa bildningssätt man håller för det riktiga, synes för närvarande spörsmål likgiltigt. Det inflytande, som *R* utöfvar på angränsande vokal, har arten af palatalisering, se Noreen *Gram.* § 68; det vore förunderligt, om *i* genom inverkan från detsamma skulle undergå en förskjutning i motsatt riktning.

Sedan jag sålunda tror mig hafva uppvisat det teoretiskt oberättigade i att antaga denna ljudlag, återstår att tillse, huruvida de exempel, som Noreen anför, nödvändigtvis fordra antagandet af densamma.

Mot antagandet af ljudlagen för isl. *vér*, *ér* tala fsv. *vir*, *ir*, och Noreen, *Arkiv* I, 178, har sökt förklara dessa genom inverkan från förutsatta samtidiga biformer med *s*, som got. *weis*, *jus*. Men äfven till fht. *wir*, *ir* finnas biformer, som tyda på gammalt *ē*; Piper, *Die Sprache und Litteratur Deutschlands bis zum zwölften Jahrhundert* s. 398 anför *uuier* från Fragm. theot. samt fornalem. Psalm. 113, 18, 126, 6, hvilka ock hafva *jer* för *ir*. Denna senare form finnes ock skrifven *ger* (*cher*) i de forntyska samtalen. Hos Isidor, Notker och i Memento mori förekommer *er* för *ir*. Äfven i fs. vexla *wi*, *gi* med *we*, *ge*. De isl. *vér*, *ér* synas mig böra bringas under samma förklaring, som kan finnas för de forntyska formerna med *ē*, helst som det af Noreen *Gram.* § 379, anm. 5 anförda isl. *vǽr* visar, att vi ej kunna utgå blott från den af got. *weis* representerade urg. bildningen. Antagandet af ljudlagen *i* till *e* framför *R* på grund af isl. *vér*, *ér* är altså ej berättigadt.

Att på samma sätt direkt påvisa utomnordiska motsvarigheter med $\bar{e}$ till isl. *mér*, *þér*, *sér* låter sig ej göra; dock har Tatian en gång *mer* enligt Piper. Men kan *é* förekomma i nom. sg. *ék*, hvartill Brenner, *Litteraturblatt für germ. und roman Philologie* 1885, s. 54 slutit från nyisl. *jeg*, så torde det ock kunna tänkas i de öfriga formerna med gammalt *e*. Min mening om dylika långvokaliska biformer till eljes kortstafviga ord har jag uttalat i en uti *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* under tryckning varande afhandling *Runverser*, inskriften nr 29, not 13.

Med orätt synes Noreen uppföra 2 sg. pres. konj. *sér*, du seist, under denna paragraf, eftersom det ej behöfver höra under denna ljudlag. Got. *sijais* skall nordiskt motsvaras af en tvåstafvig form och en dylik form 3 sg. *séi* antages af Sievers, *Beitr.* VI, 310 på metriska grunder. I min *Fornnordisk metrik* s. 7 har jag satt i fråga, huruvida denna äldre form ej hällre borde angifvas som **sie*, jfr fornlat. *siēm*, *siēs*, *siēt*. Noreen förbinder sannolikt isl. 2 sg. *sér* med det analogibildade l. *sīs*, fht. *sîs*. I alla händelser kan ej 2 sg. pres. konj. *sér* bevisa öfvergången *i* till *e* framför *R*.

Till slut återstår 1 pl. *erom*, wir sind, som vid första påseende synes särdeles bevisande. Man antager, att den urgerm. böjningen uti pres. pl. från sg. infört *e*, som, då det var obetonadt, måste öfvergå till *i*, på samma sätt som grekiskans *ἐσ-μέν* visar sig vara en analogibildning efter sg. **ἐσ-μι*, som gifvit *εἰ-μί*, jämfördt med fi. pres. pl. *s-más* och dess sg. *ás-mi*. Denna uppfattning finnes uttryckligen angifven t. ex. hos Sievers, *Beitr.* VI, 571. Mig synes den rätta lösningen af svårigheterna i detta presens vara att söka i en förmedling mellan Sievers' åsigt och den af Kluge, *Beitr.* VI, 389, framstälda. Kluge identifierar isl. *erum* med fe. *earon*, north. *aron* och antar den gemensamma grundformen vara ett urgerm. **azum*, **azud*, **azun* och tror således den nordiska formens *e* hafva uppkommit

genom *R*-omljud af *a*. På grund af ofvan anförda skäl anser jag, att isl. *erom* omöjligen kan hafva uppstått af urg. **izum* och därifrån kan ej håller fe. *earon*, north. *aron* härledas. Att med J. Schmidt, *Kz.* XXV, 595 förklara fe. 2 sg. *eart* pl. *earon* ur en från roten *es* helt och hållet skild rot, ie. *er* : *or* måste därefter för mig te sig som ometodiskt. Från min ståndpunkt måste jag fordra antagandet af afljudsvexling germ. *ez* : *az* uti presens af verbum substantivum för att ur den senare afljudsformen afleda north. *aron*, fe. *earon*, 2 sg. fe. *eart*. Att uppvisa motsvarigheter till denna afljudsvexling ur andra språkfamiljer måste jag däremot öfverlemna åt kunnigare. Närmast synes mig afljudet motsvara afljudsförhållandet mellan t. ex. grek. *θε-τός* och l. *facio*, d. v. s. jag anser, att om en motsvarande bildning funnes i grek., skulle den heta **ασ-μέν* och fi. **is̥-más*. Härmed är ock sagdt, att jag ej gillar Kluges vidare utveckling p. a. st., utan anser Sievers' invändningar däremot *Beitr.* VI, 573 fullkomligt befogade. Sievers' invändningar mot Kluges identifikation af fe. *aron* och isl. *erom* kan jag däremot ej godkänna. Att *R*-omljud äfven finnes i fsv., har Noreen sedan dess påpekat i *Beitr.* VII, 434 f. Runinskrifternas **iRu** kan lika väl föreställa *R*-omljudet af *a* som ett *e* af annan upprinnelse. De »brutna» formerna fsv. *iær*, fg. *ier* pl. *ieru*, Rydqvist, I, 155, Söderberg, *Forngutn. ljudlära* s. 14, 30 bevisa intet. Huru brytning, *iæ*, fg. *ie* skulle kunna uppkomma i sg. af detta pres., inser jag icke, i pl. skulle brytningsformen afgjordt blifva *io*, *iu* som i fg. *iorþ*, *fiugur*, se Noreen, *Altisl. u. anorw. gr.* §§ 83, 85. Då så är, kunna ej dessa former, fsv. *iær*, fg. *ier*, pl. *ieru*, innehålla brytning. Mig synas de böra förklaras som analogibildningar efter pres. konj. på den tid densamma ännu hette **sia*, **sieR*, **sie*, **siem*, **sieð*, **sie(n)*, de regelmässiga motsvarigheterna till den got. pres. konj. jfr ofvan. Jfr hurusom omvändt pres. konj. i fsv. stundom heter *ære* genom inverkan från pres.

ind. Äfven Sievers lemnar fe. *earon*, north. *aron* utan tillfredsställande förklaring. Såsom i det north. *aron* anser jag att *a* uti det någon gång förekommande fsv. *ar* pl. *aru*, Rydqvist I, 155, bör förklaras och antager *a* ursprungligt i pl. och genom analogibildning inkommet i sg. Förklarar man som J. Schmidt, *Kz.* XXV, 593 ombildningen af pres. sg. hafva försiggått efter mönstret af pt. sg. *vas* pl. *váRum*, är *a*-vokalens inträngande i sg. lätt att förstå. Att sg. måste hafva erhållit sin vokalisation från pl., erkänna alla, som yttrat sig uti denna fråga. Inträdet af *ʀ*-omljud i fsv. pl. *aru* kunde ej äga rum på grund af att formen oftast var syntaktiskt obetonad. De fg. *ir*, pl. *iru* synas mig utgöra det starkaste stödet för åsigten, att *i* öfverginge till *e* framför *R*, enär deras *i*, sammanhållet med de öfriga nordiska språkens *e*-, *æ*-, synes hänvisa på ett isl. *é*. Men, då nu alla forskare antaga, att urg. *i* uppkommet af *e* funnits i sg., torde ej vara vågadt att se detta urg. *i* behållet i fg. sg. *ir* och öfverfördt till pl. uti fg. *iru*. Inskränkte sig ombildningen af pres. sg. efter pret. sg. till ändelserna allena, uppkomme af **imm*, **is*, **ist* blott **is*, **ist*, **is*, och låta vi dessas *s* genom pluralens förnyade påverkan utbytas mot *r*, erhålla vi fg. sg. *ir*, pl. *iru*. En dylik partiel ombildning kan tarfva att stödjas af analogier, och J. Schmidt, *Kz.* XXV, 596 påpekar, att de fornsaxiska och fornengelska formerna just förutsätta en sådan fs. 3 sg. *is*, fe. *is*. Hvad som nödgar J. Schmidt att antaga, att det fht. och fornlågfrankiska *ist* ej är identiskt med got. *ist*, utan en under inflytande af presensflexionen företagen ombildning af 3 sg. *is*, hvilket själft utgör en ombildning af den till g. *ist* svarande formen genom inflytande från pt., inser jag icke. Då isl. *ero* uti handskrifter, som skilja det ursprungliga *e* från det genom i-omljud uppkomna, visar sig hafva ursprungligt *e*, kan det icke med Kluge identifieras med fe. *earon*, north. *aron*. Jag antager, att dess *e* öfverförts från sg., innan

ännu *e* uti sg. öfvergatt till *i*, hvilken möjlighet ock Sievers uppkastar *Beitr.* VI, 572. Då öfvergången *e* till *i* genom inverkan af ett *i* uti följande stafvelse är till tiden senare än öfvergången af *e* till *i* uti obetonad stafvelse, behöfde ej *e* uti pl. öfvergå till *i*, ehuru obetonadt, och kunde för öfrigt hafva qvarhållits genom analogien från sg. sålänge denna ännu hade *e*. Jag anser sålunda, att ej heller 1 pres. pl. isl. *erom* tarfvar antagandet af att *i* öfvergår till *e* framför *R*.

Då jag sålunda ådagalagt det teoretiskt osannolika uti den af Sievers uppstälda ljudlagen, att *i* öfvergår till *e* framför *R* samt gifvit andra förklaringar för de under densamma hörande fallen, anser jag, att tillvaron af denna ljudlag bör förnekas.

Sedan jag faststält detta resultat, anser jag mig hafva gjort sannolikt, att runan ᛉ i urgerm. tid hette **izéggo*, hvilket ord betydde »starrgräs» och är bevaradt uti gotiska bokstafsnamnet *ezec*, utträngdes i England af biformen *secg*, men fortlefde länge i Norden som runenamn jämsides med det från England upptagna *ýr*. Som stöd för dubbelheten **izeggo-* : **seggo-* kan utom till det ofvan anförda north. *eswica* hänvisas på förhållandet mellan fs. *idis*, fe. *ides*, fht. *itis* och isl. *dís*.

---

4. Tolkning af några strofer uti den fornengelska runesången.

Den fornengelska runesången är af stor vigt för runforskningen, emedan den utgör ett omedelbart vittnesbörd om huru betydelsen af runornas namn uppfattades af Anglosaksarne själfva. Alldeles klar qväller dock ej denna källa för vår kunskap. Af blotta beskrifningen är stundom svårt att utleta, hvilken betydelse skalden i själfva verket velat tillägga det runenamn, som han besjunger, och vi måste för att vinna visshet jämföra runesångens utsaga med de resultat, hvartill pröfningen af andra källor för vårt vetande om runorna leder. Stundom visar denna jämförelse otvetydigt, att runesångens författare misstagit sig om namnets rätta betydelse. De föregående uppsatserna hafva lemnat exempel på båda fallen.

Under dessa förhållanden har jag känt behof af att underkasta några strofer, hvilkas mening syntes dunkel, en förnyad pröfning.

Tyvärr har ej all den litteratur varit mig tillgänglig, hvari runesången finnes behandlad. Denna litteratur finnes förtecknad hos R. Wülcker, *Grundriss zur Gesch. der angelsächsichen Litteratur* § 371. Mindre vigtig är saknaden af vissa »Ausgaben und Abdrucke». R. Wülckers noggranna aftryck uti *Kleinere angelsächsiche Dichtungen* Halle 1882 s. 37 f. efter Hickes *Thesaurus* I, 135, som efter handskriftens förlust nu utgör vår urtext, är bättre än alla normaliserade texter, och efter detta återgifver jag nedan diktens text. Grupperna »Textbesserungen» och »Übersetzungen» hade det däremot varit önskligt att hafva fullständigt. Öfversättningen hos L. Botkine, *La chanson des Runes* Havre 1879 har ej varit mig tillgänglig. Af öfversättningar har jag altså varit hänvisad till W. Grimm, *Über deutsche Runen* s. 225 f. och J. Kemble, *Archæologia* XXVIII, London 1840, s. 339 f., hvilken senare ej finnes

upptagen hos Wülcker. Därjämte antyder stundom Greins *Sprachschatz* i *Bibliothek der angelsächsichen Poesie* III, IV från W. Grimm och Kemble afvikande uppfattningar. Stundom finner jag ock anledning att citera R. Wülckers glossar till *Kleinere angelsächsiche Dichtungen.*

a. *Râd.*

Strofen om denna runa lyder:

Rad byþ on recyde rinca gehwylcum
sefte and swiþhwæt ðam ðe sitteþ on ufan
meare mægenheardum ofer milpaþas.

Kemble öfversätter afgjordt orätt: »Saddle is in the house to every man soft and very bold, for him that sitteth upon the very strong horse, over the mile-paths». Betydelsen »saddle» har ej *râd* någonstädes. Den hos Grein efter Lye upptagna betydelsen af *râd* »quadriga, rheda», som kunde passa bättre, uteslutes genom det öfriga innehållet i strofen. Betydelsen »equitatio» eller »itio, iter, profectio» hos Grein är det enda som här passar. Grein upptager detta citat under »*râd* 5) übertragen auf die Bewegung der Töne: modulatio», men denna betydelse kan ej stödjas allena på detta ställe, där den är obefogad.

W. Grimm öfversätter visserligen *râd* riktigt, men uppfattar det följande orätt. Enligt honom betyder strofen: »Ritt ist daheim jedem Manne angenehm und stärkend, dem der sitzt oben auf vielkräftigem Ross, über lange Wege».

Det är synbarligen den oriktiga uppfattningen af *on recyde,* som orsakat både Kembles och W. Grimms misstag. Formen *recyde* är dat. sg. af »*räced, reced, recyd* (alts. *rakud*) m. n. ædes, domus, aula» styrd af *on,* och så uppfattas det ock af alla. Misstaget består uti att antaga, att *on recyde* betyder »hemma»; det betyder fastmer »hemåt». Jfr. hos Grein *Sprachschatz* s. 331 bruket af *on* med dat. eller instr., »wo wir *an, in, auf* c. acc. setzen» t. ex. *he hi gelǽdde on leofre byrig and on hâligre* Ps. 77 [44], *me on*

heahsǽlum hraðe gebringe Ps. 118 [108] m. fl. Genom denna uppfattning synes en mycket god mening ernås: »Hem är ridten för hvarje man ljuf och hurtig, för honom, som sitter på ryggen *(on ufan)* af kraftig häst långa vägsträckor». Strofen framhåller altså det fröjdefulla i färden hemåt, sannolikt i tänkt motsats till bortfärden, hvars smärtor alla folks poesi, ej minst Anglosaksarnes, ofta behandlar.

b. *Wên.*

I denna form *wên* skrifves vanligen runans namn, t. ex. i Wülckers glossar. Runesångens strof om denna runa lyder:

wen ne bruceþ ðe can weana lyt
sares and sorge and him sylfa hæfþ
blæd and blysse and eac byrga geniht.

Kemble ansluter sig nästan fullkomligt till W. Grimms öfversättning: »Hoffnung braucht nicht, der wenig weiss von Elend (Kemble: That hath but little want), Schmerz und Sorge, und selbst hat Glück und Freude und auch Burgen genug (Kemble: and also the enjoyment of borrows)».

Den första skiljaktigheten mellan W. Grimm och Kemble är blott en skilnad i uttrycket, den andra innefattar en olika uppfattning af *geniht*, hvilket Kemble tillägger en betydelse, som jag hvarken finner hos Grein eller Ettmüller, *Lex. Anglosax.* Grein öfversätter: »*ge-niht* f. n. Genüge, abundantia, ubertas».

Båda fela emellertid efter min mening genom antagandet att *byrga* hör till *burg, burh, byrg byrig* f. »arx, urbs». Redan ur formel synpunkt är gen. pl. *byrga* betänklig, och måhända har det varit tanken på detta eller känslan af att betydelsen »borg» är alldeles omotiverad i detta sammanhang, som förmått Grein att i sin *Sprachschatz* förse citatet gen. pl. *byrga* Run. 8 med frågetecken.

Strofens innehåll utsäges om den, som »känner föga af elände, smärta och sorg och för sin del äger lycka och glädje»; man väntar ett abstrakt substantiv som sidoordnad led till dessa, och man kan icke tilltro skalden smaklösheten att fortsätta med en sådan omotiverad specifikation af lyckan, som det är att äga borgar till fullo.

Ett uttryck som bildar ett lämpligt sidostycke till *blæd and blysse*, vinnes, om man fattar *byrga* som en fe. motsvarighet till isl. *björg* f. 1) »help, deliverance out of need or danger, e. g. feeding the hungry, saving one's life, 2) means of subsistence, stores, provisions, food». Det är denna andra betydelse, som jag anser det fe. ordet här äga.

En motsvarighet till det isl. *björg* f. finnes uti fe.-*beorg* f., men blott som senare samsättningsled: *heáfod-beorg* f. »capitis defensio», *scûr-beorg* f »Wetterdach,» *cin-berg* f. »der das Kinn bedeckende Theil des Helmes.» Den skiljaktighet mellan detta *beorg* och runesångens *byrga*, som består i saknad och tillvaro af i-omljud, kan varsnas hos åtskilliga andra fem. i-stammar. Jämte det i-omljudda *nied*, *nýd* f. »necessitas» finnes *neád*, Ettmüller. Jämte *mieht*, *myht* f. »Macht» finnes *meaht*, och *ge-sceaft*, *ge-scäft* förekomma jämte *ge-sceft* f. »creatura; fatum, conditio». Denna skilnad hindrar altså ej antagandet; var ordet *i*-stam, skulle ljudlagsenlig vexling mellan omljudd och oomljudd form uppstå, jfr. gotiskans böjning, och denna vexling skulle kunna utjämnas på olika sätt. Väl är isl. *björg* f. *i*-stam, pl. *bjargir* hos Fritzner, men nordiska namn på -*björg*, *Ingibjörg* etc. och motsvarande ord på -*berga* i fht. tyda på feminin *ō*-stam. Dock saknas ej tecken till *i*-stamsböjning äfven i fht., se Graff, III, 173 f. Dels finnas ändelser efter *i*-dekl. såsom ack. pl. *linibergi* »cancellos», dels har rotstafvelsens *e* öfvergått till *i* såsom uti nom. sg. *halspirc*, och nom. pl. *halspiriga* »monilia», samt *beinbirega* »ocreæ», *manabirga* »latera» och de flesta hit-

hörande namn såsom *adalbiric, uadalbiric, otbirga* m. fl. se Graff. Jfr hvad ofvan i uppsatsen om runan **k**, s. 20 f. är sagdt om vexling mellan *ō*- och *i*-stamsböjning. Därpå att abstrakta subst. brukas i pl. förekomma i fe. många exempel, se Grein t. ex. under *blæd, blêd, bysgu, cyme, êst, eádmêdu, frôfor* m. fl. Jag anser således, att uppfattningen af *and eac byrga geniht* som: »och tillräckligt uppehälle» ej innebär någon betänklighet.

Runans namn *wen* uppfattas, som ofvan nämdes, allmänt som *wên* »1) Wahn, Meinung, opinio, 2) Wahrscheinlichkeit, 3) Hoffnung, Erwartung, Aussicht auf etwas». Grein anmärker dock under *wên* 4) Name der Rune **V**, deren Zeichen jedoch auch zum Teil im Text für *ven* = *vynn* steht: El. 1090, 1264, Rä. 877, Jul. 706, Cri. 805, Rûn. 8». Grein uppfattar altså äfven på detta ställe *wen* som *vyn, vynn, venn, vunn* f. »Wonne, Freude und alles liebliche». I den förra delen af *Sprachschatz* under *brûcan* finnes denna uppfattning med tvekan framstäld: »*vên ne brûceð, þe can veána lyt* (oder *venne brûceð*?) Rune 8». I själfva verket är det en mycket naturligare utsago om den, som är i besittning af alt det jordiska goda, att han »njuter glädje» än att han »ej behöfver förhoppning». Jag anser sålunda, att Greins uppfattning af runesångens *wen* som en sidoform till *wynn* är afgjordt riktig.

Denna uppfattning bekräftas genom vittnesbörd från andra uppteckningar af de fornengelska runenamnen hos Stephens I, 100 f. Runan **w** har i futhorken nr. 4 namnet *uung*, nr. 8 *uyn*, nr. 9 *wen*, nr. 10 *huun*, nr. 13 *wyn*. Uti de efter latinska alfabetet ordnade runalfabeten är *w* uppgifvet, dock synes *w*-runans gamla namn gömma sig under *yn* **y** nr. 24, och *xen* **x** nr. 47. Dessa futhorkens *wyn* visa detsamma som bruket af **w**-runan för ordet *wynn* uti texterna.

Äfven de nordiska språken innehålla ett vittnesbörd om denna runas fornengelska namn. Bokstafven *v* heter

på isl. *vend* n., hvilket tydligen ej är annat än det gamla fe. runenamnet, med latinska alfabetet upptaget från Anglosaksarne. Det nordiska bokstafsnamnet har blifvit upptaget i den ljudform, som runesångens runenamn äger, men har fått en tillsats af *d* sannolikt först på nordisk botten, se Noreen *Gram.* § 226, anm. 6. Bugge, *Studier over de nordiske Gude- och Heltesagns Oprindelse* s. 130 påpekar detta jämte flera andra fall, i hvilka *d* uti lånord utvecklas efter *n* föregånget af lång stafvelse. Lång stafvelse äger fe. *wynn* lika väl som *wên*, men alla de af Bugge anförda exemplen hafva äfven stafvelsens vokal lång. Detta kunde synas tala för att fe. runenamnet verkligen varit *wên.* Det tillhörande subst. *vindandi* f. »a gramm. term implying the use of the old letter *vend* in spelling *v-rungu* etc.», som förutsätter, att *vend* har kort *e*, behöfde ej motsäga detta, enär framför låneordens *nd* en lång vokal förkortas. Gentemot de fornengelska runradernas *wyn* och bruket af runan *w* för detta ord i texterna, får dock ej åt det vittnesbörd för fe. *wên*, som isl. *vend* synes afgifva, tillmätas någon betydelse för den äldre tiden. Vi veta icke, på hvilka vägar Nordborna fingo kännedom om det fornengelska alfabetet, och kunna ej förneka möjligheten af att fe. *wen* = *wynn* blifvit missuppfattadt som *wên* vid öfverflyttningen, samma missförstånd som de moderne uttolkarne af runesången råkat begå. Möjligt är äfven, att redan Nordbornas fornengelska läromästare gjort sig skyldiga till detta missförstånd. Trots isl. *vend* anser jag altså, att runesångens *wen* är *wenn* = *wynn* »glädje».

Denna form *wenn* för *wynn* är en afgjord kenticism, se Sievers, *Ags. gr.* § 154, liksom åtskilliga andra företeelser i runesången, se ofvan s. 11 f. Formen *wenn* kan nämligen ej gerna vara en med *wynn* afljudande form. urg. **wanjō-* : **wunjō*, enär intet annat germ. språk uppvisar former, som utgå från annan grundform än **wunjō-* fht.

wunna, fs. *wunnia* o. s. v. se Kluge, *Et. Wb. der deutschen Sprache* Wonne.

Zacher, *Das goth. Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet*, s. 9 hänför skrifformen *wen* till *vên* »Hoffnung», och *wyn* till *vyn* »Wonne», antar altså, att runan haft två namn i fe. Detta antagande kan emellertid ej vara riktigt, då äfven *wen* uti runesången visar sig betyda »wonne».

Men den för det fe. runenamnet vunna betydelsen »glädje» kan ej vara den ursprungliga. Det motsvarande got. bokstafsnamnet *uuinne* passar ej till fht. *wunna* »Wonne», men är alldeles identiskt med fht. *uuinne* »pastum» Graff I, 883 och måste sålunda motsvara normalgotiskt *winja* f. »Weide, Futter», som ock P. A. Munch, *Samlade Afh.* I, 417 har insett. Det gotiska bokstafsnamnet anser jag hafva bevarat runenamnets ursprungliga form och betydelse. Detta ord synes hafva förlorats i fe.; åtminstone har jag hvarken hos Grein eller Ettmüller kunnat finna detsamma. Intet under, att därefter det oförstådda runenamnet utsattes för omtydning.

Men det fe. runenamnet torde ej till sin form hafva varit alldeles sammanfallande med det got. *uuinne.* Detta skulle motsvaras af fe. **winn.* Omtydningen förklaras lättast genom antagandet, att det fe. ordet haft formen **wynn.* Denna form motsvaras af fht. *wunna* (mht. *wünne*) »Weideland», som Kluge anför under Wonne, men som jag ej kunnat finna hos Graff. Denna form återgår på **wunjō-*, som står i afljudsförhållande till den af got. *winja* och fht. *wuinne* förutsatta grundformen **winjō-*. Samma dubbelhet återfinnes nordiskt. Den senare stamformen uppträder i isl. *vin* f. »a meadow» och dess sammansättning *Björgvin*, den förra uti dennas biform *Björgyn.*

c. *Nŷd.*

Strofen om detta runenamn lyder:

Nyd byþ nearu on breostan weorþeþ hi ðeah oft niþa bearnum to helpe and to hæle gehwæþre gif hi his hlystaþ æror.

W. Grimm och Kemble öfversätta denna strof snart sagdt fullständigt lika: »Noth ist eng in der Brust, den Menschenkindern. Doch gereicht sie zu Hülfe und Heile beides (Kemble: »and safety for any one»), wenn sie darauf hören zuvor.»

Hvad meningen skall vara med detta orakelspråk, har jag ej lyckats utfinna. Efter mitt förmenande är strofen oriktigt uppfattad, och bringas till ett någorlunda rimligt innehåll genom följande beriktiganden.

Nyd kan ej här vara det till isl. *nauðr* svarande *nŷd*, *nêd*, *neád* f. »necessitas», ehuru detta nog är runans gamla namn; det måste vara fe. *nŷd*, *nêd*, *neód* (ahd. *niod*, alts. *niod*) f. »studium, desiderium, cupido», som enligt Grein i handskrifterna ofta förvexlas med det förra. Till en sådan förvexling måste ock runesångens författare hafva gjort sig skyldig. Detta ords betydelse synes nämligen något bättre än »nöd» förlika sig med innehållet i det följande. Detta ord har, liksom det formelt identiska fht. *niot*, fs. *niud*, *niod* varit mask. och *his* uti sista versen synes utgöra en lemning af detta gamla genus, ehuru å andra sidan *hi* uti andra halfversen tyder på fem.

Det följande *nearu* fattar Grein som adj: »angustus, artus, meist mit dem Nebenbegriff des Drückenden, der Bedrängnis oder Beklemmung», hvars betydelse passar bra. Möjligen skulle uttrycket vinna i någon mån genom att fatta *nearu* som subst. f. »angustia, artum, Klemme».

I det följande är isynnerhet *gif hi his hlystaþ æror* »wenn sie darauf hören zuvor» obegripligt. Detta meningslösa *æror* vill jag fatta som *ǽr ór* »ante initium, originem»

af *ôr* n. 1) initium, origo, 2) prima acies, frons. Prep. *ǽr* »ante, prius quam» styr dat. och *ôr* heter i dat. *ôre*. Att antaga ett skriffel i handskriften eller till och med en felläsning af Hickes skulle väl ej vara allt för vågadt. Emellertid torde äfven den närvarande formen kunna rättfärdigas. Utom dat. styr *ǽr* instr. i uttrycket *ǽr þon* antea». Måhända utgör *ôr* en dylik ändelselös dat. loc. sg. som *hâm*, *tô dæg*, se Sievers *Ags. gram.* § 237, anm. 2.

Äfven den öfversättning, som efter dessa beriktiganden uppstår, ger ej en fullt genomskinlig mening, men måhända kan dunkelheten få skrifvas på det besjungna ämnets abstrakta natur. Strofens betydelse varder efter min uppfattning följande: »Begäret är en tyngd, som trycker på bröstet, dock blifver det ofta för människobarn både till hjälp och till välgång, om de lyssna därpå före dess uppkomst». Meningen torde vara: Sedan begärelsen en gång blifvit väckt, drifves människan viljelös under dess ok; däremot om hon gifver akt på densamma, innan den upplågat, och håller den inom behöriga gränser, länder den henne till hjälp och välgång; den utgör då en kraft, som sporrar till det goda och sträfvar endast efter tillåtliga mål. Ordet *nyd* är altså fattadt uti tvänne bemärkelser dels en intensivare »lidelse», dels en mildare »önskan».

d. *Eoh.*

Runesångens strof lyder:

Eoh byþ utan unsmeþe treow
heard hrusan fæst hyrde fyres
wyrtrumun underwreþyd wynan on eþle.

För diskussionen af denna strof torde det vara lämpligast att taga öfversättningen hos K. Müllenhoff, *Zur Runenlehre*, s. 61 till utgångspunkt. Müllenhoff öfversätter: »Eoh ist ein aussen unebner Baum, hart, im Boden fest, ein Hüter des Feurs, mit Wurzeln unterflochten, eine Wonne im Odel». W. Grimm och Kemble skilja sig blott

oväsentligt från denna öfversättning af själfva strofen. Runenamnet däremot öfversätter Kemble med »yew». Müllenhoff antar äfvenledes, att *eoh* har denna betydelse och är samma ord som fht. *îwa*, »taxus», t. *eibe*, fe. *îw*, *eów*, e. *yew*. Formelt rättfärdigas denna sammanställning genom hänvisning till »einen im ags. bekannten Lautwechsel (ags. *frî*, *frîg*, *frîh*, *freó*, = got. *freis*, ahd. alts. *frî*)» och reelt genom runesångens tydliga beskrifning af trädet, »dessen festes zähes Holz heutzutage das beste Pulverholz abgiebt». Till denna tydning af *eoh* föranledes Müllenhoff närmast af den nordiska runesågens *ýr* »idegran», som i första hand sammanställes med fht. *îwa*. Till slut identifierar ock Müllenhoff därmed det got. bokstafsnamnet på *e*, *eyz*.

Efter min mening äro alla dessa slutsatser af Müllenhoff oriktiga.

Den nordiska runesångens *ýr* »idegran» får ej vara bestämmande för runenamnets ursprungliga betydelse Den ålderdomliga runeramsan fattar *ýr* i betydelsen »båge» och öfverensstämmer däruti med den fe. runesångens *yr* »båge». Den nordiska runesångens *ýr* »idegran» utgör säkerligen blott en omtydning af denna äldre betydelse, emedan *ýr* »båge» uti isl. kom att formelt sammanfalla med *ýr* »idegran». Den nordiska runesångens uppgift är emellertid det egentliga stödet för att ett runenamn skulle hafva haft betydelsen »idegran»; sedan detta är undanryckt, betyder det öfriga, som Müllenhoff därför anfört, allsintet, I själfva verket äro svårigheterna att inlägga denna betydelse uti fe. *eoh* och got. *eyz* mycket stora. Från formens sida möter den svårigheten, att något **īh* »idegran» ej är uppvisadt i germ. språk; runesångens *eoh* vore enda vittnesbörd om en dylik form. I afseende på strofens beskrifning må visst hårdheten passa väl till idegranen och det är vid uppgiften härom som Müllenhoff företrädesvis lägger vigt. Strofens *ûtan unsmêðe treow* synes mig däremot icke passa. Müllenhoff synes liksom W. Grimm och Kemble hänföra detta

till stammens yttre och W. Grimm öfversätter det »aussen rauher Baum», Kemble »outwardly unsmooth tree». Idegranens stam kan dock knapt sägas hafva denna egenskap framträdande i sådan grad, att skalden skulle brukat densamma som ett kännetecken på trädet. Jag anser sålunda, att strofens beskrifning på trädet talar vida mera emot än för betydelsen »idegran». Hvilket träd då *eoh* betyder, kan vara svårare att säga. Jag har tänkt på järneken, Ilex aquifolium L., som förvisso äfvenledes kunde förtjäna attributet »hård» och hvars »tornkantade, läderartade öfvervintrande blad» kunde rättfärdiga titeln *ûtan unsmêðe treow*. Men jag känner ej något fornartadt namn på järneken.

Identifikationen af det got. bokstafsnamnet *eyz* e med isl. *ýr* »idegran», fht. *îwa* synes äfvenledes oberättigad. Isl. *ýr* skulle got. heta **eiws* (uttaladt *îws*) »und dies oder *eius* ergiebt sich nach den von Kirchhoff gefundenen Regeln aus dem *eyz* der Salzburger Hs.» Att en bokstaf, hvars namn började med *ī*- skulle tjäna till beteckning af *ē*-ljudet, står i strid med alt hvad man eljes iakttagit i afseende på det nära sammanhanget mellan runornas namn och ljudvärden och visar det oriktiga uti Müllenhoffs antagande. Zacher, *Das gotische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet* s. 4. har efter min mening på följande sätt riktigt angifvit och motiverat betydelsen af handskriftens *eyz*: »Anlautendes *ê* komt in gothischen Wörtern fast gar nicht vor, umgelautetes *e* ist noch nicht vorhanden, der Diphtong *ei* aber bereits besetzt durch *eis:* mithin bleibt nur gebrochenes *i* (=*ë*), oder *ai*, zur Verwendung übrig, welches die Handschrift auch in den schon mit sicherheit entzifferten Wörtern *bairika* und *faihu* durch *e* wiedergiebt. *Y* hat der Schreiber dadurch, dass er es (wie Grimms Facsimile zeigt) ausdrücklich vor *uuinne* widerholt, deutlich genug dem *uu* gleichgesetzt, und *z* ihm gilt als Endungs-s des Nominativs. Mithin ist *e* + *y* + *z* = *ai* + *uu* + *s*. Nun

dürfen wir nach Analogie von *faihu* ein ausgelassenes *h* herstellen, und erhalten dann ein richtiges *aihvus* Pferd, entsprechend dem *ehu* der angelsächsichen Runenreihe». Till denna Zachers framställning anmärker jag blott, att bokstafsnamnet ej bör hafva varit *aihvus* utan **aihws*, som man kan sluta af got. smsg. *aihwa-tundi.*

Hvarpå runesångens *hyrde fyres* skall syfta, är mig ej klart. W. Grimm säger: »Hirte des Feuers: das Holz, das die Gluth nährt, bewahrt; ganz im Geist der eddischen Kenningar». Müllenhoffs: »ein Hüter des Feurs» torde väl förutsätta samma tolkning.

Strofens sista ord *wynan on eple* äro däremot afgjordt orätt tolkade af W. Grimm, Kemble och Müllenhoff. Grein har ock insett detta och utvisar den rätta riktningen, i hvilken tolkningen är att söka, genom sitt: »*vyna* m. (*vyne* f?) Name eines Thiers oder einer Pflanze?». Vore nämligen *wynan* namnet på ett djur eller en växt, skulle jordytan, öfver hvilken det besjungna trädet höjer sig, eller marken, uti hvilken det flätar sina rottågor lämpligen kunna betecknas som detta naturföremåls »arfgods» eller »hemvist». Grein närmar sig än mer ordets riktiga form genom att förmoda »(*vŷnan?*)». Efter fe. ljudlagar är denna qvantitet hos stamvokalen den enda möjliga och ordets vokalisation hänvisar på urg. °*vūnian*- eller **vaunian.* Vore *y* kort, väntar man *nn* efter lagen om den vestgerm. konsonantförlängningen framför *j.* Något dylikt djur- eller växtnamn har jag emellertid ej funnit. Tvänne möjligheter äro under sådana förhållanden lika antagliga. Antingen är verkligen *wynan* ett eljes okändt namn på något naturföremål eller föreligger ett fel i handskriften. Det senare antagandets sannolikhet beror naturligtvis till stor del däraf, huruvida en närliggande texträttelse gifver god mening. Detta synes mig här vara fallet och möjligheterna äro till och med flere. Likväl torde tvänne förslag till texträttelse böra förkastas som altför våldsamma, näm-

ligen att läsa *wyrma on êðle* »på ormarnes» eller »maskarnes arfgods» jorden, marken, eller *wurman en êðle* »på purpursnäckans arfjord», hafsstranden, det senare äfven ur betydelsens synpunkt mindre tilltalande. Med minsta möjliga texträttelse erhölles en antaglig mening, om man läser *wyran on eþle* »på människornas arfjord», jorden. Skilnaden mellan *n* och *r* är uti handskriften tämligen ringa, se afbildningen af runenamnen hos Hickes, *Thesaurus* I, 135 eller Wimmer, *Run. opr.* s. 79. En förvexling af dessa typer genom skrif- eller läsfel vore således lätt tänkbar. *Wyran* stode närmast för *wyrana;* den elision af slutvokalen framför följande vokal, som ägde rum i uttalet, har ock fått sitt utryck i skriften, jfr. Heyne, *Beowulf*, glossaren under *hrêðe* och Brate, *Beitr.* X, 20. Gen. pl. af typen *wyrana* behandlar Sievers, *Ags. gr.* § 237, an. 4 och *Beitr.* IX, 230. Denna gen. pl. *wyrana* af *wer* m. »vir, homo» utgår från den gen. pl. *weora* med brytning, hvarpå Grein anför exempel; enligt Sievers, *Ang. gr.* § 72 skall i förbindelsen *weo-* yngre utveckla sig till *wy-*.

E. Brate.

Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse, om ändrad lydelse af §§ 2, 4 och 7 i Kongl. förordningen angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande den 29 November 1867; gifven Stockholms slott den 21 April 1886.

Vi OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung, göre veterligt: att Vi, med anledning af en utaf Riksantiqvarien gjord framställning samt efter det Vår Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademi äfvensom Justitiekanslersembetet blifvit hörde, funnit godt i nåder förordna, att §§ 2, 4 och 7 i förordningen angåen-

de forntida minnesmärkens fredande och bevarande den 29 November 1867 skola erhålla följande förändrade lydelse:

§ 2.

Fasta fornlemningar äro: af menniskor under forntiden uppförda högar af jord eller sten (grafhögar, stenrösen o. s. v.); grafbyggnader af stenar med deras hölje af jord eller stenar, när sådant finnes; andra forntida grafvar och grafplatser; lagda eller resta stenar, enstaka eller förekommande i rader eller grupper, med eller utan viss inbördes ordning; stenar och bergytor med inskrifter och bilder; stenkors och andra vårdar; lemningar af forntida och sedan äldre tider öfvergifna bostäder samt sådana bildningar, som i forntiden genom menskligt åtgörande uppkommit å eller i närheten af boplatser; lemningar af fordom öfvergifna borgar, slott, kyrkor, kapell, kloster, bönehus samt andra offentliga byggnader och anläggningar; äfvensom andra likartade minnesmärken af den ålder, att de numera icke kunna anses tillhöra enskild egare.

§ 4.

Mom. 1. Fast fornlemning, som redan nyttjas till åker, äng eller betesplats, må fortfarande för sådant ändamål brukas, dock ej till större djup än hittills skett.

Mom. 2. Åstundar egare eller innehafvare af jord, för tillämnadt byggnads- eller odlingsföretag eller af annan orsak, att i vidsträcktare mån än i mom. 1 nämnts bruka eller att eljest begagna, förändra eller borttaga någon fast fornlemning, tillkännagifve det, med bilagd noggrann beskrifning öfver fornlemningen, å landet hos närmaste kronobetjent och i stad hos magistrat, hvilka det åligger att genast derom göra anmälan hos Vår Befallningshafvande i länet, som bör handlingarne till Vår Vittterhets Histo-

rie och Antiqvitets Akademi insända. Akademien eger derefter afgöra, huruvida ansökningen må med eller utan vilkor bifallas, eller icke; hvilket beslut skall genom Vår Befallningshafvande meddelas den sökande, jemte hänvisning att, der han åt beslutet ej nöjes, inom den i Vår nådiga forordning den 14 December 1866 bestämda tid i Vårt Ecklesiastikdepartement deröfver anföra underdåniga besvär. I dessa fall skola besluten sökanden kostnadsfritt meddelas.

Mom. 3. Vår Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademi eger, i händelse bifall lemnas att förändra eller borttaga sådan fornlemning, förut låta densamma närmare besigtiga och afteckna, eller vid förändringen eller borttagandet låta någon person å Akademiens vägnar närvara; dock må icke egaren eller innehafvaren af jorden oskäligt uppehåll eller olägenhet deraf tillskyndas. Om i sådan fornlemning anträffas lösa fornsaker, skola dessa Oss och Kronan hembjudas.

Mom. 4. Önskar någon annan, för vetenskaplig undersökning, öppna en eller annan viss uppgifven fornlemning, må han dertill begära tillstånd af Vår Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademi, som, i händelse af bifall, närmare bestämmer, huru dervid må förfaras.

§ 7.

En hvar, som genom sprängning, nedrifning, gräfning, plöjning eller på annat sätt olofligen rubbar, undanrödjer, förstör eller på annat sätt ofredar fast fornlemning, straffes efter omständigheterna, med böter från 5 till 500 kronor, om det befinnes, att han känt eller bort känna, att det var en fornlemning, och vare pligtig att, så vidt möjligt är, återställa densamma i dess förut varande skick. Tredskas han att sådant fullgöra, må återställandet på hans bekostnad verkställas.

Om härvid lösa fornsaker hafva anträffats, skola dessa till Statens Historiska Museum aflemnas; och ankomme på pröfning, huruvida någon ersättning för desamma må gifvas.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 21 April 1886.

OSCAR.
(L. S.)

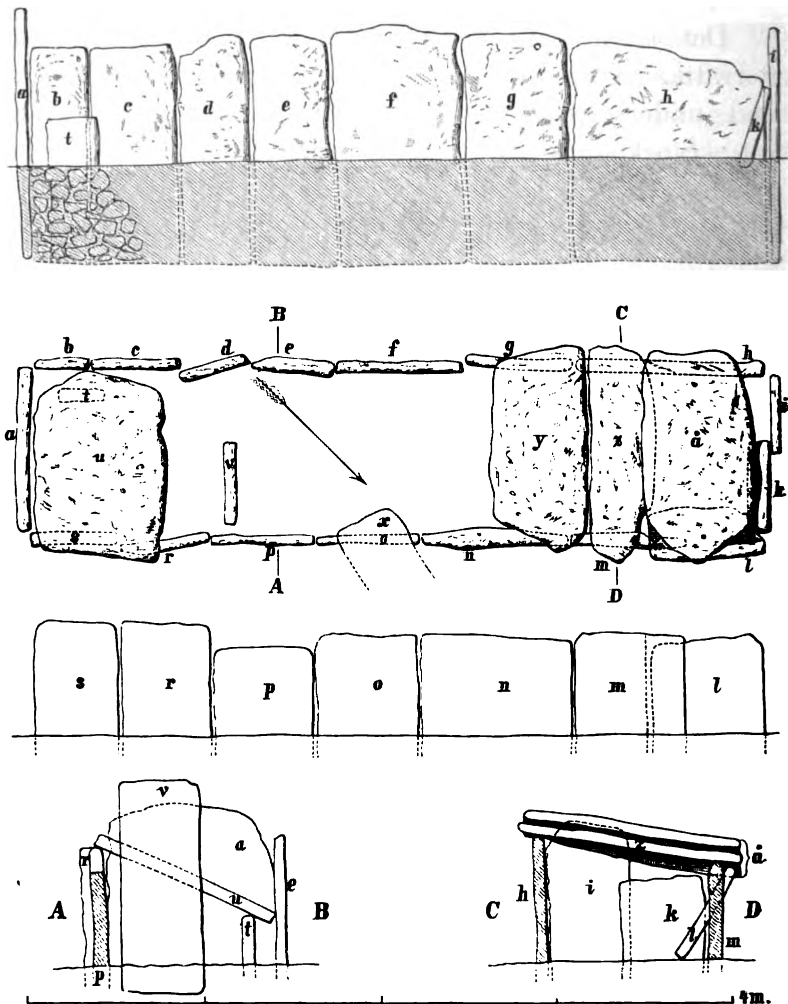
C. G. Hammarskjöld.

Hällkista vid Nöbbeled Mellangården.[1]

Hällkistan befann sig ini ett stenröse som här, ehuru icke allmänt, kallas Stora rör och som ligger på den högsta punkten i trakten, med en härlig utsigt öfver Helgasjön och Lillsjön åt NNO och Hagsjön på motsatta sidan. Det var vid min ankomst till platsen den 11 maj på östra sidan något stympadt och stenarne bortförda. Detta skedde, åtminstone till en del, när för två år sedan vid byns skifte Mellangårdens nya manbyggnad uppfördes invid röset. Förra året ämnade gårdens begge egare, bröderna August och Johan Gustaf Andersson, okunniga om rösets egenskap af fornmärke, bortföra all sten. Midt i röset var en håla, som icke gick särdeles djupt, samt åt södra kanten en annan dylik, hvilken ännu är qvar. Att dessa hål icke åstadkommits i senaste tid framgår dels af den tjocka mossa, som betäcker rösets öfversta stenar, dels af en 80-årig mans påstående, att hans farfar vid berättandet af de om forngrafvar vanliga sägnerna uppgifvit, att röset, så långt

[1] I Öjaby sn, Kinnevalds hd, Kronobergs län.

denne mindes tillbaka, haft samma utseende. Det ligger endast 10,5 meter bakom manbyggnaden, har en diameter af 15,5 meter, så vida man får antaga att den nu för-

4.

svunna delen sträckt sig lika långt åt öster, som röset ännu går åt vester, i förhållandet till hällkistans plats, hvilket tyckes hafva varit händelsen. Rösets nuvarande

höjd öfver marken är omkring 2,5 meter. Det består af tämligen lika stora kullerstenar utan någon jord. När egarne ur röset midt aflägsnat en del stenar, påträffades hällen *v*, som, efter hvad framdeles visar sig, är en takhäll till kistan, stående upprätt i grafven, men så öfvertäckt af kullersten, att den förut ej syntes. Aftäckningen fortsattes mot grafvens SÖ ända, der takhällen *u* låg, med ena ändan hvilande på sidohällarne *r* och *s* samt den andra på den lilla hällen *t*, om hvilken senare skall nämnas mera längre fram. Något af myllan under denna häll *u* uppkastades, men arbetet afbröts snart på inrådan af lektor Melander från Vexjö, som under arbetet kommit till städes, hvarefter anmälan om grafven gjordes hos vederbörande Konungens befallningshafvande jämte anhållan att få borttaga röset.

Vid min ankomst började genast bortplockandet af kullerstenarne från den ännu täckta delen af sjelfva grafven. En häll *x* sköt fram ur stenmassan med sin yttersta ända öfver sidohällen *o*. Den återstående delen af hällen blottades icke, utan denna qvarligger ännu orörd. Häraf framgår, att röset efter det i forna tider företagna öppnandet åter igenrasat eller snarare fyllts till större delen, så att så väl hällarna *x* och *v* som sjelfva den då blottade mellersta delen af grafven åter täckts. Vidare påträffades täckhällarne *y*, *z* och *å*, af hvilka *y* syntes inneha sitt ursprungliga läge; bortre kanten af *z* var något täckt af *å*, hvars kant mot kistans gafvel åter lutade rätt mycket neråt, antagligen beroende derpå att yttersta sidohällen *l* af den omgifvande stenmassan fått sin nedre ända inskjuten i grafven. Denna häll var näml. nu halfliggande. Den eller de takhällar som fattas kunde icke återfinnas. Möjligen ligga de ini röset vid någon af grafvens sidor, såsom fallet är med *x*. Närmast ofvan de orubbade takhällarne var ett lager småsten af en knytnäfves storlek, och först ofvanpå detta större kullerstenar.

Efter takhällarnes aflyftande framträdde grafven sådan som fig. 4 visar. Grafven, som sträcker sig i SO och NV, har en inre längd af 4,23 meter och bredden är 0,9 meter hela vägen. Alla hällarna stå omedelbart på ett berg, men grafven var till en höjd af närmare 0,6 meter fylld med ljus, grof sand, i ytan starkt blandad med småsten; derofvan till mer än 0,3 meters höjd full af den finaste mörka mylla. — Sidohällarnes höjd öfver grafvens botten vexlar mellan 0,5 och 0,8 meter; deras hela längd ända ner till berget blir således 1,1 à 1,4 meter. Hällarna *k* och *l* ha dock blifvit stälda på sandlagret. Några hällar luta obetydligt inåt; andra ha blifvit trängda något på sned.

Den förut antydda låga, upprätt stående hällen *t* i kistans SÖ ända var starkt fastkilad i alfven och stod äfven den mot berget. Af teckningarna framgår dess läge i förhållande till sidoväggarna. På denna hvilade med ena ändan takhällen *a*, såsom ofvan nämnts. Någon mera sådan liten häll lär icke ha funnits. En person trodde sig minnas, att i en hällkista vid Lunnaby i samma socken, öppnad af biskop Hultman (?), funnos eller finnas 2 sådana små hällar, symmetriskt stälda. Uppgiften lät dock sväfvande.

I den förra sommaren uppkastade myllan från SÖ ändan anträffades vid sållning, utom en liten *benskärfva* och spår af *träkol*, ett *bryne* af skiffer, likt M. fig. 4, men utan ornament samt endast 59 mm långt och 13×9 mm i tjockändan. Hål äro borrade från basen rakt ned och från ena smalsidan snedt uppåt; dessas yttre diameter är 6 mm och den inre, der de mötas, 2 mm. På motsatta smalsidan, alldeles midt imot den andras hål, är en liten skålformig fördjupning af 2 mm diameter. Brynets spets är något skadad. [1])

[1]) En af de kringstående åskådarne visade mig ena längdhalfvan af ett dylikt bryne, hittadt i trakten. Detta hade äfven hål uppifrån och från smalsidan samt tvärstreck i kanterna såsom M fig. 4, men saknar längdstrecken innanför.

Halfva öfre lagret af myllan i grafven genomsiktades utan att något annat än några stenar af en nöts storlek anträffades. Först vid det omsorgsfulla genomsökandet af återstoden erhöllos nedan nämnda föremål, omedelbart ofvanpå det ljusa sandlagret:

1 större *flintskrapa*, med två sidor tydligen bearbetade till mera tvära eggar.

4 st. mindre *flintskärfvor*, utan spår af efterarbetning, samt vidare

1 *flintdolk*, stående med spetsen neråt i det ljusa gruset. Den påminner om M. fig. 58, men är ännu mera nött och skaftet slarfvigt arbetadt. Längden är 139 mm, största bredden, vid bladets öfvergång till skaftet, 24 mm.

Alla dessa saker påträffades invid sidohällen *f*. — Midtemot invid hällen *o* låg äfven

1 *flintdolk*, med spetsen emot SO. Lik M. fig. 57, men skaftet är tvåsidigt och bladet spetsigare. Längd 156 mm, bladets största bredd och skaftets bredd vid ändan 25 mm.

Alldeles invid hällen *g* låg en hög rätt förmultnade *benbitar* och längst borta i grafvens NV ända fanns en liten oarbetad *flintskärfva.* Obetydliga bitar af *träkol* lågo här och hvar på alfven. — Röset utanför grafven rubbades icke.

Fynden jämte en teckning medfölja.

Husqvarna den 18 maj 1886.

Algot Friberg.

Gustaf Adolf Sparre.

När vid Akademiens sammanträde den 2 maj anmälan gjordes, att hans excellens riksmarskalken grefve G. A. Sparre aflidit den 26 april, tillade Akademiens vice Præses, som vid tillfället förde ordet, att i en skriftlig anteckning hade den framlidne uttalat en önskan, att i de vetenskapliga samfund, hvilka han tillhörde, med anledning af hans bortgång intet skulle meddelas utom tiden, då denna skedde. Akademien beslöt att anlägga åtta dagars sorg och till minne häraf är denna sida af Månadsbladet omsluten med sorgtecken.

Sammanträdet, då anmälan om dödsfallet skedde, tillhör redan det förflutna, och jag hoppas att icke kränka den aflidnes önskan, om jag här tillåter mig att till hans minne nämna några ord.

Om grefve Sparres lefvande intresse för historisk forskning, hans eget arbete inom historiens område, hans frikostiga meddelanden ur sitt vetandes rika skatter, det vänliga, uppmuntrande deltagande han visade forskare, vill jag ej här tala, då tillfälle beredts mig att derom på ett annat ställe[1] yttra några ord. Här vill jag endast nämna något om hans förhållande till Akademien.

Landtmarskalken, presidenten grefve Sparre invaldes år 1848 att intaga ett rum bland Akademiens Hedersledamöter. I nära fyra årtionden har han sålunda tillhört Akademien och få af dennas ledamöter kunna berömma sig af att hafva flitigare deltagit i hennes sammanträden, att hafva

[1] I *Historisk Tidskrift* för 1886.

omfattat henne, hennes syften och arbetet för dessas vinnande med ett kärleksfullare intresse. Då excellensen Sparre en gång under den förgångna vintern kom till ett af Akademiens sammanträden, sade han till mig, i en ton, som lät nästan urskuldande: »jag har svårt att se och svårt att höra, men jag tycker fortfarande att det är så angenämt att deltaga i Akademiens sammanträden, att jag ej kan underlåta att infinna mig, så ofta det är mig möjligt.» Med den djupa blygsamhet, som tillhörde den högt uppsatte, i många högvigtiga värf bepröfvade mannens karaktär, torde han ej hafva anat, att Akademiens ledamöter ständigt med glädje sågo hans vördnadsvärda gestalt inom sin krets, äfven sedan han hade upphört att med sitt ord deltaga i förhandlingarna, — hans frånvara kändes som en tomhet.

Att Akademien skulle begagna sig af det intresse, som henne egnades af en så kunskapsrik och erfaren man, är naturligt. Det var för grefve Sparre lika naturligt att icke undandraga sig de uppdrag, som anförtroddes honom, äfven om de i större mon togo hans tid och hans arbete i anspråk.

Jag vill här tillägga allenast ett drag. Sedan Akademiens verksamhet blifvit ökad och på grund af det erkännande, som kom denna verksamhet till del, såväl Kongl. Maj:t äskade och svenska folkets representanter beviljade de för verksamhetens fortsättande och äfven vidare utvecklande nödiga penningemedlen, blef det för Akademien möjligt, att hos sig anställa yngre vetenskapsmän, som skulle bidraga till utförande af det Akademien anvisade arbetet och under sådan verksamhet mogna i vetenskaplig duglighet. För desse yngre män hyste grefve Sparre ständigt ett intresse så lifligt och så varmt, att det väl må kunna kallas faderligt. Så har det åtminstone af oss uppfattats och vi hafva derföre särskild anledning att hägna hans minne med tacksam vördnad.

Den sorg, som Akademiens ledamöter och tjenstemän anlade efter den vördnadsvärde gamle var derföre ej något tomt yttre tecken. Saknaden räcker längre än sorgbetygelsen.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 april 1886.

Akademiska ärenden. Hr Tegnér höll ett tal med anledning af hundraårsfesten.

Ankomna lyckönskningsskrifvelser anmäldes.

Akademiens sekreterare redogjorde för Akademiens verksamhet under det gångna seklet.

För denna sammankomst lemnas utförlig redogörelse i Akademiens Handlingar del. 31.

Den 13 april 1886.

Akademiskt ärende. Förslaget till den skrifvelse, med hvilken förslaget till statuter skall till Kongl. Maj:t inlemnas, upplästes och godkändes.

Den 29 april 1886.

Akademiska ärenden. Hr Helgo Zettervall tog inträde med ett helsningstal, som af sekreteraren besvarades.

Akademiens vice præses hr friherre De Geer anmälte, att Akademiens äldste hedersledamot h. exc. hr grefve G. A. Sparre aflidit den 26 innevarande månad, samt meddelade att, enligt en efterlemnad skriftlig anteckning, den framlidne uttalat en önskan, att när hans frånfälle anmältes i de vetenskapliga samfund, i hvilka han var ledamot, ej något mera måtte nämnas än namnet och dödsdagen. Akademien beslöt att efter grefve Sparre anlägga åtta dagars sorg.

Hr Björnstjerna anmälte, att han och hr Rydberg granskat Akademiens räkenskaper för år 1885 äfvensom säkerhetshandlingarna utan att finna anledning till någon anmärkning. På förslag af revisorerna lemnade Akademien sin räkenskapsförare décharge för det gångna året.

Till utländsk korrespondent valdes hr Oscar Planer i Lützen.

Akademien beslöt att en grafvård skall i hennes namn resas på hennes framlidne sekreterares B. E. Hildebrands graf.

Statssamlingarna. Akademien inlöste en af handlanden A. Werner hembjuden fornsakssamling.

Äfven inköptes en vid Gislöf i Nöbbeleds sn, Skåne, funnen armring af guld, hörande till bronsåldern, en silfverskatt funnen vid Österby i

Ekeby sn, Gotland, vägande 3,820,77 gr samt en silfverskatt från Petsarfve i Vamblingbo sn, Gotland, vägande 193,77 gr.

Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t anhålla, att hon må få för Statens Historiska Museum inköpa Knifstakannan med 5,000 kr, på det sätt att en fjerdedel utbetalas i år och en fjerdedel under hvart af de tre närmaste åren och att för de belopp, som utbetalas efter utgången af detta år, 5 procents ränta erlägges.

Fornlemningars vård. Hemmansegaren J. Svensson i Ytterberg hade anhållit om tillstånd att »för sökande af jordfynd» undersöka den s. k. Kungshögen vid Snösvalls fäbodar i Härjedalen. Akademien ansåg sig ej kunna lemna bifall till denna ansökan och beslöt, att Kungshögen skulle genom kompetent person granskas för att det må blifva utrönt, huruvida en systematisk undersökning af densamma bör företagas.

K. Domänstyrelsen hade insändt en karta jämte beskrifning öfver Slottsholmen i Götaelf nära Trollhättan.

Riksantiqvarien anmälte, att han, sedan underrättelse ingått, att ras hotade i Bohus ruin, anmodat arkitekten Hedlund i Göteborg att besigtiga ruinen samt uppläste en af Hedlund och arkitekten Leo insänd rapport om ruinens nuvarande ställning jämte förslag till nödiga åtgärder. Akademien beslöt, att detta kostnadsförslag skulle närmare pröfvas.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt, att hennes artist Lindberg skulle afresa till Tolfta och Harmångers kyrkor för att undersöka dervarande målningar.

Åtvids församling hade hos Kongl. Maj:t anhållit om tillstånd att afyttra några äldre i kyrkan förvarade föremål. Akademien beslöt hemställa, att dessa föremål må, derest så ske kan, förvaras i den nya kyrkan samt att, om något föremål ej der kan finna plats, det må få för församlingens räkning förvaras i Östergötlands museum, med skyldighet för Akademien att om detta museum skulle mot förmodan upphöra att existera, till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till annan förvaringsort.

Fjelkinge församling hade hos Kongl. Maj:t anhållit om tillstånd att borttaga den befästa kyrkogårdsporten. Akademien beslöt afstyrka nådigt bifall till denna framställning.

Riksantiqvarien anmälte, att när S:t Jöransbilden och korsfästelsebilden från Vätö kyrka, för hvilka, enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 19 maj 1885, skulle utbetalas en lösen af 100 kr., till museum inkommo, befanns, att bottenbrädan till den förra och delar af den senare saknades, och att han på grund deraf vägrat utbetala lösesumman. Sedermera hade församlingen hembjudit två i trä snidade bilder, hvilka icke hade blifvit dr Ekhoff förevisade, då han år 1883 besökte Vätö kyrka. Akademien beslöt att för Kongl. Maj:t anmäla ifrågavarande förhållande och hemställa, att de först omtalade skadade bilderna samt de två senare må få inlösas för tillsammans 125 kronor.

Visby ruiner. Riksantiqvarien anmälte, att landssekreteraren Hambræus den 7 april, å Akademiens vägnar, deltagit i den syn, som förrättades å f. d. länshäktet i Visby.

Medaljförslag. Akademien godkände två af fru L. Ahlborn inlemnade förslag till belöningsmedaljer för Norrbottens läns k. hushållningssällskap samt Kalmar regementes målskjutningsförbund (två storlekar).

Akademien förklarade sig icke kunna godkänna ett af k. Akademien för de fria konsterna inlemnadt förslag till belöningsmedalj, emedan detta upptoge inskrifter af olika språk å de två sidorna.

Bergerska donationen. På hemställan af Historiska nämnden gaf Akademien amanuensen dr Per Sondén ett reseunderstöd af 1,200 kr för att under tre månader innevarande år i utländska arkiv samla material för utgifvandet af Axel Oxenstjernas skrifter och bref.

På hemställan af Antiqvariska nämnden gaf Akademien docenten dr Sven Söderberg ett anslag af 450 kr. dels för att studera och afteckna några i England och Skottland förvarade svenska runstenar, dels för att studera nordiska fornsaker i Stor-Britannien och Irland.

Den 11 maj 1886.

Statssamlingarna. Riksantiqvarien anmälte, att han, på grund af Akademiens förut fattade beslut, på den Bentzonska auktionen i Köpenhamn inköpt 128 danska och norska medeltidsmynt för kr. 1,222,50 samt dessutom från k. Myntkabinettet i Köpenhamn 23 guldmynt för kr. 225,50. Han anmälte likaledes, att han till Köpenhamn, för dervarande k. Myntkabinett och andra samlingar, sålt 159 danska och 40 kufiska medeltidsmynt för en summa af kr. 1,663,50.

Fornlemningars vård. Riksantiqvarien uppläste de delar af 1867 års förordning rörande fornlemningars fredande och bevarande, som genom nådig kungörelse af den 21 april blifvit ändrade.

Akademien beslöt anmoda fotografen Dahllöf i Trollhättan att af Bohus ruin taga nödiga fotografier. Riksantiqvarien anmälte de åtgärder han sedan förra sammankomsten vidtagit för bevarandet af ruinen.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att ej afstyrka nådigt bifall till Gessie församlings (Lunds stift) önskan att rifva sin nuvarande kyrka.

Akademien beslöt tillstyrka ett anslag af 1,000 kr. som bidrag till kostnaden för restaurerande af medeltidsmålningarna i Vänge kyrka (erkestiftet).

Akademien beslöt att en tecknare skulle skickas till Simris' och Mellby kyrkor i Skåne.

Medaljförslag. Akademien godkände ett förslag till medalj öfver aktiebolaget D. Carnegie & C:ies halfsekelsfest.

Akademien medgaf, att för denna gång må för k. Akademien för de fria konsterna präglas en prismedalj med den gamla prismedaljens frånsida samt en ny åtsida, å hvilken ses H. M. Konungens bröstbild med latinsk omskrift.

Stockholm, 1886. Kongl. Boktryckeriet.

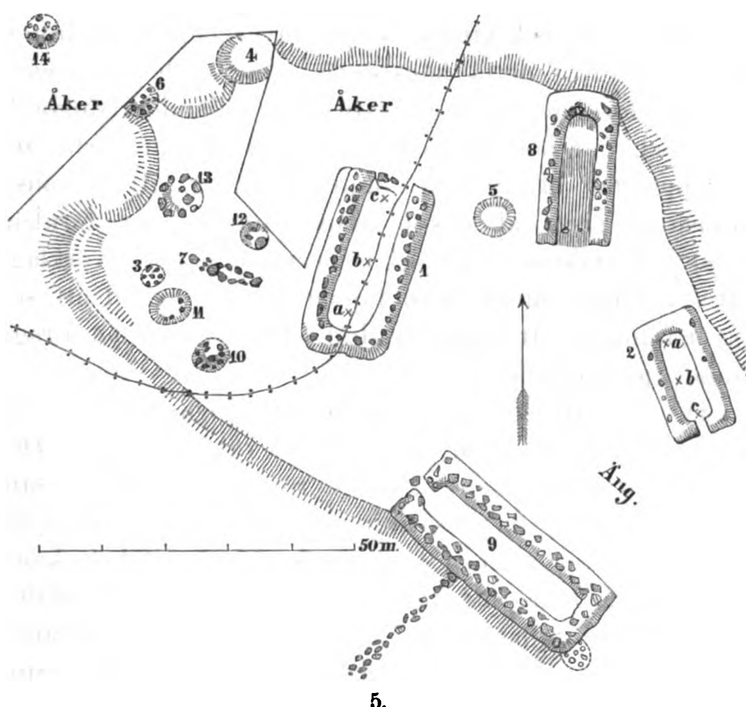
Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

175—177. 1886. Juli, Aug. och Sept.

Gotlands s. k. kämpagrafvar.

1.

Sommaren 1883 blef jag af Riksantiqvarien beordrad att undersöka några fornlemningar i Hörsne socken på

Gotland, om hvilka någon tvist uppstått vid ett derstädes nyligen förrättadt landtmäteriskifte. Hemmansegaren P. Ingmansson Mattsarfve, som fått dessa på sin lott — förut hade de tillhört Anninge gård i samma socken — ansåg, att dessa fornlemningar borde förläggas på allmänt område. Egodelningsrätten åter ansåg sig ej kunna bifalla denna begäran, och lär den, enligt hvad jag sedermera erfarit, kunnat såsom skäl härför åberopa, att den jord, på hvilken de ifrågavarande fornlemningarna voro belägna, blifvit åsatt ett lägre gradtal än hvad fallet skulle hafva varit, om den varit fri från dylika 'impedimenter'. Ingmansson önskade nu få veta, huruvida dessa stensättningar ej vore att anse som fornlemningar, och ämnade, sedan han fått bekräftelse härpå, öfverklaga egodelningsrättens beslut i detta hänseende. Jag undersökte några af dessa fornlemningar på sätt, som följande redogörelse visar, och gaf honom sedan en kopia af den karta, som jag upprättat öfver dem, samt ett intyg, att jag ansåg åtminstone vissa af dessa stensättningar vara fornlemningar. Ingmansson lär ock sedermera hafva öfverklagat skiftet i denna punkt, men tappat på den grund att, som nyss nämndes, ett lägre gradtal blifvit åsatt det ifrågavarande jordområdet.

De märkligaste af dessa fornlemningar (fig. 5) voro fyra s. k. kämpagrafvar, alla särdeles väl bibehållna. Derjämte förekommo några mindre rösen, en stenring samt en otydlig liten skeppssättning, inalles fjorton, af hvilka dock de på kartan med numren 5, 6 och 12 betecknade troligen endast äro att anse som odlingsrösen. Graffältet, om det så får kallas, låg på en lägre ås, 'kämpagrafvarna', utom hälften af den ena, i en äng, som kallas Storängen, och de öfriga samt den andra hälften af den nyss nämnda 'kämpagrafven' i en ouppodlad del af en åker, som kallas Oxelåker. De fyra 'kämpagrafvarna' lågo i en krets, sålunda lemnande ett tomrum mellan sig.

Längst i öster låg den minsta af dem (nr 2 på kartan) hållande 19 m i längd och 10,5 à 11 m i bredd. Dess riktning var N—S+18°V—Ö. Vallarna voro omkring 3 m breda, 50—60 cm höga. På södra gafveln var en ingång.

Nära NV härom låg den andra (nr 8 på kartan) något, större än den förra, eller 23 m lång och 11,5 m bred i riktning N—S+5°Ö—V, således så nära i N—S som möjligt. Vallarna voro omkring 3 m breda och 70—80 cm höga utåt, något lägre inåt, emedan någon fyllning af jord påförts inuti emellan vallarna. I norra ändan var en liten fördjupning i fyllningen. Här liksom i den förra voro vallarna mycket tätt bevuxna med hassel och träd, såsom vanligt är med detta slags fornlemningar. Åt S var denna kämpagraf alldeles öppen, saknande gafvelvall.

Närmast i storlek följde en 17 m SV om den förra belägen (nr 1 på kartan). Hon var 27 m lång, 15—16 m bred. Vallarna vexlade i bredd mellan 3 och 4—4,5 m. Dess riktning var N—S+20°Ö—V. Åt N saknades nu tvärvall och ovisst är, om någon sådan ursprungligen funnits. Östra vallen var bevuxen med hassel.

Längst var den fjerde och sydligast belägna (nr 9 å kartan). Hon höll icke mindre än 35 m (117 fot) i längd, men endast 13,5 m åt SO och 14,5 m åt NV i bredd. Dess riktning var NV—SO med 5 graders dragning åt V—Ö. Vallarna voro 4—5 m breda, den sydöstra gafvelvallen dock blott 3 m. Denna var äfven lägre än de öfriga, hvilka på sina ställen närmade sig 1 m. Äfven denna var tätt bevuxen med hassel och träd. Från sydvestra långvallen gick en oredig rand af gråstenar ut i rät vinkel längs åsens sluttning till en längd af 24 m.

Vallarna i alla dessa fyra kämpagrafvar voro lagda af gråstenar med fyllning af jord deremellan. Tydligast syntes stenraderna i nr 1, der man, synnerligast i den vestra vallen, upptill såg två jämnlöpande stenrader.

1. Jag började undersökningen med denna (nr 1 på kartan) och gick så till väga, att jag lät gräfva en gång af flere fots bredd inne emellan vallarna i deras längdriktning samt sedan flere mindre sådana tvärt öfver.

Här hittades längst åt S, 7 m från ytterkanten af gafvelvallen, bitar af ett groft *lerkärl* af rödlera, som varit 8—12 mm tjockt. Dess form kan man ej sluta sig till. Man ser endast, att det varit drejadt. Detta fyndställe är på ritningen utmärkt med *a*.

Längre åt N, 16 m från den södra gafvelvallens ytterkant, hittades äfven bitar af *ett lerkärl*, hvilket var drejadt som det förra, men var gjordt af blålera och af fint gods, 7—10 mm tjockt. Kärlet tycks hafva haft platt botten af 10 mm:s tjocklek — sidorna nådde ej mera än 7 — och svängda sidor. Här — fyndstället *b* på ritningen — hittades äfven *obrända ben* af *får* [1], nämligen två præmolartänder och två molartänder. Det har alltså varit ett ungt djur, som ännu icke fält alla tänder. Lerkärlsbitarna och benen lågo alla i en fläck af aska, blandad med kol af en half meters vidd. De lågo 30 cm djupt under grästorfven.

Längst bort vid nordöstra öppningen på 'kämpagrafven' hittades ännu en samling *obrända djurben* — fyndstället *c* på ritningen. Dessa voro af ett *ungt svin:* de två första falangerna af venstra bakbenenets mellantår, af *nöt:* delar af refben, samt troligen af *får:* snabelutskottet af underkäk, derjämte några obestämbara. Benen lågo mycket spridda.

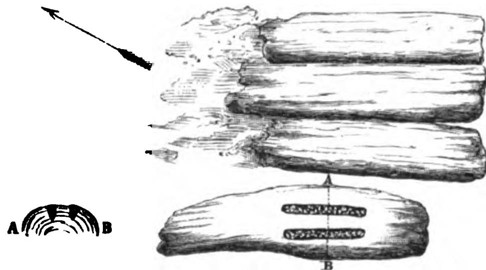
Här hittades således intet, som antyder mensklig begrafning.

Marken mellan vallarna var ej synnerligen stenbunden utom i sjelfva utgången, der stora gråstenar lågo i bottnen liksom i sjelfva vallarna. Måhända har sålunda

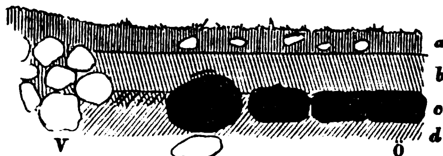
[1] Benen äro bestämda af adjunkten Tullberg vid Veterinärinrättningen i Skara.

en tvärvall funnits äfven i NO, men förstörts, då åkern togs upp.

2. Jag lät nu mina karlar gräfva långa hål i midten af 'kämpagrafven' nr 2, den minsta af alla fyra. Mellanrummet mellan vallarna var här endast omkring 4 m och några tvärgångar ansåg jag det derföre icke nödvändigt att gräfva. Som förut är nämndt voro vallarna tätt bevuxna med hassel och träd. Det inre deremot var, som alltid förhållandet är med de 'kämpagrafvar', hvilka sakna fyllning, fritt från träd och gräsbevuxet. Under gräsmattan låg i mellersta och södra delarna rätt mycket sten. Den norra delen deremot var temligen fri härifrån.

6.

7.

I denna del nära intill norra tvärvallen gjordes ett synnerligen egendomligt och intressant fynd. Först påträffades under gräsmattan ett lager af *bränd jord* (aska), hvilket längst åt N höll några meter i bredd och 20 cm i djup, men aftog åt S i både bredd och djup samt slutligen försvann efter att hafva fortgått 6 m. Derunder påträffades stora kolstycken, hvilka vid närmare efterseende befunnos vara lemningar efter fyra *försvarliga kolade stockar* (fig. 6 och 7), som lågo bredvid hvarandra

i 'kämpagrafvens' längdriktning till en bredd af 1,3 m och en längd 1,6 m. Af bark syntes intet spår. Såväl deraf som af den omständigheten, att de tre stockarna åt Ö tycktes vara platta, kan man sluta sig till, att de varit något tillarbetade. Den längst åt V var deremot ej tillplattad. Denna var af tätvuxen gammal fur, de öfriga deremot af löst, yngre träd af samma slag. Dessa sistnämnda voro raka och lågo tätt intill hvarandra. Den längst åt V deremot var krokig, om ock ej i så hög grad. När karlarna buro bort stocken, råkade en af dem att snafva och släppa sitt tag. Då stocken dervid nedföll något häftigt, föll den i sär längs med, och då föll ur densamma en del *bränd råg*. Denna hade lagts i tvänne klyftor, åtskilda af en balk. Öfver denna och längs åt den ena klyftans ena vägg låg ett stort stycke näfver. Antagligen hade detta från början täckt båda klyftorna och mellanbalken för att hindra rågen att falla ut. Balkens öfre yta liksom dess ena sida synas mig vara så släta, att de säkerligen äro tillarbetade med något verktyg. För öfrigt vittnar sjelfva tillvaran af dessa klyftor, att stocken blifvit på detta sätt tillarbetad. Möjligt är ock, att stocken varit klufven eller rent af bestått af tvänne mindre, ty vid upptagningen sönderföll den i tvenne skilda halfvor. I sådant fall kan den möjligen hafva varit sammanhållen af en smal och lång, böjd jernten, som hittades strax ofvanför i den brända jorden. Jerntenen är platt på undersidan, något kullrig på den öfre samt 24 cm lång och 1 cm bred. Stocken låg med norra ändan på en sten. Det bör ytterligare tilläggas, att fibrerna i stocken tycktes följa dess krökningar. Den torde sålunda ej blifvit formad krokig utan varit så vuxen af naturen. Under stocken hittades bland kolskärfvorna ytterligare en samling bränd råg, hvilken som jag tyckte, låg i en håla. Möjligen var det blott en del af rågen i stocken, som nedfallit ur densamma. All råg var af vårt vanliga rågslag och uppgick till åtminstone en kanna inalles.

Under stocken hittades äfven en liten bit af ett lerkärl samt några obrända djurben, deribland en *tand af hjort.*

Hela detta fyndställe är på kartan utmärkt med *a.*

Huru skall nu allt detta förklaras? Kunna dessa förkolnade stockar vara lemningar efter någon byggnad, som nedbrunnit och kan den brända jorden i sådant fall vara lemningar efter ett torftak? Den brända rågen åter, som på ett så egendomligt sätt placerats, månne den icke bör anses såsom något slags offer t. ex. för lyckligt slutad skörd [1].

I 'kämpagrafvens' midt — fyndstället *b* — hittades 30 cm under gräsytan några *obrända djurben* och nära S derom, men närmare upp under gräsvallen, *en fot af ett lerkärl* med mycket tjock botten.

I södra ändan nära ingången på gafvelvallen — fyndstället *c* — påträffades en *stor obränd kindtand af hjort.* Ännu på tvänne ställen till i detta s. k. graffält hittades hjortben. På en flere mil härifrån belägen plats, vid en bildsten i Vis i Vestkinde socken, påträffade jag samma sommar ben af hjort. Det vill således synas som denna numera på Gotland utdöda djurart ej varit sällsynt derstädes i forna tider.

Ej heller i denna 'kämpagraf' påträffades några ben efter menniska.

3. Ett obetydligt litet *röse,* som dock i bottnen bestod af ganska stora gråstenar. Här påträffades åter *obrända ben af hjort,* nämligen en half och en hel kindtand, två bitar af första halskotan samt en bit af ett refben. Alla benen lågo nära kanten strax upp under torfvan.

4. En nära åkerkanten belägen, alldeles gräsbevuxen *kulle,* som föga höjde sig öfver åsen, på hvars nordvestra kant den låg. Den bestod till största delen af svartmylla, så svart, att jag till en början trodde det vara aska, samt något sten.

[1] Se *Illustrerad Sveriges Historia,* del 1, s. 347.

Här hittades ute i kanten, som var afskuren af åkern, *brända menniskoben* och en *en bit af ett lerkärl.* Längre in i kullen lågo spridda här och der på 20—30 cm:s djup rätt många *obrända ben af djur*, nämligen en kindtand och en del af öfverarmen af *nöt*, en kindtand af *får* och och återigen 4 kindtänder samt en del af bäckenbenet af *hjort.* Dessutom hittades refben och refbensbrosk af något större djur.

En mycket sliten, 9 cm lång *jernknif* hittades äfven tätt uppe under grästorfven. Så godt som intet af bladet är qvar, deremot hela den 6 cm långa tången.

5. Liten låg *kulle* i ängen mellan de båda nordligaste 'kämpagrafvarna'. Jag hoppades att här kunna träffa på någon afskrädeshög, som i sig möjligen kunde gömma ett eller annat bohagsting från de närliggande 'kämpagrafvarna', förutsatt att dessa vore lemningar efter grundvalar till hus från hednatiden, men mitt hopp blef fullständigt sviket. Här påträffades intet annat än en mängd små stenar under grästorfven.

6. Gräsbevuxet *röse* 5 m i diam., 40 cm högt, beläget liksom 4 i åkerkanten. Flere väldiga stenar lågo i rösets kant.

Ingenting påträffades.

7. Otydlig *skeppssättning*, 11,5 lång. I midten låg en stor gråsten.

Här hittades obrända ben af djur, dels en käkbensdel af ett köttätande djur, dels ett refbensbrosk af något större djur.

— — — — — — — — — — — — —

'Kämpagrafvarna' äro allt för säregna, för att ej för länge sedan hafva ådragit sig fornvännernas uppmärksamhet. Så skrifver Hilfeling i sin *Gothlandia antiqva et hodierna*[1]:

[1] En afskrift är gjord af aflidne pastor G. Bergman, ur hvars efterlemnade, till Gotlands nation i Uppsala skänkta papper jag kopierat den.

»Ett annat slags gamla Monumenter förekomma, som allmänneligen kallas kämpe- eller jättegrafvar [1]; äro samtliga af en form, långa parallelogrammer, från 50 till 60, 70 à 80 [2] alnar, 10, 12 à 16 alnar breda med en jordvall, blandad med sten omgifne, hvarpå nu för tiden flere sorter skog, törne, hassel och hagtornsbuskar växa, som innesluta rummet, hvilket annars är ganska jämt och plant inom vallarna. En sådan wisas i Hemsö, der Höfdingen Strabain skall wara begrafven, som lefde i Olof Skötkonungs tid — äfven vid Lögsta Prästäng, Sjonem, Hogren, Taxten och Akabäck flerestädes kunna sådana träffas. Det s. k. Kulstäde i Wall sokn, som berättas wara en lämning efter den första kyrka på Landet, hwilken Hedningarne upbrände, äger samma utseende som desse kämpegrafwar. Man uppgifwer såsom bewis härom, at brända kål, då man gräfwer, skal finnas, man wet ock at man i Hedendomen brände sina lik, kanske innom upkastade Jordwallar för at afhålla samlade åskådare at komma för nära och beröfwa det sina hoplagde skatter».

Ekdahl skrifver i anteckningarna om sin gotländska resa [3] sid. 61: »Kämpagrafvarna äro besynnerliga monument, antingen i aflång fyrkant eller oval. Innan äro de lika med jorden, men deras sidor äro af stenrör från $^1/_2$ till 3 [2] alnar höga. De äro ibland 30 à 35 alnar långa, 12 à 15 breda. Månne de äro att anse som lemningar af hus, eller äro de att anse som tyskarnas Hynenbetten»?

Linné nämner intet om dessa fornlemningar i sin gotländska resa. Ehuru han måst hafva ströfvat mycket omkring i Gotlandsängarna, tyckes han, då han ej underlåtit att omnämna de fornlemningar han påträffat, icke hafva varseblifvit några af detta slag.

[1] Detta senare namn har jag ej hört folket begagna.

[2] För högt mått.

[3] Handskrift i Akademiens arkiv.

En afskrift bland ofvan nämnde Bergmans efterlemnade papper, enligt uppgift af honom sjelf hemtad från en handskrift af Snöbohm, uppgifver, att kämpagrafvar skola finnas äfven på *Dals* och *Bondarfve* egor i *Lefvide* och på *Högvalds* och *Smiss* egor i *Gerum*. De på Smiss egor skola vara synnerligen märkvärdiga och ligga på en hög kulle, kallad Eldstäde backe.

Carl Säve omnämner några stensättningar af ungefär samma form som 'kämpagrafvarna' i sin afhandling *Om Gotlands äldsta fornlemningar*, intagen i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1852*, sid. 156—160. Den ena är belägen i *Viksarve äng i Hablingbo*, den andra i *Karparve äng* i *När*. Båda skilja sig dock något från de vanliga 'kämpagrafvarna', den förra genom sina böjda långsidor, den senare dels genom utsprånget på ena gafveln, dels genom ingångarna på båda långsidorna, såvida ej dessa äro tillkomna i sednare tider, något som Säve sjelf ej håller otroligt.

Med dessa äro omkring 70 'kämpagrafvar' kända öfver ön och troligen kan man leta upp lika många till. Med all sannolikhet bör man derföre kunna antaga, att inemot 200 ursprungligen funnits.

Innan jag öfvergår till en undersökning, hvad 'kämpagrafvarna' ursprungligen varit, för hvilket ändamål de varit afsedda, vill jag sammanföra de detaljerade uppgifter, jag ofvan lemnat, till några öfverskådliga tabeller.

Ort.	Nr på kartan.	Riktning.	Ingång från	Längd i fot.	Bredd i fot.	Förhållande mellan bredd och längd.	Vallens beståndsdelar.	Denna omgifvande markens beskaffenhet.	Fyllning.
Mattsarfve i Hörsne	2	N—S + 18°V—Ö	S	66	37	1 : 1,8	g o. j[1]	äng	—
	8	N—S + 5°V—Ö	S	84	39	1 : 2,1	»	»	×
	1	N—S + 20°V—Ö?	N	91	53	1 : 1,7	»	»	—
	9	NV—SO + 5°V—Ö	NV	117	48	1 : 2,4	»	»	—
Fleringe	a	NNO—SSV?	—	38	21	1 : 1,8	g	gräsmark	—
	b	NNO—SSV?	SSV?	120	36	1 : 3,3	k o. j	»	—
	c	NNO—SSV?	SSV?	110	40	1 : 2,7	k, g o. j	»	—
Köparfve i Rute	—	N—S?	S?	75	38	1 : 2	g o. j	äng	—
Klints i Othem	a	V—Ö	{ Ö V }	76	41	1 : 1,8	»	»	—
	b	V—Ö	V	113	44	1 : 2,5	»	»	—
	c	N—S + 10°V—Ö	{ N S }	55	40	1 : 1,4	»	»	—
	d	V—Ö	—	56	33	1 : 1,7	»	»	×
Nystu i Tingstäde	a	NV—SO	NV	93	41	1 : 2,3	g o. j	»	
	b	VÖ + 20°N—S	—	50	35	1 : 1,4	»	»	×
	c	NO—SV + 25°Ö—V	?	90?	35	1 : 2,6	»	»	—
Mickelgårds i Vestkinde	a	V—Ö	Ö	111	40	1 : 2,8	»	»	—
	b	NO—SV + 15°N—S	—	47	32	1 : 1,5	»	»	×
Gellungs i Vestkinde	a	NV—SO	NV	113	45	1 : 2,5	g, k o. j	»	—
	b	NO—SV	SV	43	35	1 : 1,2	»	»	—
Bäl	a	VNV—OSO	VNV	84	42	1 : 2	g o. j	»	—
	b	N—S	—	45	34	1 : 1,3	»	»	×
	c	VNV—OSO	OSO	100	44	1 : 2,3	»	»	—
	d	VSV—ONO	ONO	62	40	1 : 1,5	»	»	—
Prestgården i Gothem	a	NNV—SSO?	SSO?	42	21	1 : 2	»	hage	—
	b	?	?	51	21	1 : 2,4	»	»	—
Prestgården i Kräklingbo	a	OSO—VNV	OSO	68	32	1 : 2,1	»	åker	—
	b	V—Ö	—	28	26	1 : 1,1	»	»	—
	c	NNO—SSV	—	40	34	1 : 1,2	»	»	—
Gammelgarn	—	V—Ö	V	75	24	1 : 3,1	k o. j	?	—
Ardre	a	NO—SV?	NO?	82	42	1 : 1,9	g o. j	äng	—
	b	NO—SV	SV?	100	44	1 : 2,3	»	åker	—

[1] g = gråsten, k = kalksten, j = jord.

Ort.	Nr på kartan.	Riktning.	Ingång från	Längd i fot.	Bredd i fot.	Förhållande mellan bredd och längd.	Vallens beståndsdelar.	Den omgifvande markens beskaffenhet.	Fyllning.
Larsarfve i Alskog	—	NNV—SSO	—	75	40	1:1,8	g o. j	hage	—
Stånga slott	—	Ö—V + 10°N—S	—	100	52	1:1,9	»	»	—
Stabbäng i Hemse	a	NV—SV + 5°N—S	SV	100	45	1:2,2	»	äng	—
	b	NV—SO + 10°N—S	SO	86	44	1:1,9	»	»	—
Oxarfve	a	V—Ö	Ö	100	46	1:2,2	»	»	—
	b	V—Ö	Ö	74	45	1:1,6	»	»	—
Jaxarfve i Rone	—	V—Ö	V	60	38	1:1,6	»	»	—
Sindarfve i Rone	a	N—S	—	130	40	1:3,2	»	»	—
	b	N—S	—	84?	43	1:2	»	»	×
Havor i Hablingbo	a	SO—NV	NV	80	38	1:2,1	»	»	—
	b	V—Ö	—	135	45	1:3	»	»	—
	c	V—Ö	V?	95?	43	1:2,2	»	»	—

Riktning (angifven i någon af de fyra hufvudriktningarna).	Antal.
Ö—V	17.
N—S	13.
NO—SV	6.
NV—SO	6.

Vallens beståndsdelar.	Antal.
Gråsten och jord	37.
Gråsten, kalksten och jord	3.
Kalksten och jord	2.
Gråsten	1.

Ingång från	Antal.
S	7.
Ö	7.
V	6.
N	2.

Ingång från	Antal,
NV	4.
SV	3.
SO	1.
NO	1.

Längd och bredd.	Fot.
Största längd	135.
Minsta längd	28.
Största bredd	53.
Minsta bredd	21.
Högsta skilnad i proportion mellan bredd och längd	1 : 3,3.
Minsta skilnad i proportion mellan bredd och längd	1 : 1,1.
Medelproportion mellan bredd och längd	1 : 2,1.

Markens beskaffenhet.	Antal.
Äng (och nyodling)	31.
Åker	4.
Hage	4.
Obestämd	4.

Längdmått i fot.	Antal.
100 f. eller derutöfver	13.
75 f. till 100 f.	14.
under 50 f.	7.

Fyllning.	Antal.
Utan fyllning	37.
Med »	6.

Af dessa tabeller finner man, att Ö—V och N—S äro de vanligaste riktningarna för 'kämpagrafvarna'. Dock räknar riktningen Ö—V ett något större antal än N—S.

Nästan uteslutande bestå vallarna, såvidt man från deras yttre kan döma till deras sammansättning, af gråsten och jord. Gråstenarna, oftast rätt stora, af en mansbördas storlek eller mera, äro vanligen lagda i tvänne rader med en fyllning af sten och jord deremellan. Någon gång förekommer äfven kalksten i fyllningen. Kalksten och jord utan gråsten har jag endast funnit på två ställen, gråsten utan någon fyllning blott på ett ställe.

I förhållande till sin längd äro 'kämpagrafvarna' i allmänhet smala. Medelförhållandet mellan bredd och längd är 2,1. Fyra uppnå till och med 1 : 3 eller derutöfver.

Anmärkningsvärdt är, att 'kämpagrafvarna' i de allra flesta fall träffas i ängar. Endast 4 har jag sett i hagmark, d. v. s. mark bevuxen med barrskog.

Det förtjenar äfven uppmärksammas, att 'kämpagrafvarna' sällan träffas en och en, men också ej mer än fyra tillsammans. Vid Mangsarfve i Ekeby skulle det visserligen enligt uppgift finnas fem på ett ställe, men då jag ej på något annat håll sett ett så stort antal, vågar jag ej tro på denna uppgift, innan jag fått ytterligare bekräftelse derpå.

Ej sällan finner man i en grupp af 'kämpagrafvar' någon, som mellan vallarna är fyld med jord och sten. Sådana 'kämpagrafvar' sakna alltid ingång, såvida ej den ena kortsidan är lemnad alldeles öppen, såsom fallet är med en i Hörsne.

De öfriga åter, som sakna fyllning och således utgöras af en rektangelformig vall, inneslutande ett rum af samma plan som den omgifvande marken, hafva deremot ofta en ingång på ena gafveln, sällan på båda. Någon gång saknas alldeles ena gafveln. Någon viss gafvel för ingången tycks man ej hafva uteslutande valt. Så före-

komma åt S, Ö och V ungefär lika många ingångar. Blott åt N med dess biriktningar äro de sällsynta. På långsidorna finner man aldrig ingången. Den af Carl Säve afbildade egendomliga 'kämpagrafven' i Kauparfve (Koparfve) äng i När har visserligen genomgång på båda långsidorna, men det är troligt, att denna upptagits i senare tider, hvilket Säve sjelf ej anser osannolikt.

Till sist vill jag upprepa, hvad jag förut i detaljbeskrifningen nämnt om vegetationen i dessa forlemningar. De äro, med undantag af de fylda, inuti merendels fria från träd och buskar. Vallarna deremot äro oftast tätt bevuxna med hasselsbuskar och löfträd. När man träder in i en sådan 'kämpagraf', befinner man sig också med ens i den herrligaste löfsal af de mest storartade dimensioner.

Hvad hafva 'kämpagrafvarna' varit? Öfver hela ön äro de kända under detta namn och endast under detta. Får man anvisning på en 'kämpagraf', kan man alltid vara viss att träffa en fornlemning af det slag, som här beskrifvits, ej ett röse, hög, skeppssättning eller dylikt. Finge man döma af den öfver hela ön utbredda tradition, som ligger till grund för namnet, skulle man alltså förklara dessa fornlemningar för forngrafvar. Häremot talar dock, att, såvidt jag har mig bekant, menniskoben, vare sig obrända eller brända, aldrig anträffats i 'kämpagrafvarna'. I Hörsne fann jag väl djurben, men inga menniskoben. I den långa 'kämpagrafven' vid Sindarfve i Rone finnes visserligen en liten stenring och en kulle, men dels är detta fall alldeles enstaka, dels kunna dessa båda mycket väl hafva kommit dit i en senare tid. Jag tror derföre icke, att 'kämpagrafvarna' äro några grafvar.

Äro de grundvalar till gamla hus? *Om så är* — och mer än en har jag hört uttala denna förmodan —, så måste de hafva tillkommit på en tid, då man hade rätt stora behof och motsvarande tillgångar, ty flertalet hafva, som vi sett, en ganska betydlig längd. Det ligger då närmast

till hands att hänföra dem till yngre jernåldern [1]. Får man antaga, att byggnadssättet på Gotland under denna tid varit i hufvudsak lika det, som man genom sagorna känner från Norge och Island, så skulle redan den omständigheten, att 'kämpagrafvarna' oftast träffas flere tillsammans, vara ett stöd för den hypotesen, att vi här hafva för oss grundvalar till hus från nämnda tid. »Man får icke», säger R. Keyser [2], »föreställa de gamle Nordmännens bostäder (*hýbýli*) som våra, innefattande under samma tak en mängd större och mindre rum samt flere våningar höga; detta var icke händelsen. I allmänhet utgjorde hvarje rum (*herbergi*) ett hus för sig, hvilket på sin höjd kunde vara försedt med några små afbalkningar eller sidogångar och ett loft. En större gård (*bœr*) bestod alltså af en betydlig samling af sådana tätt tillsammans liggande byggnader eller hus (*hús*), hvilka dock som oftast ej en gång synas hafva varit förbundna med hvarandra medelst täckta gångar. Dessa byggnader voro i Norge utan tvifvel alltid uppförda af trä».

De gamles stuga (*skáli*) var bygd i en aflång fyrkant. Samma form hafva äfven 'kämpagrafvarna'. Visserligen kan man tycka, att många af dem skulle vara alldeles för smala i förhållande till sin längd. En bredd af 35 à 40 fot är det vanliga mellan vallarnas ytterkanter, och mindre förekommer, ända till 24 och 21 fot. Tänker man sig då väggarna förlagda midt på vallen, så gå ytterligare några fot af den nuvarande bredden bort. En *eldaskáli* skulle innehålla ej blott bänkar utmed hvardera långväggen och sängar bakom bänkarna, utan äfven framför bänkarna bord samt plats för eldstad så rymlig, att man kunde obehindradt passera mellan elden och borden. I sjelfva verket bör dock allt detta kunnat

[1] Rörande denna förlidet år uttalade förmodan jfr nästa uppsats i ämnet.

[2] *Nordmændens private Liv i Oldtiden*, sid. 39.

rymmas i en 30—35 fot bred byggnad. I hvarje grupp af kämpagrafvar har också åtminstone en vanligen så stor vidd, att der kunnat få rum en byggnad af denna bredd.

Ofta förekommer i gruppen en mycket lång och smal kämpagraf. En sådan skulle man kunna förklara såsom grunden till en gästabudssal (*veistluhöll*), hvilken ej behöfde inrymma några sängar och således kunde vara rätt smal. Lång måste ju gästabudssalen vara för att kunna rymma de många gästerna.

Dock omnämnas i sagorna till och med hvardagsstugor (*eldaskáli*) lika smala och smalare än de nyss nämnda kämpagrafvarna. En *eldaskáli* på Island[1] skall sålunda hafva varit 200 f. lång och 60 f. bred; förhållandet mellan bredd och längd är således 1 : 3,3. En annan derstädes var 220 f. lång och endast 28 f. bred; proportionen är här ej mindre än 1 : 7,5. Den högsta siffra, någon gotländsk kämpagraf uppnår, är, såsom förut nämnts, 1 : 3,3 således densamma som den förstnämnda af de båda isländska byggnaderna. Kämpagrafvarnas stora längd och ringa bredd böra således ej utgöra något hinder för denna hypotes.

Denna har äfven ett stöd deri, att kämpagrafvarna oftast hafva ingångar, och att dessa alltid befinna sig på gafveln, såsom förhållandet var med de gamles hus. Att ingången, såsom vi ofvan sett, sällan vetter åt N, skulle kunna förklaras dermed, att man ej velat lägga den åt ett håll, hvarifrån man företrädesvis hade att vänta köld. Då kämpagrafvarna stundom ligga så, att de liksom innesluta ett gårdsrum, kunde man vänta sig att man för vighetens skull förlagt ingångarna på de gaflar, hvilka vetta åt hvarandra. Detta är dock ej alltid händelsen och skulle kunna förklaras så, att man derigenom velat tillförsäkra sig större möjlighet att komma undan i händelse af ett plötsligt öfverfall.

[1] Ofvananförda arbete af Keyser, sid. 45.

Grundvalshypotesen har vidare ett stöd deri, att kämpagrafvarna företrädesvis äro lagda i Ö—V, ty i denna riktning lade våra förfäder helst sina bostäder [1].

Kunde man nu till alla dessa skäl, som tala för, äfven lägga fyndens vittnesbörd, så vore frågan afgjord. Detta våga vi dock ej anse vara förhållandet. Visserligen motsäger intet af de fynd jag känner från kämpagrafvar möjligheten, att de varit grundvalar till byggnader, men intet af dem bevisar heller, att kämpagrafvarna *måste* hafva haft denna bestämmelse. Fynden i Hörsne, särskildt stockarna, askan, grytfoten af lera och djurben äro visserligen sådana, att de kunna tagas för lemningar efter ett hus, men de kunna äfven vara qvarblifna lemningar på en plats, der man samlats för offer, således en gudstjenstplats, en hypotes, som jag längre ned med några ord vill vidröra. Malstenarne, som hittats i den ena kämpagrafven vid Gellungs i Vestkinde och i den stenrand, som gick ut ifrån en af kämpagrafvarna i Habblingbo — denna stenrand liksom andra af samma art, hvilka man stundom finner intill kämpagrafvarna, kan möjligen vara af senare datum och behöfver ej stå i något organiskt samband med dessa — äro ej heller tillräckliga bevis. Visserligen finner man dessa stenar ofta ännu i dag i de gotländska bondgårdarna, der de hafva sin plats nära brunnen och numera begagnas att klappa tvättkläder på, men dylika stenar träffas äfven under andra omständigheter, t. ex. i grafvar eller öfver dem uppkastade rösen [2]. Af kommissionslandtmätaren L. Fegræus har jag hört uppgifvas, att en sked skulle vara funnen i (eller vid?) en kämpagraf vid Rosarfve i Hafdhem, men jag har ej haft tillfälle att se densamma — om jag ej missminner mig, skulle den ännu befinna sig i hr Fegræi ego — och vågar derföre ej heller bygga något på denna uppgift.

[1] Ofvan anförda arbete af Keyser, sid. 41.

[2] Se t. ex. *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, band 6, s. 51.

Innan grundvalshypotesen kan bevisas, måste dessutom flera härför nödvändiga förutsättningar konstateras såsom befintliga.

Först och främst fordras, att man åtminstone i en kämpagraf af hvarje större grupp kan visa tydliga spår efter eldstad. Askan och de kolade stockarne i den ena kämpagrafven i Hörsne tror jag näppeligen kunna förklaras på detta sätt, dels derföre att askan ej tycktes vara efter brändt träd utan bränd jord, dels ock emedan allt detta ej låg i midten utan i ena ändan af kämpagrafven.

Man måste äfven i eller invid dem kunna finna hvarjehanda husgeråd, hela eller snarare delar deraf, hvilka bortkastats som odugliga eller borttappats.

Vidare bör man i närheten af kämpagrafvarna kunna finna märken efter vattenställen eller rent af gamla igenvallade brunnar. Några kämpagrafvar såsom de vid Gellungs i Vestkinde och Åby i Bro ligga visserligen nära källor, men detta kan äfven träffa in på en offerplats. De vid Mickelgårds i Vestkinde ligga vid ett vattenställe, men detta har alldeles utseendet af en sådan »brya», som man gräfver upp för att skaffa vatten åt kreaturen, ett slags vattenställen, som förekommer i alla hagar. Vid några andra kämpagrafvar har jag ej lagt märke till vattenställen.

De gamle hade ofta en *laukgarðr* eller *eplagarðr* i närheten af sina bostäder, och näppeligen bör en sådan hafva fattats på en gotländsk bondgård. Vildappeln (apald) förekommer också rätt ofta i de gotländska ängarna, men om den påträffas företrädesvis i närheten af kämpagrafvarna, har jag tyvärr ej lagt märke till.

För öfrigt borde det ej vara omöjligt att anträffa spår efter odling öfver hufvud taget i närheten af kämpagrafvarna, om dessa äro lemningar efter gamla boplatser, ty det är tydligt att i sådant fall de ängar, i hvilka de ligga, till större eller mindre utsträckning måste hafva

varit åkrar, hvilka sedan småningom igenvallats, för att nu för andra gången i våra dagar odlas. De enda sådana märken efter odling, jag sett, äro de igenvallade dikena vid kämpagrafvarna i Othem, men man vet ju ej, om icke dessa möjligen tillkommit i senare tid.

Allt detta, synnerligast tydliga spår efter eldstäder, måste först ådagaläggas, innan man kan vara viss om, att vi här hafva att göra med grundvalar till hednahus.

Om nu på grund af de skäl, som tala för hypotesen, och oaktadt en del i sammanhang härmed stående frågor, såsom vi sett, ej ännu äro utredda, kämpagrafvarna få anses vara gamla tomtplatser, så må man med skäl fråga sig: när och af hvad orsak hafva alla dessa gårdar blifvit öde? Icke kan skälet vara det, att man tröttnat på de gamla boplatserna, öfvergifvit dem, bygt nya hus på andra ställen och låtit den förut odlade marken växa igen. Boställen, till hvilka man med så mycken möda lagt grunden, har man ej öfvergifvit af sådana skäl. Nej, någon ovanlig händelse måste hafva inträffat, för att så många ödegårdar, som det tycks ungefär samtidigt, kunnat uppstå. Är det digerdöden, som sköflat dessa gårdar? Vore det händelsen, så skulle allmogen ännu vid den tiden hafva bott i sådana primitiva hus, under det att borgarne i staden Visby bebodde praktfulla stenhus. Det är högst osannolikt, så mycket mer som stenhus äldre än från denna tid ännu finnas qvar på flere ställen på ön, och de flesta kyrkorna redan då voro uppförda, hvilket visar, att konsten att bygga stenhus vid tiden för digerdöden ej var okänd äfven på Gotlands landsbygd. De gjorda fynden motsäga dessutom detta på det bestämdaste.

Orsaken måste vara en annan och tidigare. Man kommer då lätt att tänka på Gutasagans berättelse om öns öfverbefolkning samt den utlottning och utvandring, som deraf blefvo en följd. På detta sätt skulle, om sagan

eger någon grund, dessa ödegårdars tillkomst kunna förklaras.

Ännu återstår en möjlighet att förklara kämpagrafvarnas bestämmelse. Man kan nämligen äfven tänka sig, att de varit platser för gudstjenst och offer. Carl Säve anser det ej omöjligt, att kämpagrafven i Kauparfve-äng i När är grundvalen till ett hedniskt tempel. Jag har äfven känt mig tilltalad af denna förklaring, och mången gång, när jag trädt in i dessa storartade med träd och buskar bevuxna fornlemningar, har en känsla af vördnad och andakt ofrivilligt trängt sig på mig, jag har liksom känt mig stå på en för de gamle helig plats. Har i sådant fall den rika trädvegetationen funnits qvar på vallarna sedan urminnes tider och på samma gång tjenat till offerlund, eller har något slags tempel eller endast en skidgård varit uppförd på vallarna? Ett offer är utan tvifvel den brända rågen i Hörsne.

Men huru skall man i sådant fall förklara, att kämpagrafvarna ofta träffas flere tillsammans? Det tycks, som de då snarare borde träffas en och en, åtminstone ej i grupper af fyra.

Talar icke äfven det stora antalet kämpagrafvar emot denna förklaring? De skulle i sådant fall, om de äro något slags heliga ställen, vara formade efter menniskoboningar på samma sätt, som stenålderns folk gaf ganggrifterna form efter sina enkla bostäder.

Hvad ändamål än dessa i all sin enformiga enkelhet egendomliga fornlemningar hafva tjenat, vare sig de äro offerplatser eller, hvilket är sannolikare, grundvalar till längesedan förstörda menniskoboningar, bör man genom sorgfällig undersökning af dem kunna vinna många intressanta upplysningar om våra förfäders lif. I båda fallen äro de säregna i sitt slag och sakna, så vidt jag känner, alldeles motsvarighet på Sveriges fastland. De förtjena derföre att med all omtanke vårdas och fredas mot

åverkan, på det att de ej under det myckna odlingsarbete, som f. n. öfvergår de gotländska ängarna, må utplånas, utan att någon sakkunnig person fått tillfälle närvara och tillvarataga de föremål, som kunnat påträffas i eller omkring dem, samt göra nödiga iakttagelser.

Böra icke derföre 'kämpagrafvarna' fridlysas?[1]

Vestkinde den 17 juli 1885.

Fredrik Nordin.

Till föregående uppsats, som hr Nordin skref för ett år sedan, efter en påbörjad undersökning af de s. k. kämpagrafvarne, kommer att i nästa qvartalsnr af månadsbladet fogas en ny uppsats af honom, i hvilken redogöres för en innevarande års sommar gjord undersökning af en annan kämpagraf, hvilken tydligen visat sig vara lemningarna af ett hus. Den tolkning af kämpagrafvarna, som jag uttalat och som hr Nordin med en viss försigtighet framhåller i den föregående uppsatsen, är således numera bevisad vara den riktiga. Jag vill icke gå hr Nordin i förväg genom att redan nu omtala de märkliga fynd, som han anträffat i den senast undersökta kämpagrafven, fynd, som göra det möjligt att bestämma den tid, då byggnaden begagnats.

Icke endast på Gotland finnas fornlemningar af denna beskaffenhet. Den flitige forskaren J. H. Wallman har i tidskriften *Iduna* X s. 293 redogjort för 'Lemningar efter gamla boningar ifrån hedna-tiden, på Öland'. Afbildningarna visa ganska stor öfverensstämmelse mellan dessa öländska 'jättegrafvar' (hvilka dock åtminstone på ett ställe antagits vara lemningar af boställer) och de gotländska kämpagrafvarna. Jag hoppas att några af de öländska skola kunna blifva undersökta redan i år.

[1] De s. k. kämpagrafvarne äro genom den förändrade lydelsen af § 2 af Kongl. förordningen af den 29 nov. 1867 (jfr k. förordningen af den 21 april 1886) tagna under lagens hägn.

H. H—d.

Att flera hustomtningar förekomma på ett ställe står i fullkomlig öfverensstämmelse med de isländska sagornas skildringar af bostäderna vid den hedna tidens slut och i början af medeltiden. Hvar byggnad hade sin särskilda uppgift. Fullt kunna vi icke bedöma de ifrågavarande öländska och gotländska fornlemningarna, förr än alla å ett ställe förekommande tomtningar blifvit undersökta.

Jag behöfver icke vidlyftigt framhålla vigten af dessa undersökningar för studiet af våra forntida förhållanden.

H. H—d.

Angelsaksiska myntfynd i Sverige efter 1845.

Som af engelska myntforskare en önskan blifvit uttalad, att den summariska förteckning öfver de i Sverige gjorda angelsaksiska myntfynden, som trycktes år 1846 i inledningen till B. E. Hildebrands angelsaksiska myntkatalog, skulle blifva fortsatt, har jag utarbetat en sådan fortsättning, hvars faktiska uppgifter jag ämnar beledsaga med några anmärkningar. På det dessa senare skola blifva allmängiltigare, lånar jag ur den nämnda förteckningen af 1848 följande uppgifter om de yngsta engelska mynten i alla de fynd, som icke innehålla endast enstaka mynt.

1. *De yngsta mynten tillhöra Etelred.*

Uppland. Österåker [1], Näs (år 1704).
Södermanland. Eskilstuna (år 1833). — Yngsta typen C.
Dal. Bolstad, Tillhagen (år 1819). » » »
Småland. Moheda, Horda (år 1828).
Skåne. Hököpinge kyrkoby (år 1820).
Reslöfs kyrkoby (år 1842). » » »

[1] Det första namnet är socknens.

Gotland. Linde, Myrungs (år 1807).
Grötlingbo, Norrqvie (år 1834).
Alskog, Larsarfve (år 1836) endast typ C.
Rute, Risungs (år 1837) yngsta typ C.
Eskelhem, Qvarna (år 1839) » » D.
Alskog, Guffride (år 1839) » » B.

2. *De yngsta mynten tillhöra Knut.*

Dalarne. Mora, Ön (år 1704).
Södermanland. Kloster, Årsta (år 1805).
Österhaninge, Broby (åren 1816, 1817)[1].
Gotland. Sundre, Digrans (år 1828).

3. *De yngsta mynten tillhöra Hardaknut.*

Gotland. Vesterhejde, Vible (år 1739).

4. *De yngsta mynten tillhöra Edward Confessor.*

Ångermanland. Nora, Trök (år 1834).
Uppland. St Olof, Venngarn (år 1789).
Södermanland. Nyköping (år 1841).
Öland. Resmo, Mysinge (år 1832).
Persnäs, Södvik (år 1840).
Skåne. Hyby, Borup (år 1830).
Gotland. Stenkyrka, Sorby (år 1813).
Eskelhems prestgård (år 1833).
Öja, Petes (år 1838).
Rone, Stale (år 1838).
Öja (år 1843).
Rone, Findarfve (år 1843).
Fardhem, Gerete (år 1845).

[1] I detta fynd finnas dock danska mynt präglade för Hardaknut.

5. *De yngsta mynten tillhöra William I och II.*

Gestrikland. Valbo, Allmänningen (år 1836).
Gotland. Hangvar, Austers (år 1841).
Vestkinde, Lilla Klintegårda (år 1842).
Grötlingbo, Kattlunds (år 1842).

6. *De yngsta mynten tillhöra Henrik I.*

Gotland. Eistad, Tomasarfve (år 1838).

---

65. *Öland, Källa sn, Nyby* (år 1846). Arbetadt silfver samt 227 hela mynt och 49 bitar, af dem 23 angelsaksiska (Etelred 6 samt 4 falska, Knut 6, Harald I 3, Hardaknut 1, Edward Confessor 3) 1 irländskt (Thymn) 9 danska (Hardaknut, Sven Estridsson) och 194 tyska. Inv. 1271.

66. *Ångermanland, Boteå sn, Undroms by* (år 1846). arbetadt silfver samt 996 hela mynt och 127 bitar, af dessa 490+89 bitar angelsaksiska (Edgar 1, Edward martyr 1, Etelred 129, resten Knut), 3½ irländska (Sihtric m. m.), 2 svenska (Olof Skötkonung och Knut), 5 norska, 2 danska (Knut den store), 492+22 bitar tyska, 2½ byzantinska, 14 små bitar af Kufiska mynt. Inv. 1318.

67. *Gotland, skogen mellan Visby och Endre* (år 1847). Arbetadt silfver samt 26 mynt (17 Etelreds, A—E, 9 tyska) och 12 små bitar af dylika och af 2 kufiska mynt. Inv. 1337.

68. *Skåne, Ljungby sn, Vanneberga* (år 1847). Arbetadt guld och silfver samt 234 hela mynt och 14 bitar: angelsaksiska 170+4 (Etelred 13, falsk Etelred 1, Knut 37+1, Hardeknut 6, Harold 15, Edward Confessor 98+3), danska 22+3, tyska 42+7. Inv. 1373.

69. *Gotland, Slite sn, Hägdarfve* (år 1848). Ett angelsaksiskt Harold I' mynt, fem barbariska imitationer

af (angelsaksiska eller) danska mynt samt 79 tyska mynt. Inv. 1445.

70. *Gotland, Vestkinde sn, Skäggs* (1848). Arbetadt silfver samt 300 mynt, af dem 195 angelsaksiska (Edward martyr 1, Etelred 162, Knut 16, barbariska 16), 6 irländska, 1 svenskt (Olof), 2 danska (Knut), 4 byzantinska, 68 tyska, 24 kufiska. Inv. 1456.

71. *Gotland, Fardhems sn, Halsarfve* (år 1848). Arbetadt silfver samt 55 angelsaksiska mynt (Edward martyr 1, Etelred 54, typen B och C), 1 svenskt (Olof), 102 hela tyska, 4 bitar, 5 hela kufiska, 11 bitar, och 2 byzantinska. Inv. 1501.

72. *Gotland, Vestkinde sn, L. Mickelgårds* (år 1849) 31 angelsaksiska mynt (Etelred 28, barbariska 3), 1 danskt (Knut den store), 1¼ kufiskt, 15 tyska. Inv. 1541.

73. *Gotland, Öja sn, Sibbenarfve* (år 1850). Arbetadt silfver samt 750 hela, 43 bitar mynt, af dem 118+6 angelsaksiska (Etelred—Edward Confessor), 4 irländska, 1 svenskt (Olof), 16 danska (Hardeknut—Sven Estridsson), 610+34 tyska, 1+3 kufiska. Inv. 1597.

74. *Gotland, Alskogs sn, Stenstugu* (år 1850). En kopparask, silfverklump samt 23 mynt (af dem 3 angelsaksiska (Etelred typ D och E), och 20+4 tyska. Inv. 1616.

75. *Gotland, Eskelhems sn, Valdarfve* (år 1851). Arbetadt silfver samt 642 hela och brutna mynt, af dessa 540 angelsaksiska (Etelred typ A—E), 7 irländska, 1 svenskt (Olof), 184 tyska, 3+7 kufiska, samt 2 obetydliga bitar af byzantinska mynt. Inv. 1712 [1].

76. *Öland, Böda sn, Nr 7 Torp* (år 1853). Arbetadt silfver samt 573 hela mynt och 124 bitar, af dessa 22½ angelsaksiska (Etelred 4, Knut 9½, Harold 4, Edward Confessor 5), 21+10 danska (Hardaknut, Sven Estridsson,

[1] Inventariet är för detta fynd ej skilnad mellan hela och brutna angelsaksiska och tyska mynt.

Magnus gode), 1 norskt, 2 byzantinska, 7+3 kufiska och 519+110 tyska. Inv. 1913.

77. *Gotland, Mästerby sn, Salmunds* (år 1853). Arbetadt silfver samt 303 hela mynt (dessutom diverse bitar), bland dem 2+6 kufiska, 110 angelsaksiska (Etelred, Knut, några bitar), 3 irländska, 188+17 tyska. Inv. 1948.

78. *Gotland, Alskogs sn, Stenstugu* (1853). Arbetadt silfver samt 1311 mynt, af dessa 264 angelsaksiska (Etelred—Edward Confessor), 35 engelska (William), 4 irländska, 1 svenskt (Olof), 20 danska, 974 tyska och 13 kufiska. Inv. 1979.

79. *Gotland, Alskogs sn, Mallgårds* (år 1854). Arbetadt silfver samt 125 mynt och 16 bitar, af dem 30+14 kufiska, 3+2 angelsaksiska (Eadgar, Etelred B och C), 1 byzantinskt, 91 tyska. Inv. 2028.

80. *Gotland, Boge sn, Pilgårds* (år 1854). 47 mynt, af dem 9 danska, 16 angelsaksiska (Etelred—Edward Confessor) och 22 tyska. Inv. 2056.

81. *Gotland, Eskelhems sn, Qvarna* (år 1854). Arbetadt silfver samt 1073 mynt och 64 bitar, af dem 163+16 angelsaksiska (Etelred—Confessor), 2 engelska (William), 1 irländskt, 15+1 danska, 888+47 tyska och 4 kufiska. Inv. 2100.

82. *Skåne, Gärdslöfs sn, nr 3 Assartorp* (år 1855 och 1856). Arbetadt silfver samt 402 mynt och 11 bitar, af dem angelsaksiska 63+4 (alla Etelred B), 334+17 tyska, 1 kufiskt och 4 myntplattor. Inv. 2184 och 2310.

83. *Skåne, Grönby kyrkoby* (år 1855). Arbetadt silfver samt 1333 mynt och 128 bitar, af dem angelsaksiska 687+68 (Etelred och Knut) 2+4 irländska, 8+5 danska, 1 norskt, 5+3 kufiska, 1 byzantinskt, 6 imitationer af byzantinska typer, 623+48 tyska. Inv. 2185.

84. *Gotland, Follingbo sn, Rosendal* (år 1855). Arbetadt silfver samt 153 mynt och 12 bitar, af dem angelsaksiska 77+1 (Eadgar—Harold I), 1 irländskt, 3 svenska

(Olof), 7 danska, 1+2 byzantinska, 7+8 kufiska, 57+1 tyska. Inv. 2186.

85. *Gotland, vid Stenkyrka kyrka* (år 1855). 113 mynt och 14 bitar, af dem 34 angelsaksiska (Etelred A—D), 76+12 tyska, 1 byzantinskt, 2+2 kufiska. Inv. 2187.

86. *Gotland, Bunge sn, Enge* (år 1856). Arbetadt silfver samt 1136 mynt, af dem 2 svenska (Olof), 5 danska, 374 angelsaksiska (Edgar—Knut) 10 irländska, 739 tyska, 6+4 kufiska. Inv. 2232.

87. *Gotland, Grötlingbo sn, Kattlunds* (år 1856). Arbetadt silfver och 6½ mynt, af dem 4½ angelsaksiska (Etelred C och D), 2 tyska. Inv. 2233.

88. *Gotland, Hejde sn, Rågåkra* (år 1856). Arbetadt silfver samt 283 mynt och 11 bitar, af dem 5 svenska (Olof), 88+4 angelsaksiska (Etelred A—D), 185+2 tyska, 4+5 kufiska, en bit af ett sassanidmynt, Inv. 2265.

89. *Blekinge, Sölvesborgs stad* (år 1856). Arbetadt silfver, samt 21 mynt och flere bitar, af dem 4+10 angelsaksiska (Etelred och Sihtric), 16 tyska (och några bitar) och 1+5 kufiska. Inv. 2291.

90. *Gotland, Grötlingbo sn, Bölske* (år 1856). Arbetadt silfver samt 3 mynt och 5 bitar, af dem 1+1 angelsaksiskt (Knut) och 2+4 tyska. Inv. 2305.

91. *Gotland Grötlingbo sn* (år 1856). Arbetadt silfver samt 326 mynt och 94 bitar, af dem 95+27 angelsaksiska (Etelred och Knut), 1 irländskt, 1 svenskt (Olof), 1 danskt, 225+61 tyska och 3+6 kufiska. Inv. 2308 och 2412.

(Forts).

H. H—d.

Från Akademiens sammankomster.

Den 14 juli 1886.

Akademiska ärenden. Anmäldes Kongl. Maj:ts nådiga bref om de af Riksdagen beviljade anslagen, nämligen dels förhöjning af det ordinarie anslaget för resor o. s. v. med 1,000 kr., dels de vanliga extra anslagen af sammanlagdt kr. 9,200.

På grund af framlidne h. exc. hr grefve Sparres testamentariska förordnande hade till Akademien öfverlemnats ett hans i litografi utförda porträtt.

Akademien beslöt, att som bihang till berättelsen om hundraårssammanträdet skulle tryckas en förteckning öfver Akademiens ledamöter och tjenstemän under perioden 1786—1886 samt att i denna förteckning äfven skulle upptagas Akademiens Letterstedtska och Beskowska stipendiater.

Statssamlingarna. Ett fynd från Blekinge af 57 thalermynt inlöstes.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att inlösa ett vackert, vid Kockenhus i Skåne funnet bronssvärd.

På derom framstäld begäran beslöt Akademien att till grufskolan i Madrid öfverlemna en samling stenåldersfornsaker, hvilka skulle tagas bland sådana dupletter, för hvilka fyndorterna ej äro närmare kända.

Fasta fornlemningar. Handlanden Jakobson i Burgsvik på Gotland hade anmält, att vid laga skifte kommit på hans lott det s. k. Viges slott, beläget i nordöstra ändan af Näs sn, ungefär $^1/_8$ mil V om Norrqvie gård i Grötlingbo, å mark, som från Leksarfve gård öfverflyttats till Martarfve, samt anhållit att få veta, huruvida detta s. k. slott vore en fornlemning. Sedan amanuensen Gustafson, derom anmodad af Riksantiqvarien, besigtigat slottet och derom inlemnat rapport, beslöt Akademien, på grund af de upplysningar, som i denna förekommo, afgifva den förklaringen, att Viges slott utgör qvarlefvorna af ett medeltidsfäste och att det derföre, såsom en fornlemning, är ställdt under lagens hägn.

F. d. organisten C. G. Lundgren hade anmält, att han ur en grundmur i Hånsta by, Lena sn, Uppland, tillvaratagit runstenen L. 231, samt anhållit att han må få resa den skadade stenen i trädgården vid hans bostad i samma by. Akademien medgaf detta, men med förklaring att detta medgifvande icke inverkar på statens eganderätt till stenen.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t till Akademien öfverlemnat, för utlåtandes afgifvande, en ansökan af Gladhammars församling om tillstånd att efter den nya kyrkans fullbordande få, för utvidgande af kyrkogården, rifva den gamla kyrkan och klockstapeln. Sedan Akademiens stipendiat lektor Bæhrendtz, derom anmodad af Riksantiqvarien, besigtigat kyrkan och derom afgifvit rapport, ansåg Akademien det vara önskligt, att den gamla kyrkan blefve för framtiden bevarad samt att hennes inventarier från äldre tid, derest de

framdeles ej skulle inom dennas murar skyddas, öfverflyttas till den nya kyrkan eller annat lämpligt förvaringsrum.

Genom nådig remiss hade kongl. maj:t för utlåtandes afgifvande, remitterat en ansökan af Östra Ryds församling i erkestiftet, att få försälja en del i särskild förteckning upptagna äldre inventarier. Sedan dessa blifvit granskade af dr Ekhoff, hvilken om desamma afgifvit rapport, beslöt Akademien hemställa, att nådigt bifall till församlingens anhållan må lemnas, med undantag för de föremål, som blifvit till kyrkan af känd gifvare skänkta, de sex åminnelsetaflor öfver vigtiga nationela tilldragelser och två kongl. tal, hvilka fordom blifvit i kyrkan på offentlig befallning uppsatta, samt fyra gamla helgonbilder, hvilka förtjena att med statens samlingar införlifvas.

Visby ruiner. Sedan Riksantiqvarien besigtigat de å Visby kyrkoruiner företagna restaurationsarbetena och om dem uttalat sitt gillande, beslöt Akademien att till k. arkitekten Langlet aflåta en tacksägelseskrifvelse med anledning af den omsorg han på detta arbete nedlagt.

Den 30 juli 1886.

Visby ruiner. Akademien beslöt inlösa nio af danska arkitekten Mejborg inlemnade af honom utförda planscher öfver vissa partier af Visby ruiner.

Den 8 september 1886.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt att hemställa om nådig proposition till nästa Riksdag om de tre anslag, som Akademien under de senare åren uppburit, äfven för år 1888.

Anmäldes, att Kongl. Maj:t afslagit Akademiens anhållan om fria resor för tjenstemännen och fri frakt på statens jernvägar.

Statssamlingarna. Ett bronsåldersfynd från Norra Kalmar län inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien medgaf, att en genom Riksantiqvarien genomgräfd grafhög från bronsåldern å nr 1 Österlöfs kyrkoby i Skåne, må få borttagas.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot en tillämnad flyttning af några i Ystads Mariakyrkas golf förekommande grafstenar, allenast de omsorgsfullt förvarades.

Anmältes, att i Almunge kyrka hittats under kalkrappningen medeltidsmålningar, men att någon åtgärd ej behöfver med afseende på dem företagas förr än nästa år.

Akademien förklarade intet hinder möta det tillämnade nedsmältandet af en ringklocka från 1500-talet i Torsby kyrka i Bohuslän.

Akademien medgaf, att en dopfunt må få från Restereds kyrka inflyttas till Göteborgs museum.

Akademien beslöt afgifva den förklaring, att riksrådet Thord Ulfsson Bondes grafsten må få flyttas från sin nuvarande plats i ett korfönster i Fägreds kyrka till annan plats inom kyrkan.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till en belöningsmedalj godkändes med någon förändring.

Bergerska donationen. På antiqvariska nämndens förslag beslöt Akademien lemna arkitekturmålaren Hansen ytterligare 200 kr. för hans teckningar af Piræuslejonet.

Den 29 september 1886.

Akademiska ärenden. Förslag till Akademiens skrifvelse rörande de extra anslag, som behöfde begäras af Riksdagen, upplästes och godkändes.

På Riksantiqvariens hemställan beslöt Akademien att af Kongl. Maj:t begära ersättning för kostnaderna för vissa på grund af sig företeende omständigheter nödiga befunna undersökningar och afteckningar af kyrkor m. m. samt för kostnaderna för konservering af jernföremål i museet.

Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförening hade anmält sitt bildande samt anhållit om Akademiens välvilliga bevågenhet. Akademien anmodade Riksantiqvarien att uppsätta förslag till svarsskrifvelse.

Statssamlingarna. En spiralring af blekt guld, funnen vid Åloppe, Nysätra sn, Uppland, löstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien anmälte, att han besigtigat målningarna i Eksjö kyrkas tak, hvilka utförts på bekostnad af drottning Hedvig Eleonora, samt att de bestå dels af hvarjehanda englafigurer m. m. i ett halfrundt hvalf, dels af större målningar i mångkantiga ramar mellan ytor som upptagas af ornament. Han hemställde, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t göra hemställan, derom att före kyrkans rifning en skizz må göras af anordningen i det hela samt att de medaljonformiga, å bräder utförda målningarna må utsågas och, till minne af nämnda drottnings frikostighet samt den tidens smak och konst, på lämpligt ställe förvaras. Akademien godkände detta förslag.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Hannäs församlings i Kalmar län underdåniga anhållan om tillstånd att rifva den gamla, numera öfverflödiga kyrkan. Akademien beslöt, att denna skall, så fort ske kan, aftecknas.

Kongl. Maj:t hade till Akademien för skyndsam behandling remitterat Hvalstads församlings i Skara stift underdåniga anhållan om tillstånd att rifva den gamla kyrkan. Akademien beslöt, att denna skall genast besökas och aftecknas.

Inskrift. Akademien godkände ett förslag till inskrift att sättas inne i Linköping domkyrkas torn.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för sin resa till Bohuslän, Skåne och Småland.

Treperiodssystemets uppkomst.

En hvar, som något så när följt med den arkeologiska litteraturen, har haft tillfälle att se, huru under en ganska lång tid det i Norden hyllade systemet att indela den förhistoriska perioden i tre åldrar, stenens, bronsens och jernets, blifvit af de tyska fornforskarne framhållet som en nordisk uppfinning och derjämte som en uppfinning utan något värde. I det senare afseendet har under de senaste åren meningen i Tyskland undergått en mycket märklig skiftning, treperiodssystemets giltighet har blifvit erkänd i allt vidare kretsar. Men derjämte uttalades i Tyskland den öfverraskande åsigten, att systemet vore af tysk upprinnelse, att det först uttalats af två tyska forskare, Danneil i Salzwedel och Lisch i Schwerin, samt att det från Tyskland hade kommit till Norden. Danneil började sina arkeologiska forskningar år 1829. Lisch framhåller systemet i januari 1837; det uttalas i Thomsens *Leitfaden*, som har sitt företal dateradt i november 1837 och som antagligen icke blef bekant i Tyskland förr än 1838.

Detta uttalande från tysk sida har framkallat några meddelanden vid sammankomster i Berlins antropologiska sällskap. Som jag hade tillgång till vigtiga aktstycken för bedömande af denna fråga, sände jag till nämnda sällskap ett meddelande, som föredrogs i sammanträdet den 26 juni och finnes återgifvet i den tryckta redogörelsen för dagens förhandlingar. Jag vill här meddela ett sammandrag af denna min uppsats.

Danneil började sina forskningar år 1829, men han uppställer icke, så vidt tryckta uppsatser visa, treperiodssystemet förr än år 1836. Lisch's uttalande i januari 1837 förutsätter, att han redan före ingången af det nämnda året fått systemet klart för sig. Men vi hafva icke för utredande

af denna fråga att hålla oss endast till tyska publikationer. Billigheten fordrar tydligen, att vi, för fastställande af tiden för Thomsens uppträdande, icke hålla oss till hans tyska bok från slutet af 1837, hvilken är en öfversättning af hans danska *Ledetraad*, hvilken utgafs år 1836. Här synes således fullständig samtidighet ega rum. Men om vi skola hålla oss till tyska publikationer, måste vi komma ihog, att i den första delen af Geijers *Svenska folkets historia*, som utkom i tysk drägt år 1832, heter det: »vapnen och vikingaflottorna visa oss tidigt bruk af jernet; ännu äldre vapen äro af koppar eller en med koppar blandad metall, de äldsta af sten». Här är således treperiodssystemet uttaladt i Tyskland tidigare än af någon tysk forskare.

För att utröna systemets uppkomst måste vi emellertid göra mera vidtgående forskningar.

Danneil, gymnasiilärare i Salzwedel, undersökte flitigt grafvar i sin hembygd och förklarade år 1836, att de kunde fördelas i följande grupper:

A. *Hünenbetten* (= gånggrifter); när vapen eller verktyg förekomma i dem, äro de af sten.

B. *Högar*.
Första afdelningen, med metallredskap af koppar eller en kopparblandning.
Andra afdelningen, med jernredskap.

C. *Underjordiska grafplatser*, de vanligaste grafvarna, med jernredskap.

Salzwedel är icke någon i litterärt hänseende betydande ort. Danneil redogjorde för sina undersökningar och sina åsigter i en lokaltidskrift, som icke blef känd inom stora kretsar. Så vidt jag kunnat finna — och motsatsen har icke från tysk sida blifvit förfäktad — bildade han ingen skola och har således icke varit bestämmande för den arkeologiska vetenskapens utveckling.

Lisch behöfde icke drifva arkeologiska studier som ett bigöromål. Han hade till uppgift att idka arkeologisk verksamhet, han var anstäld vid ett institut, som ännu existerar, han skref flitigt i en tidskrift, som ännu utgifves och som röner rättvist erkännande för vigtiga arkeologiska uppsatser.

I Meklenburg hade intresset för fornforskning visat sig ganska lifligt i första början af vårt århundrade. En rik fornsakssamling bildades på det storhertigliga lustslottet Ludwigslust. I början af 1820-talet utnämndes till föreståndare för denna samling professor Schröter i Rostock, hvilken, enligt Lisch's egen uppgift, då nyss återkommit från Skandinavien och inom hela Meklenburg väckte ett lifligt intresse för 'Grabalterthümer'. Storhertigen önskade få ett stort verk utgifvet öfver samlingen, och Schröter fick i uppdrag att redigera det. När tre häften med 18 planscher voro utgifna, reste Schröter för arbetets skull (åter Lisch's uppgift) år 1824 till Köpenhamn, men insjuknade år 1825 och sattes derigenom ur stånd att fortsätta sin verksamhet. Planscherna till två nya häften voro då fullbordade. Granska vi de under Schröters ledning utförda planscherna, synes han icke varit fullt främmande för treperiodssystemet. Han afbildade först stenredskap, sedan å två planscher bronsredskap, sedan redskap af brons eller jern, men jernföremålen stå regelbundet längst ned å hvar plansch. För texten hade Schröter samlat hvarjehanda notiser, af hvilka endast de från besöket i Köpenhamn år 1824 kunde af Lisch användas. Denne hade således år 1836 någon kännedom om huru Köpenhamns museum var ordnadt år 1824.

Lisch lefde länge och såg treperiodssystemet fullt utbildadt. Föreståndaren för den kongl. konstkammaren i Berlin friherre von Ledebur hade år 1824 på ett mindre smickrande sätt omtalat treperiodssystemet och kallat det nordiskt. Detta uppkallade Lisch, som år 1865 förklarade, att han

var den förste, som uppstält detsamma i Tyskland. I ett något senare bref yttrar han: »Sten- och bronsåldrarne äro så klara, att en hvar, som i någon mon sysselsatt sig med arkelogisk forskning, genast kan urskilja dem. Men svårigheten ligger i att upptäcka jernåldern, och denna period har jag upptäckt.» Såväl uppfattningen som påståendet äro origtiga. Det har aldrig varit fråga om att upptäcka någon jernålder, ty denna var af gammalt känd. När man i Norden och Tyskland började att egna sin uppmärksamhet åt de förhistoriska forskningarna, ville man med dem vinna upplysningar rörande den äldsta historiska tiden, om hvilken historien hade så litet att säga. Till denna historiska period hänförde man t. ex. stenredskapen. Som den tidens för dagligt bruk afsedda redskap och vapen voro af jern, ansåg man stenredskapen hafva haft någon bestämmelse för gudstjensten. Treperiodssystemet uppkom icke genom uppvisande af en jernålder, hvilken, såsom nyss sades, var allmänt känd och erkänd, utan genom uppvisande deraf, att före denna gick närmast en bronsålder och före denna en en stenålder. På detta sakförhållande, som icke kan jäfvas, stranda Lisch's anspråk på prioritet åtminstone i den mening, som han fattat denna.

Lisch uppställer för öfrigt år 1837 följande grupper:

A. *Germanska grafvar* (*Kegelgräber*), med bronsföremål (= Danneil B 1).

B. *Slaviska grafvar* (*Wendenkirchhöfe*), de flesta föremålen af jern (= Danneil C).

C. *Uråldriga grafvar* (*Hünengräber*); de flesta föremålen af flinta, några af jern.

Han uppstälde derjämte följande perioder:

a) en *förgermansk* eller *tidig germansk*, då man använde stenredskap, men äfven kände eller blef bekant med jernet.

b) en *germansk tid*, då man försummade jernet, men under romerskt inflytande antog bronsen som hufvudmaterial.

c) en *slavisk tid* med jern.

Så förhåller det sig med treperiodssystemets första uppträdande i Tyskland. Vi skola nu uppmärksamma dess öden i Norden.

I Danmark, likasom i Meklenburg, egnade man från vårt århundrades början mycken uppmärksamhet åt fornsakerna. År 1807 tillsattes en kongl. kommission för fornminnens bevarande. Till medlem af denna kommission nämndes år 1810 en läkare Vedel Simonsen, som med mycken ifver egnade sig åt fornstudiet och under många år samlade fornsaker för museet i Köpenhamn. Under åren 1813—1816 utgaf han ett arbete med titel *Udsigt over Nationalhistoriens ældste och mærkligste Perioder*. I första bandet, utgifvet år 1813, säges, att stenredskapen voro de äldsta som Nordens folk använde, senare kom kopparn till Norden. »De gamla Skandinavernas vapen och redskap voro således först af sten och trä, sedan lärde de sig att bearbeta kopparen — ja, äfven att härda den —, sist jernet. Från denna synpunkt kunna vi derföre indela deras kulturhistoria i en stenålder, en kopparålder och en jernålder». Den tiden var något sådant icke uttaladt i Tyskland.

Den yngre generationen af nordiska forskare hade icke läst Vedel Simonsens arbete. Man upptäckte till sist hans märkliga uttalande om de tre perioderna, men man har antagit, att det var ett isoleradt uttalande, som snart föll i glömska. Detta är dock bestämdt oriktigt. Det är utan tvifvel från Vedel Simonsens bok som Geijer fått de tre perioderna. Vedel Simonsen åtnjöt i sitt land mycken aktning och fick för sin vetenskapliga verksamhet hvarjehanda utmärkelser. Han tillhörde den nyss nämnda kommissionen ända tills denna upphäfdes år 1849, och det är

derföre icke antagligt, att hans åsigter så lätt fallit i glömska; åtminstone måste han sjelf hafva kommit ihog dem och hade helt visst tillfälle att i kommissionens sammanträden bekänna sig till dem.

Som kommissionens sekreterare anstäldes år 1816 Christian Thomsen, och från den tiden måste han således stått i beröring med Simonsen. Thomsen fick sig anförtrodd vården om kommissionens samlingar. År 1820 underrättade han den svenske riksantiqvarien Liljegren, att nu vore samlingarna ordnade. I en år 1821 af etatsrådet Thaarup utgifven beskrifning öfver Köpenhamn säges om de arkeologiska samlingarna, att man ser i dem först vapen, symboler och redskap af sten, som tillhöra den äldsta tiden, sedan komma föremål af metall.

Man har velat göra luckan mellan Vedel Simonsens, såsom man antog, enstaka stående uttalande år 1813 och treperiodssystemets senare uttalande i Danmark ganska vid. Thomsen skref år 1832 en uppsats om stenålderns redskap, men, har man anmärkt, treperiodssystemet finnes i denna afhandling icke uttaladt. Ett bref från Thomsen till Liljegren förklarar denna tystnad: det var meningen att i en serie afhandlingar redogöra för fornsakerna, och det fanns ingen anledning att i den första afhandlingen gå i förväg för följande framställningar.

Följande faktiska förhållanden må här framhållas.

Enlig hvad dr Undset meddelat, blef den norske historikern Keyser, när han år 1825 på återresa från Island besökte Köpenhamn, af Thomsen invigd i treperiodssystemet, och Keyser tillämpade detta från 1828 vid ordnandet af Kristiania universitets fornsakssamling.

Samma år 1825 utkom i Köpenhamn F. H. Jahns arbete om medeltidens krigsväsen i Norden, särskildt i Danmark. Han talar flere gånger om föremål i Köpenhamns museum och behandlar de äldsta vapnen under följande rubriker: 'stenvapen' (3 sidor), 'kopparvapen' (4 sidor) och 'jernvapen'.

Thomsens betydelse blef alltmera känd. År 1830 kommo från Lund två docenter för att under Thomsens ledning studera, Schreil fornsakerna, min fader mynten. Schreil dog under besöket i Köpenhamn, och Thomsen lade min fader på hjertat att egna sig äfven åt fornsakerna. Han handledde honom under hans besök i fornsakssamlingen, och om dennas anordning lemnas tillförlitlig underrätttelse i min faders den 1 augusti 1830 började anteckningar.

Man hade tidigare indelat fornsakerna i en mängd grupper och denna gruppindelning var ännu bibehållen, ehuru antalet af grupper var något minskadt. Nu funnos i samlingen följande grupper: »1. Fornsaker af sten, 2. Kärl, 3. Fornsaker af metall». Men i detaljbeskrifningen af grupperna uppenbarar sig treperiodssystemet fullt tydligt. Det heter t. ex. om kärlen: »lerkärl af rått arbete, som helt visst tillhöra den första perioden, d. v. s. vid pass 500 f. Chr. till år 1 — lerkärl af bättre arbete, som hänföras till guldets och kopparens ålder (1—500) — kopparkärl, af hvilka de, som på undre konvexa sidan äro prydda med vackra cirkelsirater, äro de äldsta — guldkärl, som visa enahanda prydnader och derföre hänföras till andra perioden (1—500)». I redogörelsen för metallföremålen hänföras bronssvärden till den andra perioden (1—500), jernsvärden till den tredje (500—1000). Från en så tidig period finnes intet tyskt uttalande om de tre perioderna. Vi se äfven att Thomsen kände jernåldern långt innan Lisch år 1835 började sysselsätta sig med arkeologisk forskning.

Samma år 1830 nämndes min fader till amanuens vid fornsakssamlingen i Lund, och han kunde den 1 oktober samma år skrifva till Thomsen, att denna samling var nu ordnad efter den plan, som han hade fått sig meddelad i Köpenhamn.

Huruledes Thomsens anseende spridde sig allt vidare, uppenbarade sig år 1832. Den nyss nämnde friherre von Ledebur hade då blifvit nämnd till föreståndare för konstkammaren i Berlin, i hvilken samling äfven funnos fornsaker och medeltidsföremål, och han vände sig till Thomsen med frågor rörande museiförhållanden. Thomsen bad honom komma till Köpenhamn för att i dervarande ordnade museum med större fördel diskutera frågorna. Ledebur skickades äfven samma år »för att studera de nordiska museerna». Det är derför helt naturligt, att Ledebur, som redan då måste i Köpenhamn hafva gjort bekantskap med treperiodssystemet, år 1864 karakteriserade detta som ett nordiskt system. År 1832 var detta system icke uttaladt af någon tysk forskare.

Professor Sven Nilsson har framhållits som upphofsman till treperiodssystemet. Detta är fullkomligt ogrundadt. Han skref 1834 ett bidrag till jagtens och fiskets äldsta historia i Norden, och denna afhandling trycktes det följande året. I denna sysselsätter han sig uteslutande med stenredskapen och söker visa, huru de varit använda. Då Nilsson skref denna uppsats, var det arkeologiska museum, som tillhörde det universitet, vid hvilket han verkade som lärare, sedan fyra år tillbaka ordnadt efter Thomsens system, och att Nilsson den tiden kände Thomsens betydelse framgår deraf, att han skickade sin afhandling till Thomsen, med begäran att få höra hans mening om den. Nilssons betydelse — och den är mycket stor — ligger deri, att han under fortsatt behandling af den svenska stenåldern på ett synnerligen framstående sätt utbildat den jämförande fornforskningens metod. Dessvärre höll sig Nilsson under sina senaste år icke på den höga ståndpunkt, som han genom sitt arbete om stenåldern hade intagit. Hans bok om bronsåldern kan endast i någon mon anses tillhöra den jämförande fornforskningens område. Med öfvergifvande af den metod, hvilken

han som naturforskare tillegnat sig, inlät han sig i detta arbete på områden, hvilka han icke kunde beherska, språkvetenskapens, den orientaliska och klassiska arkeologiens, och dermed misslyckades han. Invändningar mot detta hans verk måste göras af dem, som höllo på den metod, till hvilken han var en af grundläggarne, men dessa invändningar utestänga ingalunda ett erkännande af det arbete, som han tidigare hade gjort.

När min far 1837 hade blifvit riksantiqvarie, fick han tillfälle att äfven i Stockholm ordna det arkeologiska museet i öfverensstämmelse med treperiodssystemet. Dermed var dess giltighet erkänd inom det tredje af Nordens land.

Om vi nu vilja draga resultaten af den föregående skizzerade framställningen, måste de blifva följande.

Att med afseende på uppställandet af treperiodssystemet Norden har prioritet, är obestridligt. Men inom det nordiska området kan man diskutera frågan om den betydelse för systemet, som Vedel Simonsen och Thomsen haft. Mig synes det å ena sidan gifvet, att man måste tillerkänna Vedel Simonsen försteget, helst som jag anser mig hafva bevisat, att hans proklamerande af de tre perioderna ingalunda var ett isoleradt och snart förglömt factum; hans åsigt adopterades ju af Geijer. Men å andra sidan står det fast, att hans system hade kunnat i tidernas lopp blifva förgätet, derest icke Thomsen hade omfattat det och i öfverensstämmels dermed ordnat fornsakssamlingen i Köpenham. Genom Thomsen blef systemet något mera än en uttalad åsigt, det blef en aktualitet, som genom det danska museets anordning och Thomsens verksamhet för detsammas förklarande verkade inom allt vidare kretsar.

Det finnes ett förhållande, som jag anser mig böra i detta sammanhang med särskild betoning framhålla. När man talar om prioritet i litterära eller vetenskapliga frågor, håller man sig helt naturligt till utgifna skrifter, hvilkas

tid tydligen angifves genom tryckåret, äfven om man understundom måste medgifvas, att det som ett år tryckes icke behöfver, ibland icke kan vara ett alster af samma års andliga arbete. Men det finnes ett annat mera blygsamt sätt att framhålla sina åsigter, och äfven detta sätt synes mig fullt berättigadt att bestämma prioritet. Man kan med genomgående hängifvenhet egna sig åt studiet af t. ex. sitt lands fornsaker, man kan af detta studium, oberoende af eller med tillhjelp af andras åsigter, komma till ett bestämdt system, hvilket man lägger till grund för den anordning man gör inom ett åt ens vård anförtrodt fornsaksmuseum. Detta museum, ordnadt, är lika väl uttrycket för ett andligt arbete som en skrifven bok, och kan verka vida kraftigare än en bok, derest man, som Thomsen, låter det lefvande ordet redogöra för systemet. Men anspråkslösare är detta sätt att framhålla sina ideer derföre att ett offentligt museum är en allmän egendom, inom hvilken enhvar har rätt göra sina iakttagelser och ur hvilken enhvar kan medtaga frön till en fortsatt tankeutveckling, utan att man anses skyldig att angifva hvar och huru man mottagit sina impulser. Thomsens betydelse uttalade sig förnämligast i det museum han ordnade och förklarade; den uttalade sig äfven i hans vidlyftiga brefvexling, men denna har aldrig kommit till allmänhetens, aldrig till mera än enskilda forskares kännedom. Detsamma gäller i ganska stor mon min fader. Hans litterära verksamhet antog sina mest betydande mått inom det numismatiska området, men han utvecklade stor och betydelsefull verksamhet inom det arkeologiska genom anordnandet i olika lokaler af Statens Historiska Museum. Derutinnan visar sig äfven detta ordnande praktiska arbete blygsammare, emedan man måste vara medveten om, att en kommande tid måste på grund af nya rön och ökade insigter göra om arbetet i mångt och mycket och göra det bättre. Men så snart nya anord-

ningar vidtagits, är den föregående anordningen utplånad, och dermed är vittnesbördet om den förste ordnarens verksamhet bortsopadt. Helt annat är det, när man nedlagt sitt arbete i en tryckt bok: den kan väl blifva glömd, men den kan återfinnas, och när den finnes åter, har den, huru många förändringar än timat sedan dess första utgifvande, icke ens i det minsta förlorat sin karaktär. Som jag sjelf funnit mig föranlåten att vidtaga ganska omfattande omordningar inom Statens Historiska Museum och dermed att i viss mon utplåna minnena af min faders arbete, har det för mig känts angeläget att uttala mitt uppriktiga uppskattande af den vetenskapliga verksamhet, som icke visar sig i litteraturen och derför lättare är hemfallen åt glömskan.

Om det sålunda, för att återgå till den föregående framställningen, är gifvet, att treperiodssystemet förut uttalats i Norden (i Danmark) och sedan dess oaflåtligen varit i Norden fasthållet och utbildadt, är det vår närmaste uppgift att se till, i hvilket förhållande Danneils och Lisch's teorier stodo till den nordiska.

Jag känner för närvarande ingen anledning att antaga Danneil hafva egt någon kännedom om det arkeologiska arbete, som före och under hans forskningstid idkades i Norden. För att framhålla Danneils sjelfständighet vill jag ock fästa särskild uppmärksamhet dervid, att i Norden uppkom treperiodssystemet egentligen i museet, fann åtminstone der fullgiltig gestalt, under det att Danneil leddes till sitt system i främsta rummet genom iakttagelse af grafförhållanden. Att dessa voro för honom hufvudsaken, de tre åldrarne en bisak, framgår deraf, att han uppstälde tre grupper, af hvilka endast två (A och C) motsvara hvar sin period, under det den mellersta gruppen består af tvänne afdelningar, en med bronsredskap och en med jernredskap. Sjelfständighet synes man sålunda böra tillerkänna Danneils upptäckt, den framkallades genom

de skarpsinniga iakttagelser han gjorde under sina många grafundersökningar, men, såsom redan blifvit framhållet, hans åsigter funno ej något genljud hos samtid och närmaste efterverld. Det är först en senare tid, som visat upp hans förtjenst i detta afseende.

Lisch fick under en lång lifstid tillfälle att hjelpa upp sitt system, hvilket i sitt första framträdande var temligen bristfälligt och i en punkt kan sägas alldeles strida mot treperiodssystemet. Hans utgångspunkt var historisk, det gälde för honom i främsta rummet att konstatera, hvilka grafvar tillhörde hvartdera af de två folk, som enligt historiens vittnesbörd varit bosatta i Meklenburg, Germaner och Slaver. Som han emellertid fann tre grupper af grafvar, var det möjligt att en af dem tillhörde något tredje folk, men säkert var det icke, hvadan han hänförde stenåldersgrafvarna till en 'förgermansk eller germansk urtid'. Han hänförde de tre grupperna till olika tider, men fick ändock icke den fullständiga följd som det verkliga treperiodssystemets anhängare uppstälde. Han lät nämligen den första tidens menniskor använde vapen och redskap dels af sten, dels af jern, hvilket berodde derpå att han, mindre skarpsinnig än Danneil, icke förstod att göra skilnad mellan den ursprungliga stenåldersbegrafningen och de senare, jern innehållande smågrafvar, som icke sällan förekomma i det gånggriften omgifvande jordhöljet. Huru Lisch vill för arkeologiska facta söka historiska förklaringar, framgår af hans försök att förklara bronsålderns uppkomst genom en romersk inverkan. Romarne skulle haft bronsålderskultur, hvilket ju är fullkomligt oriktigt.

Hans Hildebrand.

Fynden från Ringsjön.

Det har, hvilket torde för många vara bekant, i vårt grannland Danmark förts en ganska häftig strid rörande frågan, huruvida den danska stenåldern bör fördelas i två perioder eller icke. Förfäktarne af en tudelning af stenåldern hafva framhållit, att utom de ställen, å hvilka stenredskap tillfälligtvis blifvit i forntiden förlorade och å hvilka de i vår tid tillfälligtvis hittats, förekomma dels de s. k. *kjökkenmöddingerne*, i närheten af vatten, hvilka innehålla qvarlefvor af stenålderfolkets måltider, hvarjehanda redskap och affall uppkomna vid redskapens tillverkande, dels de af stora hällar och block uppförda grafbyggnaderna, s. k. dösar, gånggrifter och hällkistor.

De förra fyndställena innehålla mera primitiva redskap, aldrig sådana, som äro slipade, de innehålla aldrig lemningar af något annat husdjur än hunden.

Ur grafvarna hafva deremot hemtats slipade stenredskap, äfvensom lemningar af flere husdjur, utom hunden, häst, nötkreatur, får, svin, kanske äfven get. Grafvarnas innehåll vittnar således om en längre fortskriden odling, det måste derför tillhöra en senare period än kjökkenmöddingerne (på svenska afskrädeshögarna).

Den andra åsigtens förfäktare framhöllo, att slipade redskap verkligen blifvit funna i kjökkenmöddinger, att de oslipade redskapen af flinta, som hittats i dem, haft en helt annan bestämmelse än de slipade, som hittats i grafvarna, hvadan frånvaran af slipning å de förras redskap ingenting betyder, att husdjursbenen, som hittats i grafvarna, blifvit ditförda af räfvar och andra djur — med ett ord någon tidsskilnad kan icke uppställas mellan de två grupperna af fyndställen och deras innehåll.

[1] Jfr *Månadsbladet* nr 136—138 och 160—162.

Alla efterdyningar af striden hafva visserligen icke upphört, men om än i dag den ena eller andra åsigten i all dess ytterlighet förfäktas, kunna vi dock säga, att lugn inträdt på denna lilla tummelplats för stridiga meningar. En riktigare uppfattning har gjort sig gällande, som låter de faktiska förhållandena tala mera än de i första hand uppgjorda tolkningsförslagen. *Alla* kjökkenmöddinger tillhöra icke en tid, som ligger före stenåldersgrafvarnas, och det är derför helt naturligt, att man i somliga kjökkenmöddinger hittat slipade flintredskap eller delar af dem — det finnes ju till och med kjökkenmöddinger från vår hednatids slutperiod. Enhetsidéns förfäktare hafva deremot af den sansade kritiken fått orätt i två punkter.

Flere af de oslipade redskapen från kjökkenmøddingerne hafva samma bestämmelse som de slipade, hvilka hittats i grafvar; doktor Montelius har i en särdeles vacker afhandling till evidens visat, att de förra redskapen äro de senares föregångare. Att de i stenåldersgrafvarna funna husdjursbenen tillhöra grafvarnas tid, framgår icke blott deraf, att de gemenligen hittas i grafvens nedre del, *under* ett lager af stenar, som lagt hinder i vägen för räfvars nedträngande, utan äfven deraf, att flere af dessa ben äro bearbetade. Alltså, under stenålderns början i Norden kände man icke konsten att slipa flintan och hade intet annat husdjur än hunden, under denna periods senare del slipade man vissa af stenredskapen och hade flere husdjur — ett fortskridande hade egt rum, hvilket måste hafva kräft en viss tid.

I Sverige hafva kjökkemöddinger från den tidigare stenåldern icke blifvit anträffade Då Skåne icke gerna kan hafva blifvit mycket senare bebygdt än Seland, synas vi hafva rätt att räkna på dessa gamla kjökkenmöddinger utmed Skånes kust. Att de der saknas, torde bero på de allmänna naturförhållandena. I Danmark förekomma kjök-

kenmöddingerne företrädesvis utmed skyddade vikar, den skånska kusten deremot, som är öppen, har varit utsatt för hvarjehanda förödande inverkningar. Men de redskap, som utmärka de tidigare kjökkenmöddingerne, hittas flerstädes i Skåne, äfven inne i landet, samt ganska långt upp på Sveriges vestra kust.

Om kjökkenmöddinger saknas i Sverige, förekomma der åter, liksom i Danmark, fyndställen, som jämte färdiga redskap innehålla affall från redskapstillverkningen, men inga lemningar af stenåldersfolkets måltider. Fyndställen af detta slag har man kallat *verkstadsplatser*.

Så många sådana hafva blifvit funna, att vi icke kunna inlåta oss på ens ett försök att uppräkna dem. Vi skola uteslutande hålla oss till dem, som blifvit anträffade vid Ringsjön Fynd af stenredskap vid dennas stränder omtalas redan i det Götiska förbundets tidskrift *Iduna*. En fyndplats å Bo egor har sedermera, år 1872, blifvit utförligt omtalad af friherre Arvid Kurck.

Ringsjön intager ett ganska centralt läge i Skåne, inom Frosta härad, som icke är synnerligen rikt på fasta fornlemningar. Sjön är af en från norr utgående halfö, som mötes af en från söder utskjutande udde, delad i två delar. Från den vestra delens nordvestra hörn utrinner Rönne å, som för sjöns vatten ut till Kattegat. Grefve Christian Reventlov på Finnhult och hans broder grefve Fritz Reventlov hafva under loppet af flere år företagit undersökningar längs stränderna af sjön, i synnerhet sedan genom dennas sänkning stora områden blifvit gjorda mera tillgängliga. De hafva funnit och undersökt den ena verkstadsplatsen efter den andra och inom dem funnit fornsaker i synnerlig stor myckenhet.

Grefvarne Reventlov hafva genom ett förordnande af den 12 maj 1881 till Statens Historiska Museum skänkt icke blott de fornsakssamlingar, som de då egde, utan ock de tillägg till dem, som de kunde komma att efter

den nämnda dagen göra. Under de fem år, som sedan dess förflutit, hafva ock samlingarna i mycket hög grad blifvit förökade.

De hittills anträffade fyndställena äro följande: Vid sjöns östra del å egorna till Nyby, Sätofta, Häggenäs (två fyndställen), Fulltofta, Osbyholm, Finnhult och Klinta; vid sundet mellan de två sjöarna å egorna till Bo (vid södra sidan) och vid Prämhuset (på norra sidan); vid den venstra delen af sjön å egorna till Råröd, Fairyhill, vid kanalen under järnvägsbron, å en udde i närheten af kanalens mynning, på egorna till Ormanäs (två fyndställen), Stenstorp och Lillö (två fyndställen). Om rikedomen af fynden vittna följande siffror från förlidet år: flintskrapor 869, flintkärnor af vanlig form 499, flintkärnor med handtag 341, yxor och mejslar af flinta, tidigare form 307, senare form 157, yxor och mejslar af grönsten 117, lansettformiga pilspetsar 37, pilspetsar med tänder 276, tväeggade pilspetsar 18, ensidigt tillslagna pilspetsar 27, flintborr 174, knackstenar 282, flintknutor 565, samt snart sagdt otaliga spåner och skärfvor af flinta, o. s. v. Jag har innevarande höst haft tillfälle att granska samlingen på Finnhult och iakttagit det ofantligt stora intresse den har för vetenskapen.

Af fyndplatserna är de allra flesta s. k. verkstadsplatser; på en och annan af dem har man visserligen funnit enstaka krukskärfvor och klufna djurben, men de äro för få, för att man skulle vara berättigad att åt dessa fyndställen gifva namn af varaktiga bostadsplatser. Det finnes dock ett undantag, nämligen fyndplatsen i närheten af jernvägsbron öfver den kanaliserade Rönneån. Der hafva nämligen hittats stora massor af horn (t. ex. af hjort och rådjur) och djurben, af hvilka de märgförande voro regelbundet klufna samt i ännu större mängd skärfvor af lerkärl, med eller utan prydnader; utom dem, som voro framlagda för att granskas funnos så många, att de fylde flere lådor i en byrå!

Jag fick tillfälle att besöka denna fyndplats i sällskap med grefvarne Reventlov och docenten S. Söderberg från Lund, som inlagt stor förtjenst om studiet af de skånska fornlemningarna. Vi åkte till den omtalade järnvägsbron, som befinner sig ett stycke i nordvest från Stehags station. Sedan vi passerat bron, gingo vi ned på den släta, genom sänkningen torrlagda marken å dennas östra sida, och der började gräfningen. Omedelbart under jordytan hittades fornsaker af sten och af hvarjehanda slag — bland dem bitar af slipade flintmejslar tillhörande stenålderns senare del, horn och stycken af horn, käkar af djur, klufna märgben, hasselnötter, trästycken, inom ett vid pass två fot mäktigt lager. Föremålen voro omslutna af svart fuktig massa, hvilken, enligt uppgift af professor Lundgren i Lund, synes vara tillkommen i vatten. Fynden af krukskärfvorna, de klufna benen, de många sönderbrutna och på grund deraf bortkastade redskapen göra det nödvändigt att antaga, att vi här hafva för oss *lemningarna af en fullständig boningsplats.* I fall det bestyrker sig, att kulturlagret bildats i vatten och således icke är en på fast mark uppkommen bildning, hvilken, sedan den en gång kommit under vattnet, af detta omlagrats, synas vi bringas till antagandet, att stenålderns menniskor här haft sin bostad *öfver vattnet* — med andra ord att vi här hafva för oss *qvarlefvorna af en pålbygnad.*

(Forts.)

Stockholm 1887. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

178—180. 1886. Okt., Nov. och Dec.

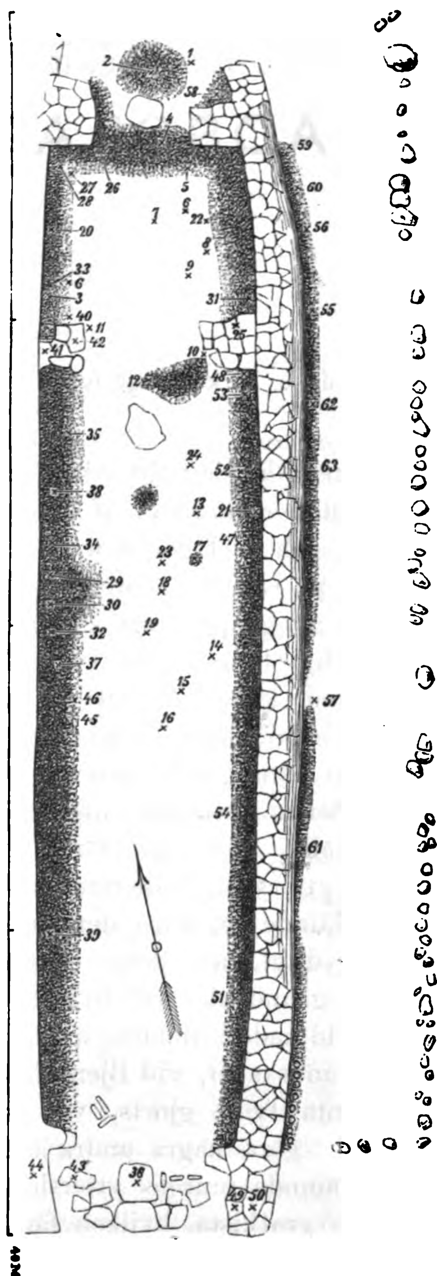
Gotlands s. k. kämpagrafvar.

2.

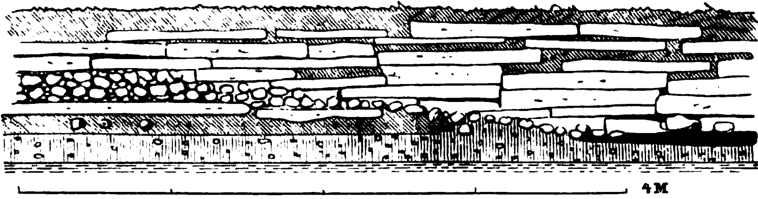
Några dagar efter det jag till Akademien inlemnat berättelsen om mina undersökningar af 'kämpagrafvar' vid Mattsarfve i Hörsne och redogörelsen för några andra sådana fornlemningar på Gotland, påträffade jag vid Rings i Hejnums socken en ny grupp af fyra 'kämpagrafvar'.

Redan vid ett ytligt betraktande kunde man antaga, att dessa skulle kunna lemna ett vigtigt bidrag för afgörandet af frågan, hvad dessa fornlemningar varit. I några af dem förekom nämligen kalksten, liggande i rader och antydande, att kärnan i vallarne utgjordes af en kalkstensmur. På ett ställe, der man för längesedan tagit bort jorden i vallens yttersida, hade muren blifvit blottad, så att man tydligen kunde se, huru den var lagd af kalksten. Detta angaf tydligt, att dessa 'kämpagrafvar' ej kunde vara annat än grundvalar till byggnader.

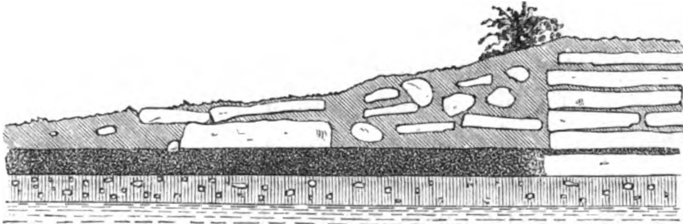
Som jag emellertid hade i uppdrag att företaga undersökningar på ett i grannskapet, vid Bjers, beläget graffält, der nyligen intressanta fynd gjorts, var jag ej denna sommar i tillfälle att göra några andra undersökningar än att blotta den nämnda murens yttersida något mera och gräfva igenom en grafkista, hvilken fanns i vallen på en af de andra 'kämpagrafvarne', men som endast innehöll obrända ben, ej något annat föremål.

40 M
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63

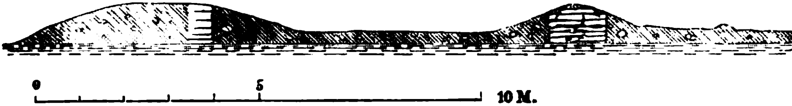
8. *Plan.*

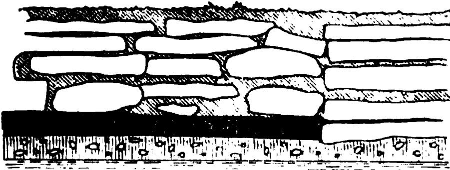
9. *Genomskärning från Ö af förhöjningen vid södra ingången och af vestra muren derbakom.*

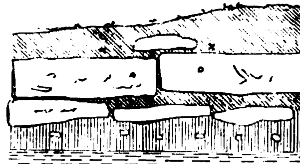
10. *Genomskärning från N och mellersta utsprånget på vestra muren.*

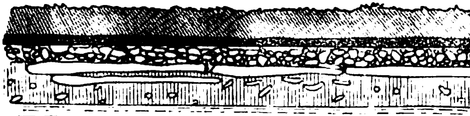
11. *Genomskärning från söder.*

12. *Genomskärning vid fyndställena 27 och 28.*

13. *Genomskärning vid fyndställena 49 och 50.*

14. *Genomskärning vid fyndstället 1.*

15. *Matjord.* *Kalkhällar.* *Ör.* *Aska.* *Bottenlera.* *Klippgrund.*

Påföljande sommar, 1886, kunde jag börja undersöka den af dessa 'kämpagrafvar', hvars ena sidomur, såsom nyss nämndes, på ett ställe var blottad.

Innan jag redogör för undersökningens resultat, torde det ej vara öfverflödigt att beskrifva dessa fornlemningars belägenhet. Rings gård ligger ej långt från sydöstra kanten af Tingstäde träsk, samma träsk, vid hvars vestra strand inom Tingstäde socken det graffält är beläget, som jag år 1879 delvis undersökte. Närmast träsket är jorden åt Hejnumhållet djup och bördig, men öfvergår snart till en delvis naken hed af det vanliga gotländska slaget.

Denna hed öfvergår äfven åt vester till djupare jord, som omger en liten myr, hvilken är en fortsättning till den genom Bäls och Hejnums socknar löpande Hejnums myr.

I kanten af denna hed ligger Rings gård. Den södra af de båda parterna vid Rings eges af hemmansegaren Björkengren. Strax bakom ladugården på denna part ligger en åker, som gränsar intill gården och heden. I denna åker hafva förut flere fynd gjorts, som här böra omnämnas. Det ena var enligt Stat. Hist. Mus. inv. nr 1058, »en bit, $^3/_4$ tum lång, af den bredare ändan på en stor öppen halsring eller diadem af guld, med inslagna sirater på öfre sidan, vigt $^7/_{16}$ lod». Fyndet gjordes år 1843 under plöjning i åkern. Det andra, äfven ett guldfynd, gjordes år 1869 af husbonden Olof Björkegren under harfning och utgjordes af »en tjock spirallagd ten af guld, lagd nära $1^1/_2$ hvarf,» vigt 2,92 ort. (Inv. 4186). I samma åker ligga de fyra 'kämpagrafvarne', hvilka med all sannolikhet kunna antagas vara lemningarna efter det forna Rings. Marken, der 'kämpagrafvarne' äro belägna, är här ännu så grund, att åker ej kunnat tagas upp på den sidan om dem, som vetter åt heden. Man behöfver här ej gräfva mer än en fot för att träffa fasta hällen. Troligen har man då som nu varit rädd om åkerjorden och derför lagt byggnaderna så nära heden som möjligt. Kanske

har man ock valt platsen för den bergfasta grundens skull.

Störst af de fyra var den närmast heden belägna, densamma som jag genomgräfde. Denna, som kan kallas A, sträckte sig i N—S + 15°Ö—V. Vinkelrätt emot dess södra ända låg åt V den andra, B. Dennes östra del var nu borttagen, men den tycks hafva legat alldeles tillhopa med A.

En tydlig väg, hvilkens kanter voro utmärkta med större gråstenar, förde till södra änden af A och fortsatte längs sidan af B.

Ett litet stycke bort i den vinkel, som sålunda bildades af A och B, lågo de båda återstående, den största C, i samma längdriktning som A, den andra, D, S derom i rät vinkel mot C, men midt för dess gafvel, ej vid dess sida såsom B vid A.

'Kämpagrafven' A var, som nämndt är, den största af de fyra. Dess längd var ej mindre än 40 m. Den var alltså lika lång som den största af alla de kämpagrafvar, jag i min förra uppsats uppräknade, *b* vid Havor i Hablingbo, hvars längd var 135 fot. Största bredden, 13 m mellan vallarnas ytterkanter, var på midten. Den hade dock varit ansenligare, emedan större delen af östra vallen var skadad genom att jord bortkörts derifrån. Under det att vestra vallen sålunda var omkring 4,5 m bred, var den östra knappt 3,5 m. Vallarnas höjd öfver marken var 1 m. Mätta inifrån voro de dock 30 cm lägre, hvilket härrörde af den jordfyllning, som täckte mellanrummet mellan vallarne. Som vanligt voro dessa kullriga och beväxta med gräs. Här och der stack en kalksten upp, angifvande, hvar murkanten gick. I östra vallen syntes denna tydligt, såsom förut nämnts. Åt S, dit den gamla vägen ledde, syntes en låg gafvelvall begränsa platsen. Åt N saknades sådan. Osäkert är, om någon sådan här funnits, ty vid utgräfningen befanns det, att sidomurarne slutade temligen tvärt åt detta håll.

Utanför östra sidan gick en enkel rand af stora gråstenar, som åt S gjorde ett knä inemot vallen. Om denna stenrand är ursprunglig, kan jag ej afgöra. Jag hörde uppgifvas, att vallsluttningen fordom skulle gått ända ut till stenranden. Nu var jorden deremellan och murens yttersida bortförd.

Utgräfningen gick så till, att jag först lät gräfva bort matjorden i en bred gång längs genom hela mellanrummet mellan vallarne. Jag hade sedan tänkt nöja mig med att gräfva denna gång djupare och göra några gångar tvärs öfver ända intill murarne, liksom jag gjorde i Hörsne. Men under arbetets gång framkommo fynd, som voro af sådant värde, att jag beslöt mig för att blotta hela mellanrummet mellan vallarne ända ned till fasta hällen. Det var ett icke ringa arbete, ty, den jord som måste genomgräfvas och köras undan, uppgick till några hundra parlass. De gjorda fynden ersatte emellertid mer än väl arbete och kostnader. Hela 'kämpagrafven' hann dock ej genomgräfvas fullständigt. Ännu återstår den vestra vallens yttersida. Som åkern går alldeles in till denna och der för tillfället växte råg, var det dessutom svårt att företaga någon gräfning på denna del utan att göra jordegaren förfång. Östra vallens yttersida var förut till en del bortschaktad, som förut nämnts. Jag hann endast gräfva en ränna utefter murens yttersida, så att äfven här återstår något att göra.

Efter utgräfningen visade den märkliga fornlemningen följande utseende.

Båda långsidorna, den östra och den vestra, utgjordes af en enda lång mur, lagd af kalkstenar, delvis försedd med fyllning af jord. Den vestra muren var åt inre sidan lagd af stenar i ordentliga lag, utom den södra ändan, hvilken var mera vallartad. Den östra murens inre sida var på alldeles samma sätt beskaffad. Dess yttre sida var deremot en fullständig mur åt S, men öfvergick åt N till

fullständig jordvall. Bredden vexlade mellan 1,30 och 1,60 m. Norra änden var endast omkring 1 m. Då murarne lades, hade man märkvärdigt nog ej gräft sig ända ned till den fasta hällen, utan nöjt sig med att lägga stenarne på bottenleran. Sjelfva den stenlagda murens höjd var till följd deraf ej stor, ingenstädes mer än 60 cm. Båda sidorna voro indragna åt ändarne, så att mellanrummet der var rätt mycket, minst 2 m, smalare än i midten. Under det att största bredden på midten var 7,5 m, var bredden vid ändarne sålunda blott 5—5,5 m.

Strax innanför båda murarnes norra ända gingo två murutsprång inåt, lemnande ett mellanrum af något öfver 3 m mellan sig. Vestra utspränget var bredare, 2,5 m, än det östra, 1,5 m. För öfrigt lågo båda midt emot hvarandra.

Längre in, 10 m från norra änden, sköto åter två dylika utsprång in emot hvarandra. Mellanrummet var här större, nära 4 m. Äfven dessa lågo midt emot hvarandra och voro nästan jämnbreda, ungefär 2 m.

Under hela sträckan härifrån åt S påträffades inga sådana utsprång förr än nära södra ändan, der två små obetydliga sådana funnos, hvilka dock ej lågo midt emot hvarandra. Möjligen hafva dock dessa på något sätt skadats och från början varit bredare, så att de liksom de båda föregående paren kunnat tjena samma syftemål: att uppbära en tvärt öfver huset dragen trävägg.

Utanför de båda södra utsprången höjde sig mellanrummet småningom likt en bank i jämnhöjd med den utanför löpande gamla vägen. Här påträffades närmast under torfven ett lager små kullerstenar och derunder ett lager kalkhällar, af hvilka två i midten voro ganska stora.

Ytterligare två större kalkhällar påträffades, den ena i norra ingången mellan de båda utsprången derstädes, den andra strax S om de båda följande.

Längs murarnes kanter gick öfverallt nere mot bottenleran *ett lager af aska*, mer eller mindre intensivt. Dess djup uppgick på många ställen ända till 20 cm, dess bredd vexlade mellan 1 och 2 m. Sistnämnda mått eller något mindre hade asklagret öfverallt utmed vestra muren; längs med större delen af östra muren var det ej så bredt. På flere andra ställen påträffades, såsom ritningen (fig. 8) visar, större eller mindre fläckar af aska. Så var hela mellanrummet mellan de norra utsprången utfyldt af en enda askbädd, strax derutanför låg ytterligare en sådan (se nedan fyndstället **2**) och invid det östra mellersta utsprånget en tredje (invid fyndstället **12**) och S om den stora kalkhällen derinvid en fjerde. Äfven utanför, utefter östra murens hela yttersida lopp en askrand, ehuru ej synnerligen bred. Askan var på olika ställen än ljus, än svart.

Några m på sidan om norra utgången bestod marken i en vidd af 3 m af svart aska.

Jag öfvergår härmed till en redogörelse för de fynd, som här gjordes. På planritningen (fig. 8) återfinnas de siffror, som i det följande angifva de särskilda fynden. De första siffrorna förekomma åt N på ritningen, emedan arbetet började från detta håll i 'kämpagrafven'. Efterhand som arbetet fortskred, hittades än här, än der ett föremål och som de måste numreras efterhand som de upptogos, äro siffrorna på ritningen kastade om hvarandra.

Fyndstället **1.** Genast vid norra ingången närmare östra sidan hittades under matjorden *bitar af lerkärl* samt *obrända djurben.* Bland dessa tillvaratogs *en pryl*, som var gjord af ett åt ena sidan ihåligt ben och var tillspetsad åt båda ändarne. Dess längd var 8,5 cm, bredd 1 cm. Äfven en *jernbit* påträffades.

2. Strax härintill midt i ingången påträffades en *bädd af aska.* Lagringen var här följande: öfverst matjord, derunder i den ordning de här uppräknas smått

grus eller ör, tunna kalkhällar och bottenlera. Stället hade en vidd af 1,50 m. Under kalkhällarne lågo bitar af *lerkärl* samt *obrända djurben.*

Då de båda första fyndställena lågo så tätt intill hvarandra, att de lerkärlsbitar, som här hittades, möjligen höra tillsammans, beskrifvas de här tillhopa. Jag lemnar en detaljerad redogörelse för dem liksom för de öfrige, emedan man derigenom kan få en föreställning om, hvilket stort antal lerkärl här användts.

a. Ett kärl har varit stort och tjockt, med något insvängd hals och tjockt utsväld kant. Kanten är den tjockaste som något kärl från 'kämpagrafven' haft. Kärlets vidd mellan mynningens ytterkanter har varit ej mindre än omkring 33 cm eller öfver en fot. Ytan är ganska jämn och vacker. Kärlet har troligen varit drejadt. Godset är grått, fint och 7—10 mm tjockt.

b. Ett annat kärl, af hvilket ett sidostycke hittades — biten är delvis svart på utsidan — har varit svagt insvängdt vid halsen. Godset är grått, fint, 7 mm tjockt. Möjligen hör denna bit tillhopa med bitarne från 58 b, hvilket fyndställe låg i grannskapet.

c. Ett tredje kärl har haft jämnt afrundad kant och tycks hafva varit skålformigt. Ena sidan är mörk. Godset är grått, fint, 6 mm tjockt.

d. Ett fjerde kärl har haft samma form och likadan kant. Godset är grått, groft, 4—5 mm tjockt. Flere bitar finnas, om hvilka man ej säkert kan säga, huruvida de alla hört till något af de föregående kärlen *a*—*d.*

Med säkerhet kan man antaga, att här träffades bitar efter åtminstone 4 kärl.

3. Detta nummer gafs ursprungligen åt en fläck af aska, som påträffades inemot vestra vallen. Då det under arbetets gång blef klart, att denna askbädd sträckte sig utefter hela muren, öfverflyttades numret på en *löpare till handqvarn,* hvilken låg nära N om det mellersta vestra

murutsprånget. Denne löpare är ovanlig, derför att dess form är oval. Han är af röd granit och har på ett ställe en glatt yta efter slipning. Största vidd 15 cm.

4. Vid det nordligaste af de östra utsprången låg nere bland askan, som här var uppblandad med kol, en större *slätslipad sten*, möjligen en handqvarn. Med handqvarn menas här och i det följande dylika urgröpta malstenar som fig. 2 i *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift*, band 6, s. 41.

5. Strax S om samma utsprång hittades under matjorden *bitar af lerkärl*, temligen spridda, samt några *obrända djurtänder*.

Lerkärlsbitarne tillhöra följande kärl:

a. Af ett eller möjligen tvänne drejade kärl. Flere bitar äro svarta invändigt, godset grågult, fint, 7 mm tjockt.

b. Ett annat kärl har haft en något utböjd och utsväld kant och antagligen varit skålformigt. Det har troligen varit drejadt. Godset är gult, fint och 5 mm tjockt.

c. Bland lerkärlsbitarne fanns äfven en liten, mycket hård och röd bit, liknande tegel. Om den är en del af ett kärl kan jag ej afgöra.

Af minst två kärl träffades således här bitar.

6. Strax S om 5 låg en *handqvarn* bland myllan. En bit tillhörande samma sten hittades uppe i vestra vallen. Stenen har varit flitigt använd och är till och med urgröpt på båda sidorna. I midten är den sålunda ganska tunn, endast 8 cm, kanterna äro dock ej heller synnerligen tjocka, 15 cm. Stenens längd är 56 cm, bredd 32 cm.

7. Temligen nära föregående låg under myllan en rund *löpare till en malsten*. Den är af röd granit och är tillslipad på tvänne sidor. Genomskärning 10 cm.

8. Några m derifrån, närmare östra muren, hittades i kanten af askan en bit af en *tunn handqvarn*, något urgröpt på ena sidan; mått 26 × 17 × 8 cm.

9. En m S om nr 8 träffades under myllan *två små röda lerbitar* liksom af tegel.

10. Vid det mellersta af de östra murutsprången, i kanten af den askbädd, som härifrån sträckte sig snedt inåt den stora kalkhällen i midten, hittades *brända ben och några obetydliga bitar af lerkärl.* Bland myllan ofvanpå askan lågo *två löpare till handqvarnar.* Den ena, som är af röd granit och slipad på några ställen, är 10 cm i genomskärning. Vid östra kanten af den nämnda askbädden voro några små kalkflisor nersatta.

S om **10** hittades bland myllan, omkring 15 cm under ytan en *jernkil.* Som den låg så nära jordytan, är det ej omöjligt, att den kommit hit i senare tider. Den är mycket begagnad. Längd 10,5 cm, bredd och tjocklek upptill 3,5 × 1,5 cm.

11. Invid kanten till det mellersta af de vestra utsprången stodo *några obrända djurben* snedt nedsatta tvärt igenom askan.

12. I vestra kanten af den under nr 10 nämnda askbädden, som sträckte sig från **10** inåt midten, hittades i myllan *bitar af lerkärl.*

a. Ett kärl, som haft kanten åslikt utsväld, har troligen varit skålformigt. Godset är grått, fint, 10 mm tjockt.

b. Af ett annat kärl hittades en bit af buken. Å denna bit synas tre svagt intryckta jämnlöpande linier. Antagligen äro de anbragta som prydnad. En annan bit tillhör troligen samma kärl. Godset är grått, fint, 10 cm tjockt.

c. Ett tredje kärl, af hvilket en bit af bottnen hittades, har varit skålformigt med platt botten. Biten är svart invändigt. Godset är grått och groft. Man kan antaga, att här träffades bitar af åtminstone tre lerkärl.

13. Längre söderut, på vestra sidan, hittades under myllan några *bitar af lerkärl*, svarta invändigt och ljusa

utvändigt. I godset förekomma små stenkorn. Det är för öfrigt grått.

14. Ungefär vid midten af östra muren låg ofvanpå jorden *en handqvarn.*

15. Några m derifrån lågo under myllan *bitar af lerkärl* och rundt deromkring *benbitar.*

a. Ett kärl, af hvilket många bitar hittades, har haft kanten utsväld inåt och öfverst svängd utåt, åt hvilket håll den till sist är tvärt afskuren. Nästan alla bitarne äro svarta. Vidden mellan mynningens ytterkanter har varit omkring 20 cm. Godset är mörkgrått i brottet, fint och 7 mm tjockt.

b. Några ljusa bitar tillhöra troligen ett annat kärl.

16. Strax invid **15** åt S påträffades under myllan *lerkärlsbitar,* hvilka troligen tillhört samma kärl som **15** *a.* Strax S härom låg *ett stycke af en löpare till handqvarn.*

17. Flere m N från **15** träffades en *fläck af aska,* säkerligen en liten utlöpare från askan längs östra muren. Här påträffades äfven *en half löpare till handqvarn.*

18. Några m från **17** påträffades under myllan *obrända ben* och *några obetydliga lerkärlsbitar.* I vestra kanten af denna samling låg *en pilspets af jern* (fig. 16), 20 cm under markens yta. Bladet är fyrkantigt utsvängdt på midten. Skaftdelen är trind och har med en tagg varit fäst i träskaftet. Hela pilspetsens längd är 6,6 cm.

19. Några m från **18** låg under myllan en liten *svartglänsande benbit.*

20. Mellan det norra och det mellersta af de vestra murutsprången lågo tätt invid muren nere mot askan *4 löpare till handqvarnar.* Bland dessa är en klotformig af röd granit och 8 cm i diameter. En annan, som är glattslipad på en sida, är 9 cm i diameter.

21. I östra vallen S om mellersta utsprånget låg bland myllan *ett bryne af sandsten.* Det är fyrkantigt och begagnadt på alla fyra sidorna samt tjockare i ena

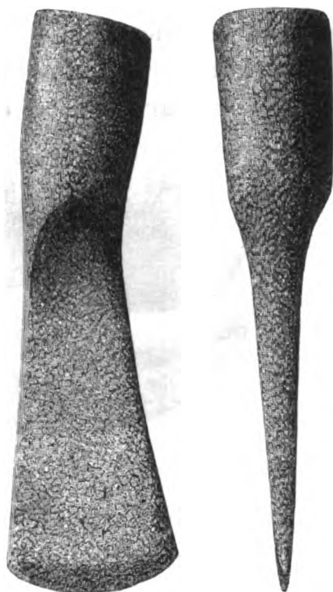
ändan än i den andra. Största tjocklek 3,5 cm, längd 11,5 cm.

22. Mellan norra och mellersta utsprången på östra muren hittades bland askan *en jerncelt* (fig. 17). Den låg på en kalkhäll, och när denna borttogs, hittades en *lerkärlsbit*, prydd med små cirklar med medelpunkt.

Celten är mindre väl gjord och är sned på flere håll. Dess längd är 23 cm, bredd i eggen 6 cm, i holken 5 cm.

16.

17.

Det lerkärl af hvilket en bit hittades, har haft från buken en skarpt insvängd hals. Det är i detta afseende, äfvensom deruti, att det, som nyss nämndes, hade några små cirkelformiga prydnader, olikt öfriga lerkärl från denna fyndplats. De små cirklarne, som äro anbragta alldeles nedanför öfvergången till halsen, äro gjorda med något slags stämpel, hvilken varit litet sned, ty medelpunkterna sitta regelbundet vid ena sidan. Kärlet tyckes hafva varit drejadt; godset är grått och 5—6 mm tjockt.

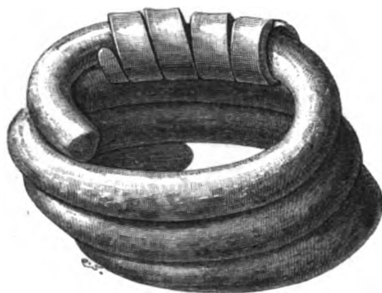
23. S om den stora kalkhällen i midten hittades i bottnen *en tillknackad löpare af röd granit.* Genomskärning 10 cm.

24. Ej långt derifrån, åt N, låg *en del af en handqvarn.*

25. I östra vallen ofvanpå mellersta murutsprånget, låg äfven *en del af en handqvarn.*

26. Åter *en handqvarn* hittades.

27. I hörnet som bildades mot vestra muren af det norra utsprånget hittades inne i vallen, mellan bottenören och askan, som här var 15 cm tjock, *en spiralvriden guldring* (fig. 18), som varit afsedd att användas som betal-

18.

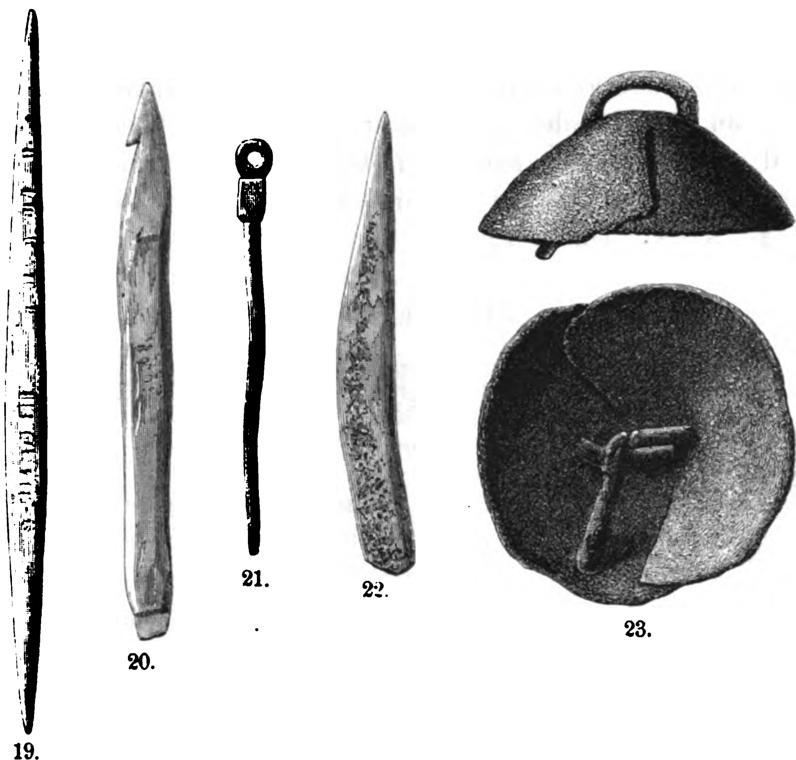
ningsmedel. Den består af en trind ten af ljust guld, som är virad i $3^1/_2$ hvarf. Omkring ena spiralen är virad en platt ten af något mörkare guld. Alla fyra ändarne äro sådana de formats vid tillhamringen, efter hvilken för öfrigt tydliga spår synas. Ringen har således aldrig varit stympad för någon betalning. Ringarnes vigt är 177,44 gr deras finhet 0,586.

28. Alldeles härintill, men något högre upp i samma askbädd och något närmare muren låg *en pilspets af ben* (fig. 19). Dess längd är 14,4 cm. Här hittades äfven en *lerkärlsbit.*

29. På midten af vestra vallen hittades nere mot leran ett slags grof *krok af ben* (fig. 20). Längd 11,1 cm.

30. Nära derintill på samma djup hittades en *brons-nål* (fig. 21). Äfven *en lerkärlsbit* låg härnere.

31. Invid östra muren, nära det mellersta utsprånget, låg bland myllan ofvanför askbädden *ett afbrutet bryne af sandsten.* Det är fyrkantigt i trapezform. Höjd 1,7 cm bredd 1,8 cm, längd 9 cm.

32. Vid midten af vestra vallen nära **30**, hittades en *liten tillknackad löpare.*

33. N om mellersta utsprånget på vestra muren låg på bottnen af askan *en benpryl* (fig. 22). Längd 9,2 cm.

34. På midten af vestra vallen, nära **29**, låg nere i askan en *ringklocka af jernplåt* (fig. 23) med kläpp i. Den stod rätt upp med bucklan uppåt. I närheten lågo några *halfmultnade träbitar.*

Ringklockan är af enkel tillverkning och kan ej hafva gifvit något synnerligen starkt ljud, enär hon förfärdigats på det sätt, att man gjort en skåra åt tvänne motsatta sidor i en jernplåt och sedan vikit de sålunda uppkomna flikarne öfver hvarandra. Klockans vidd är 13 cm, höjd 5 cm.

35. Strax S om det mellersta utsprånget på vestra muren låg nere på sjelfva bottnen emot fasta hällen en *halfbränd lerklump*, åt en sida kantig i rät vinkel.

36. Under den innersta af de båda stora kalkhällarne vid södra ingången lågo *tre löpare till handqvarnar.* En af dem, af röd granit, är glattslipad på tvenne sidor. Diam. 12 cm.

37. Vid midten af vestra muren hittades *en jernknif* (fig. 24) och en i två stycken bruten

24.

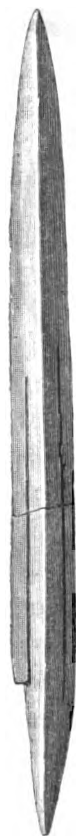
benpil (fig. 25), den förra liggande mellan myllan och askan, den senare mellan bottenleran och askan på minst en half meters djup. Stenarne i muren invid fyndstället buro tydliga spår efter eld.

Jernknifven, som är mindre omsorgsfullt gjord, har svängd egg. Längd 12,8 cm, bredd 2,3 cm. Benpilens längd är 16,7 cm.

38. Längre norrut på samma sida lågo mellan askan och myllan ett *afbrutet bryne, en jernknif* (?) och en *liten jernbit* i närheten af hvarandra.

Brynet, af sandsten, är afbrutet. Det är platt och begagnadt på båda bredsidorna. Bredd 3,5 cm, tjocklek 1,8 cm.

39. De enda föremål, som hittades längs hela södra ändan af vestra vallen, voro *två löpare*, hvilka lågo nere bland myllan. Den ena af röd granit är

25.

tillslipad öfverallt utom på ett ställe. Dess diameter är 9 cm.

40. På nedersta afsatsen af det mellersta af vestra murens utsprång lågo *en halfsferisk spelbricka af ben* (diam. 4,5 cm, höjd 3 cm) och *en löpare.*

41. Det nyssnämnda murutsprånget utgjordes närmast muren af en mera lös fyllning af jord och stenar, ej af ordentlig mur. Bland denna fyllning hittades *en jernbit* samt ej mindre än *5 löpare.* En af dessa är helt liten. En annan af röd granit är glattslipad på fyra ställen. Genomskärning 12 cm.

42. På nedersta afsatsen af samma utsprång intill **40**, låg en *slätslipad gråsten med refflor* efter slipning.

43. I södra ingången låg inuti vestra vallen *en röd lerperla,* 50 cm högt från bottnen. Perlan är platt åt de sidor, der hålet går igenom, kullrig för öfrigt. Dess längd är 8 mm.

44. Nära derintill hittades uppe i vestra vallen en *vacker löpare.*

45. Fram emot midten af samma vall hittades *ett ledhufvud,* som möjligen likt det från **40** varit användt som spelbricka.

46. Alldeles derintill lågo i askan några *lerkärlsbitar.* Kärlet, som de tillhört, har haft något utvikt kant och varit skålformigt med platt botten. Det är af grått, fint gods, 7—8 mm tjockt.

47. Ungefär vid midten af östra muren hittades nere på bottnen af askan en simpel *benpryl,* vårdslöst tillspetsad i ena ändan. Längd 8 cm, bredd 1 cm.

48. Invid det mellersta utsprånget på samma sida hittades *det afbrutna bladet af en jernknif.* Bredd 1,5 cm.

49. På sydligaste ändan af östra muren hittades *två romerska denarer* och *en barbarisk efterbildning af en dylik.* De lågo under myllan på den innersta af de öfver-

sta kalkhällarne i muren, 15 cm djupt under gräsytan. Muren sänkte sig här småningom åt S.

De båda äkta denarerna har riksantiqvarien H. Hildebrand haft godheten bestämma och förklarat dem vara slagna, den ena af Hadrianus (117—138 e. Kr.), den andra af Antorinus Pius (138—161 e. Kr.). De äro båda mycket nötta.

26.

Den efterapade denaren (fig. 26) är visserligen en klumpig afbildning, men är dock af ett visst intresse. Man har försökt återgifva kejsarens bild, men ej lyckats framställa annat än ett rundt föremål med några utspringande horn.

50. Alldeles intill **49** låg på samma sätt ofvanpå muren och under myllan *en jernring med tvänne hållare*, säkerligen ena hälften af ett betsel. Ringen är platt och 5 cm vid.

51. Flere m härifrån åt N lågo *två löpare nära muren.* Den ena, af röd granit, är glattslipad på två sidor. Genomskärning 11 cm.

52. På samma sida fram emot mellersta utsprånget, hittades åter *en löpare.*

53. Ännu närmare samma utsprång hittades likaså *en löpare.*

54. Bortåt södra ändan af samma sida lågo nere på bottnen *stora kol.*

55. På yttersidan af östra muren låg tätt uppe under myllan *en lerkärlsbit* af ovanligt utseende. Den är nämligen genomborrad af en mängd hål, 4 mm vida. Hvartill den kan hafva varit använd, är svårt att säga, möjligen till att sila med. Den tycks dock hafva varit opraktiskt formad för ett sådant ändamål, ty öppningen har varit ganska trång. Godset är grått, rätt fint, men ojämnt tjockt, vexlande mellan 7 mm och 1 cm. Troligen är det tummadt.

På samma ställe hittades *bitar af trenne andra lerkärl.*

a. Det ena har varit ett stort kärl med svagt insvängd hals och utsväld kant. Dess vidd i mynningen har varit omkring 24 cm. Godset är rödt och 6—7 mm tjockt.

b. Det andra har äfven haft insvängd hals, men med kanten tunnare än kärlets buk, som varit 9—10 mm tjock. Flere bitar äro svarta på utsidan. Godset är groft och grått.

De följande fyndställena äro alla med undantag af **58**, att söka på samma yttre sida af östra muren.

56. Några m N om **55** lågo nere på bottnen *två egendomliga trinda lerklumpar.* De lågo på 2 m:s afstånd från hvarandra. Båda voro genomborrade, men afbrutna. De höra ej tillsamman, ty den ena är ljusare än den andra. De tyckas ej vara brända, utan soltorkade. Tjocklek 4 cm.

57. Nere på leran invid muren något S om dess midt hittades *en löpare.*

58. Innanför norra ändan af samma mur träffades en samling *lerkärlsbitar.*

De hafva tillhört:

a. Ett mycket stort kärl, hvars kant varit starkt utsväld både inåt och utåt, synnerligast utåt, och öfverst slutat i en skarp ås. Vidden mellan mynningens ytterkanter har varit 34 cm. Kärlet har varit skålformigt med platt botten och tycks hafva varit drejadt. Godset är grått och endast 5 mm tjockt.

b. De öfriga bitarne hafva möjligen tillhört samma kärl som **1** och **2** *b.*

59. Vid samma norra ända. men på yttre sidan, hittades nere mot leran en s. k. *islägg.*

Sådana begagnas ännu på ön, åtminstone har jag som barn sett dem användas och sjelf haft ett par dylika. De göras af skenbenet af en häst på det enkla sätt, att

benet genomborras med tvenne hål. Genom dessa trädas de snören, med hvilka man fastbinder isläggen vid foten. Med dylika fortskaffningsmedel och med tillhjelp af en isstaf kan man åka med stor hastighet på glatt is.

Alldeles af samma sort är det exemplar, som här hittades. Det är gjordt af skenbenet af en häst och har varit genomborradt med tvänne hål. Af det ena hålet ser man blott ett spår, emedan isläggen åt denna ända är afbruten.

60. Alldeles härintill hittades några *lerkärlsbitar*. Bland dem finnas en stor, platt bit af ett kärl, troligen af en botten, och en af bottnens öfvergång till buken. Godset är grått.

61. Bortåt södra ändan hittades äfven några *lerkärlsbitar*.

62. Bort emot norra ändan hittades åter några *lerkärlsbitar*. Flere bitar af kanten till ett kärl finnas, men man kan ej afgöra, om de hört till ett och samma eller till flere kärl. Godset är grått och intill 8 mm tjockt.

63. Nära härintill, på det sista fyndstället, hittades *bitar af flere lerkärl*.

a. Ett har haft buken starkt utsvängd och halsen indragen, men med temligen rakt uppstående mynning. Det tycks vara drejadt. Kanten är jämnt afrundad. Godset är rödt, fint och 6 mm tjockt.

b. Ett annat har äfven haft buken utsvängd och halsen insvängd med utböjd mynning. Kanten är svagt utsvängd. Godset är fint, rödt, mycket hårdt brändt och 3—4 mm tjockt.

c. Ett tredje kärl har haft halsen svagt insvängd och har varit svart på utsidan. Kanten är jämn. Godset är grått och 4 mm tjockt.

d. Ett fjerde kärl har haft samma form och likaså varit svart på utsidan. Godset är grått, groft och 6 mm tjockt.

e. Af ett femte kärl fanns en bit, gul på utsidan och 15 mm tjock. Godset är för öfrigt grått i brottet och temligen groft.

f. Af ett sjette kärl fanns en större bit, svart på inre sidan. Kärlet tyckes hafva varit drejadt. Godset är grått, besatt med glimmerkorn och 5 mm tjockt.

g. Af ett sjunde kärl fanns en bit af sidan nere mot bottnen. Godset är grått, fint och 8—9 mm tjockt.

h. Ännu flere bitar funnos, bland dem en af öfvergången mellan bottnen och sidan. Dessa bitar höra möjligen tillsammans med några af de föregående. Man kan sålunda antaga, att här hittades bitar af åtminstone *sju kärl.*

Utom de lerkärlsbitar, för hvilka här ofvan redogjorts under hvarje nummer, träffades här och der enstaka sådana, för hvilka ej särskilda fyndställen kunnat utmärkas på planritningen.

Så träffades i *norra ändan af östra vallen bitar af flere kärl.*

a. Ett kärl, af hvilket flere kantbitar funnos, har haft insvängd hals, men temligen rakt uppstående, jämn kant. Bitarne äro alldeles svarta på ena sidan. Godset är grått, fint och 9—10 mm tjockt. Kärlet tyckes hafva varit drejadt.

b. Ett annat kärl har haft ungefär samma form. Äfven dess bitar äro svarta på ena sidan. Godset är grått, fint och 8—9 mm tjockt.

c. Några andra bitar finnas, som möjligen ej tillhört något af de föregående kärlen.

Vid *yttersidan af vallens norra ända* hittades *bitar af ett skålformigt kärl* med platt botten. Bitarne äro svarta på inre sidan, ljusa på den yttre. Godset, i hvilket små stenkorn förekomma, är grått.

I *vestra vallen* hittades äfven *bitar af flere lerkärl.*

a. Ett kärl, som haft insvängd hals, är af en ovanlig sorts lera, brun till färgen, hård och fin i massan hvilken

alldeles skiljer sig från de lersorter, af hvilka de öfriga kärlen varit tillverkade. Godset är 4 mm tjockt, utom uppe emot kanten, der kärlet är utsväldt åt inre sidan.

b. Ett annat kärl har haft en mycket tjock kant, utsväld på båda hållen. Godset är fint, grått och 6—7 mm tjockt.

c. Ett tredje kärl har haft svagt insvängd hals med något utsväld kant. Halsen är försedd med tvänne parallela ränder, en ovanlig prydnad för ett lerkärl från denna plats. Kärlet har haft en vidd mellan mynningens yttre kanter af 16 cm. Godset är grått, fint och 4—5 mm tjockt.

d. Ett fjerde kärl har äfven haft insvängd hals, men smal kant. Godset är gulgrått, fint och 5—6 mm tjockt.

e. Ett femte kärl har haft halsen svängd i en jämn vacker linie. Kring halsen löper, egendomligt nog, en ås. Bitarne äro svarta på sidorna. Godset är grått, fint och 3—4 mm tjockt.

f. Ett sjette kärl har äfven haft insvängd hals. Godset är grått och fint.

g. Ett sjunde kärl har varit skålformigt med jämnt afrundad kant. En af bitarne är svart invändigt. Godset är grått, fint och 8 mm tjockt.

h. Ett åttonde kärl har haft insvängd hals. Den bit, som hittades af detta kärl, är svart invändigt. Godset är grått, fint och 7 mm tjockt.

Många lösa bitar hittades dessutom. Huruvida de tillhört de nu beskrifna kärlen eller några andra, kan ej bestämdt afgöras.

Bland dem finnes äfven hälften af en lerklump, formad på samma sätt som den från **35.** Något hål tyckes denna dock ej haft.

Mellan det norra och det mellersta af utsprången på östra muren hittades äfven *några enstaka lerkärlsbitar*, af hvilka åtminstone vissa ej höra till något från fynd-

ställena i grannskapet. Det kärl, de tillhört, har haft svagt insvängd hals och utsväld kant. Bitarne äro svarta på insidan. Godset är grått, fint och 8 mm tjockt. Kärlet tyckes hafva varit drejadt.

I *bottenlagret mellan murarne* hittades här och hvar enstaka bitar, hvilka ej äro inberäknade i något af de föregående fynden.

a. Ett kärl har varit skålformigt, med kanten afsneddad inåt. Insidan är svart. Godset är grått, 9 mm tjockt.

b. Ett kärl, som äfven har grått gods, har varit tunnare.

c. En bit finnes af ett kärl, som haft plan botten och varit skålformigt. Möjligen har den hört tillsammans med *a* eller något af de följande.

d. Ett kärl, af hvilket en stor kantbit finnes, har varit skålformigt och ganska stort. I mynningen har det hållit 32 cm. Kanten är afsneddad inåt. Bitarne äro delvis svarta. Godset är grått, temligen fint och omkring 8 mm tjockt. Möjligen har detta hört tillsammans med *a*.

e. Ett kärl, af hvilket en kantbit hittades, har varit af fin, brungrå lera liksom *a* på vestra vallen. Möjligen hafva de hört tillsammans. Kanten är utsväld inåt och sedan böjd utåt.

f. Ett kärl, af hvilket några bitar finnas, har haft afrundad kant, litet tillspetsad utåt. Godset är grått, 9 mm tjockt.

g. Ett kärl har haft insvängd hals och utsvängd buk. Kanten är något tillspetsad. Godset är grått, fint och 7 mm tjockt.

h. Ett kärl har äfven haft halsen insvängd, ehuru svagt. Kanten är jämnt afrundad. Bitarne äro svarta på yttre sidan. Kärlet tyckes hafva varit drejadt. Godset är grått, fint och 5 mm tjockt.

i. Ett kärl har haft kanten utsväld både inåt och utåt, men öfverst tillspetsad liksom 58 *a*, men tyckes dock

ej hafva hört tillsammans med detta. Små glimmerkorn förekomma i godset, som för öfrigt är groft. En bit är svart på insidan. Godset är 6—7 mm tjockt.

k. Ett kärl har varit skålformigt med jämn kant. Denna är utsväld inåt, men jämnt afskuren. I godset, som är 7—8 mm tjockt, förekomma små glimmer- och stenkorn.

l. Dessutom finnes en mängd bitar, om hvilka man ej med visshet kan säga, huruvida de höra till något af de föregående kärlen.

Man kan antaga, att de lerkärlsdelar, som här beskrifvits, representera åtminstone *7 kärl*.

Framdeles skall lemnas redogörelse för de *djurben*, som hittades. Sådana funnos liggande öfverallt både i vallarne och mellan dem. Sammanlagdt uppgingo de till flere kannor. Många voro afbrutna.

Slutligen bör nämnas, att *kol* hittades här och hvar, dock ej i så stor myckenhet, som man kunnat vänta.

Förut har omtalats, att strax N om fornlemningens norra ända påträffades en *bädd af askblandad jord*. hvilken möjligen kan antagas vara lemningarna efter en afskrädeshög. Vid gräfning här fann jag några *brända benbitar*, *obrända djurben* samt *bitar af lerkärl*.

Ännu längre bort, omkring 14 m N om vestra vallens norra ända, var *marken litet askblandad*. Här hittades *benbitar* och *delar af tvänne lerkärl*. *En löpare* och en *liten bronsbit* lågo uppe i jordytan; huruvida detta lilla fynd står i något samband med 'kämpagrafven', kan naturligen ej sägas.

Ehuruväl fornlemningen ej ännu är fullständigt undersökt, är dock dess grundplan klar till det inre.

En blick på planritningen visar, att byggnaden genom de tre paren af murutsprång varit delad i flere delar.

Visserligen äro ej de båda sydligaste utsprången belägna midt emot hvarandra, men möjligen kan någon rubbning här hafva skett. Man behöfver endast tänka sig ett stenlag till på sidan om hvart och ett af dem, för att de skulle hafva befunnit sig alldeles midt emot hvarandra. Vare sig nu en rubbning egt rum eller ej, torde man med fog kunna antaga, att detta par af utsprång jämte de båda andra haft den bestämmelsen att uppbära tvärväggar, genom hvilka byggnaden varit delad i rum. Dessa senare hafva utgjorts af en stor sal, omkring 27 m eller 90 fot lång samt derinnanför ett mindre rum af omkring 7 m eller 23 fots längd. Det är anmärkningsvärdt, att man redan från en så tidig tidpunkt, som den byggnaden tillhör, kan uppvisa en sådan, som ej består af ett enda rum, utan visar en tendens till sönderdelning i flere. Att ett materielt taget så dyrbart fynd, som den stora guldringen, gjordes i det inre rummet, visar kanske, att detta varit af mera privat natur, än den yttre stora salen, ett antagande, som för öfrigt ligger nära till hands.

Ritningen visar, att murändarne springa utanför de yttersta murutsprången både åt N och S. Man bör kunna antaga, att denna anordning vidtagits för att bereda rum för en förstuga på hvardera änden. Huset har sålunda haft ingång ej blott åt S utan äfven åt N såsom husen under sagotiden ofta hade. (Jfr H. Hildebrand, *Lifvet på Island under sagotiden*, andra upplagan, s. 295 och H. Hoff, *Aarbøger för nordisk Oldkyndighed og Historie* 1872, figuren s. 278). Det skulle ock hafva varit synnerligen opraktiskt att blott hafva utgång åt S. Hvilken lång väg skulle man ej hafva haft från det inre rummet, innan man kom ut! Det skulle äfven i händelse af öfverfall varit förenadt med fara att blott hafva *en* ingång. Afskrädeshögen åt NO, dit man synbarligen burit ut aska från härden, och dess belägenhet visa äfven, att en ingång måste hafva befunnit sig åt N.

Möjligt är, att dessa förstugor varit öppna utåt, eftersom ej några ytterligare utsprång finnas för ytterväggen till dem.

Som ofvan nämnts, äro sidomurarne ej raka hela vägen, utan temligen starkt insvängda åt ändarne. Hela resningen har naturligtvis fått rättas härefter, och huset har alltså varit smalare åt ändarne än på midten. Den stora salen har ock varit smalare åt S än åt N.

Ofvanpå murarne märkte jag ej några spår efter aska. Detta synes antyda, att antingen inga träväggar funnits ofvanpå muren eller att, om sådana funnits, de varit helt låga.

Hvar eldstäderna varit belägna, derom gifver tyvärr undersökningen ej någon säker underrättelse. Något bevis för att man här haft långeldar, hvilket dock borde varit naturligt i en sal på 90 fot, finnes icke. Den långa askranden i den 'kämpagraf' i Hörsne, der den brända rågen hittades, kan möjligen vara lemningar efter en sådan. Här fanns ingen sådan askrand i midten. Den stora kalkhällen i norra ändan af den stora raden, har möjligen varit eldstad, men hvarken på denna eller hällen vid norra ingången kunde jag med säkerhet iakttaga några spår efter eld. Denna senares läge midt emellan utsprången, ofvanpå hvilka efter mitt antagande en tvärvägg skulle stått alldeles öfver eller strax intill hällen, gör det ock mindre antagligt, att denna skulle varit använd som eldstad.

I salens midtlinie fanns ej mer än en enda askfläck samt i norra ändan en annan, som stötte derintill.

Längs murarne deremot gick, som nämndt är, rundt om hela huset en intensiv bädd af aska. Denna lär ej kunna förklaras på annat sätt, än att byggnaden brunnit. Det har då blifvit mest aska af väggarne och bänkarne samt sängarne, som möjligen funnits invid väggarne. Deri skulle man hafva förklaringen, att så stark aska fanns längs sidorna, men deremot endast här och der i små fläckar inuti. Det har i alla händelser varit en mycket stark eld,

ty virket har fullständigt brunnit till aska och lemnat föga kol efter sig. Den omständigheten, att så många föremål lågo under eller i askan talar äfven för en eldsvåda.

Det ser vidare ut, som om denna eldsvåda, vare sig det varit vådeld eller huset bränts vid öfverrumpling af fiender, inträffat så hastigt, att man ej hunnit taga med alla de dyrbaraste egodelarne. Man borde väl eljes räddat den rätt dyrbara guldringen. Att man ej letat reda på denna, hvilket borde varit temligen lätt, då den låg i ena hörnet, synes mig tala för ett öfverfall, der husets inbyggare blifvit dödade eller drifna på flykten. Innebrända tyckas inga människor blifvit, såvida icke de brända benbitarne, som på ett ställe hittades, skulle vara menniskoben. Märkligt är, att inga vapen hittades, med undantag af några pilspetsar. Det ser ut som om männen antingen skulle varit frånvarande eller alla hunnit rycka till sig sina vapen och komma ut ur huset.

Det är äfven anmärkningsvärdt, att inga smycken hittades. De funna föremålen äro, som fynduppgifterna visa, mestadels husgerådssaker, såsom knifvar, benprylar, krokar, brynen. Ovanliga och intressanta äro jernklockan, hvars plats varit nära ett af högsätena, om sådana funnits, och isläggen, som visar att fortskaffningsmedel af detta slag, hvilket omnämnes i sagoliteraturen (jfr R. Keyser, *Nordmendenes private Liv i Oldtiden*, s. 110) redan tidigt varit användt. Talrikast äro lerkärlen. Något helt kärl hittades visserligen ej, men i stället delar af sådana i mängd. Genom att granska och med hvarandra jämföra kantbitarne från de olika fyndställena, kan man få en temligen säker föreställning om kärlens antal och form. Jag tror, att man kan antaga, att delar hittats af minst 50 olika kärl. Somliga hafva haft halsen svagt insvängd och bottnen platt ungefär som M. 400. Andra hafva varit skålformiga som M. 390. Intet enda kärl synes hafva tillhört den i gotländska grafvar från denna tid så vanliga typen

M. 395 eller den ej heller ovanliga M. 391. Detta antyder, att man oftast gifvit grafkärlen en annan form än den som var vanlig för de kärl, hvilka användes i hushållet vid matlagning och måltider. Att flere kärl, af hvilka bitar här hittades, varit använda vid kokning, kan man se på en mängd bitar, hvilka visa tydliga spår efter eld och rök. Dessa kärl hafva äfven, med några få högst obetydliga undantag, alldeles saknat de ornament af en eller annan form, som äro så vanliga på grafkärl.

Intet enda öra har jag kunnat finna bland lerkärlsbitarne, ej heller någon fot till något slags gryta af lera, lik den som hittades i Hörsne.

Många kärl hafva haft en tjock, stark mynningskant. Flere hafva varit af rätt ansenlig storlek, öfver en fot i mynningen.

Näst lerkärlen äro löpare till handqvarnar talrikast representerade. De uppgå till inalles 34 st. Häri äro då inberäknade äfven sådana runda stenar, som väl äro knackade runda, men ej hafva några ytor efter slipning. I allmänhet hafva de en genomskärning af 10—12 cm. Större finnas dock, äfven mindre. Några äro så små, att de måst hafva varit afsedda för barn, som sålunda redan tidigt skulle fått lära sig att deltaga i arbetet. Af det stora antalet löpare kan man draga den slutsatsen, att många armar måste hafva varit i gång för att mala säden för brödet och att det varit många munnar att mätta. Det har varit ett hus rikt på menniskor och ej heller fattigt på bohag.

Äfven handqvarnar eller delar af sådana hittades i rätt stort antal, ej mindre än 7.

Af fyndställenas lägen kan man rätt väl sluta sig till, hvilka platser i huset varit de mest omtyckta och flitigast anlitade. Det synes sålunda, att man vistats mest i det inre rummet och i den dertill gränsande inre delen af den stora salen, men mindre i den södra delen, hvilken

låg närmast förstugan. Detta kan hafva berott derpå, att platserna närmare dörren voro kallare, men äfven derpå, att de då som under en senare tid ansågos ringare än de längre in belägna.

Någon synnerlig renlighet och ordentlighet tyckes ej hafva rådt i huset, då såväl lerkärlsbitar som isynnerhet djurben kunnat hittas öfverallt spridda mellan murarne. Man tyckes hafva kastat benen ifrån sig hur det föll sig.

Hvad man både häraf och af de funna föremålens beskaffenhet kan sluta, är att byggnaden varit en sådan, som användts för dagligt bruk, en s. k. *eldaskáli.*

Till sist må nämnas några ord om byggnadens ålder. I min förra uppsats framkastade jag den förmodan, att 'kämpagrafvarne' möjligen härrörde från den yngre jernåldern. Detta antagande har emellertid, hvad ifrågavarande grupp angår, ej visat sig vara riktigt. Några af fynden visa med bestämdhet på den äldre jernåldern. Man kunde knappt hafva väntat sig, att lefnadsbehof och tillgångar redan under denna tid skulle varit så stora på ön, att man ansett sig behöfva byggnader af sådan storlek, men vi hafva dock här ett exempel derpå.

Af synnerligen stort värde för tidsbestämningen äro de båda denarerna. Visserligen bära de spår af långvarig nötning, och väl hafva denarer af samma ålder som dessa någon enstaka gång förekommit i så sena fynd som från den yngre jernåldern (jfr *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* 6:te bandet, sid. 244). Men intet af fynden från denna plats i öfrigt häntyder på så ung tid. Andra föremål, såsom pilspetsen af ben **37**, och hålcelten **22**, visa dessutom den äldre jernålderns former. Till slutet af sistnämnda period eller närmast derpå följande tid torde äfven den här funna guldspiralen höra. Allt detta i förening synes mig gifva vid handen, att byggnaden ej begagnats senare än vid midten af det första årtusendet efter Christi födelse.

Detta hindrar dock icke, att byggnaden kan hafva varit uppförd något tidigare.

Man har antagit, att den byggnadsform, som är känd genom sagornas beskrifning, skulle hafva varit ungefär densamma genom flere århundraden (jfr Keysers anförda arbete s. 30 och Illustrerad *Sveriges Historia*, I, s. 196). Den undersökta grundvalen vid Rings är ett bevis, att detta antagande varit välgrundadt.

Fredrik Nordin.

Från Akademiens sammankomster.

Den 12 oktober 1886.

Akademiska ärenden. Med anledning af Kongl. remiss beslöt Akademien att tillstyrka de för vetenskapliga ändamål af Svenska Fornminnesföreningen, artisten L. Baltzer, rektor Centervall och protokollssekreteraren Örnberg sökta anslagen.

Statssamlingarna. Ett större i Jämtland anträffadt fornfynd inlöstes.

Akademien beslöt inlösa en från Tingstads församling i Östergötland hembjuden funt.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt i skrifvelse till Kongl. Maj:t anmäla, att Hvalstads kyrka eger den märklighet, att den icke bör rifvas, samt hemställa, om icke plats för den nya kyrkan kan beredas annorstädes än å den gamlas plats.

Medaljförslag. Ett af Svenska Akademien inlemnadt medaljförslag öfver grefve B. B. von Platen godkändes.

Den 26 oktober.

Statssamlingarna. Ett fynd af österländska silfvermynt, anträffadt vid Oxarfve i Hemse socken på Gotland, inlöstes.

En mindre fornsakssamling, hembjuden af H. Werner i Lidköping, inlöstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af en skrifvelse från Konungens Befallningshafvande i Örebro län af innehåll, att hemmansegaren G. Eriksson önskar borttaga den å hans gård Granhammar i Vintrosa socken funna grundmuren af en gammal kyrka samt att han till Kongl. Maj:t och kronan till inlösen hembjuder en funt, en kolonn

och ett mindre kors af sten, som blifvit funna vid utgräfningen af nämnda grundmur, beslöt Akademien afgifva det svar, att hon ej finner skäl att medgifva någon rubbning af grundmuren samt att de tre föremålen skola inlösas.

Hillareds församling hade hos Kongl. Maj:t anhållit att få till öfverste John Lilliehök afyttra, till ett pris af 150 kr., två vid kyrkan förvarade skadade Lilliehökska vapensköldar. På Riksantiqvariens förslag beslöt Akademien tillstyrka, att öfverste Lilliehök må erhålla tillåtelse att hemtaga ifrågavarande sköldar, derest han dertill erhåller medgifvande af sina medarfvingar, farbrodern f. d. kommendören Lilliehök och brodern kommendörkaptenen Lilliehök, men afstyrka bifall till församlingens begäran om lösen för dessa vapen.

Med afseende på den f. d. hospitalskyrkan i Vesterås beslöt Akademien att till Konungen inlemna magistratens underdåniga skrifvelse om tillstånd att rifva kyrkan jämte förklaring, att Akademien icke för sin del har anledning att tillstyrka bifall till rifningen samt med anhållan att derest det oaktadt rifningen medgifves, de i vestra gafvelmuren insatta skulpterade stenarna uttagas och öfverlemnas till Statens Historiska Museum.

Den 9 november.

Statssamlingarna. En i elfenben skuren bröstbild af k. Gustaf II Adolf inlöstes.

Sedan föreståndaren för det k. baierska nationalmuseet förklarat sig villig att inköpa den ena bokkudden i Kungsåra kyrka, lemnades Riksantiqvarien i uppdrag att inköpa båda kuddarna.

Akademien beslöt, på Riksantiqvariens derom gjorda framställning, att hos Kongl. Maj:t göra hemställan derom, att i fall nytt statsanslag begäres för Nordiska Museet, dervid må fästas det vilkor, att museets styrelse förbinder sig att respektera statssamlingarnas rätt.

Fasta fornlemningar. Akademien godkände åtgärden att öfver Rökstenen uppsätta ett tak och medgaf att kostnaden för detsamma finge ersättas efter en af ingeniör A. Friberg inlemnad räkning.

Den 23 november.

Akademiska ärenden. Med anledning af en Kongl. remiss beslöt Akademien att tillstyrka bifall till Svenska Sällskapets för Antropologi och Geografi underdåniga anhållan, att Kongl. Maj:t ville med 1,000 kr. inlösa 50 exemplar af *Nicaraguan Antiquitees*, utgifna af Carl Bowallius.

Med anledning af en cirkulärskrifvelse från Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet beslöt Akademien afgifva den förklaring, att hon önskar inköpa ett exemplar af Nordisk Familjebok till nedsatt pris.

Statssamlingarna. En kalk med patén från Tufve kyrka, Bohuslän, inlöstes.

Af en samling, hembjuden af H. Werner, inlöstes 60 nr.

Riksantiqvarien anmälte, att vice häradshöfding Birger Lagervall under den senaste tiden varit sysselsatt med arbete i K. Myntkabinettet.

Fasta fornlemningar. Akademien förklarade sig icke kunna medgifva, att en del af den yttre vallen till Brobacka invid Skara såldes för att bebyggas.

Förste landtmätaren i Jönköpings län A. M. Lindeblad hade insändt en karta jämte beskrifning öfver en fornlemningsplats inom länet.

Den 27 november.

Akademiskt ärende. Riksantiqvarien anhöll, å egna och anförvanters vägnar, att få till Akademien öfverlemna en i marmor utförd medaljong öfver Akademiens förre sekreterare B. E. Hildebrand.

Den 7 december.

Statssamlingarna. Ett större bronsåldersfynd från Eskelhems kyrkoherdeboställe på Gotland inlöstes.

Ett bronskärl, funnet inom den numera uttorkade Bjersjöholmssjön nära Ystad, inlöstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien hade genom nådig remiss mottagit Hvalstads församlings utlåtande rörande Akademiens hemställan, att församlingens gamla kyrka icke måtte få rifvas.

Konungens Befallningshafvande i Skaraborgs län hade inlemnat Lefvene församlings ansökan att få rifva det intill dess kyrka uppförda Reuterska grafkoret. Akademien beslöt att med hänvisande till sitt tidigare yttrande af den 20 januari 1874, gifva det besked, att anmälan i denna fråga måste göras hos Kongl. Maj:t.

Akademien beslöt i underdånig skrifvelse tillstyrka bifall till Hamneda församlings önskan att rifva sin kyrka.

Medaljförslag. Akademien godkände ett inlemnadt medaljförslag öfver generalen J. P. Lefrén.

Ett af fru Ahlborn inlemnadt förslag till Kristianstads läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj godkändes.

Den 22 december.

Akademiska ärenden. Anmältes, att Akademiens korrespondenter professor Sören Brunn Bugge i Kristiania och Diego Bonghi i Neapel aflidit.

Till korrespondent valdes förste landtmätaren i Jönköpings län Anders Magnus Lindeblad.

Statssamlingarna. En silfverbägare bevarande minnet af landshöfdingen m. m. Nils Gripenhjelm och hans verksamhet för bearbetandet af Östersilfbergs grufvor i Dalarna inköptes.

Fasta fornlemningar. Konungens Befallningshafvande i Södermanlands län hade insändt en rapport från kronolänsmannen N. A. Malmberg, af innehåll, att en af landshöfdingen Arvid Stålarm år 1684 vid Krokek upprest gränssten kullfallit, hvadan den behöfde flyttas och åter resas, och med fråga, hvem som skulle bekosta resningen, hvilken ansågs kunna verkställas för en summa af 20 kr. Riksantiqvarien anmodades att skaffa närmare upplysningar.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt underrätta Vätö församling i erkestiftet, att de derifrån till museet insända bilderna af St. Göran och korsfästelsen finge, alldenstund de, efter den behandling de i kyrkan undergått, ej längre kunde anses värda den betingade lösesumman, af församlingen afhemtas för att i kyrkan omsorgsfullt förvaras. Akademien beslöt att icke antaga ett från samma församling gjordt anbud att för 175 kr. köpa två skulpterade helgonbilder från medeltiden.

Med anledning af en nådig remiss af handlingar rörande tillämnad rifning af Årstads kyrka i Halland, anmälte Riksantiqvarien, att kyrkan saknade arkitektonisk och antiqvarisk märklighet, att i henne förekommo fyra bänkdörrar från 1500-talet med adliga vapen, hvilka borde tagas tillvara, samt att möjligen plats i den blifvande kyrkan kan beredas för den Hörbergska altartaflan, hvadan frågan om dennas bevarande synes åter böra underställas Kongl. Maj:t, i händelse den af Öfverintendentsembetet föreslagna platsen inne i kyrkan icke af församlingen godkännes. Akademien beslöt uttala sig rörande kyrkan och bänkgaflarne i öfverensstämmelse med Riksantiqvariens utlåtande.

I skrifvelse af den 20 december 1884, hvilken till Akademien inkommit innevarande dag, hade doktor Hazelius anhållit, att Akademien ville medgifva, att bitar af en gammal messhake, som finnas i Rydaholms kyrka i Småland, må få mottagas för Nordiska Museets samlingar. På Riksantiqvariens hemställan beslöt Akademien afgifva det svar, att af de fem från Rydaholm insända fragmenten af en messklädnad ett, med derå broderadt vapen, är för Statens Historiska Museum behöfligt, men att för de öfriga fyra fragmentens införlifvande med det Nordiska Museet intet hinder mötte från Akademiens sida.

Angelsaksiska myntfynd i Sverige efter 1845.

(Forts.)

Sammanräkna vi mynten i dessa fynd, som kommit i dagen under åren 1846—1856, erhålla vi följande resultat:

	Svenska.	Norska.	Danska.	Tyska.	Angelsaksiska.	Irländska.	Engelska.	Byzantinska.	Kufiska.	Sassanid.	Summa.
Hela	18	7	134	6,551	3,643	42	37	20	119	—	10,571
Bitar	—	—	18	364	233	5	—	5	100	1	726
Summa	18	7	152	6,915	3,876	47	37	25	219	1	11,297

Med engelska mynt förstås här de, som äro präglade efter den angelsaksiska dynastins tid af normandiska konungar. Fynden, som innehålla uteslutande kufiska mynt, äro här icke angifna. Utöfver här upptagna bitar komma inemot 100 st., hvilka jag icke kunnat fördela på de olika kolumnerna.

Ordna vi fynden efter de yngsta i dem representerade engelska mynten, få vi följande grupper.

1. *De yngsta mynten tillhöra Etelred.*

Skåne. Gärdslöf, Assartorp (nr 82). Endast typ B.
Blekinge. Sölvesborg (nr 89).
Gotland. Visby—Endre (nr 67). Yngsta typ E.
Fardhem, Halsarfve (nr 71). Typerna B och C.
Vestkinde, L. Mickelgårds (nr 72)[1].
Alskog, Stenstugu (nr 74). Typerna D och E.
Eskelhem, Valdarfve (nr 75). Yngsta typ E.

[1] I detta fynd fanns dock ett danskt mynt prägladt för k. Knut den store.

Alskog, Mallgårds (nr 79). Typerna B och C.
Stenkyrka (nr 85). Yngsta typ D.
Grötlingbo, Kattlunds (nr 87). Typerna C och D.
Hejde, Rågåkra (nr 88). Yngsta typ D.

2. *De yngsta mynten tillhöra Knut.*

Ångermanland. Boteå, Undrom (nr 66).
Skåne. Grönby kyrkoby (nr 83).
Gotland. Vestkinde, Skäggs (nr 70).
Mästerby, Salmunds (nr 77).
Bunge, Enge (nr 86).
Grötlingbo, Bölske (nr 90).
Grötlingbo (nr 91).

3. *De yngsta mynten tillhöra Harold I.*

Gotland. Slite, Hägdarfve (nr 69).
Follingbo, Rosendal (nr 84).

4. *De yngsta mynten tillhöra Edward Confessor.*

Skåne. Ljungby, Vanneberga (nr 68).
Öland, Källa, Nyby (nr 65).
Böda, Torp (nr 76).
Gotland. Öja, Sibbenarfve (nr 73).
Boge, Pilgårds (nr 80).

5. *De yngsta mynten tillhöra William I och II.*

Gotland. Alskog, Stenstugu (nr 78).
Eskelhem, Qvarna (nr 81).

Vi öfvergå nu till de angelsaksiska myntfynden för det följande årtiondet:

92. *Gotland, Öja sn, Domerarfve* (år 1857). Arbetadt silfver samt 569+25 [1] mynt, af dem 287+5 angelsaksiska (Edgar—Harold II), 1 irländskt (Sihtric), 1 engelskt (William), 13 danska, 226+5 tyska, 4 byzantinska, 37+25 kufiska. Inv. 2350.

93. *Småland, Ryssby sn, Östraby Jeppagård* (år 1858). Arbetadt silfver och 131 mynt, 6 angelsaksiska (Knut—Edward confessor), 71 tyska, 54 danska. Inv. 2524.

94. *Gotland, nära Tingstäde kyrka* (år 1859). Arbetadt silfver samt 30+11 mynt, af dem 3 danska (Knut och Hardaknut), en bit af ett angelsaksiskt mynt, 27+10 tyska. Inv. 2577.

95. *Gotland, Stenkyrka sn, Liknatte* (år 1859). Arbetadt silfver samt 32+31 mynt, af dem 27+7 tyska, 4+2 angelsaksiska (Etelred B 2), en bit af ett byzantinskt mynt, 1+21 kufiska. Inv. 2619.

96. *Gotland, Levide sn,* (år 1859). Arbetadt silfver samt 40+24 mynt, af dem 19+13 tyska, 16+8 angelsaksiska (Etelred B 2, C, D), 5+3 kufiska. Inv. 2621.

97. *Gotland, Stenkumla sn, Forsa* (år 1859). Arbetadt silfver samt 180 mynt, af dem 165 tyska, 15 angelsaksiska (Etelred—Harold I). Inv. 2666.

98. *Gotland, Gerums sn, Boters* (år 1860). Arbetadt silfver samt 566+321 mynt, af dem 13 tyska, 1 angelsaksiskt (Edgar), 9 byzantinska och 543+321 kufiska. Inv. 2733.

99. *Gotland, Levide sn, Mallgårds* (år 1860). Arbetadt silfver samt 83 mynt, af dem 80 tyska, 3 danska, och ett stort antal af bitar, af dem 12 danska, 1 angelsaksiskt. Inv. 2772.

[1] Siffra efter plustecken angifver antalet bitar.

100. *Gotland, samma gård* (år 1861). Arbetadt silfver samt 29+44 mynt, af dem 2+3 danska, 27+38 tyska och 3 bitar af angelsaksiska (Etelred). Inv. 2850.

101. *Gotland, Kräklingbo sn, Sutarfve* (år 1861). Arbetadt silfver och 20+2 mynt, af dem 1 svenskt (Olof), 10 tyska, 7+1 angelsaksiskt (Etelred, Knut), 2+1 kufiska. Inv. 2861.

102. *Gotland, Kräklingbo sn* (år 1861). Arbetadt silfver och 6 mynt, af dem 4 tyska, 1 angelsaksiskt (Etelred), 1 kufiskt. Inv. 2863.

103. *Gotland, Lye sn, Lilla Rone* (år 1861). Arbetadt silfver och 182+57 mynt, af dem 3 tyska, 1 angelsaksiskt (Edgar), 3 byzantinska, 175+57 kufiska. Inv. 2866.

104. *Södermanland, Torshälla sn, Egelsta* (år 1862). Arbetadt silfver samt 293+69 mynt, af dem 8 danska, 229+69 tyska, 56 angelsaksiska (Etelred—Hardaknut). Inv. 3008.

105. *Gotland, Rute sn, L. Valla* (år 1863). Arbetadt guld och silfver samt 504 mynt, af dem 11 danska, 50 tyska, 425 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 5 irländska, 13 kufiska. Inv. 3099.

106. *Gotland, samma gård* (år 1863). Arbetadt silfver samt 100+5 mynt, af dem 1 danskt, 16 tyska, 81+3 angelsaksiska (Etelred—Harold I), 1 irländskt, 1+2 kufiska. Inv. 3134.

107. *Gotland, Lärbro sn, Liffride* (år 1863). Arbetadt silfver samt 610+11 mynt, af dem 5+2 danska, 486 tyska, 113+7 angelsaksiska, 1 engelskt (William), 2 byzantinska, 3+2 kufiska. Inv. 3171.

108. *Gotland, Burs sn, Enges* (år 1864). Arbetadt silfver samt 353+15 mynt, af dem 1 norskt, 8 danska, 211+1 tyska, 120 angelsaksiska (Edward martyr—Knut), 2 irländska (Sihtric), 2+1 byzantinska, 25+9 kufiska. Inv. 3237 och 3325.

109. *Gotland, Hablingbo sn, Lilla Vastäde* (år 1864). Arbetad brons och silfver samt 1396+72 mynt, af dem 1 svenskt (Olof), 27+1 danska, 1011+35 tyska, 343+11 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 3+1 irländska (Sithric), 1+2 byzantinska, 10+22 kufiska. Inv. 3273.

110. *Gotland, Boge sn, Laxarfve* (år 1865). Arbetadt silfver samt 139+12 mynt, af dem 91+6 tyska, 42+3 angelsaksiska (Etelred och Knut), 6+3 kufiska. Inv. 3398.

111. *Östergötland, Fornåsa sn, Bobergs skattegård* (år 1865). 112+13 bitar, af dem 4 danska, 82+13 tyska, 28 angelsaksiska (Etelred, Knut). Inv. 3430.

112. *Skåne, Fjelkinge sn och by* (år 1865). Arbetadt silfver och 635 mynt, af dem 200 danska, 363 tyska, 72 angelsaksiska (Edelred—Edward confessor). Inv. 3452.

113. *Gotland, Grötlingbo sn, Kattlunds* (år 1866). Arbetadt silfver samt 23 mynt, af dem 18 tyska, 5 angelsaksiska (Etelred, Knut). Inv. 3484

114. *Blekinge, Hjortsberga sn, Johanneshus* (år 1866). Arbetadt silfver samt 4044+44 mynt, af dem 2 svenska (Anund), 134 danska, 3426 tyska, 460+20 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 7 irländska (Sihtric), 12+1 engelska (William), 1 byzantinskt, 2+23 kufiska. Inv. 3491.

115. *Södermanland, Mörkö sn, Hörningsholm* (år 1866). Arbetadt silfver samt 97+2 mynt, af dem 12 danska, 75 tyska, 19 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 1 irländskt (Thymn), 2 bitar af kufiska mynt. Inv. 3535.

116. *Gotland, Stenkyrka sn, Garde* (år 1866). Arbetadt silfver samt 668 mynt, af dem 39 danska, 445 tyska, 182 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 2 kufiska. Inv. 3544.

117. *Gotland, Björke sn, Folkhagen* (år 1866). Arbetadt guld och silfver samt 853+385 mynt, af dem 400

tyska, 4 angelsaksiska (Etelred A och B 2), 1+1 byzantinska, 448+384 kufiska. Inv. 3547.

118. *Uppland, Danderyds sn, Djursholm* (år 1866). Arbetadt silfver samt 144+25 mynt, af dem 95 tyska, 49+15 angelsaksiska (Etelred A, B, C), 10 bitar af kufiska mynt. Inv. 3559.

Sammanräkna vi mynten i dessa fynd, som kommit i dagen under åren 1856—1866, erhålla vi följande resultat:

	Svenska.	Norska.	Danska.	Tyska.	Angelsaksiska.	Irländska.	Engelska.	Byzantinska.	Kufiska.	Sassanider.	Summa.
Hela	4	1	524	7,670	2,335	20	14	24	1,274	—	11,866
Bitar	—	—	18	197	80	1	1	4	894	—	1,195
Summa	4	1	542	7,867	2,415	21	15	28	2,168	—	13,061

I. *De yngsta mynten tillhöra Edgar.*

Gotland. Gerum, Boters (nr 98).
Lye, Lilla Rone (nr 103).

II. *De yngsta mynten tillhöra Etelred.*

Uppland. Danderyd, Djursholm (nr 118). Yngsta typ C.

Gotland. Stenkyrka, Liknatte (nr 95). Yngsta typ B 2.
Levide (nr 96). Yngsta typ D.
» , Mallgårds (nr 99). Yngsta typ C.
» » (nr 100).
Kräklingbo (nr 102).
Björke, Fölhagen (nr 117). Yngsta typ B 2.

III. *De yngsta mynten tillhöra Knut.*

Östergötland. Fornåsa, Bobergs skattegård (nr 111).
Gotland. Kräklingbo, Sutarfve (nr 101).
Burs, Enges (nr 108).

Boge, Laxarfve (nr 110).
Gröttlingbo, Kattlunds (nr 113).

IV. *De yngsta mynten tillhöra Harold I.*

Gotland. Stenkumla, Forsa (nr 97).
Rute, Lilla Valla (nr 106).

V. *De yngsta mynten tillhöra Hardeknut.*

Södermanland. Torshälla, Egelsta (nr 104).

VI. *De yngsta mynten tillhöra Edward confessor.*

Södermanland. Mörkö, Hörningsholm (nr 115).
Småland. Ryssby, Östraby (nr 93).
Gotland. Rute, Lilla Valla (nr 105).
Hablingbo, Lilla Vastäde (nr 109).
Stenkyrka, Garde (nr 116).
Skåne. Fjelkinge kyrkoby (nr 112).

VII. *De yngsta mynten tillhöra William I eller II.*

Gotland. Öja, Domerarfve (nr 92).
Lärbro, Liffride (nr 107).
Blekinge, Hjortsberga, Johanneshus (nr 114).

H. H—d.

Fynden vid Ringsjön.

(Forts.)

Man gjorde, för vid pass tretio år sedan, den öfverraskande upptäckten, att Schweiz' inbyggare under sten- och bronsåldrarna med förkärlek valde sig boplatser i sjöarna. Pålar neddrefvos i sjöbottnen, på dem lades ett

plankgolf och å detta uppfördes bostäder för menniskorna och stora husdjur. Bostädernas läge ute på sjön måste hafva vållat hvarjehanda obeqvämligheter; skälet, som bestämde valet af detta läge, måste således hafva varit af ganska tvingande art. Det är svårt att tänka sig, från nutidens ståndpunkt, något annat skäl än den trygghet, som det afskilda läget kunde bereda. Under de slam- och torfbildningar, som i senare tid uppstått på bottnen, förekom här kring pålarna ett mer eller mindre mäktigt lager, som blifvit bildadt under det bostäderna på pålbyggnaderna begagnades och som innehåller alla de föremål, som under den tiden bortkastades eller tappades — ett lager, som gemenligen betecknas med namnet 'kulturlager'.

Sedan en tillfällig omständighet, ett ovanligt lågt vattenstånd i Zürichsjön, föranledde den första upptäckten af detta slag, manades man att söka liknande företeelser, och man fann dem i flere schweiziska sjöar och snart äfven utom Schweiz, t. ex. i Savojen, Baiern, Österrike och norra Italien. Pålbyggnaderna blefvo för en tid en sak på modet, ifriga fornforskare funno det nästan vara en skam för deras land, om man ej i detta skulle finna några pålbyggnader. De nordiska forskarna hafva i detta afseende förhållit sig med största lugn, de hafva aldrig fikat efter att inom eget område upptäcka pålbyggnader. Skulle emellertid framtida undersökningar komma att konstatera, att här, i närheten af Ringsjöns utlopp, funnits en pålbyggnad, vore det visserligen af stort intresse, emedan det skulle bringa i dagen ett hittills okändt drag af den nordiska stenåldersbefolkningens lefnadsvanor.

Men om en pålbyggnad här funnits, måste väl ock pålar förekomma. I den terräng, som omsluter fyndplatsen, och inom sjelfva fyndplatsen förekomma pålar, men som virket är åtminstone jämförelsevis friskt och tillspetsningen af de nedre ändarna sådan, att den måste antagas vara

gjord med metallyxor, kunna vi vid dessa pålar ej fästa något afseende. Deremot upptogos inför mina ögon två pålstumpar, hvilkas slött tillspetsade ändar göra det ganska sannolikt, att de bearbetats med stenredskap. Vi må afbida, huruvida fortsatta undersökningar bringa liknande pålstumpar i dagen.

Att undersökningarna här måste med största omsorg fortsättas, är uppenbart. Alla vänner af den svenska fornforskningen hafva skäl att glädjas deröfver, att grefvarne Reventlov äro villiga att offra intresse, tid och arbetskrafter åt denna undersökning, för hvars systematiska fortsättning jag uppgjort en plan. Professor Lundgren har välvilligt åtagit sig att låta under sin tillsyn utföra undersökningar af det kring fornsakerna hopade kulturlagret. De hittills anträffade hornen och benen hafva blifvit uppsända till statens historiska museum för att bestämmas af dr Hjalmar Stolpe. Till all lycka gör den k. kungörelsen af de 21 april innevarande år det möjligt att för dessa lemningar af en gammal boningsplats begära fridlysning, så att den kan reserveras för en vetenskaplig undersökning.

Hans Hildebrand.

Sedan min broder och jag under år 1885 fortsatt undersökningen vid Ringsjöns utlopp, dock utan synnerligen rikt utbyte, upptäckte vi 1886 derstädes en plats, hvarest under ett alldeles fornsaksfritt ytlager af $^1/_2$ till 1 fot förefanns ett kulturlager af 1 till $1^1/_2$ fots mäktighet. På ett djup af 2 fot eller något litet derutöfver påträffades den ursprungliga sjöbottnen. I kulturlagret förekommo fornsaker af sten, af ben och af kronhjorthorn samt krukskärfvor, lemningar efter måltider, såsom tänder och ben af däggdjur förnämligast af vildsvin och kronhjort, men äfven af andra djur t. ex. bäfver, de märg-

förande benen klufna eller krossade, samt horn af kronhjort och rådjur äfvensom träkol. De funna benen och tänderna af däggdjur äro sända till Riksantiqvarien, som godhetsfullt lofvat att besörja dem undersökta och bestämda.

Växtlemningarna samt ben, tänder och fjäll af fiskar hafva blifvit undersökta af professor Bernhard Lundgren med biträde hufvudsakligen af docenten B. Jönsson, men äfven af professor S. Berggren, docenten Haj och doktor O. Norstedt. De hafva i profven från kulturlagret funnit följande:

fragment af underkäken af ett mindre däggdjur (troligen Mustela putorius);

kaudalkota, sannolikt af samma djur;

kotor, delar af hufvudets ben och fenstrålar af fiskar af hvilka följande kunnat bestämmas:

svalgtänder af braxen,
tänder af en roffisk (gös eller gädda?)
fjäll af braxen och aborre.

Nöt af Spongilla lacustris?
frö af Scirpus lacustris (allmän),
» » Eriophorum vaginatum (ett par frön),
» » Carex sp. (1 frö),
» » Potamogeton sp. (temligen allmän),
» » Polygonum hydropiper (1 frö),
» » Ranunculus repens (10—12 frön),
» » » flammula (några få frön),
» » Rubus (Idæus) (temligen allmän),
» » Veronica (scutellata?) (1 frö),
» » Comarum palustre (några få frön),
» » Oenanthe Phellandrium (2 frön),
» » Valeriana dioica?
» » Iris? (2 frön).

fruktskal af ek,
» » hassel (allmän),
hanax af hassel, dels blommande, dels i outveckladt tillstånd;
grenbitar af hassel;
stamdel af Eqvisetum;
knoppfjäll och knoppar, troligen af samma växt;
blad af Salix caprea och cinerea;
Hypnum scorpioides;
Polytrichum commune;
Melosin sp.
Coscinodiscus sp.

Växtlemningarna äro så godt som uteslutande efter sådana växter, som förekomma i vatten eller på stranden alldeles invid vatten. Undantagen härifrån, hasselnötskalen och fröna af hallon, ja till och med skalen af ekollon, kunna med skäl räknas till måltidslemningarna. Professor Bernhard Lundgren, som var en dag närvarande vid gräfningen och då sjelf undersökte lagringsförhållandena samt uttog prof på kulturlagret, skrifver i ett bref af den 13 september 1866: »Af det medförda profvet har jag slammat en liten del, och resultatet häraf synes till fullo bekräfta, att det bildats under vatten.» Detta omdöme har han icke ändrat sedan undersökningen af profven från kulturlagren så godt som afslutats.

Åtskilliga andra omständigheter styrka riktigheten af professor Lundgrens omdöme om tillkomsten af kulturlagret under vatten. Sålunda förekommo i detsamma en mängd krukskärfvor, som, oaktadt de, såsom förut nämnts, alla äro funna på ett djup af minst $^1/_2$ fot under nuvarande jordytan (före 1883 års sjösänkning sjöbotten), genom afnötta kanter och ytor intyga, att de under en lång tid slitits under sköljning fram och tillbaka i vattnet. Det förhållandet, att i samma lager funnits en mängd krukskärfvor, som äro väl, till och med utmärkt väl bibehållna,

kan ej minska beviskraften af de vattenslitna skärfvorna. De oslitna skärfvorna hafva vid utkastandet i vattnet eller snart derefter kommit till att intaga ett skyddadt läge, i de flesta fall derigenom att de blifvit höljda af andra afskräden.

Äfven vet jag mig icke, oaktadt jag haft min uppmärksamhet riktad just häråt, på djurbenen hafva iakttagit märken efter gnagning af hundar eller andra rofdjur; och jag tror att den noggranna undersökning, som nu, enligt uppdrag af Riksantiqvarien, lärer företagas af amanuensen dr Stolpe, skall hufvudsakligen bekräfta riktigheten af min iakttagelse. Hade kulturlagret ej bildats under vatten skulle säkert här, liksom i de danska kjökkenmöddingerne, benen bära märken efter gnagning af rofdjur, i synnerhet hundar.

Om man på grund af alla dessa skäl kan antaga att kulturlagret bildats under vatten, så är det föga troligt att dessa afskräden blifvit kastade ut i sjön af menniskor, som haft sin boning på fasta landet derbredvid; ett så långt framskridet sinne för ordning och renlighet kan man ej förvänta hos ett folk, som ännu befinner sig uti stenålderns låga kulturstadium, utan man måste väl antaga, att de haft sina bostäder uppförda på eller öfver vattnet på timmerflottar, på pålar eller på underlag af stenar. Af undersökningarna framgår tyvärr ännu ej ett afgörande svar på frågan, huruvida de varit uppförda på ena eller andra sättet, men derom kan möjligen en framtida undersökning lemna upplysning. Pålar äro visserligen öfver allt nedslagna genom kulturlagret, men om det vida öfvervägande antalet kan med säkerhet sägas, att de härstamma från en senare tid, enär de äro tillspetsade med metallredskap. Af de många träbitar, som funnits i kulturlagret, har, tror jag, ingen fullkomligt säkra märken efter bearbetning med stenverktyg. En fiskare, som ett tiotal af år bott vid Ringsjöns utlopp försäkrar, att islossningen

derstädes har en nästan oemotståndlig verkan såväl på i vattnet nedslagna pålar, hvilka den bryter af, rycker upp eller böjer ned under vattenytan, som ock på de på grundt vatten liggande, af isen omslutna större och mindre stenar, hvilka af densamma vanligen rubbas ur sitt läge. Detsamma förhållande råder öfver allt vid Ringsjöns stränder. Om vi nu antaga, att så äfven varit förhållandet under den aflägsna tid, då kulturlagret bildades, så att byggnader, som här uppfördes på eller öfver vattnet, under den årliga islossningen nödvändigt skolat förstöras eller åtminstone svårt skadas, så kunna ju stenålderns menniskor mycket väl hvarje vår hafva återuppbyggt de förstörda, reparerat de skadade boståderna. Det är föga sannolikt att byggnader på vattnet under vårt kalla klimat kunnat bebos om vintern; de måste hafva varit sommarbostäder, och voro väl då af enklaste och lättaste konstruktion.

I kulturlagret förekomma ofta stenar i ett så förvittradt tillstånd, att de vid minsta beröring falla sönder. De bilda då, efter deras olika beskaffenhet, antingen ett fint stoft af glimmer eller ock temligen stora korn af qvarts- och fältspatsgrus. Alldeles likadana grofva korn utgöra sjelfva grundstammen i lergodset, som finnes här. Leran utgör ofta icke annat än bindemedlet inuti samt ämnet till afputsning af kärlväggarne. På ytan af kärlen äro ofta glimmerkorn inströdda i leran. Möjligen hafva dessa stenar inlagts i eldstaden för att göras spröda, hvarefter de krossats för att använda det deraf uppkomna stoftet och gruset vid lerkärlstillverkningen. Professor Lundgren bestrider visserligen icke, att skörheten hos stenarne kan hafva åstadkommits genom stark upphettning, men tror dock att stenarne, äfven utan inverkan af eld, kunnat i det lager, der de äro inbäddade, uppnå en så hög grad af förvittring. Vare härmed huru som helst, påfallande är det, att i alla lerkärlsfragmenten förekomma korn af qvarts, fältspat och glimmer af alldeles samma beskaffen-

het som de, hvilka uppkomma genom krossning eller söndersmulning af de sköra stenerne i kulturlagret. Det grofva, skarpkantiga gruset, som nästan alltid finnes inblandadt i lergodset från stenåldern, anses af danska arkæologer (se t. ex. *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1881, s. 372) kan icke förekomma färdigbildadt i naturen, utan vara frambragt genom krossning af i eld skörnade stenar.

Emedan jag ej vet, att liknande redskap funnits någon annanstädes, får jag här omnämna fem verktyg af ben, afskurna och tillrundade i ena ändan; de äro sända till Riksantiqvarien för närmare undersökning. Deras bestämmelse är svår att utgrunda; kanske hafva de användts till att utjämna och glätta sömmar på kläder.

Vidare hafva funnits kronhjortshorn, 2 st. med tydliga märken efter bearbetning med en flintsåg samt några med märken efter hugg med yxor, mejslar eller andra stenredskap, äfvensom ett mindre stycke af ett, som är genomborradt, sannolikt en hängprydnad. Det är nämligen allt för litet, för att hafva kunnat användas som hammare. Äfven detta är sändt till Riksantiqvarien.

Krukskärfvor funnos i öfverväldigande massor. Redan förut hade jag på några få krukskärfvor iakttagit någonting, som jag ej utan tvekan har kallat nagelornament. Praktiska försök hafva bekräftat riktigheten af denna benämning. Nu funnos i kulturlagret flere kärlbitar, som prydts med än ett endast grundt, än ett djupare intryck af fingerspetsen. I bottnen af fördjupningarna urskiljas tydligen märken efter nageln.

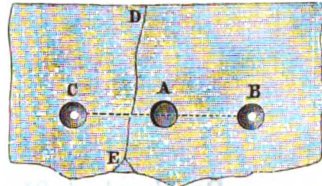
Vidare förekommer ett ornament, som vid en flyktig granskning liknar det så vanliga ornamentet 'stora punkter' (intryck af en tvärt afskuren pinne af storlek som en blyertspenna), men vid närmare påseende befinnas fördjupningarna vara spetsiga i bottnen och derjämte spiralvridna. De äro åstadkomna genom intryck af ett snigelhus, ett antagande, som genom försök blifvit bekräftadt.

Att de längre eller kortare horizontela eller vertikala raderna af mycket små punkter, med hvilka en mängd kärl äro ornerade, vanligen frambragts med ett flertandadt gaffel- eller kamlikt redskap, framgår vid en noggrann undersökning af de sålunda prydda krukskärfvorna.

Genomskärning.
27.

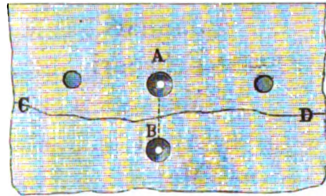
Jag har redan en gång förut påpekat det besynnerliga förhållandet att några krukskärfvor hafva kärlväggen genombruten med runda hål, hvilka alla synas anbringade först efter kärlets bränning. Vanligen äro dessa borrhål gjorda der, hvarest en stor punkt förut bildade en betydlig fördjupning, så att endast en tunn vägg återstod att genomtränga. Jag framstälde då den förmodan, att hålen ej varit ämnade till genomdragande af snören för kärlens upphängande, utan att det största antalet anbringats för sammanfogande af bitarne af söndriga kärl — en slags zinkning. Åtskilliga kärlfragment med genomborrade hål hafva nu ytterligare tillkommit, och af en förnyad undersökning af hela det föreliggande materialet synes min förmodan om borrhålens bestämmelse bekräftad. Allt fortfarande har iakttagits, att de hål, som gå tvärt igenom kärlväggen, hafva blifvit borrade igenom godset efter bränningen. Hade nu kärlen i allmänhet varit hängkärl och hålen i kärlen skolat tjena till deras upphängande med snören, så hade hålen otvifvelaktigt blifvit anbringade i den våta leran före bränningen. Flere genomborrade kärlfragment finnas, som kunna sammanfogas. På dem äro brottytorna, der de passa till hvarandra, gamla och ofta vattenslitna. De närmast invid brottet varande stora punkterna hafva genomborrats; dock har, om en punkt legat så nära intill brottet, att den del af kärlväggen, som är belägen emellan punkten och brottet, skulle blifvit tunn och svag, den derefter närmaste punkten genomborrats. Sålunda har punkten A, som ligger alldeles för

nära intill brottet D—E för att kunna erbjuda säkert fäste för en 'zinkning', ej blifvit genomborrad, utan vid B har hålet gjorts. Vid B och C har det sammanbindande snöret dragits

28.

genom kärlväggen. Borrhål förekomma väl vanligen så att de ligga horizontelt bredvid hvarandra, ett på hvardera sidan om det vertikala brottet, men i ett fall har brottet C—D gått i horizontel riktning, och då stå naturligtvis borrhålen A och B vertikalt, det ena öfver det andra, såsom hosstående fig. skulle förtydliga. Äfven bör här anföras, att ännu intet kärlfragment funnits, på

29.

hvilket två borrhål stå bredvid eller öfver och under hvarandra. Alltid förekomma emellan två borrhål ett brott eller ganska nära invid ett borrhål ett brott; aldrig står ett borrhål midt på en stor krukskärfva med långt afstånd till en brottyta. De flesta lerkärlen synas äfven varit alltför stora och tunga för att kunna upphängas. Att några få små kärl varit hängkärl är väl möjligt. På kärlen finnas aldrig hankar eller öron, hvilka ju annars äro vanliga på grafkärl från stenåldern.

C. D. Reventlov.

Besökande i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet.

Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet hafva under år 1886 besökts af följande antal personer:

Januari	3,476.
Februari	4,080.
Mars	5,802.
April	4,829.
Maj	5,099.
Juni	7,128.
Juli	14,409.
Augusti	5,675.
September	4,798.
Oktober	5,450.
November	5,213.
December	2,419.
Under året	68,378.

Stockholm 1887. Kongl. Boktryckeriet.

RIE

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

SEXTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 101 FIGURER.

1887.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1889.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser och meddelande af:

Hans Hildebrand,
F. Läffler,
Oscar Montelius.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

181—183. 1887. Jan., Febr. och Mars.

Ett medeltidssmycke.

År 1885 införlifvades med Statens Historiska Museum det å denna sida afbildade smycke, hvilket under jordarbete hittades i en åker vid Skillinge, Nättraby socken, Blekinge. Arbetarens hacka har afskurit några af de framspringande strålarne; som rörande deras antal och utseende något tvifvel ej kan finnas, har jag låtit tecknaren framställa dem sådana de måste hafva varit.

1.

Smycket, af guld, är fyrkantigt, mer högt än bredt. Rektangeln omslutes på hvar sida af en förhöjd, ofvanpå kullrig ram. I hvart hörn förekommer ett flikigt blad mellan två knappar. Rektangeln, som lär hafva varit öfverdragen med röd emalj, prydes af en fint arbetad bild af erkeengeln Mikael, som dödar draken. Ramarne förete en fager

vexling af guldlinier och hvit emalj. Midtplatsen inom hvar ram upptages af en krona.

I smyckets baksida finnes en rektangulär insänkning, som täckes af en lös guldskifva. Antagligen har tomrummet varit ämnadt att förvara någon relik.

En å baksidan anbragt nål visar, att detta smycke varit användt som spänne. Vid den nedre ramen sitter en ring, som helt visst uppburit någon hängande prydnad.

Arbetet, särdeles fint utfördt, tillhör slutet af 1400-talet. Antagligen har smycket blifvit tappadt och småningom höljts af jord, till dess det helt oförmodadt hittades.

Att anbringa helgonbilder som prydnadsmotiv var under medeltiden mycket vanligt. Mikaelsbilden här har fått en central plats, sjelfva smycket ser ut som en för bildens bevarande anbragt nisch. De helgon, som i synnerligen hög grad uppträdde som det godas förkämpar mot de onda makterna, voro särskildt föremål för liflig uppmärksamhet. Det är derföre i och för sig intet märkligt, att man i ett smycke, ämnadt att bäras på bröstet, anbragte en bild af erkeengeln Mikael. Genom hans bild, genom den i smyckets inre gömda reliken fick smycket karaktär af en skyddande amulett.

Det finnes således, strängt taget, ingen anledning att för detta smycke söka en historisk förklaring. Det ligger dock nära tillhands att påminna derom, att k. Ludvig XI af Frankrike år 1469 stiftade ett ridderligt ordenssällskap, kalladt efter erkeengeln Mikael. I detta skulle finnas 36 bröder, Frankrikes konung stod i spetsen för dem såsom ordens öfverhufvud. Riddarne buro vid en kedja eller ett band ordens märke, en medaljong med bilden af erkeengelns strid mot draken. Å de afbildningar jag sett är medaljongen oval. Å vårt smycke fanns röd och hvit emalj. Det förtjenar måhända anmärkas, att hvitt och rödt åtminstone ingingo i Mikaelsriddarnes ordensdrägt.

Hans Hildebrand.

Förfalskade fornsaker och mynt.

En fransman Paul Eudel utgaf för ett par år sedan ett arbete kalladt *Le Truquage*. Det utgafs år 1885 på tyska af B. Bucher, en känd forskare inom konstindustriens område, försedt med hvarjehanda tillägg och med titeln *Die Fälscherkünste*. Arbetet är i våra dagar, då med så mycken ifver samlas för museer och af enskilda, af rätt stor nytta.

Förfalskningar inom det antiqvariska området, till hvilket jag här räknar äfven det numismatiska, kunna vara af olika slag. Det skulle leda mig för långt, om jag här skulle söka gifva en utförligare framställning; jag nöjer mig med att framhålla ett och annat.

Man kan kalla det en förfalskning, när en äkta sak förevisas eller utbjudes med falska uppgifter. Om än saken är äkta, genom den oriktiga uppgiften göres den till falskt material för forskningen. I Statens Historiska Museum förvaras af gammalt en hund af fajans, uppenbarligen ett kinesiskt arbete, men detta föremål uppgafs af gammalt vara funnet — i Pompeji. I detta fall är uppgiften så orimlig, att den ej kan annat än väcka löje, svårligen bedraga. Hvar och en som samlar har råkat ut för föremål, hvilka säljaren sökt göra särskildt angenäma genom att sätta dem i förbindelse med någon historiskt känd person eller tilldragelse. Då händer ibland, att man icke nöjer sig med den falska uppgiften, utan att man söker gifva denna trovärdighet genom att på föremålet anbringa ett årtal, en inskrift, ett namnskiffer e. d. Då har en verklig förfalskning egt rum.

Man kopierar ett äkta föremål, genom afgjutning eller efterbildning. Är kopian väl gjord, kan den visserligen vara af intresse, men endast så länge den verkligen

får gälla för hvad den är, en afbildning. Alltför ofta utgifves emellertid kopian för att vara ett original.

Äfven riktar man marknaden med splitter nya former, som väl utgifvas för att vara gamla, men uteslutande äro alster af en nyare tids uppfinningsförmåga.

Orsaken dertill, att marknaden fylles med falska fornsaker och mynt, är i främsta rummet att söka i den vidt utbredda och synnerligen lifliga ifvern att samla gamla föremål, en ifver, som i många fall icke är beledsagad af erforderlig kritik. Denna ifver har uppdrifvit prisen, så att förfalskarèns yrke kan blifva ganska indrägtigt. Då under senaste tid falska fornsaker allt oftare utbjudas i Sverige, synes det mig vara tid att fästa uppmärksamheten dervid, hvilket jag, för öfrigt, redan ett par gånger gjort genom i de allmänna tidningarne införda varningar.

På det numismatiska området hafva otaliga förfalskningar förekommit och de äro af ganska gammalt datum. Under 1500-talet tillverkades i Padua mynt i romersk stil af Giovanni Cavino († 1570) och Alessandro Bassiano, kallad il Padovano. Den förre, en skicklig konstnär, graverade myntstämplar och slog mynt, som kunna mäta sig med de yppersta alstren af de romerska myntgravörerna. Bassiano, en lärd man, hjelpte honom med att finna goda original. I Padua uppgifves visserligen, att de två icke ville bedraga någon menniska, men faktiskt är, att mången samlare tagit Cavinos arbeten för verkliga antika mynt. Nu har man lärt sig att urskilja dem, men de äro så väl gjorda, att man fortfarande samlar dessa s. k. paduaner. Äfven i Stockholms myntkabinett finnes en serie af sådana.

Med stort mästerskap tillverkade i en långt senare tid det tyska hofrådet Becker († 1830) antika mynt. Han lefde på en tid, då man icke hade så lätt som nu att förflytta sig från en ort till en annan. Han färdades omkring i en vagn, vid hvars axel han hade hängande en påse, i

hvilken de af honom präglade mynten förvarades tillsammans med fuktig sand, fett och jernfilspån. Genom beröringen med dessa ämnen fingo mynten ett åldrigt utseende, de blefvo nötta och mörka.

I Sverige tillverkades falska mynt för samlares räkning under 1600- och 1700-talen. Man ville dels, af patriotisk ifver, förse med mynt tider och regenter, hvilka aldrig haft några. Dels ville man af svårt åtkomliga mynt bringa flere exemplar i handeln, på det alla samlare kunde få exemplar. Dessa falska mynt äro ibland gjutna och då mycket lätta att urskilja, ty skilnaden mellan ett präglad original och en gjuten kopia skönjes lätt äfven af ett mindre öfvadt öga. Ibland äro de falska mynten präglade med nygraverade stämplar. Då är faran af misstag större, men dessbättre hafva gravörerna i allmänhet icke haft den insigt och skicklighet, att de kunnat träffa den gamla tidens stil. Till den nyaste tiden hör en tredje grupp af förfalskningar, nämligen galvaniska kopior af äkta mynt. Deras utseende är naturligtvis förvillande likt originalens, men vanligen har förfalskaren icke förstått att skyla märkena af de två sidornas sammanlödning. Äfven genom vägning torde man i de flesta fall kunna komma dessa förfalskningar på spåren.

Till de mynt, af hvilka många falska exemplar blifvit spridda, hör den yngre Sten Stures s. k. riksdaler. Jag skall vid ett annat tillfälle redogöra för detta mynt; här sysselsätter jag mig blott med de falska exemplaren, som än äro gjutna, än präglade. Ett falskt exemplar, förvaradt i k. Myntkabinettets förråd af falskmynt, är af särskildt intresse. Professor Evald Ziervogel († 1765), vårdare af Uppsala myntkabinett och föreläsare i numismatik, har utgifvit en uppsats rörande dessa mynt och framhållit skil-

naden mellan de äkta och de falska. För ett exemplar bevisar han dess äkthet dermed, att en del af den ena sidan visar spår af dubbelprägling; en partiel sådan kunde lätt uppkomma på den tid, då man präglade icke med maskin, utan med hammarslag, som riktades mot den öfre myntstämpeln och som lätt kunde träffa denna ojämnt. Hans tecknare förmådde icke i bilden återgifva denna dubbel- eller snedprägling, hvadan han fick utmärka de dubbelpräglade ställena genom att omgifva dem med en rad af fina prickar. Det antydda exemplaret i myntkabinettet är graveradt och har samma rader af prickar! Tillverkaren af myntstämplarne har således haft för sig Ziervogels plansch och troget kopierat denna, utan att hafva läst hans text.

Till de falska mynt, som icke äro imitationer, utan visa en helt ny typ, hör den s. k. dr. Margaretas örtug. Olaus Petri säger i sin krönika om dr. Margareta, för hvilken han icke hade några sympatier: »hon lät slå ett mynt här i Sverige, som man så föraktligt ännu plägar kalla dr. Margaretas mynt, på hvilket mynt hon lät sätta det vapen som naturen har gifvit henne, i det hon var en qvinna». Än i dag förekomma på myntauktionerna hennes s. k. örtugar: på ena sidan ett krönt hufvud, på den andra ett högt och smalt **0** af medeltidsform. Man tager hufvudet för att vara qvinligt, emedan man ej satt sig in i det mod, som bestämde formen för de manliga hufvudenas lockar. Antagligen äro dessa mynt graverade under det förra århundradet. Ett exemplar såldes i Stockholm för ett par år sedan för, om jag minnes rätt, 60 kronor. Ett annat exemplar såldes samma år i Köpenhamn för, vill jag minnas, 75 öre.

En rätt egen förfalskning har jag i år haft tillfälle att se. En k. Karl XII:s 2-dalers plåt för år 1716, två gånger motstämplad, utbjöds till salu såsom en 3-dalers plåt: siffran 2 i midtstämpeln har genom bearbetning med

mejsel och hammare förvandlats till 3. Förvandlingen var så pass oskickligt gjord, att den genast föll i ögonen. För öfrigt vet man af föreskrifterna rörande plåtmyntningen, att år 1716 präglades inga plåtar till ett värde af tre daler.

Det finnes ett mynt, som ofta visas af enskilda samlare och ofta utbjudes till salu, en s. k. judisk sikel, med en kalk å den ena sidan, en blomstängel å den andra och hebreiska inskrifter. Alla exemplar af detta mynt äro falska. De äro af silfver, temligen stora och gjutna. För bilderna har man mottagit intryck af äkta silfversikler, men dessa äro mindre, bilderna och inskrifterna hafva ett helt annat utseende.

Så snart en grupp af fornsaker blifvit i högre grad föremål för samlares uppmärksamhet, hafva äfven hos oss förfalskare uppstått. Det dröjde ganska länge innan man lärde sig inse, att stenredskapen voro värda att studeras och att, för sådant ändamål, samlas. Ofta funna, ibland af hittarne bevarade som kuriositeter eller för ett inbilladt samband med öfverjordiska makter, hade de så godt som aldrig ansetts ega något penningevärde. När man började bilda samlingar, blefvo dessa fornsaker helt plötsligt en vara, för hvilken man ville hafva betalning. Så stor var tillgången i Skåne, der de tidigaste samlingarne bildades, att man sannerligen icke hade behöft gripa till förfalskning för att tillfredsställa samlarne, äfven om de hade varit många flere, men när man började samla systematiskt, när man genom iakttagelser funnit, hvilka förråd af redskap ännu lefvande stammar, hvilkas materiela tillgångar svarade mot vårt stenåldersfolks, hade, var man angelägen att ur vår jord erhålla full motsvarighet till de nutida naturfolkens förråd. Då, när man med

ifver spanade efter vissa slag af fornsaker, som voro sällsynta — ifall de verkligen funnits —, öppnades ett fält för företagsamheten. Vi få komma ihog, att flinta ofta hittas i Skåne och att man der var van att af de stycken, som man hittade på marken, slå till bössflintor. Det låg då helt nära till hands att söka tillverka andra föremål, som helt plötsligt hade blifvit en eftersökt och — åtminstone jämförelsevis — väl betalad vara. Det var förnämligast metkrokar af flinta, som man lärde sig att göra. Falska exemplar finnas i magasinen vid alla de större nordiska samlingarne.

Sällsyntare än stenredskap äro redskap och vapen af ben eller horn; såsom sällsyntare äro de också mera eftersökta. Det är icke mycket länge sedan som en inhysesman i Skåne tog sig till att tillverka sådana. Ur torfmossarne samlade han urgamla ben och horn, gaf dem den form som han ville, än liknande äkta föremåls, än af hans egen uppfinning. De färdigsnidade föremålen lades åter ned i en torfmosse, för att få en färg, som kunde anstå forntidens alster. Det var de egendomliga formerna, som väckte uppmärksamheten och ledde till upptäckten af förfalskningen. Men innan denna upptäcktes, hade en och annan samlare hunnit komma i besittning af hela serier af falska föremål.

Ännu klumpigare bedrägerier hafva blifvit utförda. Med en stor i Kalmartrakten bildad fornsakssamling, som för flere år sedan införlifvades med Statens Historiska Museum, följde ett stort förråd af fyrsidiga, något bearbetade och genomborrade kalkstensbitar, hvilka icke kunnat tjena något förnuftigt ändamål. Alla voro komna från ett och samma ställe på Öland.

För icke många år sedan omtalade för mig en enskild samlare med en viss stolthet, att han från sin hemtrakt fått en hel mängd stenredskap af former, som icke voro representerade i Statens Historiska Museum. Han

förevisade sedermera teckningar af dem och jag uttalade genast min misstanke, att de voro falska. Det visade sig ock, att personer, lockade af de pris han betalte, letade upp egendomligt formade stenar, som hade någon tillstymmelse till likhet med ett eller annat redskap; hvad naturen ej åstadkommit, hade väl stundom blifvit ersatt medels en lindrig bearbetning.

Det är i den arkeologiska verlden allmänt bekant, huruledes en framstående samlare genom att ifrigt leta efter de i folksägnen omtalade s. k. lädermynten lockade en företagsam handverkare till förfalskning.

Vi hafva småningom kommit öfver från stenredskapens till metallföremålens område, med andra ord till de förfalskningar, som nu oftast förekomma och som äro vida farligare, emedan en kunnig och skicklig förfalskare här har ett bättre fält för sin sorgliga verksamhet.

För några år sedan såg jag hos en enskild samlare en åt honom utbjuden, ganska prydlig spjutspets af brons. Efter att hafva granskat den, förklarade jag, utan minsta tvekan, den vara falsk. Det var tre omständigheter, som bestämde mitt utslag. För det första var den ärgfärg, som betäckte ytan, icke den genuina s. k. *ærugo nobilis*, utan samma gröna färg, som plägar förekomma å moderna lampor och andra föremål af s. k. äkta brons. För det andra hade tillverkaren icke förstått att i gjutningen göra holken ihålig: den var gjuten massiv och håligheten var bildad genom svarfning. För det tredje var formen icke någon, som plägar finnas hos bronslansar, men väl en form, som den äldre jernålderns spjutblad stundom hafva. Tillverkaren har tydligen haft i sina händer ett jernspjut, öfver detta tagit en form och i denna gjutit ett bronsspjut. En kemisk analys lär sedan hafva visat, att legeringen var en annan än den, som utmärker bronsålderns brons.

Två judar inkommo en gång i museet och förevisade en stor, tung bronsyxa af en hittills okänd form. Den

utbjöds icke till salu, den tillhörde en enskild person i södra Sverige, den skulle endast förevisas. Den befanns vara gjuten i en form, som tagits öfver en i trä snidad modell — träfibrernas sträckning hade från modellen öfverflyttats till formen, från denna till bronsföremålet. Sedan har jag haft tillfälle att se flere exemplar, tydligen gjutna i samma form; på ett och annat exemplar hade man efter gjutningen inslagit enkla ornament, andra exemplar saknade dem. Ett exemplar af dessa yxor har blifvit sedt hos en antiqvitetshandlare i Hamburg, ett annat har blifvit såldt i Norge. Försäljningen har besörjts af judar, hvilka uppgifvits vara utskickade af en person med namnet Feinsilber. Jämte bronsyxorna hafva utbjudits andra föremål, likaledes falska; jag kan nu ej påminna mig af hvilken form de voro. Denna grupp af förfalskningar synes vara tillkommen i Kristianstad.

En kringvandrande dalkarl vid namn Erik Andersson besökte flere gånger Statens Historiska Museum och afyttrade der stenredskap, som han hade inköpt här och der i norra Uppland, norra Vestmanland och sydöstra Dalarne. Sedan han funnit, att inköpsställena, hvilka väl i de flesta fall äfven voro fyndställena, antecknades, aflemnade han regelbundet fornsaker med påklistrade lappar, å hvilka inköpsstället stod uppskrifvet. I två fall beslogs han till sist med bedrägeri. En skiffermejsel, som blifvit skadad, hade fått en ny egg tillslipad och den friska, ljusare ytan hade blifvit öfversmetad med svart färg. En annan gång lossnade på ett par flintredskap de påklistrade lapparne och på den derigenom blottade ytan funnos med bläck skrifna siffror. Sedan mannen sugit ut på fornsaker området för vandringarne, hade han uppenbarligen inköpt två till någon samling hörande föremål och för dem uppdiktat fyndorter.

Senare kom en person, som uppgaf sig vara bosatt i Enköping, och bjöd ut i museet en hålcelt af brons,

hvilken uppgafs vara funnen vid torpet Sjömossen i Simtuna sn, inom den del af Uppland, som tillhör Vesterås län. Till säljaren anmärktes, att celten såg misstänkt ut. Han svarade, att han icke förstod sig på fornsaker, han hade köpt detta föremål af Erik Andersson. Celten inköptes, i hopp att man derigenom skulle kunna komma förfalskningen på spåren. Någon tid derefter förspordes, att en hålcelt, för hvilken samma fyndort uppgifvits, blifvit af Erik Andersson såld till Uppsala museum. Denna celt, som sedan dess förvärfvats för Statens Historiska Museum, är äkta. I en form tagen öfver denna, har det falska exemplaret blifvit gjutet. Genom Konungens Befallningshafvande i Vesterås län har jag fått underrättelse, att på det uppgifna torpet *en* hålcelt blifvit såld till Erik Andersson. Ett annat falskt exemplar lär af samme Erik Andersson hafva blifvit såldt till museet i Vesterås.

Erik Andersson har i år efter en lång paus åter infunnit sig i Statens Historiska Museum för att bjuda ut två jernsvärd. Jag svarade, att jag icke ville inlåta mig i någon affär med honom. På hans fråga om anledningen, svarade jag: »jo, derföre att Erik Andersson förfalskat fornsaker». Utan att yttra ett ord aflägsnade han sig.

En arbetsklädd karl bjöd förra sommaren ut i museet en hålcelt och en liten menniskobild, båda tydligen falska. De uppgåfvos vara funna af hans broder Johan Danielsson i Grimle by af Hvittinge socken, likaledes i Vesterås läns del af Uppland. Genom Konungens Befallningshafvande i nämnda län har jag erhållit underrättelse, att ingen person med det namnet finnes i nämnda by, icke ens i hela socknen, äfvensom att man i byn icke hade kännedom, att de två föremålen, af hvilka afbildningar förevisades, der blifvit funna. Jag anmälde saken för den detektiva polisen i Stockholm.

Någon tid senare infann sig en person för att bjuda ut en obetydlig stenmejsel och ett stort lerkärl, uppenbarligen modernt och af en form tillhörande södra Europa; båda föremålen skulle vara hittade i Grimle by. Jag tillkallade genast genom telefon två detektiver, hvilka berättade, att den nyss nämnde försäljaren dagen förut anträffats och uppgifvit sig vara sänd af en person E. Flodberg, hvilken en och annan gång i museet utbjudit stenyxor från Uppland. Den säljare, för hvilkens skuld detektiverna voro tillkallade, vidhöll inför dem sin fynduppgift, men medgaf till slut, att han var ombud för samme Flodberg. Denne har blifvit af polisen uppsökt och erhållit varning för lösdrifveri.

Huruvida Flodberg står i något samband med Erik Andersson eller med den jude, som spridde förfalskningar från Skåne, är mig okändt.

Det är alltid skäl, att enhvar, till hvilken fornsaker utbjudas, ser noga till, huruvida de äro äkta. Det är godt, om enhvar, till hvilken falska fornsaker utbjudas, söker komma förfalskaren på spåren.

H. H—d.

Om dopfunten i Åkirkeby på Bornholm.

Ännu i Thorsens skrift *Om Runernes Brug....* (utg. 1877) gäller den långa runinskriften på dopfunten i Åkirkeby på Bornholm (Lilj. 1978) för att vara forndansk, såsom det ju ock af dess förkomst på Bornholm ligger närmast att sluta. Två år derefter, eller hösten 1879, påpekades emellertid dels af mig i största korthet i *Nordisk Tidskrift*, utg. af Letterstedtska föreningen, årg. 1879, s. 613, not 2, och s. 616, anm., dels, oberoende af och alldeles samtidigt med mig, af L. F. Wimmer i en särskild uppsats med titeln *Et gammelt gullandsk Sprogmindesmærke i Danmark* (i *Det philologisk-historiske Samfunds Mindeskrift....* Köbh. 1879), att inskriften var forngutnisk.

Sjelf hade jag hösten 1877, under forskningar föranledda af Thorsens bok och efter granskning af inskriften i *Antiquariske Annaler* b. IV, kommit till den öfvertygelsen, att inskriften var forngutnisk och dopfunten förfärdigad på Gotland, troligen efter beställning hos någon dervarande stenhuggeriverkstad, om jag får uttrycka mig så modernt, samt att funten derefter blifvit förd till Bornholm.

I bref af d. 19 jan. 1878 meddelade jag professor S. Bugge denna min mening om inskriftens forngutniska karaktär och dopfuntens gotländska ursprung, hvarjämte jag då äfven rörande denna sak skriftvexlade med H. Hildebrand och O. Montelius.

I mitt bref till Bugge åberopade jag mig dels på uppgiften att funten vore af *sandsten*, dels på språkformerna **han**[1] (för *hon*), **ladu** (som jag förmodade vara = nygotl. *laddä*, pret. af *laidä*, leda), **skapera, reiþar** (i betydelsen bär!), **liusti** (som jag antog vara felläst för **loysti**)

[1] Jag läste: **han skuldi barn** (genom tryckfel **bara** hos Lilj.) **fyþa** (felläst **kuti**) och **sum han barn fydi** (som jag tolkade: *hvarest hon födde ett barn*); allt anfördt i ofvannämnda bref.

m. fl. fall som visa, att diftongerna varit i allmänt bruk[1] (felet **þir** för **þaiR** hos Thorsen påpekades), dels slutligen på dr Montelii upplysning (i bref af d. 14 jan. 1878), att funten »icke torde kunna *med säkerhet*[2] hänföras till äldre tid än anno 1200, hufvudsakligen på grund af bågarnes form», vid hvilken tid inga diftonger funnos i danskan.

Min afsigt var att med första göra saken till föremål för offentlig behandling, men en mellankommande långvarig sjukdom, hvarunder jag vistades utrikes, omintetgjorde detta under de närmaste åren. Hösten 1879 fick jag dock, som nämndt, tillfälle att i största korthet omnämna min upptäckt, men i följd af Wimmers samtidiga och utförligare meddelande i ämnet blef jag ånyo föranledd att låta anstå med min egen påtänkta uppsats, som nu var mindre behöflig. Länge har jag dock önskat att få såsom tillägg till mitt knapphändiga meddelande 1879 säga några ord, som ej blifvit alldeles öfverflödiga genom Wimmers uppsats.

I sitt svar (af d. 24 jan. 1878) på mitt nyssnämnda bref yttrade prof. Bugge följande: »Med Hensyn til Lilj. 1978 kan jeg nævne, at en Sommer, da jeg var i Kjöbenhavn, kom Stephens og Säve fra Bornholm, hvor de havde undersögt Runeindskrifter. Jeg hörte da, at Säve havde fundet Overensstemmelser mellem Gotlandssproget og Sproget i de bornholmske Runeindskrifter. Som en af de mærkeligste Overensstemmelser blev nævnt *han* for *hon.*» Sjelf har jag aldrig hört Säve tala om denna sak, ej heller hade jag af någon annan hört något derom förr än i

[1] Det i orden **iuþaR, ioþaR** förekommande *iu, io* för väntadt *iau* ansåg jag ej kunna utgöra något motbevis, då ordet är utländskt och då i den afgjordt gutniska runkalendern (Lilj. 2826) flere främmande ord skrifvas med *iu* (*io*) i stället för gutniskt *iau.*

[2] Dr Montelius tillade: »Det bör emellertid betonas, att afbildningen i *Ant. Annaler* är så enkel, att den för tidsbestämningen ytterst vigtiga karaktären af figurerna och arbetet i dess helhet ej kan med ledning endast af denna afbildning bestämmas.»

detta bref från Bugge. Säves iakttagelse kan emellertid, såsom strax skall visas, ej syfta på något annat än just på Åkirkeby-funtens inskrift, i hvars om gutniskan påminnande drag, troligen af Säve först insedda, han sålunda såg bevis på stor frändskap mellan Gotlands och Bornholms fornspråk.

Med anledning deraf må nämnas, att ingen af de öfriga hos Liljegren upptagna bornholmska runinskrifterna eger något särskildt om gutniskan påminnande drag, samt att den nuvarande bornholmska dialekten, att döma efter Adler, visar afgjord frändskap med skånskan och bestämdt talar mot antagandet, att fornbornholmskan skulle stått särskildt nära forngutniskan.

Det enda rimliga synes derför vara att förklara de nämnda egendomligheterna i Åkirkeby-funtinskriftens språk så, som jag och Wimmer gjort, i det att inskriften fattas som forngutnisk och funten antages hafva blifvit förfärdigad på Gotland (eller möjligen på Bornholm af gotländske arbetare?).

Efter nedskrifvandet af ofvanstående har jag från riksantiqvarien H. Hildebrand mottagit det meddelandet, att det nu är fastställdt, att dopfunten är förfärdigad af Gotlandssten, hvadan all sannolikhet är att arbetet verkligen är gotländskt. Riksantiqvarien har, enligt samma benägna meddelande, under den senaste tiden funnit bevis för att en mycket betydande export af gotländsk sten, oarbetad och arbetad, försiggått under medeltiden. Facta rörande denna export finnas anförda i ett tryckt, men ännu icke utgifvet ark af *Sveriges Medeltid*, hvartill läsaren hänvisas.

L. Fr. Läffler.

Angelsaksiska myntfynd i Sverige efter 1845.

(Forts.)

119. *Gotland, Rute sn, Vestrume* (år 1867). Arbetadt silfver samt 190+1 mynt, af dem 152 danska, 35 tyska, 2 angelsaksiska, 1 engelskt (William), ½ kufiskt. Inv. 3680.

120. *Skåne, Ö. Herrestads kyrkoby* (år 1867). Arbetadt silfver samt 337+38 mynt, af dem 1 svenskt (Olof), 230+18 tyska, 100+17 angelsaksiska (Etelred, Knut), 1 byzantinskt, 5+3 kufiska. Inv. 3699.

121. *Gotland, Tingstäde sn, Vestres* (år 1867). Arbetadt silfver samt 37+10 mynt, af dem 26+5 tyska, 6 angelsaksiska (Etelred), 5+5 kufiska. Inv. 3742.

122. *Skåne, Östra Torps kyrkoby* (år 1868). Arbetadt guld samt 78+32 mynt, af dem 29+12 tyska, 49+20 angelsaksiska (Etelred). Inv. 3799.

123. *Gotland, Eskelhems sn, Lingsarfve* (år 1868). Arbetadt silfver samt 759 mynt, af dem 1 svenskt, 6 danska, 535 tyska, 214 angelsaksiska (Etelred, Knut), 2 byzantinska, 2 kufiska. Inv. 3855, 4151.

124. *Uppland, Solna sn, Karlberg* (år 1868). Arbetadt silfver samt 483+53 mynt, af dem 1 svenskt (Olof), 1 danskt, 369+30 tyska, 98+15 angelsaksiska (Etelred, 2 irländska (Thymn, Sihtric), 1 byzantinskt, 11+8 kufiska. Inv. 3861.

125. *Gotland, Rute sn, Talings* (år 1868). Arbetadt silfver samt 46+7 mynt, af dem 37 tyska, 7 angelsaksiska (Etelred A, B), 1 bit af ett byzantinskt, 2+6 kufiska. Inv. 3954.

126. *Gotland, Boge sn, Vesters* (år 1868). 13+4 mynt, af dem 9+4 tyska, 2 angelsaksiska (Etelred), 2 kufiska. Inv. 4016.

127. *Gotland, Eke sn, Alfveskogs* (år 1869). Arbetadt silfver samt 62+12 mynt, af dem 52+12 tyska, 10 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor). Inv. 4071.

128. *Gotland, nära Visby* (år 1869). Arbetadt silfver samt 1622 mynt, af dem 9 svenska (Olof), 1 norskt (Håkan), 6 danska, 220 tyska, 995 angelsaksiska (Edgar —Harold I), 3 irländska (Sihtric, Thymn), 21 byzantinska, 325+60 kufiska. Inv. 4126.

129. *Gotland, Tingstäde sn, Bryer* (år 1869). Arbetadt silfver samt 31 mynt, af dem 12 tyska, 13 angelsaksiska (Etelred), 6 kufiska. Inv. 4190.

130. *Gotland, Sjonhems sn, Bjärby* (år 1869). Arbetadt silfver samt 734+96 mynt, af dem 3 svenska (Olof), 1 norskt, 1 danskt, 411+30 tyska, 300+31 angelsaksiska (Etelred, Knut), 2 irländska (Sihtric), 3 byzantinska, 14+35 kufiska. Inv. 4236.

131. *Östergötland, Flistads sn, Maspelösa* (år 1869). Arbetadt silfver samt 432 mynt, af dem 12 danska, 405 tyska, 11 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 4 engelska (William). Inv. 4237.

132. *Gotland, Lärbro sn, L. Källstäde* (år 1869). Arbetadt silfver samt 127 mynt, af dem 104 tyska, 22 angelsaksiska (Etelred, Knut), 1 kufiskt. Inv. 4259.

133. *Gotland, Dalhems sn, Suderbys* (år 1870). Arbetadt silfver samt 43+131 mynt, af dem 26+6 tyska, 1 angelsaksiskt (Etelred A), 2 bitar af byzantinska, 16+123 kufiska. Inv. 4337.

134. *Gotland, Tingstäde sn, Vestres* (år 1870). Arbetadt silfver samt 12 mynt, af dem 8 tyska, 2 angelsaksiska (Etelred), 2 kufiska. Inv. 4400.

135. *Gotland, Levide sn, Storhagen* (år 1870). Arbetadt silfver samt 35+2 mynt, af dem 18+1 tyska, 14+1 angelsaksiska (Etelred B, C). Inv. 4484.

136. *Gotland, Fole sn, Öster Ryftes* (år 1871). Arbetadt silfver samt 1697+241 mynt, af dem 12 svenska

(Olof), 1 danskt (Sven), 1032+65 tyska, 598+97 angelsaksiska (Edgar—Knut), 11 irländska, 10+3 byzantinska, 34+76 kufiska. Inv. 4556.

137. *Gotland, Grötlingbo sn, Sandes* (år 1871). Arbetadt silfver samt 65+52 mynt, af dem 54+18 tyska, 8+2 angelsaksiska (Etelred B), 3+32 kufiska. Inv. 4557.

138. *Gotland, Grötlingbo sn, Kattlunds* (år 1871). Arbetadt silfver samt 899+157 mynt, af dem 547+80 tyska, 344+48 angelsaksiska (Etelred, Knut), 4 irländska (Sihtric), 1+4 byzantinska, 3+25 kufiska. Inv. 4591.

139. *Dalarne, Järna sn, Skålö* (år 1871). Arbetadt silfver samt 354+15 mynt, af dem 38+10 danska, 263+40 tyska, 52+3 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 2 bitar af kufiska. Inv. 4637.

140. *Gotland, Hablingbo sn, By* (år 1872). 162 mynt och några bitar, af dem 158 tyska, 4 angelsaksiska (Knut, Edward confessor). Inv. 4761.

141. *Gotland, Hablingbo sn, Lilla Vastäde* (år 1873). Arbetadt silfver samt 226+35 mynt, af dem 6 danska, 153+20 tyska, 49+10 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 9 engelska (William), en bit af ett byzantinskt, 9+4 kufiska. Inv. 4984.

142. *Vestergötland, Varnhems sn, Trädgården* (år 1873). Ur ett större, förskingradt fynd 85+1 mynt, af dem 3 danska, 24 tyska, 62+1 angelsaksiska (Etelred, Knut), 2 irländska, 1 kufiskt. Inv. 5019, 5048, 5170, 5201, 5765.

143. *Småland, Forsheda sn, Fänestad* (år 1873). Arbetadt silfver samt 112 mynt, af dem 14 tyska, 97 angelsaksiska (Etelred B, C), 1 kufiskt. Inv. 5046.

144. *Gotland, Sanda sn, Gunilde* (år 1873). Arbetadt silfver samt 153+2 mynt, af dem 95 tyska, 54+1 angelsaksiska (Etelred, Knut), 4+1 kufiska. Inv. 5066.

145. *Skåne, Rengs sn* (år 1874). 5 mynt, af dem 1 danskt, 3 tyska, 1 angelsaksiskt (Knut). Inv. 5190.

146. *Gotland, Vesterhejde sn, Nygårds* (år 1874). 1169+22 mynt, af dem 8 svenska (5 Olof, 3 Anund), 406+11 tyska, 654+2 angelsaksiska (Edward I—Harold I), 1 irländskt (Sihtric), 11+1 byzantinska, 92+21 kufiska. Inv. 5202, 5438.

147. *Gotland, Stenkumla sn, Horna* (år 1874). Arbetadt silfver samt 23+3 mynt, af dem 13+3 tyska, 10 angelsaksiska (Etelred B—E). Inv. 5267.

148. *Gotland, Stenkumla sn, Källgårds* (år 1874). Arbetadt silfver samt 433+45 mynt, af dem 4+1 svenska (Olof), 1 norskt, 254+16 tyska, 165+14 angelsaksiska (Edgar, Etelred B—E), 2 byzantinska, 7+14 kufiska. Inv. 5268—5270.

149. *Gotland, Vamblingbo sn, Nore* (år 1874). Arbetadt silfver samt 616+26 mynt, af dem 1 svenskt (Anund), 24+1 danska, 239+8 tyska, 347+8 angelsaksiska (Etelred —Edward confessor), 4 irländska (Sihtric), 1+9 kufiska. Inv. 5279.

150. *Gotland, Närs sn, Pilgårds* (år 1874). Arbetadt silfver samt 545+58 mynt, af dem 2 svenska (Olof, Anund), 6+1 danska, 442+43 tyska, 95+11 angelsaksiska (Etelred —Harold I), 3 bitar af kufiska. Inv. 5335.

151. *Gotland, Endre sn, Hulte* (år 1874). Arbetadt silfver samt 355+100 mynt, af dem 315+7 tyska, 3+1 angelsaksiska (Etelred A, B 1), 1 byzantinskt (Basilius II och Constantin XI), 36+92 kufiska. Inv. 5362.

152. *Gotland, Hellvi sn, Sudergårda* (år 1875). Arbetadt silfver samt 170+34 mynt, af dem 109+13 tyska, 61+4 angelsaksiska (Etelred B 1—D), 1 byzantinskt, 6+10 kufiska. Inv. 5574.

153. *Gotland, Follingbo sn, Gerete* (år 1875). Arbetadt silfver samt 155+114 mynt, af dem 140+43 tyska, 17+5 angelsaksiska (Edgar—Etelred typ C), en bit af ett byzantinskt, 3+59 kufiska, 1 sassanidmynt. Inv. 5617.

154. *Gotland, Stenkyrka sn, Broungs* (år 1875). Arbetadt silfver samt 543+9 mynt, af dem 20 danska, 507+6 tyska, 15+1 angelsaksiska (Etelred—Edward confessor), 1+1 engelska (William), en bit af ett kufiskt. Inv. 5618, 5619.

155. *Gotland, Vestkinde sn, L. Klintegårda* (år 1876). Arbetadt silfver samt 1107+139 mynt, af dem 3 danska, 628+48 tyska, 456+63 angelsaksiska (Edgar—Knut), 6 irländska (Sihtric, Dævig), 2 byzantinska, 12+28 kufiska. Inv. 5804.

156. *Skåne, Lilla Slågarps sn, Villie* (år 1876). Arbetadt silfver samt 891+45 mynt, af dem 5 danska (Knut), 665+24 tyska, 211+19 angelsaksiska (Etelstan—Etelred E), 6 irländska (Sihtric), 2+1 byzantinska, 2+1 kufiska. Inv. 5870.

Summera vi dessa under årtiondet 1867—1876 funna skatter, få vi följande tabell:

	Svenska.	Norska.	Danska.	Tyska.	Angelsaksiska.	Irländska.	Engelska.	Byzantinska.	Kufisku.	Sassanider.	Summa.
Hela	42	3	284	8,587	5,149	41	15	58	605	1	14,785
Bitar	1	—	11	563	359	—	1	14	619	—	1,568
Summa	**43**	**3**	**295**	**9,150**	**5,508**	**41**	**16**	**72**	**1,224**	**1**	**16,353**

Om vi ordna fynden efter de yngsta i dem förekommande mynten från England, få vi följande grupper.

1. *De yngsta mynten tillhöra Etelred.*

Uppland. Solna, Karlberg (nr 124).
Småland. Forsheda, Fänestad (nr 143).
Gotland. Tingstäde, Vestres (nr 121).
» Bryer (nr 129).
» Vestres (nr 134).
Rute, Talings (nr 125). Yngsta typ B.

Gotland. Boge, Vesters (nr 126).
Dalhem, Suderbys (nr 133). Yngsta typ A.
Levide, Storhagen (nr 135). Yngsta typ C.
Grötlingbo, Sandes (nr 137).
Stenkumla, Horna (nr 147). Yngsta typ E.
» Källgårds (nr 148). Yngsta typ E.
Endre, Hulte (nr 151). Yngsta typ B 1.
Hellvi, Sudergårda (nr 152). Yngsta typ D.
Follingbo, Gerete (nr 153). Yngsta typ C.
Skåne. Östra Torps kyrkoby (nr 122).
L. Slågarp, Villie (nr 156). Yngsta typ E.

II. *De yngsta mynten tillhöra Knut den store.*

Gotland. Eskelhem, Lingsarfve (nr 123).
Sjonhem, Bjärby (nr 130).
Lärbo, L. Källstäde (nr 132).
Fole, Öster Ryftes (nr 136).
Grötlingbo, Kattlunds (nr 138).
Sanda, Gunilde (nr 144).
Vestkinde, Klintegårda (nr 155).
Skåne. Östra Herrestads kyrkoby (nr 120).
Rengs sn (nr 145).
Vestergötland. Varnhem, Trägården (nr 142).

III. *De yngsta mynten tillhöra Harold I.*

Gotland. Nära Visby (nr 128).
Vesterhejde, Nygårds (nr 146).
När, Pilgårds (nr 150).

IV. *De yngsta mynten tillhöra Edward confessor.*

Dalarne. Järna, Skålö (nr 139).
Gotland. Eke, Alfveskogs (nr 127).
Hablingbo, By (nr 140).
Vamblingbo, Nore (nr 149).

V. *De yngsta mynten tillhöra William I eller II.*
Östergötland. Flistad, Maspelösa (nr 131).
Gotland. Rute, Vestrume (nr 119).
Hablingbo, L. Vastäde (nr 141).
Stenkyrka, Broungs (nr 154).

(Forts.)

H. H—d.

En stenyxa med romanska ornament.

2.

Den här afbildade stenyxan, af vanlig form och vanligt material, funnen vid torpet Tomtaskogen under Mossebo i Mölltorps sn (Vadsbo hd, Vestergötland), har tydligen hittats under början af medeltiden, då den romanska konststilen herskade i vårt land. Den, som då fått den i sin ego, ansåg den så märklig, att han försåg den med ornament i den tidens stil. Sedan den åter förlorats, har den nyligen åter funnits under arbete i en åkertäppa (Inv. 7964).

H. H—d.

Fornlemningarnas vård och domarne.

1.

Gällande lag föreskrifver, att landets fornlemningar skola åtnjuta skydd, den fastställer straff för å dem utöfvad åverkan samt ålägger Riksantiqvarien att hafva tillsyn deröfver, att förordningen efterlefves. Af denna anledning måste Riksantiqvarien gång efter annan begära anställande af åtal, men, kan jag säga, i snart sagdt intet fall har jag känt mig tillfredsstäld med den dom, som blifvit fäld i första instans. En och annan gång har jag låtit fullfölja målet till högre rätt, mången gång har jag ansett det skola tjena till ganska litet och derföre underlåtit det.

Domarne äro i allmänhet benägna att sätta bötessatsen så lågt som möjligt. I hvilken mon detta beror på den rådande uppfattningen af skälig tillämpning af den latitud, som lagen medgifver, kan jag, såsom ej varande jurist, icke afgöra. Jag har emellertid ansett mig böra upptaga frågan, för att på henne rikta uppmärksamheten och för att, om möjligt, vinna ett resultat, som jag för min del kan anse bättre.

Jag medgifver visserligen, att det kan vara ganska svårt att afgöra, hvilket bötesbelopp mellan de två ytterligheter, som lagen uppgifver, 5 kr. och 500 kr., bör i hvart särskildt fall bestämmas. Men det finnes i vissa fall *en* norm, som enligt min uppfattning bör vara bestämmande. Jag vill upplysa det med ett exempel.

Ett fynd inkom hösten 1882 till Statens Historiska Museum från Bästekille i Mellby socken, Skåne, ett fynd bestående af en i två delar bruten armring af guld, en del af ett bronssvärd, ett sönderbrutet bronsspjut och en

half stenyxa med borrhål. Enligt Konungens Befallningshafvandes skrifvelse voro dessa saker hittade af Jöns Lindh och Per Sonesson i Bästekille vid uppbrytning af en å egorna till åboen Måns Nilssons hemman nr 7 Bästekille befintligt större stenröse; de hittades på 2 fots djup i en förfallen graf, som varit begränsad af i regelbunden form stälda större och mindre stenar. Enligt upplysning af en i närheten boende person hade man i röset träffat två med låga stenar omgärdade grafvar af sju fots längd och flere fots bredd; i den ena grafven hittades svärdet, spjutet och yxan; i den andra guldringen samt en del ben.

Här hade således en fast fornlemning blifvit förstörd; såväl fynd som anordningar i röset voro af stort intresse, men de funna föremålen hade blifvit af hittarne illa behandlade och inga tillfredsställande iakttagelser af anordningarna inom röset hade blifvit gjorda. Som lösen för fynd, enligt lagen, tillkommer hittaren, icke jordegaren, beslöt Akademien att till de två arbetarne utbetala 60 kr., med förklaring att lösesumman hade blifvit större, derest icke föremålen hade blifvit så illa behandlade.

Sedan jag året derefter haft tillfälle att besöka fyndplatsen, aflät jag följande skrifvelse till Konungens Befallningshafvande:

»Till Konungens Befallningshafvande i Kristianstadslän.

Under en embetsresa har jag besigtigat det förliden höst utrifna stenröset kalladt Sarskorör, hvilket ligger på högsta punkten inom en åker hörande till hemmanet nr 7 Bästekille, Mellby sn, Albo härad, hvilket hemman tillhör åbon Måns Nilsson. Hela röset befanns vara utrifvet.

Då således ett genom sin storlek och sitt läge märkligt fornminne blifvit förstördt, får jag å embetets vägnar anhålla, att Konungens Befallningshafvande ville utse offentlig åklagare att vid vederbörlig domstol mot Måns Nilsson väcka och fullfölja åtal.

I kronolänsmannen Montans rapport af den 30 december 1882 uppgifves, att anledning till rösets borttagande varit den skada det vid snöfall förorsakat å vintersäden. Detta länder naturligtvis icke Måns Nilsson till ursäkt, då han, efter gällande lag, skulle hos Konungens Befallningshafvande hafva anmält sin önskan att borttaga ifrågavarande fornlemning.

Måns Nilsson har för Montan uppgifvit, att han väl af sina förfäder hört omtalas, att bloss å röset nattetid synts, men att han sjelf icke förmärkt något sådant och att det för honom varit helt och hållet obekant, att ifrågavarande stenröse inneslöt några fornlemningar samt att han förut låtit upptaga flere rösen på sin egendom utan att några fornlemningar deri funnits.

Då Kongl. Maj:t Nådiga Förordning af den 29 november 1867, § 7, säger, att den som på ett eller annat sätt, utan dertill i laga ordning erhållet tillstånd, förstört en fast fornlemning, skall straffas med böter om det befinnes, att han känt eller bort känna, att det var en fornlemning, får jag här något närmare sysselsätta mig med Montans upplysning, huruvida Måns Nilsson i detta fall haft sådan kännedom, hvilka upplysningar för öfrigt i rapporten till sist på följande sätt sammanfattas i följande ord: »någon upplysning har icke kunnat vinnas derom, att Måns Nilsson haft kännedom om att röset *inneslöt fornlemningar*».

Detta uttryck förråder, att Montan icke för sig gjort det klart, hvarom han hade att inhemta upplysningar. Huruvida Måns Nilsson vetat eller icke vetat, om röset inneslöt fornlemningar, är fullkomligt likgiltigt. Enligt nyss citerade Kongl. Förordning, hvars ordalag äro fullkomligt klara, skulle Montan sökt upplysning derom, huruvida Måns Nilsson vetat eller bort veta att *röset sjelft* var en fornlemning.

Oafsedt det förfelade i detta afseende uti det med Måns Nilsson anstälda förhöret, har jag funnit nödigt att mot denne begära åtal. Då hans fällande till saken beror på huruvida han haft eller bort hafva kännedom derom, att röset var en fornlemning, får jag anhålla, att den Konungens Befallningshafvande utser till åklagare må uppmanas att vid tinget derom söka anskaffa bevisning. Till ledning för hans åtgöranden i detta afseende anser jag mig böra tillägga ett par anmärkningar.

Under många undersökningsresor i Skåne har jag aldrig funnit allmogen okunnig om de större fornlemningarnas egenskap af fornlemning. På tillfrågan kan gemenligen hvar och en uppräkna de fornlemningar, som finnas i trakten. Det är derföre otänkbart, att Måns Nilsson varit okunnig derom, att ifrågavarande röse varit ett fornminne, så mycket mera otänkbart, som detta röse ådragit sig så mycken uppmärksamhet i orten att det erhållit ett särskildt namn, och som sägnen vetat berätta att »bloss» synts vid röset. Att Måns Nilsson för sin del ej der sett något bloss lysa, utöfvar naturligtvis intet inflytande på frågan.

Genom vittnesförhör torde kunna upplysas, att Måns Nilsson vid tidigare tillfällen fällt yttranden, som visat att han vetat röset vara ett minne från forna dagar. Åtminstone skall genom vittnesförhör upplysning vinnas, att andra af byns invånare vetat, att röset varit en fornlemning, hvaraf med nödvändighet framgår, att Måns Nilsson, som lär länge varit åbo i byn, *bort* veta det.

En af bymännen uppgaf vid mitt besök på stället, att äfven »grafvar» hittats i rösets utkant, utan att dock fornsaker i dem anträffats. Uttrycket grafvar visar, att man sedan borttagningen af stenarne börjat, funnit bevis för att röset varit en fornlemning, en omständighet som förtjenar uppmärksamhet. Skulle ej bevisning kunna fås, att Måns Nilsson vetat eller bort veta att röset var

en fornlemning, är det tydligt, att han ej kunnat vara derom okunnig, så snart grafvarna hittats i rösets utkant.

Då detta röse varit stort och särskildt genom sitt läge märkligt, anser jag, att den som blifver utsedd till åklagare, bör yrka ett ganska betydligt bötesbelopp, hvarjämte Måns Nilsson bör, enligt hvad i ofta citerade Kongl. Förordning bestämmes, dömas till stenarnes sammanläggande till ett röse på den nuvarande platsen.

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

Stockholm den 20 november 1883.

Hans Hildebrand.»

Kronolänsmannen J. Christensson utsågs till offentlig åklagare och målet förekom på lagtima vårtinget i Brösarp den 14 januari 1884. Svaranden medgaf, att han delvis utrifvit röset, att han visserligen hört uppgifvas, att bloss nattetid å röset synts, men att han likväl varit okunnig om rösets egenskap af fornlemning.

För att få utröndt, huruvida svaranden känt eller bort känna att ifrågavarande röse var en fornlemning, lät åklagaren höra vittnen.

Jeppe Nilsson, född i Bästekille, hade sedan barndomen hört att röset, i orten gemenligen kalladt Sarskorör, vore en fornlemning och att bloss nattetid syntes vid detsamma.

Nils Håkansson anförde, att svaranden en gång för vittnet berättat, att en skollärare Ahlgren i Mellby för svaranden uppgifvit, att den som uppbröte ifrågavarande röse, otvifvelaktigt skulle deri finna något af värde, samt att svaranden med anledning af detta yttrande, tillsammans med en dräng för omkring 6 år sedan brutit sig in i stenröset för att utforska dess innehåll. Vittnet tillade, att sedan stenröset i mars 1883 hade blifvit fridlyst[1],

[1] Detta hade skett på min begäran.

hade svaranden låtit bortföra en del af de från röset utbrutna stenarne.

Svaranden, som ej bestred riktigheten af detta vittnesmål, uppgaf att han under flere år från röset bortbrutit stenar, äfven efter fridlysningskungörelsens uppläsande.

Per Jönsson hade hört omtalas att röset vore ett minnesmärke från forntiden.

På åklagarens begäran uppsköts handläggningen af målet till den 10 mars. Under tiden meddelade mig åklagaren resultatet af den förda ransakningen och i svar till honom af den 28 februari framhöll jag, att Måns Nilsson icke kunde hafva varit okunnig om att röset var en fornlemning, då grannar visste detta och då han sjelf i röset sökt efter skatter; jag framhöll vidare, att rubbningen af röset efter fridlysningen måste anses som en försvårande omständighet.

Till rätten inlemnades af svaranden en skrift, i hvilken han anhöll om sitt frikännande och en skadeersättning af 600 kronor. De då hörda vittnena hade icke något synnerligt att upplysa.

Den 5 maj fäldes utslaget. Häradsrätten ansåg svaranden ej kunna anses hafva saknat kännedom om rösets beskaffenhet af fornlemning, och fälde honom till böter af 25 kr. samt ålade honom att återställa fornlemningen i dennas förra skick, att erlägga lösen för domboksutdrag och med 43 kr. 80 öre ersättning åt inkallade vittnen.

Bötesbeloppet, 25 kr., utgjorde således icke ens 50 % af det pris, som hade blifvit utbetaladt för de genom fornlemningens förödelse framkomna fornsakerna. Denna utgång af målet kunde blifva farlig, genom att visa, att man, äfven om man betalar böter för åverkan å en fornlemning, kan förtjena genom fyndet.

Jag lät derföre hos k. Hofrätten öfver Skåne och Blekinge öfverklaga Albo häradsrätts utslag hvad bötesbeloppet beträffade, och blef detta af Hofrätten den 23 september 1884 höjdt till 50 kr.

Om än äfven detta belopp, syntes mig något knappt, lät jag dervid bero, då samtliga omkostnader för svaranden uppgingo till mera än den summa, som jag hade utbetalat till hittarne.

Hans Hildebrand.

Folkungakonungarnes tvåsidiga mynt.

Af den första delen af *Sveriges medeltid* har sluthäftet blifvit fördröjdt genom de svårigheter, som mött vid utarbetandet af det vigtiga kapitlet om myntväsendet. För en hvar, som något sysselsatt sig med studiet af Sveriges mynt, behöfver jag icke framhålla, huru litet blifvit gjordt för utredandet af vår medeltids myntförhållanden. En dryg del af hvad våra myntforskare under det förra århundradet påstått är, trots deras stora förtjenster, så uppenbart oriktigt, att ingen numera egnar det minsta uppmärksamhet, så t. ex. deras försök att förläna regenter före Olof skötkonung med mynt. Annat, som de sagt oriktigt eller ofullständigt, är af den art, att det kräfver motbevis eller komplettering, somt, hvilket torde vara riktigt, är af dem framställdt utan minsta skymt af bevis och kan derföre icke upptagas, förr än bevis blifvit funna. Af allt, som hittills blifvit skrifvet öfver detta ämne, är, med ett ord, mycket litet användbart. Om vi kasta en blick på de kataloger öfver större svenska myntsamlingar, som under de senaste åren utgifvits, finna vi ock i de delar, som behandla medeltidsmynten, många luckor, många sväfvande bestämningar. Det har derföre varit nödigt att i det största, som i det minsta gå tillbaka till urkällorna

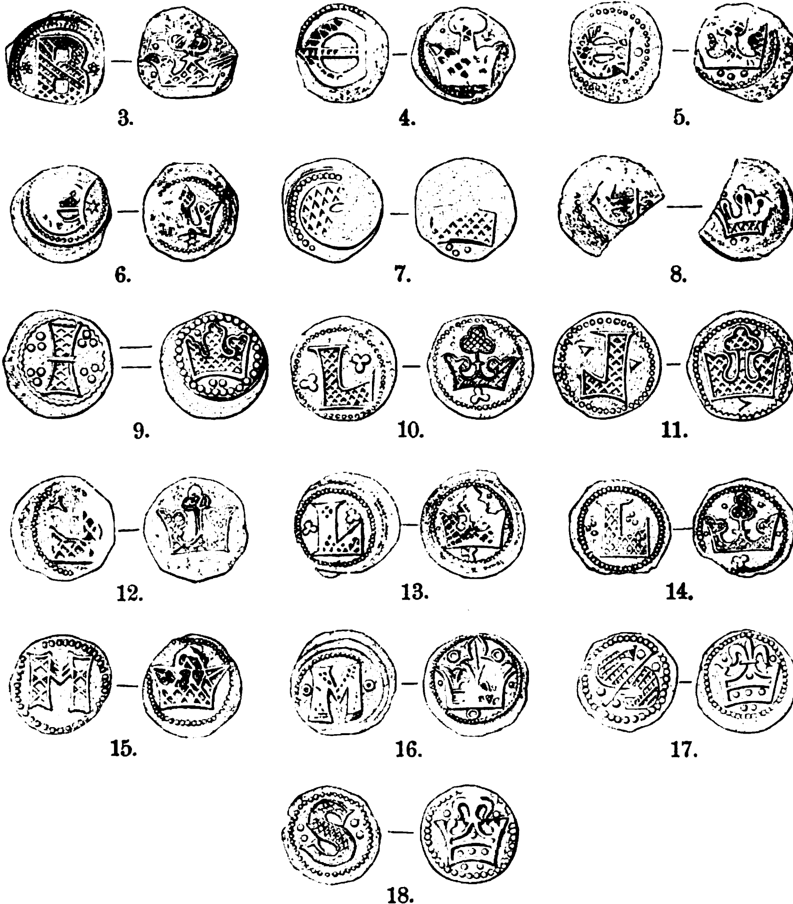
för vårt vetande om medeltidens mynt, sjelfva mynten och de skrifna urkunderna. Men de senare innehålla tyvärr allt för få och knapphändiga upplysningar om myntväsendet, och en granskning af hela förrådet af medeltidsmynt, som bevarats intill våra dagar, visar snart, att i sjelfva detta material förekomma stora och betänkliga luckor: ganska vigtiga perioder af vår medeltids historia äro tydligen icke representerade i våra myntfynd. I ett försök att i ett sammanhang skildra det svenska myntväsendet under medeltiden måste man derföre, derest man vill vara samvetsgrann, gång efter annan sätta frågetecken, i hopp att kommande tider skola kunna lösa hvad nu ter sig som gåtor.

Ingen kan undra, om under sådana förhållanden kapitlet om mynten i *Sveriges medeltid* har en viss benägenhet att svälla ut: det är så mycket, som behöfver diskuteras, styrkas med bevis, modereras genom framhållande af invändningar. Att taga med alla detaljer har dock af flere anledningar varit omöjligt. För att min framställning i nämnda arbete skall uppfylla sitt ändamål är det för forskaren nödvändigt att taga hänsyn till den serie af uppsatser, i hvilka jag ämnar behandla en del detaljfrågor.

Jag har redan tidigare i *Månadsbladet*, nr 163—165, behandlat den grupp af mynt, som jag anser vara den äldsta svenska, den, som utgående från karolingiska förebilder, tillhör vår hedna tid. Det närmaste kapitlet i vår mynthistoria tillhör Olof skötkonungs och k. Anunds mynt. Jag har varit i tillfälle att i *Sveriges medeltid* rikta detta kapitel med några nyheter, men vill icke låta det blifva föremål för en specialafhandling, förrän jag hunnit företaga en rätt besvärlig detaljgranskning af de s. k. falskmynten af kk. Etelreds och Knut den stores typer, hvilka väl i allmänhet äro präglade i Norden. Att skilja mellan det, som bör eller kan tilldelas hvart och ett af de tre nordiska rikena, är ytterst vanskligt.

Det följande kapitlet i vår mynthistoria omfattar den tid, då inga andra mynt präglades i vårt land än brakteater. En framställning af detta ämne skulle blifva för vidlyftigt för *Månadsbladets* starkt begränsade utrymme.

Första gruppen.

3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.

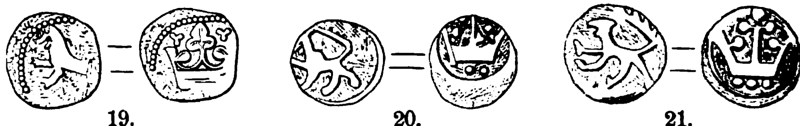
En detaljredogörelse för fynden och de slutsatser, som från dem kunna dragas, tryckes i del 9 af *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* (nr 3). Denna gång vill jag derföre här sysselsätta mig med de tvåsidiga mynt, som började präglas

efter brakteatperiodens slut. Detta är det fjerde kapitlet i vår mynthistoria. Det femte omfattar k. Albrekts hvitpenningar och de dem efterföljande örtugsmynten.

Om medeltidens ytterst egendomliga brakteatmynt har jag redan talat i *Månadsbladet* nr 97, 98 och 105—108. I Danmark började brakteatpräglingen under k. Sven grates tid (1147—1157), i Sverige under k. Knut Erikssons (1167—1195). I Danmark upphörde brakteaterna att vara landets enda mynt redan under k. Valdemar I (1157—1186), i Norge under k. Magnus lagbättraren (1263—1280). I Sverige synes präglingen af tvåsidiga mynt icke hafva upptagits förr än i början af 1300-talet eller tidigast strax före dess ingång.

Under k. Knut Erikssons tid förekommo såväl tvåsidiga mynt som de delvis ur dem uppkomna brakteaterna.

Andra gruppen A.

19. 20. 21.

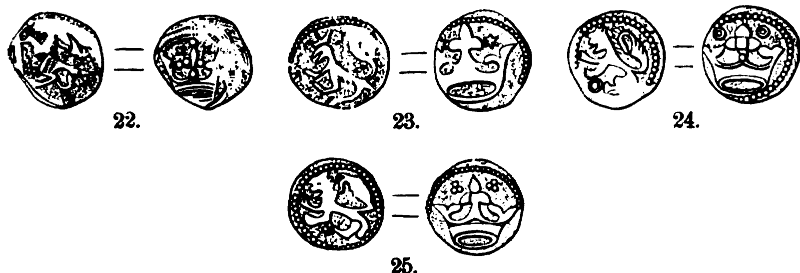
Dessa voro helt små och höra till ett fåtal af hufvudtyper. Under den följande tiden hafva vi tillfälle att iakttaga en större omvexling i utseendet. Under k. Valdemars tid blir typen med bilden af en krona, som uppenbarade sig redan tidigare, ganska vanlig; huruvida den begagnades af hans efterträdare, k. Magnus, är icke fullt klart. Det är i allmänhet mycket svårt att säga, hvilka mynt (brakteater) tillhöra k. Magni märkliga regering. Till denna och möjligen till hans efterträdares, k. Birgers, torde en del brakteater med endast en bokstaf höra.

De tvåsidiga mynten, som tillhöra tiden mellan brakteatpräglingens och k. Albrekts tid, således slutet af Folkungaregenternas period, fördela sig af sig sjelft i tre grupper. Jag vill här i korthet beskrifva dem, med

hänvisande till de figurer, som här äro i stort antal meddelade.

Den första gruppen består af mynt, som på den ena sidan visa en krona, på den andra en bokstaf. Kronan är naturligtvis öppen: en sluten krona, med från ringen uppstigande bågar, som mötas i en upphöjd punkt, förekom i Sverige icke förr än under k. Erik XIV:s tid. Kronan å dessa mynt består af en ring och fyra från denna uppstigande ganska stora blad, af hvilka endast tre äro synliga, ett i midten, sedt framifrån, och två i utkanterna, sedda i profil. I detaljerna varsna vi flere skiljaktigheter. Bokstäfverna, som förekomma å dessa mynt, B, E, I, L, M

Andra gruppen B.

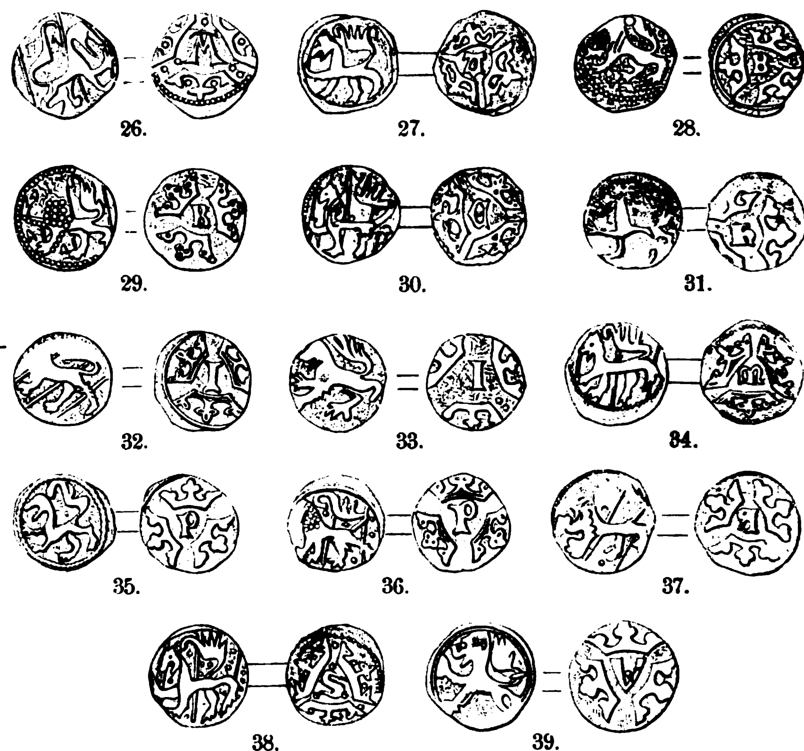
22. 23. 24. 25.

och S, äro mycket stora och breda samt snedrutade. Äfven i utarbetandet af bokstäfvernas form hafva vi tillfälle att se hvarjehanda varianter, särskildt i återgifvandet af bokstafven E. Såsom vi framdeles skola se, är just formen af denna bokstaf af vigt för dateringen af denna myntgrupp. Vi hafva vidare att märka, att såväl under och öfver kronan, som vid sidorna af bokstafven förekomma hvarjehanda små bitecken. Vexlingarna i utseendet af kronan och bokstafven och ännu mera bitecknen gifva vid handen, att präglingen af dessa mynt fortgått under en följd af år.

Dessa mynt äro ytterst sällsynta. Jag känner endast ett fynd, som innehållit mynt af detta slag. Det anträf-

fades år 1852 vid Stigtomta kyrkoby i Södermanland. De här afbildade mynten af denna grupp (fig. 3—18) äro införlifvade med k. Myntkabinettet ur detta fynd, utom fig. 8, hvars fyndort är mig obekant. Detta mynt tillhör således ett annat fynd. Det är möjligt, att det härstammar från samma fynd, som öfriga af gammalt kända, en-

Tredje gruppen A.

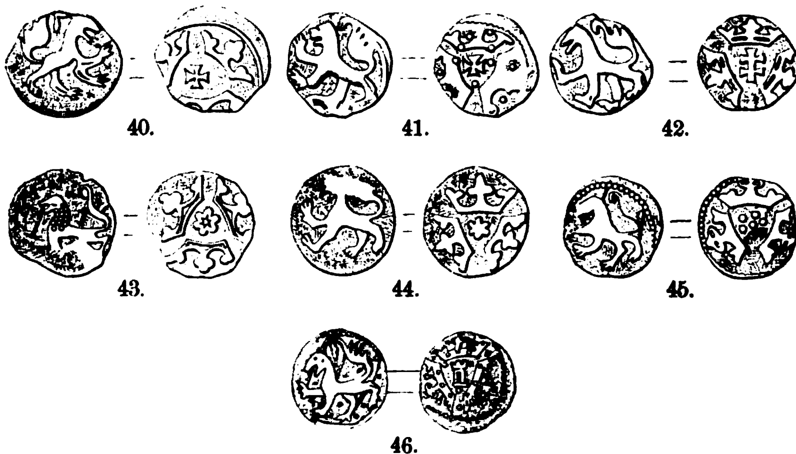

26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39.

staka exemplar af denna typ. Hos Brenner finnas tre mynt af denna grupp afbildade, med S, E och B; de äro af honom hänförda till k. Sverker d. ä. (således andra fjerdedelen af 1100-talet), Erik läspe och halte (således andra fjerdedelen af 1200-talet) och k. Birger Magnusson (således början af 1300-talet). Men mellan alla dessa

mynt råder den allra största likhet, så att de kunna icke fördelas på perioder skilda af ett halft eller helt århundrade. Tillhör ett af dessa mynt någon af de här uppräknade regenterna, kunna de andra icke tillhöra de andra regenterna. I det följande skall jag visa, att dessa mynt sannolikt tillhöra k. Birger. Derföre kunna de icke tillhöra k. Sverker eller k. Erik. Orsaken, hvarföre Brenner hänfört dessa mynt till olika regenter, är den, att han ansåg bokstafven beteckna ett regentnamn.

Tredje gruppen B.

40. 41. 42. 43. 44. 45. 46.

Den andra gruppen af de tvåsidiga Folkungamynten visar å den ena sidan ett upprätt lejon, krönt eller okrönt, å den andra sidan en krona. På grund af kronans utseende kunna inom denna grupp urskiljas två underafdelningar: inom den ena (fig. 19—21) är kronan sedd rätt framifrån, så att den undre kantlinien är rät, inom den andra (fig. 22—25) är kronan afbildad något baklutad, så att hela den cirkelformiga underkanten af ringen är synlig. Den senare afdelningens mynt äro finare graverade. Det är derföre möjligt, att fig. 21 hör till

den senare afdelningen; den nedre delen af frånsidan är mycket nött, hvadan kronringen ej är helt synlig. Den nedre kantlinien synes snarast vara rak, och derför har jag här upptagit detta mynt under den förra afdelningen.

Äfven inom denna grupp förekomma små bitecken, oftast vid kronan, någon gång vid lejonet. Derjämte visa sig såväl krona som lejon under mycket vexlande former. Vi hafva derför skäl att anse äfven denna grupp icke vara ett minne af en hastigt öfvergående myntning. Denna måste hafva fortgått någon tid, men vi hafva äfven i detta fall för oss en afslutad grupp: dessa mynt kunna icke hänföras till olika regenter.

Äfven mynten af denna grupp äro ytterst sällsynta. De hafva visserligen förekommit i flere fynd, men alltid i ett mycket litet antal. Det senaste fynd af dessa mynt, som kommit till min kännedom, innehöll några illa nötta och med hvarandra sammanrostade mynt med knappt skönjbar prägel, af hvilka intet enda kan inläggas i en samling. Brenner känner endast ett mynt af denna grupp och detta hänföres af honom till k. Valdemar. Såsom i det följande skall visas, måste denna bestämning förkastas. [1]

Den tredje gruppens mynt visa å den ena sidan ett upprätt lejon; det är åtminstone i allmänhet icke krönt, man torde hafva utelemnat kronan för bildens litenhets skuld. Å de flesta af dessa mynt förekomma de tre snedbjelkarne, som ingingo i de kongl. Folkungarnes vapen. Lejonet är oftast vändt åt höger, snedbjelkarne gå vanligen från venstra sidan nedåt. I fältet förekomma stundom bitecken, liksom i sigillens vapensköldar. De äro utan

[1] Brenner hänför till samma konung ett mynt med en borg å den ena sidan, ett upprätt lejon å den andra. Hans figur är mycket dålig; något mynt af detta slag har jag icke sett. I det stora Kalmarfyndet af år 1842 förekom ett mynt med en groft utförd, sexuddig stjerna å den ena sidan, ett lejon å den andra. Som denna typ är enstaka, har jag icke upptagit den i texten. Den torde höra till den andra gruppen.

all numismatisk betydelse. Den andra sidan visar inom tre kronor, stälda så att de bilda en triangel, en bokstaf eller en figur. De här förekommande bokstäfverna äro A, B, C, E, H, I, [1] M, N, P, R, S och V. Figurerna äro ett likarmadt kors, ett kors med två tvärarmar (det s. k. patriarkalkorset), en ros och ett torn.

Vid sidorna af bokstafven eller figuren förekomma stundom punkter. Dessa torde vi böra tillerkänna numismatisk betydelse. Äfven inom denna grupp finnes stor omvexling i bildernas utförande. Somliga äro ganska fina, andra äro mycket vårdslöst utförda.

Dessa mynt äro ganska allmänna. De hafva hittats i flere fynd och ofta i rätt stort antal. Men de äro i allmänhet rätt mycket nötta, hvadan goda exemplar äro ganska sällsynta.

Jag har funnit en ganska stor likhet mellan den tredje gruppens mynt och de brandenburgska denarerna från 1200- och 1300-talen. Att jag icke är ensam om att finna denna likhet framgår af följande factum. I k. Myntkabinettet har jag bland denna gruppens mynt funnit inlagda tvänne, hvilka genom anteckning i en under hvartdera myntet liggande lapp betecknats som ännu icke publicerade. Båda dessa denarer äro verkligen publicerade, men icke bland svenska mynt, de äro — brandenburgska denarer.

Brenner kände flere af dessa mynt och har, trogen sin åsigt, att bokstäfverna beteckna regentnamn, fördelat dem på flere konungar, nämligen Anund Jakob (A), Filip (P), Ragvald Knapphöfde (R), Sverker d. ä. (S), Erik den helige (E och kors), Knut Eriksson (K), Johan Sverkersson (I), Valdemar (torn), Magnus ladulås (M) och Birger Magnusson (B). Hvad jag anmärkte rörande hans bestämningar af den första gruppens mynt gäller ännu mera

[1] Brenner har afbildat ett af dessa mynt med bokstafven K. Det synes mig dock troligt, att hans K snarast varit ett delvis otydligt R.

här. Den tredje gruppen utgör ett så väl begränsadt helt, att det är *omöjligt* att fördela dessa mynt på olika delar af perioden 1024—1319.

Jag öfvergår nu till de allmänna betraktelser, hvilka dessa myntgrupper framkalla, och till försöket att hänföra dem till bestämdt begränsade tider.

Den första gruppens mynt hafva förekommit under den tid, då anteckningar blifvit gjorda om fynden, i ett enda fynd, från Södermanland. Som enstaka mynt af samma grupp tidigare varit kända, måste åtminstone ett tidigare fynd hafva blifvit gjordt. Det är för öfrigt mycket möjligt, att enstaka mynt blifvit funna. Det enda fyndet, som kunnat studeras, innehöll uteslutande mynt af denna grupp. Fyndomständigheterna gifva således ingen upplysning om denna myntgruppens tid.

Grupperna 2 och 3 hafva oftare förekommit i fynd, men i de flesta fall hvardera gruppen för sig. Dock har ett fynd blifvit anträffadt i Åbo, ur hvilket några exemplar kommit till k. Myntkabinettet (Inv. 2383) och dessa exemplar tillhörde 2 och 3. Häraf göres sannolikt, att dessa två grupper tillhöra perioder, som stött intill hvarandra.

Hvad den tredje gruppen beträffar, finnes det ett fynd, som innehåller främmande mynt, hvilka således funnos i landet på den tid, då skatten nedlades och således på den tid, då den tredje gruppens mynt voro i omlopp. Jag har förut i *Månadsbladet* (nr 51, 52) beskrifvit detta fynd, anträffadt vid Löfves i Hejde socken på Gotland, och behöfver här således endast meddela upplysningar om de främmande mynten, hvilka gifva en tidsbestämmelse. De tillhöra:

Brabant.	Hertig Johan III	1312—1355
Corvey.	Abbot Henrik IV	1359—1360

England. Edward III .... 1327—1377
Yvoy. Grefve Gaucher II de Chatillon, grefve
af Porcien .... 1303—1329
Polen. K. Kasimir den store .... 1333—1370
Preussen. Högmästaren Winrich von Kniprode 1351—1382

Det är välkommet, när i ett fynd anträffas mynt af en person, som haft en så kort myntningstid som den ofvan nämnda abbot Henrik — endast de två åren 1359 —1360. År 1359 är dessutom det senaste begynnelseåret för de sex myntningsperioderna. Alltså: före år 1359 har denna myntskatt ej kunnat anförtros åt jorden, men väl något senare. Som i denna skatt icke innehålles ett enda af k. Albrechts mynt, torde vi vara berättigade att antaga, att skatten blifvit nedgräfd innan denne konungs mynt hade kommit i omlopp, således icke långt efter år 1359. Alltså böra den tredje gruppens mynt tillhöra slutet af k. Magnus Erikssons tid.

Då mynt af grupperna 2 och 3 någon gång funnits blandade och de två gruppernas tid således måste, såsom nyss anmärktes, stöta intill hvarandra, men då efter k. Magni sista tid kommo k. Albrechts mynt, kunna den andra gruppens mynt ej hafva aflöst, de böra hafva föregått den tredje gruppens. Då den första gruppens mynt aldrig hittats samman med den tredje gruppens, måste den första gruppen ligga något längre bort i tiden, den måste gå före den andra gruppen. Att dessa två grupper icke varit från hvarandra långt skilda i tiden, framgår deraf att de båda hafva samma slag af bitecken.

Om den tredje gruppen tillhör slutet af k. Magnus Erikssons tid, bör den andra gruppen tillhöra en tidigare del af hans regering [1] och den tredje gruppen tillhöra antingen en ännu tidigare del af hans regering eller ock

[1] Jag antager, att den andra gruppens andra afdelning är senare än den förra, på grund af det finare arbete, som är nedlagdt å den andra gruppens mynt.

hans företrädares. Jag anser det senare alternativet vara det riktiga, och grundar sig dervid min åsigt på följande skäl.

Då Stigtomtafyndet icke gifver några yttre hjelpmedel för bestämningen af tiden, måste vi hålla oss till myntens utseende. Vi synas icke hafva mycket att vänta af en undersökning deraf, alldenstund bilderna äro så ytterligt enkla, en krona och en bokstaf. Men äfven dessa enkla framställningar lemna oss icke utan vittnesbörd.

Vi egna först vår uppmärksamhet åt kronan. De tre från kronringen uppstigande bladen äro breda och kronan i hennes helhet utmärker sig genom öfvervägande bredd. Den senare medeltiden låter kronans höjdmått blifva öfvervägande. Redan under k. Magnus Erikssons första tid — jfr hans sigill af år 1321 — äro kronbladens flikar spetsiga. Men i k. Birgers olika sigill äro flikarne rundade. Senare än hans tid äro derför helt visst den första gruppens mynt icke präglade. Men antagligen äro de ej heller äldre än hans tid. Det finnes ingen anledning att med en längre tidsrymd skilja dem från den andra gruppen, d. v. s. mynten från k. Magnus Erikssons tidigare period.

Antagandet att den första gruppens mynt tillhöra k. Birgers tid styrkes af bokstäfvernas utseende. Af dem äro visserligen tre, som äro till formen så enkla, att de svårligen kunna hugna oss med någon upplysning om tiden, jag menar B, I och S.

L och M äro äfven ytterst enkla bokstäfver. Den förra har under medeltidens lopp varierat ytterst litet, den senare har väl iklädt sig flere former, men det är just en af de enklaste, som uppenbarar sig i dessa mynt. Dock gifva dessa bokstäfver verkligen någon upplysning. Granska vi den tryckta bokstafven i början af detta stycke, se vi ett lodrätt och ett vågrätt streck samt längst ut på

det senare en uppstigande spets. Bokstafven å mynten har ett något afvikande utseende. Å utsidan bilda visserligen konturerna af den lod- och vågräta linien en rät vinkel, men på insidan bilda konturerna en spetsig vinkel. Den vågräta delen med dess spets är här ersatt af en vågrät del, som småningom utåt tillväxer i bredd. Denna form är ganska vanlig i inskrifter från slutet af 1200- och början af 1300-talet. Äfven M i mynten har en form, som afviker från den nu vanliga: de hvarandra mötande inre snedstrecken utgå icke från sidostafvarnes öfre ändar, utan från deras midt. Äfven detta är ett drag, som vi återfinna i samma tids inskrifter.

Mera upplysande är bokstafven E, hvars form å mynten mest afviker från den nuvarande. Denna form, som förekommer å mynten, har genomgått vissa förvandlingar. Den börjar hög, med den böjda delen jämnt rundad och med denna dels ändar stälda i jämnhöjd med ändarne af en lodrät sidostaf. Småningom antog formen större elegans. Den rundade delens ändar gjordes smalare, under det midtstycket gjordes bredare och detta midtstycke fick till sist springa ut i en spets. Derjämte drogos de yttre delarne inåt, den öfre sänktes, den undre höjdes, så att sidostafven sköt å båda sidor öfver, denna sidostaf blef småningom äfven lindrigt böjd. Denna nya form tillhör 1300-talet. Som myntens E uppenbarar sig i något varierande gestalt, förråder ett visst famlande efter en slutlig form, nödgar oss bokstafven E å mynten att tänka på 1300-talets början, just på k. Birgers regering.

Det är visserligen farligt att söka bringa fynden i samband med historiska tilldragelser, men det synes mig dock böra framhållas, att det enda kända fyndet af den första gruppens mynt är anträffadt vid Stigtomta, således ej så synnerligen långt från staden Nyköping, hvilken under den sorgliga slutperioden af k. Birgers regering var en medelpunkt för krigiska tilldragelser. Under ofreds-

tider kände man sig naturligtvis mest benägen att anförtro sina skatter åt gömslen i jorden.

Olikheten i utseende mellan mynten af grupperna 2 och 3 lockar till uppmärksammande af det i samtida handlingar förekommande uttalandet, att ett nytt slags mynt utsläpptes i Sverige den 22 februari 1354. Det hörde visserligen till medeltidens ekonomiska politik att tid efter annan, åtminstone en gång om året, släppa ut nytt mynt i rörelsen, hvarigenom det förut utelöpande myntet blef aflyst: det skulle inlemnas på mynthuset, nedsmältas och ompräglas, mot en viss afgift, som kom myntherren till godo. Det nya myntet af år 1354 framhålles emellertid i urkunderna så pass mycket, att vi tvingas att antaga, att förändringen innebar något mera än de vanliga myntförändringarna. Var den förändring, som då genomfördes, af mera genomgripande art än annars, ligger det nära till hands att antaga, att den innebar en märklig förändring äfven af myntens utseende. Jag har derför tidigare uttalat det antagandet, att just den tredje gruppens mynt tillhör det år 1354 införda systemet. Sedan dess har jag ej funnit giltig anledning att ändra åsigt.

Ännu en skiftning i myntväsendet synes hafva inträffat just vid sjelfva upphällningen af k. Magni regering. Peterspenningen uppbars under åren 1356—1362 inom erkestiftet i ett mynt, som sedermera förklarades vara mycket dåligt. När bönderna år 1363 ville erlägga peterspenningen i samma mynt, vägrade insamlarne att mottaga det. Men här är tydligen fråga endast om en försämring af halten, hvilken ej nödvändigt innebär en förändring i någon hufvudsaklig del af typen. Tvärtom, när man af nöd eller felaktig finanspolitik införde en genomgående försämring af myntet, torde man hafva aktat sig för att göra denna ännu mera skönjbar genom en förändring af utseendet: det var gifvetvis klokast att söka smuggla ut de förändrade mynten i skepnad af tidigare godkända

mynt. Det finnes en omständighet, som talar för att typen i detta fall bibehållits, under det halten försämrades. Den tredje gruppens mynt i det nyss omtalade fyndet från Gotland hafva en halt af 0,72, under det samma grupps mynt i det stora fyndet från Kalmar gamla stad af år 1842 hafva en halt af 0,34. Första och andra gruppens mynt hafva ännu icke varit underkastade kemisk analys.

Äro dessa tvåsidiga mynt att anse som provinsmynt eller riksmynt?

För den, som är förtrogen med vår medeltids förhållanden är denna fråga helt naturlig. Historien om vår tidigare medeltid visar, att man ännu höll mycket starkt på landskapens sjelfständighet. Ännu under k. Magnus Erikssons minderårighetstid gafs kongl. stadfästelse åt en landskapslag. De tidigare mynten, framför allt k. Knut Erikssons, aflägga ett kraftigt vittnesbörd om landskapens sjelfständighet. Man räknade ju äfven i Svealand endast åtta, i Götaland sexton penningar på örtugen, hvadan äfven de götiska penningarne stundom kallas 'små'. Under k. Magnus Erikssons tid gåfvos nya lagar för hela landsbygden och för städerna. Under hans tid kunna vi ock vänta införandet af ett för hela riket gällande mynt. Också hafva den andra och tredje gruppens mynt hittats i vidt skilda delar af den tidens Sverige. Så t. ex. hafva den andra gruppens mynt hittats i Åbo stad (år 1854 eller tidigare, inv. 2383), i Bergs kyrka i Vadsbo härad, Vestergötland (år 1774), i Kyrkoköpinge kyrkogårdsmur i Skytts härad Skåne (år 1862, inv. 2972), i Torsås socken, Kalmar län (år 1768). Den tredje gruppens mynt hafva hittats i Ekeby kyrkogård, Vadsbo härad, Vestergötland (år 1817, inv. 416), i Bälinge kyrkogård, Södermanland (år 1836, inv. 711), i Kalmar gamla stad (år 1842, inv. 988), vid Sjörås i Uppviddinge härad, Småland (år 1852, inv. 1844), vid Löfves i Hejde socken, Gotland (år 1871, inv. 4540)

o. s. v. Huruvida äfven den första gruppens mynt äro att anse som riksmynt, kan omöjligen afgöras, då allenast en fyndort är känd. Det är mycket möjligt, att denna grupps mynt äro att anse som provinsialmynt.

Frågan huruvida dessa myntgrupper äro att anse som riksmynt eller provinsmynt, kan sättas i samband med frågan om betydelsen af de å första och tredje gruppens mynt förekommande bokstäfverna. De äro, enligt den föregående framställningen, följande

grupp	1	B E I L M S
»	2	A B C E H I M N P R S V

Att dessa bokstäfver icke äro initialer till regentnamn har redan blifvit framhållet. De kunna uppenbarligen icke heller vara begynnelsebokstäfver till ortnamn — hvilken myntstad t. ex. kan uppvisas, hvars namn börjar med B? För tillfället kan jag icke tyda dessa bokstäfver. Det är möjligt, att man från jämförelsen af de två gruppernas bokstäfver kan småningom leta sig till deras betydelse.

Alla dessa mynt äro vanligen mycket nötta, så att den vigt man kan vid vägning erhålla, regelbundet måste anses för låg. Huru mycket genom nötningen bortgått trotsar all beräkning. Det bäst bevarade myntet i k. Myntkabinettet af den första gruppen väger 0,35 gr, ett mycket godt bevaradt exemplar af den andra gruppens andra afdelning väger 0,52 gr. Tio temligen bra bevarade exemplar af tredje gruppen (med torn) väga 3,59 gr, således hvart exemplar 0,35—0,36.

Hvilken benämning hafva dessa mynt haft under den tid de voro i omlopp?

Denna fråga är icke lätt att besvara. I våra medeltidsurkunder omtalas endast penningar (*denarii*) och halfva penningar (*oboli*), men det synes dock som om

under 1100-talet fjerdedelspenningar hafva blifvit präglade. [1]

Det nordiska vigtsystemet bestod af 1 mark = 8 öre = 24 örtugar. Denna fördelning var öfverallt i Norden densamma. Som tillägg fogades härtill penningen såsom underafdelning af örtugen, men i olika delar af Norden räknades olika antal örtugar på penningen, åtta, tio, tolf eller sexton. Det första och de två sista räknesätten användes i Sverige, räkningen 1 : 12 försvann dock snart, 1': 8 blef gällande i Svealand, 1 : 16 i Götaland. När rikslag och riksmynt infördes, synes Svealandsberäkningen 1 : 8 hafva blifvit allena rådande.

Under den första myntningstiden i vårt land var silfret fullgodt, en mark penningar var lika god med en mark silfver d. v. s. penningarne slogos af 15-lödigt silfver. En svealandspenning borde således då väga $\frac{1}{192}$ mark eller vid pass 1 gr. Men småningom inträdde försämringar. I början af k. Birgers regering (år 1291) räknades 3 mark penningar = 1 mark silfver, år 1310 räknades 4,8 mark penningar = 1 mark silfver. Under en del af k. Magnus Erikssons tid steg penningmarkens värde något, men derefter blef 5 : 1 det vanliga förhållandet. Dessvärre sakna vi uppgifter från hans sista regeringstid. Men om förhållandet mellan mark silfver och mark penningar var t. ex. 1 : 5, följer deraf icke, att förhållandet mellan en penning och $\frac{1}{8}$ örtug var detsamma, ty det är ingalunda gifvet att man verkligen lät penningen i vigt vara = $\frac{1}{8}$ (eventuelt $\frac{1}{16}$) örtug. Likasom man under 1400-talet bestämde, att ett visst antal örtugsmynt skulle präglas af marken, så kunde man på 1300-talet bestämma att ett visst antal penningar skulle präglas af marken. Utan

[1] Jag anför skäl för detta antagande i *Sveriges Medeltid*, del 1, äfvensom i min uppsats om vår medeltids brakteater i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, del 9.

bevarad myntordning är det derför ej möjligt att säga, hvad namn ifrågavarande mynt burit.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 11 januari 1887.

Akademiska ärenden. Genom val och lottning utsågos till ordförande och vice ordförande under tiden till 2 juni hr Zettervall och hr Malmström.

Statssamlingarna. En vid Lössebäck, Fagereds sn, Halland, funnen skatt af engelska, tyska och danska mynt m. m. inlöstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att i underdånig skrifvelse anmäla, att ur konstnärlig och antiqvarisk synpunkt intet hinder möter nedrifvandet af Elfros' kyrka i Härjedalen.

Akademien beslöt att med afseende på Hvalstads kyrka vidhålla sin tidigare underdåniga framställning om kyrkans bibehållande samt att hos Kongl. Maj:t framhålla, att i kostnadsförslaget var uppgifvet, att värdet af de i den gamla kyrkan förekommande materialen motsvarades af kostnaden för kyrkans rifvande samt att församlingen icke kan betungas med den gamla kyrkans underhåll, äfvensom begära att handlingarne måtte remitteras till Öfver-Intendentsembetet till erhållande af beräkning öfver de kostnader, som bibehållandet af den gamla kyrkan kan föranleda.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade en del florentinska guldmynt från början af 1300-talet äfvensom en serie af k. Birgers silfvermynt ur ett äldre fynd. [1]

Den 25 januari 1887.

Akademiska ärenden. Anmältes, att inom föreskrifven tid inkommit en täflingsskrift med titel: »Namnförklaring å Sverige, dess landskap, härader, städer och socknar, samt en del sjöar, floder och berg», med motto *tentari licet* och med förseglad namnsedel.

Riksantiqvarien föredrog sex anmärkningar från k. Kammar-Rätten rörande Akademiens räkenskaper för år 1885 jämte räkenskapsförarens förklaring, mot hvilken Akademien icke fann något att anmärka. Ett förslag till Akademiens utlåtande upplästes och godkändes.

Statssamlingarna. K. General-Poststyrelsen hade anmält, att den erhållit bemyndigande att till det Nordiska Museet som deposition öfverlemna hvarjehanda postföremål, som ej längre användes, under förutsättning att dessa föremål icke önskas för Statens Historiska Museum. Förteckningen upplästes och beslöt Akademien, på Riksantiqvariens hem-

[1] Den första gruppen af Folkungarnes tvåsidiga mynt.

ställan, att för detta museum begära de i förteckningen upptagna åtta sigillen.

De under år 1886 å k. Myntet präglade mynt och medaljer förevisades.

Anmältes, att gravören A. Lindberg som gåfva till k. Myntkabinettet öfverlemnat stansarne till medaljen öfver k. Teaterns jubileum, samt att Akademiens korrespondent R. Hjort till Statens Historiska Museum öfverlemnat sin synnerligen värderika fornsakssamling.

Fasta fornlemningar. Genom nådig remiss hade Kongl. Maj:t till Akademien öfverlemnat Seffle köpings underdåniga anhållan, att, med ändring af den i nåder faststälda byggnadsplanen, qvarteret omkring den s. k. Olof Trätäljas hög må få bebyggas. Akademien beslöt att instämma i Öfver-Intendentsembetets afstyrkande utlåtande.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat besvär öfver Akademiens beslut att icke medgifva försäljande till byggnadsplats af en del af Brobackas yttre fästningsverk. Akademien beslöt hemställa, att nådigt afseende ej må fästas vid dessa besvär.

Anmältes och förevisades den berättelse som lektor Bæhrendtz afgifvit för sin förra sommar företagna forskningsresa i Norra Kalmar län och beslöt Akademien att för innevarande år erbjuda honom, för fortsättande af dessa forskningar, en summa af 400 kr.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Riksantiqvarien meddelade, att delegarne i Strömsbergs bruk anslagit en summa af 1,000 kr. till restaurerande af de å Tolfta kyrkas väggar förekommande målningarna.

Pastorsembetet hade anmält att Södra Åkarps församling i Oxie hd, Lunds stift, ämnade rifva sin gamla kyrka. Akademien ansåg sig icke kunna lägga hinder i vägen härför.

Visby ruiner. Akademien beslöt att hos Kongl. Maj:t begära ett extra anslag för inköp af en tomt å norra sidan af Drottens kyrka i Visby.

Bergerska fonden. Akademien utsåg till medlemmar för 1887 af den historiska nämnden hrr Carlson, Styffe och Malmström, af den antiqvariska nämnden hrr Hildebrand, Montelius och Rydberg.

Den 3 februari 1887.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt, med anledning af en remiss af en skrifvelse från Uppsala domkapitel med anmälan om behofvet att borttaga den nuvarande predikstolen i domkyrkan, att anhålla om nådig föreskrift att predikstolen å dess nuvarande plats före nedtagdndet fotograferas, att den försigtigt nedtages samt att den omsorgsfullt förvaras, intill dess Kongl. Maj:t hunnit, på förnyad framställning från Domkapitlet, besluta om slutligt förvaringsrum.

Visby ruiner. Riksantiqvarien anmälte, att enligt telegram från landshöfdingen Poignant köpet af tomten vid Drottens ruin öfverlåtes på Akademien oförändradt, utan förbehåll, men att Goodtemplarorden gerna såge, om den finge genast afrödja tomten för att använda alla materialier till sin nybyggnad på annan tomt. Akademien förklarade sig icke kunna gifva bifall till denna anhållan.

Akademien beslöt utfärda fullmakt för landssekreteraren J. Hambræus att å Akademiens vägnar inköpa tomten för 4,500 kr., af hvilka 1,000 kr. skulle vid tillträdet kontant erläggas.

Den 8 februari 1887.

Statssamlingarna. Anmältes en skrifvelse från Riddarhus-direktionen med anhållan, att Akademien ville i Riddarhuset deponera den samling af adliga sigillstampar, som förekommer i Statens Historiska Museum. Riksantiqvarien erhöll uppdrag att inkomma med utlåtande i ämnet.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Med anledning af nådig remiss beslöt Akademien förklara, att två af Högsby församling i Kalmar län hembjudna föremål, ett klockfodral och ett kärl af fajans eller stengods, icke äro för Statens Historiska Museum erforderliga. Riksantiqvarien anmälte, att Intendenten för Statens konstsamlingar, derom tillfrågad, förklarat dem ej heller behöfvas för samlingen af konstindustriföremål.

Den 1 mars 1887.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt att icke belöna den inkomna täflingsskriften.

Statssamlingarna. På grund af Riksantiqvariens förslag beslöt Akademien anhålla hos Kongl. Maj:t att af de guld- och silfverföremål ur k. Carl XV:s samlingar, som hittills varit i Statens Historiska Museum deponerade, 33 må få stanna derstädes, de öfriga aflemnas till konstslöjdsamlingen.

Fasta fornlemningar. Riksantiqvarien meddelade en af honom på begäran till Chefen för k. Ecklesiastikdepartementet ingifven promemoria rörande Brobacka fäste, hvilket han sedan senaste sammanträdet besigtigat.

Akademien medgaf, att den yttersta ändan af en grusbacke å Österby och Gälbro gärdesbacke i Råby sn, Södermanland, i vester om den öfver backen gående vägen, må af jordegaren efter godtfinnande begagnas, då de förut å detta ändstycke förekommande grafvarna redan för länge sedan äro bortgräfda.

Konungens Befallningshafvande i Stockholms län hade insändt en ansökan af Carl Erik Eriksson i Björsta, Ösmo sn, om tillstånd att borttaga en grafhög. Akademien beslöt underrätta Konungens Befallningshafvande, att hon icke kan upptaga detta ärende till behandling förr än den beskrifning af fornminnet i fråga, som § 4 af 1867 års k. förordning kräfver, blifvit af sökanden inlemnad. (Forts.).

Stockholm 1887. Kongl. Boktryckeriet.

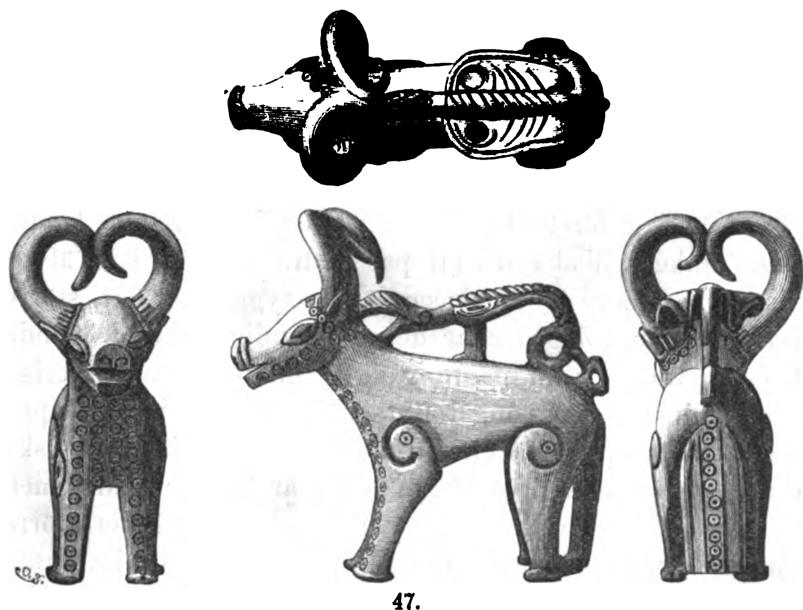
Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

184—189. 1887. April—Sept.

Oxe och drake.

När jag för besigtning af Brobacka (se derom nästa uppsats) besökte Skara, fann jag i läroverkets fornsaks-

47.

samling ett ganska märkligt föremål af brons, som här finnes (fig. 47) afbildadt i hälften af den naturliga storleken: en oxe med trynlik nos, starkt böjda horn, bred svans samt en å oxens rygg stående drake, som biter oxen i

nacken. Arbetet är af temligen primitiv beskaffenhet. Något försök till artistisk eller naturtrogen behandling föreligger icke; det är hornen, som visa, att vi hafva att göra med ett nötkreatur. I utförandet af oxen finnes intet, som förråder medeltidens konst eller smak. Uti bilden, som visar figuren från sidan, är onekligen framställningen lika skematisk som i de enstaka djurbilder, som förekomma i konturteckning å våra runstenar. Liksom i dessa bilder, se vi äfven här låren skilda från bålen med en inrullad linie.

Våra flesta runstenar tillhöra början af den kristna tiden och det ligger derföre nära tillhands att till denna tid hänföra det afbildade föremålet. Denna tidsbestämning tror jag äfven skola kunna uthärda kritiken. Äldre kan bilden ej gerna vara, ty den bevingade draken, som tagit plats å oxens rygg, tillhör icke vår hedna tids förråd af former. Denne drake är af tillverkaren modellerad på ett något vårdslöst sätt. Vi hafva tydligen för oss en dålig kopia af ett bättre original.

När jag först såg detta egendomliga föremål, leddes min tanke tillbaka till ett par andra föremål, som äfven visa ett mindre djur placeradt på ryggen af ett större fyrfota djur. Jag menar de egendomligt utsirade runda silfverspännen, som några gånger blifvit funna i Sverige och åtminstone en gång i Ryssland, hvilka kring ett upphöjdt midtparti hafva en rad mot midten vända fantastiska djur. Att namngifva dessa djur är ganska svårt, men så mycket är åtminstone tydligt, att det på det större djurets rygg placerade djuret icke är en drake, utan snarast en fogel. Jag återgifver en redan förut i Månadsbladet meddelad afbildning (fig. 48). Fyndomständigheter antyda, detaljerna i detta smycke visa, att vi här hafva för oss ett arbete från slutet af vår hedna tid.

Svårligen kan man vid anblicken af detta smycke afvisa den tanken, att det är något mytmotiv, som uppen-

barar sig i dessa framställningar, hvilket, måste jag dock, åtminstone tills vidare, lemna osagdt.

Skulle det väl vara samma mytologiska motiv, som går igen i det nu i fråga varande föremålet och som således räddat sig öfver till den kristna tiden? Jag tror det icke; jag antager, att likheten med djuren å de nämnda smyckena snarast är tillfällig. Draken å vårt föremål torde snarast vara tillkommen för att tjenstgöra som handtag; förkärleken för ornament, hemtade från djurverlden, gjorde, att man ersatte ett smakfullt handtag, hvars form var

48.

uteslutande bestämd af ändamålet, med ett handtag, som erhållit en prydligare form. Samma drakformiga handtag finna vi för öfrigt å det fig. 49 afbildade lavatoriet.

Hvartill har detta föremål i Skara museum tjenat? Det är funnet vid gräfning å skolhustomten i Skara och fyndomständigheterna gifva således ingen upplysning. Man har i Norden flere gånger funnit smärre djurbilder af brons, hvilka blifvit förklarade vara vigter. Om några

varit vigter, hvilket ju kan vara en möjlighet, följer deraf ingalunda, att alla varit det. I Sturlungasagan omtalas en messinghäst som leksak för barn.

Ifrågavarande bild väger 206,38 gr. Den kan således möjligen hafva varit en markvigt.

H. H—d.

49.

Brobacka.

Månadsbladets läsare torde minnas, huruledes Falkenbergs fäste fick vika för en jernbana. Vederbörande direktion begärde och erhöll kongl. stadfästelse för den utstakade jernvägslinien. Först långt efteråt, sedan banan hade börjat byggas, kom det i dagen, att stadfästelsen af den föreslagna jernvägslinien innebar förstöringen af det i medeltidens historia omtalade fästet invid staden Falkenberg. Det är möjligt, att det då var för sent att ändra jernvägslinien och att således skona fornminnet. Slutet blef, att jernvägens sträckning bibehölls, att fästet bröts igenom, men åtminstone så mycket vanns, att en systematisk undersökning företogs. Då aktgifvandet på och bevarandet af fornminnena, utan fråga är ett kulturintresse, måste det anses vara i yttersta mon beklagligt, att en myndighet — i detta fall en jernvägsstyrelse, af hvars medlemmar man torde vara berättigad att påräkna bildning och fosterländskt intresse, — antingen finner ett fornminne och ett så betydande, som Falkenbergs fäste, vara af så ringa intresse, att den icke ens finner det nödigt, att i ansökan om jernvägsliniens fastställande, nämna tillvaran af och faran för Falkenbergs fäste, eller ock anser det vara klokast att ingenting nämna derom, emedan man genom tystnaden kunde bereda sig friare händer till fornminnets förödelse. Som Falkenbergs fäste eller rättare den detsamma omslutande kullen af gammalt varit bekant, är det ej möjligt att söka en förklaring i vederbörande styrelses okunnighet om dess tillvara. De materiela intressenas betydelse framför de ideelas lades äfven i dagen genom vederbörandes försök att inskränka undersökningen till de minsta möjliga mått.

Sedan dess har ett annat af våra medeltidsfästen blifvit hotadt.

Vid södra sidan af Skara stad ligger en höjd, kallad Brobacka, hvilken omsluter lemningarna af Gälaqvists slott, hvilket omtalas första gången år 1272, sista gången år 1319. Det tjenstgjorde tidtals som konungaboning. På Gälaqvist bodde dr. Helvig, när hon besöktes af sin fader grefve Gerhard. På Gälaqvist bodde k. Magnus ladulås, när han kräfde blodig hämnd af sina öfvermodiga stormän. År 1280 var således Gälaqvist en ganska betydande ort.

De nuvarande lemningarna bestå af en fyrkantig kulle, upptill platt, något öfver 60 meter vid, något öfver 10 meter hög. Till denna sluter sig en det hela omgifvande vall. Sänkningen mellan denna och sandkullen har småningom blifvit fyld genom jord, som förts ned från sandkullen eller vallen. Vallens yttersida sänker sig mot den omgifvande marken; ännu är den ytterst gående grafven märkbar, ehuru äfven denna delvis blifvit fyld.

På sandkullen finnas nu flere byggnader. Rådmannen N. Billqvist erhöll år 1764 af k. Kommerskollegium tillåtelse att på Brobacka anlägga ett klockgjuteri; som motiv för denna kränkning af fornminnet anfördes gjuteriets nytta för det allmänna. De öfriga byggnaderna äro förmodligen olagligt tillkomna. När Lidköping—Skara—Stenstorps jernbana byggdes, lät vederbörande byggnadsstyrelse, *utan att dertill hafva sökt, ännu mindre erhållit tillstånd*, bortschakta den yttre delen af den norra vallen. På den qvarvarande delen står nu en mindre byggnad och i denna del äro ett par källare inbyggda. Äfven detta har skett utan att man sökt, än mindre erhållit tillstånd. Brobacka ligger dock så tätt inpå Skara, att detta icke kunnat ske i smyg, men ingen af dem, inför hvilkas ögon detta skedde, fann skäligt att framkalla någon åtgärd för fornminnets bevarande. Det hade dock icke behöfts mera än en i tid gjord anmälan.

Mot slutet af förra året hade man dock kommit till insigt derom, att man icke hade rätt att efter godtfinnande förfoga öfver detta fornminne. Enkan M. S. Jonsson och hennes son anmälde i skrifvelse till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, att de, som egde Kämpagården, på Skara stads område, önskade försälja den vestra och södra vallen till häradshöfding C. G. Wennberg, som der, å fornlemningens område, ville uppföra boningshus med tillhörande uthus. Akademien förklarade, på mitt yrkande, sig icke kunna medgifva denna rubbning af fornminnet. Detta Akademiens beslut öfverklagades af sökandena hos Kongl. Maj:t. Akademien, hvars yttrande infordrades, vidhöll sin åsigt och afstyrkte bifall till sökandenas begäran. På uppmaning af t. f. chefen för Ecklesiastikdepartementet besökte jag Brobacka och afgaf derom ett utlåtande, i hvilket, bland annat, framhålles, att vallens bevarande är för uppfattningen af fästets karaktär lika nödvändigt som bevarandet af midtpartiet och att då skilnaden i höjd ej är större än vid pass 20 fot, skulle byggnader uppförda å vallen skymma midtkullen.

Kongl. Maj:t afslog den 11 mars 1887 sökandenas begäran, och syntes således Brobackas bevarande vara tryggadt.

I maj månad erhöll jag af enskild person i Skara underrättelse, att Skara stads drätselkammare börjat, för framdragande af en gata, bortschakta en del af Brobackas yttermur. Den 17 maj begärde jag på telegrafisk väg hos Konungens Befallningshafvande i Skaraborgs län förbud för drätselkammaren att göra åverkan på fornminnet. Samma dag infordrade Konungens Befallningshafvande drätselkammarens förklaring och ålade magistraten i Skara att öfvervaka, att någon åverkan icke vidare måtte ega rum.

Drätselkammarens förklaring innehöll, att den gata, för hvars anläggande man börjat bortschakta en del af fästet, förekom å det af Kongl. Maj:t den 22 september

1876 godkända förslaget till Skara stads utvidgning och reglering. Det heter vidare:

»Af hvad sålunda blifvit anfördt framgår, att drätselkammaren varit i sin fulla rätt, då den vid ofta nämnda väganläggningsarbete icke i något afseende afvikit vare sig från det af Kongl. Maj:t faststälda stadsplanet eller från det af stadsfullmäktige enhälligt fattade beslutet rörande sättet för arbetets utförande.

»Hvad slutligen sjelfva factum angår, så, och ehuru drätselkammaren anser det vara hvars och ens pligt att akta gamla minnen, finner drätselkammaren sig dock böra hemställa, huruvida giltigt skäl kan förefinnas till läggande af hinder för ett arbete, som afser samhällets gagn, helst som kammaren anser sig vid utförandet af detsamma hafva kränkt hvarken det allmännas eller enskildas eller minnenas rätt, hvilket sistnämnda så mycket mindre *kunnat* ske, som redan för långa tider tillbaka den gamla vallen blifvit å den del, der ofta nämnda gata skulle framgå, reducerad till ett minimum, som lemnar ringa föreställning om dess ursprungliga utseende.»

Då denna drätselkammarens af magistraten insända skrifvelse förrådde, att så den ena som den andra myndigheten icke egde kännedom om hvad den k. förordningen af den 29 november 1867 föreskrifver rörande fornminnens bevarande, anhöll jag, att Konungens Befallningshafvande ville derom påminna dem. § 5 i denna förordning har följande lydelse:

»Om vid anläggning af väg, jernbana, kanal eller vid annat offentligt arbetsföretag någon märkligare fast fornlemning skulle vara belägen i vägens eller kanalens riktning eller för arbetets utförande hinderlig, och kan fornlemningens rubbning icke utan stor olägenhet undvikas, så skall, innan sådan rubbning sker, ritning af fornlemningen jämte beskrifning till Vår Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademi insändas och tillfälle beredas Akade-

mien att, om så anses behöfligt, genom dertill förordnad person undersöka densamma, utan att likväl arbetet må härigenom obehörigt uppehållas.»

Denna påminnelse framkallade följande skrifvelse från drätselkammaren till Akademien.

»Enligt det plan för utvidgning och reglering af Skara stad, som af Kongl. Maj:t den 22 september 1876 fastställdes, var en gata ämnad att dragas förbi Brobacka och afsedd att förmedla samfärdseln mellan stadens östra delar och den å nämnda plan upptagna s. k. utställningsplatsen. Å det nya plan för stadens utvidgning och reglering, som den 11 sistlidne mars vann Kongl. Maj:ts fastställelse, finnes äfven en gata upptagen ungefär å samma plats och gående i samma riktning som den å det äldre planet och afsedd att underlätta samfärdseln mellan stadens östra del samt stadsdelen Oxbacken och den nya stadsdel, som kommer att uppstå på det äldre planets utställningsplats, enligt det nu gällande indelad i tomtplatser. Men då nämnda gata är afsedd att framdragas öfver nordvestra hörnet af den yttre vallen till Brobacka gamla fäste, hvilket är att anse som fornminne, så får drätselkammaren enligt uppdrag af stadsfullmäktige och enligt föreskriften i § 5 af kongl. förordningen af den 29 november 1867 om vård af fornminnen anmäla detta förhållande samt enligt föreskriften i samma nådiga förordning bifoga en ritning, utvisande fornminnets läge och den tillämnade gatans riktning, sådan denna är af Kongl. Maj:t fastställd. Drätselkammaren anser sig böra dels framhålla önskvärdheten af att arbetet med gatans anläggning måtte kunna så fort som möjligt fortsättas, dels nämna, att vallen å den del, der gatan är afsedd att framdragas, genom den tätt nedanför gående jernvägens anläggning och af åtskilliga andra skäl blifvit betydligt reducerad, hvartill kommer, att den, genom att ett par källare der blifvit uppförda, ter sig såsom särdeles vanprydande.»

När ärendet anmältes i Akademien, hemstälde jag, att Akademien skulle hos Kongl. Maj:t anhålla om skydd för Brobacka. Detta skedde med följande skrifvelse, hvars innehåll gör det öfverflödigt att om de förut meddelade förhållandena uttala några betraktelser.

»Till Konungen.

Riksantiqvarien har till Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien inberättat, att Skara stads drätselkammare börjat genom schaktning borttaga den nordvestra delen af Brobackas fästes yttre vall, att Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Skaraborgs län, på Riksantiqvariens begäran, tills vidare förbudit arbetets fortsättande och infordrat drätselkammarens förklaring, hvilken innehöll, att drätselkammaren kränkt hvarken det allmännas eller enskildas eller minnenas rätt, ty dels vore i den af Eders Kongl. Maj:t den 22 september 1876 stadfästa stadsplanen för Skara en gata framdragen öfver ifrågavarande del af Brobackas yttre vall, dels vore denna valldel redan för länge sedan tillbaka reducerad till ett minimum, samt att slutligen Riksantiqvarien anhållit, att Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i nämnda län ville fästa vederbörandes uppmärksamhet på den föreskrift, som i § 5 af nådiga förordningen af den 29 november 1867 är gifven rörande de fasta fornlemningar, som kunna anses ligga i vägen för utförandet af en vägbyggnad.

På grund häraf har drätselkammaren i Skara till Akademien inkommit med en sådan anmälan, som i nyss åberopade § är omtalad, jämte en kartskizz öfver Brobacka och de gator, som äro ämnade att dragas öfver dess utanverk, af hvilka dock endast den med ABC betecknade nu skulle utläggas. Akademien, som fått sig ålagdt att vaka öfver fornminnenas bevarande, måste på det högsta beklaga, derest ifrågavarande fornminne skulle förstöras och får derföre i underdånighet hos Eders Kongl. Maj:t hemställa om nådig föreskrift rörande sådan änd-

ring af den tillämnade gatans riktning, att fornminnet icke blir utsatt för vidare förstöring.

Om Brobacka har Akademien helt nyligen haft tillfälle att afgifva underdånigt utlåtande med anledning af en hos Eders Kongl. Maj:t gjord ansökan om tillstånd att bebygga den vestra och södra delen af den yttre vallen. Akademien framhöll vid detta tillfälle den stora betydelse detta fornminne eger och Eders Kongl. Maj:t täcktes äfven afslå den gjorda ansökningen. Till den förut lemnade beskrifningen får Akademien nu foga följande.

En del af den norra yttervallen har, när jernvägen och Skara station byggdes, egenmäktigt blifvit bortschaktad, men så mycket finnes likväl qvar, att det factum framstår med fullkomlig tydlighet, att fästets kärna varit på alla sidor omgifven af en yttre vall, som bildar en regelbunden fyrkant. Derest gatan BC framdrages, sådan den är tecknad å bilagda kartskizz, afbrytes sammanhanget och fästets karaktär af en kärna med tätt åtslutande fyrsidig vall blir fullständigt utplånad.

Akademien anser sig böra i underdånighet anföra, att i § 5 af nyss åberopade nådiga förordning heter det: »om — — — någon märkligare fast fornlemning skulle vara belägen i vägens — — — riktning — — — och *kan fornlemningens rubbning icke utan stor olägenhet undvikas*, så skall o. s. v.» Det synes Akademien ur de kursiverade orden framgå, att i det fall, då en fast fornlemning befinnes hinderlig för en vägbyggnad eller annat offentligt arbetsföretag, skall en pröfning ske, huruvida fornlemningens rubbning kan undvikas. Men denna pröfning har i detta fall icke kunnat verkställas. Vederbörande stadsmyndighet har, så vidt Akademien känner förhållandet, hos Eders Kongl. Maj:t begärt nådig stadfästelse på en gata, utan att fästa uppmärksamheten dervid, att denna gatas anläggande medför rubbning af en märkligare fornlemning och utan att således någon veten-

skaplig arkeologisk myndighet fått tillfälle att uttala sig rörande denna fornlemnings beskaffenhet och nödvändigheten af hennes bevarande.

Akademien anser sig böra framhålla oegentligheten deraf, att i händelse en egare eller innehafvare af jord vill rubba en helt vanlig, kanske rätt oansenlig grafhög, skall Akademien, såsom vetenskaplig myndighet, deröfver uttala sig och frågan skall, derest sökanden icke nöjer sig med Akademiens beslut, dragas under Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning, då såväl den praktiska betydelsen af fornlemningens rubbning för jordegaren som de vetenskapliga skälen för bevarandet kunna skärskådas, men så snart det är fråga om rubbning af de vida sällsyntare och större minnesmärken, som under medeltiden blifvit anlagda i närheten af städerna, då utestänges möjligheten att tillgodose vetenskapens intresse, i det vederbörande anhålla om stadfästelse på en plan vare sig till stad eller jernvägslinie utan att i sammanhang dermed framhålla, hvilken ytterst menlig verkan i arkeologiskt hänseende denna stadfästelse kommer att utöfva.

Akademien kan ej heller underlåta att framhålla egendomligheten af det skäl, som af drätselkammaren sökes deri, att den norra delen af vallen redan blifvit — utan tillstånd — skadad. Detta vill tydligen med andra ord säga, att om en fornlemning blifvit utan lof skadad, så ligger deri en anledning att fortsätta förödelsen. Akademien måste i strid deremot anse, att om en vigtigare fornlemning blifvit skadad, ligger deri ett skäl att med större omsorg än förut sörja för hennes vidmakthållande.

Drätselkammaren i Skara klagar öfver den tidsutdrägt som vållas genom det på Riksantiqvariens begäran utfärdade förbudet att fortsätta förstörelseverket. Akademien anser sig böra i underdånighet framhålla, att skulden för denna olägenhet ligger hos ingen annan än vederbörande myndigheter i Skara, som dels af Eders Kongl.

Maj:t begärt stadfästelse på en stadsplan, hvilken förutsatte förödelsen af ett minnesmärke, utan att detta i vederbörlig ordning framhölls, dels underlåtit att ställa sig till efterrättelse den tydliga föreskriften i nyss åberopade § af 1867 års nådiga förordning.

Akademien, som föreställer sig att förbindelsen mellan den blifvande stadsdelen vid sidan af Brobacka, och den gamla staden bör kunna utan svårighet vinnas utan att fornlemningen rubbas, får på grund af hvad här blifvit anfördt i underdånighet anhålla, att Eders Kongl. Maj:t ville förbjuda all vidare åverkan å den norra vallen af Brobacka samt ålägga vederbörande att ersätta den bortschaktade jorden med samma eller annan jord till samma höjd och bredd som funnos före arbetets början.

Drätselkammarens skrifvelse till Akademien jämte kartskizz bifogas.

Underdånigst.»

Hvad utgång ärendet fått, är mig ännu obekant.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 1 Mars 1887.

Fasta fornlemningar. (Forts.)

Akademien afslog en af Lorentz Jonasson i Vecklinge Södergård, Refteleds sn, gjord ansökan att för odling borttaga en grafkulle med derå resta stenar.

Akademien afslog en af Napoleon E. Landén i Torp, Spekeröds sn, Bohuslän, gjord ansökan att för odling borttaga en hel flock af grafvar, liggande å utmarken till hans hemman.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Hannäs' församlings ansökan om tillstånd att rifva den gamla kyrkan. På uppdrag af Riksantiqvarien hade artisten Haglund besigtigat denna och på grund af hans rapport beslöt Akademien att tillstyrka bifall till rifningen, med iakttagande af vanliga försigtighetsmått,

med skyldighet för församlingen att i så god tid underrätta Akademien, att målningarna i koret kunna hinna aftecknas samt med skyldighet för församlingen att i den nya kyrkan förvara den adliga vapensköld, som nu finnes i den gamla kyrkan, och dopfunten, som står i en bod, samt att taga till vara den jernbeslagna dörren och prof på bänkdörrarna med deras mellanstycken.

Akademien beslöt, med anledning af en förfrågan af pastor i Lohärads församling i erkestiftet, afgifva den förklaring, att de qvarvarande snidade träbilderna och två metalljusstakar, hvilka tillhöra nämnda kyrka och der blifvit granskade af dr Ekhoff, icke behöfvas för Statens samlingar.

Visby ruiner. Kongl. Maj:ts bref angående beviljande af 1,500 kr. för inköp af tomten utmed norra sidan af Drottens ruin i Visby upplästes.

På grund af en förnyad framställning från Visby, beslöt Akademien att samtliga husen å denna tomt må nedrifvas genast, såvidt från Visby erhålles ett bidrag till köpet af 1,500 kr. och 750 kr. erhållas genom gåfvor af enskilda personer.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj öfver Göta provinsialloges 100-årsfest godkändes.

Den 22 mars 1887.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien anmälte, att Akademiens hedersledamot hr f. d. statsrådet Fredrik Ferdinand Carlson aflidit och yttrade några ord om hans deltagande i Akademiens arbeten.

Till revisorer af 1886 års räkenskaper utsågos hrr Björnstjerna och Törnebladh.

Statssamlingarna. Anmältes de under 1886 gjorda försäljningar af dupletter af mynt och fornsaker — jfr bilagan —, hvilka uppgå till en sammanlagd summa af 3,257 kr. 30 öre.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Underlöjtnanten grefve E. Oxenstjernas underdåniga anhållan om tillstånd till grafransakningar i Uppsala domkyrka, Uppsala domkapitels underdåniga utlåtande om denna ansökan samt Riksantiqvariens promemoria rörande samma ämne upplästes.

Med anledning af en till Akademien remitterad underdånig ansökan från Vätö församling i erkestiftet om tillstånd att deponera tvänne bilder i det Nordiska Museum, beslöt Akademien i underdånigt utlåtande framhålla, att sedan Kongl. Maj:t en gång förklarat, att dessa bilder skulle förvaras i Statens Historiska Museum *eller* kyrkan, och sedan i kyrkan ifrågavarande fornsaker blifvit så illa behandlade, att de ej längre hade samma intresse för Statens samlingar och ingalunda kunde anses längre vara värda 100 kr., enligt Akademiens uppfattning ingen giltig anledning att hemställa om ändring af Kongl. Maj:ts tidigare föreskrift.

Pastorsembetet i Hamra sn på Gotland hade anmält, att meningen vore att på nytt hvitlimma kyrkan, och att å hennes väggar och hvalf funnos på några ställen målningar, som dock delvis tycktes vara af nyare ursprung. Akademien beslöt, att dessa målningar skulle granskas.

Visby ruiner. Akademien beslöt tillstyrka bifall till Visby stadsfullmägtiges underdåniga hemställan, att jordlotten Grafvarne, utanför den norra stadsmuren, må genom byte få förvärfvas för staden för att upplåtas till plantering.

Bergerska fonden. Historiska nämnden afgaf berättelse för arbeten utförda år 1886 och hemstälde, att den under de olika rubrikerna uppkomna besparingarne må få läggas till fonden för utgifvande af de Oxenstiernska skrifterna, hvilket af Akademien bifölls.

Till ledamot i denna nämnd, i ledigheten efter hr Carlson, utsågs hr Forssell.

Antiqvariska nämnden hemstälde, att af besparingarna å anslaget till utgifvande af fackkataloger 500 kr. må öfverföras till motsvarande anslag för år 1887 och att på samma sätt må förfaras med 300 kr. af besparingarna å anslaget till resor och tillfälliga forskningar, samt att öfriga under året uppkomna besparingar må få användas enligt bilagda förslag, hvilket af Akademien godkändes.

Den 5 april 1887.

Akademiska ärenden. Anmältes, att Akademiens korrespondent J. I. Kraszewski aflidit den 19 mars.

Till korrespondent valdes danske arkitekten R. Mejborg.

Akademien beslöt i underdånighet tillstyrka, att 50 ex. af Linnströms boklexikon del I. h. 58—62 och del II h. 1—62 må till statsverket inlösas med 3,400 kr.

Statssamlingarna. Akademien inlöste en samling af fornsaker hittade inom Hammars sn i Nerike.

Akademien godkände de inköp hennes stipendiat amanuensen Karlin gjort i Skåne.

Akademien beslöt att låta trycka en engelsk öfversättning af hr Montelii Vägvisare för besökande i Museet.

Fasta fornlemningar. Lorens Johansson i Väcklinge Södergård förnyade sin ansökan om tillstånd att borttaga en fornlemning, som nu uppgafs bestå af en hög och en dervid liggande krets af stenar, men tidigare hade uppgifvits bestå af en hög med derå resta stenar. Akademien förklarade sig ej kunna meddela det begärda tillståndet.

På derom af Konungens Befallningshafvande i Gefleborgs län gjord fråga, hvar några i Ljusdals kyrkogård funna bitar af en runsten borde förvaras, beslöt Akademien att som lämpligaste förvaringsort anvisa Enångers kyrka.

Anmältes, att i Frankrike en lag blifvit den 30 sistl. mars utfärdad rörande fornlemningars vård.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. K. arkitekten Langlet hade insändt en fotografi i kabinettsformat af predikstolen i Uppsala domkyrka och förklarat, att de uppresta ställningarna hindrade att för närvarande af predikstolen taga några nya fotografier.

Med anledning af en Kongl. remiss beslöt Akademien tillstyrka, att de öfverrappade målningarna i Almunge kyrka blottas och på statens kostnad restaureras.

Akademien beslöt, till svar på derom gjord fråga, förklara, att två ljusstakar af tenn, två ljusstakar af messing och en ljuskrona, tillhöriga Grönahögs kyrka i Vestergötland, icke äro för Statens samlingar behöfliga.

Expeditionssekreteraren Carlheim-Gyllensköld hade anmält, att Vireda församling tänkte antingen sälja eller ändra sin gamla 64 lod vägande brudkrona. Akademien öfverlemnade ärendet till Riksantiqvarien för att vidtaga de åtgärder, som han kunde finna lämpliga.

Riksantiqvarien redogjorde för de åtgärder han vidtagit med anledning af öppnandet af Erik Dahlbergs kista i Turinge kyrka.

Den 19 april 1887.

Statssamlingarna. En stor och vacker skaftcelt af brons, funnen i närheten af Kristianstad, inlöstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Sedan pastorsembetet i Hamra på Gotland insändt teckningar af de nyare målningarna i kyrkans hvalf och å korets väggar, beslöt Akademien, att dessa målningar få öfverrappas, men att de å norra kyrkomuren förekommande medeltidsmålningarna böra bevaras.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat Lefvene församlings anhållan om tillstånd att rifva det Reuterska grafkoret, till hvilket ingen fond fanns, hvilket, trots uppmaningar i tidningarna, slägtingarne till Reuter icke ville underhålla och hvilket nu vore fallfärdigt. Riksantiqvarien fäste uppmärksamheten dels dervid att, om än Johan Henriksson Reuter icke stiftat någon fond till underhållande af sin och slägtens graf, han och hans familj likväl gjort så mycket för kyrkan, att pietetsskäl talade för grafkorets bibehållande, dels dervid, att Lefvene församling år 1784 af arfvingarna mottagit grafkoret med dess hvalf som gåfva med skyldighet för evérdlig tid att underhålla detsamma, hvadan han afstyrkte hemställan om bifall till församlingens begäran. Akademien fattade sitt beslut i öfverensstämmelse härmed.

Riksantiqvarien meddelade underrättelse om det uppdrag, som han fått med anledning af ett tillämnadt restaurerande af kistorna i Riddarholmskyrkans Karolinska kor.

Den 3 maj 1887.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt, då dr Stolpes tjenstgöring vid museet behöfves, att e. o. amanuensen dr Ekhoff skall i år företaga den tjensteresa, som åligger andre amanuensen och på de vilkor, som för denne blifvit faststälda.

Anmältes, att Akademiens förste amanuens blifvit af Kongl. Maj:t förordnad till censor vid maturitetsexamina under innevarande år.

Statssamlingarna. En af skolläraren C. G. Sahlin hembjuden samling af fornsaker från norra Vestergötland inlöstes.

Anmältes, att det af Akademien gjorda anbudet å framl. hofstallmästaren Beijers fornsakssamling icke blifvit antaget.

Medaljförslag. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj för Södermanlands läns k. Hushållningssällskap blef med en mindre förändring godkändt.

Bergerska donationen. Akademien beslöt, att hr Montelii föreläsningar skulle fortsättas äfven under nästa vinter och uppdrogs åt de två nämnderna att inkomma med förslag till bestridande af kostnaden.

Den 24 maj 1887.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien framlade en plan att utgifva en skrift angående fornlemningarna och dem gällande lagbud att spridas öfver hela landet i ett större antal exemplar. Riksantiqvarien anmodades att inkomma med kostnadsberäkningar.

Till korrespondenter valdes lektor Ahlén i Kristianstad, dr O. Olshausen i Berlin och stadt-bibliothekar dr R. Baier i Stralsund.

Statssamlingarna. Anmältes, att sexton signet blifvit af k. Generalpoststyrelsen deponerade i Statens Historiska Museum.

Anmältes, att Hjelmare kanalbolag till Statens Historiska Museum öfverlemnat två snidade riksköldar med pfalziska hjertvapen, hvilka sutit vid kanalens utlopp i Arboga å. Akademien beslöt att deponera det ena i k. Lifrustkammaren.

Fasta fornlemningar. Akademien medgaf, att en å flere sidor skadad grafhög å Ersta egor, strax utanför Tolfta kyrkogård i Uppland, må få borttagas.

Med anledning af en inkommen anmälan om en förskansning eller annat jordverk, utanför Gesäters kyrka på Dal och om en tillämnad skolhusbyggnad på platsen, beslöt Akademien att låta besigtiga stället.

Akademien beslöt att åt direktör C. F. Nordenskjöld lemna 400 kr. till fortsatta undersökningar i Småland.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att lemna arkitekten G. Pettersson 460 kr. för att verkställa teckningar af kyrkor på Gotland.

Med anledning af en inkommen anmälan om tillämnad rifning af Tegneby kyrka på Orust beslöt Akademien låta besigtiga henne.

Akademien beslöt, att de målningar från år 1610, som blifvit funna i Frösö kyrkas kor, ej få öfverrappas.

Riksantiqvarien redogjorde för sin besigtning af målningarna i Tolfta kyrka.

Riksantiqvarien redogjorde för de iakttagelser, som blifvit gjorda vid öppnandet af kistorna i det Karolinska grafkoret.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot ett föreslaget försäljande af kopparplåtar å de efter 1702 års brand uppförda tornspirorna af Uppsala domkyrka.

Bergerska donationen. På förslag af den antiqvariska nämnden beslöt Akademien att anslå till runstensforskningar på Öland åt docenten S. Söderberg 400 kr., till utförande af runstensplanscher 500 kr., till utgräfningen m. m. af erkebiskopliga borgen i Uppsala 600 kr., till utgräfningar å Gotland 1,000 kr., till grafundersökningar åt hr Montelius 500 kr., till utförande af planscher öfver föremål från Björkö och Vendel 700 kr., till hr Montelius för en resa i Tyskland 500 kr., till densamma för föreläsningar 500 kr., till artisten Sörling för experiment i en ny etsningsmetod 150 kr.

Den 7 juni 1887.

Akademiska ärenden. Hr Björnstjerna redogjorde för granskningen af räkenskaperna, hvilka icke hade gifvit anledning till någon anmärkning, samt anmälte, att säkerhetshandlingarna befunnits i godt skick. Akademien beviljade, på revisorernas hemställan, sin räkenskapsförare decharge.

Till preses och vice preses utsågos genom val och lottning hr Bowallius och hr Björnstjerna.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt, att dr Ekhoff skall såsom andre amanuensens ställföreträdare företaga undersökningar i Bohuslän.

Akademien gaf jägmästaren Hjort i Kisa tillstånd att undersöka en fornlemning vid Rimforsa.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot ett inlemnadt förslag att aptera Halmstads Norre port till en museilokal i öfverensstämmelse med inlemnade ritningar.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Anmältes att Kongl. Maj:t icke hade funnit skäl att bevilja något anslag för restaurerande af målningarna i Almunge kyrka.

Med anledning af inkomna skrifvelser med hembud om hvarjehanda föremål i Velinge och Husby-Lyhundra kyrkor beslöt Akademien att dessa föremål skulle besigtigas.

En skrifvelse från pastor i Fägreds pastorat rörande grafvar funna vid kyrkans reparation föranledde ingen Akademiens åtgärd, utan anmodades Riksantiqvarien att lemna pastor de råd och upplysningar, som kunde finnas nödiga.

Medaljförslag. Ett förslag till medalj öfver öfver-hofstallmästaren grefve C. M. L. Björnstjerna godkändes.

Ett förslag till medalj öfver kammarherre M. Lagerberg godkändes.

Fornminnesföreningarna. Styrelsen för Jämtlands fornminnesförening hade anmält föreningens stiftelse och beslöt Akademien att en svarsskrifvelse skulle aflåtas.

Den 20 juni 1887.

Medaljförslag. Ett af Nya Spårvägsaktiebolaget i Stockholm ingifvet förslag till medalj blef ej godkändt.

Den 27 juni 1887.

Fasta fornlemningar. Akademien beslöt hos Kongl. Maj:t begära skydd för Brobacka invid Skara.

Fornlemningarna och domarne.

2.

Den 29 maj 1886 infunno sig tre karlar i Statens Historiska Museum och förevisade tre flätade bronsringar. Jag förklarade mig villig att köpa dem, men de tre karlarne förklarade sig ej kunna lemna ringarne, hvilka icke tillhörde dem, för den erbjudna summan. De sades vara funna af hemmansegaren Lars August Persson i Egby vid förstöring af ett stenröse, i hvilket äfven hittats multnade ben. Samma dag begärde jag hos Konungens Befallningshafvande i Kalmar län åtal mot Lars August Persson för åverkan å fornlemning. Jag begärde yrkande om böter, om åläggande att återställa röset samt om inlemnande till Statens Historiska Museum af de funna föremålen.

Till att utföra åtalet utsågs kronofogde J. H. Eneman.

Vid tinget den 8 september förklarade svaranden: »Jag hade ingen kännedom om att det stenrör, som var på min och J. H. Petterssons utmark, var en fornlemning, ty derifrån var förut en stor mängd sten bortförd till hägnader, hvilket jag med vittnen kan styrka, icke heller borde jag kunna känna, om det var en fornlemning, emedan det ej jämlikt stadgandet i § 6 af Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 november 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande blef vid utmarksdelningen i maj 1876 af skiftesmännen frånskiftadt, icke heller är det förenämnda stenröset omnämndt bland de fornlemningar, som finnas å Egby egor upptagna i *Ölands beskrifning* af A. Ahlqvist 1825. På grund häraf kunde jag icke känna, att detta var ett forntida minnesmärke, och derföre bestrider jag — — stämningens påstående. Hvad stämningen omförmäler angående fyndets återställande till Statens Historiska Museum bestrides på

grund deraf, att det en gång har blifvit hembjudet för att till museum försäljas. Man ville icke betala hvad vi af andra personer kunde erhålla för detsamma. Och äfven på grund deraf att jag ej eger hela fyndet utan endast en tredjedel deraf och således ej har rättighet att disponera öfver andras tillhörighet, — så att jag bestrider det helt och hållet och önskar blifva från hela saken frikänd.»

Saken förekom å nytt vid tinget den 3 november, då åklagaren skulle åstadkomma bevisning. Han inkallade som vittnen endast de två personer, som å hemmansegarens befallning hade utrifvit röset. Desse, som kunde känna sig skyldige till åverkan, förklarade, »att det ej varit kändt, att röset i fråga, som var stort och ej hade utseende af en fornlemning, verkligen var en sådan, att de såsom arbetare åt svaranden biträdt vid körning af sten från röset, hvarifrån äfven andra personer än svaranden vid föregående tillfällen hemtat sten, att de en dag under körningen hittat förut sagde benbitar, men att det ej varit synbart, att dessa varit af menniskoben, att dagen derpå körningen fortsattes och då i närvara af svaranden hittats, på något afstånd från hvarandra, tre bronsringar — —, deraf svaranden och vittnena tagit en hvar, att körningen äfven följande dag pågått, men då icke påträffats ben eller hällar eller någonting, som utvisade, att röset var en graf eller fornlemning, utan bestod röset endast af smärre kullerstenar, samt att ringarne nu äro sålda för — — sexton kronor, tilläggande vittnena, att sedan svaranden upphört med körningen, röset blifvit mycket brutet och omrördt, möjligen af sådana personer, som sökt efter fynd och gjorde detta nattetid.»

Efter detta öfverläts af båda parterna målet till domstolens afgörande och bifogade svaranden en ny skriftlig förklaring, i hvilken det heter, att »stenröset låg på svarandens utmarkslott och ingått i skiftet, hvarvid jag, enär rågången sträckte sig tvärs öfver förbemälte stenrös, på

så sätt erhöll hälften af röset och J. H. Pettersson den andra hälften. Enär han från röset, sannolikt af okunnighet om dess värde, bortförde sten — —, ansåg jag äfven i min okunnighet, att samma stenbrotten ej utgjorde någon fornlemning och på grund deraf äfven rätt att bortföra sten af detsamma och som dervid anträffades af mina arbetare de i stämningen omförmälda bronsringar, afreste jag till Kalmar för att öfverlemna dem till hembjudande till Vetenskaps-Akademiens inlösande. Men som landshöfdingen då befanns sjuk, lemnade jag dem till en annan person för att öfverlemna fyndet. Sedermera afhemtade hittarne fyndet och sjelfva afsände detsamma till Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, hvilken erbjöd tio kronor för fyndet. Men som hittaren sannolikt ansåg detta vara för låg ersättning, återfordrade hittarne detsamma och deras begäran blef äfven uppfyld. Under sådana förhållanden har jag ej att något göra med deras förhållande och deras hittade fynd, hvarför de sjelfva må stå till ansvar.»

Den 18 december fäldes utslaget, så lydande: »Genom den utredning, som i målet förekommit, kan ej anses utröndt, att ifrågavarande stenrös verkligen är ett griftrös eller annan fast fornlemning, och enär i allt fall, emot svarandens nekande, ej visadt är, att han haft kännedom om eller anledning antaga, att röset skulle vara af sådan beskaffenhet, samt Riksantiqvarien sjelf uppgifvit, att de tre hittade ringarne blifvit för honom uppvisade, hvilket — — måste antagas hafva skett i ändamål af deras inlösande för statens räkning, ehuru sådant inlösande ej egt rum, pröfvar häradsrätten rättvist åtalet att ogilla.»

Detta utslag är undertecknadt af ordinarie domhafvanden Carl B. Hasselrot.

Innan jag går vidare, vill jag framhålla några förhållanden, som, enligt min åsigt — jag är icke jurist —

borde hafva ådragit sig såväl åklagarens som domstolens uppmärksamhet.

Den omständighet, att röset förut var rubbadt, berättigade icke till fortsatt rubbande.

Svaranden säger sig hafva hittat en ring, hans två arbetare två, att han som icke egde mera än en tredjedel af fyndet, ej egde rätt att disponera öfver andras tillhörighet. Svaranden lät det oaktadt arbetarne — enligt hans senare skrifvelse — disponera öfver hela fyndet. Svaranden säger sig omedelbart efter anträffandet af benen och ringarne hafva upphört med bortkörandet af sten. Vittnena uppgifva, att bortkörandet fortgick derefter under ett par dagar.

Att röset ej blifvit vid laga skifte undantaget betyder intet, då det i alla händelser står under lagens skydd.

Att röset ej omtalas i Ahlqvists beskrifning om Öland, betyder intet, ty detta arbetes uppgifter om fornlemningarna ega ej laglig beviskraft.

Landshöfdingens sjukdom kunde ej hindra fyndets öfverlemnande i landskansliet.

Här föreligger det factum, att en bonde, som, såvidt jag känner allmogen på Öland, väl vet hvad som är en fornlemning, åverkat ett röse. Om han vid början af denna åverkan verkligen var okunnig derom, att röset var en fornlemning, måste fyndet af benen hafva öfvertygat honom derom och tvungit honom till afbrytande af arbetet. Han säger sig visserligen hafva efter benens anträffande instält bortkörningen af stenarne, men hans två arbetare motsäga honom i detta afseende.

Ena gången säger sig svaranden disponera öfver en tredjedel af fyndet, andra gången säger han, utan ogillande, att arbetarne disponerat öfver hela fyndet.

Att de tre ringarne voro hembjudna är en sak. Att de af ombudet togos tillbaka är en annan sak. Att de

funnits genom ödeläggande af ett grafröse är en tredje sak, rörande hvilket lagens föreskrift är tydlig.

Allt detta borde, såsom nyss sades, hafva ådragit sig åklagarens och domstolens uppmärksamhet.

Så snart jag hade fått del af utslaget, remitterade jag handlingarne till docenten Sven Söderberg, som genom undersökningar af fornminnena på Öland gjort sig kompetent att yttra sig i frågan. Hans utlåtande lyder på följande sätt:

»Till Riksantiqvarien.

De till mig remitterade handlingarna i Egbymålet atersändas härmed och får jag, då mitt utlåtande blifvit begärdt, vördsamt anföra följande.

När jag sistlidne september uppehöll mig på Öland för anställande af arkeologiska undersökningar, besökte jag kamrer E. Melander i Borgholm och såg hos honom trenne bronsringar, som uppgåfvos nyligen hafva blifvit hittade i Egby socken vid öppnande af ett grafröse. Då jag misstänkte att en öfverträdelse af lagen om fasta fornlemningars fredande blifvit begången, begaf jag mig till Egby, åtföljd af kamrer Melander samt rektor Ekman från Borgholm. Vid förfrågningar i byn upplystes det, att ringarne blifvit hittade af hemmansegaren August Persson å Egby nr 4. Denne blef då af oss uppsökt och han omtalade, att han, som nyligen skiftat utmarkslott med sin granne, föregående vinter (1886) skulle hägna för sin lott, att han då tagit sten från ett större stenröse på utmarken samt dervid påträffat *ben* samt *fyra bronsringar*, nämligen de tre, som herr Melander köpt, samt en fjerde, som han ännu hade i sin ego. Till att använda stenen i röset för hägnadens uppförande hade grannen, som förut bortfört en del af röset, uppmuntrat honom. Tillika omtalade August Persson, att han var stämd af kronofogden för sitt tilltag och följande dag skulle svara derför vid tinget. — Ledsagade af August

Persson besökte vi den skadade fornlemningen. Den ligger omkring en half timmes väg öster om Egby by samt ett par hundra famnar från Östersjöns strand. Fornlemningen utgjordes af ett ganska stort stenröse, bestående till större delen af kullerstenar af granit samt till en mindre del af kalkstensflisor. Då det var oskadadt, hade det haft en omkrets af 75 steg; höjden hade icke varit under fyra fot. Södra hälften var nu bortförd; stenarne å södra kanten voro tydligen borttagna för längre tid sedan, under det spåren af den öfvergångna åverkan i öfrigt voro temligen färska. I centrum stod en kalkstensflisa upprätt, förmodligen en lemning efter en grafkista. Här hade också enligt August Persson ringarna samt en del ben blifvit funna, liggande på den ursprungliga jordytan. Benen hade A. P. hopsamlat och gömt under några kalkstensflisor i kanten af röset, der de nu återfunnos. De befunnos utgöra ett *ganska väl bevaradt qvinnoskelett.* Då jag tillfrågade A. P., om han icke haft kännedom om att sådana rösen brukade vara fornlemningar, förklarade han, att han var endast en okunnig bonde, som icke hade någon insigt i dylika ting. På min föreställning, att han bort kunna inse, att ett röse af detta slag måste hafva af menniskor blifvit hopkastadt för något ändamål, och att han åtminstone bort kunna misstänka, att det var en fornlemning, förklarade han, att han trott det vara en vårdkase, uppförd till att vägleda sjöfarande. Då jag ytterligare förestälde honom, att han vid benens påträffande bort begripa, att det var en graf och derför då genast bort upphöra med arbetet, svarade han, att han ej förstått, att benen voro menniskoben.

På grund af hvad jag sålunda kunnat i saken utforska samt på grund af min erfarenhet om den öländska allmogens kännedom om öns fornlemningar, vågar jag såsom mitt omdöme uttala: att man har skäl miss-

tänka, att August Persson åtminstone anat att det ifrågavarande stenröset var ett griftrös, som han icke utan föregående anmälan och erhållet tillstånd hade rätt bortföra. Äfven om August Persson icke kan anses vara öfverbevisad om, att han haft klar för sig den i fråga varande fornlemningens rätta natur, har han dock icke varit okunnig om, att det var verkligen en fornlemning af ett eller annat slag. Kristianstad 29 dec. 1886.

Sven Söderberg.»

Detta yttrande, som obestridligen är mycket upplysande, meddelar underrättelsen, att fyra ringar hittats. Om den fjerde ringen har inför tinget hvarken svaranden eller vittnena yttrat ett ord. Det oaktadt anser jag hr Söderbergs uppgift vara fullt korrekt.

Jag mottog hr Söderbergs utlåtande den 30 december. Samma dag aflät jag till Konungens Befallningshafvande i Kalmar län följande skrifvelse:

»Till Konungens Befallningshafvande i Kalmar län.

Med återsändande af utdragen af Ölands Norra Mots dombok rörande målet mot Lars August Persson i Egby angående åverkan på fornlemning får jag hemställa att Konungens Befallningshafvande ville utse lämplig person att vid Göta Hofrätt öfverklaga Häradsrättens frikännande utslag. Jag får dervid anhålla att någon annan för ändamålet utses än kronofogden m. m. J. H. Eneman.

Skälen för denna senare anhållan äro följande. Eneman har tydligen ytterst lamt fullföljt det honom lemnade uppdraget. Intet har blifvit gjordt för att konstatera, att det var en fornlemning som blifvit rubbad — derpå grundar sig delvis det frikännande utslaget. Intet har blifvit gjordt för att bevisa, att L. A. Persson vetat eller *bort* veta, att röset i fråga var en fornlemning — derpå grundar sig äfven utslaget. Endast två vittnen hafva blifvit inkallade, nämligen de två karlar, som arbetat för svaranden och som derföre torde hafva varit

angelägna om ett frikännande utslag. Intet har blifvit gjordt, för så vidt protokollen visa, för att bemöta svarandens yttranden, såsom att *röset icke kunde vara en fornlemning,* då det, i sådant fall, måst, enligt § 6 i Kongl. Förordningen af den 29 november 1867, hafva blifvit frånskiftadt — i strid mot denna uppfattning visar den anförda § tydligt, att icke alla fornlemningar kunna frånskiftas och att de, äfven när de icke äro frånskiftade, fortfarande stå under lagens skydd —, att röset i fråga icke kunde vara en fornlemning, alldenstund det icke omtalas i Ahlqvists Ölands beskrifning — denna bok upptager ej alla öns fornlemningar —, att fyndet ej borde till Statens Historiska Museum utlemnas, emedan man der hade bjudit mindre än andra personer — under det att fornsaker, som hittats vid förödelse af en fast fornlemning icke skola hembjudas, utan *aflemnas,* då det blir föremål för särskild pröfning, huruvida någon lösen bör gifvas, — att de funna ringarne ej kunde aflemnas i landskansliet, emedan landshöfding Edelstam var sjuk, att hittaren *förmodligen anseende tio kronor vara för låg ersättning, från Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien återfordrat fyndet* — under det i verkligheten de personer, som i Statens Historiska Museum utbjödo fyndet, aldrig aflemnade det, utan förklarade sig ej hafva rätt att lemna det för tio kronor. Ej heller har ombudet fäst sig vid L. A. Perssons tvetalan, då han den 8 september erkänner sig hafva anträffat en del af fyndet, men den 1 november uppgifver sig ej hafva hittat något.

Derest ombudet efter första rättegångsdagen hade vändt sig till mig med begäran om upplysningar i frågan, hade ej rättegången blifvit fullföljd på sådant sätt som nu skett.

Att det ifrågavarande röset är en fornlemning, är fullkomligt obestridligt. Detta framgick af de upplysningar, som lemnades af dem, som i Statens Historiska

Museum utbjödo fyndet. Det framgår af bilagda yttrande af docenten S. Söderberg.

Att svaranden afvetat, att röset var en fornlemning är, trots hans bestridande, ytterst sannolikt. Jag har aldrig funnit allmogen på Öland okunnig om hvad som är fornlemningar.

Svaranden borde hafva insett, att han rubbat en fornlemning, när han i röset hittade ben och fornsaker samt, efter hvad af Söderbergs rapport framgår, äfven en hällkista, och då genast hafva upphört med arbetet. Han uppgaf äfven den 8 september att så skett, men vittnena uppgåfvo den 3 november att arbetet åtminstone följande dag blifvit fortsatt — en olikhet i uppgift, som ej uppmärksammats af ombudet eller domstolen. Svarandens senare förevändning, att han ej visste om benen voro menniskoben är orimlig, då en bonde vid någon ålder icke gerna kan taga miste om ett nästan fullständigt bevaradt menniskoskelett — jämför Söderbergs rapport.

Enligt min uppfattning bör å svaranden yrkas böter, hvilka torde böra öfverstiga 16 kronor, det belopp som erhållits för de olaga sålda ringarne, samt förpligtigande att återställa den del af fornlemningen, som ligger å hans egor. Äfvenledes bör yrkas, att fyndet förklaras skola till Statens Historiska Museum aflemnas, hvarvid det blir hittarens ensak att söka återförvärfva det från nuvarande innehafvare. Stockholm den 30 december 1886.

Hans Hildebrand.»

K. Göta Hofrätt fälde den 24 oktober 1887 följande utslag:

»Kongl. Hofrätten, som tagit handlingarnes innehåll i öfvervägande och lemnar klagandens vilkorligen framstälda begäran om målets återförvisning till Häradsrätten utan bifall, finner skäl icke hafva förekommit, ledande till ändring i öfverklagade utslaget.»

Hans Hildebrand.

Uppsala domkyrka och hennes grafvar.

1.

Till Konungens Befallningshafvande i Uppsala län.

Som i allmänna tidningar uppgifvits, att icke endast de kongl. grafvarne i det så kallade Gustavianska koret i Uppsala domkyrka blifvit öppnade, utan ock att hvarjehanda föremål blifvit ur kistorna upptagna, får jag å embetets vägnar anhålla att genom Konungens Befallningshafvandes benägna försorg erhålla upplysning, huruvida denna uppgift är med verkliga förhållandet öfverensstämmande samt, i sådant fall, hvilken myndighet förordnat om denna undersökning och detta borttagande af föremål ur kistorna, samt huruvida någon å statens vägnar öfvervarit grafeöppningen och medgifvit smyckenas borttagande och huruvida någon blifvit förordnad att vid undersökningen göra nödiga vetenskapliga iakttagelser.

Äfven anhåller jag att få mottaga en detaljerad rapport öfver undersökningen samt förteckning öfver de ur kistorna upptagna föremålen.

Som jag har anledning att antaga, att Högvördiga Consistorium i Uppsala icke om de förändringar, som skola göras med Uppsala domkyrka eller dess minnesmärken under nu pågående restauration, gjort sådan anmälan som den nådiga förordningen af den 29 november 1867 föreskrifver — åtminstone har icke vederbörande myndighet blifvit rörande en sådan anmälan hörd — får jag anhålla, att Konungens Befallningshafvande ville förskaffa mig, som är pligtig att öfvervaka efterlefnaden af nämda förordning, upplysning, huruvida en sådan anmälan om åtmin-

stone de förändringar, som hädanefter komma att göras, är att förvänta. Stockholm den 8 november 1886.

Hans Hildebrand.

2.

Till Konungens Befallningshafvande i Uppsala län.

Sedan jag den 24 nästlidne november på telegrafisk väg anhållit, att Konungens Befallningshafvande ville med största skyndsamhet utfärda vitesförbud mot pågående eller tillämnad rubbning af grafvar i Uppsala domkyrka, har jag sex dagar senare erhållit underrättelse, att Konungens Befallningshafvande icke anser ifrågavarande vitesförbud lämpligen böra ifrågakomma, innan genom en af Konungens Befallningshafvande infordrad utredning ådagalagts, i hvilken mon ett sådant vitesförbud är af behofvet påkalladt.

Det är emellertid tre fakta, som äro konstaterade och derföre stå fullkomligt oberoende af all utredning, nämligen:

att Kongl. Maj:t i den nådiga förordningen af den 29 november 1867 förordnat, att äldre kyrkor, utmärkta genom ovanligt byggnadssätt eller åldriga arkitektoniska prydnader — till sådana kyrkor måste Uppsala domkyrka räknas — eller vid hvilka något historiskt minne är fästadt — äfven detta gäller Uppsala domkyrka — må ej nedbrytas eller förändras innan anmälan i vederbörlig ordning blifvit hos Kongl. Maj:t gjord, på det Kongl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, må efter omständigheterna kunna afgöra hvad som bör bibehållas eller genom afteckning och beskrifning åt efterverlden bevaras innan nedbrytning eller ändring företages, äfvensom att samma lag gäller äldre grafvårdar och andra fasta minnesmärken, som i kyrka finnes,

att partiel nedbrytning och förändring af Uppsala domkyrka påbörjats, samt

att den i nyss anförda paragraf omförmälda anmälan det oaktadt ännu icke till Kongl. Maj:t inkommit, efter upplysning, som blifvit mig officielt meddelad af Kongl. Ecklesiastik-Departementets registrator.

Den 8 nästlidne november anhöll jag, att Konungens Befallningshafvande ville till Consistorium i Uppsala göra påminnelse om skyldigheten att med sådan anmälan inkomma, och erhåller jag af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse underrättelse, att denna påminnelse blifvit lemnad, men det oaktadt har ännu i dag sådan anmälan icke blifvit gjord, under det arbetet i domkyrkan fortsättes.

Af denna anledning får jag, på grund af embetspligt, hvilken ålägger mig, bland annat, att öfvervaka efterlefnaden af åberopade Kongl. förordning, med förnyande och utvidgande af min den 24 sistlidne november gjorda hemställan, anhålla att Konungens Befallningshafvande ville utfärda vitesförbud för allt sådant arbete, i hvilket ingår nedbrytning eller förändring af Uppsala domkyrka samt dennes äldre grafvårdar och andra fasta minnesmärken intill dess föreskrifven anmälan blifvit hos Kongl. Maj:t gjord och Kongl. Maj:t kunnat afgöra hvad som bör bibehållas eller genom afteckning och beskrifning åt efterverlden bevaras *innan* nedbrytning eller ändring företages. För den händelse Konungens Befallningshafvande icke finner utfärdandet af ett sådant förbud lämpligt, får jag anhålla att derom blifva skyndsammast underrättad, på det jag må komma i tillfälle att i vederbörlig ordning öfverklaga Konungens Befallningshafvandes i sådan riktning fattade beslut.

Äfven får jag anhålla, att Konungens Befallningshafvande ville infordra och mig meddela upplysning i följande frågor:

1. Hvilka grafkor hafva blifvit rubbade i domkyrkans vestra ända, när började och när afslutades dessa rubbningsåtgärder och huru pass omfattande voro de?

2. Har i det Svebiliska grafkoret locket af en kista blifvit genom åverkan under arbetet krossadt? och, i sådant fall, hvilken kista?
3. Hafva i det Skytteska grafkoret arbetare uppehållit sig i omedelbar närhet af der förvarade dyrbara kistor? samt
4. Hafva i ett grafkor, då gaslysning infördes i domkyrkan, kistorna blifvit rubbade och, på ett om allt annat än pietet vittnande sätt, blifvit uppstaplade, och, derest detta är händelsen, i hvilket grafkor?

Stockholm den 1 december 1886.

Hans Hildebrand.

3.

Till Magistraten i Upsala.

I skrifvelse den 18 dennes hafven I — sedan Länsstyrelsen uti en den 12 s. m. till Eder aflåten skrifvelse anfört, att Riksantiqvarien hos Länsstyrelsen anhållit om upplysning, huruvida den i allmänna tidningarna förekommande uppgift, att icke blott de kongl. grafvarna i det s. k. Gustavianska koret i Upsala domkyrka blifvit öppnade, utan äfven att hvarjehanda föremål blifvit ur kistorna upptagna, vore med verkliga förehållandet öfverensstämmande, hvarjemte Riksantiqvarien för sådan händelse begärt underrättelse om hvilken myndighet förordnat om denna undersökning och detta borttagande af föremål ur kistorna, samt huruvida någon å statens vägnar öfvervarit grafFöppningen och medgifvit smyckens borttagande, samt huruvida någon blifvit förordnad att vid undersökningen göra nödiga vetenskapliga iakttagelser; i anledning hvaraf Länsstyrelsen anmodat Eder att om berörda förhållande låta anställa undersökning — till fullgörande af denna Länsstyrelsens anmodan anhållit, att Domkapitlet ville till Eder inkomma med fullständig och detaljerad

upplysning i ofvan berörda hänseenden samt dervid foga af Länsstyrelsen tillika fordrad förteckning öfver de ur kistorna upptagna föremålen.

Med anledning häraf får Upsala Domkapitel, som författningsenligt eger att i närmaste hand öfvervaka och vårda Upsala Domkyrka och dess tillhörigheter, hvartill jemväl nu i fråga varande grafvar och föremål äro att hänföra, samt för sådant ändamål så väl i allmänhet som i särskildt förekommande fall vidtaga de åtgärder, som finnas vara af omständigheterna påkallade, meddela följande, nemligen dels afskrift af protokollet, hållet i Upsala Domkapitel å följande dagar innevarande år:

Den 15 september.

§ 870.

»S. D. Med anledning af domkyrkosysslomannens framställning angående ransakning efter och upptagande af alla möjligen i de lättast tillgängliga grafkoren, nemligen de Gustavianska och Oxenstjernska, befintliga dyrbarheter, som en under nu pågående restaurationsarbeten i domkyrkan skäligen påkallad försigtighetsåtgärd, beslöts till en början inhemta arkitekten Langlets yttrande.»

Den 22 september.

§ 900.

»S. D. Sedan arkitekten Langlet förklarat sig lika med domkyrkosysslomannen anse försigtigheten under nu pågående arbeten i domkyrkan fordra, att de dyrbarheter som möjligen kunde finnas i en del grafvar, förflyttades derifrån till säkrare förvaringsrum, beslöt Domkapitlet anmoda domprosten Torén, att om undersökning i detta afseende gå i författning med biträde af domkyrkosysslomannen och den eller de personer för öfrigt, som ansåges erforder-

»liga, och berättelse om förloppet till Domkapitlet af-»gifva».

Dels en till Domkapitlet den 3 dennes inkommen, så lydande handling:

»År 1886 den 2 oktober sammanträdde i Upsala »domkyrka domprosten doktor C. A. Torén och t. f. »domkyrkosysslomannen E. G. Schram enligt Domka-»pitlets uppdrag samt, såsom af domprosten Torén »tillkallade vittnen, domkyrko vice pastorn H. D. Jan-»son, kongl. arkitekten E. V. Langlet, bibliotekarien »doktor Cl. Annerstedt och stadsingeniören L. F. Våhl-»berg, för att, i enlighet med Domkapitlets den 22 »september s. å. fattade beslut, anställa ransakning »efter och ur kistorna i Gustavianska och Oxenstjern-»ska grafkoren upptaga der befintliga dyrbarheter, »hvarvid här nedan uppräknade saker upptogos och »inlades i det väggfasta skåpet i den gamla sakristian:

I. *Gustavianska grafkoret.*

a) Konung *Gustaf I:s* kista.

1) *Krona* af förgyldt silfver; ovanligt låg pannring af sammanhängande blad.

2) *Spira* af dito; afslutas upptill med en krona, å hvilken finnas 2 uppböjda och 3 nedböjda blad.

3) *Svärd*, bestående af:

α) fäste af jern med guldtråd,

β) dithörande öfverdrag af rikt graverad silfverplåt,

γ) parerstång i 2 stycken af silfverplåt,

δ) öfre stycket af slidbeslaget af silfverplåt.

4) Ett *band* af guldbrokad.

b) Drottning *Katarinas af Sachsen-Lauenburg* kista:

5) *Krona* af förgyldt silfver, korsande band af samma metall med klot och kors; ett stycke af fodret af guldbroderadt rödt siden.

6) *Spira*, till alla delar lika med Gustaf I:s.

c) Drottning *Margaretha Lejonhufvuds* kista.

7) *Krona* af förgyldt silfver; 8 fristående blad och mellansittande ornament, äfven fria; upptill klot med kors.
8) *Spira* af förgyldt silfver, afslutas upptill med en krona, öfver och under hvilken finnas 3 uppböjda och 3 nedböjda blad (mindre än Gustaf I:s).
9) Ett *band* af guldbrokad.

d) Drottning *Katarina Stenbocks* kista.

10) En mindre *krona*, besatt med hvita perlor.

e) Konung *Johan III:s* kista.

11) *Svärdfäste* af jern, öfverspunnet med flätad guldtråd; knapp af jern; ett förvittradt stycke af klingan, 2 lösa bitar.
12) *Ett par skor* med sulor af förgyldt silfver och öfvertyg af brun sammet.

f) Drottning *Gunilla Bjelkes* kista:

13) *Krona* af förgyldt silfver, sammanhängande bladkrans med ovanligt smala band (dubbelt så hög som Gustaf I:s).
14) *Spira* af dito, utan krona, slutar i en spets.
15) *Riksäpple* af dito.

II. *Steenbockska grafkoret.*

16) Fingerring af guld, märkt med bokstäfverna S. S. J. × H. S. BB. × upptagen ur grefvinnan Brita Steenbocks, född Bjelke, kista, hvilken i anseende till den pågående kyrkorestaureringen var inflyttad i det *Oxenstjernska* grafkoret.

Som ofvan
Er. Gust. Schram.»

Härtill inskränka sig alltså de af Domkapitlet af förut berörda tvingande anledning vidtagna åtgärder, hvilkas beskrifning i allmänna tidningar uppkallat herr Riksantiqvarien till de utomordentliga mått och steg, som nu från hans sida vidtagits, såsom om här förelåge öfverträdelse af kongl. förordningen den 29 november 1867, angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande. Redan förut hafva de kongl. kistorna under det s. k. Gustavianska grafkoret blifvit öppnade, såsom då, efter hvad för allmänheten icke är obekant, dessa grafvar år 1869 öppnades och förevisades för dåvarande H. M. Konung Carl XV jemte H. K. H. Kronprinsen af Danmark. Och hvad Stenbockska grafhvalfvet beträffar, så har detsamma likasom tre andra grafhvalfs öppnande för tillfället egt rum, enligt den af Kongl. Maj:t faststälda restaureringsplanen, för ett förstärkande af kyrkomuren i närheten af och omkring södra tornet och nödvändiggjort kistornas undanflyttande, likaledes för tillfället, till annat förvaringsrum eller deras skjutande till sidan i ett af grafhvalfven. Att detta skett med nödig varsamhet och under behörig tillsyn, likasom att allt skall efter murningsarbetenas afslutande återställas i sitt förra skick, behöfver icke försäkras. Alla der befintliga kistor hafva befunnits vara, likasom de fortfarande äro, tillslutna med undantag af den i Stenbockska grafhvalfvet *med lossnadt lock påträffade* grefvinnan Brita Stenbocks, f. Bjelke, kista, ur hvilken vid sådant förhållande den under nr 16 enligt ofvan intagna protokoll för den 2 sistlidne oktober antecknade fingerring af guld tillvaratagits.

Således har ingen öfverträdelse nu egt rum af ofvan anförda författnings § 9, ty här är ingenting af hvad deri omförmäles nedbrutet, förändradt eller utplånadt. Icke heller har någonting skett, som står i strid med den vård om kyrkans dyrbarheter, som enligt samma förordning § 10 åligger kyrkans föreståndare, som här är Domka-

pitlet, då Domkapitlet ju icke kan misstänkas för afsigt att afhända kyrkan dessa dyrbarheter, hvilket i sist anförda § är förbjudet. Att vid tillfället, då dyrbarheterna förflyttades till ett under restaureringsarbetets pågång säkrare förvaringsrum, för att, sedan behofvet deraf upphört, åter på sina behöriga platser nedläggas, hafva någon å statens vägnar närvarande eller att till åtgärden förskaffa sig särskildt medgifvande ålåg icke Domkapitlet, ej heller kunde någon persons närvaro dervid, för att göra vetenskapliga iakttagelser, anses vara af omständigheterna påkallad. Upsala den 24 november 1886.

På Domkapitlets vägnar:
A. N. Sundberg.
E. R. Henschen.

4.

Till Konungen.

I de allmänna tidningarna fann jag förliden höst en beskrifning, huru den Gustavianska grafven i Uppsala domkyrka var inrättad, men denna beskrifning var så affattad, att jag antog den vara hemtad från en gammal beskrifning öfver någon tidigare grafundersökning, hvadan jag ej härvid fäste någon vidare uppmärksamhet.

Sedermera fann jag, likaledes i de allmänna tidningarna, en redogörelse för öppnandet af hvarjehanda kongl. kistor i de grafkor, som tillhöra Uppsala domkyrka, äfvensom en uppgift, att flere dyrbarheter blifvit ur kistorna upptagna och annorstädes förvarade. Då dispositionsrätten öfver de kongl. grafvarne svårligen kan tillerkännas någon myndighet i Uppsala, då också tidigare — på grund deraf — vederbörande hos Eders Kongl. Maj:t gjort framställning äfven rörande sådan rubbning af de kongl. kistorna, som måste anses obetydlig i jämförelse med den nu i tidningarna omtalade, då icke längre tillbaka än år

1859 det ansågs behöfvas Kongl. tillåtelse för att, af vetenskapligt intresse, öppna en svensk konungs kista i Riddarholmskyrkan, då det torde få anses oerhördt i hvilket bildadt land som helst att någon konungagraf undersökes utan regeringens vetskap och annorledes än af en kommission af sakkunnige, fann jag det nödigt att här å embetets vägnar gripa in och anhöll i skrifvelse af den 8 sistlidne november, att Konungens Befallningshafvande i Uppsala län ville låta utröna, om en undersökning af de kongl. kistorna hade skett, hvilken myndighet derom förordnat, hvilken erhållit förordnande att å statens vägnar närvara, hvilken fått uppdrag att tillvarataga de vetenskapliga intressena; jag begärde att få del af det vid unsökningen förda protokollet, äfvensom att få en fullständig förteckning å de ur kistorna upptagna föremålen — allt detta senare under förutsättning, att min första fråga måste jakande besvaras.

Det är i morgon en månad, sedan skrifvelsen med dessa frågor afgått, den lär ha remitterats till magistraten i Uppsala, men jag har ännu icke erhållit något svar. I den skrifvelse från Uppsala domkapitel, som här nedan omtalas, nämnes om rubbningen af konungagrafvarna icke ett ord. Då emellertid, hvarken omedelbart efter notisens förekomst i tidningarne eller efter det jag begärt undersökning i saken, någon vederläggning blifvit gjord eller ens försökt, måste jag antaga, att de kongliga kistorna verkligen blifvit öppnade och att dessa beröfvats en del af deras innehåll. Det är dock icke denna tilldragelse, som för närvarande i främsta rummet föranleder mig att, å embetets vägnar, vända mig till Eders Kongl. Maj:t.

I samma skrifvelse, af den 8 november, anhöll jag äfven, att Konungens Befallningshafvande ville hos Domkapitlet i Uppsala göra framställning, huruvida, derest — hvilket jag hade grundad anledning antaga vara händelsen — anmälan om de ändringar af Uppsala domkyrka

och hennes minnesmärken, som kunde blifva en följd af den påbörjade restaurationen, icke blifvit hos Eders Kongl. Maj:t gjord, sådan anmälan åtminstone af de förändringar, som hädanefter komma att göras, vore att förvänta.

Vid pass fjorton dagar senare, den 24 november, erhöll jag af fullt tillförlitlig person underrättelse, att i sammanhang med undersökningen af kyrkans grundmur i närheten af det sydvestra tornet tvänne grafvar blifvit öppnade, att i den ena, genom ovårdsam behandling, ett kistlock blifvit illa åtgånget, att i den andra arbetare voro sysselsatta alldeles invid dyrbara kistor, hvilka under det pågående arbetet lätt kunde skadas, hvarjämte arbetarne lätt kunde från dessa kistor aflägsna hvarjehanda prydnader, äfvensom att golfstenar blifvit uppbrutna i ett vid sidan liggande grafkor, hvadan anledning funnes, att äfven dettas innehåll skulle utsättas för skada. Jag behöfver icke utförligt framhålla, att arbetare icke alltid stå under nödig tillsyn. Någon dispositionsrätt öfver grafvar inne i kyrkan tillkommer, enligt nådiga förbudet af den 12 september 1783, de kyrkliga myndigheterna endast i det fall, att enskild persons graf fordrar reparation och underhåll, men detta af vederbörande arfvingar försummas.

På grund af denna anmälan anhöll jag samma dag telegrafiskt hos Konungens Befallningshafvande om ögonblickligt vitesförbud för fortsatta grafrubbningar, intill dess laga former blifvit iakttagna.

Som svar på mitt telegram erhöll jag sex dagar senare en skrifvelse, daterad den 29 november, i hvilken mig meddelades, att Konungens Befallningshafvande icke funnit lämpligt att utfärda det af mig begärda vitesförbudet, då dels en fullständig utredning vore att inom få dagar förvänta, dels Konungens Befallningshafvande enskildt varit i tillfälle att förskaffa sig underrättelse, att någon grafrubbning ej längre försigginge och att någon så-

dan ej under den närmaste tiden behöfde ifrågakomma. Af domkapitlets här nedan omförmälda skrifvelse, daterad den 24 november, — det vill säga samma dag som mitt telegram afläts — framgår att *då* fortgingo grafrubbningarna. Upphörandet skulle således hafva skett inemot den 29 november.

Efter mottagandet af denna Konungens Befallningshafvandes skrifvelse, aflät jag den 2 december en skrifvelse till Konungens Befallningshafvande, i hvilken jag framhöll, att, oberoende af all undersökning och utredning, voro tre fakta klara: 1:o ordalydelsen af nådiga förordningen af den 29 november 1867 § 9, i hvilken paragraf föreskrifves en underdånig anmälan om tillämnade ändringar; 2:o den omständigheten, att restaurationsarbetena i Uppsala domkyrka blifvit påbörjade; och 3:o att den nyss nämnda anmälan icke till Eders Kongl. Maj:t inkommit. I följd deraf och på grund af min embetspligt anhöll jag om vitesförbud för alla sådana åtgärder, som ledde till ändring af domkyrkan eller hennes minnesmärken intill den ifrågavarande anmälan blifvit gjord. Derjämte begärde jag infordrande af upplysningar rörande dels grafrubbningarna i kyrkans sydvestra ända, dels en för mig anmäld grafrubbning, som lär hafva blifvit gjord i ett domkyrkans kor vid den tid, då gasledning infördes i kyrkan.

Innevarande dag har jag mottagit Konungens Befallningshafvandes svar, att han ej funnit sig kunna utfärda det af mig äskade förbudet. Som Konungens Befallningshafvande dervid åberopar sig på en bifogad skrifvelse från Domkapitlet, framkallad af min skrifvelse af den 8 november, möjligen äfven i någon mon af mitt telegram af den 24, måste jag här fästa mig vid detta Domkapitlets utlåtande. I förbigående vill jag endast omnämna, att Konungens Befallningshafvande i andra län beredvilligt utfärdat de af mig äskade vitesförbuden för kyrkors rifvande

och förändrande och derigenom satt mig i tillfälle att göra för kännedomen af vår forntid vigtiga iakttagelser.

Domkapitlet yttrar, att sedan Kongl. Maj:t den 30 januari 1884 gillat och stadfäst de af Öfverintendentsembetet gjorda ritningarna m. m. beträffande Uppsala domkyrkas restaurering och arbetet med denna tagit sin början, någon anledning icke gifvits till den af mig äskade anmälan hos Eders Kongl. Maj:t, enär nedbrytning eller förändring utöfver hvad den fastställda restaurationsplanen förutsätter och bestämmer, icke kommit i fråga eller företagits.

Det heter vidare i Domkapitlets skrifvelse, att den af mig åberopade författningen afser skydd mot förstöring af fornlemningar eller ovarsam framfart mot dem, och som Domkapitlet egnar uppmärksamhet åt vården af domkyrkan och hennes oskattbara minnen, borde det hafva varit fritaget från alla misstankar i detta hänseende.

Med afseende på detta senare anser jag mig pligtig framhålla, att sådana misstankar å min sida icke kunna anses oberättigade, alldenstund Uppsala Domkapitel icke åt domkyrkan och hennes minnesmärken egnat så noggrann omvårdnad som vederbort. Jag nöjer mig med att anföra tre sakförhållanden. När för en del år sedan domkyrkans södra portal restaurerades och der förekommande skulpturer ersattes med nya, hvilka, hurudana deras förtjenster än voro, icke kunde i intresse mäta sig med originalen, blefvo dessa original *icke* tillvaratagna, utan har jag på en auktion i Stockholm inköpt en reliefskulptur i original från denna portal, hvilken sålunda blifvit räddad, under det att de öfriga originalskulpturerna, så vidt jag vet, gått spårlöst förlorade. I Uppsala domkyrkas klädkammare förekommo dels en rik samling af messkläder, dels de så kallade Sturekläderna. Jag har med egna ögon sett en der förvarad messdrägt, från hvilken stora stycken blifvit bortklippta för att säljas som suvenirer åt besö-

kande; också finnas åtminstone i två samlingar, en inländsk och en utländsk, flikar från drägter i Uppsala domkyrkas klädkammare. Först sedan jag hade väckt fråga om dessa drägters deponerande i Statens Historiska Museum, blefvo de föremål för nödig omvårdnad af Domkapitlet. När på grund af Eders Kongl. Maj:ts nådiga befallning Stureklä-derna öfverlemnades till Statens Historiska Museum, märktes å dessa beklagliga spår af besökandes eller sannolikare suvenirsäljares saxar. Sedan öfverlemnandet skedde har jag från Domprosten mottagit ett stort stycke af en röd ylletröja med knappar, hvilket blifvit taget från Sturekläderna och efter den första innehafvarens död af de efterlefvande återställdes. *Af det plagg, till hvilket detta stycke hörde, hafva alla öfriga delar funnit användning som suvenirer eller på annat sätt förderfvats.* Som ett tredje exempel på bristande vård nödgas jag anse den i år försiggångna rubbningen af konungagrafvarna, hvilken jag tills vidare måste anse vara ett fullbordadt faktum. Enligt meddelanden från Öfverintendenten Zettervall har rubbningen af dessa grafvar i kyrkans östra del icke kunnat framkallas af de hittills pågående arbetena i den vestra ändan.

Det synes, som om Domkapitlet funnit ytterligare anstöt deraf att jag, när jag, hvilket var min rättighet, hyste misstankar mot dess omvårdnad af fornminnena, icke vände mig med en fråga till Domkapitlet, utan till Konungens Befallningshafvande. Den nådiga förordningen af år 1867 ger mig rätt att vända mig såväl till den ena som till den andra myndigheten. Erfarenheten har lärt mig, att icke begära upplysningar direkt af den myndighet, mot hvilken jag möjligen kan komma i tillfälle att framställa ansvarsyrkande.

Med anledning af Domkapitlets yttrande i hufvudfrågan, hvilket synes antyda en viss okunnighet rörande lagstiftningen i detta afseende, finner jag mig förpligtad att anföra följande.

Domkapitlet anser sig icke hafva i den syftning, som jag framhållit, behöft eller behöfva göra något af den grund, att Eders Kongl. Maj:t år 1884 fastställt restaurationsplanen.

Den nådiga förordningen af den 31 juli 1776 föreskrifver, att kyrkor ej få byggas utan att ritningar m. m. blifvit af Eders Kongl. Maj:t faststälda. Det nådiga cirkuläret af den 16 november 1854 utsträcker denna föreskrift till reparationer. På grund af dessa föreskrifter har Domkapitlet sökt fastställelse på ett restaurationsförslag och denna fastställelse har blifvit gifven. Denna nådiga fastställelse innebär medgifvande af hvarjehanda förändringar.

Men nu har Eders Kongl. Maj:t — hvilket Domkapitlet alldeles förbisett — i den nådiga förordningen af den 29 november 1867 § 9, således senare än både 1776 och 1854, föreskrifvit att sådan förändring af kyrka eller fast minnesmärke i kyrka icke får ske utan att anmälan särskildt blifvit gjord om *ändringen*, på det Eders Kongl. Maj:t måtte komma i tillfälle att, efter vederbörande (antiqvarisk) myndighets hörande, afgöra hvad af det, som är föreslaget att ändras, skall bibehållas — *detta*, men endast detta, förfaller här i det närmaste, då en del ändringar genom den i nåder faststälda planen blifvit medgifna — eller före förändringen *genom afteckning och beskrifning åt efterverlden bevaras.* Detta lagstadgande, hvars vishet och gagnelighet ej nog kan framhållas, är tydligen ett komplement till förordningen af år 1776 och cirkuläret af år 1854, och då i § 9 af 1867 års förordning intet undantag göres för Uppsala domkyrka, är tydligen Uppsala Domkapitel skyldigt att ställa sig denna föreskrift till efterrättelse. Iakttagandet af denna föreskrift är i detta fall så mycket vigtigare, som Uppsala domkyrka är ett arbete icke af en mannaålder, utan af århundraden och är hvart århundrades af fromma och vackra afsigter besjälade arbete

värdt efterkommandes erkännande och bör, innan det försvinner för en efter enhetlig plan utförd restauration, åtminstone genom bild och noggrann beskrifning åt efterverlden bevaras.

Att Domkapitlet, äfven efter min påminnelse af den 8 november, icke satt sig in i betydelsen af detta lagstadgande, framgår otvetydigt deraf, att det i dess skrifvelse heter, att sedan restaurationsplanen blifvit af Eders Kongl. Maj:t faststäld och *restaurationsarbetet börjat*, ingen anledning fanns till den af mig äskade anmälan. Denna anmälan skulle, enligt uttrycklig lag, hafva varit gjord *innan restaurationsarbetet började*s. För att afhjelpa detta fel var det, som jag begärde afbrott i arbetena, intill dess den anmälan, som borde hafva varit gjord, innan det första arbetet började*s*, blifvit till Eders Kongl. Maj:t inlemnad och Eders Kongl. Maj:t med anledning af denna, efter vederbörandes hörande, fattat beslut.

Det finnes i detta sammanhang en omständighet, som är värd att framhållas. Genom de åtgärder jag under min embetsförvaltning vidtagit, har det lyckats att framkalla talrika anmälningar om afsedda förändringar af kyrkor och delar af kyrkor. Men som dessa anmälningar dock icke äro så allmänna som de borde och som derigenom att dessa anmälningar vanligen komma först i sista stund, sedan Eders Kongl. Maj:ts stadfästelse till det nya, som skall åstadkommas, blifvit gifven, Eders Kongl. Maj:ts rätt att bestämma hvad som bör bibehållas, i någon mon bindes genom den redan gifna stadfästelsen af det nya, som skall träda i stället för det gamla, anhöll Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, på min hemställan, i en skrifvelse som är intagen å s. 1 och 2 af bilagan, att Domkapitlen ville påminna vederbörande om vigten af att göra anmälningen om afsedda ändringar i god tid, ja att de kunna med fördel göras redan innan ritningarna till det nya blifvit af Eders Kongl. Maj:t faststälda. Här är

således tydligen skilnad gjord mellan *anmälningen* om ändringen och den på grund af *ansökan* gifna stadfästelsen af det nya förslaget.

Denna Akademiens skrifvelse af den 3 februari 1885 har kommit Uppsala Domkapitel till handa, ty den finnes införd i »Uppsala Domkapitels cirkulär» för år 1885 nr 2 s. 12. Att Domkapitlet tagit kännedom om dess innehåll framgår deraf, att den »meddelas till vederbörandes uppmärksammande och iakttagande». Att likväl Domkapitlet ej heller då hade fullt klart för sig innehållet af § 9 af nådiga förordningen af år 1867, framgår deraf, att det på uppgifna ställe talar uteslutande om anmälningar till Akademien. Nämda § talar om anmälningar till Eders Kongl. Maj:t. Någon skada är emellertid icke vållad härigenom, ty det är afgjordt en fördel om alla ändringar af kyrkor anmälas. När till Akademien inkommer anmälan om ändring af en kyrka, som enligt nämde paragraf, skulle, på grund af kyrkans beskaffenhet, vara gjord hos Eders Kongl. Maj:t, har Akademien alltid för Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anmält ärendet.

Ehuru jag icke kan hysa minsta tvifvel rörande riktigheten af min ofvan gjorda framställning, anser jag mig böra här framhålla följande, som är mycket belysande för frågan. Nådig fastställelse hade blifvit gifven för uppförande af en ny kyrka i Tranås i Skåne och för partiel ombyggnad af kyrkan i Trelleborgs stad. Utan föregående anmälan om den tillämnade förändringen af det bestående började rifningen af Tranås kyrka år 1880, af vissa delar af Trelleborgs kyrka år 1881. När under rifningen af den förra målningar upptäcktes under kalkrappningen, men först då, gjordes anmälan. Om Trelleborgs kyrka gjordes ingen anmälan. Jag begärde och erhöll förbud för arbetenas fortsättande, jag förmådde vederbörande kyrkoherdar att under förbudstiden iakttaga den af lagen gifna föreskriften om anmälan. Genom bref af den 6 och den 27

maj 1881 täcktes Eders Kongl. Maj:t medgifva fortsättandet af de påbörjade arbetena, men *med förklarande af misshag* öfver det att lagens bud icke blifvit iakttaget. Det är samma lagbud, som Uppsala Domkapitel öfverträdt och det är denna öfverträdelse, som det i den bilagda skrifvelsen söker försvara.

Huru intressanta än Tranås och Trelleborgs kyrkor voro, Uppsala domkyrka och hennes minnesmärken äro af vida större betydelse. Det är derföre af så mycket större vigt att i detta fall den fosterländska forskningens intressen iakttagas i öfverensstämmelse med gällande lag.

Jag anser mig skyldig att framhålla en annan omständighet. I fall att Domkapitlet kan utan vidare sätta sig öfver iakttagandet af lagens tydliga bud, blir det omöjligt att verka för dettas efterlefnad i öfrigt.

På grund af hvad jag funnit mig, i följd af embetspligt, skyldig att anföra, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t ville, med underkännande af Konungens Befallningshafvandes afslag å mina framställningar, anbefalla upphörande af arbetena på Uppsala domkyrka intill dess den i § 9 af den nådiga förordningen af den 29 november 1867 föreskrifna anmälan blifvit till Eders Kongl. Maj:t ingifven och Eders Kongl. Maj:t med anledning deraf fattat nådigt beslut.

Konungens Befallningshafvandes i Uppsala län skrifvelse af den 3 december och Domkapitlets skrifvelse af den 24 november [här aftryckt nr 5] bifogas.

Underdånigst

Hans Hildebrand.

Stockholm den 7 december 1886.

5.

Till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Upsala län.

I skrifvelse af den 12 dennes hafven I med anledning af Riksantiqvariens, under tillkännagifvande att anledning

skulle hafva förekommit till det antagande, att Domkapitlet i Upsala icke om de förändringar, som skola göras med Upsala domkyrka eller dess minnesmärken under den pågående restaurationen, gjort sådan anmälan, som i Kongl. förordningen den 29 november 1867 § 9 föreskrifves, framstälda anhållan, anmodat Domkapitlet att till Eder meddela den af Riksantiqvarien begärda upplysning, »huruvida», såsom orden lyda, »en sådan anmälan om åtminstone de förändringar, som hädanefter komma att göras, vore att förvänta.»

Till svar härå får Domkapitlet meddela, att sedan Kongl. Maj:t under den 30 januari 1884 i nåder gillat och stadfästat de af kongl. Öfverintendents-embetet uppgjorda ritningar med tillhörande kostnadsförslag beträffande Upsala domkyrkas restaurering, och arbetet dermed efter nödiga medels erhållande tagit sin början, ingen anledning till någon sådan ytterligare underdånig anmälan hos Kongl. Maj:t, som åberopade förordning föreskrifver, hittills gifvits, enär ännu icke någon nedbrytning eller förändring, utöfver hvad den faststälda restaurationsplanen förutsätter och bestämmer, kommit i fråga eller företagits hvilket gäller om såväl kyrkan sjelf som de i kyrkan förvarade grafvårdar och andra fasta minnesmärken, hvaribland endast *erkebiskopen Beronii minnesvård*, efter fullständig afritning, blifvit *för tillfället* nedtagen och flyttad till annat förvaringsrum i kyrkan. Huruvida samma minnesvård skall kunna till sin förra plats återflyttas och der åter uppsättas, efter murningsarbetets utförande, eller om den måste till annan plats förflyttas, är en fråga, som ännu icke kunnat eller kan Kongl. Maj:ts nådiga pröfning och afgörande underställas.

Till de misstänkta författningsvidriga rubbningarna lära icke heller rimligtvis kunna hänföras de likaledes *för tillfället*, med all nödig varsamhet och under fullt pålitlig tillsyn, företagna undanflyttningarna af likkistor i

några grafhvalf, der murningsarbeten till förstärkning af grunden längs en del af södra kyrko- och tornmuren måst jemlikt restaureringsplanen ega rum, hvarvid hvalfven delvis nedtagits. Dessa äro *Stenbockska* (*Menanderska*) grafven närmast södra tornet och erkebiskopliga *Svebiliska* grafven inuti sjelfva tornet, från hvilka båda grafvar kistorna blifvit undanförda till den rymliga Oxenstiernska grafven, behörigen numrerade för att kunna i de respektive grafvarne åter nedsättas i den ordning de förut intagit, samt *Bjelkeska grafven*, i hvilken kistorna endast blifvit något flyttade åt sidan, för att icke tala om *Skytteska grafven*, i hvilken utan något vidare endast ett murhörn och hvalfvet närmast derintill måst vidröras. Så snart dessa arbeten hunnit fullbordas, kommer allt att i sitt förra skick återställas. Alla ofvan omförmälda likkistor befunnos vara, likasom de fortfarande äro, tillslutna utom grefvinnan Brita Stenbocks, född Bjelke, kista, hvars lock befanns vara lossnadt.

Jemte meddelande af dessa upplysningar har Domkapitlet slutligen funnit sig föranlåtet erinra, att den af Riksantiqvarien åberopade författning är afsedd till skydd mot förstöring eller ovarsam framfart, således något, hvarför Domkapitlet väl icke bort, såsom här skett, utan någon som helst förutgången direkt efterfrågan från Riksantiqvariens sida göras till föremål för misstankar, ja polisåtgärd, så mycket mindre som Domkapitlet, utom dess allmänna åliggande i afseende på kyrkans vård med alla dennas oskattbara minnesmärken och dyrbara egodelar, enkannerligen i detta fall under restaureringsarbetets utförande, hvilket är anförtrodt åt en person med full sakkännedom och erkänd skicklighet och samvetsgranhet, under öfverinseende af kongl. Öfverintendenten, än ytterligare betryggat arbetenas ledning här på platsen genom en särskild byggnadskomité, som är sammansatt med all

möjlig omsorg i afseende på sakkunskap och nödiga insigter.

Upsala den 24 November 1886.

På Domkapitlets vägnar:

A. N. Sundberg.

E. R. Henschen.

6.

Till Konungen.

I min underdåniga skrifvelse af den 7 innevarande månad framhöll jag som exempel på den brist i vård om Uppsala domkyrka och hennes minnen, den behandling, som konungagrafvarna i Uppsala domkyrka innevarande år undergått. I en skrifvelse från Uppsala Domkapitel till Uppsala Magistrat, daterad den 24 november, hvilken jag den 9 december mottog från Konungens Befallningshafvande, uttalas en alldeles motsatt uppfattning. Domkyrkosysslomannen hade den 15 september hemställt om ransakning efter och upptagande af alla möjligen i de lättast tillgängliga grafkoren, nämligen det Gustavianska och det Oxenstjernska, befintliga dyrbarheter såsom en under nu pågående restaurationsarbeten skäligen påkallad *försigtighetsåtgärd*. Sedan äfven arkitekten Langlet förordat en sådan åtgärd, beslöt Domkapitlet den 22 samma månad anmoda domprosten Torén att om en undersökning i detta afseende gå i författning med biträde af domkyrkosysslomannen och den eller de personer för öfrigt, som ansågos erforderliga, och berättelse till Domkapitlet afgifva.

Jag kan icke underlåta att prisa tanken på en sådan försigtighetsåtgärd, men dertill inskränker sig min befogenhet att prisa.

Det vittnar icke om nödig vård om domkyrkans minnen att låta de kistor, som ansågos hotade, undersökas af

domprosten, domkyrkosysslomannen, ännu en prestman, en arkitekt, en historiker och en ingeniör. Af dessa sex personer finnes ej mera än en, som kan anses hafva något när den kompetens, som erfordras hos dem, som deltaga i en undersökning af denna vigtiga beskaffenhet, nämligen historikern. Men med all aktning för bibliotekarien Annerstedts stora förtjenster som historisk forskare, kan jag icke anse ens hans närvara som tillfyllesgörande. Lemnande för tillfället alldeles å sidan frågan om åtgärdens laglighet, vill jag här framhålla, att derest Domkapitlet eller Domprosten hade, på grund af den vård de säga sig egna domkyrkans minnesmärken, satt sig in i vigten och betydelsen af den undersökning, som här förekom, — en undersökning, som icke gerna kan betraktas som annat än ett ytterst sällsynt tillfälle att göra vigtiga iakttagelser —, skulle det eller han helt visst hafva sörjt för, att utom dem, som nu öfvervoro kistornas öppnande, andra hafva blifvit tillkallade, som hade varit befogade att göra erforderliga iakttagelser. Enligt min åsigt borde äfven hafva tillkallats dels åtminstone någon läkare, som hade kunnat iakttaga och uppsätta berättelse öfver de jordiska qvarlefvorna af de kongl. personer, hvilkas grafro stördes, dels Riksantiqvarien, för att göra nödiga iakttagelser i öfrigt. Jag behöfver endast hänvisa till sammansättningen af den kommission, som år 1859 undersökte konung Karl XII:s kroppsliga qvarlefvor.

I min skrifvelse af den 8 november anhöll jag att få del af det protokoll, som hade blifvit fördt vid undersökningen. Något sådant protokoll har icke blifvit mig meddeladt och torde således ej finnas. I Domkapitlets ofvan anförda skrifvelse finnes intagen en först den 3 november afgifven förteckning öfver de föremål, som blifvit ur kistorna upptagna. Det vittnar om en ytterst ringa grad af vård om kyrkans minnen samt om brist på insigt om deras betydelse, att icke en omsorgsfull rapport blifvit uppsatt, redo-

görande för utseendet af det som fanns i hvar kista, utseendet och läget af de kroppsliga qvarlefvorna, beskaffenheten af den klädnad, som omgaf dem, läget och utseendet af hvart föremål, som i kistan förekom, o. s. v.

Domkapitlet säger det vara sin mening att efter fullbordad restauration åter i kistorna nedlägga de ur dem upptagna föremålen. Det vittnar om ringa omvårdnad och ringa intresse, att man icke särskildt för den sakens skuld noga antecknat läget af hvart föremål innan det ur kistan upptogs. Utan sådana anteckningar måste återläggandet, derest det verkställes, ske på måfå.

Att Domkapitlet och Domprosten försummade att till ifrågavarande undersökning kalla de personer, som hade kompetens att göra nödiga vetenskapliga iakttagelser, är beklagligt. Det är dubbelt beklagligt, att Domkapitlet, sedan dess uppmärksamhet blifvit väckt på lämpligheten att hafva en representant för de vetenskapliga intressena närvarande vid undersökningen, kan den 24 november yttra: »ej heller kunde någon persons närvaro för att göra vetenskapliga iakttagelser anses vara af omständigheterna påkallad.» Öfver detta yttrande af en myndighet, hvars medlemmar äro vetenskapsmän, ehuru icke sådana som kunde vid kistornas öppnande göra erforderliga undersökningar, torde jag ej behöfva spilla några ord. Jag beklagar endast, att ett sådant yttrande kunnat år 1886 fällas af Uppsala Domkapitel.

Sättet att utföra arbetena inom de grafkor, som behöfde undersökas i kyrkans sydvestra ända, vittnar ej heller om nödig vördnad för de jordades qvarlefvor och vård om kyrkans minnesmärken. Jag har visserligen icke ännu erhållit från Domkapitlet de upplysningar som jag i detta afseende begärt, men den sagesman, som jag i min föregående skrifvelse omnämnde, har i dag förklarat sig villig att, om så påfordras, med vittne och ed styrka riktigheten af de uppgifter han lemnat mig.

Detta har jag ansett mig böra yttra till afslutande af de uppgifter, som förekommo i min förra underdåniga skrifvelse. Jag öfvergår nu till frågan om lagligheten af de åtgärder, som Uppsala Domkapitel i dessa afseenden vidtagit; jag kan nämligen ej dela den uppfattning, som antydes i Domkapitlets båda skrifvelser, att Riksantiqvarien icke har något att skaffa med Uppsala domkyrka eller med de åtgärder, som af Uppsala Domkapitel beslutas med afseende på denna kyrka och hennes minnesmärken. Då för öfverträdelsen af § 9 i den nådiga förordningen af den 29 november 1867 intet straff finnes fastställdt och då de öfverträdelser, som, enligt min uppfattning här förekommit, utgått från stiftets högsta kyrkliga myndighet, finnes för mig ingen annan utväg än att för Eders Kongl. Maj:t anmäla hvad som händt.

1. *Uppsala Domkapitel har underlåtit att, på sätt den nådiga förordningen af den 29 november 1867 i § 9 säger, hos Eders Kongl. Maj:t anmäla de ändringar af Uppsala domkyrka, som måste företagas på grund af Eders Kongl. Maj:ts stadfästelse af den uppgjorda restaurationsplanen, och Domkapitlet har, sedan dess uppmärksamhet blifvit fäst på dess försummelse i detta afseende, förklarat sig icke ämna inlemna någon sådan anmälan.* Detta synes mig innebära en öfverträdelse af denna paragraf, som åtminstone blifvit afsigtlig.

Den framställning jag lemnat i min förra underdåniga skrifvelse torde göra det öfverflödigt att närmare ingå på denna punkt.

2. *Uppsala Domkapitel har anordnat eller medgifvit rubbande af flere grafvar i domkyrkan.*

Med anledning af de i kyrkans sydvestra ända pågående restaurationsarbetena hafva flere *enskilda* familjers grafvar blifvit rubbade och dermed dessa familjers rätt blifvit kränkt. Att den af Eders Kongl. Maj:t stadfästa planen för restaurationen gjort dessa rubbningar nödvän-

diga, framhålles af Domkapitlet som ett rättfärdigande, men kan, enligt min uppfattning, icke gälla som ett sådant. Det är icke öfver den undersökning af murarna, som blifvit gjord, för så vidt den ej föranledt de i grafvarna nedsatta kistornas skada, som jag anser mig skyldig att anföra klagomål, utan öfver bristen på förberedelser. När i andra kyrkor, på grund af en eller annan omständighet, t. ex. ett restaurationsarbete, grafvar behöfva rubbas, besluter icke kyrkans presterskap om en grafransakning, utan det ingår till Eders Kongl. Maj:t med anhållan om att få företaga en sådan; och sedan nådigt tillstånd blifvit lemnadt, sättas grafvarnes egare i tillfälle att yttra sig. Enligt min uppfattning borde Uppsala Domkapitel innan restaurationsarbetena började, hafva hos Eders Kongl. Maj:t anhållit om tillstånd till en sådan grafransakning. Hade detta skett omedelbart efter det Eders Kongl. Maj:t meddelat nådig stadfästelse åt restaurationsförslaget, således i början af år 1884, hade tid varit beredd för grafegare och grafegares ättlingar att göra sina billiga anspråk gällande. Eders Kongl. Maj:t hade då ock fått tillfälle att afgöra, huru förfaras skulle med sådana grafvar, i hvilka förvaras de jordiska qvarlefvorna af märkliga svenska män och qvinnor, till hvilka inga arfvingar anmält sig.

Domkapitlet talar om sin vård om kyrkans fornminnen och till dessa höra grafvarna. Men mig synes det uppenbart, att Domkapitlets vård och åtgöranden icke hafva att sträcka sig längre än till grafvarnes yttre, till det golf, som skiljer deras innehåll från ytterverlden, och de vårdar, som förekomma öfver detta golf. Går Domkapitlet längre ned, är det, enligt min uppfattning, icke ett vittnesbörd om vård, utan en kränkning af enskild rätt, och denna måste, efter den nådiga förordningen af år 1867, respekteras.

Men det är icke endast enskilda grafvar, som blifvit rubbade, utan äfven *konungars och drottningars.* I detta fall behöfdes icke någon uppmaning till arfvingar att göra sin rätt gällande. Det är staten, som har inträdt i arfvingarnes rätt. Det är staten, som måste skydda de framfarna regenters och deras anhörigas qvarlefvor och grafro.

Domkapitlet anför visserligen, att de kongl. grafvarne vid föregående tillfällen blifvit öppnade, men detta kan i mina ögon icke betyda det minsta. Om en handling förut blifvit utförd utan iakttagande af laga former, berättigar detta, så vidt jag förstår, ingalunda till ett försummande äfven under framtiden af de laga formerna.

Det finnes visserligen icke i lag föreskrifvet, huru tillgå skall, när det kommer i fråga att öppna en konglig graf. Men det finnes något annat, som i detta fall torde gifva rättesnöret för tillvägagåendet, och det är aktningen för de historiska minnena och statens skyddsrätt öfver dem.

Att denna aktning finnes *utom Uppsala* visade sig, när professor Anders Fryxell af Riksmarskalksembetet anhöll om tillåtelse att öppna konung Karl XII:s kista och låta undersöka konungens kranium, för att, om möjligt finna en lösning för den omtvistade frågan, huruvida konungen fallit för en lönnmördares kula eller ej. Riksmarskalksembetet ansåg sig, med rätta, icke kunna på egen hand gifva detta tillstånd, utan hemstälde saken till Eders Kongl. Maj:t, och det täcktes Eders Kongl. Maj:t den 26 augusti 1859 att gifva tillstånd till undersökningen och i sammanhang dermed tillsattes för ändamålet en kommission, i hvilken flere sakkunnige funnos.

Denna aktning fanns åtminstone *fordom i Uppsala.* År 1837 begärde domkyrkorådet i Uppsala af Eders Kongl. Maj:t tillstånd att flytta konung Johan III:s och drottning Gunillas kistor från det trånga förrummet till den Gustavianska grafven till hvalfvet under det Jagel-

lonska koret. Jag kan ej underlåta att framhålla, huruledes denna åtgärd var vida mindre närgående än den som nu företagits. Eders Kongl. Maj:t inhemtade Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens yttrande och i öfverensstämmelse med detta afslogs domkyrkorådets begäran.

Vid detta tillfälle hade domkyrkorådet förklarat sig ämna, derest flyttningen af kistorna icke medgåfves, vidtaga åtgärder till förstärkande af ingången till det Gustavianska grafhvalfvet. Huruvida sådan förstärkning verkställdes, känner jag icke. I senare tid synes man icke hafva varit lika angelägen att skydda ingången till detta hvalf, i fall det nämligen är sannt hvad för mig uppgifvits, att när den af Domkapitlet egenmäktigt beslutade grafransakningen skulle verkställas, ingen visste hvar nyckeln till grafhvalfvet fanns. Åt denna hade således så liten omvårdnad egnats, att den mycket väl hade kunnat komma i orätta händer.

Om emellertid det nyvaknade intresset för det dyrbara innehållet i konungagrafvarne var berättigadt, hvaröfver jag för närvarande icke kan döma, hade det, enligt min uppfattning, varit Domkapitlets oafvisliga pligt *icke* att på egen hand besluta en grafransakning och ett förflyttande af kistornas i materielt hänseende dyrbara innehåll, utan att i tid hos Eders Kongl. Maj:t anmäla farhogorna och anhålla om Eders Kongl. Maj:ts beslut i ämnet. Då hade icke en så vårdslös undersökning blifvit gjord, som nu, att döma efter alla omständigheter, skett, då hade helt visst sakkunnige fått tillfälle att deltaga i undersökningen och tillvaratoga de fosterländska intressena. Mig synes Domkapitlet genom sitt tillvägagående hafva åsamkat sig ett ganska drygt ansvar inför svensk vetenskaplighet och svensk nationalkänsla, ett ansvar från hvilket jag gerna hade sett detta Domkapitel befriadt.

Ännu finnes i Uppsala månget ur konstens och minnenas synpunkter dyrbart orubbadt. Jag vågar derföre i underdånighet, å min embetspligts vägnar, anhålla, att Eders Kongl. Maj:t ville gifva sådana föreskrifter, att det som ännu finnes qvar ej må godtyckligt behandlas, utan blifva så, som vetenskapen och kärleken till våra minnen kräfva, behandladt.

Äfven får jag i underdånighet anhålla, att Eders Kongl. Maj:t ville bestämma, huru med de ur kistorna både nu och vid föregående tillfällen upptagna föremålen bör förfaras, huruvida de skola åter nedläggas — hvilket knappast synes kunna ske på ett fullt noggrannt sätt — eller annorstädes förvaras. Skola de annorstädes förvaras, får jag i underdånighet hemställa, att de — såväl det förut som det nu senast upptagna — må utlemnas till förvarande i Statens Historiska Museum.

Det är icke allenast Uppsala domkyrka och hennes minnen, som frågan i närvarande stund gäller. Om än jag hittills icke under de sju år jag förestått mitt embete, funnit å någon annan ort än Uppsala en sådan medveten afsigt att hålla undan främmande inverkan, äfven när denna uppträder i lagens namn samt till fromma för vetenskapen och de fosterländska intressena, måste jag befara, att det exempel, som Uppsala Domkapitel i detta afseende gifvit, skall alltför lätt locka till efterföljd. Jag dristar mig, på grund af nit, hvars frånvara skulle för mig vara ett brott och en skam, säga, att här gäller, huruvida de föreskrifter Eders Kongl. Maj:t gifvit rörande bevarandet af våra kyrkliga minnesmärken, skola vara ett tomt ord eller, i de fall då lifaktigheten af de vetenskapliga och fosterländska intressena icke göra tillfylles, ett bindande bud.

Uppsala Domkapitels skrifvelse rörande undersökningen af konungagrafvarna bifogas. Underdånigst

Hans Hildebrand.

Stockholm den 10 december 1886.

7.

Till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Upsala län.

I skrifvelse af den 3 dennes, hvilken under den 7 hit inkommit, hafven I, med bifogande af afskrift utaf en förstnämnde dag till Eder ingången skrifvelse från Riksantiqvarien, anhållit, att Domkapitlet ville till Eder meddela svar å de af Riksantiqvarien i sist berörda skrifvelse uppstälda frågor, för så vidt samma frågor icke kunde anses vara besvarade genom Domkapitlets skrifvelse under den 24 sistlidne november, hvari lemnats begärd uppgift för Riksantiqvariens räkning rörande förändringar med Upsala domkyrka och dess minnesmärken under den pågående restaurationen; lydande dessa frågor ordagrant sålunda:

1. Hvilka grafkor hafva blifvit rubbade i domkyrkans vestra ända, när började och när afslutades dessa rubbningsåtgärder och huru pass omfattande voro de?

2. Har i det Svebiliska grafkoret locket af en kista blifvit genom åverkan under arbetet krossadt och i sådant fall, af hvilken kista?

3. Hafva i det Skytteska grafkoret arbetare uppehållit sig i omedelbar närhet af der förvarade dyrbara kistor? samt

4. Hafva i ett grafkor, då gaslysningen infördes i domkyrkan, kistorna blifvit rubbade och på ett om allt annat än pietet vittnande sätt blifvit uppstaplade och, derest detta är händelsen, i hvilket grafkor?

Till svar härå får Domkapitlet meddela följande:

1. Hvilka grafhvalf (ej grafkor, såsom Riksantiqvarien uttrycker sig) i domkyrkans vestra ända blifvit berörda af restaureringsarbetet och i hvad mån detta skett, är redan af Domkapitlet i skrifvelsen den 24 sistlidne november uppgifvet. Tiden för arbetenas början kan icke på dagen uppgifvas, då dagboksanteckningar häröfver icke

förts, men arbetena hafva egt rum under sistlidne sommar och innevarande höst. I Stenbockska (Menanderska) grafven är allt redan återstäldt i sitt förra skick. I Svebiliska grafven blifver förhållandet detsamma i dessa dagar och i Bjelkeska grafven med det allra första. I Skytteska grafven har ingen rubbning eller flyttning af kistorna egt rum.

2. I det Svebiliska grafhvalfvet har ej locket på någon kista blifvit *genom åverkan under arbetet krossadt* — frågan härom visar, huru pass tillförlitliga uppgifter stått Riksantiqvarien till buds — men väl har det inträffat genom *tidens åverkan*, att den tunna plåtbetäckningen å en träkistas förmultnade lock lossnat och något sjunkit eller satt sig. Liknande har förhållandet befunnits vara med en blykista i den Bjelkeska grafven, hvilken för öfrigt innehåller en oskadd metallkista och en alldeles förmultnad träkista.

3. I Skytteska grafhvalfvet har, såsom redan upprepade gånger sagts, ingen rubbning af kistorna behöft ske, då i den trånga öppningen endast en arbetare, af de allra pålitligaste, varit nere för arbetets verkställande i ett af murhörnen och deraf ingen våda för kistorna varit att befara.

4. Hvad slutligen angår det grafhvalf, det Oxenstjernska, genom hvilket gasledningen blifvit år 1870 i kyrkan införd, är Domkapitlet endast i tillfälle upplysa, *dels* att bland kistorna, som då voro, likasom de fortfarande äro, stående vid grafhvalfvets inre långvägg till venster om ingången uppifrån kyrkan, några måste undanflyttas till beredande af utrymme för rörledningen och dervid, antagligen för att icke utsättas för den svåra fukten från ytterväggen, ställas ofvanpå andra kistor, men att vid detta tillfälle, efter hvad nu inhemtats af en då i arbetet deltagande, vid stadens gasverk anstäld person, numera vaktmästare vid stadens fattiggård, ingalunda för-

farits på ett vårdslöst eller ovarsamt sätt, såsom Riksantiqvarien tror sig berättigad att förutsätta eller antaga, hvaremot det antagandet ligger vida närmare till hands, att tidens och den särdeles i detta hvalf hittills mycket svåra fuktens oundvikliga inverkan på kistorna vållat deras nuvarande skick, *dels* att numera, sedan genom jordens undangräfning invid yttermuren och dennas cementbeklädnad utvändigt fukten blifvit så vidt möjligt aflägsnad, det måste anses vara icke allenast bättre sörjdt för kistornas framtida bevarande i allmänhet, utan särskildt möjliggjordt att ordna kistorna på ett fördelaktigare sätt. För hvar och en, som icke låter sin mening bestämmas af hörsagor eller förutfattade antaganden, lärer således ingen grund finnas att misstänka vederbörande för vårdslöshet eller ett om allt annat än pietet vittnande tillvägagående vid gaslysningens inledande genom grafhvalfvet, och, hvad det nu pågående restaureringsarbetet vidkommer, så vittnar nyss berörda åtgärd till fuktens aflägsnande om raka motsatsen till ovårdsam och hänsynslös framfart i fråga om graflemningarna.

Till sist får Domkapitlet, hvad angår de nu besvarade frågornas motivering från Riksantiqvariens sida genom åberopande af 1867 års förordning, ånyo erinra, att något åsidosättande af dennas föreskrifter å Domkapitlets sida här icke egt rum.

Upsala den 14 December 1886.

På Domkapitlets vägnar:

A. N. Sundberg.

E. R. Henschen.

8.

Till Riksantiqvarien.

Sedan I — med förmälan att för Eder uppgifvits, att under det pågående restaureringsarbetet i Upsala dom-

kyrka åtskilliga förändringar med kyrkan vidtagits samt vissa grafkor, deribland jemväl det s. k. Gustavianska grafkoret, öppnats och ur der befintliga kistor dyrbarheter upptagits, oaktadt Domkapitlet i Upsala härom icke gjort sådan underdånig anmälan, hvarom i § 9 af förordningen angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande den 29 November 1867 föreskrifves — hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Upsala län anhållit, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande måtte vid vite förbjuda allt sådant arbete, i hvilket inginge nedbrytning eller förändring af domkyrkan samt dervarande grafvårdar och andra fasta minnesmärken, intill dess anmälan af nämnda beskaffenhet blifvit hos Kongl. Maj:t gjord och Kongl. Maj:t förordnat hvad som borde bibehållas eller genom afteckning och beskrifning åt efterverlden bevaras, innan nedbrytning eller förändring företoges, har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande genom beslut den 3 december 1886, med afseende å hvad i ärendet blifvit upplyst, funnit det begärda vitesförbudet icke böra utfärdas;

och hafven I mot berörda beslut underdånigst fullföljt talan samt i särskilda skrifter den 7 och 10 december 1886 utvecklat, hurusom enligt Eder uppfattning Domkapitlet uti berörda hänseenden icke iakttagit hvad Domkapitlet ålegat.

Efter nådig remiss har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och tillika öfverlemnat infordradt yttrande från Domkapitlet deruti Domkapitlet anfört, bland annat, att Kongl. Maj:t den 30 januari 1884 gillat uppgjorda ritningar till domkyrkans restaurering och sedermera stält det för arbetets utförande beviljade statsanslaget till Domkapitlets disposition att till afsedda ändamålet användas; att någon nedbrytning eller förändring utöfver hvad den sålunda faststälda restaureringsplanen förutsatte icke egt rum; att af de i kyrkan förvarade grafvårdar och andra fasta minnesmärken endast

en uppgifven minnesvård, efter fullständig afritning, blifvit för behöfligt murningsarbetes verkställande tillfälligtvis nedtagen och flyttad till annat förvaringsrum i kyrkan; att vissa grafhvalf måst för grundmurens förstärkande genombrytas, men numera vore åter igenmurade; att med anledning af en utaf domkyrkosysslomannen hos Domkapitlet gjord framställning, att ur de för arbetarne lättast tillgängliga grafhvalfven, nemligen det Gustavianska och det Oxenstjernska, måtte till förekommande af olofligt tillgrepp skyndsamt upptagas åtskilliga dyrbarheter, hvilka efter hvad kändt vore förvarades i der befintliga likkistor, Domkapitlet låtit genom utsedde personer, dervid förts särskildt protokoll, ur vissa kistor upptaga åtskilliga uppräknade dyrbarheter, hvilka insatts i säkert förvar å samma ställe som domkyrkans öfriga dyrbarheter, i afvaktan på det beslut Kongl. Maj:t framdeles möjligen kunde komma att, efter Domkapitlets underdåniga framställning, rörande dem fatta; samt att, ehuru, enligt Domkapitlets förmenande, ännu icke vid restaureringsarbetet förekommit något sådant fall, då underdånig anmälan enligt 1867 års förordning bort göras, Domkapitlet ingalunda ville förneka, att äfven under tillämpningen af en redan nådigst gillad plan fall kunde inträffa, då sådan underdånig anmälan af Domkapitlet obestridligen borde ega rum.

Vid föredragning af detta ärende har Kongl. Maj:t, enär Kongl. Maj:t gillat ritningarne till domkyrkans restaurering och för arbetets påbörjande stält medel till Domkapitlets disposition, samt, såvidt upplyst är, någon förändring med domkyrkan, utöfver hvad restaureringsplanen innehåller, icke blifvit vidtagen, funnit Eder framställning ej föranleda annat yttrande, än att Domkapitlet bör dels, derest framdeles ifrågakommer att öppna kistor i det Gustavianska grafhvalfvet, härom göra underdånig framställning, dels ock i god tid, innan förändring af viss

del af domkyrkan vidtages, derom lemna Eder underrättelse, på det I måtten kunna föranstalta om de afteckningar och iakttagelser, I ansen lämpliga, dock att restaureringsarbetet icke härigenom må uppehållas. Hvilket jag skolat Eder till kännedom härigenom meddela, jemte det nådig skrifvelse i ämnet till Domkapitlet afgår.

Stockholm den 11 Februari 1887.

C. G. Hammarskjöld.

Nils Claëson.

Svenska Fornminnesföreningen

höll sitt allmänna möte i Linköping den 19—20 augusti. Deltagandet var ganska stort och anordningarna förträffliga. Diskussionen öfver de framstälda frågorna var liflig. Linköpings Domkyrka, Vreta Klosterkyrka och Stjernarps slott besöktes, äfvensom det nybildade Östergötlands museum, redan ganska rikt och prydligt ordnadt. Förtjensten af detta, liksom af de goda anordningarna för mötet tillkommer löjtnant Anton Ridderstad.

En stenåldersgraf på Gotland.

År 1886 inkom ett ganska märkligt fynd från Gotland, märkligt såväl genom ålder som genom beståndsdelar. Under arbete i ett grustag inom en åker å Vesterbjers egor i Gothems socken träffades »inom en halfcirkel af större gråstenar, stående i marken och uppstigande öfver jordytan till en fot eller mindre, ett obrändt, utsträckt skelett, liggande vid pass 2 fot under markens yta. Ofvanpå gruset, i hvilket skelettet låg, märktes ett lager af svart rensad jord af omkr. 1 fots mäktighet.»

Vid detta skelett hittades följande föremål.

50.

51.

52.

53.

1—2. Tvänne *flintmejslar*, den ena med ena bredsidan nästan plan, den andra starkt bugtad, den andra

bred och temligen tunn (längd 12,8 cm, bredd 6,3—4,2 cm, tjocklek 2 cm).

3—8. Sex hela, väl arbetade *spjutspetsar af skiffer*, alla af samma form (fig. 50). Längden varierar mellan 17,9 och 12,15 cm. Ytan är fin, färgen är jämn, grå.

9. En söndrig *spjutspets af skiffer*, som antagligen haft samma form. Ytan är vittrad, färgen ojämn, grå med svarta ränder.

10. En bit af en *spjutspets af skiffer*, af annan skiffer än de föregående. Färgen är grågul.

11. En *spjutspets af ben*, till formen påminnande om skifferspjuten (fig. 51). Den är lindrigt krökt, båda sidorna äro jämnt kullriga, ytan är vittrad. Udden saknas. Den nuvarande längden är 12,9 cm.

12. Nedre delen af en *pilspets af ben*. Den ena sidan plan eller mycket svagt kullrig, den andra sidan tvåfacetterad. Udden är afbruten; den nuvarande längden är 6,55 cm.

13—20. Åtta *svinbetar* med större och mindre spår af bearbetning. Nr 13 har vid spetsen ett från betens insida borradt, genomgående hål med större diameter på insidan än på tandens yttre sida; på tandens insida ses tydliga, breda, fördjupade parallela linier, vinkelrätt mot tandens kanter, dessutom två dylika, mindre tydliga (fig. 52). — Nr 14 har vid spetsen och basen ett borradt rundt hål, på insidan tre grofva linier (fig. 52). — Nr 15 har vid spetsen ett hål och på insidan en otydlig fördjupad linie, från tandens öfverkant gående ett stycke nedåt. — Nr 16 har vid spetsen ett hål. — Å nr 17 är sjelfva spetsen rätlinigt afskuren, vid den nuvarande spetsen finnes ett hål, tandens öfverkant är vid spetsen aftäljd med ett skärande verktyg. — Nr 18—20 hafva ett stort stycke vid spetsen urtäljdt.

På enskild väg såldes något senare till museet en skifferpil af samma slag som de i det föregående om-

talade. Det synes sannolikt, att äfven denna tillhört samma fynd.

Det är icke första gången, som en stenåldersgraf anträffats på Gotland. Vid Tjälders i Boge socken har man i ett stenröse inom en stenkista funnit ett menniskoskelett och en flintknif, vid Norrgårda i Tofta socken inom en stensatt graf i ett stenröse en flintdolk liggande under hufvudet till ett menniskoskelett, vid Bäckekide i Sanda socken en stenyxa, liggande bland murknade menniskoben i en af fyra flata stenar bildad kista i ett stenröse. Alla de fyra socknar, i hvilka stenåldersgrafvar anträffats, ligga visserligen vid eller nära stranden, men med sådana naturförhållanden som de på Gotland rådande kunna vi icke antaga, att stenålderns befolkning hållit sig uteslutande invid kustlandet. Redskap från stenåldern träffas ock öfver hela Gotland.

Den skiffer, af hvilken de ofvan omtalade pilarna eller spjutspetsarne äro gjorda, lär icke förekomma på Gotland, hvarest väl finnes skiffer, men af en beskaffenhet, som icke gör det möjligt att af den tillverka redskap eller vapen. Skiffern, af hvilken dessa saker är gjord, eller de färdiga pilarne måste således utifrån hafva kommit till ön. Detsamma gäller flintan.

Detta fynd (Inv. 7998) gifver oss sålunda en antydan, att redan under en så aflägsen period som stenåldern var samfärdseln ganska liflig. Det visar, att man under stenåldern hade så pass goda farkoster, att man kunde till Gotland färdas öfver hafvet från de kringliggande fastlanden.

H. H—d.

Ett praktspänne från Gotland.

Af Sveriges alla landskap är det fortfarande Gotland, som årligen sänder de flesta bidragen till Statens Historiska Museum. Bygden var under forntiden olika tät i olika delar i vårt land, och från vissa landskap ega vi derför icke rätt att vänta mycket talrika fynd. Det är emellertid otvifvelaktigt, att från ett och annat landskap borde lika mycket fynd kunna komma till statsamlingen som från Gotland, men tydligen blifva i dessa landskap fynden icke uppmärksammade, tillvaratagna och hembjudna, helt visst till stor förlust för fornkunskapen.

De många fynd, som årligen komma från Gotland, innehålla naturligtvis i allmänhet former, som äro bekanta, men det är ytterst sällan, som man kan säga, att dupletter erbjudas museet; mellan de nykomna och de förut varande exemplaren finnas hvarjehanda skiljaktigheter i detalj, som kunna vara af stort intresse att iakttaga. För några år sedan erbjöds museet en mycket sällsynt fornsak funnen på Gotland och som ersättning utbådos icke penningar, utan några sådana exemplar af vanliga gotländska fornsaker, som voro dupletter och mindre behöfliga för museet. Jag fick i uppdrag att utsöka sådana, men uppgiften blef ganska svår, ty äfven föremål, som vid första ögonkastet syntes vara lika, befunnos vid närmare granskning förete hvarjehanda skiljaktigheter. Men om äfven den allra största delen af de fornsaker, som under loppet af året hittats på Gotland, visa hufvudformer, som äro bekanta, så bringar dock gemenligen hvart år något, som helt och hållet eller i ett och annat afseende är nytt.

Till den senare delen af Gotlands jernålder hör en grupp af cirkelrunda metallspännen, vanligen med en öppning å ena sidan mellan två uppböjda eller åtminstone

upphöjda knappformiga, hufvudformiga eller helt enkelt inrullade ändstycken och med rörlig nål. Man har kallat dem ringsöljor; det vore dock mera konseqvent att kalla dem ringspännen. Denna grupp har ännu icke blifvit föremål för så omfattande studier, som den förtjenar; äfven i Montelii atlas är den representerad af blott få exemplar,

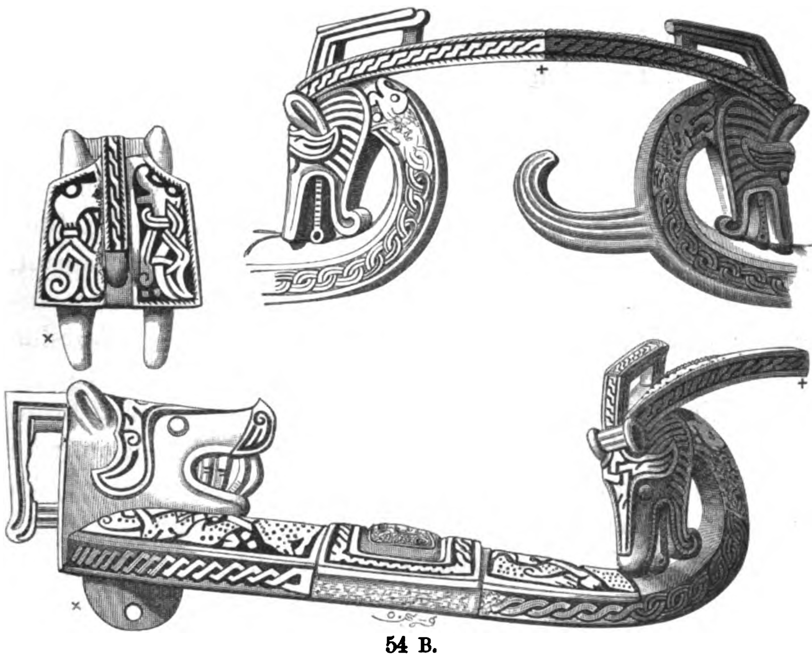
54 A.

hvilka icke kunna gifva ett begrepp om gruppens allmänna förekomst och dess mångformiga uppträdande. I nästa årgång af *Månadsbladet* skall jag åt denna grupp egna en uppsats, för hvilken figurerna redan äro i det närmaste färdiga.

År 1887 hittades vid Austres i Tingstäde socken på Gotland ett spänne af denna grupp eller rättare en repre-

sentant för en bigrupp (med fast nål), som företer så många vigtiga drag, att vi kunna säga, att vi här hafva för oss något nytt. Fig. 54 A och B visa detta spänne i naturlig storlek och låta äfven detaljerna framträda, hvadan den här följande beskrifningen torde blifva lätt förstådd.

Ringspännenas nål plägar vara rörlig. Den ena ändan omsluter sjelfva spännet, men aldrig så tätt, att icke denna del kan efter godtfinnande flyttas fram eller till-

54 B.

baka längs hela spännet eller, om dettas midtparti har större bredd och höjd, åtminstone längs hälften deraf. När spännet skulle användas och nålen för detta ändamål träddes genom klädnaden, lagade man så, att nålens ända kom midt för den redan omtalade öppningen och den ringformiga delen drogs sedan ned, så att öppningen kom att ligga öfver eller under nålen. Det uppstående ändstycket

vid öppningen hindrade spännet och nålen att skiljas från hvarandra och låter således äfven ringspännet höra till säkerhetsspännenas stora grupp.

Å det ifrågavarande spännet är emellertid förhållandet ett annat. Här finnes visserligen å den ena sidan den vanliga öppningen begränsad af tvänne bak- och ombõjda hufvud, men nålspetsen kan icke lyftas öfver någotdera, för att inom detsamma intaga en tryggad ställning: på de två djurnackarne hvilar en dem förbindande tresidig skifva. Här har det alltså blifvit nödigt att sörja för en särskild anordning till upptagande och fasthållande af nålspetsen: från den ena djurnacken springer derför fram ett i ändan uppböjdt utsprång, som tjenat som nålhållare. Nålspetsen fick sålunda en mindre rörlighet än vanligt och den motsatta nåländan behöfde derför ej, kunde ej ens, den heller, hafva den vanliga flyttbarheten. Dess ände blef också fäst vid ringen medels en liten sprint, som träddes igenom två från ringens undersida utspringande flikar. Det är dens plats, som på ringens öfversida angifves genom det stora djurhufvudet.

Nålen fattas. Spännets ringformiga del består af brons och är på undersidan konkav. Man ville tydligen undvika en allt för stor tyngd — det oaktadt är spännet ganska tungt och förutsätter således mycken fasthet hos tyget i den klädnad, i hvilken spännet kunde bäras.

I ringens öfre yta märkes endast å djurhalsarna och delvis å sjelfva hufvudena den förgylda bronsen, annars är ytan täckt af silfver och guld. Guldet förekommer i tre tunna skollor, pressade och filigranprydda, anbragta dels på förbindelseplattan mellan ändstyckena, dels på midten af ringens två sidodelar. Silfret förekommer i en jämn platta med inristade linier och punkter, som äro fylda med niello.

Olika meningar hafva uttalats rörande de namn vi böra tillägga den nordiska ornamentikens djurgestalter.

Om de än i mycket äro fantastiskt formade, torde de dock från början varit tänkta som afbilder af särskilda slag af djur. Om förmågan att på ett fullt troget sätt återgifva detta saknades, och i följd deraf djurbilden småningom genomgick en hel serie af förvandlingar, kunde det hända, att på ett stadium af utvecklingen djurbilden hade fått en viss likhet med ett annat djur och att man då medvetet sökte göra denna likhet större.

Å denna ring förekomma tre djurhufvud, af hvilka två äro hvarandra fullkomligt lika, men betydligt afvika från det tredje. Detta tredje, sittande öfver nålfästet, med sina nästan upprätt stående breda öron, med sitt tvärt afskurna, upptill något uppstigande tryne och sina ansenliga huggtänder, kan svårligen anses föreställa något annat än ett svinhufvud. Örats ställning, det helas konturer, formen af käkarna och af tungan, göra det temligen troligt, att vi i de två andra hufvuden, hvilka uppbära den förut omtalade förbindelseskifvan, hafva att se hästhufvud. Således förekomma här två stiliserade former af hufvud, hvilka äro att hänföra till två olika slag af djur. Ett för dem och andra hufvud, som ingå i den senare nordiska ornamentiken, utmärkande drag af stilisering är det upphöjda och kraftiga midtpartiet i ansigtet, som börjar vid nos eller tryne, går, vidgande sig, upp till pannan och derifrån skjuter en arm ut bortom hvartdera ögat. På runslingornas djurhufvud sakna vi detta drag; de hafva ock en helt annan form på ögonen än de här förekommande och hittills omtalade djurhufvudena.

Formen af det öfver nålfästet anbragta hufvudet berättigar oss att anse, att de på Gotland så allmänt förekommande djurhufvudformade spännena hafva lånat sin form från svinets hufvud. Just dessa spännen gifva ett ypperligt exempel på den process jag nyss antydde, att under fortgången af en utveckling, hvilken dittills följdriktigt utgått från en gifven början, inskjutes ett nytt mo-

tiv, på grund af tillfälligtvis uppkomna likheter med något utanför stående, en likhet, som fångslat tillverkarens fantasi. Det svinhufvudformade gotländska spännet är, såsom jag på annat ställe utförligt visat, intet annat än en senare form af ett litet bågspänne, som icke har det ringaste att göra med djurhufvud af något slag.

Det är ganska sällsynt, att på spännen af detta slag nålen är fäst vid ringen och utmärkt med ett uppstigande ornament ofvanpå platsen för nålfästet. Vi torde få anse, att man efter att hafva haft en nål, flyttbar kring ringen, med rikt dekoreradt hufvud, låtit nålen få ett fäste och förvandlat det forna nålhufvudet, hvars dekoration man icke ville uppgifva, till en prydnad på ringens öfversida.

De tre guldplattorna visa en förtrolig bekantskap med filigrantekniken och måste således vara arbetade på en tid, då denna teknik hade länge blifvit öfvad. Det är egentligen under en del af den gotländska jernåldern, som vi finna en synnerlig förkärlek för dekorerande med pressade, filigranprydda guldplåtar: den period, då de spännen, som från början hade bestått af en cirkelrund skifva med djurmotiv, småningom hade vuxit ut till det s. k. dosformiga spännet, ännu cirkelrunda till formen, men höga och temligen klumpiga, med fyra stolpar fästa vid sidan, med fem förhöjningar på den öfre ytan, en svarande mot hvar stolpe, en, något större, i midten. På dessa stolpar och midtförhöjningar finna vi väl stundom ett ganska fint arbete nedlagdt, men de befinna sig å gränslinierna till fält, fyrsidiga på sidopartiet, ojämnt triangulära på den öfre ytan, hvilka fält, när spännena af denna grupp äro som bäst, äro fylda just med pressade och filigranprydda guldbleck. Ingalunda alltid äro de djurmotiv, som bestämma dessa filigranornament, af yppersta beskaffenhet, de förråda tvärtom mycket en begynnande upplösning, djurkroppens böjningar blifva kantiga och afbrutna, sammanhanget mellan lederna upplöses, stycken af kroppen få

falla bort, under det andra, vanligen de förnämsta, bibehållas. Filigranarbetet kräfver mycken skicklighet, mycken omsorg, mycket tålamod, guldet är en dyrbar metall — man kunde då tycka, att de gamle arbetarne skulle mera, än hvad i verkligheten skett, hafva vinlagt sig om renhet i utarbetandet af dessa ornament.

För att finna, i hvilket förhållande det ringspänne, som nu sysselsätter oss, står till dessa dosformiga spännen med deras guldbeläggning och filigranarbete, må vi granska de motiv, som förekomma å ringspännets tre guldplåtar. Vi märka då snart, att å de tvänne fyrkantiga guldblecken befinner sig bilden i full upplösning: vi se en starkt och flere gånger böjd kropp samt två ben, men intet hufvud. Å det tredje, tresidiga guldblecket finna vi deremot ett bättre utpräglad mönster: två långsträckta, tvåbenta, hvarandra korsande djur, hvilka öfver korsningspunkten äro sammanbundna med en ring. Hufvudena äro dock endast skizzerade och det bakre benet är på ett löst sätt fäst vid bålen.

Den grupp af dosformiga spännen, som visar beläggning med guldbleck, visar ock talrika prof på silfverplattering och visar ej sällan i silfret niello-inläggning. Det är en bottenskifva till ett sådant spänne, som har de fyra silfverplatterade ormslingorna, hvilka man så ofta ser afbildade såsom prof på fornnordisk ornamentik, sedan jag först publicerade detta spänne år i *Månadsbladet.* På stolpar och kantlister förekommer äfven silfverplattering, ofta förenad med niello-inläggning. Af de stora svinhufvudformiga spännena finnes äfven en grupp, å hvilken samma dekorationssätt synnerligt frikostigt användes. Ännu andra fornsaksgrupper finnas, å hvilka silfverplattering, förgyllning och någon gång guldbleck med filigransirning förekomma. Jag återkommer till dem i nästa årgång af *Månadsbladet.* Det är en synnerligen märklig afdelning inom den gotländska jernåldern, hvilken hittills

icke varit så mycket uppmärksammad som den förtjenar.

På silfverytorna förekomma dels invecklade djurfigurer med de vigtigare partierna, t. ex. hufvuden, vanstälda, dels snodd- och knutornament, korrekt och behagligt utförda.

Bakom det stora djurhufvudet och på den tresidiga förbindelsedelen förekomma rätvinkliga byglar, genom hvilka förmodligen band varit trädda.

I museets inventarium har detta märkliga smycke numret 8,211.

Hans Hildebrand.

Ur den arkeologiska literaturen.

Die Hügelgräber zwischen Ammer- und Staffelsee, geöffnet, untersucht und beschrieben von D:r Julius Naue. Med 1 karta och 59 planscher (deraf 22 färglagda). Stuttgart, 1887.

Detta arbete är af stor betydelse för kännedomen om förhållandena i södra Tyskland under tiden före Kristi födelse. På ett synnerligen förtjenstfullt sätt har författaren undersökt, beskrifvit och afbildat innehållet i icke mindre än 307 grafhögar, hörande till 24 olika grupper och belägna mellan Ammer- och Staffel-sjöarna, sydvest om München. Emedan ej sällan flere personer begrafts i samma hög, är emellertid antalet nu beskrifna grafvar ännu större än den nyss angifna siffran. I några fall visade sig gruppens alla grafvar vara från en och samma period. Så fann man i en af 5 högar bestående grupp endast grafvar från bronsåldern. Men de flesta grupperna innehöllo grafvar från flere på hvarandra följande perioder: från bronsåldern, från den äldre och den yngre Hallstatt-perioden och från närmast derpå följande tid.

Bronsåldern är väl känd både i Schweiz och i norra Tyskland, men i södra Tyskland har den ända till senaste tid varit så ofullständigt känd, att mången har förnekat denna periods tillvaro der. Hvarje bidrag till vår kunskap om denna aflägsna tid i södra Tyskland är derför välkommet, och detta gäller särskildt om bidrag af den betydelse som herr Naues.

En af högarna från bronsåldern visade en mycket egendomlig grafkonstruktion: tre små, hvälfda rum, hvilkas tak bildades af ohuggna

stenar, lagda i hvarf på hvarandra, så att det öfverliggande hvarfvet sköt ett stycke framför det underliggande, således samma byggnadssätt, som vi känna från Orienten och Grekland, ehuru de nu beskrifna hvalfven både äro smärre och af simplare material än de i Medelhafslanden.

En annan bronsåldershög omslöt en mindre kista af stenhällar, på hvilkens takhäll funnos flera runda, skålformiga fördjupningar af alldeles samma slag som våra »elfqvarnar». I denna kista låg jemte andra föremål ett bronsbleck, prydt med särdeles vackra spiraler, lika dem från Nordens äldre bronsålder; de utmed kanterna löpande raderna af trianglar, fylda med mycket fina, parallela streck, visa emellertid, att arbetet förskrifver sig från en något senare tid. Förekomsten af sådana spiraler i södra Tyskland är i hög grad värd vår uppmärksamhet, emedan dylika sirater ej förut voro kända från den trakten.

De af herr Naue gjorda fynden från bronsåldern äro således af stort intresse, men de flesta af honom undersökta högarna förskrifva sig från den äldre jernåldern, Hallstatt-perioden, och de upplysningar, som han skänkt oss om denna vigtiga period, äro ännu mera värderika, isynnerhet som han redogör *för hvarje grafs innehåll,* under det att vi tyvärr icke ega motsvarande redogörelser för det stora graffältet vid Hallstatt.

Vid en jemförelse mellan fynden från sistnämnda graffält och från Bayern visa sig de flesta typerna vara de samma: på båda ställena har man funnit de långa, tveeggade jernsvärden, de breda dolkarna med slidor af brons eller jern, samt de breda bältebeslagen af brons med drifna sirater, som vi så väl känna från herr von Sackens planscher. Liksom vid Hallstatt, träffar man också i Bayern en mängd fibulor af italienska typer, eller rättare af typer, som uppstått genom efterbildning af de italienska. I de af herr Naue undersökta högarna förekommo emellertid icke de vid Hallstatt allmänna, af en i dubbelspiral lagd bronstråd bildade fibulorna. Utan tvifvel har detta sin förklaringsgrund deri, att dessa spännen, såsom jag på annat ställe sökt visa [1], kommit till Hallstatt från Grekland, men att detta grekiska inflytande ej sträckt sig så långt åt nordvest som till trakten af det nuvarande München.

Att det italienska inflytandet deremot varit starkt äfven i sistnämnda trakt, visar sig ej blott af de redan omtalade fibulorna, utan äfven af flere italienska bronskärl och andra föremål. Så upptogs ur en graf en »cista a cordoni», ett bronskärl af det i Italien, särskildt i och nära Bologna, vanliga slaget. En annan graf innehöll ett italienskt bronskärl af den form, som plägar kallas »situla»; det hade stått i en korg, af hvilken ännu lemningar funnos qvar. I situlan var insatt en af vildt päronträ svarfvad skål, af vacker form. Den är både på sjelfva skålen och på foten prydd med smala, upphöjda, rundtomkring löpande band, och ett af dessa band, det nedersta på fotens smala del, ligger löst omkring foten; det är utsvarfvadt ur samma stycke som denna. Vi hafva således här, redan från tiden långt före Kristi födelse, ett prof på den konstsvarfning, som vi stundom återfinna på arbeten från de senaste århundradena.

---

[1] *Om tidsbestämning inom bronsåldern* i Vitterh. Akad:s handlingar, 30:de delen, sid. 115.

I träskålen låg en svartbrun massa, hvilken professor Radlkofer i München vid undersökning ansett sig kunna bestämma som en hoptorkad rest af honung eller mjöd och ost. Redan Homerus omtalar, huru grekerna beredde en dryck af vin, honung, ost samt mjöl, och ännu i dag är en dylik blandning mycket omtyckt i Grekland.

Att träskålen och dess innehåll kunnat så länge bevaras, torde i väsentlig mån bero derpå, att situlan låg, och måhända alltifrån högens uppkastande legat, kullfallen och således utgjorde ett utmärkt skydd för den derunder liggande träskålen.

I hög grad anmärkningsvärdt är det, att herr Naue funnit vidsvinsskelett i flere grafvar från Hallstatt-perioden; ett sådant fynd i en graf från den rena bronsåldern och ett i en graf från öfvergångstiden mellan bronsåldern och Hallstatt-perioden visa, att detta egendomliga bruk har mycket gamla anor, ehuru det först under sistnämnda period synes hafva blifvit mera allmänt. Vanligen är det unga djur, som blifvit på detta sätt jordade. De ligga antingen på ryggen eller på sidan; i några fall var hufvudet klufvet. Högst märkvärdig är en graf, i hvilken man *endast* fann ett vildsvin, utan lemningar af menniskoben. Öfver det omsorgsfullt nedlagda, stora djuret, bredvid hvilket bitar af lerkärl hittades, hade man lagt stora stenar och deröfver uppkastat en hög. Denna var belägen något för sig sjelf, vid kanten af graffältet.

Sannolikt hänger allt detta tillsammans dermed, att vildsvinet var ett heligt djur hos kelterna, hvilket folk under nu i fråga varande tid innehade södra Tyskland. I sina tempel eller heliga lundar hade kelterna vildsvinsbilder, gjutna i brons; detta djurs bild buro de som fälttecken, och med samma bild prydde de ofta sina sköldar.

Utrymmets knapphet hindrar mig att här redogöra för det myckna intressanta, som herr Naues bok för öfrigt innehåller: för de redogörelser, han lemnar om vagnslemningar, hvilka anträffats i de af honom undersökta, liksom i så många andra keltiska grafvar; för de värderika upplysningar han meddelar om lerkärlen och deras enkla, men mycken uppmärksamhet värda, målade sirater, samt om de många andra, olikartade föremål, som han funnit; äfvensom för de urgamla åkrar (»Hochäcker»), vägar och bostadsplatser, hvilka ligga invid de af honom beskrifna högarna, och af hvilka åtminstone många utan tvifvel äro samtidiga med dessa.

Man måste lyckönska icke blott herr Naue utan äfven den förhistoriska fornforskningen till de vigtiga resultat, som han vunnit och genom det nu offentliggjorda arbetet lärt oss känna, och vi hoppas, att han snart måtte lemna oss en lika utmärkt redogörelse för de nya undersökningar, hufvudsakligen i grafvar från bronsåldern, med hvilka han senast varit sysselsatt.

Oscar Montelius.

Från Akademiens sammankomster.

Den 13 juli 1887.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade Akademien mottagit, för utlåtandes afgifvande, en underdånig ansökan af grefve C. A. W. Löwen, att fem i Löwenska grafkoret vid Frötuna kyrka i Roslagen förekommande föremål, nämligen två kanoner och två mörsare med allt tillbehör samt en brännspegel må få som depositum öfverflyttas till Artillerimuseet i Stockholm, äfvensom att det under nämnda grafkor befintliga hvalfvet må i grefve Löwens närvara öppnas och de derstädes förvarade fanor och fanstänger upptagas för att förvaras antingen i nämnda museum eller i Torsåkers kyrka, inom hvars församling det nuvarande Löwenska fideikomisset är beläget, eller i grafkoret vid Frötuna kyrka. Sedan Akademien tagit kännedom om församlingens och domkapitlets utlåtanden rörande denna ansökning, beslöt Akademien att tillstyrka bifall till den förra framställningen äfvensom till den senare framställningens tredje alternativ.

Genom Konungens Befallningshafvande i Jönköpings län hade till Akademien blifvit insänd en underdånig ansökan af Haurida socken om tillstånd att bortbyta eller försälja en kyrkan tillhörig brudkrona. Akademien beslöt att till Kongl. Maj:t inlemna denna ansökan med förklaring, att brudkronan icke är för Statens samlingar behöflig och med hemställan om afslag till församlingens ansökan.

Akademien förklarade sig icke hafva något att invända mot en tillämnad omgjutning af Torsåkers församlings i Vesternorrlands län år 1728 gjutna mindre ringklocka.

Visby stads drätselkammare hade till Kongl. Maj:t och Kronan hembjudit en ringklocka från medeltiden, som fordom hängt i Sankt Karins torn och som staden nu önskade sälja, för att bereda sig någon inkomst. Akademien ansåg denna klocka icke böra inköpas för Statens samlingar, som redan hafva en klocka från 1400-talet, men lemnade Riksantiqvarien i uppdrag att inleda underhandlingar rörande klockans bevarande för framtiden.

Inskrift. Akademien faststälde inskrift att sättas på grafvården öfver B. E. Hildebrand.

Den 31 augusti 1887.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt gifva Erik Ihrfors sin prismedalj i silfver.

Statssamlingarna. Akademien beslöt inlösa en vid Hultaberg i Kungssäters sn, Vestergötland, funnen spiralring af blekt guld.

Akademien beslöt inlösa en vid Storegården, Öster-Bitterna, Vestergötland, funnen guldarmring från bronsåldern.

Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd att i Visby inköpa en samling fornsaker.

Akademien beslöt inlösa: ett större bronsspänne med beläggning af guld och silfver, funnet vid Austres, Tingstäde sn; bitar af en guldbrakteat, funna vid Rovide i Fröjels sn; silfvertackor m. m. funna vid Hesselby i Dalhems sn; en större rund spännbuckla, funnen vid Busarfve i Barlingbo sn, och en silfverskatt, funnen vid Grausne i Stenkyrka sn — allt på Gotland.

Fasta fornlemningar. Akademien godkände Riksantiqvariens åtgärd, att lemna amanuensen Karlin 200 kr. för gräfningar vid Skanör och Falsterbo, och hemstälde till den antiqvariska nämnden att upptaga i budgeten för nästa år ett anslag af ytterligare 400 kr. för innevarande års gräfningar vid de två städerna.

Friherre L. G. Paykull hade anmält, att det vore önskligt att för en tillämnad väganläggning borttaga ett par resta stenar å Grillby egor nära Knifsta station i Uppland. Dr Ekhoff hade, på anmodan af Riksantiqvarien, besökt platsen och beskrifvit det graffält, till hvilket de resta stenarne hörde. Akademien beslöt medgifva stenens borttagande.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt, att Råda kyrka i Vermland skulle rödfärgas å väggarne och tjärstrykas på taket.

Riksantiqvarien anmälte, att förslag förekommit att inköpa medeltidsklockan från S. Karins ruin till någon annan kyrka inom landet. Akademien anmodade Riksantiqvarien att gifva magistraten i Visby det svar, att derest klockan försåldes till någon svensk kyrka, hade Akademien intet att deremot invända, men att Akademien ville på det allvarligaste hemställa, att klockan icke måtte, till beredande af en obetydlig vinning, nedsmältas, utan hellre förvaras i Gotlands fornsal.

Kyrkoherden i Floda församling af Strengnäs stift hade till Akademien inlemnat en underdånig skrifvelse med anhållan att för möjliggörande af en tillämnad höjning af kyrkans sakristiedörr en del af den strax ofvanför befintliga väggmålningen måtte få borttagas. Riksantiqvarien anmälte, att det midt ofvanför dörren befintliga partiet af målningen vore skadadt, hvadan Akademien ansåg sig böra tillstyrka bifall till den gjorda underdåniga ansökningen, under förutsättning att kringliggande delar af målningen icke skadades och att Kongl. Maj:t medgifvit sakristiedörrens höjande.

Akademien medgaf för sin del, att en del äldre inventarier tillhöriga Öfver-Kalix kyrka må i Norrbottens läns museum deponeras med vilkor, att i händelse något af dessa föremål skulle finnas vara för Statens samlingar behöfligt, det till dem öfverlemnas.

Akademien beslöt att till Kongl Maj:t ingå med en underdånig skrifvelse tillstyrkande Tegneby församlings i Bohuslän begäran om tillstånd att rifva den nuvarande kyrkan, med nödiga försigtighetsmått.

Akademien medgaf, att från Resteröds kyrka i Bohuslän må till Göteborgs museum få öfverlemnas en modell till altarprydnaden och ett altartäcke, båda från 1700-talet.

Akademien ansåg sig icke hafva något att invända mot rifningen af Hyllie kyrka i Skåne.

Medaljförslag. Förslag till Stockholms simsällskaps medalj anmältes.

Den 15 september 1887.

Akademiska ärenden. Anmältes, att Akademiens utländska ledamot grefve Giovanni Gozzadini i Bologna aflidit den 25 augusti.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt, på förslag af Riksantiqvarien, att i underdånigt utlåtande rörande rifning af kyrkor, begära som vilkor för rifningen föreskrifter rörande behandling af grafvarna.

Medaljförslag. Förslag till belöningsmedalj för Brandförsäkringsaktiebolaget Sverige anmältes och godkändes.

Grafvarna i kyrkorna.

Folk finnas, som icke egna sina döda någon omvårdnad. Det draget anses vittna om en synnerligen låg grad af bildning. Den, såsom naturlig, annars så vanliga känslan af sammanhörighet mellan de lefvande och dem, som gått hädan, och den derpå grundade känslan af pietet, synes vara för ett sådant folk främmande: det tänker icke på annat än hvad det har för ögonen. Der döden träder till och griper sitt rof, framkallas helt naturligt hvarjehanda frågor: hvad betyder detta? i hvilka förhållanden har den, som nu ligger kall, i och med den stora förändringen inträdt? — frågorna om möjligheten af en fortvara under andra förhållanden, men dessa frågor synas aldrig hafva stält sig för dem, som icke vårda sig om de döda. När vi stå inför qvarlefvorna af en forntida kultur, ej nog högt utvecklad att hafva lemnat efter sig skriftliga minnesmärken och för långt skild från oss i tiden, när några af hennes tankar skulle hafva mäktat genom mundligt öfverlemnande komma till oss, är det knappast af annat än sättet att behandla de döda, som vi kunna sluta oss till något af de tankar, som då tänktes.

Men om det ligger en råhet i bristen på all omvårdnad af de döda, månne icke det äfven ligger en betänk-

lig råhet deri, att man hos ett folk, som lefver mot det nittonde århundradets slut och är i fullt mått i besittning af dess kultur, hos ett folk, som obestridligen egnar omsorg åt de döda, köper grafvar för dryga summor, uppreser dyrbara monument, kan nedlägga en förmögenhet på kransar och blommor till begrafningen, med den yttersta hänsynslöshet behandlar föregående ättleds grafvar? Från denna råhet kunna vi dessvärre icke frikänna den svenska allmänheten. Om än vår tids Svenskar icke äro det enda folk, mot hvilket en sådan förebråelse kan riktas, icke ligger deri något berättigande af en vandalism, som fortgått länge och ännu snart sagdt dagligen och stundligen öfvas.

Jag vill här icke tala om grafvarna på våra kyrkogårdar. Som i dem ännu jordas och sällan en graf finnes, till hvars innehafvare ej slägtingar finnas, gör sig dock vanligen pieteten gällande. Men det händer, att omregleringar förekomma af kyrkogården och då kan man få se hvarjehanda, som minst sagdt är betänkligt. Särskildt händer det då, att grafvårdarne, ifall de äro af fast sten, få praktiskt användning. Huru mången grafsten har icke af sådan anledning vandrat ut i bygden för att göra tjenst i en trappa eller framför brunnen? Får ej en väl skulpterad grafsten ligga i sjelfva ingången till Vadstena kyrkogård, med en jerndubb inslagen i den ena bilden till gagn för en grind, med hvilken öppningen skulle kunna tillslutas?

Nutidens omsorg att sörja för de lefvandes helsa har gjort en ända på bruket att begrafva inne i kyrkorna. De i dem förekommande grafvarna äro derför liksom ryckta något längre ifrån det nuvarande slägtet och de blifva derför vida mindre föremål för pietet — för att begagna ett mycket mildt uttryck.

Den känsla, som förmådde de lefvande att åt sina bortgångne bereda en sista hviloplats inom murarne af det

rum, der de heliga, gudstjenstliga handlingarna förrättades, der frid herskade, mera än å andra ställen, der ordet om lifvet efter döden förkunnades, är ju ej svårt att förstå. Redan under den äldsta kyrkans tid förekommo grafvar och utfördes gudstjenstliga handlingar på samma rum. Att få en graf i kyrkan ansågs under medeltiden och en stor del af den nya tiden som en så stor förmon, att man för dennas vinnande gerna offrade rätt betydliga summor. Var man mycket förmögen och höll man med stolthet på sin ätt, byggde man gerna intill kyrkan ett grafkor. Ännu oftare anlitades grafvar under korets och långhusets golf. Kyrkor finnas, i hvilka talrika grafvar förekomma under golfvet. Och huru behandlas dessa grafvar? Huru månget grafkor har icke blifvit utan vidare jämnadt med jorden eller blifvit för andra ändamål användt? Och huru går det till när man i sammanhang med reparation eller ombyggnad af kyrkan kommer i beröring med de gamla grafvarna? Man skulle kunna fylla en diger bok med berättelser derom, hemtade från landets olika delar. På en sådan utförlig framställning kan jag icke inlåta mig här. Jag vill nu endast omtala tvänne fall, som hos mig rågade måttet af den lifliga förtrytelse, jag länge hade känt öfver en så allmänt utbredd vandalism och bragte till mognad mitt beslut att söka inverka hämmande mot densamma.

Med anledning af en i de allmänna tidningarna förekommande uppgift, att i Turinge kyrka i Södermanland grefve Erik Dahlbergs kista blifvit öppnad och att i följd deraf hans balsamerade lik tagit skada, anhöll jag den 4 december 1886 att Konungens Befallningshafvande i Stockholms län ville skaffa mig upplysning, huruvida så verkligen förhölle sig, och i sådant fall, hvilken myndighet vidtagit en sådan åtgärd. Grefve Dahlberg hade låtit bygga för sig och de sina ett ganska vackert grafkor vid den östra ändan af Turinge kyrka, i hvilket grafkor från

början grefve Dahlbergs och hans närmaste anhöriges kistor stått, för alla synbara. Grefve Dahlbergs metallklädda kista är ett mästerstycke af den tidens konstslöjd. Sedermera fann församlingen för godt att använda grafkoret som högkor och kistorna flyttades ned i det under koret varande hvalfvet, der de måste ställas alltför tätt intill hvarandra och der utrymmet genom nedflyttningen blef så knappt, att kistor måste ställas på andra kistor — alltid ett betänkligt förfarande, då en kista sällan är gjord så stark, att den kan bära en dylik extra börda och då mången prydlig kista icke kan ses, då hon står mellan och under andra kistor.

På grund af min skrifvelse erhöll jag en rapport från vederbörande länsman, att kyrkobyggnadskommitterade i Turinge församling hade låtit öppna grafhvalfvet för att tillse, huruvida man utan att skada detta kunde verkställa en föreslagen sänkning af kyrkogolfvet, att kyrkorådet i sammanhang dermed beslutit att öppna grefve Erik Dahlbergs kista och att detta öppnande, i närvara af kyrkorådet och några andra sockenbor, verkstälts af en byggmästare, en murare och två arbetare.

I den egentliga kyrkans östra ända, nedanför koret, ligger en stor slät stenhäll. När denna lyftes från sin plats, beredes tillgång, utför en bred stentrappa, till grafhvalfvets jerndörr, till hvilken nyckeln förvaras hos pastor. Att man beredde sig tillträde till grafhvalfvet, för att se efter, huruvida den tillämnade sänkningen af kyrkogolfvet kunde verkställas, var fullkomligt i sin ordning, men hvad derutöfver skett kunde icke synas mig befogadt och någon tillstymmelse till skäl för kistans öppnande fanns icke i rapporten omförmäld. Tilläggas må, att man icke kan lyfta locket på grefve Dahlbergs kista utan att åtminstone två personer klifva öfver de vid sidan stående kistorna, hvarigenom lätteligen deras lock kan krossas.

För att få de närmare upplysningar, som jag ansåg erforderliga, vände jag mig derefter till Domkapitlet i Strengnäs. Kyrkoherden Grandins af Domkapitlet infordrade yttrande innehöll äfven motivet: när kyrkorådet hade kommit ned i grafhvalfvet, hade det funnit luften dernere så fuktig, att det måste anse det vara sin pligt att se till, *huruvida grefve Dahlbergs lik hade lidit af fukten!!!*

Kyrkorådet fann till all lycka, att detta icke var händelsen. Men *om* detta hade varit händelsen — ty äfven ett balsameradt lik kan komma att skatta åt förgängelsen — hvad skulle väl kyrkorådet då hafva gjort? De medel, som i våra bostäder användas, kunde väl ej gerna tillgripas för att aflägsna fukten ur en likkista?

Mig synes det uppenbart, att det icke var någon som helst omtanka om grefve Dahlbergs jordiska qvarlefvor, utan helt enkelt en i detta fall klandervärd nyfikenhet, som föranledde kistans öppnande. Att det icke var något vetenskapligt intresse, som dertill dref, framgår tydligt deraf, att ingen anteckning gjordes om likets beskaffenhet eller om kistans innehåll. Alltså af nyfikenhet öppnar ett kyrkoråd den kista, i hvilken en af Sveriges förnämligaste män hvilar, och har kyrkorådet antagligen genom att bereda den yttre luften tillträde till kistan och liket, påskyndat dettas förvandling.

Det andra fallet är följande.

Kyrkan i Eksjö stad skulle nybyggas och begärde derför församlingen att få nedrifva den gamla, vid olika tillfällen till- och ombygda kyrkan samt att nedrifva det intill kyrkan bygda Ehrencronska grafkoret, hvilket, jämte den till dess underhåll bestämda fonden, år 1804 hade af en slägtens medlem blifvit skänkt till Eksjö stads enskilda barnskola, och att jorda de i koret befintliga kistorna och liken på den plats der de befunno sig. Skrifvelsen remitterades till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Aka-

demien, hvilken, på min framställning, tillstyrkte, att kyrkan måtte få med visst vilkor rifvas, att det Ehrencronska grafkoret likaledes måtte få rifvas och de deri befintliga kistorna och liken på samma ställe jordas, samt hemstälde, att till barnskolan skulle lemnas ett belopp motsvarande värdet af de genom grafkorets rifning vunna materialierna äfvensom att de i kyrkans ursprungliga golf, under det dåvarande brädgolfvet, förekommande grafstenarne skulle omsorgsfullt förvaras. Detta blef ock Kongl. Maj:ts beslut.

Min uppmärksamhet fästes följande år vid en genom tidningspressen löpande notis om »likplundring», föröfvad i Eksjö kyrka: en besökande skulle från handen på ett lik hafva tagit en ring och behållit densamma. Stockholms Dagblad för den 2 augusti 1887 innehöll dessutom uppgift, att man vid rifningen af kyrkan under densamma funnit öfverallt begrafningsplatser. »De flesta kistorna, liksom åtskilliga af de balsamerade liken, voro ganska väl bihehållna. Bland sådana må nämnas grefvinnan Anna de Klencken, bördig från Hannover, samt Ehrencrona och Ehrenbjelke. — På grafstenar och kistskyltar — återfinnas bland andra åtalen 1408 (?), 1598, 1673, 1760 och 1836. — — Sedan alla grafkor blifvit öppnade för allmänhetens beskådande, komma troligen samtliga kistorna att djupare nedgräfvas».

Jag vände mig till Konungens Befallningshafvande i Jönköpings län för att erhålla närmare upplysningar.

Ur den berättelse, som jag i följd deraf från magistraten i Eksjö mottagit, må följande meddelas. Under kyrkans golf hade anträffats något öfver 300 kistor. Byggnadskommitterade hade först beslutit, att dessa skulle förblifva på sina platser och på dem jordas genom lämplig betäckning; men då byggnadsentreprenören förklarat en sådan åtgärd omöjlig, enär han derigenom hindrades att lägga pålitlig grund för den nya kyrkan, beslöto kommit-

terade att å kyrkogården öppna en ny större graf, i hvilken samtliga kistor — mera än 300 — skulle jordas. Tre af kommitterade erhöllo uppdrag att tillse, huruvida något af antiqvariskt och konstnärligt värde kunde finnas i grafvarna, men de hade icke ansett något af liken vara af särskildt historiskt värde, hvarför ej heller af dem någon anteckning gjordes om kistornas beskaffenhet. På begäran af åtskilliga af stadens invånare, *hvilka visste sig hafva slägtingar och anhöriga begrafna under golfvet i den gamla kyrkan*, hade tillträde lemnats dem att bese likkistorna, dock endast en dag från kl. 10 f. m. till kl. 5 e. m. och under uppsigt af två vaktkarlar, hvilka skulle tillse, att intet finge vidröras eller rubbas. Kistorna kunde, i följd af deras stora antal, icke grafsättas på en dag, utan dertill åtgingo flere dagar. Utförandet af detta arbete skedde genom entreprenören, »efter hvad han sjelf påstår, med största varsamhet». Under en af dessa dagar hade en handelsresande, åtföljd af några i Eksjö bosatta vänner, inkommit och åsett grafsättningen, hvarvid han bland likdelar, som lågo på kanten af grafven, fick se en hand, på hvilken något blänkande föremål syntes. Han tog detsamma från handen och fann det vara en ring med en infattad [graverad] karneolsten. Han visade ringen för de kringstående under yttrande: »detta är nog icke guld, för se, huru den smulas sönder, då man tager i den, men sjelfva stenen kan jag behålla såsom ett minne af Eksjö gamla kyrka». Han stoppade stenen jämte qvarsittande del af ringen på sig, men då detta hans handlingssätt sedermera blef i stadens tidningar omnämndt såsom likplundring, sände han i bref stenen åter till pastorsembetet, hvilket öfverlemnade den till stadens polis.

Stenen har sedermera af Konungens Befallningshafvande blifvit inskickad till Statens Historiska Museum.

Mig förefaller det upprörande, att de stadens invånare, som visste sig hafva slägtingar begrafna under kyrkans

golf, ej fingo tillfälle att vidtaga några åtgärder för deras kistor, utan endast tillstånd att se de blottade kistorna, att vid deras jordande på nytt så liten kontroll utöfvades, att en händelsevis tillkommen person kunde tillegna sig en på ett finger sittande ring, att ingen tog vara på de personalhistoriska upplysningar, som helt visst kunde hemtas från kistornas inskrifter.

I ofvan anförda tidningsnotis omtalas en grefvinna Anna von Klencken. Enligt anteckningar från äldre tid skall hennes stora grafhäll hafva, jämte flere bibelspråk på svenska, innehållit följande inskrift:

Marmoream molem qui cernis forte, viator,
    Hoc quæ sub saxo membra sepulta, roges.
Hæc lege, doctus eris: namque Anna — — — Erasma
    De Klencken fuerat, quæ comitissa gravis
Hannovia est. Dignam generoso stemmate natam
    Quæ tulit, hanc polus educat ipsa bene.
Sidere mox fausto generoso juncta marito
    Redevino; ille comes, ille tribunus erat.
Hanc pietas, bonitas, hanc sic nitidissima virtus
    Ornavit, multis ut satis apte patet.
Sic orbe arctuo dum vitam clara peregit,
    In Bredvijk summam clauserat illa diem
Ast licet exili condatur cespite corpus,
    Grande manet cuncto tempore nomen illi.

Den grefve Redevinus, som i grafskriften omtalas, är den Patrik Ruthven, som åren 1623—1625 var öfverste för ett regemente Smålands knektar. Fru Anna Klencke, »salig öfverste Redevins enkia», lefde ännu år 1672. Bredvik ligger inom Eksjö landförsamling och har varit öfversteboställe. Grefvinnan Ruthvens jordiska qvarlefvor hafva nu, tillsammans med qvarlefvor af Eksjö kyrkoherdar, borgmästare, rådmän, borgare m. fl., blifvit på ett, som det synes, omildt sätt flyttade till en graf, som är

gemensam för mer än 300 personer. Hennes lik var balsameradt, men om dess utseende och om kistans veta vi nu intet. Hrr kommitterade hade icke funnit »hennes lik vara af historiskt värde!»

Under intryck särskildt af här omtalade tilldragelser gjorde jag den 15 september 1887 framställning i Akademien, att hon ville hädanefter, när hon skulle afgifva utlåtande rörande kyrkors restaurerande och rifvande, begära föreskrifter till skydd för grafvarna. Akademien biträdde min framställning och har äfven K. M:t godkänt densamma, så att hädanefter föreskrifves

att, derest grafvar förekomma under kyrkans golf eller i annan del af kyrkan, rifningen ej får början, förrän grafransakning rörande samma grafvar anstälts, sedan tre månader förflutit efter det, genom kungörelse, som blifvit tre gånger i Post- och Inrikes Tidningar införd och från predikstolen i församlingens kyrka uppläst, vederbörande grafegare kallats att sjelfva eller genom laga ombud inställa sig vid grafransakningen och sin rätt i omförmälda hänseenden anmäla och styrka;

att, derest grafvar måste rubbas, till hvilka enskilde egare ej anmält sig, grafvarnas innehåll till ny graf å kyrkogården flyttas med iakttagande af största varsamhet;

att noggrant protokoll föres öfver sådan flyttning, i hvilket redogöres för beskaffenheten af kistorna och liken, derest dessa äro blottade, äfvensom för de inskrifter, bilder och ornament, som kunna förekomma å kistorna eller eljes i grafvarna, och upplysning lemnas om kistornas egare, derest sådan upplysning står att vinna;

att Riksantiqvarien underrättas om tiden för tillämnad grafrubbning, för den händelse, att han

skulle med anledning af denna finna någon sin embetsåtgärd erforderlig.

Hans Hildebrand.

Sällskapers handlingar och tidskrifter.

Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in *Zürich*. Del. XXII, 1—3.

Heierli, Der Pfahlbau Wollishofen. — Heierli, Pfahlbauten, IX:r Bericht.

Jahrbücher und Jahresberichte des Vereins für *Meklenburgische* Geschichte und Alterthumskunde. Årg. XLVIII (1883).

Beltz, Untersuchungen zur Bronzezeit in Meklenburg. — Brückner, Alte Wohnplätze bei dem auf der Feldmark von Neubrandenburg liegenden Gute Fünfeichen (slavisk tid).

— Årg. XLIX (1884).

Beltz, Meklenburgische Grabfelder der Eisenzeit. — Wigger, J. Kornerups Forschungen über den ältesten Theil der Darguner Klosterkirche. — Crull, Der Schrein des Hochaltars zu St. Jürgen in Wismar (ett vackert altarskåp från 1400-talet, som nyligen restaurerats för en summa af 7,914 riksmark).

— Årg. L (1885).

Wigger, Stammtafeln des Grossherzoglichen Hauses von Meklenburg. — Bihang: Verzeichniss der Grabstätter des Grossherzoglichen Hauses.

Denna uppsats innehåller en utförlig slägttafla. Om konung Albrekt läses i anmärkningarna till slägttaflan följande: »Albrekt III, den 18 februari 1364 vald i Upsala till konung af Sverige, från den 24 februari 1389 fånge hos drottning Margareta, återfick han friheten först den 26 september 1395, vände då åter till Meklenburg-Schwerin (hvilket han aldrig hade afstått) och regerade der, liksom flere gånger under åren 1385—1388, samman med sin brorson Johan IV. — — Visby minoriters annaler säga, att han dött den 31 mars 1412 och begrafvits

i Doberan, och denna uppgift är helt visst den riktiga. Den sista kända urkund, som han utfärdat, är daterad den 23 mars 1412.

Gemåler: 1. Richardis. Hennes fader, grefve Otto I af Schwerin, och svärfadern, hertig Albrekt II, utfärdade den 12 och 13 oktober 1352 bref om bröllopet. — — Albrekt III var då på sin höjd 15, sannolikt ej mer än 13 år — — hon var den 23 april 1377 i Stockholm. Dalin uppgifver henne hafva dött i slutet af april 1377. Visst är, att hennes lifgeding Grevesmühlen den 11 juni 1377 tillhörde en annan. Marskalck uppgifver, att hon begrafvits i Dominikanerkyrkan i Stockholm.

2. Agnes, dotter af hertig Magnus II af Braunschweig, enka efter grefve Busso V af Mansfeld samt efter hertig Bogislav VI af Pommern-Wolgast († 7 mars 1393), gift 20 februari 1396 med k. Albrekt, öfverlefde honom och sonen Albrekt V. Hon uppbyggde Mariakapellet i Gadebusch; på hennes nu stympade grafsten lästes i förra århundradet 1430, men der torde hafva stått 31 (xxxi). Ett bref af henne finnes utfärdadt den 30 augusti 1430.

Sonen Erik intog Gotland med Visby, gifte sig 1396 med Sofia, dotter af hertig Bogislav VI af Pommern-Wolgast (omgift med Nils V af Werla-Waren), dog den 26 juli 1397 i Landskrona och begrofs i Mariakyrkan i Visby.

Utom Erik hade k. Albrekt i första giftet en dotter, omtalad den 13 mars 1376, och en annan dotter, som synes hafva hetat Richardis, gift den 10 februari 1388 med hertig Johan af Görlitz, enka den 1 mars 1396, lefde ännu år 1400. I andra giftet hade k. Albrekt sonen Albrekt V, efterträdde i Meklenburg-Schwerin 1412, gift den 23 maj 1423 med Margareta, dotter af markgrefve Fredrik I af Brandenburg, och död samma år. Ingen afkomma.

— Årg. LI (1886).

Beltz, Das Ende der Bronzezeit in Meklenburg. — Von Buchwald, Prähistorische Untersuchungen im Grossherzogthum Meklenburg-Strelitz.

— Ahlers, Das bäuerliche Hufenwesen in Meklenburg zur Zeit des Mittelalters. — Rogge, Wallenstein und die Stadt Rostock.

— Årg. LII (1887).

Beltz, Untersuchungen zur jüngern Bronzezeit in Meklenburg. — Crull, Die Wappen der bis 1360 in den heutigen Grenzen Meklenburgs vorkommenden Geschlechter der Mannschaft (med genealogiska anmärkningar och vapenbilder). — Koppmann, Rostocks Stellung in der Hanse.

Bulletin des commissions royales d'art et d'archéologie à Bruxelles. XXII. 3—12.

Schuermans, Verres à la venitienne fabriqués aux Pays-Bas. — Le monument mégalithique de Duysbourg composé de trois monolithes. — Pinchart, Des fabriques de Venise d'Anvers et de Bruxelles au XVIe et au XVIIe siècle.

— — XXIII.

Schuermans, Verres à la »façon de Venise» et »d'Altare» fabriqués aux Pays-Bas (fortsatt i XXIV) — Schuermans, Objets étrusques. — Schuermans, Epigraphie romaine de la Belgique. — Solvay, De l'influence de l'art flamand sur les origines de l'art espagnol. — Création d'un musée des échanges internationaux. — Les diptyches consulaires de Liège. — Baes, Recherches sur les origines de l'art flamand du moyen âge. — Van Even, Maître Jean Borman, le grand sculpteur belge de la fin du XVIe siècle.

— — XXIV.

Van de Castelle, Grès-cérames de Namur. — Gielen, Fouilles d'antiquités belgo-romaines à Eelen, près Maeseyk.

Revue de l'histoire des religions VII.

Les oracles Sibyllins (avant-propos, livres I—III, traduits par M. A. Bouchéselbreq.

— — IX.

Henry-Carnoy, Les serpents et les dragons dans les croyances et les traditions populaires. — Réville, Etude sur la mythologie grecque d'après Alfred Müller.

— — X.

Goldziher, Le culte des ancêtres et le culte des morts chez les Arabes.

— — XI.

Regnaud, Quelques observations sur la méthode en mythologie comparée. —

— — XII.

Regnaud, La méthode en mythologie comparée, réponse à quelques objections. — Réville, Le Mithriasisme au IIIe siècle de l'ère chrétienne. — Goblet d'Alviella, M. Maurice Vernes et la méthode comparative dans

l'histoire des religions. — Tiele, Le Mythe de Kronos, à propos d'une nouvelle méthode en mythologie comparée.

— — XIII.

Ploix, Mythologie et Folklorisme. Les Mythes de Kronos et de Psyche (med Réponse par M. A. Lang). — Réville, De la complexité des mythes et des légendes, à propos des récentes controverses sur la méthode en mythologie comparée.

— — XIV.

Réville, L'histoire des religions, sa méthode et son rôle.

Johan Carl Hedlinger

I Månadsbladet för år 1882 har jag efter en schweizisk tidskrift[1]) lemnat en redogörelse för den store gravören Hedlingers lif från hans födelse i Schweiz till hans anställande i svensk tjenst. Johannes Amberg, som tecknat dessa ungdomsår, har i en följande del af samma tidskrift (XXXIX) fortsatt skildringen. Hedlinger var af den märklighet och hvad om honom utgifvits i Sverige är så litet, att det icke torde vara olämpligt att här framhålla några detaljer ur Ambergs något öfver 100 sidor långa uppsats.

Hedlingers första tid i Sverige var full af arbete. Det första han hos oss utförde var den bekanta medalj, som slogs till minne af konung Carls död, med lejonet, som sliter sönder ett omsnärjande rep, och omskriften *indocilis pati.* En rad af medaljer tillhör hans första år. Medaljer voro omtyckta, att åstadkomma sådana hörde till tidehvarfvets lyx, som gerna antog storartade former. Sedan Karlsten hade aflidit år 1718, fans icke i Sverige någon medaljgravör af första rang. Karlstens måg Bengt Richter befann sig sedan 1715 i Wien.

Richter hade slägtingar och vänner i Stockholm, hvilka med missnöje sågo Hedlingers inkallande. Richters bro-

[1]) *Der Geschichtsfreund, Mittheilungen des historischen Vereins der fünf Orte Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden und Zug.* — S. 138 i Månadsbladet för 1882 står 1708, hvilket bör vara 1718.

der Henrik, guldsmed i Stockholm, satte sig i spetsen för oppositionen. Hedlinger var anstäld för sex år, men med rättighet att träda tillbaka med det tredje årets utgång. Richters vänner, som fingo riksbankens styrelse på sin sida, ville hafva detta kontrakt så tolkadt, att vederbörande kunde efter det tredje årets slut aflägsna Hedlinger från platsen. Under denna agitation förgick det ena året efter det andra, till dess slutligen regeringen afgjorde frågan till Hedlingers förmon; han fick sitt kontrakt förnyadt i början af år 1726. Innan Hedlinger första gången hade blifvit nämnd, voro flere framställningar gjorda om Richters återkallande, men konung Carl hade icke vid dem fäst något afseende, utan i stället ålagt envoyén Cronström att träffa aftal med Hedlinger. Som skäl för Hedlingers utträngande anfördes, att han vore utländing, under det Richter var svensk, att Hedlinger vore Karlsten underlägsen i konstnärligt hänseende, att brister visat sig i präglingen samt att slutligen Hedlinger stundom visat mindre god vilja att fullgöra honom gifna uppdrag. Någon bevisande framställning synes emellertid icke i detta afseende blifvit gifven.

Hedlinger hade, innan kontraktet förnyades, börjat se sig om efter ett arbetsfält på annat håll. Han hörde efter, hurudana förhållandena voro i Wien, han talade om att på vinst och förlust resa till Paris. Med afseende på denna senare plan skref Rouyer i Amsterdam till honom: »Jag och Hårlemans mor, era bästa vänner, hafva i går haft en öfverläggning och, efter mogen pröfning, enhälligt beslutat säga er, att Ni är, med tre bokstäfver skrifvet, D. U. M, om Ni icke gör allt i verlden för att hålla er på er nuvarande plats. Hårlemans fasaväckande skildringar, huruledes otaliga skickliga menniskor i Paris måste omkomma af hunger, låter mig bäfva för ert öde.»

Kring Hedlinger hade från första stund i Sverige slutit sig en trofast vänkrets, inom hvilken umgänget måste

hafva varit lifligt, gagnande och glädjande. Främst inom denna krets stod familjen Hårleman, nämligen intendenten Johan Hårlemans enka, Eva Johanna Barssen, en dam af holländsk börd, och hennes son Carl, senare öfverintendent. Vidare finna vi inom kretsen den då åldrige, vittre och mångkunnige Nils Keder, läkaren Müller, Lars Hesling i kammarkollegium, under hvilket myntet lydde, karolinen Nils Stjernflycht, bankokommissarien Peter Adlerheim, den något yngre Carl Reinhold Berch m. fl.

Kort tid efter det, att det nya kontraktet hade blifvit undertecknadt, fick Hedlinger konungens tillåtelse att företaga en utländsk studieresa, hvilken räckte från maj 1726 till oktober 1727. Öfver Tyskland reste han till Amsterdam, derifrån till slägtingarne i Schweiz och vidare öfver Alperna till Italien, hvilket land han genomströfvade i alla riktningar, för att — såsom hans egna ord lyda — med ifver beskåda allt märkligt, som konsten och naturen bjuda, och beundra mycket. Länge vistades han i Rom, upptagen med trägna studier af antikens minnen och samtidigt arbetande i sin konst, der, liksom i Stockholm, njutande af ett främjande och vederqvickande umgänge med många vänner. Aktad och ärad inom vida kretsar kom han åter till Sverige.

Efter återkomsten utvecklade Hedlinger en rastlös verksamhet. Som kongl. medaljgravör hade han mycket att göra, hans växande rykte skaffade honom många beställningar från utlandet, men han hade likväl tid att af egen drift utföra den ena medaljen efter den andra, för att glädja sina vänner. Från de närmaste åren efter 1727 ligger för oss en rik serie af präglade medaljer, till hvilka Hedlinger graverat stämplarne. Vid sidan af denna hafva vi flere alster af hans hand, ingående i den serie af gjutna medaljer, som tillkommo, till största delen, på grund af hans, Keders och Berchs initiativ. Hvilken nytta han haft af de flitiga studierna under resan, visar sig genast vid

en jämförelse mellan de arbeten, som han utfört efter och före år 1726. Förut hade han arbetat fullständigt i århundradets rådande, förkonstlade smak. I de arbeten, han efter resan utförde, finna vi icke en slafvisk imitation af antikens konstverk, men det är lätt att se, huru han, såväl i uppfinning som i detaljernas utförande rönt ett lifligt intryck af den förtroliga bekantskap med antikens väsen, han hade haft tillfälle att knyta.

Det är icke endast utförandet, som är förtjenstfullt i Hedlingers medaljer, men man kan ej annat än prisa äfven de bildmotiv, som i dem förekomma, och de i närmaste sammanhang med dem stående omskrifterna; bilder som omskrifter enkla, klara, tilltalande. Om än både Keder och Berch torde i ganska hög grad med Hedlinger dela äran för omskrifter och äfven bilder, är dermed ej hans förtjenst minskad; det är ej här fråga om en gravör, som från annat håll mottager uppdrag att anbringa en viss bild och en viss omskrift, utan om en konstnär, som är aktiv delegare i bilden och i den mening, som i denna, liksom i omskriften, skall uttalas. Antikens inflytande på Hedlingers konst finna vi kanske tydligast uttaladt i den medalj han präglade öfver sig sjelf med ordet *ΔΑΓΟΜ* öfver Athens uggla. Enligt Ihre var det visserligen Keders infall att med den grekiska inklädnaden af detta ord vålla Europas lärde bryderi, men ordet hade genom sitt innehåll fått för Hedlinger en stor betydelse — dess kraf på måtta tilltalade hans karaktär.

Ej långt efter hemkomsten började han planlägga utförandet af en *histoire métallique* för Sverige. Saken och namnet voro den tiden mycket på modet. I Frankrike hade man börjat med dylika serier, bevarande minnet än af konung efter konung, än af vigtigare tilldragelser under de olika regeringarna. En serie af det senare slaget har alltid ett värde, under förutsättning att medaljerna utföras af mästare. En rad af medaljer, som blott återgifver

konungarnes namn och bilder, är af mindre intresse, helst när medaljerna af ekonomisk hänsyn göras så små, att det blir med stor svårighet förbundet att å dem utveckla något verkligt konstnärsskap. I Sverige hade Arvid Karlsten utfört tvänne sådana serier, den ena i större, den andra i rätt litet format, båda började med k. Gustaf I och slutande med k. Carl XII. Hedlinger upptog denna tanke, han ville bilda en ny regentserie. I tanken härpå torde Berch haft stor del. B. E. Hildebrand har i sin beskrifning af Sveriges offentliga medaljer aftryckt en af Berch uppsatt promemoria af år 1728 rörande denna medaljserie. Amberg aftrycker en af Hedlinger i detta ämne år 1731 ingifven skrift. I denna heter det bland annat: »Enhvar känner historiens nytta och enhvar, som sett sig äfven litet omkring, vet, att ingenting är mera utsatt för missbruk och tidens inverkan än just böckerna, i hvilka historiens lärdomar bevaras. Blott varaktiga monument kunna oförfalskade komma till efterverlden, och till dem höra utan gensägelse medaljerna, ty de kunna hvarken af menniskors ondska eller okunnighet lida skada». Af denna anledning har man i andra riken åstadkommit sådana serier af medaljer. »Hvarför skulle vi icke följa detta förnuftiga bruk? Felas oss ämnen, för att efterlikna det? eller kanske fräjdade fornkännare, att lemna deviser, emblem och inskrifter? Vi veta, att vi i allt detta, med få obetydliga undantag, icke stå efter någon». Men att utföra en sådan serie är dyrt, kostnaderna kunna afhålla regeringen från ett sådant företag. »Min kärlek för Sverige, som under de tretton år jag haft äran att tjena detta land, blifvit så stor, att jag i Sverige ser mitt andra fädernesland, låter mig öfvervinna dessa svårigheter. Jag åtager mig arbetet på egen fara och kostnad. Jag begär, för företagets lättande, endast att få stämplarne för intet — de kunna smidas i myntet — och rätt att begagna en myntpress — flere sådana, dömde till overksamhet finnas

här. I synnerhet efter franskt och italienskt mönster vill jag prägla dessa medaljer i bronserad koppar och sprida dem i utlandet, på det att derigenom Sveriges rykte må främjas och jag få någon ersättning för min möda». Af tre skäl skulle medaljerna präglas i koppar: som kopparmedaljer hafva föga metallvärde löpa de ej stor fara att af vinstbegäret blifva smälta — mången, som ej har råd att köpa en hel rad af medaljer i guld eller silfver, köper med nöje exemplar i brons — det är af större intresse för Sverige att få utsända arbetad den koppar, som finnes så ymnigt i landet, än silfver, på hvilket vi ej äro rika.

Konungaserien skulle följas af andra medaljer, öfver universiteten i Uppsala, Lund och Åbo, embetsverk, lärde och store män, de uppblomstrande manufakturerna, grufväsendet, skeppsbyggeriet, flottan, de olika delarne af hären, fästningar, k. lustgårdar och byggnader, konst, påbud, förbund och lagar.

Berch säger i ett bref af år 1743, att denna serie länder Hedlinger till oändlig ära. Amberg påstår, att om Hedlinger icke hade åstadkommit annat än denna serie, hade hans namn blifvit odödligt för Sverige. Jag kan ej instämma i detta pris; de större medaljerna, hvilka Hedlinger utfört, äro i vida högre mening alster af hans konst.

Hedlingers ekonomiska ställning blef småningom förbättrad, ehuru visserligen ej så, att han derigenom kunde hållas tillbaka från antagande af de anbud, som gjordes honom om anställning i andra stater. Redan år 1718 hade czar Peter sökt få honom i sin tjenst och han sökte ännu år 1723 vinna honom; den holsteinska ministern C. G. Cederhjelm hade fullmakt att bjuda honom så stora förmoner som helst. Under den utländska resan erhöll han anbud om anställning från flere håll. Sådana kommo äfven efter återkomsten till Sverige. År 1728 erbjöd honom det sachsiska hofvet en glänsande pension, om han ville flytta öfver. År 1730 bjöd honom kejsarinnan Anna

en årslön af 1,000 dukater jämte ersättning för af honom utfördt arbete. Af pligtkänsla stannade Hedlinger qvar i sitt nya land, men utverkade sig då och då tillstånd att besöka de hof, vid hvilka man var särskildt angelägen om hans arbete. Under året 1732 arbetade han fem månader i Köpenhamn. År 1735, sedan Keder hade aflidit, reste Hedlinger i sällskap med Berch till St Petersburg. Hans första arbete der var en medalj öfver kejsarinnan Anna, hvilken väckte så stort uppseende, att den besjöngs i en dikt, som den 28 april 1738 af kejs. Vetenskapsakademien lemnades till kejsarinnan. Under besöket i den ryska hufvudstaden, hvilket räckte nära halftannat år, graverade Hedlinger äfven stämplar för en rubel och en dukat samt det stora rikssigillet. Om de nya försök, som nu gjordes, att vinna honom för Ryssland, skrifver Hedlinger sjelf: »åren 1735 och 1736 gjorde kejsarinnan Anna, som af min kongl. herre begärt mig för att utföra en medalj öfver henne, det ena anbudet högre än det andra, för att fästa mig vid sitt hof, och hon gjorde detta på ett så nådigt sätt, att det kunde synas omöjligt att, till förmon för Sverige, säga nej. Att jag det oaktadt svarade nej, beredde stor förvåning för alla, som icke känner den ljuflighet, som ligger i *lagom*». En af hans vänner skref samtidigt: »Hedlinger arbetar nog gerna för att få inkomster, men kärleken till en ädel frihet är honom icke mindre medfödd».

Återkallad till Stockholm, vistades han der intill hösten 1739, sysselsatt med medaljgravyr och undervisning af de lärjungar, som samlades kring honom. Då bröt han upp, tillsammans med Taraval, för att besöka Schweiz. Han ville der gifta sig med en sin svägerska, hvilken han hade haft tillfälle att se år 1726. Äktenskapet hade trots det långa afståndet afslutats genom Hedlingers broder, som fick i uppdrag att sätta Rosa von Schorno i en fransk pension, för att hon skulle lära sig det franska

språket, fina seder och smak för läsning, framför allt a historia. Hedlinger gaf äfven följande föreskrifter rörande henne: »ehuru det nu är mod i Frankrike att skära af damernas hår och frisera dem baktill i perukform, så torde hon hafva godheten att icke låta röra vid sitt hår, ty i detta fall tycker jag mera om det naturliga, så mycket hellre som det långa håret är en personlighetens klenod».

Hedlingers helsa var nu bruten. Under åberopande af allt sitt myckna arbete, af de ungdomskrafter, som han egnat Sverige, och den skada han genom ansträngningar lidit till sinnet, kroppen, särskildt ögonen, af alla de lärjungar han undervisat, bad han om den tjenstledighet, som erfordrades för att återvinna helsan, eller afsked med pension. Sjuklig och melankolisk sökte han med sin maka en fristad, der han kunde bo okänd och ostörd. Den skriftliga förbindelsen med vännerna fortgick och sålunda mottog Hedlinger år 1742 det hedrande anbudet att resa till Berlin, för att utföra en medalj öfver k. Fredrik II: ingen konstnär hade det dessförinnan lyckats att afbilda honom fullt lik. Under vistelsen i Berlin begärde han förlängd tjenstledighet, då hans rheumatiska lidande gjorde det honom omöjligt att resa öfver till Sverige. Sommaren 1743 vände han åter till Schweiz. År 1744 kom han tillbaka till Stockholm för att fullgöra en del arbeten, som legat efter och för att lösa sitt förhållande till Sverige. Han erhöll afsked med bibehållande af lön och titel och tillbragte återstoden af sin lefnad i Schweiz.

H. H—d.

Stockholm, 1889. Kongl. Boktryckeriet.

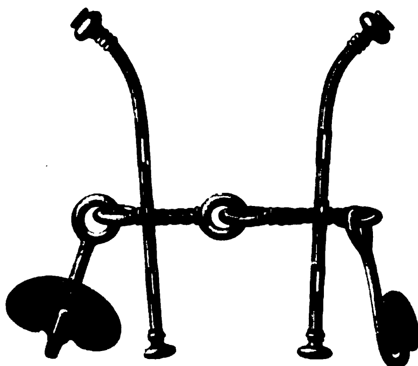
Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

190—192. 1887. Okt., Nov. och Dec.

Ett fynd från Eskelhems Prestgård på Gotland.

Hösten 1886 anträffades vid Eskelhems Prestgård ett ovanligt stort fynd från bronsålderns sista tid, hvilket inlöstes af Statens Historiska Museum, der det nu förvaras under nr 7994.

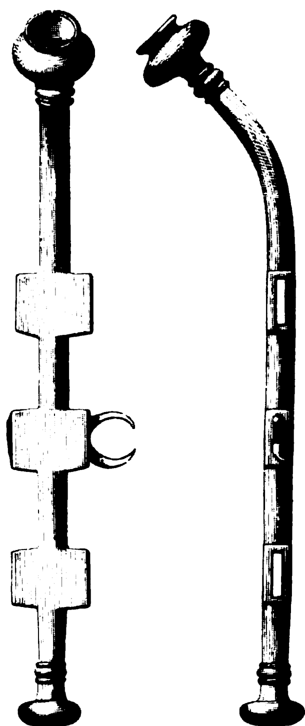

55.

Fyndet utgjordes af:

1. Ett betsel af brons, afbildadt fig. 55 i en fjerdedel af verkliga storleken. Båda tvärstängerna äro lösa. Den ena är hel, men öglan är brusten; i hälften af verkliga storleken ses den fig. 56 framifrån och från sidan. Den andra stången, som äfven har söndrig ögla, är afbruten och saknar den böjda ändan. De två länkar, som

bildat det egentliga munbettet (fig. 57), äro gjutna så att deras smala, fyrkantiga del ser ut som flätad; deras sammanlagda längd är 16 cm. Betslet är mycket nött på de ställen, der ringarna gripit i hvarandra; de svaga öglorna på stängerna äro särskildt starkt nötta. Den hela stången är 19 cm. lång.

56.

På detta betsel sitter vid ena ändan fastrostadt *jern*, hvilket tydligen hört till munbettet å

2. ett annat, dylikt betsel. Detta är för öfrigt af brons. Båda stängerna, som varit alldeles lika fig. 56, äro afbrutna i två delar, hvilka finnas i behåll; öglorna äro svaga och nötta, men hela.

3. En stor, rund, genombruten skifva med två hängen på hvardera sidan, allt af brons. I hälften af verkliga storleken är skifvan afbildad fig. 58, sedd framifrån och från sidan, med genomskärning af en del, från kanten (vid x) inåt i radiens riktning. Hvarje hänge har utgjorts af en ring, hängande i en med den stora skifvan fastgjuten ögla och bärande två tunna, nedtill bredare bronsplåtar, af hvilka fem äro hela, två söndriga och en saknas. Skifvan, som håller 23 cm. i diameter, är bruten i flera stycken. Brottens erg visar, att skifvan redan i forntiden blifvit sönderbruten.

4. Fyra hängen, lika hvarandra; ett af dem är afbildadt fig. 59 i hälften af verkliga storleken. Hvarje hänge består af en ring, från hvilken två nästan runda bronsskifvor nedhänga.

5. Två genombrutna bronsprydnader, afbildade fig. 60 och 62 i hälften af verkliga storleken. Hvardera prydnaden är gjuten i ett stycke, men så att den ser ut att vara bildad af bronstrådar, böjda i olika former (rader af vid hvarandra liggande ringar, spiraler, m. m.). Båda prydnaderna äro lika långa, 8,5 cm.

6. Sex rör af brons; ett af dem afbildadt fig. 61 i hälften af verkliga storleken. Utsidan prydes dels af upphöjda ränder, dels af grupper af fina, fördjupade linier. Alla rören äro trinda, med rundt hål och lika hvarandra. Rörens längd vexlar mellan 6,5 och 6,6 cm.

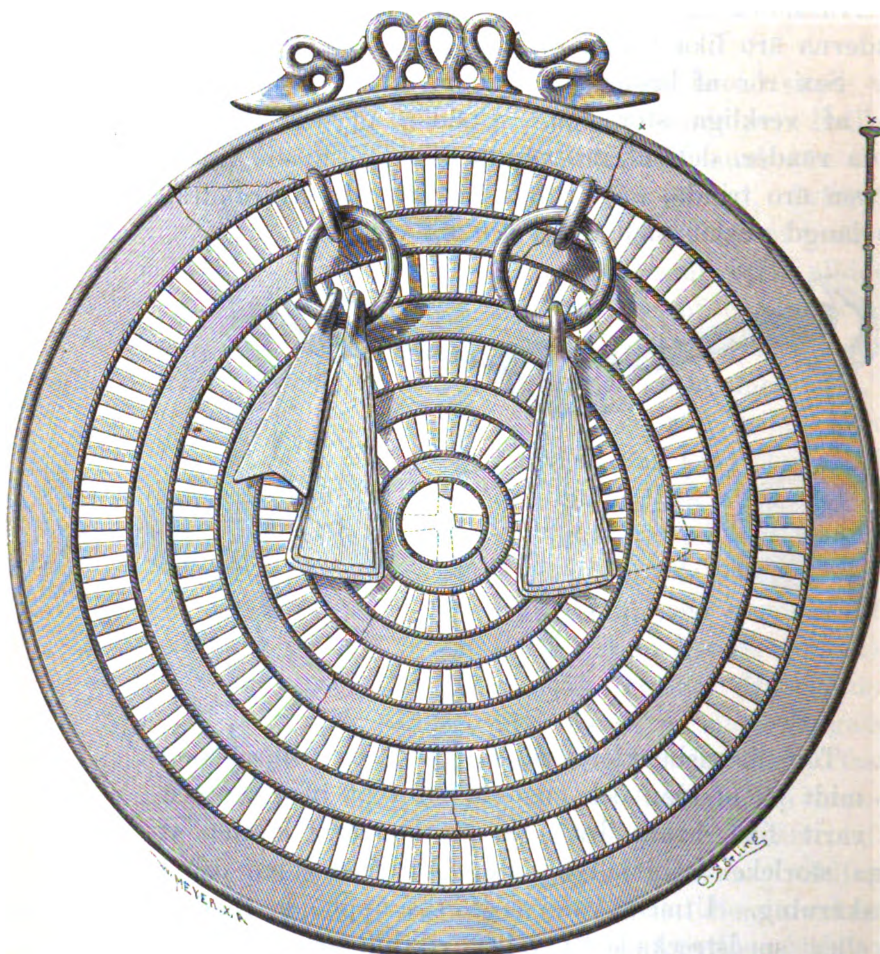

57.

7. Tolf bronsbucklor, runda med en uppstående knopp midt på utsidan och en ögla midt på insidan; alla hafva varit lika hvarandra. En af dem är i hälften af verkliga storleken afbildad fig. 63, sedd från sidan och i genomskärning. Utmed kanten gå två upphöjda ränder, tvär- eller snedstreckade (i olika riktningar). Nu äro endast tre bucklor hela; de öfriga nio äro mer eller mindre sönderbrutna och ofullständiga. Yttre diametern vexlar mellan 13 och 13,5 cm.

8. Fyra bitar af ett sönderbrutet, ofullständigt bronskärl, afbildadt fig. 64 (från sidan och delvis i genom-

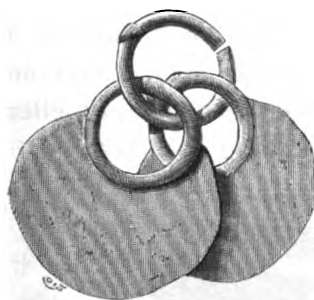
skärning) i en tredjedel af verkliga storleken. Det har varit af samma slag som de vanliga hängkärlen, men med *fyra* aflångt fyrkantiga hål i stället för två öglor. Kanten är inböjd, smal (3 à 4 mm.), tunn, ej genom-

58.

bruten. Kärlet synes icke hafva varit så djupt som de flesta hängkärlen. Den vertikala delen, i hvilken hålen finnas, är slät; endast i den nedre vinkeln finnes en smal, upphöjd, slät rand. Bottnen, som till större delen saknas,

har varit prydd endast med upphöjda ränder, snedstreckade (åt olika håll); af inpunsade sirater ses inga spår. Diametern har vid mynningen varit något mer än 18 cm., i innerkant, och på vidaste stället nära 23 cm., i ytterkant.

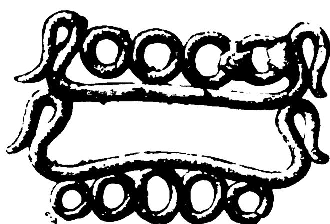
59.

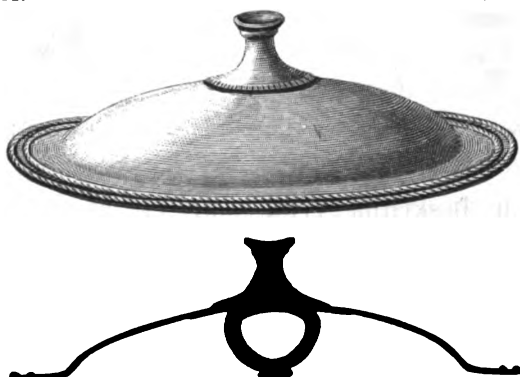
60.

61.

62.

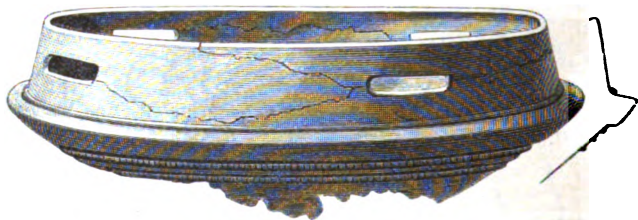

63.

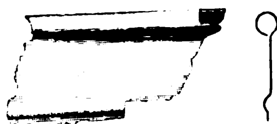
9. Sju större och två smärre bitar af två tunna, hamrade bronskärl. En bit, afbildad fig. 65 i hälften af verkliga storleken, visar en utåt omböjd, rund kant och dernedanför en med kanten parallel, drifven, slät rand, upphöjd på utsidan och fördjupad på insidan.

En annan bit, af det andra kärlet, — som har tunn, ej omböjd kant, — är afbildad fig. 66, likaledes i hälften af verkliga storleken. Denna bit består af ett litet handtag, hvars öfre och nedre ända varit fastnitade vid kärlet med två små, simpla, platta nitar vid hvardera ändan.

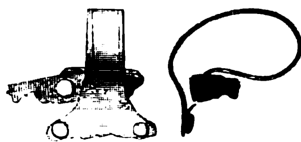
Fyndet anträffades af arbetaren Mårten Johansson i Eskelhem vid gräfning i en Prestgårdens åker. Sakerna lågo »lösa i mullen, utan att någon stensättning eller annan anordning utmärkande grafläggning förmärktes».

64.

65.

66.

Det nu beskrifna fyndet är ett af de märkligaste, som man känner från Sveriges bronsålder, icke endast derför att det utgöres af ett ovanligt stort antal föremål, utan ock derför att några bland dessa föremål äro af mycket sällsynta slag och andra af former, som hittills icke veterligen anträffats i Sverige och ej heller i något annat land.

Att flera af de vid Eskelhem funna bronserna hört till seltyg, är klart; och detta vore i och för sig tillräckligt att förläna fyndet ett stort intresse, emedan dylika saker ytterst sällan hittats i Norden under sådana förhållanden, att man haft anledning hänföra dem till bronsåldern.

Vi skola först närmare betrakta de två betslen.

Det ena munbettet, som är af brons, är alldeles helt; det andra, hvilket till stor del varit af jern, var deremot, då det hittades, söndrigt.

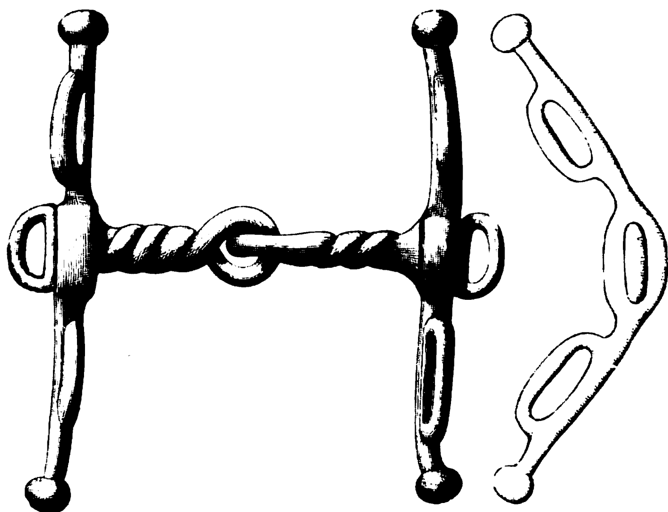
Af de fyra betselstängerna, hvilka alla voro lösa, var endast en hel; den ögla, hvarmed den fasthållits vid munbettet, var dock söndrig. De tre andra stängerna voro itubrutna; af två funnos båda bitarna, af den tredje saknades den böjda ändan. En af de tre brutna stängerna hade, liksom den hela, söndrig ögla. De två andra hade hela öglor.

Klart är, att de två sistnämnda stängerna icke kunna höra till det hela munbettet. I sådant fall måste de hafva suttit fast dervid, enär öglorna äro hela; men nu voro de lösa. Till det under *1* beskrifna hela munbettet höra således de två stängerna med söndriga öglor, och till *2* de två med hela öglor.

Den omständigheten, att båda de till *2* hörande stängerna hafva hela öglor, är af vigt för bestämmandet af det ställe, der stängerna varit fästa på munbettet. På *2* äro nämligen icke blott de båda ringarna, i hvilka hakarna sluta, alldeles hela, utan äfven den ena af de i dem gripande ringarna på sjelfva munbettet är hel. Följaktligen kunna stängerna icke hafva varit fästa i någon af dessa ringar, utan de måste hafva med sina öglor gripit om munbettets smala del. De märken af stark nötning, som ses på motsvarande del af alla stängerna, visa att de suttit så, att öglorna varit riktade uppåt, ej nedåt. Då stängernas böjda ändar måste hafva varit med sina runda knappar vända utåt, — emedan de i annat fall ej lemnat nödigt utrymme åt hästens nos, — och då det är mer än sannolikt, att de böjda ändarna varit vända framåt, torde man kunna utan tvekan sätta betslets nu skilda delar tillsammans på det sätt, som fig. 55 visar. Denna teckning framställer betslet liggande, så att de fyrsidiga hålen i stängerna stå lodrätt.

Att stångerna varit fästa så som nu skildrats, bekräftas också deraf, att de stänger, som sitta på ett vid Mörigen i vestra Schweiz (fig. 67) samt på några i norra Italien (fig. 68 och 69) funna — och ännu då de hittades fullständiga — betsel af brons, äro fästa på samma sätt, i det att de omfatta munbettets smala del omedelbart innanför de öglor, från hvilka tyglarna utgå.

De nyss omtalade betslen från Italien tillhöra slutet af bronsåldern och början af jernåldern i detta land. Fyra sådana betsel som fig. 68, prydda med hästbilder, äro

67.

nämligen funna vid Ronzano nära Bologna tillsammans med ett bronssvärd och åtskilliga andra saker från nämnda tid. I norra och mellersta Italien äro äfven flera andra betsel af samma form funna. Originalet till fig. 69 är jemte ett dylikt betsel funnet vid Ramonte, likaledes i trakten af Bologna [1].

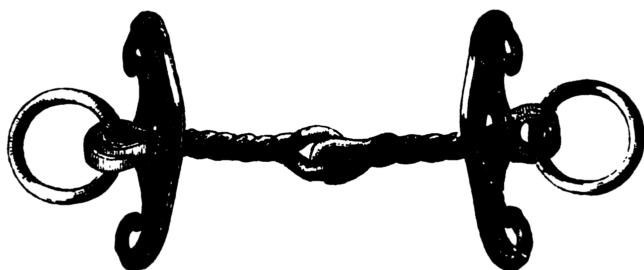
Äfven betslet från Mörigen, som är *gjutet i ett stycke*, förskrifver sig från ungefär samma tid, emedan det är

[1] Gozzadini i *Congrès international de Stockholm*, sid. 377, och *De quelques mors de cheval italiques*, pl. I och II.

uppfiskadt bland lemningarna efter den bekanta pålbyggnaden vid Mörigen, der så många minnen från slutet af bronsåldern anträffats [1]. På samma plats har man äfven funnit ett stycke af ett annat, alldeles dylikt betsel [2]. Att dessa betsel verkligen höra till bronsåldern, om än till en mycket sen del af denna period, visas för öfrigt af fyndet från Vaudrevanges nära Saarlouis, således i södra delen af preussiska Rhein-provinsen. Här har man i en mosse

68.

69.

funnit icke blott två betsel med stänger af samma form som de från Mörigen, samt en stor, rund, genombruten skifva med två derpå hängande och skramlande dylika, men mindre skifvor, två runda bucklor af samma slag som fig. 63 och åtskilliga andra föremål hörande till seltyg, utan äfven ett svärd, en hålcelt, tre skaftcelter med skaft-

[1] Keller, *Pfahlbauten*, 7:ter Bericht. pl. XV fig. 1; Gross, *Les protohelvètes*, pl. XXIV fig. 15. — Ställets namn skrifves än Mörigen, än Möringen.
[2] Keller, anf. arb., sid. 22, not. 1; Gross, anf. arb., sid. 82, 83.

lappar, en gjutform för dylika skaftcelter, samt åtskilliga armringar och andra saker af former karakteristiska för bronsåldern, — allt af brons [1]. De till betslen hörande munbetten äro af brons och snodda, liksom det från Mörigen, men synas icke hafva varit ledade, utan hvartdera af ett stycke. Svärdet är af samma typ som några från pålbyggnaden vid Mörigen.

Obestridligt är, att de vid Eskelhem funna munbetten med stängerna anbragta så, som fig. 55 visar, varit mycket korta. Deras längd emellan stängerna öfverstiger nämligen knappt 10 cm. Detta kan dock ingalunda anföras såsom något bevis för, att stängerna äro stälda oriktigt å nämnda figur.

Längden af munbetten, mellan stängerna räknad, på ett par i norra Italien funna bronsbetsel är visserligen något litet öfver 12 cm., men på det nyss omtalade från Mörigen endast 9 cm. Emedan de till dessa betsel hörande stängerna sutto på sina ursprungliga platser, då de hittades, kan något tvifvel om utrymmet för djurets nos här ej finnas.

Fråga kan endast uppstå derom, huruvida betslet från Mörigen varit gjordt för en häst eller för en åsna. Bland pålbyggnadsresterna vid Mörigen äro inga ben af häst anträffade, som kunde gifva svar på denna fråga. Bland lemningarna af den samtidiga pålbyggnaden vid det äfven i vestra Schweiz belägna Auvernier har man deremot funnit hufvud och ben af ett djur, som hör till slägtet *Equus*, och som varit betydligt mindre än de nu

---

[1] *Dictionnaire archéologique de la Gaule*, se följ. pl.: »Découverte de Vaudrevanges», samt »Haches» fig. 22, »Epées» fig. 2, »Bracelets» fig. 2 o. 3; Chantre, *Age du bronze*, II, sid. 83; Bertrand, *Deux mors de cheval en bronze* i *Revue archéologique* 1873: 1, sid. 327, och i *Archéologie celtique et gauloise*, sid. 215; Mortillet, *Musée préhistorique*, fig. 764 (gjutform), 765 (skaftcelt), 783 (hålcelt), 905 (svärd), 967 o. 968 (betsel), 976 (små ringar), 977 (rör), 979 (stor skifva) och 1065 (armring).

vanliga hästarna; men det har icke varit en häst utan en åsna [1].

Häraf följer emellertid icke, att betslet från Mörigen måste hafva varit afsedt för en åsna. Det kan hafva burits af en liten häst. Ännu mindre följer häraf, att betslen från Eskelhem begagnats af åsnor, hvilka djur icke torde hafva funnits i Sverige mera under bronsåldern än nu för tiden. Men det finnes ej heller någon anledning att tänka sig de gotländska hästarna under nu i fråga varande tid lika stora som de vi äro vana att se här i Stockholm. De kunna hafva varit så små som ölänningarna eller de ännu på Gotland lefvande »skogsrussen». Bettets längd på det fig. 88 afbildade betslet från Helsingland är också endast 3,5 tum, eller föga mera än 10 cm.

Förrän fyndet vid Eskelhem gjordes, kände man endast *ett* i Sverige hittadt betsel från bronsåldern, och detta var ganska ofullständigt. Vid Nymö i nordöstra Skåne hade man nämligen funnit två betselstänger af brons (fig. 70) jemte några sannolikt till seltyg hörande bronsprydnader [2]. Stängerna från Nymö äro emellertid betydligt olika dem från Eskelhem.

Äfven i Danmark hafva betsel från bronsåldern sällan anträffats. I Madsens *Broncealderen*, Suiter pl. 40, fig. 14 och 15, äro dock två betselstänger afbildade. Den förra, återgifven här fig. 72, är af brons och jemte en dylik stång [3] samt åtskilliga andra bronsföremål funnen i en stenkista i en hög vid Bevtoft i Haderslev amt, Sön-

[1] Rütimeyer i Keller's *Pfahlbauten*, 7:ter Bericht, sid. 50.

[2] Montelius, *Führer durch das Museum vaterl. Alterthümer in Stockholm*, fig. 36—38, och *Die Kultur Schwedens in vorchristlicher Zeit*, fig. 81—83.

[3] En betselstång lik fig. 72 hör till det stora fynd från bronsåldern, hvilket anträffats vid Larnaud i departementet Jura, östra Frankrike. Chantre, *Age du bronze*, pl. XLVI, fig. 12; Mortillet, *Musée préhistorique*, fig. 971.

derjylland (Oldnordisk Museum i Kjöbenhavn, 20647). Den af Madsen afbildade andra stången är af hjorthorn och jemte en dylik funnen i en mosse vid Östrup på Sjælland, norr om Roskilde (nämnda museum, C 189).

De vid Nymö och Bevtoft funna betselstängerna hafva icke varit helt och hållet af brons; ena ändan har varit

70. 71.

af ben eller trä, antingen fäst i en holk, såsom fig. 70, eller på en tapp, såsom fig. 72 visar. Så har äfven varit fallet med den fig. 75 afbildade och med andra i Ungarn funna betselstänger[1].

[1] Hampel, *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, pl. LX, fig. 1 och 2 (den senare är vår fig. 75); jfr Evans, *Bronze implements*, fig. 493—495, och Mortillet, *Musée préhistorique*, fig. 970.

På kontinenten äro flera betsel från bronsåldern och öfvergången till jernåldern funna. Flera af dem hafva stänger, som ganska mycket likna dem från Eskelhem.

En sådan stång är afbildad fig. 71. Den hör till ett i en stengraf vid Triglitz i kretsen Ost-Priegnitz, Mark Brandenburg, anträffadt fynd, som består af 2 betsel, 5 bronsbucklor, mindre än de vanliga och med tutulusformig midt, några slutna, tjocka ringar af brons och jern, samt en bronsdoppsko till ett svärd af Hallstatt-typ [1]. Munbett och hakar till båda betslen äro af jern. Endast stängerna äro af brons, hvarvid dock bör märkas, att den lilla, nu sönderbrutna ring, hvarmed de hållits fast vid betslet, varit af jern. Hakarna sluta i *alldeles* sådana skifvor som fig. 57. Stängerna, af hvilka en synes vara skadad genom eld, likna fig. 56, med undantag deraf, att den främre delen är mycket bred och platt, samt framtill tvär. I sistnämnda afseende, men endast i detta, äro stängerna från Triglitz lika den fig. 75 afbildade betselstången från Ungarn [2] (jfr äfven fig. 80).

En stång, som ännu mer än fig. 71 liknar dem från Eskelhem, är afbildad fig. 78. Liksom på fig. 56 slutar den korta bakre ändan i en rund knapp och den långa, utåtböjda, främre ändan i en dylik, men något större knapp. Originalet till fig. 78 är jemte en dylik stång, två munbett, en rund buckla, en hålcelt m. m. af brons, samt ett hästskelett funnet i en grafhög vid Zabor i Böhmen. Munbetten bestå hvartdera af två länkar; det enas länkar äro släta, det andras snodda. Bronsbucklan är af samma slag som fig. 63, men svagt kupig och med en liten, knappt märkbar, rund knopp på midten; midt på baksidan sitter en hög, kort ögla. Inga menniskoben omtalas såsom funna i högen. (Museet i Prag.)

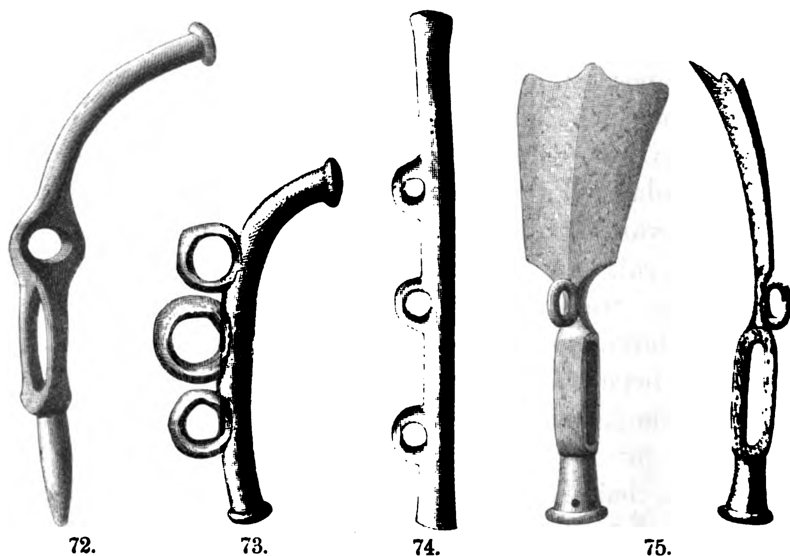
---

[1] Märk. Museum i Berlin, II 8325; *Verhandl. d. Berliner Anthropolog. Gesellsch.*, 1878 d. 21 dec.

[2] Hampel, *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, pl. LX, fig. 2.

Andra betselstänger af samma form som fig. 78 äro funna i Ungarn och närliggande länder [1], men knappen vid den böjda ändan är icke, eller endast obetydligt, större än den vid motsatta ändan, och båda äro ganska små. En närstående form ses fig. 74, men denna stång är rak och slutar ej i runda knappar [2].

Härvid förtjenar det anmärkas, att de för hufvudlagets fästande bestämda hålen i stängerna från det i

72. 73. 74. 75.

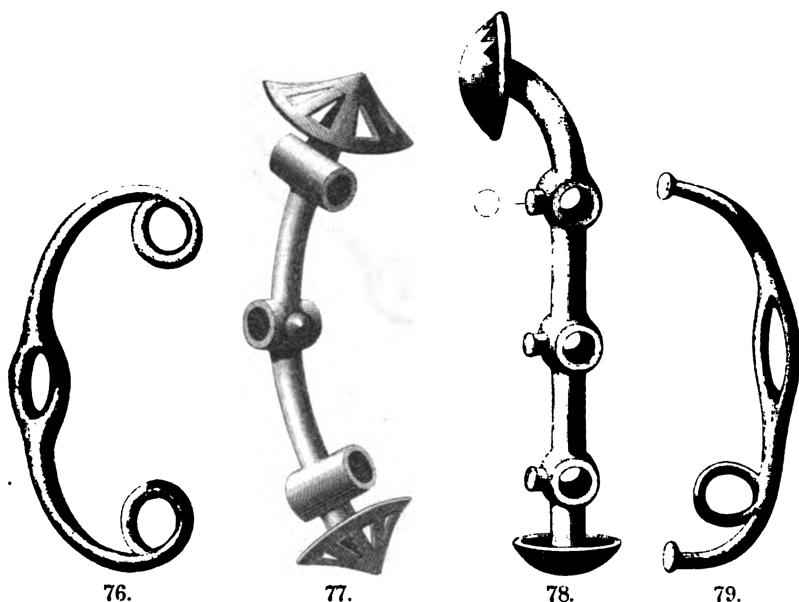
norra Tyskland belägna Triglitz äro aflångt fyrsidiga, liksom på vår fig. 56, under det att de stänger från sydligare trakter, hvilka äro af liknande form, hafva runda

[1] Två från Ungarn förvaras i Nationalmuseet i Budapest och en, likaledes från Ungarn, i Zürichs Museum; Hampel, *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, pl. LXI, fig. 1. En alldeles dylik stång såg jag i Ossolinskiska Museet i Lemberg; den är funnen vid Podsaki, troligen i Galizien. En bit af en dylik betselstång låg i det stora bronsfyndet vid San Francesco i Bologna. — I Kaukasus-trakten synas betselstänger af en närstående form vara funna, att döma af en figur å pl. VII i Chantre's *Recherches paléoethnologiques dans la Russie méridionale*.

[2] Originalet till fig. 74 är funnet i Ungarn och förvaras i Museet i Budapest.

hål, såsom på fig. 78. De fyrsidiga hålen torde vara afsedda för läderremmar, och de runda för rep. Men den omständigheten, att betselstänger af nu i fråga varande typ [1] med fyrsidiga hål endast äro kända från Gotland och norra Tyskland, talar för, att dessa stänger — och således äfven de betsel, till hvilka de höra, — äro förfärdigade i det baltiska området och ej införda dit från sydligare trakter.

Äfven i Kaukasusländerna äro betselstänger funna, som hafva en anmärkningsvärd likhet med de ungerska.

76. 77. 78. 79.

Både fig. 73 och 80 [2] visa stänger, hvilka liksom de ungerska hafva tre hål, baktill sluta i en knapp och framtill äro utåtböjda. De tre hålen äro öglor anbragta på samma sätt som å fig. 74, och det fig. 80 afbildade betslets stänger

[1] Vid Estavayer i vestra Schweiz har man funnit ett par betselstänger med fyrsidiga hål, men dessa stänger hafva ej samma form som fig. 56 och 71 (se not 1 å följande sida).

[2] Originalen till fig. 73 och 80 äro funna vid Koban och förvaras i Musée de S:t Germain; Chantre, *Recherches anthropologiques dans le Caucase*, pl. XXX, fig. 4 och 1. — Se äfven not 1 å föreg. sida.

äro framtill breda och platta, hvarigenom de likna de förut omtalade från Brandenburg och Ungarn (fig. 71 och 75).

Betselstänger, hvilka mera afvika från de nu beskrifna, hafva hittats i olika delar af Europa. De äro antingen af brons (fig. 76, 77 och 79)[1] eller af horn (fig. 81)[2].

80.

[1] Originalet till fig. 76 är funnet nära Helmstädt i Tyskland (se not 3 å sid. 165 här nedan). Dylika stänger äro afbildade af Gross i *Les Protohelvètes*, pl. XXIV, fig. 3 och 4. — Originalet till fig. 77 tillhör museet i Agram. Liknande stänger äro funna i Ungarn och förvaras i museet i Budapest; två af dem äro afbildade af Hampel i *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, pl. LX, fig. 3 och 4. — Originalet till fig. 78, se sid. 157 här ofvan. — Originalet till fig. 79 är funnet vid Pyritz i Pommern (se not 2 å sid. 165 här nedan). — Betselstänger af andra former ses t. ex. i Mortillet's *Musée préhistorique*, fig. 969 (Réallon i Frankrike), och i Gross' *Les Protohelvètes*, pl. XXIV, fig. 13 och 14 (Estavayer i Schweiz).

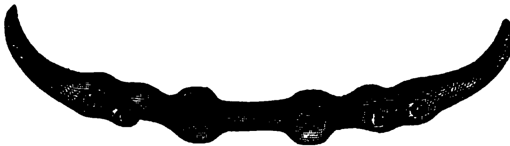
[2] Keller, *Pfahlbauten*, 7:er Bericht, pl. I, fig. 20 och 32, pl. II, fig. 29 och 35; Gross, *Les Protohelvètes*, sid. 84 och pl. XXIV, fig. 9, 12, 23, 24 och 32; Mortillet, *Musée préhistorique*, fig. 973 och 974 (från pålbyggnader i Schweiz). Dylika fynd äro äfven gjorda i Frankrike och i norra Italien: Mortillet, anf. arb., fig. 972 (originalet till vår fig. 81; från departementet Oise i Frankrike); Boni, *La terramara di Montale*, pl. IV (norra Italien).

De betselstänger af brons, hvilka man funnit i det rysk-sibiriska området (fig. 82—84), hafva, såsom vi kunde vänta, andra former än de europeiska [1].

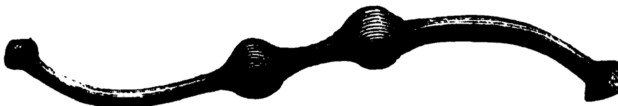
Hålens antal och läge på så godt som alla de nu omtalade stängerna från Europa visa, att hufvudlaget varit

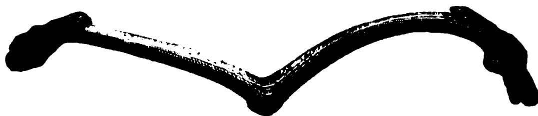
81.

82.

83.

84.

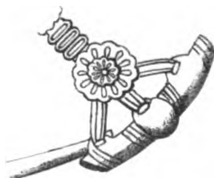
tvågrenadt nedåt. Nedtill grenadt hufvudlag återfinna vi äfven på de betsel, som äro afbildade på assyriska basreliefer (fig. 85 och 86) [2]. Då dessa höra till *ungefär* samma tid som de nu i fråga varande europeiska, och då den assyriska kulturen i så många afseenden utöfvat inflytande på Medelhafsländerna, är det mer än sannolikt, att den nu anmärkta likheten i afseende på betslen icke

[1] Aspelin, *Congrès international de Stockholm 1874*, sid. 573, fig. 42—44; och samme förf.:s *Antiquités du Nord finno-ougrien*, fig. 278—290.

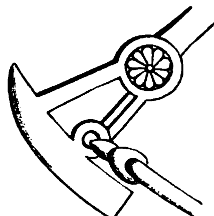
[2] Rawlinson, *The five great monarchies of the ancient eastern world*, I, sid. 419, fig. 1 och 5.

är tillfällig. Detta är så mycket mera antagligt, som stängerna på flera assyriska betsel hafva nästan samma form som vissa europeiska (fig. 74 och 81)[1].

Munbetten på de vid Eskelhem funna betslen hafva, såsom vi minnas, utseende af att vara flätade. Detsamma är förhållandet äfven med några annorstädes funna betsel[2], och den hake, vid hvilken tygeln varit fäst, slutar någon gång i alldeles sådana skifvor som fig. 57. Så är förhållandet med de vid Triglitz i Mark Brandenburg funna betslen, som i det föregående (sid. 157) omtalats. Stundom slutar haken i en ganska stor, rund skifva af något

85.

86.

afvikande form, såsom å de fig. 87 och 80 afbildade betslen från Ungarn[3] och Kaukasus. Då betslen från sistnämnda båda, långt från hvarandra belägna, trakter i afseende på stängernas form visa den stora likhet, som vi i det föregående påpekat, är det anmärkningsvärdt, att de likna hvarandra äfven i fråga om hakarna.

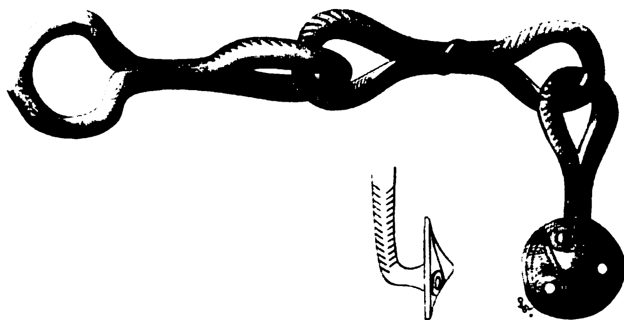
Den omständigheten, att man så sällan hittat betsel från bronsåldern i de skandinaviska länderna, kan icke anföras som bevis för, att hästen under nämnda tid en-

[1] Jfr äfven det af Rawlinson i anf. arb., I, sid. 418, afbildade betslet.

[2] Undset, *Jernalderens begyndelse i Nord-Europa*, pl. XII, fig. 3, sid. 74 (Zaborowo i Posen).

[3] Originalet till fig. 87 är funnet i Ungarn och tillhör museet i Budapest; Hampel, *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, pl. LXI, fig. 2. Se äfven Fiorelli, *Notizie degli Scavi* 1882, pl. IV, fig. 30 (från Este i norra Italien).

dast undantagsvis begagnades här. Talrika afbildningar på våra hällristningar från bronsåldern visa, att hästen redan då ofta användes både till ridt och åkning [1]. Förmodligen voro dock betslen vanligen icke af brons, utan af horn, trä och dylika ämnen. Vi hafva äfven sett, att betselstänger af horn från denna tid hittats både i Danmark och andra länder. De till sådana stänger hörande munbetten voro af trä, och man har åtminstone en gång funnit rester af ett sådant trä-munbett i en betselstång af horn, uppfiskad bland pålbyggnadslemningarna vid Mörigen i Schweiz [2].

87.

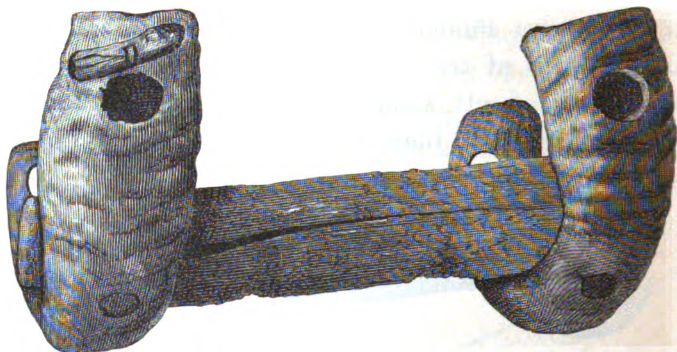
Sådana betsel af horn och trä hafva också i långt senare tid begagnats. Ännu under detta århundrade hafva de varit i bruk, och det inom våra egna landamären. Nordiska museet här i Stockholm eger många betsel med stänger af horn och munbett af trä, hvilka i våra dagar insamlats från Dalarna, Helsingland och andra delar af Sverige. Fig. 88 och 89 visa i hälften af verkliga storleken ett af dessa betsel, sedt framifrån och från sidan; det är från Norrala socken i Helsingland. Tydliga märken af hästens tänder i det endast 3,5 tum långa munbettet, som är af trä, visa, att det länge begagnats; sidostyckena äro af gumshorn.

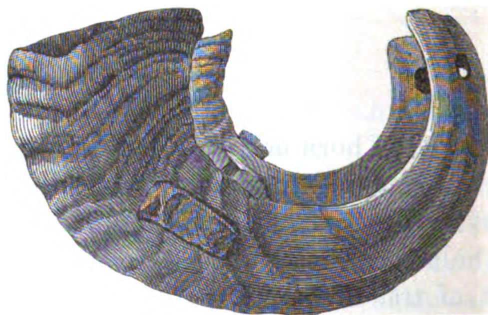
[1] Montelius, *Sveriges historia*, I, sid. 117; jfr *Förhandlingar vid Svenska Sällskapets för Antropologi och Geografi sammankomster*, d. 27 april 1878.

[2] Keller, *Pfahlbauten*, 7:er Bericht, sid. 22.

Runda bronsbucklor alldeles lika de vid Eskelhem funna (fig. 63) voro förut ej kända från Sverige, men runda bucklor af något afvikande form hade vid Nymö hittats tillsammans med de förut omtalade betselstängerna af brons (sid. 155). I Danmark och norra Tyskland äro

88.

89.

sådana bucklor som den fig. 63 afbildade vid många tillfällen funna. Äfven från andra länder känner man en mängd runda bronsbucklor af detta slag, hvilka mer eller mindre likna dem från Eskelhem [1].

[1] Montelius, *Om tidsbestämning inom bronsåldern*, sid. 168 (not 2); Mestorf, *Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein*, fig. 225; Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, III: 8, pl. 2; Keller, *Pfahlbauten*, 7:er Bericht, pl. XVI; Gross, *Les protohelvètes*, pl. XXV; Chantre, *Age du bronze*, I, sid. 157; Mortillet, *Musée pré-*

Att åtminstone många af dessa bucklor hört till seltyg [1], visas deraf, att flera bland dem hittats tillsammans med betsel. Så var förhållandet både vid Eskelhem, vid Vaudrevanges i vestra Tyskland och vid Zabor i Böhmen (sid. 157 här ofvan); på sistnämnda ställe lågo bronserna bredvid ett hästskelett. Vid Pyritz i Pommern uppgräfdes flera sådana bucklor tillsammans med två par betselstänger (fig. 79) [2]. Nära Helmstädt i Braunschweig fann man en sådan buckla jemte en betselstång (fig. 76) och ett hängkärl af brons [3]. Vid Manson i departementet Puy-de-Dôme, Frankrike, anträffades bucklor af nu i fråga varande slag tillsammans med andra bronser, af hvilka en troligen varit en betselstång och äfven några andra synas hafva hört till betsel och seltyg [4].

Att runda bucklor af ungefär samma storlek som de vid Eskelhem funna verkligen begagnats som prydnader på seltyg, visas otvetydigt af en särdeles intressant teckning på en svärdsslida från det bekanta graffältet vid Hallstatt i Österrike. På denna slida, som är af brons, men omsluter ett svärd af jern från den äldsta jernåldern,

---

historique, fig. 978; de Goy, *La cachette de fondeur du Petit-Villatte*, sid. 31 och pl. IV; Hampel, *Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn*, pl. LV; v. Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt*, pl. VIII, fig. 9—12; Gozzadini, *De quelques mors de cheval italiques*, pl. III, fig. 15.

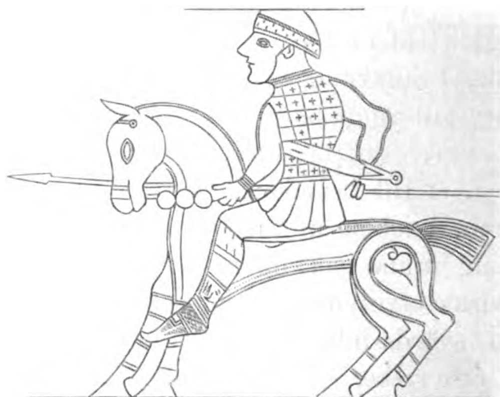
[1] Andra liknande bucklor kunna naturligtvis hafva haft en annan bestämmelse. Jfr Heger i *Mittheilungen d. prähistor. Commission d. kais. Akademie d. Wissensch.* (i Wien), 1887, sid. 35. — De som upptagits bland pålbyggnadslemningar, der äfven betsel anträffats, komma ej härvid i betraktande, emedan det ej af fyndomständigheterna framgår, huruvida betslen och bucklorna hört tillsammans.

[2] *Photographisches Album der Ausstellung zu Berlin 1880*, II, pl. 11 och 12. De vid Pyritz funna bucklorna äro prydda med upphöjda ränder och koncentriska kretsar. På samma ställe hittades ock, utom andra saker, en mängd små bronsbeslag, som troligen suttit på läderremmar.

[3] Kruse, *Deutsche Alterthümer*, 3: 1, sid. 119 och pl. II, fig. 9 o. 10.

[4] *Matériaux pour l'histoire de l'homme* 1874, sid. 396 och pl. V. — Jemte det här ofvan (sid. 160, not 1) omtalade betslet från Réallon i Frankrike hittades äfven flera större och mindre, runda skifvor och bucklor af brons; de äro dock ej lika vår fig. 63. Chantre, *Age du bronze*, pl. XXII.

ses fyra sådana ryttare som den fig. 90 återgifna. Alla hästarna, hvilka gå åt samma håll, hafva på venstra sidan om halsen tre runda bucklor eller skifvor fästa på tygeln. Hvarje häst bär således *sex* bucklor [1]. Det är då högst anmärkningsvärdt, att till fyndet från Eskelhem, som innehöll två betsel, just *tolf* runda bucklor hörde, således sex till hvartdera betslet, eller alldeles samma antal som på slidan från Hallstatt.

90.

I mellersta och södra Europa bära hästarna ännu mångenstädes liknande runda bucklor eller skifvor af metall såsom prydnader på seltyget.

De vid Eskelhem funna bronsrören (fig. 61) hafva utan tvifvel äfven hört till seltyg, emedan liknande rör vid flera tillfällen hittats jemte betsel eller dylikt. Så höra fyra sådana rör till det förut omtalade fyndet från Vaudrevanges [2], och dylika rör förekomma äfven i det

---

[1] v. Sacken, *Über einige neue Funde im Grabfelde bei Hallstatt*, sid. 4 och pl. II.

[2] Mortillet, *Musée préhistorique*, fig. 977. — Emedan sådana rör äfven vid andra tillfällen hittats fyra tillsammans, antager Mortillet, att de bildat afslutning af tyglarna vid den ändan, som hölls i handen. Vid Eskelhem hittades emellertid *sex*, hvilket antyder, att denna förklaring åtminstone icke alltid är riktig.

likaledes redan (sid. 165) omnämnda fyndet från Manson [1]. Vid Egeslevmagle i Danmark (se här nedan) har man funnit fyra liknande rör, hvart och ett af dem hängande på en ring, jemte ett par sådana runda skifvor som vår fig. 59; dessa rör äro dock slutna i ena ändan, under det att de vid Eskelhem funna, liksom de öfriga nu omtalade, äro öppna i båda ändar.

De runda hängena fig. 59 böra säkerligen också räknas till seltyg, emedan sådana hängen både vid Eskelhem och på andra ställen hittats tillsammans med dithörande föremål. Så har man funnit de nyss omtalade, på ringar jemte rör hängande skifvorna i en torfmosse nära Egeslevmagle på Sjælland tillsammans med två sådana bucklor som fig. 63, ett hängkärl och en till detta hörande kupa m. m. [2]; och någon tid derefter upptog man ur samma, eller en i närheten belägen, torfmosse andra hängen lika fig. 59 samt fyra sådana bucklor som fig. 63, två hängkärl och en kupa m. m. [3] Vid Hellewitt i Nottmark socken på ön Als har man funnit dylika runda hängen jemte tre bucklor lika fig. 63, ett hängkärl m. m. [4] Äfven vid Ristow i Pommern äro flera runda hängen af nu i fråga varande slag funna tillsammans med sådana bucklor som fig. 63 [5].

[1] Bronsrör af detta slag äro äfven funna i de schweiziska pålbyggnaderna. Keller, *Pfahlbauten*, 7:er Bericht, pl. XV, fig. 10; Gross, *Les protohelvètes*, pl. XXIV, fig. 34—37.

[2] Kjöbenhavns Oldnord. Museum, nr CXXVIII—CXXXII. *Antiqvariske Annaler*, III, sid. 380. Hängena äro afbildade i Worsaae's *Nordiske Oldsager*, fig. 266, och i Madsens *Broncealderen*, I, pl. 40, fig. 16; hängkärlet är afbildadt i sistnämnda arbete, I, pl. 36, fig. 2.

[3] Kjöbenhavns Oldnord. Museum, nr MDXXXIII—VIII. *Antiqvariske Annaler*, IV, sid. 557; det ena hängkärlet är afbildadt i *Annaler for nord. Oldkyndighed*, 1844 - 45, pl. X, fig. 84.

[4] Mestorf, *Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein*, fig. 223.

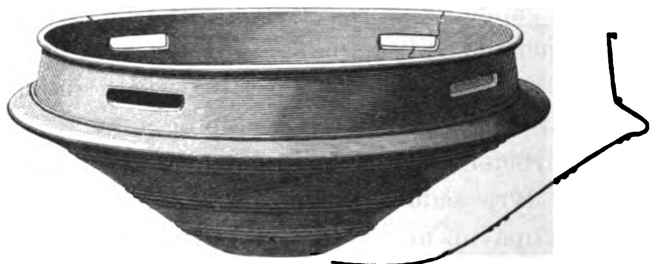
[5] *Photographisches Album d. prähist. Ausstellung zu Berlin 1880*, II, pl. 23 och 24.

Att ej alla dylika hängen hört till seltyg, framgår emellertid deraf, att tre sådana sitta på en halsring af brons, funnen i en skånsk torfmosse [1].

Utom de nu omtalade hängena lika fig. 59 har man äfven på flera andra ställen funnit sådana [2].

De hittills omtalade sakerna förekommo parvis i fyndet vid Eskelhem och hafva således troligen hört till utrustningen af de två hästar, hvilka burit de båda der funna betslen.

Den fig. 58 afbildade stora, runda, genombrutna bronsskifvan var deremot den enda i sitt slag. Tydligen

91.

har den varit afsedd att hänga, hvarvid de i ringarna fästa aflånga bronsblecken klingade mot hvarandra och skifvan, och troligen har denna hängt vid främre ändan af stången till en vagn, för hvilken hästarna varit spända.

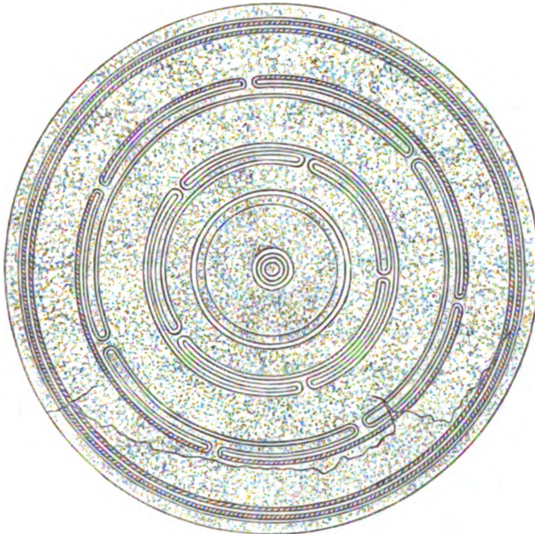
Alldeles dylika skifvor äro visserligen icke kända, men liknande prydnader hafva någon gång anträffats. Så hörde till det förut omtalade fyndet vid Vaudrevanges en stor rund skifva af 29 cm:s diameter, med en vid, rund öppning i midten, samt med en ögla upptill och

[1] Montelius, *Sveriges historia,* I, fig. 188.

[2] Montelius, *Svenska fornsaker*, fig. 226; Madsen, *Broncealderen*, II, pl. 16, fig. 12 (mellan de två skifvorna hänger en rund stång, massiv eller ihålig; jfr den från Egeslevmagle); *Photograph. Album d. prähist. Ausstellung zu Berlin 1880*, II, pl. 14 (Pommern); Evans, *Bronze implements*, fig. 507 (Wales); Mortillet, *Musée préhistorique,* fig. 982 (Frankrike).

två små, något ofvanför medelpunkten fästa, skifvor[1]; dessa, hvilka äro af samma form som den stora, hänga en på hvardera sidan om denna och åstadkommo således lätt ett klingande ljud, liksom hängena på skifvan från Eskelhem.

Det till Eskelhemsfyndet hörande hängkärlet är visserligen ofullständigt, men eger dock i dubbelt afseende anspråk på vår särskilda uppmärksamhet. Dels saknar

92.

det nämligen alla andra sirater än några enkla, upphöjda ränder, dels har det haft *fyra* aflångt fyrkantiga hål nära öfverkanten.

Hängkärlen äro annars nästan alltid prydda med sirater antingen af inlagdt harz eller af inpunsade linier. En sådan frånvaro af sirater som på kärlet från Eskelhem är i hög grad sällsynt, och den torde endast hafva iakttagits på hängkärl från en mycket sen del af brons-

[1] Mortillet, *Musée préhistorique*, fig. 979; den beskrifves der såsom ett »tintinabulum pour timon de char, grand disque à jour, avec deux petits disques mobiles, destinés à faire du bruit».

åldern, såsom på det från Spelvik i Södermanland[1] och på det här (fig. 91 och 92) afbildade från Roma kloster på Gotland, hvilket senare kärl endast är prydt med enkla, upphöjda ränder[2]. Båda dessa kärl hittades jemte föremål, som visa, att de äro mycket unga; och det från Roma har dessutom liksom det från Eskelhem fyra hål.

Sistnämnda förhållande är mycket ovanligt och angifver, liksom frånvaron af sirater, en sen tid. På ett annat ställe[3] har jag visat, huru de två uppstående öron, som finnas på de äldre hängkärlen, småningom — mot slutet af den femte perioden af Nordens bronsålder — förvandlades till två fyrkantiga hål nedanför kanten. Sådana finnas t. ex. på det nyss omtalade kärlet från Spelvik. Redan af typologiska skäl kan man antaga, att kärl med *fyra* hål höra till en något senare tid än de med två. Då fyndet vid Eskelhem gjordes, egde Statens Historiska Museum intet sådant hängkärl med fyra hål, men kort derefter inkom till museet det vid Roma kloster på Gotland funna kärlet af detta slag (fig. 91). Tillsammans med sistnämnda kärl hittades dels en halsring vriden än åt höger än åt venster, lik fig. 227 i *Sv. forns.*, dels en nål med stor, rund skifva af samma typ som fig. 218 i *Sv. forns.* Skifvan håller 8 cm. i diameter och hör, såsom vi se af fyndet vid Långbro i Södermanland, — hvilket innehöll både åtskilliga halsringar lika fig. 227 i *Sv. forns.* och två stora nålar af denna form[4], — till en mycket sen del af den femte perioden.

---

[1] *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3, sid. 271. Sådana än åt höger, än åt venster vridna halsringar som de vid Spelvik funna tillhöra den senare delen af den femte perioden.

[2] St. M. 8081. — Bottnen af hängkärlet är afbildad fig. 92; de upphöjda ränderna bilda en långsträckt meander.

[3] *Om tidsbestämning inom bronsåldern*, sid. 76 och 87.

[4] *Antiqv. tidskr. för Sv.*, 3, sid. 263. Till fyndet vid Långbro hör originalet till fig. 218 i *Sv. forns.* jemte flera halsringar af samma

Af det nu sagda framgår, att fyndet från Eskelhem måste förskrifva sig från den nordiska bronsålderns sista dagar, från slutet af dess femte period eller från början af dess sjette, således från tiden omkring år 500 före Kr. födelse [1]. Allt, hvad vi för öfrigt känna om detta och liknande fynd, bekräftar riktigheten af denna tidsbestämning.

Att de vid Eskelhem funna sakerna verkligen förskrifva sig från bronsålderns slut, och att de ej blifvit nedlagda i jorden förr än jernet började blifva användt här, visas deraf, att det ena betslet till en del varit af jern. Då stänger och hakar äro fullkomligt lika på båda betslen, är det mycket sannolikt, att äfven munbetten ursprungligen varit lika, och således båda af brons. De mycket tydliga spår af nötning, som jag anmärkt vid beskrifningen af betslen, ådagalägga, att dessa varit länge i bruk, hvarvid troligen munbettet å det ena gått sönder. Det ersattes af ett nytt, men detta gjordes af den nya metall, som emellertid börjat att komma i bruk.

Vi se således, att fyndet från Eskelhem fullkomligt passar in i det kronologiska system för den nordiska bronsåldern, som jag för ett par år sedan framstälde, ehuru det förra ej ännu var upptäckt, då det senare offentliggjordes.

De tunna, till Eskelhem-fyndet hörande bronskärl, af hvilka ett par bitar äro afbildade fig. 65 och 66, skulle säkerligen hafva gifvit oss vigtiga upplysningar om fyndets absoluta ålder, i fall de varit oskadade. De äro nämligen icke nordiska arbeten, utan hit införda söderifrån, ifrån trakter, hvilkas kronologiska förhållanden vid

---

typ som de från Spelvik (not 1 å föreg. sida); några af dem från Långbro äro tjockare än de från Spelvik och således troligen något yngre. Halsringarna af denna typ tilltogo nämligen med tiden i tjocklek, till dess att en ny typ uppstod, som är karakteristisk för den 6:te perioden. *Om tidsbestämning inom bronsåldern*, sid. 64 och pl. 6, fig. 133.

[1] *Om tidsbestämning inom bronsåldern*, sid. 195.

nu i fråga varande tid äro ganska väl kända. Olyckligtvis äro de dock så sönderbrutna och ofullständiga, att deras form ej längre kan ses. Så mycket kunna vi dock säga, att de snarare tala *för* än *emot* nyss angifna ålder för Eskelhemsfyndet.

En ganska värderik upplysning om den tid, till hvilken detta fynd hör, få vi af det sid. 157 beskrifna fyndet från Triglitz i Mark Brandenburg. Der anträffades jemte ett par betsel, hvilkas stora likhet med dem från Eskelhem redan är omtalad, en bronsdoppsko till ett svärd. Den senare är af en i mellersta Europa under den s. k. Hallstattperiodens äldre del ofta förekommande form [1], och fyndet från Triglitz visar således, att den här ofvan för fyndet från Eskelhem angifna åldern åtminstone icke är för hög.

En fråga, åt hvilken vi slutligen måste egna någon uppmärksamhet, är den: Hvartill har den med två hästar förspända vagn användts, till hvilken de vid Eskelhem funna föremålen hört?

Föga sannolikt är, att man under en så aflägsen tid, då körbara vägar väl knappt funnos, åtminstone ej i större utsträckning, begagnat en efter den tidens förhållanden så pass dyrbart utrustad vagn till fortskaffningsmedel på samma sätt som de vagnar, i hvilka man nu färdas.

Sannolikt är ej heller, att den i fråga varande vagnen varit en stridsvagn, lik dem som i Österlandet fordom begagnades, eller dem från hvilka äfven de galliska folken på Cæsars tid kämpade. Den fullständiga frånvaron af vapen i fyndet vid Eskelhem synes visa, att vi ej hafva att göra med lemningarna af en stridsvagn.

---

[1] Doppskon från Triglitz liknar fig. 5—10 å pl. 2 i Lindenschmits *Heidnische Alterthümer*, 3: VI. Emedan de åt sidorna utgående flikarna saknas, kan formen nu ej närmare bestämmas.

Deremot är det anmärkningsvärdt, att man här funnit tre visserligen nu sönderbrutna, men tydligen en gång ganska dyrbara bronskärl, — två af dem införda från främmande land. Detta synes mig vara så mycket mera värdt vår uppmärksamhet, som man äfven på andra ställen inom det nordiska området anträffat bronskärl tillsammans med betsel eller med bronsbucklor lika fig. 63, hvilka, såsom vi sett, troligen hafva hört till seltyg. Exempel härpå äro de i det föregående omtalade fynden vid Egeslevmagle i Danmark, vid Hellewitt på Als och vid Helmstädt i Braunschweig [1], äfvensom åtskilliga andra fynd. I de flesta af dessa fynd hafva kärlen varit hängkärl, förfärdigade här i Norden; men i några fall hafva äfven från södern införda bronskärl förekommit. Så var förhållandet med ett i början af förra århundradet vid Neilingen i norra Tyskland uppgräfdt, stort, från Italien härstammande bronskärl, hvilket bland annat innehöll två hängkärl och nio bronsbucklor lika fig. 63 [2]. Vid Birkendegård på Sjælland har man ur en torfmosse också upptagit ett stort, italienskt kärl af alldeles samma form som det från Neilingen och derjemte sex bronsbucklor af nyss omnämnda slag [3].

Om alla dessa bronsbucklor varit prydnader för hästar, om vi få antaga, att dessa hästar varit spända för vagnar, och om således vid många tillfällen föremål hörande till seltyg och vagnar anträffats tillsammans med bronskärl, synes det ligga nära till hands att fråga, huruvida ej dessa vagnar och bronskärl kunna hafva hört till något forntida tempel, huruvida man ej kan tänka sig, att vagnen tjenat till att föra en gudabild omkring i den templet omgifvande bygden, och att kärlen användts vid de i sammanhang härmed stående ceremonierna? Af gudabilden finnes

---

[1] Se sid. 167 och 165 här ofvan.

[2] *Om tidsbestämning inom bronsåldern*, sid. 168.

[3] Kärlet är afbildadt af Madsen i *Broncealderen*, I, pl. 37, fig. 8.

nu ej något qvar, men det hade vi väl ej heller anledning att vänta. Den var utan tvifvel, liksom i senare tid, af trä och har således ej gerna kunnat bibehålla sig, äfven om den hade blifvit nedlagd jemte det öfriga. Detsamma gäller om den likaledes af trä gjorda vagnen. Af vagnar och seltyg från så aflägsna tider som de nu i fråga varande har i de allra flesta fall intet annat kunnat bevaras till våra dagar, än det som varit af metall, och detta är vanligen ej mycket.

Ett märkligt fynd, som i sammanhang härmed bör omtalas, ehuru det icke innehöll något bronskärl, anträffades för flera år sedan i Egemose på Fyen: ett i mossen — eller rättare i den till en mosse nu förvandlade sjö, som en gång funnits här, — nedsänkt lerkärl, innehöll en stor mängd till en del sönderhuggna eller på annat sätt med afsigt förstörda bronssaker, »hvaribland många beslag, som komma en att tänka på en vagn», samt mer än 1,000 spikar af brons, m. m.[1] Ett af de här funna beslagen, hvilket troligen suttit på främre ändan af en vagnsstång, är återgifvet fig. 93. Det är af åtskilliga skäl mycket sannolikt, att äfven den vagn, till hvilken allt detta hört, och hvilken förskrifver sig från slutet af bronsåldern eller början af jernåldern, haft någon religiös användning.

Ännu tydligare är det, att så varit fallet med två vagnar från jernålderns första period, — således från något af århundradena närmast före Kr. f., — som uppgräfts ur Dejbjerg mosse i Jylland. Här hade nämligen vagnarna sjelfva blifvit nedlagda i sjön och genom den snart sig bildande torfvens skyddande förmåga på ett märkvärdigt

---

[1] Undset, *Jernalderens begyndelse i Nord-Europa*, sid. 321. — Ett bronsbeslag, som troligen haft liknande bestämmelse som originalet till vår fig. 93, och som i likhet med detta slutar i ett djurhufvud med horn, är funnet på Falster och afbildadt i Madsens *Broncealderen*, I, pl. 40, fig. 17. — Liknande bronsbeslag äro äfven funna i Böhmen.

sätt bevarade [1]. De anträffades, på något afstånd från hvarandra, liggande på mossens botten, och upptogos med mycken försigtighet af doktor Henry Petersen. Sedan de särskilda delarna på lämpligt sätt behandlats af herr Steffensen, den skicklige och vid dylika arbeten vane konser-

93.

vatorn vid Oldnordisk Museum i Kjöbenhavn, utgöra dessa märkvärdiga fornminnen nu stora prydnader för nämnda museum. Till den ena vagnen hör en trästol på fyra ben,

[1] Detta märkvärdiga fynd har i dessa dagar (februari 1888) blifvit på ett värdigt sätt beskrifvet af Henry Petersen i ett präktigt arbete *Vognfundene i Dejbjerg Præstegaardsmose ved Ringkjöbing 1881 og 1883*, med särdeles vackra teckningar af professor Magnus Petersen. — Då de kristna kyrkorna ofta bygdes på platser, der hedniska tempel förr legat, förtjenar anmärkas, att fyndet gjordes i en till Prestgården hörande mosse, som ligger bredvid kyrkan; äfven Eskelhemsfyndet gjordes på Prestgårdens egor. En höjd invid Dejbjergs mosse heter »Vognbjerg», och invånarne i trakten hade i sin barndom hört berättas, »att det i mossen skulle ligga en vagn lastad med guld, hvilken en gång i forna dagar hade sjunkit genom isen».

»hvilken sannolikt varit bestämd till att bära en gudabild vid religiösa ceremonier» [1]. Detta är så mycket mera sannolikt, som bronsbeslagen äro betäckta med drifna sirater, om hvilkas egenskap af att vara symboliska, heliga tecken, någon tvekan ej gerna är möjlig.

Doktor Petersen antager visserligen [2], att vagnarna från Dejbjerg icke haft någon religiös bestämmelse. Men hans skäl härför är endast, att man i en samtida graf pa Fyen funnit lemningar af en mycket liknande vagn, hvilken följt sin egare på bålet. På denna vagn ses dock icke, såsom på dem från Dejbjerg, några heliga tecken, och den omständigheten, att en eller flera vagnar användes till profant bruk, kan icke utgöra något hinder för, att andra vagnar vid samma tid begagnats i templens tjenst. Vi veta, att vagnar här i Norden under hednatidens sista århundraden användes af menniskor; — så heter det i en berättelse om Bråvalla slag, att konung Harald Hildetand efter slagets slut högsattes med sin vagn, och Eddan förtäljer, att Brynhild Budlesdotter brändes på bålet i en vagn [3]; — detta hindrar emellertid icke, att, såsom vi strax få se, vagnar vid samma tid användes äfven af gudar.

Ännu i våra dagar hafva gudabilder på vagnar förts omkring för att visas för de troende, — jag behöfver blott påminna om Juggernauts vagn i Indien, — och från den tidigare kejsaretiden har man flera afbildningar af vagnar, på hvilka gudinnan Kybele, eller någon gång en till gudinna upphöjd kejsarinna, sitter. Skriftliga underrättelser finnas dessutom om vagnar, som hos olika folk i forna tider användts vid sådana religiösa ceremonier.

[1] *Det Kongelige Museum for de nordiske oldsager i Kjöbenhavn. Vejledning for besögende* (Kbhvn 1883), sid. 47.

[2] *Vognfundene*, sid. 31.

[3] I inledningen till *Brynhilds ridt till Hel* läsa vi: »Efter Brynhilds död bygdes två bål, ett åt Sigurd, och brann detta först, men på det andra vardt Brynhild bränd. Hon var i en vagn, som var tältad med siden. Så är sagdt, att Brynhild åkte i vagnen på vägen till Hel och for» etc. Gödeckes öfversättning.

Vi hafva berättelser härom från vårt eget land och de grannländer, der med våra förfäder nära befryndade folk bott.

Så förtäljer Tacitus [1], huru man på hans tid, under det första århundradet efter Kr. föd., dyrkade gudinnan »Nerthus» eller »Terra mater» på en ö i oceanen. Han omtalar gudinnans heliga lund, samt den med kor förspända och med en väfnad täckta vagn, på hvilken gudinnans bild af en prest föres ut ur lunden omkring i den omgifvande bygden, der då alla strider hvila och allmän fred råder. Sedan processionen återvändt till templet, tvås vagnen, väfnaden och, »om man vill tro det», gudinnan sjelf i en sjö, som sedan uppslukar de härvid biträdande trälarne. »Med hemlighetsfull fasa», tillägger Tacitus, »tänker man derför på helgedomen, utan att någon vet hvad det är, som endast de till döden bestämda få se».

Nerthus är i genomskinlig latinsk förklädnad samma namn som det nordiska Njörðr [2]. Likheten är än större med den svenska formen af samma namn, sådan vi i början af medeltiden hafva den i ortsnamnen Närdatunir, Närdalunda och Närdavi.

Då Tacitus säger Nerthus vara namnet på en qvinlig gudomlighet, är det anmärkningsvärdt, att detta namn, liksom det fornnordiska Njörðr, har maskulin form. Detta bör utan tvifvel sättas i samband dermed, att Njörd sades hafva haft sin syster till äkta. Denna systers namn är väl icke uppgifvet, men vi hafva i det nu anförda en anledning att tänka oss en manlig och en qvinlig Njörd, på samma sätt som vi i nästa slägtled inom samma gudafamilj hafva en manlig och en qvinlig Frej (Freja) [3].

---

[1] *Germania*, c. 40.

[2] Det bör kanske i sammanhang härmed nämnas, att en eller annan handskrift af Snorres Edda kallar Njörd »Vagnagoð», der andra hafva »Vanagoð». N. M. Petersen, *Nordisk mytologi*, sid. 331, not.

[3] Jfr P. A. Munch i *Annaler for nordisk oldkyndighed* 1848, sid. 321.

Äfven om Njörds son Frej berättas det, huru hans bild, i en långt senare tid än den, om hvilken Tacitus talar, fördes på en vagn omkring i landet. I Olof Tryggvasons saga omtalas nämligen, huru Frej och hans prestinna foro på blot eller gästning här i Svitjod, från det ena stället till det andra. De åkte på en med en häst förspänd vagn, och gudens bild, gjord af trä, var så stor, att en fullvuxen man kunde, utan att någon annan än prestinnan lade märke dertill, intaga gudens plats, sedan han ifört sig de kläder, som suttit på bilden [1].

Frej rådde för jordens gröda, och det var väl för att få god årsväxt, som hans bild fördes omkring i bygden. Huru inrotad en sådan föreställning varit, finna vi bäst af den märkliga berättelse om »Kornguden i Vånga», som bibliotekarien Torin meddelat i Vestergötlands Fornminnesförenings tidskrift (3:dje häftet, sid. 60). Den lyder, något förkortad, sålunda: I Skara Museum förvaras bland annat en helgonbild af trä från medeltiden, hvilken bild fordom tillhört Vånga kyrka i Vestergötland. För flera år sedan besöktes museet af en gammal man från Vånga och hans hustru. Då han fick se bilden, utropade han: »mor, här står kornguden». Tillfrågad, hvad han visste om bilden, berättade han, att den i Vånga allmänt kallats kornguden, och att bönderna om våren brukade smuggla honom ur kyrkan och vid solens uppgång föra honom omkring på åkrarna för att få god årsväxt. Då, detta oaktadt, det ändå år 1826 blef missväxt, slog en bonde en söndag näsan af bilden, och kort derefter flyttades denna från kyrkan till museet.

Nerthus och Frej äro för öfrigt icke de enda gudar här i Norden, om hvilka det berättas, att deras bild haft sin plats på en vagn. Äfven om Tor höra vi detsamma. I det gudahus på Hlade i Norge, som Hakon jarl hade

[1] *Saga Olafs konungs Tryggvasonar*, c. 173, i *Fornmanna sögur*, 2, sid. 73—77.

samman med Gudbrand, omtalas tre gudabilder: Tor på sin »kärra», Torgerd Hölgabrud och Irpa [1].

Oscar Montelius.

Om dopfunten i Åkirkeby på Bornholm.

Såsom professor Läffler s. 13 omtalat, hafva ungefär samtidigt och oberoende af hvarandra han och professor Wimmer uppdagat, att den stora och märkliga funten i ofvan nämnda kyrka har inskrifter af gutnisk munart. Professor Wimmer har nu utförligt behandlat denna funt och dess inskrifter i ett praktverk *Døbefonten i Åkirkeby kirke.* På bevisen för inskrifternas gutniska ursprung vill jag här icke inlåta mig: de äro oomtvistliga och den, som ej nöjer sig med professor Läfflers antydningar, finner allt hvad han önskar i det nyss anförda arbetet [2].

Talrika bevis finnas för export under medeltiden af Gotlandssten. Sådan hemtades till andra land, än obearbetad, än iklädd konstnärlig form. De gutniska inskrifterna å sandstensfunten i Åkirkeby göra det nödigt att antaga funten vara å Gotland tillverkad — detta är nämligen vida rimligare än att man skulle till Bornholm hafva kallat en stenhuggare från Gotland. Det hade sannolikt ej heller varit nog dermed, ty stenhuggare plägade helt visst få såväl ämnen som inskrifter uppgifna af någon andlig man, men det är icke gerna rimligt, att man från Bornholm skickat till Gotland ej blott efter stenhuggare, utan äfven efter inskrifter.

Professor Läffler har anfört ett honom af mig gjordt meddelande, att det nu skulle vara utrönt, att funten är huggen i Gotlandssten. Jag har hört en sådan uppgift om stenens ursprung, men kan dessvärre icke erinra mig, hvem som lemnat den. Som funten är gjord af sandsten, synes den snarast vara huggen någonstädes i sydvestra Gotland, der sandsten finnes.

Funtens fot består af ett klumpformigt stycke utan arkitektonisk anordning [3], ur hvilket på lika afstånd från hvar andra framspringa fyra stora hufvud — ett af menniska, tre af djur — samt de främre extremiteternas yttersta delar, händerna af menniskan, fötterna af djuren. Menniskohufvudets lockar afslutas med prydliga bladornament. Ytan mellan hufvuden upptages af ormkroppar — en sådan afslutas ock med bladornament — samt af rika bladornament utgående från en gren eller,

---

[1] *Njála* (Kbvn 1875), kap. 88, sid. 171; *Njals saga*, öfvers. af A. U. Bååth, sid. 174.

[2] Ett referat af professor Wimmers uppsats har i *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift* del 7 s. 62. f. lemnats af lektor Brate, som äfven meddelar några iakttagelser rörande dialekten inom sydvestra Gotland.

[3] Man gaf ofta åt dopfuntsfoten form af en kolonnbas.

kanske snarare, ett tjockt band [1]. Menniskohufvudet och två af djurhufvuden — icke det tredje, som är vädursformadt — bita öfver orm eller band.

Mellan foten och skålen ligger en vulst, som täckes af tätt flätade band.

Skålen har form af en låg cylinder med inåt sneddad undre del. Den senare prydes med rika bladrankor. Skålens cylindriska parti är indeladt i fält, skilda af kolonner, som uppbära tredelade rundbågar (runda klöfverbladsbågar). Hvart fält innehåller en eller flere figurer. Dessa äro följande.

Fält 1. Bebådelsen. — 2. Jungfru Marias besök hos Elisabet. — 3. Jesu födelse. — 4. Två gående konungar, hvar med offergåfva i högra handen. — 5. En dylik står inför Maria, som sitter, med det välsignande Jesusbarnet i knät. — 6—8. Tre från besöket hos Maria ridande konungar. — 9. Christus, bunden vid en påle, hudflänges. — 10. Christus ledes af två män till afrättsplatsen. — 11. Två män förbereda fastnaglingen vid korset. — I de öfre vinklarne mellan bågarne förekomma rika band- eller bladornament. Å sjelfva bågarne, å två kolonner och å två kapitäl förekomma runinskrifterna.

Dessa äro af professor Wimmer lästa på följande sätt.

Fält 1. þita : iʀ : santi gabrel : ok : sehþi : santa maria : at han sku
2. ldi : barn : fyþa : þita : iʀ elizabeþ : ok : maria : ok : hailsas
3. : hiar : huilis : maria | sum : han : barn : fydi : skapera : himiʀ : ok : iorþar : sum os leysti
4. þita : iʀu : þaiʀ : þriʀ : kunungar : sum : Kristi : giarþu : ofr : u
5. arum : drotui : hiar : tok : han : uiþr : kununga : ofri : uar drotin
6. hiar : riþu : þair: burt : þriʀ : kunungar :
7. siþan þair : ofrat : hafa : orum drotni guþi
8. : þaiʀ : þet : hiar : fram : sahu : ioþaʀ : toku
9. uarn : drotin : ok : berþu : han : uiþr tri : ok : getu
10. siþan : ladu : þaiʀ : han : burt : þiaþan : bundin
11. ok : nehldu : hiar : ioþaʀ : iēsus : a krus : si : fram : a þita Si hrafʀ : mesteri :

Professor Wimmer återgifver detta mera öfverensstämmande med uttalet sålunda.

1. þitta iʀ santi Gabrél ok seghði santa María, at hán skuldi barn fýða.
2. þitta iʀ Elizabéð ok María ok hailsas
3. Hiar hwilis María, sum hann barn fyddi, skapera himinʀ ok iorðaʀ, sum oss loysti
4. þitta iʀu þaiʀ þríʀ kunungar, sum Kristi giarðu offr, wárum drótni
5. Hiar tók hann wiðr kununga offri, wárr drótinn
6. 7. Hiar riðu þaiʀ burt þríʀ kunungaʀ, síðan þaiʀ offrat hafa órum drótni guði

[1] Det förra uttrycket är kanske mindre lämpligt, då de vegetativa ornamenten äro genomgående stiliserade, utan det ringaste realistiska drag.

8. þaiʀ þet hiar framsághu.
9. Ioðar tóku wárn drótin ok berðu hann wiðr trí oh gettu
10. Siðan laddu þair hann burt þiaðan bundinn.
11. ok neghldu hiar Joðar Jesús á kruss. Sí fram á þitta. Sighrafʀ mésteri.

Jag återgifver här på svenska, med en liten ändring, professor Wimmers öfversättning.

Detta är sankte Gabriel och sade till sankta Maria, att hon skulle föda barn. Detta är Elisabet och Maria och helsas. Här hvilas Maria, som barnfödde honom, himlens och jordens skapare, som återlöste oss. Detta är de tre konungar, som gjorde Christus, vår drotten [1], offer. Här tog han, vår drotten, mot konungarnes offer. Här redo de tre konungarne bort, sedan de hafva offrat åt vår drotten Gud. De sågo det här fram [2]: Judar togo vår drotten och slogo honom vid trä och vaktade honom. Sedan ledde de honom bort dädan bunden och här naglade Judarne Jesus å korset. Se fram på detta. Sighraf mästare.

Stenhuggaren har således namngifvit sig.

Vi hafva nu gifvit akt på de faktiska förhållandena. Det återstår att egna någon uppmärksamhet åt de slutsatser, som professor Wimmer drager från dem. Den vigtigaste gäller bestämmandet af den tid, till hvilken funten hör. Professor Thorsen, som ej hade märkt, att inskrifterna äro affattade på gutniska, hänför funten till vid pass år 1080, professor Wimmer till vid pass år 1280. Enligt min åsigt är det senare lika orätt som det förra. Som jag icke kan godkänna det resultat, till hvilket professor Wimmer kommit, höfves det att här redogöra för de skäl han framlagt för sin åsigt.

Professor Wimmer är sysselsatt med utarbetandet af ett stort verk öfver Danmarks runstenar. De bornholmska ämnar han behandla som en grupp för sig, men de öfriga, hvarhelst de förekomma inom det område, som på den tid, då runstenar ristades, var danskt, ämnar han ordna i kronologisk följd. Det har således visat sig för professor Wimmer omöjligt att konseqvent genomföra den anordning af inskrifterna, som han anser vara den bästa, den kronologiska. För mig synes det som om anordningen efter landskap hade varit att föredraga. Mot en efter lokala förhållanden gjord gruppering kan aldrig någon giltig anmärkning

[1] Jag har ej ersatt inskrifternas 'drotten' med det moderna herre; i nyare tider har man roat sig med att förkorta ordet *drotten* till *drott*, hvilket senare ord emellertid icke betyder herre, utan lifvakt. Ordet drotten är ännu bevarade i namnen på Drottenskyrkorna i Söderköping och Visby.

[2] *Det* i uttrycket 'de sågo det här fram' synes mig tala emot professor Wimmers öfversättning: 'de förutsågo det (som skulle ske) här, mottogo här engelns uppenbarelse. *Det* synes mig höra till det följande, det som hemtats ur lidandets historia, å hvilken äfven funtens åskådare uppmanas att se.

göras, den kan aldrig anses föråldrad. Att bestämma den kronologiska följden mellan runskrifterna är deremot mycket vanskligt och, under förutsättning att våra efterföljare komma att med större kompetens än vi behandla denna fråga, utsätter sig professor Wimmer för faran, att hans anordning skall kunna åtminstone i vissa delar komma att anses föråldrad. Mig skulle det vara kärare att lemna ifrån mig runverket så ordnadt, att denna risk ej föreligger. Det svenska runverket kommer ock att utgifvas landskapsvis. Intet hindrar att till verket foga ett försök att gruppera inskrifterna efter tidsföljd.

För några få danska stenar är, såsom professor Wimmer framhåller, deras kronologisk plats fullt bestämbar: de, hvilkas inskrifter omtala historiskt kända personer (t. ex. kk. Sigtrygg, Gorm, Harald blåtand och Sven tjufveskägg samt erkebiskop Absalon) eller historiskt kända tilldragelser (t. ex. slaget å Fyrisvall, omtaladt å två skånska stenar). En visserligen säker, men dock ej fullt lika detaljerad tidsbestämning, gifves af de runstenar, hvilkas inskrifter angifva antingen hednisk bekännelse eller kristen (t. ex. å ena sidan: 'Tor vige dessa runor', å den andra: 'Gud hjelpe hans själ'). Som en regel upptälles ock af professor Wimmer, att de med kors tecknade runstenarne tillhöra den kristna tiden. Men stenar finnas, som icke meddela ringaste upplysning om upphofsmännens religion. För dem måste man söka fastställa tidsformen efter språkets, runornas, skiljetecknens och slingans form, efter arten af de bildliga framställningarna, när sådana finnas, slutligen, säger professor Wimmer, efter det totalintryck, som en sakkunnig får af minnesmärket och inskriften. Jag medgifver, att äfven detta totalintryck betyder rätt mycket, men jag behöfver knappast framhålla, huru många möjligheter öppna sig, när man vill gå fram på den vägen, möjligheter som äro idel vanskligheter och hvilkas värde ytterst beror på den bedömandes grad af kompetens. Vi komma på ett sådant område alltför lätt utom det bevisbaras område.

Jag lemnar härvid alls icke ur sigte, att det är runforskarens uppgift att *försöka* fastställa runristningarnas plats i tiden. Men detta försök synes mig vara en yttersta frukt af runforskningen, icke något, som lämpligen lägges till grund för anordningen inom ett runverk. Vi hafva alldeles tillräckligt af stridiga försök att bestämma runskrifters ålder. Vi få härvid icke förgäta, att det är fråga ej allenast om att urskilja de stora tidsgrupperna, hvilket är lättare och säkrare gjordt, utan äfven att inom hvar sådan fastställa tidsföljden. Mig synas de historiskt bestämbara inskrifterna vara för få och för kortfattade för att i allmänhet möjliggöra säkra detaljbestämmelser.

För att bestämma Åkirkebyfuntens ålder har professor Wimmer fullt riktigt valt tvänne vägar: hvilka upplysningar vinna vi från en jämförelse med andra gotländska medeltidsskrifter, förnämligast runskrifter, i afseende på såväl runornas form som språket? hvilka upplysningar lemnas oss af den konst, som röjer sig i funtens bilder och ornament?

De gotländska medeltidskrifter, som professor Wimmer för fram till jämförelse, äro dels en gotländsk runkalender af år 1328 (originalet, nu förloradt, är aftryckt år 1626), dels Gutalagen, som föreligger i en handskrift från medlen af 1300-talet, men hvilken naturligtvis i mångt

och mycket representerar ett äldre studium, dels Gotlands runskrifter, af hvilka dock många äro yngre än Gutalagen. Efter en genomförd jämförande granskning kommer professor Wimmer till det resultat, att dopfuntens runskrift och ordformer äro äldre än runkalenderns. Funten är således tillkommen före år 1328.

Af de gotländska runstenarne framhåller professor Wimmer Hogränstenen L. 1571 och Stenkumlastenarne L. 1590, 1591, hvilka han hänför till slutet af 1100-talet eller kanske snarare till början af 1200-talet, samt tre stenar från Sjonhem L. 1592—1594, hvilka han hänför till medlet af 1200-talet. Den äldste säkert daterade runsten från Gotland, i Vallstena, L. 1731, är från år 1326. Äldre än denna skulle således funten vara, men yngre än de förut uppräknade.

Då professor Wimmer anser funten vara äldre än år 1300 och denna åsigt tvifvelsutan är fullt riktig, lemnar jag å sidan en pröfning af bevisen för den. Men deremot måste vi till besvarande upptaga två frågor: är den kronologiska plats mellan de nämnda runstenarne, som professor Wimmer anvisar åt funten, riktig? Äro de tidsbestämningar, han gifver för de af honom som tidigare ansedda runstenarne, riktiga? Vi skola derföre egna dessa runstenar någon uppmärksamhet.

Professor Säve antog, att den ena Stenkumlastenen (L. 1590) talar om Olof den helige, att den, till hvars minne stenen restes, afled vid ett tillfälle då k. Olof, hvars besök på Gotland omtalas i Gutasagan, var med, att således stenen tillkommit vid pass år 1030. Professor Wimmer kan icke finna denna antydan om Olof den helige och anmärker, att denne väl svårligen så tidigt kunde kallas den helige. Deruti har professor Wimmer tvifvelsutan rätt. Inskriften å denna sten lyder:

»Bótmundr auk Bótraifʀ auk Gunnvarr þair raistu stain — — —

auk sunnarla
sat mið skipum
auk hann endaðis
at Ulfshala
þá hinn helgi» — —

alltså: tre personer reste stenen åt minnet af en fjerde, hvars namn under tidernas lopp har utplånats från stenen, men vi se dock, att han befann sig i härfärd i södern — vi kunna dermed ej förstå annat än Grekland eller något dylikt — och lyktade sitt lif vid ett ställe som hette Ulfshale. Den ena Sjonhemsstenen omtalar en person, som under utfärd sveks af 'Blakumenn' d. v. s. Valacker (jfr *Fornmannasögur* del. 5 s. 283) och som således äfven har företagit en utfärd till den aflägsna södern. Stenkumla- och Sjonhemsstenarne bringas härigenom nära hvarandra och nära till den tid, då de nordiska österfärderna voro vanliga d. v. s. till den tid, då man i Sverige öfvergick från hedendom till kristendom. Till denna tid hänvisas vi äfven af den bön, som förekommer å den nyss nämnda Sjonhemsstenen: Gud svike den som honom sveko — en bön, som icke passar in på annan tid än en, under hvilken kristendomen ännu icke hade

[1] Jfr professor S. Bugges läsning ATS X. 296 f.

kunnat tränga in i sinnena och i dem ingjutit försonlighetens och förlåtelsens anda.

Härtill komma ännu två omständigheter, som utgöra ett nytt föreningsband mellan dessa stenar och äfven gifva en antydan af den tid, till hvilken de äro att hänföra. Dessa stenar hafva allesamman konturerna af de gotländska s. k. bildstenarne, d. v. s. de äro breda, småningom afsmalnande uppåt till dess de nästan tvärt springa ut med ett vidare halfrundt öfverstycke. Dessa bildstenar uppenbara sig först under Gotlands hedna tid, hvilket göres ovedersägligt dels af vissa fyndomständigheter, dels af de hedniska framställningar, som förekomma å flere stenar. De ifrågavarande runstenarne ansluta sig sålunda genom sin form till en grupp af vårdar, som höra till den hedna tiden. Då dessa runstenar otvifvelaktigt äro ristade af kristne män, måste de således tillhöra en tid, som ligger hedendomen mycket nära d. v. s. den första kristna tiden. Den andra omständigheten är utseendet af de djurslingor, som förekomma å ifrågavarande runstenar. Dessa slingrande djur, försedda med hvar sin framfot samt med rikt utvecklade hufvud- och slutpartier, tillhöra uppenbarligen en grupp af framställningar, som måste hänföras till en senare del af den hedna tiden på Gotland — alltså enahanda slutdragning oundviklig. Här må medgifvas, att så väl bildstensformen som formen af de slingrande djuren är något sen, — de tillhöra ju också den tiden, då kristendomen fanns på Gotland — men man kan omöjligen med Wimmer hänföra dem till en från den hedna tiden så långt aflägsnad tid som slutet af 1100- eller början af 1200-talet. På grund af innehåll och utstyrsel äro vi svårligen berättigade att hänföra ifrågavarande runstenar till någon senare tid än 1000-talets andra hälft.

Ja, på grund af innehåll och utstyrsel, men prof. Wimmer grundar sin datering på något helt annat, »på språkliga och paleografiska grunder, hemtade från jämförelse mellan dem samt de öfriga gotländska runskrifterna och språkminnesmärkena». Vi hafva således studerat saken på två skilda sätt. Då måste vi således afgöra, hvilketdera sättet medgifver den tryggaste lösningen af denna fråga.

Det är icke min mening att i allmänhet göra opposition mot lämpligheten att söka afgöra en fråga af detta slag på språkliga och paleografiska grunder, jag är tvärtom lika skyldig som villig att medgifva denna lämplighet och äfven de goda resultat, till hvilka man i många fall på sådan väg kommit. Men man kan icke med samma fördel använda denna metod i hvart fall, andra metoder kunna stundom leda säkrare till målet, och jag är fullt berättigad till påståendet, att i denna punkt är den metod jag för tidsbestämningen användt den bättre. Dess resultat kunna i detta fall icke jäfvas af den språkliga eller paleografiska bevisning, som blifvit framlagd.

Vi hafva sett, att innehållet med dess uppgifter om färder åt den fjärran södern, att stenarnes och djurslingornas form ansluta dessa stenar till stora grupper af företeelser, som äro väl kända och noggrannt daterade. Dessa stenar bringas i förbindelse med företeelser, som tillhöra den slutande hedna tiden — härom kan icke minsta tvifvel råda. Det är tre starka bevisföringar, som alla leda till samma resultat. De åldriga former och tecken, som prof. Wimmer funnit på dessa runstenar, måste vida

hellre kunna förekomma mot slutet af 1000-talet än hundra år senare. Några former har prof. Wimmer uppvisat, som hafva ett yngre tycke. Den starka bevisningen från historisk och arkeologisk sida gör det nödvändigt att förkasta prof. Wimmers utsaga, att dessa former icke kunna tillhöra en tidigare period än den han uppgifvit. Den starka bevisningen från historisk-arkeologisk sida gör det nödvändigt att säga: dessa senare ordformer tillhöra en något tidigare period än man trott sig hafva skäl att antaga.

Jag har grundat min datering på möjligheten af en trefaldig anknytning af dessa runstenar till stora, väl undersökta och väl daterade grupper af företeelser. Prof. Wimmer går visserligen också under sitt språkligt-paleografiska dateringsförsök ut från det som säkert är kändt, från de gotländska minnesmärken, som tillhöra 1320-talet och närmast följande tid. Med den tidens språk- och skriftformer som bas går han stegvis tillbaka och uppdrager det ena tidigare tidsbältet före det andra: under hvart och ett af dessa böra språkets och skriftens former hafva varit så och så beskaffade. Professor Wimmer har dock vid sin bevisföring intet annat att stödja sig vid än sin uppfattning, att *så* pass lång tid erfordrades för att *den* förändringen skulle inträda. Och likväl visar erfarenheten att i folkens lif går utvecklingen, beroende på hvarjehanda omständigheter, än långsamt än fort, med ett ord så, att alla från stort afstånd och utan motkontroll gjorda sannolikhetsberäkningar med nödvändighet lida af ytterlig osäkerhet. Förhållandet blir ett annat, ifall det gäller att utstaka språkperioderna mellan två skilda, till tiden väl bestämbara stadier, ty då vet man såväl utgångspunkten som slutresultatet och kan med större trygghet mäta utvecklingens fortgång. Jag vet väl, att en och annan fornforskare låtit sig förledas, att från ett kronologiskt bestämbart stadium söka bestämma de förut gående arkeologiska formationernas ålder utan att någonstädes under vandringen genom seklen ega någon fast stödjepunkt. Må man framhålla sina åsigter som idel gissningar, kan man hindra, att icke andra taga för facta hvad man sjelf vill skola anses som gissningar, då är det icke så farligt. Men om forn- eller språkforskaren försöker att med någon säkerhet uttala sig om dateringar, hvilka vunnits genom ensidigt tillbakagående från något kändt, då måste han låta sig nöja dermed, att man låter andra, på säkrare väg vunna dateringar gälla mera än hans.

Af historiska skäl böra de ofvan uppräknade runstenarne föras till 1000-talet, till dess senare del. Någonstädes mellan dem och 1320-talet måste vi af språkliga skäl, hvilket prof. Wimmer till evidens visat, placera Åkirkebyfunten. Thorsen har oriktigt hänfört den till de nämnda runstenarnes tid eller till dennas närmaste närhet, Wimmer har deremot bestämt sig för vid pass år 1280.

Äfven här hafva vi att gifva akt på de arkeologiska förhållandena. Hvilka upplysningar om tiden kunna vi erhålla genom dopfuntens form och beskaffenheten af de å densamma förekommande skulpturerna?

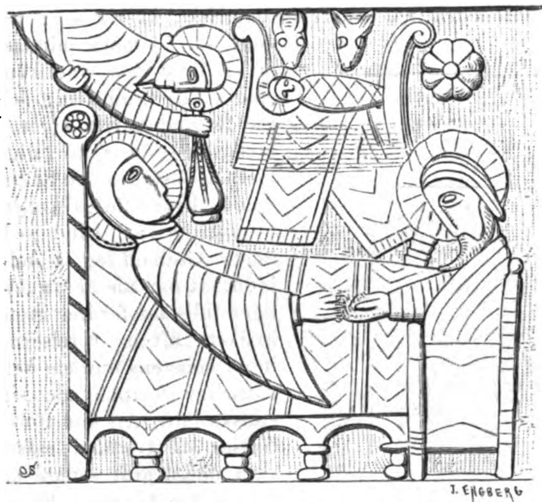
För att få ett uttalande i detta afseende har prof. Wimmer vändt sig till sin kollega professor Lange, hvars utlåtande i korthet innehåller följande. Han känner icke den gotländska konsten annat än genom få och dåliga afbildningar, men då det är naturligt och erkändt, att Gotland,

på grund af sitt aflägsna läge, blott långsamt följde den allmänna europeiska rörelsen, måste de kända företeelser, som uppenbara sig på Gotland, vara något senare än motsvarande företeelser i Europas mellersta delar. Prof. Lange fäster, sig särskildt vid de å funten förekommande tredelade rundbågarne. Dessa förekomma i Frankrike på 1220-talet, de höra i Tyskland till den senare romanska stilen, den s. k. öfvergångsstilen, hvilken herskar till år 1250. Då man för Gotland måste antaga en något

94.

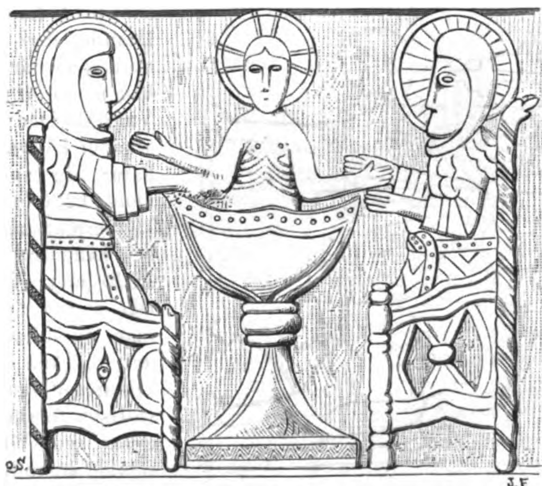
senare tid, synes honom den af prof. Wimmer uppgifna tiden, vid pass 1280, vara sannolik. — Jag vill med afseende på detta yttrande först inlägga en gensaga mot påståendet, att den gotländska konsten endast långsamt skulle följt rörelserna af den europeiska konsten. Vi måste härvid minnas, att Gotland under den nordiska medeltidens början ingalunda var ett så synnerligen fjärran liggande land, att det var ett centrum för handeln, dit tilloppet från norra Tyskland var stort. Vi måste minnas,

95.

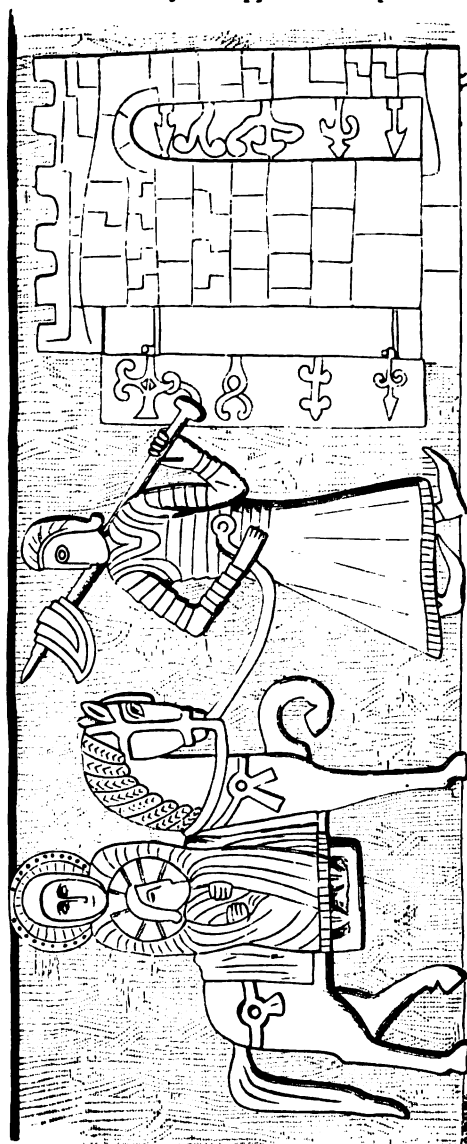

96.

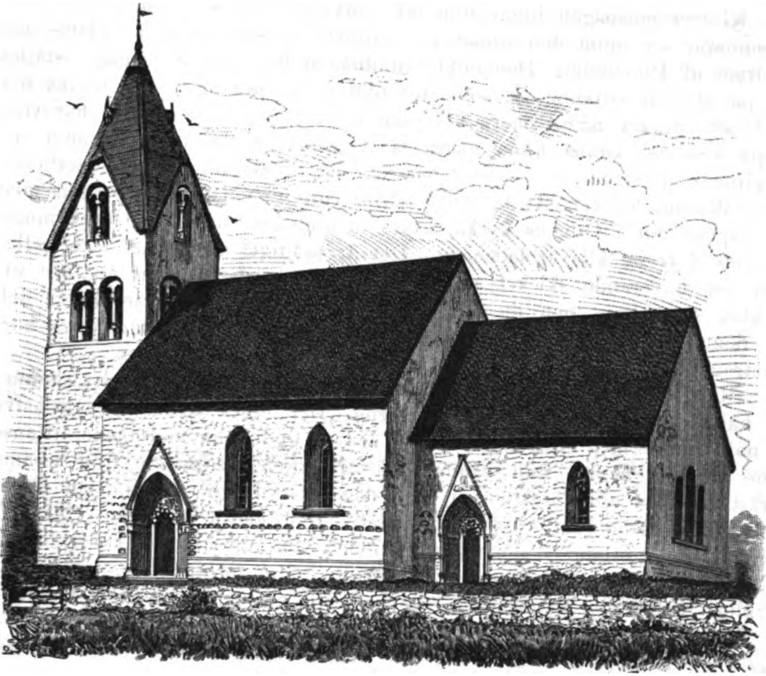
97.

att det var särskildt från Westfalen, som företagsamme män i stort tal gåfvo sig ut på handelsfärder och till bosättning såväl till de tyska städer, som började uppblomstra på Östersjöns slaviska kuster som till Gotland. Vi måste minnas, att i Westfalen var konsten i full blomstring och att förbindelserna äfven i konsthänseende voro lifliga mellan Westfalen och Rhendalen, hvars tidiga konstblomstring är känd och ärad. Gotland låg sålunda inom ett område af synnerligen liflig samfärdsel, inom hvilket äfven rörelserna inom konstens område helt naturligt fortplantade sig ganska lätt. Att konstföreteelser på Gotland måste vara nämnvärdt senare än t. ex. i Westfalen och Rhendalen, ett af konstens lifsområden, är derför att anse som ett på felaktiga förutsättningar grundadt antagande.

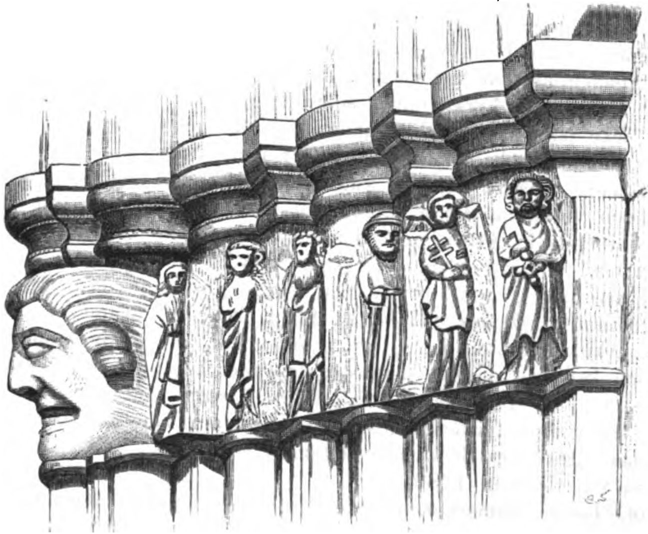

96.

Jag kan här, lika litet, som prof. Lange i hans utlåtande, ingå på ett försök att utröna, när klöfverbladsbågen börjar att visa sig. Violletle-Duc säger, att i arkader i Frankrike uppenbarar sig spetsbågen inemot 1230 och föregås af klöfverbladsbågen, för hvilken han anför exempel från 1220-talet. Såväl i Frankrike som i Tyskland synes man ännu icke, trots allt det myckna arbete, som blifvit nedlagdt på konsthistoriska forskningar, hafva egnat synnerlig uppmärksamhet åt studiet af klöfverbladsbågens historia. Inom det senare landet förekommer en klöfverbladsbåge i öfre delen af östtornen på Laachs klosterkyrka, hvilken öfverdel anses vara uppförd i slutet af 1100-talet, möjligen litet senare.

99.

100.

Klöfverbladsbågen ingår som ett märkligt element i den rörelse, som uppenbarar sig inom den romanska arkitekturen mot slutet af 1100- och i början af 1200-talet. Den enkla rundbågen böjes till trebågig, i stället för på afstånd sittande låga fönster bildas grupper af tre, af hvilka det mellersta drages något mera i höjden o. s. v. Vi må se till, huruvida vi på Gotland kunna finna några tidsuppgifter för den motsvarande utvecklingen derstädes. Ej heller här kan jag inlåta mig på en detaljerad framställning, hvilken skulle blifva alltför vidlyftig, utan jag nöjer mig med att påpeka, att i Othems kyrka, hvars invigningsår är 1211, förekommer i korets dörr en klöfverbladsbåge. Det är möjligt, att årtalet icke gäller hela det nuvarande skicket af Othems kyrka, ty der herskar en fullt utvecklad spetsbåge, men då hör årtalet till en något tidigare kyrka och till denna synes kordörrens klöfverbladsbåge, liksom de rundbågiga korfönstren höra.

Men för att bedöma Åkirkebyfuntens ålder hafva vi i främsta rummet att hålla oss till de gotländska funtarne. Det finnes två funtar, som hafva så nära likhet med Åkirkebys, att vi äro så godt som nödsakade att anse dem vara utgångna från samma mästare eller åtminstone från samma verkstad. Den ena förekommer än i dag i Grötlingbo kyrka, som ligger just i det gotländska sandstensområdet. Den andra har från Tingstads kyrka i Östergötland — detta landskap och Gotland hörde till samma stift och mellan de två landen voro derföre täta förbindelser, särskildt i kyrkligt hänseende, naturliga — kommit till Statens Historiska Museum. Af Tingstadsfunten finnes en icke fullt god afbildning i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del. 2, s. 92, 93. Från Grötlingbofunten lemnas här några afbildningar (fig. 94—98). Den enda märkliga skilnaden är att Åkirkebyfuntens bågar saknas å de två andra.

Grötlingbo kyrka (fig. 99) visar sig hafva tillkommit på två olika tider. Af den ursprungliga kyrkan återstå tornet samt en del stenar med gesimsbågar, som vid ombyggnaden blifvit insatta här och der i murarne. I ombyggnaden herskar spetsbågen.

För Grötlingbo kyrka finnes som invigningsår uppgifvet 1199. Då detta år icke passar för ombyggnaden med dennes spetsbågar, måste det afse den tidigare kyrkan. Det var under medeltiden, sedan äfven sockenkyrkorna hade erhållit doprätt, vanligt, att funt anskaffades till kyrkans vigning, och vi kunna derför så godt som med visshet antaga, att Grötlingbofunten arbetats år 1199. Att den icke, ersättande en äldre, tillkommit samtidigt med ombyggnaden, visar sig otvetydigt af den olika karaktären hos de skulpturer, som pryda den senare portalen (fig. 100). Om Grötlingbofunten således tillhör år 1199, kan, på grund af den stora likheten, Åkirkebyfunten icke vara gjord mera än på sin höjd några år senare och kan den derföre med stor trygghet hänföras till första början af 1200-talet. Äfven i detta fall måste, af redan angifvet skäl, den på språklig väg gjorda tidsbestämningen vika för den, som kan på arkeologisk väg vinnas. Icke ens den yngre delen af Grötlingbo kyrka kan hänföras till en så sen tid som 1280.

Prof. Lange anmärker, att de i Åkirkebyfuntens bågställning förekommande kapitäl och baser äro ganska egendomligt formade och att de möjligen bevara minnet af en tidigare träarkitekturs former. De synas

mig icke heller passa för en träarkitektur. De synas mig ganska mycket påminna om de kapitäl och baser, som ses i den tidigare medeltidens miniatyrer. Jag föreställer mig att stenhuggaren lånat dem från en tecknad förebild.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 10 oktober 1887.

Statssamlingarne. En fornsakssamling, hembjuden af antiqvitetshandlanden Åhman i Göteborg, inlöstes.

Åtta halsringar af brons, funna i Vexiö landsförsamling, inlöstes.

Fasta fornlemningar. Akademien lemnade bifall till en af landbrukaren C. F. Wasenius gjord ansökan att få, för odlingsföretag och beredande af byggnadsplats, borttaga grafhögar å Löta Dalby och Löta Norrgårds egor i Bettna sn, Södermanland, hvilka grafhögar samtliga blifvit undersökta af lektor Boije och dr Stolpe.

På derom gjorda ansökningar medgaf Akademien borttagandet af en flock grafhögar vid Bråten i Eds sn på Dal samt rubbning af en befästning utanför Gesäters kyrka, hvarest en plan skulle anordnas framför ett skolhus.

Den 18 oktober 1887.

Akademiska ärenden. Af fyra till Akademien remitterade ansökningar om understöd af anslaget till lärda verks utgifvande öfverlemnades två, af kand. Axelson och riksheraldikern Klingspor, till hrr Malmström och Styffe för afgifvande af utlåtande, och två, af Fornminnesföreningen och arkitekten Boberg, till hrr Zettervall och riksantiqvarien.

Fasta fornlemningar. Jägmästaren Hjorts rapport om grafundersökningar vid Rimforsa upplästes och de af honom anträffade fynden förevisades. Akademien beslöt att lemna Hjort tillstånd att fortsätta undersökningarna.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom nådig remiss hade till Akademien kommit en skrifvelse från Piteå församling med hembud till Kongl. Maj:t och kronan af några i hennes kyrka förvarade fornsaker. Akademien beslöt att närmare upplysningar skulle inhemtas.

Den 1 november 1887.

Akademiska ärenden. Anmältes att ansökningar om det Letterstedtska resestipendiet före utgången af oktober månad ingifvits af docenten S. Söderberg i Lund, docenten C. Bovallius i Uppsala, amanuensen G.

Gustafson i Uppsala, docenten K. F. Johansson i Uppsala och amanuensen O. Granberg i Stockholm. Af dessa ansökningar saknade dock den sist nämndes de i stipendieförfattningen omtalade och i annonsen om stipendiet uppräknade bilagorna.

Fasta fornlemningar. Nämndemannen Pehr Pettersson i Särslöf hade hos riksantiqvarien anhållit om tillstånd att utjämna en å hans egor liggande hög »för vetenskapens tjenst» och »för sitt landbruk». Akademien ansåg skrifvelsen icke förtjena något afseende.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Skara domkapitel hade anhållit om tillstånd att borttaga en under kalkrappningen funnen inskrift från 1400-talet, hvilken dels var ofullständig, dels hinderlig för fortsättningen af de nödiga restaurationsarbetena. Akademien, till hvilken ansökningen blifvit af Kongl. Maj:t remitterad, beslöt tillstyrka bifall till densamma samt förklara sig villig att betala kostnaden för den bifogade teckningen, derest denna öfverlemnades till det antiqvarisk-topografiska arkivet.

Kongl. Maj:t hade till Akademien remitterat en skrifvelse från Konungens Befallningshafvande i Stockholms län, med hembud från Vallentuna församling af en del äldre för kyrkan ej längre användbara inventarier. På uppdrag af riksantiqvarien hade dr Ekhoff besigtigat dessa och om dem afgifvit rapport, hvilken upplästes. Akademien beslöt hemställa, att de sex lampetterna och antependiet med adliga vapen och årtal icke må få försäljas, att Akademien må få träffa aftal med församlingen om förvärfvande för statens samlingar af en korkåpa, en messhake, en ljuskrona, två håfvar, två tennstakar samt en kalk med paten samt att församlingen må få tillstånd att till hvem som helst sälja det öfriga.

Sedan dr Ekhoff afgifvit rapport om det Hastfehrska grafkoret i Vestra Vingåkers kyrka, af hvilken framgick, att dess kistor och deras omgifning torde kunna för en summa af högst 200 kr. bringas i prydligt skick, beslöt Akademien att hos Kongl. Maj:t afstyrka bifall till församlingens anhållan att få förvandla detta grafkor till ett dopkapell.

Medaljförslag. Ett af öfverkrigskommissarien Viggo Schmidt i Köpenhamn inlemnadt förslag till en medalj med almanacka och felaktiga uppgifter om det svenska konungahuset, hvilken medalj skulle präglas å k. Myntet, blef af Akademien förkastadt.

Inskrift. På grund af en skrifvelse från vice pastor i S. Clara församling i hufvudstaden och en denna bilagd teckning af en tillämnad vestportal i nämnda församlings kyrka, beslöt Akademien, att på denna portal må sättas inskriften: *Frid vare Eder.*

Den 27 november 1887.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien anmälde, att Akademiens hedersledamot f. d. antiqvitetsintendenten dr Per Magnus Arvid Säva aflidit den 10 innevarande månad.

Anmältes, att docenten Johansson återtagit sin ansökan om det Letterstedtska resestipendiet.

Hrr Styffes och Malmströms utlåtanden rörande läroverksadjunkten Axelsons och riksheraldikern Klingspors underdåniga ansökningar om anslag upplästes och beslöt Akademien, att till Kongl. Maj:t ingifva dessa utlåtanden såsom sina egna.

Till korrespondent valdes direktör A. Voss i Berlin.

Statssamlingarna. Akademien inlöste en bronsbild, funnen inom Köpings sn på Öland.

Anmältes, att prostinnan G. Thelander, f. Hildebrand, till Statens Historiska Museum öfverlemnat den tapperhetsmedalj i guld, som burits af hennes morfader, fältprosten H. J. Gummerus.

Fasta fornlemningar. K. Domänstyrelsen hade, med delgifvande af handlingarna rörande ifrågasatt afsöndring för anläggande af kyrka och kyrkogård af jord från kompanichefsbostället Ljung i Ljungs sn, Göteborgs och Bohus län, anmält, att fornlemningar lära finnas å ifrågavarande område. Riksantiqvarien meddelade de upplysningar om fornlemningarna på Ljung, som han kunnat finna. Akademien beslöt afgifva den förklaring, att om ifrågavarande fornlemningar skola rubbas för kyrkans eller kyrkogårdens skull eller komma att ligga inom den blifvande kyrkogården, ansökan derom bör i vederbörlig ordning göras, innan beslut om jordafsöndringen fattas, så att frågan om fornlemningarnas bevarande kan pröfvas samtidigt med frågan om jordens upplåtande för afsedt ändamål.

Riksantiqvarien meddelade upplysningar om sina iakttagelser af de under sommaren utförda gräfningarna vid Falsterbo.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Anmältes Kongl. Maj:ts beslut angående Löwenska grafkoret i Frötuna kyrka och de i detta grafkor förvarade föremål.

Den 6 december 1887.

Akademiska ärenden. Till Letterstedtsk stipendiat utsågs docenten Söderberg.

Hrr Zettervalls och Hildebrands utlåtanden öfver Svenska Fornminnesföreningens och arkitekten Bobergs ansökningar om anslag upplästes och beslöt Akademien att inlemna dem till Kongl. Maj:t såsom sina egna utlåtanden.

Statssamlingarna. Anmältes, att f. d. krigsministern i Chile Francesco Echéurren till K. Myntkabinettet lemnat som gåfva en större medalj, som han låtit prägla med anledning af Chiles krig med Peru och Bolivia under åren 1879—1884.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att till Kongl. Maj:t inlemna och med förord beledsaga en ansökan från Ny församling i Jösse härad af Vermlands län om tillstånd att rifva sin delvis åldriga träkyrka, dock med förbehåll att före och under rifningen nödiga observationer göras.

Akademien beslöt afgifva den förklaring, att tvänne henne förevisade Los' kyrka i Helsingland tillhöriga ljusstakar af drifven koppar icke äro för statens samlingar behöfliga.

Den 19 december 1887.

Akademiska ärenden. Anmältes, att monumentet blifvit upprest på Akademiens framlidne sekreterares Bror Emil Hildebrands graf.

Statssamlingarna. Ett stort likarmadt bågspänne, funnet vid Ekeby af Malsta sn, Uppland, inlöstes.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. En del kyrkliga föremål från Tryde kyrka i Skåne, hvilken blifvit till Statens Historiska Museum skänkte af kyrkans patronus hr J. P. Hintze på Kåreholm, förevisades.

Riksantiqvarien anmälte, att grefve Carl Trolle-Bonde och grefve Fredrik Bonde förklarat sig villiga att betala 200 kr. för verkställande af de nödigaste åtgärderna för bevarande af det Hastfehrska grafkoret.

Kongl. Maj:t hade till Akademien för utlåtandes afgifvande remitterat en underdånig anmälan af Årstads församling i Hallands län, att den önskade rifva sin nuvarande kyrka och afyttra en del inventarier, som icke kunde i den nya kyrkan begagnas. Akademien beslöt att närmare upplysningar skulle infordras.

Medaljförslag. Ett förslag till medalj, som Coldinuorden ämnar prägla öfver öfverstekammarherren friherre Carl Jedvard Bonde, godkändes.

Bergerska fonden. Till medlemmar af den historiska nämnden för 1888 valdes hrr Styffe, Malmström och Forssell, till medlemmar af den antiqvariska nämnden valdes hrr Zettervall, Hildebrand och Montelius.

Fornminnesföreningarna. Kalmar Fornminnesförenings berättelse för år 1886 upplästes.

Antalet besökande i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet år 1887.

Januari	4,928.	Juli	5,881.
Februari	4,879.	Augusti	6,566.
Mars	9,468.	September	6,455.
April	5,122.	Oktober	8,920.
Maj	4,102.	November	6,434.
Juni	6,897.	December	3,177.
		Summa	72,829.

Stockholm, 1889. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

FEMTE BANDET.

ÅRGÅNGARNE

1884—1886.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1889.

Redaktör:

Dr Hans Hildebrand.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

TRETTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 24 FIGURER.

1884.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1884—1885.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2(1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.; del. 2 (1869): 3 kr.; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del 6, h. 1—4 (1880—1882): 4 kr.; del 7, h. 1—3 (1883): 3 kr.; del 8, h. 1 o. 2 (1884): 2 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—83. Årgången 1884. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt *om de* under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, *funna* i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabine*ttet, funna* i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. 1. 1, 2. 1862–1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 4 uppl. 1880. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V. pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr.

Under arbete äro för närvarande:

Akademiens handlingar del. 28 (Hans Hildebrand, *Om djurtyperna i ornamentiken.*)

—— —— del. 30 (*Inträdestal af Montelius och Rydberg.*)

Antiqvarisk tidskrift V: 4, VII: 4, VIII: 3.

Svenska sigiller från medeltiden del. 2 h. 1.

Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum h. 4.

Månadsbladet för 1885.

Medeltidsfynd från Gotland (utgifves med anslag af Bergerska donationsfonden).

Det nya svenska runverket (utgifves med anslag af Bergerska donationsfonden.)

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1885 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset är 3 kr.

I bokhandeln finnes:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet. Pris: 6 kr.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text. Pris: 6 kr.

Tredje häftet, innehållande 5 pl. med afbildningar af jernåldersföremål från Gotland jämte tillhörande text. Pris: 5 kr.

 Se omslagets andra och tredje sidor!

Stockholm, 1885. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

FJORTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 31 FIGURER.

1885.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1885—86.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2(1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.; del. 2 (1869): 3 kr.; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del 6, h. 1—4 (1880—1882): 4 kr.; del 7, h. 1—4 (1883—1885): 5 kr.; del 8, häft. 1 o. 2 (1884): 2 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—83. Af femte bandet årgångarne 1884 o. 1885. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 5 uppl. 1886. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V. pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr. eller något mera.

Under arbete äro för närvarande:

Akademiens handlingar del. 28 (Hans Hildebrand, *Om djurtyperna i ornamentiken.*)

—— —— del. 31 (*Inträdestal af Rydberg, Berättelse om Akademiens hundraårsfest m. m.*)

Antiqvarisk tidskrift V: 4, VIII: 3, IX: 1.

Svenska sigiller från medeltiden del. 2 h. 1.

Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum h. 4. (Gotlands jernålder).

Månadsbladet för 1886.

Medeltidsfynd från Gotland (utgifves med anslag af Bergerska donationsfonden).

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Sveriges runskrifter afd. 1. Södermanlands runstenar (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1886 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset är 3 kr.

I bokhandeln finnes:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet. Pris: 6 kr.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text. Pris: 6 kr.

Tredje häftet, innehållande 5 pl. med afbildningar af jernåldersföremål från Gotland jämte tillhörande text. Pris: 5 kr.

☛ Se omslagets andra och tredje sidor! ☚

Stockholm, 1886. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

FEMTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 29 FIGURER.

1886.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1886—1887.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, i (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.; del. 2 (1869): 3 kr.; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del 6, h. 1—4 (1880—1882): 4 kr.; del 7, h. 1—4 (1883—1885): 5 kr.; del 8, häft. 1 o. 2 (1884): 2 kr.; del 9, häft. 1 o. 2 (1887): 2 kr.; del 10, häft 1 o. 2 (1887): 2 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—83. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende ställda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. 1. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 5 uppl. 1886. Pris: 75 öre (vid ingången till museet: 50 öre).

——, The national historical museum, Stockholm. A guide to the collection issued by the royal Academy of literature, history and antiquities. Translated from the 5th swedish edition by Charles H. Derby. Pris: 3 kr. (vid ingången till museet 2 kr.)

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V. pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra eller, efter behof, flere häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr. eller något mera.

Under arbete äro för närvarande:

Akademiens handlingar del. 28 (Hans Hildebrand *Om djurtyperna i ornamentiken.*)

—— —— del. 31 (*Inträdestal af* Rydberg *och* S. Bugge, *Berättelse om Akademiens hundraårsfest m. m.*)

Antiqvarisk tidskrift V: 4, VIII: 3, IX: 3, X: 3.

Svenska sigiller från medeltiden del. 2 h. 1.

Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum h. 4. (Gotlands jernålder).

Månadsbladet för 1887.

Medeltidsfynd från Gotland (utgifves med anslag af Bergerska donationsfonden).

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Sveriges runskrifter afd. 1. Ölands runstenar (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1887 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset är 3 kr.

I bokhandeln finnes:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet. Pris: 6 kr.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text. Pris: 6 kr.

Tredje häftet, innehållande 5 pl. med afbildningar af jernåldersföremål från Gotland jämte tillhörande text. Pris: 5 kr.

 Se omslagets andra och tredje sidor!

Stockholm, 1887. Kongl. Boktryckeriet.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

SEXTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 101 FIGURER.

1887.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1889.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr; del. 2 (1869): 3 kr.; del. 3, h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4, h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del 6, h. 1—4 (1880—1882): 4 kr.; del 7, h. 1—4 (1883—1885): 5 kr.; del 8, häft. 1 o. 2 (1884): 2 kr.; del 9, häft. 1 o. 2 (1887): 2 kr.; del 10, häft 1—4 (1887): 4 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—83. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Af sjette bandet: årgången 1887. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 5 uppl. 1886. Pris: 75 öre (vid ingången till museet: 50 öre).

——, The national historical museum, Stockholm. A guide to the collection issued by the royal Academy of literature, history and antiquities. Translated from the 5th swedish edition by Charles H. Derby. Pris: 3 kr. (vid ingången till museet 2 kr.)

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V. pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Med anslag ur **den Bergerska donationsfonden** har Akademien utgifvit:

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Förra afdelningen, band 1 (1888): 9 kr. — Senare afdelningen, band 1 (1888): 11 kr.
